HISTORIAE ECCLESIASTICAE COMPENDIUM

PRAELECTIONIBUS PUBLICIS ACCOMMODATUM
ET IN TOMOS TRES DISTRIBUTUM

CURA

HENRICI GUILIELMI WOUTERS

TOMUS TERTIUS

NEAPOLI MDCCCL.

VOLUME III.

FIRENZE
TIPOGRAFIA DELLA PIA CASA DI PATRONATO PEI MINORENNI
Via Oricellari, 14

1882

Fascicolo 48. Lire 1. 50.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE COMPENDIUM

PRAELECTIONIBUS PUBLICIS ACCOMMODATUM

ET IN TOMOS TRES DISTRIBUTUM

CURA

HENRICI GUILIELMI WOUTERS

ECCL.CATHED.LEOD.CAN.HON.S.THEOL.DOCT.IN UNIVERSIT.CATH. LOVAN.HIST.ECCL.PROF.ORD.

EDITIO POST ALTERAM LOVANIENSEM
DILIGENTIUS EMENDATA
OPERA AC STUDIO SOCIORUM BIBLIOTHECAE CATHOLICAE

Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; majores tuos, et dicent tibi.
DEUTERON. XXXII, 7.

TOMUS TERTIUS

NEAPOLI

TYPIS VINCENTII MANFREDI

MDCCCL

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

EPOCHA UNDECIMA

AB INITIIS LUTHERI USQUE AD JANSENISTARUM EXORDIA 1517-1640.

PROOEMIUM

Dissensiones et schismata, quae in praecedenti epocha narravimus, tetra Wicleffi et Hussii contra sacerdotii et imperii auctoritatem dogmata, hisque excitati adversus utramque potestatem animi, emortua in multis erga ecclesiasticam auctoritatem observantia, morum licentia in clero et in populo magnum aliquod malum rei christianae protendebant. Reipsa in hac epocha Religionis unitas in Occidente rupta est et in varias sectas scissa christiana professio. Morum reformationem desiderabant quicumque pii et docti; at superbi quidam et amarulenti animi specioso reformationis praetextu ipsam Ecclesiae doctrinam, auctoritatem, magisterium, instituta, omnibus retro saeculis sacra, oppugnarunt, abjeceruntque, et sola ea, quae sibi gratiora videbantur, retinuerunt. Inde christianae societatis divisiones, bella cruenta, aliaque mala ingentia, quibus europaeae regiones annis multis agitatae fuerunt.

Fucatae reformationis capita fuere Lutherus et Calvinus, geminae Occidentis faces, altera Germaniae, altera Galliis incendendis destinata. Ambo novatores, non minus sibi invicem quam Ecclesiae catholicae oppositi, in odio implacabili contra Romano catholicam ecclesiam consentiebant. Populos multos a R. Pontificis obsequio, ab Ecclesia, a Religione christiana divellerunt, et ad suscipiendas haereticas suas novitates perduxerunt. Eorum sectis idem quod aliis omnibus, a legitima auctoritate et centro unitatis avulsis, obtigit, nimirum vix natae in diversas factiones abierunt, quae tamen, quamvis inter se discordes, in oppugnandis Catholicis concordabant.

In hac consequenter epocha Ecclesia tempestates grandes atque pericula experta est, e quibus tamen victrix exsurrexit. Catholica et avita doctrina in Tridentino concilio clare definita est, eique oppositi novatorum errores proscripti. Disciplina in clero et populo in eodem concilio instaurata fuit. Pontifices et episcopi exstiterunt pervigiles tum in custodiendo Fidei deposito tum in praescribendis ad emendandos mores saluberrimis statutis. Religiosa pietas per novos ordines et per antiquorum reformationes instaurata fuit. Viri floruerunt quamplurimi, undequa-

que docti, qui emergentes haereses confutarunt et catholica dogmata ab iisdem vindicarunt. Detrimenta vero, quae novatores Religioni in Germania, Gallia, Anglia, aliisque Europae regionibus intulerunt, lucris majoribus reparata sunt, cum eodem tempore Religio in vastissimis novi orbis, Americae, regionibus, in India, Japonia, in Sinis longe lateque fuerit propagata.

M. Lutheri initia an. 1517

1. Pseudo-reformationis agmen duxit Martinus Luther seu Lutherus. Is anno 1483 Islebiae in Thuringia natus, humaniora studia peregit Erfordiae; anno 1505 morte sodalis ad latus suum fulmine icti perterritus, Augustinianorum monasterium Erfordiae ingressus est; biennio post ad vota solemnia et sacerdotium admissus, deinde in academia Wittenbergensi, a Friderico electore Saxoniae nuper erecta, doctoralem lauream et magisterium in S. Theologia accepit anno 1512. Quum Leo papa X ad prosequendam basilicae S. Petri structuram, a Julio II coeptam, anno 1516 indulgentias promulgandas curasset iis, qui ad illud opus stipem conferrent, earumque praedicatio in Germania ab Alberto Brandeburgico, archiepiscopo Moguntino, demandata fuisset FF. Praedicatoribus, praesertim Joanni Tetzelio, concionatori fervido et Fidei inquisitori, id non leviter excitavit invidiam Augustinianorum. Lutherus, cui a natura inerant impotentissima superbia animusque inquietus, anno 1517 contra indulgentiarum praedicatores, contra collectas, quae earum occasione fiebant, contra ipsas indulgentias declamare, populumque excitare coepit.

Eodem anno pridie festi omnium Sanctorum Lutherus valvis ecclesiae collegiatae Wittenbergensis nonaginta quinque theses disputationi destinatas affixit. In his plura orthodoxae doctrinae de indulgentiis, de potestate remittendi peccata, de poenitentia, opposita asseruit, et sibi ipsi non semel contradixit. Ut invidiosum haeretici nomen a se arceret, in thesibus suis contestatus est, se nihil S. Scripturae, Ecclesiae patribus, sacris canonibus aut Pontificum decretis adversum asserere velle, cunctasque suas assertiones superiorum judicio subjicere. Quam parum sincera fuerit haec contestatio, eventus abunde docuit.

Lutheri theses, non minori varietate quam acumine propositae, brevi tempore per universam Germaniam propagatae et a multis avide exceptae sunt. Confestim plures theologi catholici theses ejus confutandas susceperunt, inter alios supra nominatus Joannes Tetzelius, Sylvester Prierias, etiam Dominicanus et S. Palatii Romae magister, Jacobus Hoogstraten, Dominicanus Coloniensis, Joannes Eckius, S. Theologiae in universitate Ingolstadiensi professor, Hieronymus Emser, e professore Lipsiensi concionator Dresdensis. Lutherus adversariis suis respondit dictione vehementi, conviciis et irrisionibus plena. In his responsis et in aliis maxime ad usum populi scriptis, ipsius R. Pontifi-

Digitized by Google

cis et concilii generalis auctoritati derogabat, R. curiae detrahebat, potestatem remittendi peccata, aliaque oppugnabat. Deinde contra adversarios ad R. Pontificem provocavit, et ad Leonem papam X epistolam submissionis plenam scripsit.

Leo X de motibus a Luthero excitatis aliunde certior factus, anno 1518 ei Romae diem dixit; deinde eidem concessit, ut se coram legato suo cardinali Thoma Cajetano Augustae Vindelicorum sisteret. Lutherus coram cardinali comparuit, sed ab eo secundum Pontificis mandatum rogatus, ut errores suos revocaret, id facere constanter recusavit, appellavitque R. Pontificem, et ab eo, si condemnaretur, ad futurum concilium generale provocavit. Pontifex errantem suaviter ad obedientiam catholicam reducendum confidens, id negotium demandavit C. Miltitz Misniensi. Hic vero rem ignave gessit. Lutherus ei varia promisit, sed promissis non stetit[1].

2. Luthero ab initio adhaesit praeter alios Andreas Bodestein, a loco natali dictus Carlostadius, archidiaconus Wittenbergensis. Cum utroque J. Eckius, professor Ingolstadiensis, anno 1519 Lipsiae publice disputavit. Illi multa objecerunt contra liberum hominis arbitrium, purgatorium, R. Pontificis primatum, traditionem, patrum et conciliorum auctoritatem. Eckius eorum objectiones tanta eruditione confutavit, ut omnes uno ore ei victoriam de adversariis gratularentur. **Disputat. Lipsiens. an. 1519**

Verumtamen Lutherus vulgi applausu, academicorum Wittenbergensium approbatione, Friderici electoris Saxoniae, multorumque nobilium patrocinio fretus, non amplius solas indulgentias, sed omnem catholicam doctrinam de poenitentia, R. Pontificis primatum, ordinem hierarchicum, monasticum institutum, coelibatum clericorum, jejunium, jus canonicum, aliaque audacius et sermonibus et vulgatis libellis oppugnavit, in his omnibus Ecclesiam reformandam esse, contendens.

Quum autem in disputatione sua cum Eckio universitates Lipsiensem, Lovaniensem et Parisiensem, controversiae judices interpellasset, in his doctrina ejus fuit discussa, omniumque consensu condemnata. In primis Theologi Lovanienses jam anno 1518 scripta Lutheri in universitate interdixerant; anno sequenti 22 februarii librum errorum ejus miserunt ad Theologos Colonienses, quorum unanimis sententia fuit, librum illum erroribus et haeresibus, jam olim damnatis, esse refertum; quapropter Lovanienses 7 novembris varias propositiones e Lutheri scriptis excerptas post maturam discussionem tanquam falsas, scanda-

---

[1]) J. Cochlaeus, *Comment. de actis et scriptis Lutheri;* Raynal., ad an. 1517-18; J. M. V. Audin, *Histoire de la vie, des écrits et des doctrines de M. Luther,* tom. I, c. 1-11.

losas, haeresim sapientes, haereticas comdemnarunt[1]. Anno 1521 S. Facultas Parisiensis plures Lutheri assertiones damnavit, ejusque doctrinam tanquam Fidei et moribus adversam, populi seductricem, doctoribus injuriosam, potestati ecclesiasticae et ordini hierarchico impie derogantem, schismaticam, S. Scripturae oppositam, blasphemam censuravit[2]. Unde Lutheri in doctores universitatum ira, invidia atque convicia.

Bulla Leon. contr. Luth. an. 1520

3. Anno 1520 die 15 junii Leo papa X celeberrimam bullam *Exurge Domine* edidit, qua unam et quadraginta propositiones, e scriptis Lutheri excerptas, tanquam respective haereticas, scandalosas, falsas, piarum aurium offensivas, simplicium mentium seductivas et veritati catholicae obviantes, damnavit, omnia Lutheri scripta, in quibus errores illi aut eorum aliquis continebantur, proscripsit, Luthero praedicationis officio interdixit, eum nisi intra sexaginta dies errores suos revocarit, ejusque sectatores tanquam haereticos ab omnibus habendos esse declaravit.

Lutheran. progress.

4. Lutherus errores suos non solum non revocavit, sed auxit; nova scripta edidit, in quibus plura adhuc catholicae doctrinae capita rejecit, saepe sibi ipsi contradicens. In libro de captivitate Babylonica, indulgentias fraudem, denegationem calicis eucharistici impietatem dixit; admissa Christi praesentia in pane et vino, transubstantiationem rejecit; Eucharistiam esse sacrificium negavit; opera supererogatoria, speciatim vota monastica damnavit; confirmationem, extremam unctionem, ordinem et matrimonium e sacramentorum numero delevit. In libro de libertate christiana, hominem sola fide justificari, adeoque bona opera ad salutem haud necessaria esse docuit. In alio scripto publico a Pontifice tanquam injusto judice, antichristo et S. Scripturae contemptore, provocavit ad generale concilium. In libello adversus execrabilem antichristi bullam, hujus auctorem omnesque eam approbantes antichristos vocavit et satanae tradidit. Vindictam suam plane exsatiaturus, sub finem anni 1520 a multis litterarum studiosis stipatus, corpus juris canonici cum bulla pontificia et nonnullis adversariorum scriptis in rogum, ante moenia Wittenbergensia extructum, conjecit.

Carolus V, qui anno 1516 Ferdinando in regno Hispaniae et anno 1519 Maximiliano in imperio romano suffectus fuerat, an. 1521 Lutherum ad comitia Wormatiensia vocavit, data ei fide publica seu salvo conducto. Aderant illic cum imperatore sep-

---

[1]) J. Latomus, *Articulorum doctrinae F. M. Lutheri per Theologos Lovanienses damnatorum ratio*, Antverp. 1521 in-4. Conf. P. F. X. De Ram, *Disquisitio historica de iis quae contra Lutherum Lovanienses Theologi egerunt anno MDXIX*, Bruxel. 1843, in *Nouveaux Mémoires de l'Académie*, tom. XVI.

[2]) D'Argentré, *Collect judicior*. tom. I, part. II, p. 365.

tem electores, multique duces, marchiones et episcopi. Lutherus in comitiis interrogatus, an libros, ejus nomine editos, reipsa scripsisset, et an errores in iis contentos revocare vellet, priorem quaestionem affirmavit, ad posteriorem post otium deliberationi concessum respondit, se nil revocaturum, nisi claris Scripturae verbis aut certis ratiociniis erroris convinceretur. Cum igitur huic declarationi pervicaciter inhaereret, et in privatis cum nonnullis principibus colloquiis tam Imperii quam concilii generalis sententiam recusaret, imperator edixit, ut Lutherus ab omnibus tanquam schismaticus et haereticus haberetur, et post unum et viginti dies, quibus ejus salvus conductus adhuc durabat, in eumqua talem procederetur, ubique deprehenderetur; ejus autem libros vendi, emi et imprimi vetuit. Elector Saxonicus, ne quid periculi Luthero obtingeret, eum in arce sua Wartbourg paucissimis notum custodiri curavit[1].

Eodem anno Henricus VIII rex Angliae, quum principes Germanos jam esset hortatus, ut Lutheri audaciam ejusque doctrinae propagationem reprimerent, contra eumdem ediditlibrum de septem sacramentis, ideo a Leone papa titulo Defensoris Fidei ornatus[2].

Pseudo-reformatoris asseclae secundum doctrinam, ab eo praedicatam, primum Wittenbergae deinde alibi agere coeperunt; postquam plebem concitassent, in ecclesias et monasteria irruerunt, in resistentes sibi saevierunt, imagines confregerunt, abrogata missa, coenam novo modo in lingua vulgari celebrarunt et omnibus sine discrimine utramque speciem porrexerunt; sacerdotes, nominatim Carlostadius, uxores ducere coeperunt, quod anno 1525 quoque fecit ipse Lutherus, Catharinam Boraeam monialem sibi sacrilego conjugio copulans; monachi et moniales, Lutheri doctrina infatuati, monasteria deseruerunt et ad matrimonia convolarunt. En pseudo-reformationis primordia.

Ad sectae propagationem plurimum contulit germanica Bibliorum versio, quam Lutherus confecit. Tunc quippe omnis generis laici, opifices, mulieres etiam, Biblia assidue legebant, palam cum catholicis, sacerdotibus etiam et doctoribus, de rebus religiosis disputabant, doctrinasque Lutheri in Bibliorum versione, iisdem ab auctore plane accommodata, facile inveniebant. Ad promovendam rem lutheranam inter eruditiores maxime contulit opus dogmaticum, anno 1521 a Philippo Melanchthon editum. Is insigni ingenio praeditus, litterarum graecarum in universitate Wittenbergensi professor, Lutheri sectator et adjutor,

---

[1]) Cochlaeus, *Comment. de actis et scriptis Lutheri;* Pallavicini, *Hist. concil. Trident.* l. I; Audin, *Hist. de la vie, des écrits et des doctrines de Luther*, tom. I, c. 12-19.

[2]) Raynal., ad an. 1521.

Digitized by Google

compendium doctrinae lutheranae scripsit sub titulo: *Loci communes rerum theologicarum*; quod opus postea auctum, quaquaversum propagatum et brevi tempore saepius typis editum fuit.

Adrianus VI pontifex an. 1522 5. Leone papa X die 1 decembris 1521 defuncto, 9 januarii 1522 ad summum pontificatum evectus fuit Adrianus VI, Batavus. Is humili Ultrajecti loco natus, studiorum curriculo in universitate Lovaniensi confecto, S. Theologiae lauream et magisterium in ea consecutus est. Deinde ejusdem universitatis cancellarius et Caroli Austriaci, postea imperatoris V, praeceptor, a Ferdinando Hispaniae rege, apud quem legatione functus erat, episcopus Dertusensis, a Leone X cardinalis creatus fuit. Pontifex factus reformandae disciplinae et corrigendis abusibus, conterendae in Germania lutheranae haeresi, conciliandae inter principes christianos concordiae et repellendis Turcarum invasionibus animum applicuit. Sed in his omnibus multiplices obices expertus est. In conferendis ecclesiasticis dignitatibus cautus ac religiosus fuit, dicere solitus: ecclesias sacerdotibus, non sacerdotes ecclesiis ornare se velle. A ditandis consanguineis maxime extitit alienus. Jus legendi ac nominandi episcopos, a decessore suo regibus Galliae collatum, ad Hispaniae reges extendit. Lovanii magnificis sumptibus collegium extruxit, quod etiamnum collegium Papae vocatur. Ad propagandum inter novi orbis, Americae, incolas Evangelium, sacerdotes ex ordine S. Francisci ad eos destinavit. Obiit 14 septembris 1523, cum sedisset uno anno et octo mensibus[1].

Clemens VII pontifex 1523. 6 Post Adriani obitum propter comitiorum dissidia Apostolica Sedes vacavit usque ad 29 novembris, qua die summo cardinalium consensu electus fuit Julius Mediceus, patruelis Leonis X, cardinalis presbyter et R. E. vicecancellarius, qui sub Clementis VII nomine Ecclesiam administravit usque ad annum 1534. Pontificis hujus gesta suis locis referemus.

Comitia Norimberg. 7. Interea lutheranae novitates in Germania in dies magis propagabantur. Adrianus papa VI ad comitia, Carolo V agente in Hispania, anno 1522 Norimbergae celebrata, legavit Cheregatum episcopum Aprutinum; ei litteras dedit, quibus imperii ordines monebat, ut Lutherum ejusque sectatores secundum edictum Wormatiense reprimerent; in alia, quam legatus ferebat,

[1]) P. Burmann, *Hadrianus VI*, Ultraject. 1727, in-4.—Extant Adriani VI *Commentarius in LL. IV Sententiarum*, Paris. 1521 in fol., et *Quaestiones quodlibeticae*, 1531 in-4. In priori opere, *Q. de confirmatione*, c. 9, dicit auctor, Papas plures in Fidei negotio errasse. Sed Adrianus ea scripsit cum esset doctor Lovaniensis, et ex contextu colligitur, eum ibidem loqui de RR. Pontificibus tanquam doctoribus privatis. Opus illud quidem, loco eo non correcto, Romae editum fuit, sed inscio Pontifice, ut testatur editionis curator in Praefatione ad Joan. Ruff.

instructione spondebat, sed ad reformandam Romanam curiam, ad concordata accurate servanda et in Germania beneficia non nisi dignis e natione Germanica conferenda esse paratum, rogabatque, ut ipsi ordines medium reprimendi haeresim indicarent. Verum imperii ordines, inter quos non pauci novitatibus Lutheri favebant, ista Pontificis instructione, quam legatus minus prudenter publicaverat, abusi responderunt, Wormatiensis edicti executioni obstare seditionem populi, medium vero restituendi concordiam esse concilium liberum in aliqua Germaniae urbe intra annum convocandum; interea purum Evangelium praedicaretur. Lutherani centum gravamina adversus Apostolicam Sedem totumque ordinem ecclesiasticum conscripserunt, et Romam levanda miserunt. Haec ordinum imperii agendi ratio Adrianum papam magno dolore affecit, sectariorum vero audaciam auxit.

Anno 1524 Clemens papa VII ad comitia, rursum Norimbergae congregata, legavit cardinalem Campegium; qui docta et eleganti oratione principes Germanos ad urgendum decretum Wormatiense, ad reprimendam haeresim et defendendam catholicam fidem hortatus est; plurium gravaminum, quae ad Apostolicam Sedem delata fuerant, injustitiam ostendit; illam tamen correcturam, promisit, quod prudentia emendandum suaserit. At comitia fere idem ac supra responderunt. Verumtamen principes catholici videntes, sectarios non tantum in Saxonia, sed etiam in regionibus vicinis numero augeri, eodem anno convenerunt Ratisbonam. Aderant Ferdinandus archidux Austriae et frater imperatoris, duces Bavariae, archiepiscopi et episcopi Salisburgensis, Tridentinus, Bambergensis, Spirensis, Argentinensis, Constantiensis, Basileensis, Frisingensis. Ii communi consilio decreverunt, ut decretum Wormatiense observaretur, nihil in administratione sacramentorum aut caeremoniis sacris innovaretur, in monachos apostatas et sacerdotes matrimonium contrahentes, secundum canonum rigorem animadverteretur[1].

8. Eodem tempore Ulricus Zwinglius catholicam doctrinam oppugnabat et religiosas novitates spargebat in Helvetia. Is anno 1484 in eadem terra natus, varios jam conceptus heterodoxos hauserat a Thoma Wittenbach, theologiae professore in universitate Basileensi. Au. 1516 Eremi in civitate Suitiensi parochus, principium heterodoxum nil admittendi quod ex Scriptura S. probari non possit, eique consentaneas opiniones admisit. Lutheri scripta avide suscepit, et etiam anno 1518 contra Bern. Samsonem ex ordine S. Francisci, qui indulgentias pontificias commendabat, declamavit. Eodem anno Tiguri ecclesiae collegiatae parochus constitutus et postea in ipsum capitulum adlectus, a-

Zwinglius Sacrament.

[1]) Cochlaeus, loc. cit.; Audin, loc. cit. tom. II, c. 5-6.

nimos ad innovanda sacra ita excitavit, ut magistratus, multi e clero et laici plurimi catholicos ritus desererent. Anno 1523 ex auctoritate magistratus in publica disputatione sexaginta et septem conclusiones seu theses defendit contra sacrificium missae et presentiam realem, contra legem coelibatus et votum castitatis, contra confessionem et satisfactionem sacramentalem, contra purgatorium, contra potestatem Pontificis, episcoporum et aliorum clericorum, aliaque. Quorum effectus fuit, ut magistratus Tigurinus eucharistiae adorationem, expositionem, circumgestationem et missae celebrationem interdixerit, et proinde altaria, imagines atque reliquiae ex ecclesiis ejecta fuerint. Anno 1524 Zwinglius uxorem duxit, lutheranam Bibliorum versionem, hinc inde mutatam, typis vulgandam curavit, et commentarium de vera et falsa religione seu compendium religionis a se conflatae edidit. Multa dogmata cum Luthero habuit communia, in nonnullis tamen praesertim circa Eucharistiam, quam meram figuram corporis et sanguinis Christi ejusque mortis memoriale esse contendebat, ab illo dissensit. Anno 1528 pagi Bernensis et Constantiensis e decreto laici magistratus, rejectis catholicis ritibus, ad Tigurinos sectarios accesserunt. Eos paulo post secuti sunt Basileenses et Schafhusiani. Inde divisio et brevi post religiosum bellum inter apostatas et catholicos Helvetiarum pagos.

Zwinglio Sacramentariorum antesignano, se junxerunt Carlostadius et OEcolampadius. Prior archidiaconus Wittenbergensis ab initio, ut vidimus, Luthero adhaesit et ex apostatis sacerdotibus primus uxorem duxit. Paulo post propter suam cum Luthero de eucharistia dissensionem, odiumque in imagines ab eo Witteuberga ejectus, transiit in Helvetiam, seque cum Zwinglio conjunxit. OEcolampadius antea presbyter ordinis S. Birgittae apud Augustam Vindelicorum, deinde monasterium et catholicam fidem deseruit, Zwinglium secutus est, uxorem duxit, haeresimque tum scripto tum sermone in Helvetia plurimum propagavit[1].

Muncerus Anabaptist. 9. Praeterea Thomas Muncerus, Misniensis, e sacerdote catholico discipulus Lutheri, postea cum pseudo-magistro suo simultatem habuit, ejusque partibus desertis, novam sectam nimirum Anabaptistarum instituit. Is quippe e Lutheri principio, hominem justificari per fidem, concludebat, baptismum infantibus, utpote fidei incapacibus, non prodesse, et proinde baptizatos in infantia esse rebaptizandos. Anno 1522 cum Storkio et Pfeiffero ordinis Praemonstratensis apostata sectam suam constituit Mulbusiae in Thuringia; omnes ad se transeuntes rebaptizabat; imagines aliaque religionis catholicae signa odio fanatico perse-

[1]) Audin, loc. cit. c. 23; Bossuet, *Histoire des variations des églises protestantes*, l. II-III.

quebatur;in Lutherum non minus quam in R.Pontificem invehebat; summam ab omni potestate libertatem, bonorumque communionem praedicabat. Turbulentis his concionibus ingentem plebejorum et facinorosorum multitudinem ad capessenda arma excitavit. Verum lantgravius Hassiae aliique principes collectis copiis seditiosos adorti, eos partim occiderunt partim dissiparunt, ipso Muncero anno 1525 capto et decollato[1]. Post annos paucos sectarii resumpti viribus rursum praesertim in Westphalia exitiale bellum instaurarunt, ut videbimus.

10. Quod Adrianus papa et alii Catholici praedixerant, novatorum nempe contra superiores ecclesiasticos rebellionem ad civiles progressuram, et Ecclesia eversa, civitatem esse evertendam, modo inchoari visum fuit in bello rusticorum. Quum Lutherus libertatem a statutis humanis, a tyrannide, ut dicebat, Pontificis et universi cleri praedicaret; magna cum vehementia in omnes sibi adversantes inveheretur, Pontificem, clerum et principes conviciis proscinderet, rebellionem in opprimentes populo licere doceret; rustici in Germania dictis et factis novatoris excitati, arma contra dominos suos sive clericos sive laicos converterunt. Hoc rusticorum bellum anno 1524 primum in Suevia exarsit, et brevi tempore per alias Germaniae terras praecipue ad Rhenum et Moenum propagatum fuit,idque eo furore, ut ultra tercentum monasteria arcesque nobilium destructa ferantur. Principibus arma conjungentibus,rusticorum bello anno 1525 finis constitutus fuit[2]. Bell. rustic.

11.Interim lutherana secta in Saxonia aliisque regionibus majores progressiones fecit. Fridericus elector Saxonicus, quamvis Lutheri coeptis favisset, tamen catholicam religionem in terris suis non abrogavit. Is obiit anno 1525. Ejus frater et successor Joannes, abjecta doctrina catholica, lutheranam publice professus est, et consilio Lutheri, qui conculcatis monasticis votis et habitu abjecto, eodem anno uxorem duxit, in omni territorio suo monasteria adhuc residua, aliasque catholicae religionis reliquias tolli jussit, in locum missae catholicae novum divini cultus ordinem, a Luthero compositum praescripsit, catholicos praedicatores ex omnibus ecclesiis ejecit, instructiones dogmaticas et disciplinas,a Melanchthone conscriptas,binumque Lutheri catechismum, majorem ad instructionem pastorum et cultiorum in populo et minorem ad usum rudium et parvulorum, omnibus imperavit. Ita res ecclesiastica secundum mentem Lutheri in terris, electoris Saxonicae ordinata est, eademque norma in aliis terris, ubi Lutheranismus obtinuit, suscepta fuit. Lutheran. in Saxonia

Ex his fuit Borussia seu Prussia orientalis, quam ad Lutheri Borussia

---

[1]) Meshovius, *Historia Anabaptistarum*, l. I; F. Catrou, *Histoire du fanatisme dans la religion protestante.*
[2]) Audin, loc. cit. c. 9.

placita deduxit Albertus Brandeburgicus. Borussia obediebat ordini equitum Teutonicorum; horum supremus magister erat Albertus, e familia marchionum Brandeburgicorum in Franconia oriundus. Is anno 1521 A. Osiandri ipsiusque Lutheri sermonibus excitatus, ut religione catholica et ordine desertis, novam religionem assumeret, nuptias iniret et Borussiam tanquam ducatum saecularem sibi vindicaret, pravis consiliis cessit. Anno 1523 concionatores lutheranos in Borussiam vocavit, Dorotheam Holsatiensem uxorem duxit, inito anno 1525 cum Sigismundo rege Poloniae foedere, se ducem Borussiae constituit, multos equites in partes suas adduxit, alios ducatu exire jussit, abrogata liturgia catholica ubique lutheranam praescripsit. Ex quo tempore Lutheranismus in Borussia firmatus est.

Suecia In Sueciam primo religionem novam intulerunt duo fratres Sueci, Olaus et Laurentius Petri; qui in universitate Wittenbergensi Lutheri placita magno studio didicerant, et anno 1519 in patriam reversi, summo ardore propagarunt. Gustavus Wasa anno 1523 rex Sueciae electus, lutheranis novitatibus jam imbutus, bonisque ecclesiarum, monasteriorum et cleri, quae ei novatores adjudicabant, occupandis inhians, propagando in terris suis Lutheranismo impense favit, scripta Lutheranorum edenda curavit, apostatas praesertim clericos et monachos favoribus auxit, resistentes sibi variis modis vexavit. Anno 1527 regni ordinibus in partes suas pertractis, supremam in rebus ecclesiasticis potestatem, sicut possessiones et proventus ecclesiarum ac monasteriorum sibi vindicavit. Ex hoc tempore lutheranae religionis professio in Suecia lege publica firmata est, monasteria abolita, liturgia catholica abrogata, et demum anno 1544 in comitiis Westeresiensibus omnium religionis catholicae reliquiarum sublatio decreta.

Dania In Dania quoque nova religio potissimum ope regum propagata fuit. Christianus seu Christiernus rex II ei aperte patrocinabatur, ejusque doctores e Germania advocavit. Hi una cum aliquot indigenis, qui in universitate Wittenbergensi Lutheri doctrinas susceperant, eas Danorum animis instillare conati sunt. Anno 1523 Christiano propter saevitiam suam ejecto, rex Daniae electus fuit Fridericus I dux Holsatiae. Hic pariter novae religioni addictus erat. Quapropter pseudo-doctores illam magis magisque propagarunt; episcopis incassum renitentibus. Anno 1527 rex habitis Ottiniae comitiis inter alia decernendum effecit, ut Lutheranis plena religionis libertas, idemque praesidium et jus competeret ac catholicis, clericis et monachis matrimonia inire liceret, episcopi a canonicis electi, a solo rege, non vero a R. Pontifice confirmarentur, bona ecclesiis ac monasteriis lege publica adimerentur. Quantas progressiones ejusmodi decretis nova religio fecerit, sat colligitur. Lutherani his facti audaciores,

contra Catholicos insurgere, ecclesias diripere, sacras imagines destruere, monachos e coenobiis pellere, omnisque generis violentiis novum evangelium ubique firmare coeperunt. Sub Christiano III, qui patri suo Friderico in regno Daniae anno 1533 successit, omnes episcopi, parochi et monachi, novum evangelium suscipere nolentes, depositi et ejecti sunt, bonis eorum in regis commodum occupatis.

Anno 1536 etiam Norwegiae pars meridionalis cum Christiani III dominio novam religionem admisit. In parte septentrionali Olaus, archiepiscopus Dronthemiensis, novatorum studiis aliquandiu restitit, sed anno 1537, missis illuc a Christiano rege copiis, e Norwegia fugit. Tunc etiam in hac Norwegiae parte novi evangelii professio praescripta fuit. **Norwegia**

In Germania anno 1526 Philippus lantgravius Hassiae, princeps ambitiosus et augendarum opum cupidus, deserta catholica Religione, lutheranam publice professus est, totisque viribus hanc defendendam suscepit, et ad eumdem finem foedera cum aliis principibus componere studuit. Ejusmodi foedus jam anno 1526 iniit cum Joanne electore Saxoniae, cui paulo post quatuor duces Brunsvicenses, dux Megalopolitanus, princeps Anhaltinus, duo comites Mansfeldenses, et civitas Magdeburgensis accesserunt. Hoc foedus evangelicum postea auctum videbimus. Interea Philippus Hassiae omnibus suis subditis novam religionem violenter obtrusit, bona ecclesiastica, ut passim inter novatores factum est, sibi vindicavit, copiasque contra catholicos collegit. Anno 1539 dignum pseudo-reformatione spectaculum praebuit, dum e Lutheri, Melanchthonis et aliorum novi evangelii doctorum auctoritate praeter Christinam Saxonicam, uxorem suam adhuc viventem, alteram duxit[1]. **Germania**

12. Non mirum est, novam religionem brevi tempore fuisse tantopere propagatam; ad id quippe plurimum contulerunt temporum circumstantiae, quas supra in prooemio indicavimus, praesertim collapsa in multis provinciis cleri populique disciplina, novae religionis natura, quae cupiditatibus humanis adnlabatur, et libertatem ab iis, quae in religione catholica homini videntur duriora, spondebat, media propagationis, nimirum convicia et violentiae, principum, ecclesiasticis bonis occupandis inhiantium, favor, protectio, arma. Eaedem causae postea promoverunt calvinianae religionis progressiones, ut videbimus. Etiam propagationi novitatum religiosarum in Germania non parum faverunt Caroli imperatoris V a Germania absentia, ejusque cum Francisco I rege Galliae bellum et cum ipso papa Clemente VII dissidia. **Causae prop. Lutheran.**

---

[1]) Raynal., *Annal. eccl.*; Bazius, *Hist. eccl Suecorum*; Audin, *Hist. de la vie* etc. *de Luther*, tom. II, c. 11 14 et 30.

Digitized by Google

Caroli V et Francisci I bellum

13. Etenim post mortem Maximiliani anno 1519 imperium concupiverunt Carolus V, rex Hispaniae atque Neapolis, et Franciscus I, rex Galliae. Prior 28 junii 1519 Francofurti electus fuit et 13 octobris anno sequenti Aquisgrani coronatus. Inde anno 1521 bellum inter Carolum V et Franciscum I ortum est et annis pluribus in Hispania, Gallia et Italia continuatum. Anno 1525 Franciscus I in pugna apud Ticinum captus et Madritum in Hispaniam abductus, anno sequenti conditionibus, Carolo admodum proficuis, libertatem recepit. Clemens papa VII ex imperatoris victoriis et progressionibus Italiae libertati metuens, Franciscum I ab observatione pacis, cum Carolo initae, tanquam injustae et vi extortae, absolvit, et cum eodem atque Henrico VIII rege Angliae, Francisco Sfortia duce Mediolanensi et Venetis foedus adversus Carolum pepigit. Quum id audivisset Carolus Borbonius, caesarearum copiarum in Italia dux, illas adversus Pontificem anno 1527 Romam perduxit, sed in murorum urbis ascensu occisus fuit. Philibertus princeps Arausicanus, in ejus locum copiarum imperio suscepto, urbem cepit, eam militibus magna ex parte lutheranis diripiendam reliquit, et Pontificem in arce S. Angeli obsessum ad deditionem durissimis conditionibus compulit. Carolus V ubi ea in Hispania accepit, direptionem Romae et Pontificis captivitatem doluit, vestes lugubres induit, preces publicas postulavit, pacemque cum Pontifice tractare coepit. Pax inter utrumque anno 1529 Bononiae composita est, et anno sequenti Clemens VII Carolum V solemni ritu imperatorem coronavit. Eodem anno Cameraci concordia redintegrata fuit inter Carolum et Franciscum I[1].

Comitia Spirensia an. 1529

14. Interim religiosa dissidia in universa Germania magis magisque augebantur; praeterea Turcae magnam Pannoniae partem invaserant; quapropter Carolus V anno 1529 imperii ordines Spiram convenire jussit. In his comitiis decretum est, ut Wormatiense decretum in locis, in quibus receptum fuerat, observaretur et religio vetus sola exerceretur; ubi vero religio nova obtinebat, ejusque exercitium sine publica rerum perturbatione prohiberi non poterat, res ita persisteret usque ad futurum concilium generale; missa ubique libere celebraretur; Evangelium exponeretur secundum Patrum Ecclesiae doctrinam; Sacramentarii et Anabaptistae nusquam tolerarentur; imperii ordines pacem mutuam custodirent.

Verum contra hoc decretum protestati sunt et ad imperatorem et futurum concilium generale provocarunt Joannes elector Saxoniae, Philippus lantgravius Hassiae, Ernestus dux Luneburgensis, Georgius marchio Brandeburgicus in Franconia, Wol-

[1]) Raynal., et Spondan., ad an. 1527-30; Pallavicini, *Hist. concil. Trident.* l. II, c. 13-14; Ferreras, *Histoire générale de l'Espagne.*

fangus princeps Anhaltinus et quatuordecim civitates liberae, inter quas majores erant Argentina, Ulma, Constantia et Norimberga. Ab hac protestatione illi nomen Protestantium acceperunt, quo postea omnes Lutherani, deinde etiam Zwingliani et alii compellari consueverunt[r].

15. Imperator commemoratam protestationem et appellationem cum indignatione minisque rejecit. Quapropter lantgravius Hassiae et alii ad commune foedus inter Lutheranos et Sacramentarios contra imperatorem efficiendum eodem anno 1529 Marpurgi inter primarios utriusque partis theologos colloquium indixerunt. Adfuerunt e parte Sacramentariorum Zwinglius, OEcolampadius, Bucerus et Hedio, ex altera parte Lutherus, Melanchthon, Justus Jonas, Osiander, Brentius et Agricola. Ad conciliandam concordiam utraque pars doctrinam suam emolliit; sed ubi ad quaestionem de Eucharistia seu s. Coena ventum est, omnis concordiae spes corruit, neque tum neque postea unitas inter eos coalescere potuit. Hoc dissidium solum ostendit, quanta sit s. Scripturae perspicuitas vel sufficientia, ab iis tantopere jactata, et quam parum Fidei controversiae sine legitimae et a Christo institutae auctoritatis judice definiri possint[s]. Colloquium Marpurg.

16. Carolus V concordia cum Pontifice et cum Francorum rege composita, iter in Germaniam suscepit. Anno 1530 imperii comitia se praesente Augustae Vindelicorum celebranda indixit propter imminens a Turcis periculum et propter dissidia in religionis negotio. Principes lutherani a theologis suis fidei articulos seu confessiones, quos in comitiis professuri essent, conficiendos curarunt. Ex his confessionibus Melanchthon confecit librum, qui *Confessio Augustana* dictus est et postea inter libros dictos symbolicos susceptus. Complectebatur is viginti et octo articulos, quorum uno et viginti prioribus doctrinae lutheranae a catholicis diversae exponebantur, in septem posterioribus de abusibus religiosis agebatur. Quum haec confessio in comitiis lecta fuisset, theologi catholici, ibidem praesentes, illius confutationem composuerunt, in qua ad singulos articulos eodem ordine responderunt. Imperator novatorum confessionem acceptare noluit, consensit tamen, ut selecti ex utraque parte theologi et jurisconsulti de unione religiosa tractarent. Variae sed frustra unionis viae propositae fuerunt. Demum Carolus V, jam a nonnullis catholicis nimiae moderationis erga contumaces sectarios accusatus, edictum promulgavit, ut avita et catholica religio sola in tota imperii latitudine exerceretur, quae fuerant circa eam innovata, in priscum ordinem restituerentur, et eorum quae corrigenda erant, reformatio differretur usque ad generale concilium, quod intra annum a R. Pontifice convocaretur. Comitia et confess. Augustan. an. 1530

r) Raynal., ad an. 1529.—s) Ibid.; Audin, loc. cit. c. 23.

Foedus Schmalcald. 17. Hoc decretum ordines lutheranos ad pangendum inter se foedus excitavit. Anno 1531 elector Saxonicus, dux Luneburgensis, Philippus Hassus, Wolfangus Anhaltinus, duo comites Mansfeldenses, pluresque civitates Schmalcaldam convenerunt, et pro religionis suae defensione foedus inierunt in sex annos, his elapsis in decem alios prolongatum. Eidem foederi progressu temporis plures alii ordines accesserunt.

Carolus V pro temporis circumstantiis, maxime quod ingentes Turcarum copiae Hungariae vicinisque terris Austriacis imminerent, tantisper cedendum ratus, anno 1532 Norimbergae cum ordinibus lutheranis pacem composuit ea lege, ut edicta Wormatiense et Augustanum suspenderentur, et nova religio toleraretur, donec in proximo generali concilio vel in comitiis causa religiosa definiretur; illi autem mox imperatori auxilia contra Turcas ferrent[r]. Hac concessione, quae ab urbe, ubi facta est, pax religiosa Norimbergensis dicta fuit, impetrata, Lutherani partes suas auxerunt, et jam minus quam unquam unionem curarunt.

Anabaptist. turbae 18. Anabaptistarum secta, quam principum arm's supra repressam vidimus[s], in variis regionibus, praesertim in Germania, Hollandia et Belgio, vires suas resumpsit, tumultus concitavit, suorumque adversariorum exterminium praedicavit. Anno 1534 Monasterii in Westphalia duo fanatici anabaptistae Batavi, J. Bockhold sartor Leydensis et J. Mathiesen pistor Harlemiensis, tantam seditionem excitarunt, ut omnes, qui rebaptizari nollent, urbe fuerint ejecti, ecclesiae depraedatae, novumque regnum, quod divinum appellabant, in urbe institutum. Sed anno 1536 episcopus princeps Monasteriensis urbem recepit, seditionis auctores suppliciis affecit, totam turbam vesanam dissipavit.

Nihilominus secta extincta non est. Eam instauravit Menno Frisius, a quo sectarii Mennonitae appellari consueverunt. Is a Fide et ordine presbyteratus apostata, inter pericula multa per Belgium, Hollandiam atque Germaniam Anabaptistas instaurare, ab opinionibus fanaticis atque seditiosis avocare et ad meliorem normam reducere studuit[t].

Schisma anglicanor. 19. Hoc ipso tempore Henricus VIII rex Angliae, supra propter assertionem septem sacramentorum contra Lutherum a Leone papa X titulo Defensoris Fidei honoratus, ecclesias regni sui a R. Pontificis obedientia et totius Ecclesiae communione divellit. Schismati causam dedit regis in voluptatem proclivitas. Henricus e dispensatione Julii papae II anno 1509 uxorem duxerat

---

[r]) Cochlaeus, *Comment. de actis Lutheri;* Pallavicini, loc. cit. l. III; Chytraeus, *Hist. confess. August.;* Audin. loc. cit. c. 24.
[s]) Vide pag. 12.—[t]) Meshovius, *Hist. Anabaptist.* l. VI-VII; H. Ott, *Annales Anabaptist.*

Catharinam Aragoniam, Arthuri fratris sui viduam, ea hactenus octodecim prope annis ut conjuge usus fuerat, filiamque nomine Mariam ex ea genuerat, quum indomito in Annam Bolenam amore excitatus, anno 1527 matrimonium suum cum Catharina illegitimum contendit, et qua tale a R. Pontifice declarandum postulavit. Clemens papa VII rem discutiendam commisit theologis, qui responderunt, impedimentum, quod rex adlegabat, e dispensatione Julii II fuisse sublatum, et proinde illius cum Catharina matrimonium esse legitimum. Verumtamen Papa, ne ex una parte Henricum regem et ex altera Carolum V, qui pro Catharina, sua matertera, contra dissolutionem ejus matrimonii graviter reclamarat, offenderet, sententiam distulit. At Henricum in prosequendis pravis consiliis stimularunt praesertim Thomas Wolsaeus, Thomas Cromwell et Thomas Crammer. Wolsaeus ex infima classe ingenio suo et industria eo pervenerat, ut cardinalis archiepiscopus Eboracensis et regni administer esset creatus, sed post paucos annos pravi sui consilii fructum tulit, anno 1530 extinctus. Cromwell homo vafer et clam lutheranus, Annae Bolenae favore primas regni dignitates consecutus est. Crammer, theologus Cantabrigiensis, sed clam lutherana haeresi infectus et matrimonio junctus, simulatione et perfidia nulli secundus, anno 1530 matrimonium regis cum Catharina nullum esse scripto propugnavit. Henricus VIII morae impatiens, anno 1532 Catharinam relegavit et occultum matrimonium cum Anna Bolena contraxit. Anno sequenti praedictus Crammer, ad archiepiscopatum Cantuariensem evectus, regis matrimonium cum Catharina nullum, illudque quod ante quinque menses clam inierat cum Anna, validum pronuntiavit. Re Romam perlata, Clemens VII sententiam Crammeri nullam declaravit, regemque sub poena excommunicationis Catharinam recipere et Annam dimittere jussit.

At vesanus rex neutrum praestitit. Contra omnem cum R. Pontifice communionem abrupit, regnumque in tetrum schisma conjecit. Matrimonium suum cum Anna Bolena tanquam legitimum et Elisabetham ex ea genitam ceu veram regni haeredem ab omnibus haberi voluit; Mariam vero, e Catharina procreatam, veluti spuriam ad matrem relegavit; omnem R. Pontificis jurisdictionem in Anglos et Hibernos abrogavit, ejus nomen ubique deleri jussit, cunctamque cum eo communionem severe interdixit. His violentiis et schismaticis regis decretis senatus et maxima ex parte clerus ac populus, aut blanditiis aut metu aut aliis artibus victi, cesserunt; Henricum VIII supremum ecclesiae Anglicanae caput dixerunt; eique et successoribus jus haereses et abusus ecclesiasticos cognoscendi et tollendi, annatas et decimas ecclesiasticas percipiendi, novos episcopatus erigendi et alia ecclesiasticum regimen spectantia peragendi adjudicarunt.

*

Henricus summum Anglicanae ecclesiae caput constitutus, anno 1535 Thomam Cromwell, virum laicum, suum vicarium generalem in rebus ecclesiasticis constituit. Hujus viri et senatus consilio rex monasteria, primo minora deinde caetera, numero sexcenta et quadraginta, praeterea centum et decem hospitalia et tercentum quadraginta quatuor supra duo millia sacella sustulit, eorumque bona partim fisco partim aulicis et sibi deditis adjudicavit.

Quotquot iniquis et schismaticis Henrici decretis assentiri, eique ceu Ecclesiae capiti jusjurandum praestare recusabant, poena capitis condemnabantur. Eorum, qui in hac persecutione suppliciis affecti fuerunt, praecipui sunt Joannes Fischer episcopus Roffensis et Thomas Morus regni cancellarius, viri eruditione ac morum integritate conspicui. Tantus fuit regis furor, ut ipsum S. Thomam, saeculo XII archiepiscopum Cantuariensem, ab Anglis devotissime cultum, ceu perduellionis reum in jus vocarit, e Sanctorum albo ejecerit, ejusque ossa concremari et cineres dispergi jusserit.[1]

Paulus papa III, Clementis VII successor, anno 1538 sententiam, quam jam ante tres annos Henrico VIII minatus fuerat, solemniter promulgavit: regem tanquam haereticum, moechum, innocentium interfectorem et pontificiae majestatis reum, excommunicatum, regnum sacris interdictum et subditos a fidei officio solutos declaravit. Rex vero magis in catholicos saeviit. Non nunquam etiam animadvertit in Lutheranos, qui favente Crammero in occulto serpebant, et contra eorum doctrinam anno 1539 sub poena capitis omnibus credendos definivit hos sex articulos: in SS. eucharistia panem et vinum substantialiter converti in corpus et sanguinem Christi; communionem sub una specie ad salutem sufficere; coelibatum clericorum retinendum; votum castitatis observandum; missae sacrificium pro vivis et defunctis offerendum; confessionem peccatorum coram sacerdote faciendam. Unde si schisma et ea quae supra retulimus, excipias, exterior religionis forma sub Henrico VIII, qui usque ad annum 1547 regnavit, in Anglia vix immutata fuit.

Alia praeterea spectacula, schismaticae ecclesiae capite digna, praebuit Henricus: anno 1536, paucis post Catharinae Aragoniae obitum diebus, Anna Bolena propter adulteria et incestum damnata et securi percussa, uxorem duxit Joannam Seymouram, quam Anna adhuc vivente deperibat. Joanna in partu, quo natus est Eduardus, defuncta, rex quartas nuptias iniit cum Anna Cliviensi; hanc autem post sex menses repudiavit, et Thomam Cromwell, earum nuptiarum conciliatorem, ceu haereseos et aliorum criminum reum capite truncari jussit. Tunc rex quin-

---

[1]) Sander., *De origine et progressu schismatis Anglicani.*

lum conjugium contraxit cum Catharina Howard. Haec cum anno 1542 propter infamia commercia fuisset capite plexa, Henricus sextas nuptias celebravit cum Catharina Parra, quae cum lutheranae doctrinae esset addicta, parum abfuit, quin eadem ac praecedentes sorte uteretur.

20. Interea Clemens papa VII die 26 septembris 1534 obiit. Prima die comitiorum, 13 octobris, concordibus suffragiis electus fuit Alexander Farnesius, cardinalis episcopus Ostiensis, qui Pauli III nomen assumpsit et Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1549. Is, ut diximus, sententiam in Henricum VIII regem Angliae tulit. Praecipuas curas adhibuit in conciliauda pace inter principes christianos, praesertim inter Carolum V imperatorem et Franciscum I regem Galliae, in extirpanda haeresi et in instauranda disciplina. Concilium generale indixit et post multa obstacula demum Tridenti inchoavit, ut videbimus. Constitutione *Licet ab initio* S. inquisitionis congregationem e sex cardinalibus instituit, ad quam de Fidei negotiis ex omni orbe catholico referretur[1]. Alium quatuor cardinalium et quinque peritissimorum virorum coetum instituit, qui quae corrigenda et constituenda forent pro disciplinae reformatione, inquirerent et ad Pontificem referrent. Alia hujus Pontificis gesta suis locis narrabimus.

Paulus III pontifex an. 1534

21. Eodem vero tempore, quo sectarii specie reformationis Fidem corrumpebant, sanctissima Ecclesiae instituta abrogabant et populos ad noxiam libertatem atque licentiam conducebant, alii religionis et salutis animarum studiosi, pias instituerunt clericorum societates, qui non tantum propriae perfectioni, sed etiam aliorum morali emendationi et saluti operam navarent. Prima ex his clericorum societatibus originem suam debuit S. Cajetano Thienaeo, nobili Vicentino et erudito presbytero; qui postquam cum J. P. Carafa episcopo Theatino de instauranda in clero pietate et emendandis moribus contulisset, hic dimisso episcopatu, cum duobus aliis viris se Cajetano adjunxit ad erigendam clericorum societatem, cujus finis esset, sub trium votorum monasticorum et strictissimae paupertatis nuncupatione saluti animarum et provectioni pietatis christianae adlaborare, praesertim divini verbi praedicatione, sacramentorum administratione, infirmorum consolatione, haeresum impugnatione. Anno 1524 Clemens papa VII hanc societatem sub Clericorum regularium nomine approbavit. Primus societatis rector fuit Carafa, antea episcopus Theatinus, unde Theatinorum nomen societati adhaesit[2].

Societates Cler. Regul.

Similem societatem anno 1530 Mediolani instituerunt tres sacerdotes saeculares, Antonius Morigia, Bartholomaeus Ferrarius et Zacharias Cremonensis. Ejus etiam scopus fuit, ut socii, vo-

[1]) *Bullar. Roman.* tom. IV, part. I.
[2]) Helyot, *Histoire des ord. relig.* tom. VII, p. 7.

tis monasticis et vitae pauperi humilique adstricti, curae animarum, divino verbo praedicando, confessionibus excipiendis, juventuti instituendae, seminariis regendis operam darent. Hanc societatem Clemens VII anno 1532 approbavit. Ei adscripti, nominati sunt Clerici regulares S. Pauli scilicet apostoli, quem sibi patronum et exemplar elegerunt, postea vulgo dicti sunt Barnabitae ab ecclesia S. Barnabae, quae eis Mediolani tradita fuit[1].

Hae societates non tantum intra, sed etiam extra Italiam propagatae sunt. Similis illis fuit congregatio, quam fundavit S. Hieronymus Æmilianus, qui senatorio Venetorum genere ortus, primo militiam secutus, deinde se totum instituendis ad pietatem et litteras orphanis, instruendis in religione pauperibus et reducendis ad poenitentiam peccatoribus mancipavit. Postea in eumdem finem, adlectis sibi pluribus piis laicis et sacerdotibus, societatem instituit Somaschae in agro Bergomensi, unde socii Somaschensium nomen acceperunt. Eam societatem anno 1537 approbavit Paulus III, et Pius V, praescripta ei regula S. Augustini, sub nomine clericorum regularium S. Majoli, cui eorum ecclesia Ticini erat consecrata, inter ordines religiosos retulit [2].

Societas Jesu 22. Praedictas clericorum societates tum propagatione tum rerum effectarum magnitudine longe superavit societas illa, quae a nomine Jesu appellata est. Ejus auctor fuit S. Ignatius de Loyola, nobilis Hispanus. Is primum militiam secutus, quum e vulnere, anno 1521 in defendenda contra Gallos Pampelona accepto, decumberet, piorum librorum lectione ad Jesu Christi Sanctorumque vestigia sectanda excitatus fuit. Mox novae vitae rationem iniit, primo in Monte Serrato deinde in Manresa se poenitentiae, pietatis et charitatis exercitiis devovit. Posthaec piam peregrinationem instituit in Terram sanctam. Anno 1524 in Hispaniam redux, studia a grammatica latina Barcinone exorsus, eadem in Complutensi et Salmanticensi universitatibus prosecutus est. Cum litterarum studiis opera pietatis et charitatis, praesertim instruendo plebejos et serviendo infirmis in xenodochiis, jungebat, ideo non semel vexas expertus. Anno 1528 profectus est Parisios, philosophiae et theologiae studia confecturus. Anno 1534 cum sex aliis juvenibus litterarum studiosis prima societatis fundamenta posuit et in ecclesia Montis Martyrum prope Parisios vota de colenda paupertate et procuranda proximi salute emisit. Socii ejus erant Petrus Le Fevre, Sabaudus, Franciscus Xaverius, nobilis Navarrensis, Jacobus Laynez, Alphonsus Salmeron, Nicolaus Bobadilla, tres Hispani, et Simon Rodriguez nobilis Lusitanus. Post tres annos, cum numerus eorum auctus esset, Ignatius cum P. Le Fevre et J. Laynez Romam profectus, sua suorumque opera Pontificis arbitrio obtu-

[1]) Ibid. tom. IV, p. 110.—[2]) Ibid. p. 223.

lerunt. Paulus papa III duobus posterioribus munus docendi in universitate Romana demandavit, Ignatium vero caeterosque socios, qui post eum Romam venerunt, divini verbi praedicationi et animarum curae gerendae destinavit. Ut vero societas inter probatos ab Ecclesia ordines reciperetur, ejus constitutiones Pontificis judicio subjecerant, quas cum Paulus III ad majorem Dei gloriam, Ecclesiae utilitatem, Fidei propagationem, haeresum expugnationem, pietatis instaurationem et christianae juventutis institutionem procuranda idoneas reperisset, anno 1540 eorum congregationem sub nomine Societatis Jesu singulari bulla approbavit et sub Apostolicae Sedis praesidium constituit. Primus generalis Societatis praepositus fuit S. Ignatius, qui eam ante obitum suum (1556) in Italiam, Lusitaniam, Hispaniam, Belgium, Germaniam, Brasiliam, Indiam et Abyssiniam, vidit introductam. Post S. Ignatium Societas non tantum in iisdem terris continua incrementa cepit, sed etiam in Galliam aliasque Europae, Asiae et Americae regiones illata est. Societas ab initio et deinceps claruit viris pietate et eruditione conspicuis, quorum alii de Fidei defensione et propagatione, alii de errorum et haeresum expugnatione, alii de christianae juventutis institutione, alii de litterarum et scientiarum cultura, alii de pietatis et morum instauratione optime meruerunt. Quapropter Paulus III aliique Pontifices ad tanta merita remuneranda et ad Jesuitarum labores conatusque promovendos, Societati Jesu privilegia amplissima et nulli hactenus ordini concessa, largiti sunt [1].

23. Monachorum etiam reformationes a viris regularis observantiae studiosis, e gremio ipsorum monachorum, effectae sunt. Capucini
Ita Matthaeus dictus de Bassi a loco natali in ducatu Urbino, frater laicus inter Franciscanos Observantes, anno 1525 a Clemente papa VII facultatem accepit instituendi novam sub S. Francisci regula congregationem, cujus socii caputium acuminatum quale S. Franciscus gestasse dicebatur, et a quo ipsi *Capucini* appellati sunt, gererent, vitam eremiticam et priscis regulae S. Francisci austeritatibus consentaneam ducerent. Matthaeus hoc vitae genus amplexus est in marca Anconitana, eique se multi alii sociarunt. Anno 1528 idem Pontifex eos sub nomine Fratrum minorum conventualium de vita eremitica Capucinorum approbavit, iisdemque facultatem suscipiendi in congregationem clericos et laicos, et omnia privilegia FF. Minorum concessit. Anno sequenti Capucini, jam magno numero aucti, in capitulo Matthaeum vicarium generalem, ministro generali Conventualium subjectum, elegerunt et statuta pro ordine suo condiderunt. Ordo primum in Italia, deinde in Gallia, aliisque

[1] Bartoli, *Historia Societatis Jesu;* Maffei et Bouhours, *Vitae S. Ignatii.*

terris catholicis plurimum propagatus est. Progressu temporis vitam cremiticam cum monastica commutarunt, et anno 1619 a Paulo papa V facultatem acceperunt eligendi sibi proprium et independentem ministrum generalem [1].

J.Calvinus 24. Interim Sacramentariorum haeresis, a Zwinglio et OEcolampadio per Helvetiam propagata [2], incrementa multa cepit. Eam Lausannae, in toto Vaudo et Genevae propagarunt Guilielmus Farelius et Petrus Viretus. Illic etiam ecclesiae a sectariis vi occupatae, altaria dejecta, imagines confractae, ritus catholici abrogati sunt. Post annos paucos civitas Geneva novae religionis sedes et centrum evasit, ex quo nempe Joannes Calvinus ibi primarius praedicator et rector ecclesiae constitutus est. Is anno 1509 Novioduni in Picardia natus, litteris humanioribus et philosophiae Parisiis, jurisprudentiae Aureliani et Biturigibus studuit. Tum hic tum illic religiosas novitates ab occultis Lutheranis et Zwinglianis didicit suscepitque. Anno 1532 post obitum patris binum beneficium ecclesiasticum, simplex unum et curatum alterum, sibi cum adolesceret, collatum, vendidit. Rebus suis compositis se contulit Parisios, ubi occultos sectarios frequentavit et nova dogmata clam disseminavit. Inde anno 1533 confugit Engolismam, ubi libros suos de institutionibus religionis christianae e Lutheri, Zwinglii, OEcolampadii, Melanchthonis, aliorumque novatorum scriptis colligere coepit. Deinde petiit Germaniam, dogmata sua cum doctoribus lutheranis collaturus. Posthaec peragratis variis regionibus, anno 1541 sedem suam fixit Genevae, ubi tantam adeptus est auctoritatem, ut novae religionis, Sacramentariorum nimirum, caput et dux haberetur, legesque etiam in civilibus dictaret.

Introductum a Zwinglio religionis systema, quantum ad dogmata et regiminis formam spectat, plurimum expolivit reformavitque. Ad administrandam rem ecclesiasticam praescripsit consistoria, e praedicatore et senioribus composita, et inde presbyteria dicta. Sicut Zwinglius caeremonias in Ecclesia usitatas rejecit; sacramentis ceu meris symbolis, benevolas Dei promissiones obsignantibus, omnem vim conferendae gratiae abrogavit; realem praesentiam in Eucharistia negavit; docebat vero, pios in coenae usu per fidem fieri corporis et sanguinis Christi participes, et per vivam passionis et mortis Christi memoriam, quam panis et vini symbola excitarent, credentium animos ita pasci sicut cibo et potu corpus nutritur. Asserebat praeterea, liberum hominis arbitrium per peccatum esse penitus extinctum ita ut homo malum necessario eligeret, ad bonum nullo modo cooperaretur, gratia sola id efficiente; Deum hominis lapsum non solum praevidisse, sed etiam decrevisse et praedestinasse,

[1]) Bover, *Annales Capucinorum*.—[2]) Vide pag. 11.

quatenus arbitraria aliorum salvatione et aliorum damnatione clementiae ac omnipotentiae suae thesauros manifestaret; omnibus fidelibus seu credentibus esse plenam et absolutam certitudinem suae justificationis et praedestinationis; justitiam esse propriam electorum et semel adeptam non posse amitti. Quantum ad opera bona, satisfactionem, indulgentias et alia spectat, Calvinus fere eadem ac Lutherus docebat. Doctrinas has pluribus exegetici, dogmatici et polemici generis scriptis proposuit, inter quae celebrior est ejus *Institutio religionis christianae*, quatuor libris contenta [1].

25. Divina Providentia, quae hoc saeculo Ecclesiam a tot hostibus oppugnari permittebat, plurimos etiam illius defensores suscitavit. Omnes, quos hoc saeculum peperit scriptores, recensere non possumus, indicabimus solum praestantiores. Inter eos qui ante saeculi hujus medium floruerunt, numerantur hi qui sequuntur: Script. eccl.

Exponendis SS. Scripturis studuerunt, Augustinus Justinianus, Genuensis, episcopus Nebiensis in Corsica, sacrarum Litterarum et linguarum peritissimus, edidit Psalterium octaplum, continens nempe octo columnis textum hebraeum, graecum, arabicum, chaldaicum, versionem latinam vulgatam, duas alias et scholias [2]; F. Ximenes, ordinis Min., cardinalis archiepiscopus Toletanus, accitis viris doctissimis et conquisitis vetustissimis ac probatissimis codicibus manuscriptis, novam SS. Bibliorum editionem curavit, quae a numero linguarum Polyglotta, et a loco, ubi typis impressa sunt, Complutensia dicuntur [3]; Sanctes Pagninus, Lucensis, ordinis Praed., edid t novam utriusque Testamenti versionem latinam, item grammaticam et lexicon linguae sanctae, isagogas ad SS. Litteras earumque sensus mysticos, catenam argenteam in Pentateuchum et in Psalterium; Desiderius Erasmus, Roterodamus, presbyter canonicus regularis, philologus, criticus saepe justo audentior, polygraphus, N. Testamenti interpres, paraphrastes et commentator, plurima diversorum argumentorum scripta reliquit, quorum nonnulla damnata, alia suspecta, omnia caute legenda sunt [4]; Sixtus Senensis, e judaeo christianus et ordinis S. Francisci, ab haeresi in quam dilapsus erat, reductus et ordini Praed. adscriptus, com-

[1]) Edita cura R. Stephani 1553 in fol. Conf. F. de Remond, *De ortu, progressu et inclinatione haeresum*, l. VIII; Audin, *Histoire de la vie, des ouvrages et des doctrines de Calvin*, Louvain 1844, 2 vol. in-8.

[2]) Genuae 1516 in fol.—[3]) 1514-17, 6 vol. in-fol.

[4]) Edita Basil. cura Froben, 9 vol. in-fol., et Lugd. Batav. cura Clerici, 1703, 11 vol. in-fol. Conf. P. F. X. De Ram, *Notice sur les rapports d'Erasme avec de Goès*; item *Particularités sur le séjour d'Erasme à Bâle et ses derniers moments*, Bruxell. 1842; in *Nouveaux Mémoires de l'Académie.*

posuit bibliothecam sacram, in qua protocanonicos, deuterocanonicos, apocryphos libros distinguit, biblicum exhibet dictionarium, regulas tradit interpretandi Scripturas et per majorum commentaria ac explicationes discurrit [1]; Franciscus Vatablus, Gallus, linguae hebraicae professor Parisiis, scripsit annotationes in S. Scripturam, quas cum haeretica manu corrupisset editor R. Stephanus, Salmanticenses theologi easdem anno 1584 correxerunt; Thomas de Vio, cardinalis episcopus Cajetanus, reliquit commentaria in S. Scripturam [2]; Franciscus Titelmannus, Hasseletanus, ordinis Capucinorum, inter cujus scripta commendantur commentaria in Job, in Psalmos, in Matthaeum, Joannem et in Epistolas; Jacobus Sadoletus, Mutinensis, R. E. cardinalis, styli Tulliani imitator, praeter alia varia elaboravit commentarios in Psalmos aliquot et in Epistolam D. Pauli ad Romanos; Joannes Gaguaeus, Parisiensis, doctor Sorbonicus, edidit commentarios in N. Testamentum; S. Thomas de Villa-Nova dioeceseos Toletanae oriundus, episcopus Valentinus, praeter sermones edidit commentarium in Canticum Canticorum; Aloysius Lippomanus, Venetus, e Methonensi Veronensis episcopus, composuit catenam in Genesim, Exodum et in Psalmos aliquot; Dominicus Soto, Hispanus, ordinis Praed., doctor Salmanticensis, reliquit commentarium in Epistolam ad Romanos; Hieronymus Seripandus, cardinalis archiepiscopus Salernitanus, elaboravit commentarios in Epistolas Paulinas et Catholicas.

Inter theologos claruerunt, praedictus Thomas Cajetanus, qui composuit commentaria in Summam D. Thomae Aquinatis et tractatus theologicos plurimos; D. Soto supra indicatus, edidit commentarios in libros Sententiarum; Paulus Cortezi, Hetruscus, episcopus Urbinensis, reliquit commentarios in libros Sententiarum; Melchior Canus, ord. Praed., doctor Salmanticensis, auctor est operis elegantissimi de locis theologicis, in duodecim libros distributi [3]; Joannes Driedo, Turnhautanus, universitatis Lovaniensis professor, adversus lutheranos errores scripsit de gratia et libero arbitrio, hujusque cum divina praedestinatione concordia, de captivitate et redemptione humani generis, de Scripturis et dogmatibus ecclesiasticis [4]; Joannes Fischerus, episcopus Roffensis, anno 1533 jussu Henrici VIII regis Angliae gladio necatus, reliquit eruditas lucubrationes contra Lutherum [5]; Joannes Faber, Suevus, episcopus Viennensis, dictus *Malleus haereticorum*, plura scripsit historico polemico-pia [6]; Joannes Eckius, Suevus, universitatis Ingolstadiensis professor, reliquit tractatus de sacrificio missae et de controversiis Fidei contra

[1]) Neapol. 1742, 2 vol. in-fol.—[2]) Lugdun. 1639, 5 vol. in-fol.
[3]) Salmant. 1563 in-fol., Patav. 1727 in-4, et alibi.
[4]) 1533, 4 vol. in-fol. et in-4.—[5]) Wiceburg. 1597, in-fol.
[6]) Colon. 1537 et 1541, 3 vol. in fol.

novatores; Albertus Pighius, Campensis Batavus, baccalaureus Lovaniensis et doctor Coloniensis, multa scripsit contra Lutherum, Melanchthonem, Bucerum et Calvinum, inter quae eminent assertio hierarchiae ecclesiasticae [1] et tractatus de gratia et libero hominis arbitrio [2]; Judocus Clichtoveus, Flander, doctor Parisiensis, inter ejus opera laudatur *Anti-Lutherus* [3]; Jacobus Latomus, Hanno, doctor Lovaniensis, in Fidei controversiis versatissimus, varia contra Lutherum ejusque sectarios scripsit [4]; Joannes Cochlaeus, Norimbergensis, canonicus Uratislaviensis, inter alia polemica conscripsit commentaria de actis et scriptis Lutheri [5]; Alphonsus a Castro, Hispanus, ord. S. Francisci, inter ejus scripta eminent tractatus contra haereses, libri tres de justa punitione haereticorum et duo de potestate legis poenalis [6]; Joannes Gropperus, archidiaconus Coloniensis, praeter alia elucubravit enchiridion christianae religionis et librum de reali praesentia corporis et sanguinis Christi in Eucharistia [7]; Ruardus Tapperus, Enchusanus Batavus, doctor Lovaniensis, scripsit explicationem doctam seu vindicias articulorum Lovaniensium contra errores Lutheri [8] et orationes cum corollario ad Carolum V et Ferdinandum I de causis et remediis calamitatum Belgii [9]; D. Soto supra commemoratus, reliquit libros duos de natura et gratia [10]; Petrus Galatinus, Italus, e judaeo christianus, ord. S. Francisci, scripsit arcana catholicae veritatis contra Judaeos [11]; Petrus Soto, ordinis Praed., doctor Delingensis, reliquit institutiones christianas et compendium doctrinae lutheranae.

Ecclesiasticam historiam illustrarunt, J. Cochlaeus jam commemoratus, qui edidit historiam Hussitarum [12]; Onuphrius Panvinus, Veronensis, ord. eremit. S. Augustini, dedit annotationes et supplementa ad vitas RR. Pontificum, collectas a Platina, scripsit etiam de primatu Petri, de antiquo ritu baptizandi catechumenos, de veteribus Christianorum sepulturis et coemeteriis; Seripandus et Lipomanus supra commemorati, quorum prior edidit epitomen chronicorum ordinis eremitarum S. Augustini [13], posterior vitas Sanctorum [14]; Jacobus Merlin, Lemovix, doctor Sorbonicus, et Petrus Crabbe, Mechliniensis, ordinis FF. Min., ediderunt collectionem conciliorum [15].

Christianae et asceticae vitae praeceptiones tradiderunt SS. Ignatius de Loyola, Thomas de Villa Nova, Franciscus de Borgia, Franciscus Xaverius, Petrus de Alcantara. Quibus accedunt

[1]) Colon. 1572, in-fol.—[2]) Ibid. 1542, in-fol.—[3]) Paris. 1524, in fol.
[4]) 1550 in-fol.—[5]) 1549 in-fol.—[6]) Paris. 1578, 2 vol. in-fol.
[7]) Colon. 1560, in-4, et 1746, in-fol.—[8]) Lovan. 1555 et 1565, 2 vol in-fol.
[9]) Colon. 1568, in fol.—[10]) Paris. 1549, in-4.—[11]) Francof. 1612, in-fol.
[12]) Mogunt. 1549, in-fol.—[13]) Romae 1586.—[14]) 1568 in-fol.
[15]) Colon. 2 vol. in-fol.

Ludovicus Blosius et Joannes Avila, probitate et sapientia insignes.

Convocatur conc. gen. 26. Abhinc annis multis pii quique desiderabant concilii generalis convocationem ad reprimendas haeresum progressiones, ad definiendas Fidei controversias et ad restituendam disciplinam ecclesiasticam. Ipsi novatores, Lutherus aliique continuo ad concilium generale provocabant. Obstabant vero dissidia et bella inter principes christianos, tergiversationes et mala fides novatorum. Quum Clemens papa VII cum Carolo imperatore V de cogendo concilio generali in aliqua urbe Italiae consensisset, novatores postularunt, ut concilium in Germania cogeretur, a Pontifice nulla ratione dependeret, res in eo secundum solam Sanctam Scripturam definirentur, et sui quoque theologi vocem decisivam haberent. Has inauditas et absurdas conditiones quum Pontifex admittere non posset, res dilata fuit. Paulus III, anno 1534, Clementis VII in summo pontificatu successor, generalis concilii celebrationem maxime cordi habuit, legatosque ad Carolum Imperatorem, ad Franciscum regem Galliae et ad alios principes misit, ut, pace composita, concilium libere celebraretur. Tandem generale concilium indixit, anno 1537 die 23 maii in urbe Mantua inchoandum. At cum Fridericus dux Mantuae non consentiret nisi sub conditionibus, quas Pontifex ab institutis majorum suorum, a S. Sedis et ecclesiastici nominis dignitate atque libertate alienas judicabat, Paulus III de alia idonea urbe eligenda cogitavit. Postquam christianorum principum sententias de loco concilii explorasset, easque reperisset varias et incertas, elegit Vicentiam Venetiarum urbem, in qua concilium 1 maii 1538 inchoaretur; at novis emergentibus obstaculis, illius celebratio prorogata fuit. Obstabant discordiae inter christianos principes, praesertim Carolum imperatorem inter et Franciscum regem Galliae, ad quas componendas omnem operam adhibuit Pontifex. In Germania novatores, maxime Lutherus, qui antea ad generale concilium continuo provocarant, nunc omni modo illud impedire conabantur. Tandem principes Germani anno 1542 in comitiis Spirensibus consenserunt cum Pontifice, ut concilium celebraretur Tridenti. Lutherani factis seorsim contestationibus reclamarunt tum concilii loco tum auctoritati pontificiae ei praefuturae. Paulus III e cardinalium consilio 22 maii 1542 per bullam *Initio nostri* episcopos et alios, quorum intererat, Tridentum convocavit. Causas convocati concilii in eadem bulla indicat Pontifex: « Quo melius, inquit, atque commodius quae ad integritatem et veritatem christianae religionis, quae ad bonorum morum reductionem emendationemque malorum, quae ad Christianorum inter se tam principum quam populorum pacem, unitatem, concordiamque pertineant, et quae ad repellendos impetus barbarorum et infidelium, quibus illi universam chri-

« stianitatem obruere moliuntur,sint necessaria... agi in dicto « sacro oecumenico concilio... consuli, tractari, confici, ad o« ptatosque exitus deduci quamprimum et quam optime possint». Verumtamen tum propter discordias bellumque inter Carolum V et Franciscum I, tum propter religiosas in Germania turbas concilii celebratio adhuc prorogata fuit usque ad annum 1545[1].

27. Interea religiosae novitates per Germaniam, Poloniam, Livoniam, Curoniam, Hungariam, Transylvaniam, Galliam, Belgium, aliasque terras disseminabantur. In Galliis Franciscus I, sincerus Religionis catholicae cultor, haeresum propagationem et progressionem in regno suo impedire conatus est. Ejus mandato S. Facultas Parisiensis ad conservandam catholicae fidei integritatem anno 1542 edidit viginti quinque articulos, lutheranae et calvinianae haeresibus oppositos, ut essent veluti formula doctrinae catholicae. S. Facultas omnes suos doctores et baccalaureos ad subscribendum istis articulis adstrinxit, et rex omnibus parochis mandavit, ut secundum eamdem catholicae doctrinae formulam fideles instruerent[2]. Declarat. Theol. Paris. et Lovan.

Iisdem de causis, nimirum ad tutandam in populo christiano orthodoxae fidei custodiam contra Lutheranorum, Sacramentariorum et Anabaptistarum conamina, S. Facultas Lovaniensis anno 1544 edidit duos et triginta articulos, quorum 20 prioribus exponuntur ea, quae pertinent ad Ecclesiae sacramenta; 21 et quinque sequentes agunt de perpetuitate et unitate Ecclesiae catholicae, de unico et summo ejus pastore, de natura et efficacia constitutionum ecclesiasticarum; 27 et reliqui sunt de invocatione Sanctorum, de libertate christiana et aliis doctrinae punctis, quae tunc in controversiam venerant. Lovanienses theologi in his articulis praecipua orthodoxae fidei capita tam accurate proposuerunt, ut in multis praestruxisse videantur credendi agendique regulam, a Tridentino concilio post paucos annos praescriptam. Mandavit S. Facultas omnibus suis alumnis, ne quid articulis illis contrarium assererent, sed eosdem fideliter tuerentur. Quo diligentius eidem articuli observarentur, Carolus V imperator illos praesidio suo communivit et decreto Bruxellis lato confirmavit[3].

28. Tandem post multifaria obstacula concilium generale Tridenti coeptum est 13 decembris 1545. Ab hac die usque ad 2 junii 1547 habitae sunt decem sessiones, quae constituunt pri- Concil. Trid. period. I 1545-47

[1]) Pallavicini, *Historia concil. Trident.* l. I-IV; P. F. X. De Ram, *Nonciature de Pierre Vandevorst d'Anvers, évêque d'Acqui, en Allemagne et dans les Pays-Bas en* 1536-37, Bruxell. 1839, in *Nouveaux Mémoires de l' Académie.*

[2]) Fontanon, *Collectio constitut. reg.* tom. IV.

[3]) Conf. P. F. X. De Ram, *Disquisitio de dogmatica declaratione a Theologis Lovaniensibus* anno 1544 *edita*, Bruxell. 1841; in *Nouveaux Mémoires de l' Académie.*

mam concilii Tridentini periodum. Praesederunt eis Pontificis nomine Maria de Monte, episcopus Praenestinus, Marcellus Cervinus et Reginaldus Polus, R. E. cardinales et Sedis Apostolicae legati. Sessione I[a], quae celebrata fuit 13 decembris 1545, post sacros ritus et solemnem supplicationem decretum est, sacrum Tridentinum et generale concilium incipere et incoeptum esse ad incrementum et exaltationem fidei et religionis christianae, ad extirpationem haeresum, ad pacem et unionem Ecclesiae, ad reformationem cleri et populi christiani, et ad extinctionem hostium christiani nominis; lecta fuit admonitio legatorum Pontificis ad patres et indicta sessio futura. Sessione II[a], habita 7 januarii 1546, editum est decretum de modo vivendi aliisque in concilio et eo durante servandis. Sessione III[a], celebrata 4 februarii, recitatum fuit symbolum Fidei, quo Romana omnesque ecclesiae utuntur, tanquam principium, in quo omnes, qui fidem Christi profitentur, necessario conveniant. In his tribus sessionibus nihil magni momenti constitutum fuit, quod multi episcopi adhuc in itinere agerent et eorum adventus expectaretur ad Fidei morumque sanctiones definiendas. Sessione IV[a], habita 8 aprilis, edita sunt duo decreta, unum de Scripturis canonicis, alterum de editione et usu SS. Librorum. Illi libri declarati sunt sacri et divinitus inspirati, qui in versione latina, dicta Vulgata, continentur et in Ecclesia catholica legi consueverunt; SS. Traditionibus par reverentia ac S. Scripturae attributa; ex omnibus versionibus latinis Vulgata declarata authentica; denique prohibitum, ne quis contra doctrinam Ecclesiae, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum, aut contra unanimem Patrum consensum S. Scripturam interpretari audeat. Sessione V[a], celebrata 17 junii, edita sunt duo decreta, quorum prius quinque canonibus definit doctrinam de peccato originali, posterius, quod est de reformatione, decernit de constituendo in ecclesiis lectore S. Scripturae, de concionatoribus divini verbi et quaestoribus eleemosynariis. Sessione VI[a], habita 13 januarii 1547, pariter duo decreta sancita sunt, prius continet sexdecim capita de justificatione et tres supra triginta canones, quibus contrarii haereticorum errores damnantur; posterius complectitur quinque capita de residentia praelatorum et beneficiatorum, de corrigendis ab ordinario loci excessibus saecularium clericorum et regularium extra monasteria degentium, de visitandis ecclesiis ab episcopis et aliis praelatis majoribus, de non exercendis pontificalibus aut conferendis ordinibus ab episcopis in aliena dioecesi. Sessione VII[a], celebrata 3 martii, primo conditi sunt tredecim canones de sacramentis in genere, quatuordecim de baptismo et tres de confirmatione, quibus errores, catholicae doctrinae oppositi, cum anathemate reprobantur; dein editum est decretum reformationis continens quindecim capita, quibus prohibetur be-

neficiorum pluralitas, praescribuntur dotes eorum, qui ad beneficia promovendi sunt, aliaque constituuntur. Sessione VIII[a], habita 11 martii, legati Pontificis propter contagiosum morbum, Tridenti grassantem, ex potestate sibi a Paulo III facta, concilium transtulerunt Bononiam. Hic duae sessiones habitae sunt, IX[a] die 21 aprilis, et X[a] die 2 junii, sed propter multorum praesulum absentiam nihil in iis fuit definitum. Die vero 14 septembris in congregatione generali sessio futura prorogata fuit ad beneplacitum sacri Concilii. Paulo post praelati Bononia profecti sunt, et concilii continuatio quatuor annis suspensa[1].

29 Interea audacia protestantium in Germania magis magisque aucta est ex moderatione, qua erga eos utendum esse censebat Carolus imperator propter bellum, quod sibi incumbebat cum rege Francorum, et propter imminentia pericula e Turcarum in Hungariam invasionibus. Schmalcaldico foederi, quod principes lutherani anno 1531 pro religionis suae defensione inierant, novi deinde principes et civitates accesserunt. Iidem principes religionis libertatem, quam antea sibi petebant, nunc Catholicis in terris suis denegabant, cunctis subditis suis novam religionem vi obtrudebant; etiam subditos principum catholicorum, in illam pronos, praesidio suo communiebant, variisque occasionibus significabant, consilium suum esse, ut in omni Germania, eliminata religione veteri, purum Dei verbum, ut Lutheri placita appellabant, stabiliretur. Anno 1540 imperator ad procurandam pacem religiosam rursus tentavit theologorum utriusque partis de religione collationem. Haec Wormatiae inchoata, anno sequenti in comitiis Ratisbonensibus frustra continuata fuit. Foederati Schamalcaldici jam concilium generale rejiciebant, plenam et perpetuam religionis libertatem poscebant; bellum minitabantur, et quo plus imperator eis indulgebat, eo amplius postulabant. **Relig. status in German.**

Anno 1546 Lutherus, malorum, quibus Germania agitabatur et quae eamdem manebant, auctor, ad justi judicis tribunal evocatus est. Eodem anno pax, hactenus inter Catholicos et Protestantes aegre conservata, rupta est et bellum inter imperatorem et foederatos Schmalcaldicos coeptum, quod ab illis Schmalcaldicum dictum fuit. Ambo belli duces, Fridericus elector Saxoniae et Philippus lantgravius Hassiae, ab imperatore capti sunt. Imperatoris victoria effecit, ut principes protestantes se concilio generali accessuros promitterent. Cum illud esset suspensum, Carolus V, ne turbatus rerum status in Germania perduraret, anno 1548 in comitiis Augustanis proposuit formulam seu normam in religionis negotio servandam usque ad plenam dissidiorum compositionem per generale concilium. Ea formula dicta *Interim*, doctrinas controversas catholico sensu proponebat; supremam R. Pontificis potestatem, caeremonias, festa, no-

[1]) Pallav., *Hist. concil. Trid.*; Labbe, *Concil.* tom. XIV, p. 726-92.

minatim Corporis Christi, benedictiones, jejunia praescribebat; in favorem protestantium sacerdotibus, qui uxorem duxerant, matrimonium, et laicis calicem eucharisticum indulgebat [1]. Verum formula ista Catholicis ac Protestantibus displicuit. Catholici eam reprobarunt, quod a principe laico sine Ecclesiae auctoritate esset praescripta, pro novatoribus clericorum conjugia et communionem sub utraque specie permitteret, et nec episcopis suam jurisdictionem, nec ecclesiis sua bona restitueret. Protestantes fere ubique eidem formulae ceu maxima ex parte catholicae renitebantur [2].

Relig. status in Anglia 30. In Anglia Henricus VIII funesto schismati, quod excitavit, anno 1547 immortuus est. In testamento suo constituerat, ut sibi in regno succederet primo loco Eduardus, filius suus e Joanna Seymoura, secundo Maria, filia sua e Catharina prima conjuge, tertio Elisabetha, ex Anna Bolena suscepta. Secundum supremam hanc regis voluntatem regnum Angliae et Hiberniae accepit Eduardus VI, filius ejus novennis, regnavitque usque ad 1553. Ejus avunculus Eduardus Seymour, dux Somersetanus, qui protectoris nomine supremum regimen occupavit, una cum Crammero archiepiscopo Cantuariensi novam religionem Anglis obtrusit; hic Lutheranorum, ille Sacramentariorum placita probabat, sed facile in novam religionem, ex his et ex illis conflatam, consenserunt. Anno 1547 in comitiis seu curia regia sex articuli, sub Henrico VIII promulgati contra Lutheranorum doctrinam [3], abrogati sunt; supplicium supremum decretum contra eos, qui regem Anglicanae ecclesiae caput esse negarent; missae privatae interdictae; communio sub utraque specie praescripta. Anno sequenti, reclamantibus multis episcopis, matrimonium clericis concessum est. Tunc etiam sacrae reliquiae et imagines, jam a novatoribus e pluribus ecclesiis ejectae, auctoritate publica sublatae sunt; liturgia mutata; usus linguae vernaculae in omnibus sacris functionibus praescriptus; Calvini doctrina de eucharistia proposita; altaria in mensas conversa; extrema unctio et confirmatio, preces pro defunctis, crucis signa abrogata. Qui autem a nova religione erant alieni, magisterio in scholis et ministerio verbi in ecclesiis privati sunt, et in eorum loca intrusi pseudo-doctores; qui se eidem religioni opponebant, carceri mancipati sunt. Anno 1549 a multis rusticis, civibus, et nobilibus, priorem religionis statum poscentibus seditio excitata fuit, sed brevi suppressa. Ita nova religio omnibus obtrusa est [4].

---

[1]) Goldast., *Constitut. imper.* tom. I, p. 518.
[2]) Cochleus, *Comment. de actis et script. Lutheri;* Raynal. et Spondan., *Annal. eccl.*
[3]) Vide pag. 20.—[4]) Sanderus, *De schismate Angl.*

31. Ad magnum sane catholicorum solamen accidit, ut Religio, in variis Europae provinciis depressa, in aliis orbis regionibus latissime propagaretur et incrementa magna caperet. Supra diximus, qualiter occasione pervestigationum, quas Lusitani et Hispani in Africam, Asiam et Americam saeculo elapso et praesenti fecerunt, fides christiana in illas regiones illata fuerit [1]. Inter missionarios, qui in occupatis ab Hispanis Americae terris Evangelium praedicarunt, celebris est Bartholomaeus de Las Casas, Hispalensis Dominicanus, qui ineunte hoc saeculo in Americam profectus, annis multis convertendis ad christianam Religionem insularibus adlaboravit; nihil etiam omisit, ut illos a servitute, ad quam a guberuatoribus Hispanis redigebantur, liberaret; in hunc finem iteratis vicibus oceanum pernavigavit, ut coram Hispaniae rege insularium causam defenderet. Fidei prop. in America Africa et Indiis

Postquam Hispani anno 1521 vastissimam regionem Mexicanam, et deinde Peruviam, Chili, Paraquaiam occuparunt, amplissimus campus evangelico missionariorum ardori patuit. Missionarii, qui praesertim assumebantur e clero regulari, neque labori neque incommodis pepercerunt, ut indigenas populos ab idolorum cultu, a superstitiosis ritibus, ab inculta vivendi ratione ad veri Dei cultum et ad christianam atque humanam vitae disciplinam converterent. Jam anno 1524 in Mexico synodus celebrata legitur secundum formam canonicam, in qua polygamia aliaque vitia, inter indigenas communiora, fuerunt severe prohibita, et praeter alia, sive ad praeparandos ad baptismum neophytos sive ad confirmandos in Fide baptizatos constituta, decretum est, ut viri baptismum petentes, uxores suas dimitterent, una excepta, quam ritu sacro ducerent. His missionibus reges Hispaniae opem ferebant; et quum jam non solum ex Europaeis, qui in illas terras transibant, sed etiam ex Americanis ecclesiastici coetus fierent frequentiores, Paulus papa III, supplicante Carolo V, varios episcopatus et archiepiscopatus illic creavit.

Similiter in Brasilia aliisque Americae terris, quas Lusitani subegerunt, viri religiosi, Franciscani, Dominicani et Jesuitae, sub regis Lusitaniae auspiciis conversioni insularium ad christianam fidem adlaborabant ardenter. Hic quoque ac illic Religionis propagationi multa obstabant, praecipue indigenarum barbaries, eorum a Lusitanis aversio et mos de loco ad locum migrandi. Verumtamen apostolico missionariorum ardore et constantia factum est, ut numerus conversorum coetusque christiani magis magisque augerentur, et anno 1551 in civitate Salvatoris, quam Joannes III rex Lusitaniae coudendam curarat, episcopatus sit erectus [2].

[1]) Vide tom. II, pag. 317.

[2]) Charlevoix, *Histoire de Saint-Domingue;* De Solis, *Histoire des*

In Africa quoque missionarii in terris, quas Europaei vel occuparunt vel mercaturae causa adibant, Evangelium annuntiarunt, sed coetus seu ecclesias stabiles non condiderunt, si Congum et adjacens Angola excipiantur; cum in his Lusitani dominium quoddam supremum exercerent, missionarii ibi coeptas exeunte saeculo praecedenti conversiones prosecuti sunt, auxeruntque [1].

In India latissime propagata fuit christiana fides a S. Francisco Xaverio. Jam ante ejus illuc adventum Evangelium in ea Indiae parte insulisque Asiaticis, quas Lusitani occupaverant, fuerat praedicatum. Goae, quae erat Indiae lusitanicae metropolis, Franciscani ethnicis et mahomedanis Evangelium annuntiarant eo successu, ut episcopi quoque constituti fuerint et seminarium Goae erectum, in quo juvenes e diversis gentibus Indicis in christiana fide instruerentur et ad apostolicum et sacerdotale munus inter suos obeundum formarentur. Praeterea e gente Paravorum in littore Piscatorio ad orientalem plagam promontorii Commorini, quam Lusitani a tyrannide principis mahomedani liberarant, viginti circiter hominum millia baptismum susceperant. Etiam Malacae et in aliis locis Peninsulae cognominis, in quibus pariter Lusitani consederant, complures indigenarum ad christiana sacra transgressi fuerant [2].

Japon. eccl. S. Franc. Xav. 32. S. Franciscus Xaverius, postulante Joanne III rege Lusitaniae, a Paulo papa III et S. Ignatio societatis Jesu fundatore, cum duobus sociis in Indiam destinatus, anno 1542 Goam pervenit. Postquam urbis hujus indigenis convertendis aliquandiu operam dedisset, eodem adhuc anno transiit ad Paravos, ubi integram stirpem, quae hactenus idolorum cultui pertinaciter adhaeserat, ad veri Dei cultum perduxit. Posthaec Evangelii praedicationem continuavit felici cum successu inter Punicalenos in iisdem Indiae meridionalis plagis. Anno 1543 in promontorio Commorino multitudinem ingentem ad Christum convertit. In regno Travancorensi e regis assensu Evangelium annuntiavit eo cum fructu, ut anno 1544 intra unum mensem decem circiter hominum millia ad suscipiendum baptismum promoverit. Anno sequenti trajecit in Malacam, ubi Christianos ad fervorem et pietatem excitavit, novisque conversionibus eorum numerum auxit. Anno 1546 in insulis Molucensibus, Amboina et Ternate, integram gentem, admodum barbaram, divini verbi praedicatione emollivit et ad christiana sacra perduxit: Similiter

---

conquêtes de Cortez; Touron, *Histoire de l'Amerique;* Raynal., *Annal. eccl.*

[1]) Cavazzi, *Descrizione dei tre regni, Congo, Matamba e Angola,* gallice versum a Labat sub titulo: *Rélation historique de l'Ethiopie occidentale.*

[2]) J. P. Maffei, *Hist. Ind. ll. XII.*

anno 1548 regem Candyensem in insula Ceylana Religioni christianae conciliavit. Omnipotens Deus apostolicos ejus labores linguarum et miraculorum donis roborabat. Anno 1549 S. Franciscus navigavit in Japoniam, quia a viro Japonensi, e patria profugo, quem ad Christi fidem converterat, spem propagandi inter ejus populares Fidem acceperat. Primo in provincia Saxumensi, permittente regulo, Evangelium annuntiavit eo eventu, ut intra paucos menses ultra ducentos Japonenses ad Christum converterit; inter quos erant duo sacerdotes seu bonzi, quos ad seminarium Goanum misit, ut idonei pro sua gente missionarii redderentur. Post aliquod tempus tumultu a bonzis concitato, Franciscus cum sociis suis transiit in provinciam Firandensem, in qua majori adhuc successu Fidem praedicavit. Anno 1551 petiit Meacum, totius Japoniae metropolim, sed cum ibi nihil efficere potuisset, regressus est in urbem Amanguchi, in qua intra duos menses quingentos Japonenses baptizavit. Posthaec ivit in regnum Bungum, ab ipso rege invitatus, ubi cum bonzi christianae Religionis propagationi resisterent, quod sapientes Sinenses eam nondum suscepissent, Franciscus consilium concepit tentandi Sinensium conversionem. Anno 1552 Sinas navigio petiit, sed antequam eas attingeret, in insula Sancino morbo correptus, eodem anno animam Deo reddidit, postquam decem annis propagandae inter nationes Asiaticas Fidei operam indefessam dedisset. Ejus autem et sociorum, quos post eum S. Ignatius in Indiam destinavit, atque missionariorum, in seminario Goano formatorum, laboribus Religio christiana in India ita propagata fuit, ut in pluribus urbibus, velut Cochini et Meliapuri, sedes episcopales, Goae vero metropolitica sint erectae [1].

33. Quum Paulus papa III, die 10 novembris 1549, obiisset, Sedes Apostolica propter diversas cardinalium sententias vacavit usque ad 8 februarii 1550, qua electus fuit Joannes Maria de Monte, Aretinus, cardinalis episcopus Praenestinus, qui sibi nomen Julii III adscivit. Is concilii Tridentini celebrationem, quae erat suspensa, instauravit; Anglos sub Maria regina, quae post Eduardum VI regnum accepit, ad Ecclesiae unionem reducere studuit; volumen Thalmud nuncupatum et haereticorum libros legi prohibuit sub poenis ecclesiasticis; societatem Jesu confirmavit multisque privilegiis ornavit; Romae clericorum Germanorum collegium condidit, cui S. Ignatium praefecit; Ecclesiam rexit usque ad annum 1555 [2]. **Julius III pontifex an. 1550**

34. Julius III, postulante Carolo imperatore V, ad concilium **Concil. Trid. period. II an. 1551-52**

[1]) S. Franciscus Xaverius, *Epistolarum ll. V*; H. Tursellinus, *Vita S. Francisci Xaverii*; J. P. Maffei, loc. cit.

[2]) Raynald. et Spondan., ad an. 1550-55.

generale in urbe Tridento instaurandum 1 decembris 1550 Romae bullam dedit, qua patriarchas, archiepiscopos, episcopos, omnesque alios, qui de jure vel consuetudine vel privilegio concillis generalibus interesse debent, Tridentum convocavit ad resumendum ibi 1 maii 1551 generale concilium. Hac ipsa die sessio XI^a,quae est prima sub Julio III, celebrata fuit, praesidentibus vice Pontificis Marcello cardinali Crescentio, Sebastiano Piglino, archiepiscopo Sipontino, et Aloysio Lippomano, episcopo Veronensi. In ea sessione lecta sunt Pontificis decreta de resumendo concilio, hocque legitime resumptum esse, declaratum, deinde indicta fuit sessio futura pro 1 septembris. Sessione XII^a,habita praedicta die, concilium laudes Deo reddidit de archiepiscoporum electorum Moguntini et Trevirensis aliorumque inclytae nationis Germanicae episcoporum adventu; cumque plurimi alii tum Germanicae tum aliarum nationum episcopi expectarentur, sessionem prorogavit usque ad 11 octobris. Sessione XIII^a,dicta die habita, edita sunt duo decreta, quorum prius continet octo capita de reali D.N.Jesu Christi in SS. Eucharistiae sacramento praesentia, de institutione hujus sacramenti,de ejus excellentia,de transubstantiatione,de cultu et veneratione hujus sacramenti,de ejus asservatione et ad infirmos delatione, de digna ejusdem perceptione et admirabili usu; deinde contrarii haereticorum errores undecim canonibus cum anathemate damnantur;posterius decretum de reformatione complectitur octo capita, praesertim de clericorum et episcoporum causis. Praeterea cum protestantes Germaniae securum ad concilium accessum et liberam in eo audientiam postulassent, concilii patres, qui eorum adventum ante multos menses magno desiderio expectarant, omnibus et singulis universae Germaniae personis, cujusvis status et conditionis, securum accessum ad concilium et libertatem in eo conferendi,proponendi et tractandi decreverunt.Sessione XIV^a, babita 25 novembris, primo novem capitibus exposita fuit Ecclesiae doctrina de necessitate et institutione sacramenti poenitentiae, de illius cum baptismo differentia, de ejus partibus et fructu, de contritione, confessione, ministro et absolutione, de casuum reservatione, de necessitate, fructu et operibus satisfactionis;postquae tribus capitibus declarata fuit doctrina de sacramento extremae unctionis,de illius institutione,effectu et ministro; haereticorum vero errores contra doctrinam catholicam de utroque sacramento novemdecim canonibus damnati sunt. Deinde editum fuit decretum reformationis continens quatuordecim capita, quae initiandos sacris ordinibus, clericorum habitum,beneficia ecclesiastica, jus patronatus,aliaque spectant.Quum autem ordines protestantes Germaniae concilio supplicassent,ut decretorum publicationem differret usque ad theologorum suorum adventum,concilii patres sessionem XV,

habitam 25 januarii 1552, prorogarunt usque ad 19 martii, et novum atque ampliorem salvum conductum omnibus ad concilium venturis concesserunt, confidentes fore ut protestantes propediem advenirent, seque decretis concilii subjicerent. Spes concilium fefellit. Sessione XVI[a], celebrata 28 aprilis, cum propter enatum in Germania bellum episcopi Germani, praesertim principes electores Tridentum deseruissent, concilii celebratio ad biennium suspensa fuit, quae suspensio decem prope annis duravit [1].

35. In Germania rerum ecclesiasticarum ac publicarum status magis magisque turbatus est. Mauritius elector Saxoniae, abusus gratia Caroli V, quam sibi sua calliditate captarat, anno 1551 cum quibusdam principibus Germanis et Henrico II rege Galliae, qui anno 1547 Francisco I patri suo successerat, belli societatem clam iniit contra Carolum V. Anno 1552 Mauritius exercitum, celeriter collectum, duxit contra imperatorem, OEniponte morantem, qui, nil tale suspicatus, ad fugam adactus est. Eodem tempore Henricus rex Galliae Germaniam armata manu invasit, et tres episcopatus Lotharingicos praemia auxilii, protestantibus praestiti, tulit. Ferdinandus vero rex Hungariae, frater Caroli V, Turcarum armis ubique succumbebat.

In his angustiis imperator ad indecoram pacem cum protestantibus ineundam compulsus est. Primo quidem in transactione, anno 1552 Passavii facta, statutum est, ut abhinc pax esset Catholicos inter et Protestantes, in proximis comitiis solemniter firmanda et usque ad perfectam dissensionis religiosae compositionem, vel, si ea effici non posset, perpetuo duratura. Demum anno 1555 in comitiis, Augustae habitis, protestantes desideriorum suorum compotes facti sunt. In iis enim statutum est, ut Confessionistae seu confessioni Augustanae addicti aeque ac Catholici plena religionis libertate et aequalibus juribus gauderent, bona ecclesiastica, hactenus occupata, retinerent, et ab episcoporum jurisdictione essent immunes; ut qui in statibus ecclesiasticis confessioni Augustanae nunc adhaerebant, sive nobiles sive urbes sive aliae communitates, ad eam deserendam non compellerentur; ut in liberis imperii urbibus, in quibus hactenus utraque, vetus et nova, religio viguerat, is status perduraret [2]. Hanc pacem, quae ab urbe in qua confecta est, Augustana dicitur, protestantes appellant religiosam, et velut libertatis suae columnam praedicant.

Pax Augustana

36. Eodem anno (1555) 25 martii obiit Julius III, in cujus locum 9 apriiis concordibus suffragiis electus est Marcellus II, Cervinus Politianus, prudentia, doctrina ac morum integritate spe-

Marcellus II, Paulus IV pontifices an. 1555

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. XIV, p. 793-1133; Pallavicini, *Hist. concil. Trid.*—[2]) Goldast., *Constitut. imper.* t. II, p. 566.

ctatissimus. At communem laetitiam magnamque spem, quam electio ejus omnibus fecerat, abrupit praepropera mors, quam, apoplexia correptus, 30 april s subiit. In ejus locum 23 maii suffectus fuit Paulus IV, antea appellatus Joannes Petrus cardinalis Carafa, episcopus Theatinus, a quo clerici regulares, quorum cum s. Cajetano fuit institutor, Theatini cognominantur, ut supra diximus [1].

Hic Pontifex conservandae et vindicandae in toto orbe christiano orthodoxae fidei summas curas impendit. In hunc finem ad diversos principes legationes misit; congregationem S. Officiis seu Inquisitionis, a Paulo III institutam, confirmavit et majori auctoritate donavit; elaborandum curavit indicem librorum prohibitorum seu perniciosorum, cujusvis argumenti vel auctoris essent, eosque sub poena excommunicationis, ipso facto incurrendae et R. Pontifici reservatae, privationis omnium munerum et perpetuae infamiae, legi ac retineri vetuit. In India ecclesiam Goanam, hactenus Olisipponensis suffraganeam, dignitate et juribus metropoliticis auxit; in Cochino aliisque urbibus episcopatus instituit et Goanae metropoli subjecit. In Belgio, postulante Philippo II, qui anno 1555 patri suo Carolo V in Hispaniae, Siciliae et Belgii regni successerat, quatuordecim novos episcopatus superaddidit quatuor antiquis, Cameracensi, Ultrajectensi, Tornacensi et Atrebatensi; tres creavit metropoles, nimirum Mechliniensem, quam etiam primatialem voluit, cuique Antverpiensem, Gandavensem, Brugensem, Iprensem, Ruremundensem et Buscoducensem; Cameracensem, cui Tornacensem, Atrebatensem, Audomarensem et Namurcensem; Ultrajectensem, cui Harlemensem, Daventriensem, Leovardiensem, Groningensem et Mildeburgensem episcopatus subjecit; jus nominandorum ad eas sedes episcoporum concessit Philippo regi ejusque successoribus. Ad reformandos mores et corrigendos abusus varias constitutiones edidit. Judaeos, in Ecclesiae ditione degentes, in secretis a Christianorum habitatione locis vivere et indumenti genere, quo dignoscerentur, uti jussit; adjecit praeterea, ut unicam solum in singulis civitatibus synagogam haberent, nutrices, ancillas aut famulos christianos non acciperent. Nepotes Carafas, insolentius Romae agentes, urbe ejecit, lata in eosdem, si eam repeterent, perduellionis poena. Rexit Ecclesiam usque ad annum 1559 Quum in corrigendis abusibus quandoque severitate usus fuisset, improbi homines post obitum ejus statuam, ei in Capitolio positam, everterunt, quam anno 1708 Clemens XI restituit cum hac inscriptione: « Paulo IV P. M. scelerum vindici integerrimo, catholicae fidei acerrimo propugnatori [2] ».

Antitrinit. 37. Quousque autem protestanticum principium de s. Scri-

---

[1]) Vide pag. 21. — [2]) Raynald. et Spondan ,ad an. 1555-59.

ptura, rejectis traditione et auctoritate Ecclesiae, ex se sola a quovis interpretanda abducat, enatae inter ipsos novatores factiones, praesertim Antitrinitariorum, docuerunt. Hi principio illo utentes, textus sacros, hactenus de divinitate Christi et Spiritus Sancti intellectos, in alios sensus interpretati sunt, et dogma catholicum de SS. Trinitate negarunt, quamquam caeterum in eo, quid esset Christus et Spiritus Sanctus inter se admodum dissentirent. Ex illis princeps fuit Michael Servetus, anno 1509 Villaenovae in Aragonia natus, qui notionibus, quas sibi e philosophicis, medicis et theologicis studiis compararat, inflatus, veram Christi religionem a se restituendam jactabat, et Galliae, Germaniae, Helvetiae atque Italiae regiones visitans, magna cum vehementia doctrinam de SS. Trinitate impugnavit. Viennae in Gallia propterea in carcerem conjectus est. Quum inde elapsus, per Genevam se reciperet in Italiam, jussu Calvini, quocum antea de eadem doctrina disputaverat, interceptus et a magistratu Genevensi propter haereses et blasphemias igne damnatus est anno 1553. Similem sortem experti sunt aliquot alii ejusdem generis viri. Nonnulli, inter quos fuit Ochini, quondam generalis Capucinorum vicarius, confugerunt in Poloniam, ubi sub rege Sigismundo Augusto major quam alibi religionis libertas vigebat. Illic plures in partes suas pertraxerunt, qui postquam per aliquod tempus caeteris acatholicis, lutheranis et calvinistis, permixti fuissent, anno 1565 in conventu Petricoviensi se ab iis separarunt et peculiarem abhinc coetum efformarunt. Eodem tempore impiam haeresim in Transylvaniam intulit Blandrata medicus. Quamvis isti a diversis urbibus, in quibus coetus habuerunt, diverse in Polonia appellati sint, ipsi tamen a primario suo dogmate de unica persona divina Unitarii dici maluerunt [1]. Postea haeresim celebrius propagavit Faustus Socinus, a cujus nomine sectarii dicti sunt Sociniani.

38. Vidimus supra, quis fuerit Religionis status in Anglia sub Eduardo rege VI [2]. Cum is anno 1553 obiisset, regnum accepit Maria, Henrici VIII e Catharina Aragonia filia, quae a matre in catholica Religione educata, hanc in regno suo restituendam in primis curavit. Reginae studiis in abolendis haeresi et schismate supremus regni senatus obsecutus est. Confestim episcopi et proceres, religionis causa exules vel carceribus detenti, restituti sunt, acatholicis potestas praedicandi librosque edendi adempta, omnes extranei, qui nec publicam personam gererent, nec regnicolarum juribus donati essent, regno exire jussi, qua occasione plura haereticorum millia Angliam deseruerunt. Relig. stat. in Anglia sub Maria

Julius papa III a Maria regina pro reconciliandis Anglis cum

---

[1]) Raynal., *Annal.eccl.*; Natal. Alex., *Hist.eccl.* saec. XVI, c.II, a.13.
[2]) Videsis pag. 32.

Sede Apostolica interpellatus, anno 1554 ad eam cum plena potestate legavit Reginaldum Polum, regia Anglorum familia oriundum, qui sub Henrico VIII patriam relinquere coactus, propter obsequia abhinc Apostolicae Sedi praestita ad cardinalatus dignitatem fuerat evectus. Is in comitiis publicis nationi, per ordines suos supplicanti et schisma ac haeresim abjicienti, solemnem absolutionem et reconciliationem cum Ecclesia impertivit, omnes leges, contra Religionem et Sedem Apostolicam latas, revocari mandavit. Injustos bonorum ecclesiasticorum possessores pro pacis et unionis bono promisit non fore inquietandos, episcopatus ab Henrico VIII erectos, sacras ordinationes tempore meri schismatis peractas, matrimonia contra leges ecclesiasticas inita, rata habuit; quae omnia confirmavit Paulus papa IV.

Postquam in ordinum comitiis veteres contra haereticos leges fuissent instauratae, ab anno 1555 severius in sectarios animadversum est etiam ignis supplicio, quod inter alios Crammerus ceu perduellis et haereticus subiit anno 1556. Hanc tamen severitatem non probavit cardinalis Polus, qui primatiali ecclesiae Cantuariensi praefectus, magna cum prudentia mala Religioni illata reparare, disciplinam in clero et populo instaurare, academias reformare, antiqua instituta et pias consuetudines restituere conatus est. Verum quo minus omnia ista restituendi Religioni priscum splendorem conamina pleuum et stabilem effectum consequerentur, impedivit mors Mariae reginae et cardinalis Poli, qui ambo anno 1558 decesserunt[1].

Relig. status in Gallia

39. In Gallia non obstante Francisci regis I, episcoporum et S. Facultatis Parisiensis sollicitudine de conservanda Fidei integritate, lutheranae et calvinianae novitates progressum fecerunt. Anno 1547 Francisco I successit Henricus II, filius ejus, qui ad patris exemplum novitatum religiosarum progressiones edictis sat severis reprimere conatus est; sed haec non impedivere, quo minus calvinianae religionis sectatores continuo multiplicarentur. Profuit iis vicina Geneva, unde doctores et scripta affluebant; profuerunt etiam continua Henrici II cum regibus Angliae et Hispaniae bella, propter quae edicta contra sectarios negligentius executioni mandabantur. Ex ipsis regni proceribus plures novitatibus religiosis adhaeserunt, inter quos celebriores erant Antonius Borbonicus rex Navarrae, ejus frater Ludovicus princeps Condaeus, Gasparus de Coligni praefectus classis navalis, ejusque frater Franciscus summus bellidux. Quamvis ab initio novatores in Gallia plerique sentirent cum Luthero, tamen placita calviniana praevaluerunt. Jam numero et viribus aucti, anno 1559 Parisiis synodum celebrarunt, in qua secundum Calvini placita fidei confessionem et ecclesiasticam disciplinam composuerunt. Eodem anno obiit Henricus rex II.

[1]) Sander., *De schismate Angl.*

Sub Francisco II, qui Henrico patri suo successit, principe juveni et infirmo, regimen maxima e parte fuit apud fratres Guisios, Franciscum ducem et Carolum cardinalem. Id aegre tulerunt principes Borbonici. Guisii pro studio, quo in Religionem catholicam ferebantur, Hugonotis (hoc fuit Calvinistarum in Gallia nomen) sacros conventus severe interdixerunt. Anno 1560 plurimi nobiles Hugonoti duce Ludovico principe Condaeo Ambaciae conjurationem inierunt ad transferendum a Guisiis ad Borbonicos regimen et tutandam in universo regno novam religionem. Conjuratione detecta, multi ejus participes debitas poenas luerunt; verumtamen propter nimis auctum haereticorum numerum poenae contra eos ab hoc tempore mitigatae fuerunt.

Francisco II, anno 1560 defuncto, successit Carolus IX ejus frater minorennis, regni vero administrationem accepit regina mater Catharina Medicea. Haec administrationis conservationem ipsius Religionis protectioni anteponens, utrique parti, Guisiis et Borbonicis, Catholicis ac Hugonotis, aeque favere voluit. Posteriores patrocinio, quod sibi obtigerat, jam adeo insolescebant, ut non tantum publicos conventus sacros agerent, consistoria et synodos instituerent, sed etiam Catholicis ecclesias vi eriperent, sacras imagines et cruces destruerent, clericos domibus, fundis, aliisque bonis et redditibus privarent, magistratus catholicos in locis, ubi praevalebant, deponerent, suosque iis substituerent. Anno 1561 regina mater secundum novatorum consilia ad procurandam in religionis negotio concordiam solemne colloquium seu disputationem episcopos et doctores inter et pseudo reformationis ministros Poissiaci indixit. Ministri acatholici petierunt et impetrarunt, ut rex cum regina matre et regii sanguinis principibus colloquio praesideret, controversiae e sola Scriptura dirimerentur, episcopi non ut judices, sed ut collocutores in eo sederent. S. Facultas Parisiensis et alii plures ejusmodi colloquium aegre tulerunt, quod in eo ministris errores suos defendendi summa daretur libertas, unde in multorum animis dubia de catholicis dogmatibus nasci possent. Colloquium habitum fuit mense septembri per plures dies. Adfuerunt praeter regiam familiam et proceres sex cardinales, quadraginta circiter episcopi et selecti doctores, duodecim ministri acatholici cum duobus et viginti calvinianae religionis deputatis. Inter theologos disputatores praecipui fuerunt Claudius Espencaeus, doctor Sorbonicus, ex parte Catholicorum, et Theodorus Beza e parte Hugonotorum. In hoc colloquio catholica veritas quidem egregie fuit vindicata, sed sectarii errores suos non abjecerunt, contra eosdem majori audacia propugnarunt.

Anno 1562 regina mater edicto, quod a mense, quo conditum est, Januarium nuncupatum fuit, Hugonotis concessit, ut extra urbes sacros conventus, conciones, publicas preces habe-

re possent. Ista reginae indulgentia Catholicis graviter displicuit, neque Hugonotis, in dies plura et aequalia cum illis jura poscentibus, satisfaciebat. Eodem anno 1562 Ludovicus Borbonicus, princeps Condaeus, belli civilis classicum cecinit. Hugonoti eo duce arma capessiverunt, Aureliam, Rothomagum, Lugdunum, Turones, aliasque plures urbes occuparunt, in quibus sacrae aedes eversae et direptae, imagines confractae, Sanctorum sepulcra violata et reliquiae exustae sunt. Catholicorum duces erant Franciscus dux Guisius, A. Montmorentius magister equitum et Antonius Borbonicus rex Navarrae, ex hugonoto catholicus. Multa praelia commissa fuerunt, inter quae celebriora sunt Drocense anno 1562, San-Djonysianum 1567, Jarnacense et Moncontoriense 1569. His praeliis victi quidem, sed non domiti fuerunt rebelles. Interim regina mater saepius concordiam inter utramque partem componere tentavit. Plures pacis tractatus editi sunt, sed neutri parti iis fiebat satis. Anno vero 1570 post praeclarissimam apud Moncontorium in Pictonibus victoriam, a Catholicis de Hugonotis relatam, novus pacis tractatus in regio concilio confectus est, qui Pium V pontificem et Catholicos multum contristavit. Per istum enim tractatum praeter praeteritorum oblivionem Calvinistis concessa sunt liberum religionis suae exercitium, jurium civilium cum Catholicis aequalitas, facultas omnibus muneribus publicis fungendi, et quatuor securitatis civitates, nimirum Rupella, Montalbanum, Cognacum et Charitaeum[1].

Hugonotis Galliae opem potentem tulit Joanna Albretia, regina Navarrae, quae una cum conjuge suo Autonio Borbonico calviuianam religionem, relicta catholica, susceperat, sed conversionem ejus non est imitata; contra filium suum Henricum, principem Benearniae, ad haeresim amplectendam et bellum contra Catholicos Galliae prosequendum excitavit, catholicos Benearnienses multis modis vexavit, sacerdotes et monachos ejecit, Religionis catholicae exercitium in omni Benearnia proscripsit. Obiit anno 1572.

Pius IV pontifex an. 1559

40. Interea Paulus IV die 18 augusti 1559 decessit, et 26 decembris summo cardinalium consensu pontifex creatus fuit Joannes Angelus Mediceus, Mediolanensis, presbyter cardinalis, qui sub nomine Pii IV Ecclesiam rexit usque ad annum 1565. Is concilium Tridentinum, per annos fere decem intermissum, instauravit data 29 novembris 1560 bulla *Ad Ecclesiae regimen*, qua illud in proximo Dominicae Resurrectionis festo Tridenti resumendum indixit, omnes patriarchas, episcopos aliosque qui de jure aut consuetudine concilio interesse debent, ad illud evocavit; reges quoque et principes etiam acatholicos ad idem invitavit.

---

[1]) Belcar., *Commentar.* l. 22-29; Fontanon, *Collect. edict. reg.* tom. IV.

Ferdinando I, cui Carolus V anno 1556 imperium cesserat, quique a septemviris receptus, anno 1558 Francofurti fuerat inauguratus, dignitatem imperialem confirmavit. Sigismundum regem Poloniae, in qua haeretici libere agebant, et episcopos litteris excitavit, ut causam Fidei adversus novitates fortiter agerent. Maximilianum regem Bohemiae, in Fide fluctuantem, per doctissimum Hosium, episcopum Warmiensem, in eadem confirmavit. In America, propagata latius catholica fide, novos episcopatus instituit, quos congruis subsidiis donavit Philippus II rex Hispaniae. In Carafas, decessoris sui propinquos, ab ipso Paulo urbe ejectos, tanquam laesae majestatis et perduellionis reos severe animadvertit. Constitutiones varias pro curiae et conclavis reformatione edidit[1].

41. Concilium Tridentium ad diem festum Paschatis 1561 indictum, non nisi 18 januarii 1562 fuit inchoatum. Hac die praesidentibus Pii IV legatis sessio XVII^a, celebrata fuit, qua declaratum est, concilium secundum bullam Pii papae IV, sublata quacumque suspensione, continuari ad sedandas de Religione controversias ad corrigendos depravatorum morum abusus et conciliandam Ecclesiae veram et christianam pacem. Sessione XVIII^a, habita 26 februarii, ad avertenda mala, quae e perniciosis libris oriuntur, delecti sunt patres, qui, quod de iis constituendum esset, ad concilium referrent. Praeterea omnes, a communione Ecclesiae aberrantes, ad concilium et reconciliationem invitati sunt, et publica securitas seu salvus conductus eisdem concessus. Sessio XIX^a, indicta 14 martii, prorogata fuit ad 4 junii. Sessio XX^a, convocata 4 junii, pariter prorogata fuit ad 16 julii, tum quod quorumdam principum etiam protestantium legati, magnusque episcoporum Galliae numerus expectarentur, tum quod de reformationis objectis quaestiones amplae essent exortae. Sessione XXI^a, habita 16 julii, duo edita sunt decreta, priori, quod continet quatuor capita, declaratur, laicos et clericos non conficientes, non adstringi jure divino ad communionem sub utraque specie; Ecclesiam e gravibus et justis causis approbasse consuetudinem communicandi sub altera specie; totum et integrum Christum, verumque sacramentum sumi sub qualibet specie, ac propterea nulla gratia necessaria ad salutem defraudari eos, qui unam speciem solam accipiunt; parvulos, usu rationis carentes, ad communionem sacramentalem non obligari. Errores huic doctrinae oppositi, quatuor canonibus damnantur. Alterum decretum de reformatione continet novem capita, quibus mandatur, ut sacri ordines, dimissoriae et testimoniales litterae gratis conferantur, ordinandi habeant titulum beneficii aut patrimonii, beneficiati resideant, sacramenta a convenienti sa-

Concil. Trid. period III an. 1562-63

[1]) Raynald. et Spondan., ad ann 1559-65.

Digitized by Google

cerdotum numero exhibeantur, imperitis rectoribus vicarii deputentur, et in scandalo perseverantes beneficiis priventur, ecclesiae, quae reparari nequeunt, cum oneribus transferantur, commendata monasteria, in quibus non viget regularis observantia, et beneficia quaecumque quotannis ab ordinario visitentur, indulgentiae et gratiae spirituales publicentur ab Ordinariis. Sessione XXII[a], celebrata 17 septembris, editum est decretum dogmaticum de sacrificio missae, nimirum de ejus institutione, quod sit propitiatorium pro vivis et defunctis, de missis in honorem Sanctorum, de canone missae, de solemnibus missae caeremoniis, de missa in qua solus sacerdos communicat, de aqua vino miscenda, de missa non celebranda passim lingua vulgari et de explicandis populo ejus mysteriis. Errores contrarii novem canonibus damnantur. Accedit decretum de observandis et evitandis in celebratione missae. Deinde pro reformatione editum est decretum continens undecim capita, nimirum de vita et honestate clericorum, de iis qui ad ecclesias cathedrales assumendi sunt, de quotidianis distributionibus, de iis qui vocem habent in capitulo, de dispensationibus extra R. curiam committendis episcopo, de circumspecta ultimarum voluntatum commutatione, de observando circa appellationes decreto Innocentii IV, de executione piarum dispositionum, de piorum locorum visitatione et administratione, de notariis et occupatoribus honorum ecclesiasticorum. Sessione XXIII[a], habita 15 julii 1563, doctrina catholica de sacramento ordinis, de ecclesiastica hierarchia et ordinatione quatuor capitibus exposita fuit, et errores contrarii octo canonibus damnati. Deinde conditum est decretum reformationis continens octodecim capita, in quibus rectorum ecclesiarum in residendo negligentia coercetur et animarum curae providetur; praecipitur, ut praefecti ecclesiis intra tres menses consecrentur, episcopi extra aegritudinem per se ordines conferant; decernitur, qui prima tonsura, qui sacris ordinibus sint initiandi, quae aetas ad beneficium ecclesiasticum requiratur, qui privilegio fori gaudeant, qualiter examinandi sint ordinandi, quomodo et a quo unusquisque promoveri debeat, quae interstitia, aetas et alia praecepta in susceptione ordinum sint observanda; prescribuntur varia de approbatione Ordinarii pro audiendis confessionibus et de ratione erigendi seminaria. Sessione XXIV[a], celebrata 11 novembris explicata fuit doctrina catholica de sacramento matrimonii, et novatorum errores duodecim canonibus damnati. Accedit decretum de reformatione matrimonii, de ejus solemnitatibus, impedimentis, libertate, tempore clauso, de raptoribus, vagis, concubinariis. Sequitur decretum de reformatione continens unum et viginti capita, scilicet de norma creandi episcopos et cardinales, de celebrandis synodis provincialibus et dioecesanis, de visitatione dioceseon, de ratione praedicandi ver-

bum Dei, de cognitione causarum, de episcoporum potestate in irregularitatum et suspensionum dispensatione et criminum absolutione, de poenitentiario in ecclesiis cathedralibus instituendo, de iis qui promovendi sunt ad dignitates et canonicatus ecclesiarum cathedralium, de modo consulendi tenuioribus ecclesiis cathedralibus et parochiis, harumque circumscriptione, de ratione augendi tenues praebendas, de munere Capituli sede vacante, de modo conferendi beneficia et non retinendi plura, de nominando vicario pro parochia vacante et de forma examinandi parochos, de ratione tractandi causas ad forum ecclesiasticum pertinentes. Sessione XXV^a et ultima, coepta 3 et absoluta 4 decembris, exposita fuit Ecclesiae doctrina de purgatorio, de invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum et de SS. imaginibus. Deinde editum est decretum de reformatione regularium et monialium continens vigintiduo capita, et aliud decretum de reformatione quod complecitur unum et viginti capita. Postremo condita sunt decreta de indulgentiis, de delectu ciborum, jejuniis et diebus festis, de indice librorum prohibitorum, catechismo, breviario et missali, de loco oratorum, de recipiendis et observandis decretis concilii, de fine concilio imponendo et confirmatione petenda a Pontifice[1].

Ita concilium Tridentinum, 13 decembris 1545 sub Paulo III coeptum, 4 decembris 1563 sub Pio IV terminatum est. Die 26 januarii 1564 Pius IV in solemni cardinalium consistorio omnia et singula, quae in Tridentino concilio tam sub decessoribus suis Paulo III et Julio III quam pontificatus sui tempore decreta et definita fuerant, apostolica auctoritate confirmavit et ab omnibus Christi fidelibus recipi et inviolabiliter observari mandavit. De qua confirmatione idem Pontifex eadem die bullam promulgavit, praecipiens, ut Concilii decreta ab omnibus observarentur, cavensque, ne quis sine Pontificis auctoritate ullos commentarios, glossas aut annotationes super eisdem decretis edere praesumeret. Altera bulla edita 18 julii declaravit tempus, quo concilii decreta, ad reformationem et jus positivum dumtaxat spectantia, obligare inciperent. Praeterea instituit congregationem octo cardinalium, qui decreta concilii executioni mandanda curarent. Approbavit etiam indicem librorum prohibitorum, a selectis patribus in concilio confectum[2].

[1]) Labbe, *Concil.* tom. XIV, p. 1134 et seq.; Pallavicini, *Hist. concil. Trid.*

De praelatis Belgis et doctoribus Lovaniensibus, qui concilio Tridentino interfuerunt, legi meretur dissertatio, quae inscripta est: *Mémoire sur la part que le clergé de Belgique, et spécialement les docteurs de l'Université de Louvain, ont prise au concile de Trente, par P. F. X. De Ram, recteur magnifique de l'Université cath. de Louvain*, Bruxelles 1841; in *Nouveaux Mémoires de l'Académie.*

[2]) Labbe, loc. cit. p. 939-55.

Concilium Tridentinum, quantum ad Fidei definitiones spectat, ab omnibus ubique catholicis unanimiter acceptatum est et tanquam norma credendorum habitum. Quantum ad ejus decreta de reformatione pertinet, ea etiam recepta et publicata sunt in Italia, Sicilia, Venetorum republica, Lusitania, Hispania, Belgio, in insulis subditis Lusitaniae et Hispaniae regibus, in catholicis Germaniae regionibus et provinciis haereditariis familiae Austriacae, in Polonia. In Gallia quidem legalis decretorum promulgatio locum non habuit, attamen pleraque in conciliis provincialibus recepta et promulgata fuerunt[1].

Pius V pontifex an. 1566

42. Biennio post concilium Tridentinum, scilicet 10 decembris 1565 obiit Pius papa IV. In ejus locum 7 januarii anni sequentis subrogatus fuit Michael Ghislerius, Insuber, ordinis Praed., ex episcopo Nepesino et Sutrino archiepiscopus Montis Regalis et R. E. cardinalis presbyter, qui nomen Pii V assumpsit. Hic Pontifex vitae sanctitate, catholicae Religionis studio, rebusque praeclare gestis claruit. Causam Carafarum, in quos Pius IV severe animadverterat, retractari jussit, et post diligentem illius discussionem eorum memoriam in integrum restituit. Curiam reformavit, pravasque consuetudines sustulit. Judaeos ex ecclesiastica ditione, Roma et Ancona exceptis, discedere jussit. Omnem curam adhibuit, ut Tridentini concilii decreta ubique gentium reciperentur et executioni mandarentur. Catechismum e Tridentino decreto editum, Breviarium et Missale ex ejusdem concilii praescripto emendata approbavit, caeteris prohibitis, quorum usus a prima institutione a Sede Apostolica vel legitima consuetudine ducentorum annorum non esset approbatus. Latinis sacerdotibus graeco et graecis latino ritu sacrificare et divina officia peragere prohibuit. Constitutiones varias edidit de divino cultu, festorum observantia, monialium clausura, cambiis illicitis, aliis. Congregationum religiosarum reformationem promovit. Ordinem Humiliatorum, quorum emendationem tum ipse tum Carolus Borromaeus, illius protector, frustra tentarant, suppressit. Michaelis Baii propositiones, ut infra videbimus, damnavit. Mariam reginam Scotiae paterno coluit affectu, Elisabetham vero reginam Angliae anathemate perculit. Equitibus Melitensibus, a

---

[1]) Conf. Pallavicini, *Op. cit.* l. 24; L. Selvag. *Institut. canon.* tom. I, tit. IV *de conciliis*, § 22. Pro Belgio videsis *Dissertationem de gemino opusculo circa jura Belgarum, quod cl. P. Stockmans adscribitur*, ad finem opusculi inscripti, *Acta Z. B. Van Espen*, Mechlin. 1827; item, *Synodicon Belgicum cura P. F. X. De Ram*, tom. I, p. 3-28. Pro Gallia legesis *Dissertation sur la réception du concile de Trente dans l'église de France*, par l'abbé Boyer, in suo *Examen du pouvoir législatif de l' Eglise sur le mariage*. Paris 1817; item, *Exposition de la conduite tenue par le clergé de France relativement à l' acceptation des décrets de discipline du concile de Trente*, in *Echo des vrais principes*, tom. II, p. 397.

Turcis ad angustias redactis, auxilia suppeditavit[1]. Bellum sacrum contra Turcas excitavit, quo anno 1571 insignis victoria ad Echinadas insulas a Christianis relata est. Carolum IX, regem Galliae, adversus Calvinistas seu Hugonotos bellum gerentem, milite et pecunia juvit. In Americam et Indias apostolicam sollicitudinem explicuit, lectissimosque Fidei praecones e societate Jesu ad Japonenses et Sinenses destinavit. Tandem vitam pie et caste traductam, sanctissimo fine clausit 1 maii 1572, a Clemente X Beatorum et a Clemente XI Sanctorum numero adscriptus[2].

43. In Anglia sub Maria regina catholicae Religionis exercitia restituta vidimus[3]. Verum illa anno 1558 sine liberis defuncta, Elisabetha, Henrici VIII ex Anna Bolena filia, regnum accepit, quae, proscripta catholica, novae religioni in Anglia stabiliendae quadragintaquinque annos, quibus regnavit, consecravit. Artibus politicis instructa, quamvis a teneris in nova religione instituta, ab episcopo Carleolensi ritu catholico inaugurari voluit, solitum juramentum de fidei catholicae defensione, privilegiorum et libertatum ecclesiasticarum conservatione praestitit, suamque inaugurationem Paulo papae IV significavit. Jam pridem Apostolicae Sedi infensa, magisque offensa responso Pontificis, questi, quod, non obstante natalium vitio, regnum occupasset, abolendae Religioni catholicae manus adjecit. Relig. stat. in Anglia sub Elisab.

Primo religionis seu cultuum libertatem subditis concessit, omnes acatholicos sub Maria prehensos dimisit, exulesque revocavit. Anno 1559 regni ordines convocavit, qui mira animi abjectione in omnem principum suorum voluntatem proni cuncta Mariae reginae acta et decreta pro catholica Religione abrogarunt, novae religionis formam et liturgiam, sub Eduardo VI introductam, restituerunt, Elisabetham ejusque successores pronuntiarunt supremos ecclesiae gubernatores, eos plenissima in illa potestate instruxerunt, quam etiam per vicarios a se delectos exercere possent. Elisabetha e potestate sibi ab ordinibus facta et ex eorum consensu creavit sic dictum altum tribunal ecclesiasticum, maxime e laicis compositum; episcopos, qui fere omnes ei tanquam supremo Ecclesiae capiti obedientiam jurare recusabant, custodiae tradidit et paulo post deposuit, eorumque loca acatholicis dedit; novum credendorum symbolum, continens triginta novem articulos, anno 1562 in Londinensi synodo acceptandum curavit; liturgiam Eduardi VI confirmavit.

[1]) Equites Hospitalarii S. Joannis anno 1522 ex insula Rhodo a Solimano II ejecti, a Carolo V acceperunt insulam Melitam, unde Melitenses dicti sunt.
[2]) H. Catena, *Vita del gloriosissimo papa Pio V*; A. Gabutii, *De vita Pii libri IV*; Bolland., *Acta SS.* tom. I Maii, p. 617.
[3]) Videsis pag. 39.

Caeterum Elisabethae symbolum erat calviniano symbolo simillimum; verumtamen hierarchiam archiepiscoporum, episcoporum, presbyterorum et diaconorum, canonicatus, archidiaconatus et decanatus conservavit; retinuit etiam festa Domini. Apostolorum et aliorum aliquot Sanctorum, jejunia, sacra clericorum vestimenta, externa ecclesiae ornamenta, organa, cantum ecclesiasticum, aliosque nonnullos ritus catholicos; imo sacras imagines et clericorum coelibatum aliquandiu conservavit postea tamen in his communi novatorum desiderio cessit. Hanc religionis normam Elisabetha omnibus suis subditis obtrusit, in illos vero, qui avitae religioni inhaerebant, paulatim, etiam poenis severis, munerum ademptione, mulctis, carceribus, exilio, cruciatibus animadvertit; atque his mediis maximam Anglorum partem ad novam religionem adegit.

Quum ea omnia audivisset Pius V, 27 aprilis 1570 bullam promulgavit *Regnans in excelsis*, qua declaravit, Elisabetham esse haereticam et praetenso regni Anglicani jure (erat quippe spuria) privatam, subditos omni obsequii et fidei debito solutos eos vero, qui haereticis illius innovationibus adhaerebant, anathematis sententiam incurrisse et ab Ecclesiae unitate esse praecisos. Id Elisabethae furorem in Catholicos auxit. Multi Catholici e clericorum, monachorum, nobilium, aliorumque statu et conditione, praeclara christianae constantiae specimina dederunt; plures patres Jesuitae, qui, Religioni suppetias laturi, in Angliam transierant, suppliciis necati sunt; et non vulgaria tantum supplicia, sed cruciatus, solis tyrannorum temporibus usitati, contra Catholicos exerciti fuerunt [1].

Puritani 44. Caeterum inter ipsos acatholicos in Anglia scissio gravis orta est. Illi quippe, qui regnante Maria patriam reliquerant, et in Helvetia et alibi Calvinistarum placita adoptaverant, nunc in Angliam reduces, formam religionis et ecclesiae, ab Elisabetha inductam, improbabant, quod multa ex hierarchia, liturgia et disciplina catholica retinuisset; doctrinae calvinianae strictius inhaerentes, religionem ab illis inquinamentis purgandam esse contendebant; unde Puritani dicti sunt, et quia sacris, publica auctoritate introductis, se non conformabant, regimenque ecclesiasticum e solis presbyteris compositum vellent, etiam Nonconformistae et Presbyteriani appellati sunt. Elisabetha eos, quod sacra a se introducta negligerent et separatos conventus agerent, primo mulctae subjecit, deinde praedicationis officio interdixit, carceris et exilii poenas contra eosdem decrevit, quosdam morte affecit. Sed his omnibus ad unionem cum ecclesia dominante adduci non potuerunt, contra dissidium, odium, post-

---

[1]) Sanderi continuator, *De schismate Angl.;* G. Cambden, *Annal. Britann.*

ea etiam bellum illos inter et Episcopales seu Anglicanos aucta sunt [1].

45. Eodem tempore, quo Elisabetha novam religionem in Anglia stabilivit, antiqua religio catholica e vicina Scotia eliminata fuit. In hanc terram anno circiter 1524 novarum doctrinarum rumor maxime ex Anglia pervenit. Eas propagare studuit Patricius Hamilton, abbas Fermensis, anno 1527 supplicio haereticis destinato affectus. Verumtamen seminatas ab eo novitates multi e clero inferiori, deinde etiam laici nobiles et viri litterati susceperunt. Quapropter David Beaton, anno 1539 ad regimen ecclesiae primatialis in Scotia, a S. Andrea compellatae, evectus, cum caeteris episcopis Jacobum regem V ad certum inquisitionis genus instituendum promovit. Jacobo rege anno 1542 defuncto, nova religio majora incrementa cepit, quamvis Jacobus Hamilton, qui, Maria Stuarta, regis filia et haerede, adhuc infante, regnum administrabat, una cum Beatone archiepiscopo sectariorum conaminibus resisteret. Anno 1554 sectariorum machinationibus Jacobus Hamilton regni procurationem reginae matri, Mariae Lotharingae, cedere coactus fuit. Ex hoc tempore calvinianae doctrinae sectatores, numero et viribus Catholicos superantes, sacros conventus palam egerunt, haereseos causa exules revocarunt, contra Religionem catholicam summa cum vehementia declamarunt, in Sanctorum et Christi crucifixi imagines, reliquias, ipsosque sacerdotes frequenter violentas manus injecerunt. Anno 1559 praedicante et instigante Joanne Knox, sacerdote apostata, in pluribus urbibus et in ipsa metropoli Edenburgo altaria, imagines, ornamenta ecclesiarum destructa, monasteria cum suis thesauris direpta, clerici, monachi, aliique pessime habiti sunt. Quum Maria regni procuratrix bis violentiis se opponeret, dignitate sua fuit exuta. Anno 1560 regni ordines congregati confessionem fidei, sibi a novatoribus oblatam, approbarunt, Religionis catholicae exercitium abrogarunt, contra eos, qui ter missae interfuerint, extremum supplicium, et contra illos, qui cum R. Pontifice communicarint, proscriptionem et exilium statuerunt. Relig. excid. in Scotia

Maria Stuarta, Jacobi V filia et Scotiae regina, nupserat Francisco II, Henrici II regis Galliae filio et an. 1559 successori. Anno 1561 post Francisci mortem Maria Stuarta in Scotiam rediit, nupsitque Henrico cognato suo. Verum fanatici haeretici ne quidem permiserunt, ut in domestico reginae sacello missa celebraretur; Mariam continuis opprobriis sauciarunt, et cum eamdem ad novam religionem suscipiendam perducere non possent, anno 1567 necis mariti sui falso accusatam deposuerunt, custodiae tradiderunt, Jacobum VI, ejus fi-

[1]) Pluquet, *Dictionn. des hérés.*, art. *Angleterre* et *Presbytériens.*

lium, anno uno natum, regem crearunt, regnique administrationem dederunt Jacobo comiti Morraeo, reginae fratri spurio et haeretico fanaticissimo. Maria Stuarta e custodia egressa, armis jura sua vindicare tentavit; sed superata, an. 1568 confugit in Angliam, ubi sub haeretica Elisabetha octodecim annis in custodia detenta, anno 1587, variis criminibus ei suppositis, capite plexa fuit [1].

Abrogata catholicae Religionis in Scotia professione, nova religio ubique secundum mentem formamque Calvini et Puritanorum seu Presbyterianorum introducta fuit [2].

Relig. stat. in German. et Belgio

46. In Germania Lutherani post pacem Augustanam sacra sua libere exercuerunt [3]. Ferdinandus I, qui post fratris sui Caroli V abdicationem usque ad 1564 imperio potitus est, ejusque successor Maximilianus II, qui imperavit usque ad 1576, pacis studio novae religionis exercitium, quod impedire metuebant, tolerarunt. Protestantes horum principum indulgentia usi sunt ad religionis suae propagationem, etiam in iis civitatibus, quae hactenus fidem catholicam conservarant. Viennae et in aliis Austriae urbibus conventus suos libere celebrarunt, multosque in sectam suam pertraxerunt. At Rudolphus II, qui post Maximiliani obitum ab anno 1576 usque ad 1612 imperavit, novae religionis progressiones in Austria cohibuit, praedicatores haereticos e Vienna aliisque urbibus exire jussit, conventus sacros haereticorum prohibuit, neminem inter cives suscipi praecepit, nisi perseverantiam in catholica Religione promitteret, in universitate Viennensi nullum ad gradus academicos promoveri voluit, nisi fidem catholicam professum. His aliisque mediis Rudolphus protestantium progressus in Austria cohibuit [4].

In Belgio etiam sub Carolo V, non obstantibus hujus principis edictis, protestantes multorum fidem corruperant. Philippus II, qui anno 1555 patri suo Carolo V in Hispania, Sicilia et Belgio successit, nullam haeresim in terris suis tolerans, mox patris sui leges contra sectarios in Belgio instauravit. Nihilominus eorum numerus continuo augebatur. Ex eorum cum vicinis Galliae Hugonotis seu Calvinistis relatione factum est, ut plerique a Lutheranismo ad Calvini placita deflexerint. Philippus, ad tutandam Religionem contra sectariorum progressiones, anno 1559

---

[1]) G. Stuart, *Apologie de Marie Stuart*; M. de Sevelinges, *Histoire de Marie Stuart*; item opuscula, *Martyre de la reine d'Ecosse douairière de France*, Edimbourg in-8, et *Recherches hist. et crit. sur les preuves de l'accusation intentée contre Marie Stuart*, Paris 1772, in-12.

[2]) G. Stuart, *Histoire de la réformation en Ecosse*; item, *Histoire de l'Ecosse depuis la réformation jusqu'à la mort de la reine Marie*, Londres 1786. — [3]) Videsis pag. 37.

[4]) Raupach, *Evangelisches Oesterreich.*

ex auctoritate Pauli papae IV quatuordecim novos episcopatus in Belgio erexit. Eodem anno provinciarum Belgicarum procurationem commisit sorori suae Margaritae, quae Octavio duci Parmensi nupserat. Hoc aegerrime tulerunt Guilielmus princeps Arausicanus, copiarum dux et Hollandiae ac Zeelandiae praefectus, et comes de Egmont Flandriae praefectus, qui ipsi procurationem Belgii ambiebant. Illi plerisque ex ordine nobilium in partes suas pertractis, anno 1565 cum sectariis foedus adversus Philippum II saucierunt, Belgasque ad rebellionem excitarunt. Sectarii maxime Calvinistae, in Belgium accurrentes, in Flandria, Artesia, Brabantia, aliisque provinciis populum contra Religionem catholicam quasi idololatricam excitarunt, barbarica ferocia ecclesias et monasteria diripuerunt, altaria et imagines sacras destruxerunt, et sacros suos conventus in plures urbes introduxerunt.

Philippus II de statu provinciarum Belgicarum litteris Margaritae procuratricis certior factus, anno 1567 ducem Albanum cum copioso exercitu ad eas destinavit. Catholici violentiis sectariorum offensi, jam a foedere recesserant. Princeps Arausicanus et alii multi ad adventum ducis Albani, cujus severam indolem noverant, aufugerunt. Reipsa dux Albae ad domandos rebelles severitate usus est; comites de Egmont et de Hornes, aliosque ad caeterorum terrorem Bruxellis capitis supplicio affici jussit; rebelles, e provinciis meridionalibus fugatos, usque in septentrionales insecutus est; anno 1572 Harlemium, quod erat praecipuum illorum propugnaculum, expugnavit. Verum anno 1573, quum Belgae durum ducis Albani imperium aegre ferrent, Philippus II eum in Hispaniam revocavit. Quo factum est, ut rebelles sectarii duce principe Arausicano provincias septentrionales a jugo hispanico abstraxerint, suum imperium et novam religionem secundum Calvini placita in iisdem stabiliverint, bellumque in meridionalibus etiam provinciis instaurarint[1].

Porro in cunctis provinciis, praesertim in Hollandia, Zeelandia et Gueldria, in quibus Calvinistae praevaluerunt, Catholicorum sacra perturbarunt, eorum ecclesias depraedati sunt, alias suae religioni addixerunt, monasteria destruxerunt, bona occuparunt, pluresque catholicos, praesertim sacerdotes et monachos suppliciis affecerunt. Notissima est historia novemdecim martyrum Gorcomiensium, qui propter confessam constanter fidem de reali Christi praesentia in SS. eucharistia anno 1572 horrendis suppliciis necati fuerunt[2].

---

[1]) De Gerlache, *Histoire du royaume des Pays-Bas*, tom. I, Introduct.
[2]) G. Estius, *Historia martyrum Gorcomiensium*, Duaci 1603 in-8; Bolland., *Acta SS.* tom. II Jul. p. 736.

M.Bajus ejusq. syst. 47. Interea magnae animorum contentioni in theologicis Belgii scholis causam dedit Michael Bajus seu De Bay, Melini anno 1513 natus, in universitate Lovaniensi an. 1550 S. Theologiae doctor et anno sequenti in eadem universitate SS. Litterarum interpres creatus. Quum occasione recentiorum haeresum circa gratiam, liberum hominis arbitrium et bona opera, de his quaestionibus in scholis frequenter disceptaretur, Bajus easdem secundum S. Augustini mentem tractare sibi proposuit; sed Africani praesulis sententiis male intellectis, in varios errores impegit. Doctrinam suam in primis persuasit Joanni Hesselio, in eadem universitate S. Theologiae professori. Cum ambo hi doctores essent ingenio morumque probitate conspicui, multi scholastici et alii sententias eorum probarunt. Contra Ruardus Tapperus, Judocus Ravensteyn aliique doctores Lovanienses ab initio iisdem obstiterunt. Anno 1560 S. Facultas Parisiensis octodecim propositiones de Baji doctrina proscripsit. Adversus hanc censuram Bajus edidit doctrinae suae apologiam, et acrius inter ejus patronos et adversarios disceptatum est. Archiepiscopus Mechliniensis De Granvelle propter Baji et Hesselii eruditionem et probitatem prudentia et moderatione utendum esse ratus, utrique parti silentium praescripsit, et cum cardinali legato Commendonio egit, ut Bajus et Hesselius cum aliis theologis ad concilium Tridentinum destinarentur, tum ut ibidem virorum doctorum colloquiis a sententiis suis revocarentur, tum ut disceptationes in Belgio sopirentur. Cum vero in ultima concilii Tridentini periodo, cui Bajus et Hesselius interfuerunt, quaestiones, ad eorum sententias spectantes, non fuerint agitatae, et prudentiae sit bellorum cum externis tempore domesticos pacare, Baji doctrina in concilio non fuit discussa. Quapropter post illorum reditum contentiones in scholis recruduerunt.

Anno 1567 Pius papa V ad cardinalem De Granvelle, archiepiscopum Mechliniensem, bullam dedit, in qua septuaginta novem propositiones, e scriptis Baji excerptas et Romam delatas, damnavit. Inter illas propositiones praecipuae sunt hae: 19ª, opera catechumenorum, ut fides et poenitentia, ante remissionem peccatorum facta, sunt vitae aeternae merita; 26ª, omnia opera infidelium sunt peccata; 27ª, integritas primae creationis non fuit indebita humanae naturae exaltatio, sed naturalis ejus conditio; 28ª, liberum arbitrium sine gratiae Dei auxilio non nisi ad peccatum valet; 38ª, omnis amor creaturae rationalis aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, aut laudabilis illa charitas, qua per Spiritum S. in corde diffusa Deus amatur; 39ª, quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit; 41ª, is libertatis modus, qui est a necessitate, sub libertatis nomine non reperitur in Scripturis, sed solum nomen libertatis a peccato; 66ª, sola violentia repugnat li-

bertati hominis naturali; 67[a], homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit.

S. Facultas Lovaniensis bullam Pontificis reverenter suscepit. Bajus ipse primo tergiversatus, dein anno 1570 eidem subscripsit. J. Hesselius jam anno 1566 Lovanii obierat. Verum non omnes Baji fautores ejus submissionis exemplum secuti sunt, alii pontificiae bullae authentiam in dubium vocarunt, alii eam suppositiliam, alii subreptitiam esse contenderunt; unde sopitae vix disceptationes recruduerunt. Quapropter Gregorius XIII anno 1579 alteram bullam per F. Toletum, S. J. presbyterum et postea R. E. cardinalem, ad universitatem Lovaniensem dedit, qua decessoris sui bullam authenticam declaravit confirmavitque. Gregorii XIII bullam solemniter susceperunt universitatis Lovaniensis doctores et ipse Bajus, qui tanta cum submissione errores suos damnavit, ut Toletus diceret: *Fateor et fatebor, nihil me vidisse Bajo doctius, nihil Bajo humilius.* Bajus in hac submissione usque ad obitum (1589) perseveravit[1]. Bajanismus ita proscriptus, postmodum in Jansenismum transfusus est, ut videbimus.

48. Iisdem cum M. Bajo et J. Hesselio[2] temporibus floruerunt scriptores qui sequuntur: Judocus Ravensteyn, Tiletanus, doctor Lovaniensis, scripsit praeter alia apologiam decretorum concilii Tridentini de sacramentis[3]. Claudius Espencaeus, doctor Parisiensis, reliquit commentarios in Epistolas S. Pauli ad Timotheum et Titum, pluresque tractatus de rebus Fidei[4]. Andreas Masius, Bruxellensis, graece, hebraice et syriace peritus, edidit commentarium in librum Josue[5], dictionarium[6] et grammaticam linguae syriacae[7]. Cornelius Jansen seu Jansenius, Hulstensis, doctor Lovaniensis et primus episcopus Gandavensis, composuit concordiam Evangelicam et commentarios in plures S. Scripturae libros. Bartholomaeus Carranza, Navarrus, ord. Praed., et archiepiscopus Toletanus, propter haereseos suspicionem aliquandiu custodiae mancipatus dein absolutus, collegit summam conciliorum et RR. Pontificum a S. Petro usque ad Julium III[8], et tractatum de residentia[9]. Didacus Covarruvias, episcopus Segobiensis, S. Theologiae, juris et litterarum peritus, cujus plura Script. eccl.

---

[1]) Pallavicini, *Hist. concil. Trid.* l. XV, c. 7, et l. XXI, c. 7; Foppens, *Bibliotheca Belgica*, tom. II, p. 658 et 888; Duchesne, *Histoire du Baïanisme*, Douai 1731, in-4.

[2]) Opera M. Baji a Quesnel et Gerberon collecta et edita anno 1696, Romae anno 1697 damnata sunt. Hesselius reliquit commentarios in Evangelium S. Matthaei, in Epistolam I ad Timotheum, in II S. Petri et in I S. Joannis, catechismum et tractatus plures de controversiis.

[3]) Colon. 1607, in 12.—[4]) Paris. 1619, in fol.—[5]) Antverp. 1574, in-fol.

[6]) Ibid. 1571, in-fol.—[7]) Ibid. 1571, in-fol.—[8]) 1681 in-4.

[9]) Venet. 1547, in-4.

extant opera[1]. Laurentius Surius, ord. Carthusiani, inter alia reliquit collectionem conciliorum [2] et Vitas Sanctorum[3]. Stanislaus Hosius, Cracoviensis, episcopus Warmiensis et R. E. cardinalis, multa scripsit, inter quae eminent confessio catholica fidei christianae, tractatus de communione sub utraque specie, de sacerdotum conjugio, de missa in lingua vulgari[4].

S.Carolus Borromaeus 49. Eruditione pariter ac vitae sanctitate floruit Carolus Borromaeus, qui anno 1538 in arce Aronae nobili genere natus, a teneris insignem pietatem cum litterarum et scientiarum studio conjunxit; clericali militiae adscriptus, anno aetatis suae vigesimo tertio a Pio IV cardinalis archiepiscopus Mediolanensis creatus fuit. Vix dici potest, quanta sollicitudine et quanto Ecclesiae bono omnes vigilantissimi pastoris partes expleverit. Resumendo et absolvendo Tridentino concilio potentem operam praestitit, illius decreta executioni mandavit, et secundum ea cleri, populi et regularium mores atque disciplinam emendavit, celebratis in hunc finem sex provincialibus et undecim dioecesanis synodis. Seminaria clericorum, studiorum collegia, monasteria, pauperum et orphanorum domicilia erexit. Animarum saluti constanter intentus, a concionibus in ecclesia sua faciendis non destitit. Poenitentia admirabili et liberalitate ac charitate effusissima claruit maxime dum pestis Mediolani grassabatur. Multa scripsit, ad instructionem episcoporum praesertim ac parochorum utilissima. Tandem magnis pro Ecclesia laboribus perfunctus, anno 1584 in coelum migravit[5].

BellumTurc. 50. In Oriente Turcarum imperio ab anno 1520 usque ad 1566 potitus est Solimanus II. Is reliquiis Mamalucorum in Ægypto deletis, pactisque cum Sophi Persarum induciis, arma vertit in Christianos. Anno 1521 Belgradum seu Albam graecam expugnavit, et anno sequenti equites Hierosolymitanos ad deditionem Rhodi compulit. Quadriennio post commisso apud Amantiam (Mohatz) in Hungaria praelio, magnam Hungarorum stragem edidit, et anno 1529 Budam Hungariae metropolim expugnavit. Inde Vindobonam usque venit, eamque obsedit; sed post viginti dies obsidionem solvere coactus est. Posthaec expeditionem suscepit contra Persas. Deinde anno 1565 Melitam insulam, a Carolo V equitibus Hierosolymitanis concessam, oppugnavit, sed ab illis rejectus fuit. Anno sequenti insulam Chium in mari Ægeo, Genuensibus subditam, occupavit, et eodem anno dum Sigethum, firmissimum Hungariae oppidum, obsideret, apoplexia extinctus est. Eum excepit Selimus II filius, qui anno 1567 cum

[1]) Genevae 1762, 5 vol. in fol.
[2]) Colon. 1567, 4 vol. in-fol.—[3]) Ibid. 1617, 6 vol. in-fol.
[4]) Colon. 1584, in-fol., et alibi saepe.
[5]) Vitam ejus scripserunt A. Valerio, C. Bascape et P. Giussano, auctores aequales.—Opera edita sunt Mediolani 1747, 5 vol. in fol.

Maximiliano imperatore II inducias octo annorum pepigit, pacemque a patre cum Venetis initam confirmavit. Verum anno 1570, spretis pactionibus, bellum Venetis intulit, insulam Cyprum iis subditam occupavit, grandemque stragem edidit.

Interim Pius papa V cum Philippo II rege Hispaniae et Venetorum senatu ingentem classem instruxit, quae duce Joanne Austriaco adversus Turcas movit, et an. 1571 ad Naupactum prope Echinadas insulas, non sine praesentissimo Dei auxilio, insignem et a saeculis inauditam victoriam de Turcis retulit, universa fere hostium classis in Christianorum potestatem venit, Turcarum prope viginti quinque millia cum duce suo caesa, decem millia capta, et mancipiorum christianorum plusquam quindecim millia libertati reddita sunt.

SS. Pontifex hanc victoriam Deiparae Virgini acceptam referens, instituit commemorationem S. Mariae de Victoria quotannis 7 octobris recolendam, ejusdemque Virginis litaniis addidit has voces: *Auxilium Christianorum.* Gregorius XIII in ejusdem victoriae memoriam instituit festum S. Rosarii celebrandum prima dominica octobris in singulis ecclesiis, in quibus esset altare Rosarii, quod festum postea Clemens XI ad universam Ecclesiam extendit[1].

51. Anno sequenti 1 maii obiit SS. Pontifex Pius V, et 13 ejusdem mensis concordibus duorum et quinquaginta cardinalium suffragiis in ejus locum electus fuit Hugo Boncompagnus, Bononiensis, presbyter cardinalis, qui sub Gregorii XIII nomine Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1585. Is a pontificatus sui initio principes christianos hortatus est ad prosequendum bellum adversus Turcas, quorum vires supra dicta victoria erant attritae, sed obstiterunt principum discordia atque cunctatio. **Gregor. XIII pontifex an 1572**

Idem Pontifex Henricum III regem Galliae adversus perduelles Hugonotos seu Calvinistas milite et pecunia juvit, clerique proceribus potestatem dedit alienandi etiam ecclesiarum bona immobilia, si id ad prosequendum pro Fidei conservatione contra sectarios bellum esset necessarium. Ad propagandam in Japonia Fidem, novos in eam praecones e societate Jesu destinavit. Honorifice excepit oratores regum Japonensium, obedientiae erga Apostolicam Sedem testimonia deferentes. Excepit pariter legatos Maronitarum, patriarchae sui confirmationem postulantes, et cum iis aliquot e societate Jesu viros ad montem Libanum legavit, qui Maronitas recte instituerent. Maximo rei christianae emolumento Romae pro Maronitis, Graecis, Anglis, aliisque nationibus diversa collegia erexit et annuis redditibus dotavit. Romanum collegium societatis Jesu, omnium gentium et nationum seminarium, fundavit, magnisque beneficiis ac privilegiis auxit.

---

[1]) Gabut. et Catena in *Vita S. Pii V.*

Digitized by Google

Alia in aliis christiani orbis regionibus etiam apud Indos collegia et seminaria excitanda curavit et liberaliter juvit. Optatam diu saepiusque tentatam calendarii ecclesiastici correctionem opera insignium astronomorum et mathematicorum praesertim Aloysii Lilii feliciter absolvit et anno 1582 publici juris fecit. Opera selectorum juris peritorum inchoatam sub decessoribus suis Decreti Gratianaei totiusque juris canonici emendationem curavit. Praeterea novae et correctae SS. Bibliorum editioni, quam secundum concilii Tridentini decretum Pius IV et Pius V susceperant, animum adjecit, varios codices Ms. e diversis regionibus conquiri jussit, et congregationem virorum, linguarum peritia et theologicis scientiis insignium, ad id opus instituit, sed quominus hoc perficeret, mors impedivit[1].

Disciplinae monast. stat. 52. Interea monastica disciplina tum per reformationis decreta in concilio Tridentino edita, tum per novos ordines religiosos refloruit.

S. Petrus de Alcant. In primis S. Petrus de Alcantara, in Hispania nobilibus parentibus natus anno 1499, ab ineunte aetate sanctitatis semitam secutus, deinde ordinem FF. Minorum ingressus, omnium virtutum exemplar fuit; divina ope et apostolica auctoritate fretus, S. Francisci institutum ad primaevam formam revocare studuit, et an. 1555 juxta Pedrosum Palenciae coenobio extructo, ordinis reformationem incoepit, quae brevi in multis Hispaniae et aliarum regionum monasteriis fuit suscepta. Obiit Petrus de Alcantara anno 1562, postea a Gregorio XV, in Beatorum et a Clemente IX in Sanctorum album relatus[2].

Reformationi inter Augustinianos eremitas occasionem dederunt octo hujus ordinis missionarii in Hispania, qui an. 1533 in Mexicum profecturi, nudipedium et vestem e lana grossiori confectam adoptarunt. Eorum exemplum mox plures secuti, alias austeritates prioribus addiderunt; quas cum caeteri non susciperent, illi, facta separatione, novam Augustinianorum congregationem in Hispania constituerunt, anno 1585 a Sixto V approbatam, cujus membra Augustiniani discalceati nominari consueverunt[3].

S. Theresia Similem reformationem, in majori abstinentia, rigidiori jejunio, viliori vestitu, flagellatione, frequentioribus precibus consistentem, inter Carmelitas effecit S. Theresia, anno 1515 Abulae in Castella nobili genere nata et anno aetatis suae vigesimo ordinem monialium Carmelitarum ingressa. Haec sororum suarum disciplinam a regula in multis degenerem dolens, cum omnes non posset, aliquot saltem melioris indolis permovit, ut in

---

[1]) Spondan, ad an. 1572-85; Ciacon., *Vitae RR. Pontif.*
[2]) Helyot, *Hist. des ordres relig.*; Wadingh, *Annal. Minor.* ad an. 1542.—[3]) Helyot, loc. cit.

Digitized by Google

proprium coenobium, quod extruxit, secum secederent, ibique secundum regulae rigorem viverent. Quam reformationem, a caeteris oppugnatam, cum Pius IV anno 1562 approbasset, plura alia ejusdem ordinis monialium coenobia susceperunt [1]. Decessit S. Theresia anno 1582 relictis variis scriptis, coelesti sapientia refertis; dein a Gregorio XV SS. virginum fastis adscripta est[2].

Theresia eamdem reformationem etiam inter monachos sui ordinis introducere studuit, et reipsa opera potissimum S. Joannis de Cruce complures ad illam admittendam permovit, quorum exemplum successive tot alii imitati sunt, ut plura ab iis monasteria in Hispania implerentur. Iidem a nudipedio, quod inter alias austeritates adoptarant, Discalceati dicti, postea etiam per Galliam, Italiam, aliasque regiones propagati sunt. Quoniam autem caeteri, qui reformationem respuebant, reformatis acriter adversarentur, Clemens VIII anno 1600 data his facultate eligendi sibi proprium praepositum generalem, ordinem in duas congregationes separavit [3]. S. Joannnes de Cruce Fontiberi in Hispania natus an. 1542, et reformatum ordinem B. M. V. de Monte Carmelo professus, obiit anno 1591 relictis aliquot scriptis; postea a Benedicto XIII in Sanctorum numerum relatus est [4]. S. Joannes de Cruce

Novum ordinem monasticum, curandis infirmis destinatum, fundavit S. Joannes de Deo. Hic anno 1495 in Lusitania natus, et a laxiori vivendi ratione revocatus, ad expianda peccata sua et vitam aeternam promerendam anno 1540 Granatae in Hispania infirmos in domum a se conductam suscipere et curare coepit, et non tantum eorum indigentiis corporalibus, sed etiam spiritualibus subveniebat. In hoc misericordiae opere a piis hominibus, ei stipem largientibus, in primis ab urbis archiepiscopo et ab episcopo Tudensi adjuvabatur; posterior Joannem, quod Deum misericordem imitaretur, de Deo appellavit, eique et omnibus, qui se ei ad idem misericordiae opus adsociarent, propriam vestitus formam praescripsit. Id reipsa plures fecerunt qui post mortem S. Joannis (1550) societatem regularem cum tribus votis monasticis et obligatione infirmos ex eleemosynis collectis curandi efformarunt, anno 1572 a Pio V inter ordines religiosos relatam. Hic ordo propter suam utilitatem per omnes terras catholicas propagatus est; ejus membra ab operesuo Fra- S. Joannes de Deo

[1]) Helyot, *Hist. des ord. relig.*

[2]) Vitam S. Theresiae, quam ipsa scripsit, aliaque ejus scripta ex hispanico gallice vertit edid itque Arn. d'Andilly, 1670 in-4.

[3]) Helyot, *Op. cit.*

[4]) Vitam S. Joannis de Cruce scripserunt D. a S. Alexio, Paris 1727, 2 vol. in 4, et Collet, Paris 1769, in-12. Scripta ejus gallice edidit R. P. Maillard, Paris 1694.

tres misericordiae dici consueverunt; plerique laici erant, et paucos tantum presbyteros ad sacra domestica peragenda et ad spirituales aegrotorum indigentias curandas inter se habebant [1].

S. Philippus Nerius. Ad promovendam in clero pietatem et ad subveniendum spiritualibus fidelium indigentiis novam congregationem, scilicet patrum Oratorii, instituit S. Philippus Nerius. Hic piis honestisque parentibus anno 1515 Florentiae natus, Romae litteras philosophicas et theologicas didicit, et jam tum singulari pietatis et salutis animarum studio flagrabat. Anno 1551 sacerdos factus, cum aliquot viris, quos in spiritualibus dirigebat, primum in cubiculo, deinde, aucto eorum numero, in ecclesiae oratorio quotidiana de rebus divinis colloquia instituit, iisque progressu temporis alia pietatis exercitia adjunxit. Salutaribus hujus instituti fructibus permotus anno 1575 annuente summo Pontifice, illos, qui ex presbyteris sibi adhaerebant, in propria ecclesia sibi tradita congregavit, ut ibidem praeter publicum cultum divinum exercitia spiritualia cum auditoribus instituerent; jamque etiam horum exercitiorum formam variis praescriptis, postea a Paulo V solemniter approbatis, ordinavit. Caeterum sacerdotes huic congregationi adscripti, vestitum clericorum saecularium gestabant, singuli suis sumptibus vivebant, litteras theologicas colebant, praeposito obediebant, sed vota monastica non emittebant. Hoc institutum etiam extra Romam ita placebat, ut in multas Italiae urbes introduceretur. Illud saeculo sequenti in Gallia imitatus est Petrus Berulle. S. Philippus vitae sanctitate et miraculis clarus obiit anno 1595, deinde a Gregorio XV Sanctorum numero adscriptus [2].

Lutheranor. doctrina a Graecis reprobata. 53. Anno 1574 ad magnam Catholicorum satisfactionem et ad Lutheranorum confusionem contigit; ut horum doctrina ab ipsa ecclesia Graeca condemnaretur. Etenim theologi Wirtembergenses et Tubingenses rati, plurimum sectae suae interesse, si accepta ab ecclesia Graeca confessionis Augustanae approbatione, de consensione in dogmatibus cum ea gloriari possent an. 1574 confessionem Augustanam, in graecum versam, ad Jeremiam patriarcham Constantinopolitanum miserunt, rogantes, ut judicium suum de consensu illius cum fide Graecorum ad eos rescriberet.

Verum patriarcha non solum eorum confessionem reprobavit, sed in suo responso inter alia asseruit, hominem non sola fide justificari, sed bona opera tum ad justificationem tum ad salutem aeternam esse necessaria; septem esse sacramenta divinitus instituta et gratiam sanctificantem conferentia; in Eucharistia

[1]) Helyot, *Op. cit.*; F. de Castro, *Vita S. Joannis de Deo.*
[2]) Galloni, *Vita S. Philippi Nerii;* Bolland., *Acta SS.* tom. VI Maii, p. 461.

fieri transubstantiationem, μετουσίωσιν; singula peccata sacerdoti esse confitenda; ad remissionem peccatorum obtinendam etiam poenitentiae opera esse peragenda; pro defunctis esse orandum; Sanctos invocandos; vitam monasticam esse perfectiorem; praeter S. Scripturam traditiones SS. Patrum tenendas. Arguit eosdem, quod veteris et novae Romae doctrinam oppugnent et antiquis utriusque Ecclesiae theologis sua commenta anteponant.

Tubingenses theologi in alio scripto, anno 1577 ad patriarcham dato, doctrinam lutheranam defendere conati sunt; sed eorum rationes patriarcha in rescripto confutavit. Cumque Wirtembergenses huic etiam refutationi nova argumenta opponerent, Jeremias in novo ad ea responso illos monuit, ne deinceps ad eum de rebus theologicis scriberent [1].

54. Ad majorem novatorum confusionem accidit, ut inter eos ipsos dissidia religiosa augerentur, magnaque cum vehementia et mutua persecutione agitarentur. Ea ex eorum principio de interpretanda a quovis privato S. Scriptura necessario sequebantur, et luculenter confirmant, praeter Scripturam S. in Fidei rebus necessariam esse infallibilem Ecclesiae auctoritatem, qua controversiae dirimantur. Post plures lites, vivente Luthero, exortas, celebres sunt Adiaphoristicae et Interimisticae, quibus occasionem dedit norma religionis *Interim* dicta, supra anno 1548 a Carolo V praescripta [2]. Etenim theologi Wirtembergenses, quibus mortuo Luthero praesidebat Melanchthon, novam confessionem ex Augustana confecerunt, in qua statuerunt res adiaphoras idest quae S. Scripturae non adversentur, pacis causa observari posse; plerasque doctrinas et caeremonias in Interim Caroli V contentas, attamen in sensum lutheranum explicatas, receperunt; aliquas vero, ut transubstantiationem, invocationem Sanctorum, purgatorium penitus omiserunt. Ea formula Lipsiae ab ordinibus Saxonicis acceptata, gravissimas inter Lutheranos lites excitavit, siquidem alii theologi praesertim Thuringici illis defectionem a Lutheranismo cum conviciis exprobarunt, quod in sua formula concederent, bona opera ad salutem esse necessaria, hominemque gratiae divinae aliquo modo cooperari posse et debere.

Religiosa sectarior. dissidia

Praeterea J. Brentius contendit, corpus Christi non tantum in usu coenae, sed vi unionis hypostaticae ubique esse praesens; fuitque parens Ubiquistarum. M. Flacius Illyricus, in universitate Jenensi theologiae professor, asseruit, peccatum originale esse hominis substantiam; ejusque asseclae ab adversariis dicti sunt Substantialistae seu Flaciani. A. Osiander, e praedicatore Norimbergensi professor Regiomontanus, doctrinam Lutheri de

[1]) Schelstrate, *Acta ecclesiae orientalis contra Calvini et Lutheri haereses*, Romae 1739.—[2]) Vide pag 31-32.

justificatione ita mutavit, ut assereret, justificationem consistere non tam in remissione peccatorum, quam in essentiali Dei justitia, homini per fidem collata et immorante; unde sequeretur Christum non secundum humanam, sed solam divinam naturam esse justitiae auctorem et humani generis salvatorem. Is instituit factionem Osiandristrarum, ab aliis ut haereticam proscriptam.

Non minus notatu digna est defectio multorum theologorum aliorumque Lutheranorum ad Calvini placita de Eucharistia. Lis inter Lutherum et Zwinglium jam olim de ea re agitata, denuo efferbuit, et circa sexagesimum hujus saeculi annum inter primarios utriusque partis theologos summa cum vehementia mutuisque more solito conviciis agitata fuit. Fridericus III elector Palatinus, quum de controversa materia a Melanchthone responsum accepisset, calvinianae potius quam lutheranae sententiae favens, lutheranos praedicatores et professores dimisit, et religionem calvinianam in terras suas introduxit. Hanc quidem Ludovicus, ejus filius et anno 1576 successor, eliminavit; sed eo anno 1583 mortuo, Casimirus eamdem non sine violentia restituit; ex quo tempore Calvinismus in Palatinatu dominatum retinuit. Eodem tempore major Bremensium pars relicto Lutheranismo, Calvinismum professa est. Etiam theologi Saxonici, Wirtembergenses scilicet et Lipsienses, sicut in doctrina de libero arbitrio et de bonis operibus, ita et circa Eucharistiam a Lutheri sententia defecerunt, secuti exemplum Philippi Melanchthonis; unde etiam Philippistae dicti sunt a rigidioribus seu orthodoxis Lutheranis, qui eisdem haereseos notam inusserunt. Augustus elector Saxonicus consensum inter illos in conventu Dresdensi an. 1572 conciliare frustra tentavit. Wirtembergenses anno 1574 edito libro, cui titulus: Exegesis perspicua controversiae de coena Domini, non tantum Calvini sententiam de Eucharistia nude exposuerunt, sed etiam lutheranam et argumenta, pro ea adferri solita, diserte rejecerunt. Elector Saxonicus ea re offensus, omnes Wirtembergenses et Lipsienses theologiae professores primo carceri tradidit, deinde muneribus suis privatos relegavit; alios etiam professores eis consentientes deposuit, eorumque patronos ex aula ejecit. Iis exturbatis elector, consentientibus caeteris principibus lutheranis, theologos Saxonicos et extraneos anno 1576 convocavit Torgaviam, ut omnes doctrinae, hactenus inter Lutheranos controversae, ad mentem Lutheri definirentur. Illi librum concordiae confecerunt, contra quem tamen plura ab aliis objecta sunt. Quapropter anno sequenti in conventu Bergensi prope Magdeburgum idem liber in nonnullis articulis emendatus et ad novam formam redactus fuit.

Novus hic liber symbolicus susceptus fuit ab omnibus civitatibus lutheranis in Germania, exceptis Hassia, Holsatia, Anhal-

Google

to et pluribus urbibus liberis. In terris Brunsvicensibus et Brandeburgicis nunc susceptus, postmodum iterum rejectus fuit. Extra Germaniam, nominatim in Daina et Suecia, nunquam acceptatus est. At non obstante severitate Augusti electoris, fautores sententiae calvinianae in Saxonia magno numero agebant, et post mortem illius (1586) munera praecipua tam ecclesiastica quam academica occuparunt. Sed sub Christiano II, qui anno 1591 electoratu potitus est, dejecti sunt, et omnibus, munere publico fungentibus, liber concordiae sub jurejurando praescriptus[1].

Non major inter Calvinistas quam inter Lutheranos extitit concordia. Idem principium de S. Scriptura, traditione et auctoritate Ecclesiae rejectis, ex se sola a quovis interpretanda, apud illos continuas controversias, pluresque sibi invicem infensas factiones excitavit. Celebriores inter sectas calvinianas sunt haec quatuor: 1ª rigidorum Calvinistarum, qui pseudo magistri sui doctrinae stricte inhaerebant, quales fuerunt Hugonoti in Gallia, Reformati in Helvetia, Puritani in Anglia et Scotia; 2ª Anglicanorum, qui ab illis tum in nonnullis doctrinae articulis tum in hierarchia et caeremoniis differebant; 3ª Piscatorianorum, qui auctore Joanne Piscatore alias Fischer, Argentinensi, in doctrina de justitia Christi, de satisfactione, praedestinatione, poenitentia et de coena adeo ab aliis dissentiebant, ut ab his inter haereticos recenserentur; 4ª Arminianorum in Batavia, qui auctore Jacobo Arminio, theologiae professore, a Calvini sententiis de libero arbitrio, praedestinatione et reprobatione discesserunt, ut infra videbimus.

Praeterea in ipsis his sectis controversiae plures et factiones diversae progressu temporis exortae sunt, ut ex earum synodis, Sendomiriensi anno 1570, Cracoviensi anno 1573, et Petricoviensi anno 1578 in Polonia, Rupellensi anno 1571 et Nemausensi anno sequenti in Gallia, aliisque patet. Inde etiam Calvinianorum uti et Lutheranorum tot libri symbolici, quibus, etiamsi humana auctoritate compositis, se jurejurando obstringere debebant. Sic novatores suam fidei libertatem, quam tantopere jactabant, longe infra catholicam, non nisi divinae auctoritati subditam, deprimebant[2].

55. In Polonia primis annis Sigismundi regis II, qui anno 1548 regnare coepit, novae doctrinae latissima incrementa ceperunt. Illas multi aulici, senatores, proceres aliique libere profitebantur. Quamvis nulla lege novatoribus religionis libertas esset concessa, tamen et Lutherani et Calvinistae et Antitrinitarii secure agebant, coetus instituebant, synodos celebrabant. Quin imo rex *Relig. stat. in Polonia Hungaria Transylvan. et Suecia*

[1]) Bossuet, *Histoire des variations des églises protestantes*; Hospinian., *De origine et progressu libri concordiae.*
[2]) Conf. Bossuet, *Op. cit.*

urbibus Borussis, Dantisco, Thorunio et Elbingae religionis libertatem sua auctoritate anno 1557 concessit. Anno 1563 Pius papa IV in Poloniam legavit J. F. Commendonium, episcopum Zacynthensem, qui sua prudentia et eloquentia rei catholicae inter Polonos plurimum profuit, et inter alia effecit, ut, quamvis archiepiscopus Guesnensis Uchansky novitatibus clam faveret, patriarchatum ecclesiae Polonicae intendens, ordines decreta concilii Tridentini acceptarent. Postea quidem haereseon progressiones reprimere tentavit Sigismundus II, sed serius, illae jam nimis erant propagatae[1].

In Hungaria sub Ferdinando rege I in pluribus comitiis, jam inde ab anno 1548 celebratis, decreta plura contra novitates religiosas condita sunt, quibus tamen earum progressus non cohibiti fuerunt. Sub Maximiliano rege, qui anno 1564 patri suo Ferdinando successit, nullaque ad reprimendos sectarios media adhibuit, eorum numerus magis auctus est. Nihil quoque iis adversi decrevit Rudolphus, anno 1576 Maximiliani successor. Turcarum enim invasiones reges cogebant, ut tranquillitatem internam et pacem domesticam conservarent.

In Transylvania novatores jam anno 1556 religionis libertatem, publica lege sancitam, nacti sunt, ansam dante politica mutatione per Turcas adducta. His enim minantibus, Transylvani, repudiato Ferdinando, principem elegerunt Joannem Sigismundum, Joannis de Zapolya filium, et in comitiis, hac in causa dicto anno habitis, statuerunt, ut omnium confessionum asseclae eadem libertate iisdemque juribus gauderent. Praeterea omnia monasteria sublata et bona ecclesiastica fisco adjudicata sunt[2].

Ita post saeculi hujus medium in Polonia, Hungaria et Transylvania Lutheranorum, Calvinistarum et Unitariorum seu Antitrinitariorum sectae plurimum auctae sunt. Caeteras duas numero superavit secta Calvinistarum.

In Suecia catholicae Religionis exercitia sub rege Gustavo Wasa proscripta, sub Joanne III, ejus filio, qui ab anno 1568 usque ad 1592 regnavit, aliquandiu restituta sunt. Hic quippe consiliis uxoris suae, regio Polonorum sanguine oriundae, Jesuitas in regnum admisit, coram A. Possevini, Jesuita et Gregorii papae XIII legato, lutheranam haeresim abjuravit, et catholicae Religioni inter Suecos propagandae opem tulit. At post annum 1583 secundae uxoris et magnatum consiliis ad Lutheranismum rediit, subditosque in eodem obfirmavit[3].

Sociniani 56. Antitrinitariorum seu Unitariorum haeresi sub haec tem-

[1]) Spondan., *Annal. eccl.*

[2]) Ibid.; item, *Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania.*

[3]) Possivini, *Confutatio ministrorum;* Spondan., ad an. 1581 et 1587.

pora novam formam indidit Faustus Socinus, an. 1539 Senis natus, cui adhuc juveni patruus Laelius Socinus sententias antichristianas instillaverat. Has Faustus e Laelii scriptis magis excoluit, relictaque patria (1574) Basileae verbo et scripto aliis communicavit. A Calvinistis et Lutheranis rejectus, anno 1579 transiit in Poloniam, ubi eloquentia sua et dexteritate sensim omnes fere Unitarios ad suas sententias pertraxit, ita ut ab eo, an. 1604 mortuo, Socinianorum nomen acceperint. Quae esset Socinianorum doctrina, e catechismo aliisque F. Socini scriptis intelligitur. Quamvis S. Scripturam religionis suae fontem praedicarent, propriam tamen credendorum regulam statuebant rationem humanam, ad quam illius effata ita contorquebant, ut nihil nisi humano intellectui pervium docerent credendum. Hinc SS. Trinitatis aliisque mysteriis rejectis, docebant unum esse Deum, omnium creatorem: Christum esse merum hominem, qui propter supernaturalem conceptionem unigenitus Dei filius et propter altiores dotes, ad homines redimendos ei collatas, non nunquam Deus in Scripturis dicebatur: Illum mortem pertulisse, non ut pro peccatis nostris satisfaceret, quae gratis a Deo remitterentur, sed ut morte sua uti et vitae sanctitate ac miraculis divinam suae doctrinae originem confirmaret, hominibus exemplum patientiae in adversis, et resurrectione sua certitudinem de futura eorum resurrectione et beatitudine praeberet: Spiritum S. in Scripturis proprie significare Evangelium Christi, sancta animi sensa in hominibus excitans, eos suaviter afficiens et quandoque certam vitae aeternae spem divinitus ingerens: Hominem a Deo mortalem esse creatum, nullamque naturae suae depravationem per peccatum esse passum: Nullam dari praedestinationem: Sacram coenam, quae non nisi ritus erat a Christo praescriptus, esse meram commemorationem mortis Christi.

Sociniani sese per magnam Poloniae, Lithuaniae et Transylvaniae partem propagarunt. Postea e Polonia ejecti, confugerunt in Hungariam, Moraviam, Silesiam, Borussiam, Hollandiam et Angliam, ubi inter alios sectarios diluerunt[1].

57. In Gallia pacis tractatus anno 1570 cum Hugonotis confectus, Catholicis graviter displicuit, illorum vero audaciam auxit [2]. Anno 1572 Carolus rex IX concordiam inter partes conciliare voluit nuptiis Margaritae sororis suae cum juniori rege Navarrae Henrico Borbonico. Verum cum harum nuptiarum causa magnus Hugonotorum praesertim nobilium numerus Parisios convenisset, regi relatum est, illos in vitam ejus conjurasse. Carolus hac relatione, vera aut falsa, exacerbatus, im- Relig. stat. in Gallia

[1]) Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. XVI, c. 11, a. 13; Pluquet, *Dictionn. des hérés* art. *Socin.*; C. Sandius, *Bibliotheca Antitrinitariorum.*
[2]) Vide pag. 41-42.

mane facinus imperavit; nimirum die 24 augusti, D. Bartholomaeo sacra, summo mane milites et cives in Hugonotos, viros mulieres et infantes, nil tale suspicatos, irruerunt et plerosque interfecerunt. Haec caedes a die, qua contigit, dicta San Bartholomaea, quamvis a rege pro sola urbe Parisiensi imperata, Parisiorum exemplo in nonnullis aliis urbibus, quae prae aliis bellorum tempore Hugonotorum furorem expertae erant, repetita fuit [1]. Hugonoti desperatione et furore agitati, in aliis urbibus, praecipuae Rupella, Monte Albano, Nemauso arma arripuerunt, seque ita defenderunt, ut rex earum urbium incolis et Hugonotorum nobilioribus liberum religionis exercitium concedere cogeretur: Illi vero limitata hac libertate non contenti, bellum instaurarunt, quo durante Carolus IX, anno 1574 mortuus est.

Henricus III, Caroli frater et successor, Guisiorum consilio sub initia bellum contra Hugonotos prosecutus est; anno vero 1576 cum iisdem pacem composuit, qua iis plena religionis libertas, facultas fungendi muneribus publicis, et octo urbes munitae, excluso regio praesidio, securitatis causa concessae sunt [2]. Haec pax fervidioribus Catholicis probrosa visa est et intolerabilis. Itaque paulo post Parisiis et in Picardia proceres caeterique nobiles, magistratus et cives ad Religionis regnique defensionem foedus nomine Ligae sacrae inierunt. Foederis scopus erat, impedire ne publica lege haereseos professio permitteretur, et ne princeps haereticus, quamvis regii sanguinis, Henrico sine liberis morienti succederet. Huic foederi mox alii multi per Galliam accesserunt; ipsi etiam ordines publici, anno 1576 in comitiis Blesensibus congregati, decreverunt, ut una Religio catholica in regno exerceretur, ad quam omnes regni incolae, attamen sine armis revocarentur; nulla vero injuria inferretur sectariis, domi quiete agentibus. At Hugonoti cum haereticis Angliae, Germaniae, Sueciae, Daniae principibus, cum sacramentariis Helvetiae foedere confecto, bellum civile in Gallia instaurarunt. Rex nova edicta promulgavit, quae neque Hugonotis neque Catholicis foederatis erant accepta. Quum anno 1584

---

[1]) Deplorandum hoc facinus adversarii saepius objecerunt Catholicis, illius adjuncta exaggerantes, perinde ac si longo consilio religionis causa fuisset praeparatum, per omnem Galliam imperatum, et plura Calvinistarum millia caesa, alii 100,000, alii 60,000 alii 30,000 numerant. Constat vero, hanc caedem non religioso, sed politico fine, a rege et pro Parisiis tantum fuisse imperatam, clerum ab ea fuisse alienum, et interfectorum numerum ad summum fuisse 2,000. Caveirac, *Dissertation sur la journée de la Saint-Barthelemy;* De Saint-Victor, *Tableau hist. et pittor. de Paris*, tom. IV, p. 159, edit. de Louvain.

[2]) Fontanon, *Collect. edict. reg.* tom. IV, tit. 7.

mortuo duce Alenconio, unico regis fratre, regnum secundum legem Salicam post mortem Henrici III, cui nulla erat proles, devolveretur ad Henricum regem Navarrae calvinistam, Catholici foederati duce Henrico Guisio jurarunt, se arma non deposituros, prinsquam de catholico regis successore esset provisum et publica haereseos professio in regno proscripta; futurumque Henrici III successorem declararunt Carolum Borbonicum cardinalem. Anno sequenti rex novum edictum promulgavit, quo privilegia, alias sectariis concessa, revocabantur, et unius Religionis catholicae exercitium in regno permittebatur [1]. Hinc bellum Catholicos inter et Hugonotos recruduit.

Quam deplorandus esset ecclesiarum in Gallia status, constat ex antistitum ad regem orationibus et expostulationibus: plures sedes episcopales praelatis et coenobia abbatibus erant orbata, abbatiae feminis in dotem assignatae, beneficia in commendas laicas conversa, monasteria a laicis occupata; in Occitaniae et Aquitaniae provinciis tanta erat episcoporum penuries, ut a multis ecclesii Pyrenaeorum juga essent superanda ad S. chrisma ab Hispanis quaerendum [2].

Henricus III nunquam sibi constans, anno 1588 ambos Guisios, Henricum ducem et Ludovicum cardinalem, per subornatos satellites interfici jussit. Tunc provinciae et civitates, quae Guisios ceu Fidei defensores venerabantur, ab Henrico III defecerunt. Hic in angustiis positus, opem haeretici regis Navarrae imploravit, qui mox ei praesto fuit. At Henricus III post paucos menses (1589) e vulnere, sibi a Jacobo Clemente, ord. Praed. monacho fanatico, inflicto, extinctus est. Ei secundum legem Salicam, ut diximus, succedebat Henricus rex Navarrae; at propter calvinianam religionem non tantum a foederatis, sed etiam a multis aliis belliducibus, gubernatoribus et urbibus repudiabatur. Unde bellum civile vario utrimque eventu continuatum est usque ad annum 1593, quo Henricus abjecta haeresi, catholicam fidem suscepit [3].

58. Vidimus supra, quis fuerit Religionis status in Belgio usque ad annum 1573, quo Philippus II ducem Albae ex eo in Hispaniam revocavit [4]. Ludovicus Requesino seu de Requesens, cui Philippus procurationem provinciarum Belgicarum commisit, Catholicorum res erexit, sed anno 1576 mortuus est. Eodem anno provinciarum ordines, nonnullis Hispanicorum militum violentiis offensi, cum principe Aransicano, quem ordines provinciarum septentrionalium gubernatorem suum creaverant, Gandavi foedus inierunt, quod Pacificatio Gandavensis dictum **Relig. stat. in Belgio**

---

[1]) Fontanon, loc. cit. — [2]) *Commentar. cleri gallicani*, tom. V, p. 7.
[3]) R. P. Daniel, *Histoire de France*, tom. VI, edit. in-4.
[4]) Vide pag. 50.

est. Hoc foedere sibi mutuum auxilium ad pellendos Hispanicos milites promiserunt; quantum ad Religionem spectabat, statuerunt, ut fine isto obtento, ordines generales congregarentur, in quibus Religionis negotium definiretur;interea Religio catholica etiam in provinciis septentrionalibus libere exerceri posset. Hinc factum est, ut Belgarum imperium praevaluerit Hispanico, exceptis Namurco et aliquot civitatibus, quas Joannes Austriacus, ab anno 1576 usque ad 1578 Belgii procurator, cepit.

Verum quominus concordia inter foederatos perduraret, obsteterunt religionis diversitas et Calvinistarum intolerantia. Hi libero religionis suae exercitio non contenti, idem in locis, ubi etiam exiguo numero existebant, Catholicis denegare, horumque sacra abolere vi nitebantur. Sic anno 1578 Amstelodami, ubi major incolarum pars avitae religioni adhuc inhaerebat, seditione excitata ecclesias occuparunt, altaria et imagines confregerunt, et deposito magistratul catholico calvinianum substituerunt. Non multo post etiam Harlemii in catholicos irruerunt, nonnullos interfecerunt, caeteros pessime tractarunt, ecclesias et monasteria expilarunt, et calviniano cultui tradiderunt. Similia in pluribus Flandriae, Geldriae et aliarum provinciarum urbibus perpetrata sunt. Hinc factum est, ut provinciae meridionales, praesertim Wallonicae, quae constantius in antiqua religione perseverabant, a foedere Gandavensi discesserint, seque cum legitimo rege et duce Parmensi Alexandro Farnesio, ab anno 1578 Belgii procuratore, reconciliarint.

Princeps Arausicanus provincias septentrionales, maxima ex parte calvinianas, arctius inter se conjuncturus, effecit, ut anno 1579 Hollandia, Zelandia, Ultrajectum, Frisia et Geldria unionem inirent Ultrajecti contra omne Hispanorum dominium; qua unione fundamentum reipublicae Belgii foederati positum est. Anno 1581 eaedem provinciae in comitiis Hagae celebratis, Hispaniae regem omni jure in Belgium exutum declararunt. Bellum annis multis inter Hispanos et foederatos Belgas continuatum est eo exitu, ut quinque praedictae provinciae, quibus accesserunt Transisalana et Groninga, independentem rempublicam constituerint, Hispani vero caeteras ad suum dominium et Religionem catholicam reduxerint[1].

Sixtus V pontifex an. 1585

59. Postquam Gregorius papa XIII die 10 aprilis 1585 decessisset, in ejus locum 24 ejusdem mensis electus fuit Felix Peretti, humili loco in Piceno natus, ord. Fratrum Min. et R. E. cardinalis, qui nomen Sixti V suscepit et Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1590. Is multa praeclare et magno animo constituit gessitque. Fuit litterarum et artium patronus, vitiorum in-

[1]) De Gerlache, *Hist. du royaume des Pays-Bas*, Introduct.

sectator, cunctis etiam summis imperantibus diligendus aeque ac formidandus. Sicariorum et aliorum facinorosorum licentiam in urbe et ditione ecclesiastica compescuit et publicam securitatem restituit. Urbem templis, xenodochiis, fontibus, obeliscis, columnis, aliisque exornavit. Montem altum, Lauretum, S. Severinum et Toleutinum civitatum et episcopalium sedium honoribus auxit. Praeter congregationem S. inquisitionis, quam confirmavit, alias quatuordecim congregationes cardinalium instituit ad faciliorem universae reipublicae christianae statusque ecclesiastici et R. curiae negotiorum expeditionem; nimirum 1ᵃ pro signatura gratiae, 2ᵃ pro erectione ecclesiarum et provisionibus consistorialibus, 3ᵃ pro ubertate annonae in statu ecclesiastico, 4ᵃ pro sacris ritibus et caeremoniis, 5ᵃ pro classe paranda et servanda ad defensionem status ecclesiastici, 6ᵃ pro indice librorum prohibitorum, 7ᵃ pro sublevandis gravaminibus, 8ᵃ pro universitate studiorum, 9ᵃ pro executione et interpretatione concilii Tridentini, 10ᵃ pro consultationibus regularium, 11ᵃ pro consultationibus episcoporum et aliorum praelatorum, 12ᵃ pro viis, pontibus et aquis, 13ᵃ pro typographia Vaticana, 14ᵃ pro consultatione negotiorum status ecclesiastici. Idem Pontifex numerum cardinalium restrinxit ad septuaginta, quorum sex essent episcopi, quinquaginta presbyteri et quatuordecim diaconi cardinales. Vulgatam Bibliorum versionem latinam et versionem graecam LXX ope virorum, SS. Scripturarum et linguarum peritorum, collatis ms. codicibus, hebraicis et graecis fontibus et Patrum commentariis consultis, correxit. In Elisabetham reginam Angliae, quae catholicos saeve persequebatur et Mariam Stuartam reginam Scotiae capitis damnarat, anathema integravit. Henricum Borbonicum regem Navarrae et Henricum principem Condaeum, Hugonotorum in Gallia duces, anathemate perculit, omnique jure successionis ad regnum exutos declaravit. Henricum III regem Galliae propter necem duci et cardinali Guisiis illatam sacris interdixit[1].

60. Interim ex quo tempore Turcae Constantinopoli potiti sunt, status ecclesiae Graecae intra eorum imperium continuo redditus est deterior. Graeci enim a Turcis variis modis vexabantur, religiosa eorum libertas admodum restricta erat, tributis gravibus, ludibriis et saepe injuriis erant obnoxii, morum et litterarum cultura maximam partem eis erat praeclusa, nova templa extruere aut collapsa restaurare nonnisi pro plurimo aere licebat. Hierarchia pristina inter eos conservabatur, perdurabantque quatuor patriarchatus Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, et Hierosolymitanus, inter quos Constantinopolitanus summus erat. Antistes Constantinopolitanus velati totius ecclesiae graecae caput et monarcha, cum synodo sua graviora

Stat. eccl. Graecae et Russicae

---

[1]) Spondan., ad an. 1585-90; Ciacon., *Vitae RR. Pontif.* tom. IV.

universae ecclesiae negotia administrabat. Caeterorum vero patriarcharum auctoritas continuo diminuebatur et a Constantinopolitano dependens facta est. Ii plerosque suos suffraganeos amiserunt, ita ut Alexandrinus non nisi chorepiscopos, Antiochenus paucos episcopos in Syria terrisque vicinis, Hierosolymitanus duos tantum episcopos Nazarethi et Bethlehemi sub se haberet. Id effectum est partim multitudine Christianorum heterodoxorum in eorum patriarchatibus existentium, partim decremento urbium ad eosdem pertinentium. Cum etiam in patriarchatu Cp. multae urbes olim florentes, ad conditionem vilium pagorum delaberentur, factum est, ut episcopatus, qui in eis erant, extinguerentur[1].

Quamvis autem unio ecclesiae Graecae cum Romana in concilio Florentino decreta, fructu suo maximam partem fuerit frustrata[2], complures tamen Graeci, etiam integri coetus, in ea perseverarunt. Eorum numerus progressu temporis, praesertim saeculo sequenti, multum auctus est opera monachorum Latinorum, qui a temporibus cruciatarum expeditionum aliquot adhuc monasteria in imperio Turcico habebant, et missionariorum maxime Jesuitarum, qui a RR. Pontificibus in imperium Turcicum ablegabantur. Majori numero ad communionem R. Ecclesiae redierunt illi schismatici, qui extra imperium Turcicum erant. Multi quippe Graeci post invasionem Turcarum, praesertim post captam Constantinopolim, relicta patria, in Italiam, Hungariam aliasque terras migrarant. Qui in regionibus Italicis sedes posuerunt, communionem cum R. Ecclesia inierunt. Qui in Hungariam, Croatiam, Slavoniam et Transylvaniam sedes transtulerant, magna parte religioso clericorum Latinorum labore ad eamdem unionem adducti sunt.

In Lithuania, Volhinia aliisque provinciis Polonicis, in quibus magna incolarum pars ecclesiae Graecae erat adscripta, laboribus praesertim Jesuitarum effectum est, ut plurimi eorum a schismate ad unionem redierint. Anno 1594 Michael Ragoza metropolita Kiovensis, episcopos sibi subditos convocavit Brestam in Lithuania, habitaque synodo unionem cum R. Ecclesia susceperunt, cujus rei instrumentum per episcopos duos Romam miserunt. Clemens papa VIII anno 1595 eos laetus excepit, fidemque R. Ecclesiae et obedientiam Apostolicae Sedi professos ad communionem admisit, simul indulsit, ut ritibus graecis, ab Ecclesia non reprobatis, uterentur. Episcoporum ad unitatem catholicam reditum maxima cleri ac populi pars secuta est[3].

---

[1]) Le Quien, *Oriens christianus;* Ricaut, *État présent des églises de la Grèce et de l'Arménie;* R. Simon, *Histoire de la croyance et des coutumes des nations du Levant.*

[2]) Videsis tom. II, pag. 301.

[3]) Baron , *Annal.* append. tom. VII, alias IX; Spond. ad an. 1595.

Ecclesia Russica eodem schismate ac Graeca a Romano-catholica erat separata. Joannes Basilides, Russorum caesar, hoc tempore infelici bello cum Polonis implicitus, Gregorii papae XIII interventum ad impetrandam pacem postulavit, spemque fecit ecclesiae Russicae cum Romana uniendae. Pontifex anno 1581 in Poloniam et Russiam legavit Antonium Possevinum jesuitam. Hic pacem inter Stephanum Poloniae regem et Basilidem Russorum caesarem conciliavit, et cum Basilide saepius contulit, ut cum suis, relicto schismate, ad R. Ecclesiae obsequium rediret; sed Basilides, pace constituta, unionis consilia abjecit [1]. Porro ecclesia Russica hactenus ad Constantinopolitanum patriarchatum pertinuerat, sed anno 1589 Jeremias patriarcha Cp., postulante Russorum caesare, ei proprium concessit patriarcham, Moscoviae residentem, qui quidem a Russis eligendus, sed a patriarcha Cp. confirmandus esset, huncque in gravioribus negotiis consuleret. Huic etiam confirmationis juri anno 1660 patriarcha Cp., petente Russorum caesare et consentientibus caeteris patriarchis Graecis, renuntiavit. Sic ecclesia Russica a Graeca facta est independens, communio tamen inter utramque perduravit [2].

61. Quantum spectabat ad statum ecclesiarum Orientalium, a Graeca, sic dicta orhodoxa, separatarum, quae Nestorianorum et Monophysitarum nomina retinuerunt, quamvis saepius istis haeresibus renuntiassent; plures earum unionem cum R. Ecclesia, saeculis praecedentibus, praesertim tempore concilii Florentini initam [3], sed diversis e causis aut interruptam aut languentem, durante hac epocha renovarunt vel nunc primum inierunt. Anno 1553 Salaka electus patriarcha Nestorianorum unitorum veteris Assyriae, Romam venit confirmationem suae electionis postulaturus, coram Julio papa III primatum R. Ecclesiae ejusque Fidem suo suorumque nomine professus est, et litteras episcoporum suorum, observantiae erga R. Pontificem plenissimas, exhibuit. Quapropter Julius eum patriarcham sacravit, pallio honoravit et cum novis missionariis ad propagandam in Oriente Fidem in Assyriam remisit. Anno 1562 eorumdem populorum patriarcha Abd Isu Romam venit sub Pio papa IV, ut electionis suae confirmationem et pallium a Pontifice impetraret; qua occasione tum sui tum cleri sui nomine catholicae fidei et obedientiae professionem edidit [4]. **Stat. eccl. oriental.**

Praeterea quum Lusitani littus Malabaricum Indiae sibi subjecissent, Nestorianos, qui ibi centum et viginti septem coetus

---

[1]) Possevin., *Moscovia, seu de rebus Moscoviticis*.
[2]) Le Quien, *Op. cit.*; Wagner, *Geschichte des Russichen reichs*.
[3]) Videsis tom. II, pag. 292-93.
[4]) Raynal. ad an. 1553 et 1562; Ciacon., *Vitae Julii III et Pii IV*.

efficiebant et patriarcham dictum Babylonicum, Mosulae residentem, tanquam caput suum ecclesiasticum venerabantur, etiam ad unionem cum R. Ecclesia perducere studuerunt. Hac in re Alexis de Menezes, archiepiscopus Goanus et vicerex Indiae Lusitanicae, maxime laboravit, effecitque, ut in synodo Diamperi prope civitatem, quae dicitur S. Thomae, anno 1599 habita, Nestoriani doctrinam et instituta catholica acceptarint; quo facto eorum episcopus Romam missus est, ubi patriarchae Mosulensi renuntiavit, Pontifici obedientiam juravit, et ab eo sacram ordinationem accepit [1].

Iisdem temporibus adlaboratum fuit reducendis ad unionem catholicam Æthiopibus seu Abyssiniis, qui errores Monophysitarum sub obedientia Alexandrini Coptorum patriarchae sectabantur. Postquam illi jam commercium et conjunctionem cum Lusitanis iniissent, David eorum rex, ut eo certius a Lusitanis militare auxilium contra vicinum regem, hostem suum, impetraret, Joannem Bermudem, quem medicum suum legatus Lusitanus in Abyssinia reliquerat, Abyssiniorum episcopum creari curavit; quod hic ea tantum conditione admisit, si a R. Pontifice confirmaretur. Bermudes anno circiter 1538 Romam venit, et a Paulo papa III confirmatus, Joannem III regem Lusitaniae adivit, a quo militaria auxilia pro rege Abyssiniorum impetravit. Quum Bermudes cum Lusitanis in Abyssiniam esset reversus, obierat David rex, eique successerat Claudius filius; qui, cum Lusitanorum auxilio contra hostes indigeret, R. Pontifici obedientiam promisit, sed in regno firmatus, ad obedientiam patriarchae Alexandrini reversus est, Bermudem et Lusitanos pessime tractavit. Hi per provincias dispersi sunt, Bermudes vero in Europam rediit. Mox post Bermudis discessum in Abyssiniam venerunt plures Jesuitae, a Julio papa III et rege Lusitaniae illuc ablegati; sed tam apud Claudium regem, non multo post in praelio occisum, quam apud ejus successorem, anno 1562 mortuum, parum effecerunt. Majori cum fructu laborarunt sub novo rege, qui reliquo saeculi hujus tempore imperavit. Prioribus Jesuitis mortuis vel occisis successerunt alii, qui regem Seguedum Religioni catholicae adeo conciliarunt, ut haereseos eutychianae professionem sub poena capitis proscriberet; quo facto populus saepius quidem in seditionem prorupit, sed semper a rege repressus fuit. Postea Urbanus papa VIII Alphonsum Mendez, Jesuitam Lusitanum, episcopum et patriarcham Abyssiniae denominavit, qui anno 1625 in hanc terram venit. Tunc rex cum omnibus aulicis obedientiam R. Pontifici juravit, praescripsitque, ut omnes Abyssinii fidem et ritus Romanos sequerentur; sed cum

---

[1]) Le Quien, *Op. cit.*; Asseman., *Biblioth. orient.* tom. III. part II; Raynal. et Spondan., *Annal.*; Labbe, *Concil.* tom. XV, p. 1528.

multi, a monachis suis excitati, armata manu resisterent, religionis optionem seu libertatem subditis restituit. Basilides vero, Seguedi anno 1632 mortui filius et successor, patriarcham aliosque Jesuitas expoliatos et male tractatos misit in Indiam; caeteri qui remanserant, interfecti sunt, omnisque unio cum R. Ecclesia abrupta [1].

Tentata etiam fuit unio Monophysitarum in Ægypto, qui Copti dicuntur. Eorum patriarcha anno circiter 1560 Romam legatum misit, qui Pontifici desiderium ejus de unione cum R. Ecclesia testatum faceret. Non multo post epistolam ejusdem argumenti ad Pontificem scripsit. Pius papa IV anno 1563 ad eum legavit aliquot Jesuitas dona ferentes; sed patriarcha iis acceptis respondit, se nonnisi consuetum urbanitatis obsequium Pontifici exhibere voluisse. Cum Gregorius papa XIII alios Jesuitas ad Coptorum patriarcham misisset, anno 1582 in metropoli Ægypti Cairo e regione veteris Memphis synodus congregata est, cui interfuerunt patriarcha, episcopi, coenobiorum superiores, viri primarii, et nomine R. Pontificis patres Jesuitae. Post multas disputationes de duabus Christi naturis, synodus confessa est, Christum habere duas naturas, divinam et humanam, et anathematis poenam proposuit, si quis Christum altera natura spoliaret. Verum quod confessi fuerunt, chirographo confirmare noluerunt. Obstetit maxime vicarius patriarchae, sperans fore ut ea ratione patriarchatum consequeretur. Obstetit etiam ipsius patriarchae mors. Jesuitae brevi post ceu proditores a Turcis, qui Cairo imperabant, in carcerem conjecti sunt, et non nisi magno pretio libertate redempta, Romam redierunt. Anno 1594 Gabriel patriarcha Coptorum, rursus legatos Romam misit cum litteris ad Clementem VIII, in quibus Pontifici, quem patriarcharum principem appellabat, perfectam subjectionem promittebat, fidemque R. Ecclesiae in omnibus acceptabat. Eamdem fidem et obedientiam coram Pontifice et cardinalibus professi sunt legati. Verumtamen unionis negotium parum durasse videtur [2].

62. In vastissimis Asiae et Americae insulis Religio christiana grandia cepit incrementa. In Japonia post S. Francisci Xaverii discessum per relictos ibi ab eo Jesuitas novosque his accedentes Evangelium propagatum est eo successu, ut in ipsa imperii metropoli Meaco ecclesiae et scholae christianae erigerentur, et nondum elapsis quadraginta annis numerus Christianorum excederet 200,000, inter quos reges, aulici, belliduces aliique e nobilissimis familiis erant. Pontificatum gerente Gregorio XIII tres re- **Eccl. Japon.**

[1]) Le Quien, *Oriens christ.*; Maffei, *Historia Ind.*; Ludolf., *Historia Æthiopica.*

[2]) Sacchini, *Historia Societatis Jesu*; Renaudot, *Historia patriarch. Alexand. Jacobit.*; Labbe, *Concil.* tom. XV, p. 882.

ges christiani Japoniae, nimirum Franciscus Bongi, Protasius Arimae et Bartolomaeus rex Omurae, legatos Romam miserunt, qui Pontifici obsequium professi sunt, litteras suorum principum, summa observantia plenas, obtulerunt, novosque missionarios postularunt. Ipse imperator Nobunanga Christianis eorumque missionariis favebat, bonzos eorumque religionem irridebat et idolorum templa destrui permittebat.

Post Nobunangae mortem (1582) primo imperii procurationem deinde ipsum imperium occupavit Taikosama. Hic etiam aliquandiu Christianis favit, sed postea eorum numerus continuo crescens metum, quem bonzi augebant, in eo excitavit, ne aliquando Europaei ope Christianorum imperio potirentur. Igitur jam anno 1587 edixit, ut omnes missionarii Japonia excederent, nullus Japonensis Religionem christianam susciperet, et Christianorum ecclesiae destruerentur. Missionarii magnatum protectione potiti, magna ex parte in imperio clam manserunt, nonnulli eorum pluresque Christiani suppliciis affecti sunt et ex centum et quinquaginta ecclesiis septuaginta concrematae. Anno 1569 renovandae persecutioni ansam dedit incautus sermo ducis cujusdam navis Hispanicae, administro imperii Japonici dicentis, regem suum immensas terras non minus predicatorum quam militum ope sibi subjecisse. Tunc Taikosama omnes missionarios comprehendi, plures interfici, reliquos imperio ejici jussit. Ex indigenis christianis haud pauci martyrio affecti sunt, quod constantia vere heroica pertulerunt.

Anno 1598 extincto Taikosama, imperium accepit Fidejori, ejus filius adhuc minorennis, sub tutela Ijejas. Confestim missionarii praesertim Jesuitae novo ardore colligendis ecclesiis, confirmandis fidelibus et convertendis aliis adlaborarunt eo successu, ut ii, qui antea Evangelii gratiae restiterant, nunc constantia et patientia eorum, qui persecutionis tempore martyrium passi erant, permoti, Fidem susciperent, et duorum annorum 1599 1600 spatio plus quam septuaginta millia Japonensium baptizata sint; pluresque ecclesiae extructae[1]. Post annos paucos persecutionem in Japonia instauratam videbimus.

Eodem tempore Religio christiana in vastissimum imperium Sinarum et in regnum Maduranum introducta fuit, ut infra latius narrabimus.

Synodi American. 63. In America Religio christiana ingentes progressiones faciebat. In Peruvia ita formatus erat ecclesiarum status, ut anno 1582 synodus celebrata legatur Limae, quae erat Peruviae metropolis, in qua secundum concilii Tridentini definitiones et decreta Fidei dogmata fuerunt explicata et disciplina composita[2].

[1]) Crasset, *Histoire du Japon*; Charlevoix, *Histoire et description du Japon*; Possini, *Historia societ. Jesu.*

[2]) Spondan. ad an. 1583.

Post tres annos (1585) synodum celebratam fuisse legimus in Mexico, cui praeter archiepiscopum Mexicanum interfuerunt episcopi Guatemalensis, Mechoacanensis, Tlascalensis, Jucatanensis, Novae Galiciae seu Guadalajarensis et Antequerensis. In ea ad uniforme rectumque ecclesiarum regimen plura decreta condita sunt, in quinque libros diversosque titulos distincta[1].

64. Anno autem 1590, 27 augusti obiit Sixtus papa V, in cujus locum 16 septembris electus fuit cardinalis Castaneus, patria Genuensis, qui nomen Urbani VII assumpsit, sed die decima tertia ab electione obiit. In ejus locum 5 decembris suffectus fuit Gregorius XIV, Mediolanensis, antea appellatus Nicolaus Sfondratus. Is sponsiones de vita, morte, electione Pontificis et de creatione cardinalium damnavit; biretum rubrum concessit etiam cardinalibus regularibus; catholicae fidei in Gallia conservandae studio foederatos principes contra Henricum, Navarrae regem calvinistam, qui regnum Galliae adire tentabat, milite juvit, illumque jure succedendi privatum declaravit. Brevis fuit ejus pontificatus, quum vivere desierit 15 octobris 1591[2]. Urban. VII, Gregor. XIV, pontifices an. 1590.

65. Gregorio XIV die 29 octobris subrogatus fuit Joannes Antonius Fachinetti, cardinalis Bononiensis, sub nomine Innocentii IX, omnibus ob vitae integritatem atque eruditionem acceptissimus, sed altero pontificatus mense nondum exacto, 20 decembris citissima morte sublatus est. Tunc Sedes Apostolica vacavit usque ad 30 januarii 1592, qua in eam evectus fuit Clemens VIII, Florentinus e nobili Aldobrandina familia, presbyter cardinalis, antea appellatus Hippolytus. Hic Gallos monuit, ne Henricum, regem Navarrae, susciperent, sed sibi eligerent regem catholicum, qui ecclesiasticam et civilem rem contra Hugonotos tutaretur. Quum deinde Henricus IV, ejurata haeresi, fidem catholicam esset professus, Clemens eum a censuris absolvit et in integrum restituit. Anno 1595 Romae excepit legatos patriarchae Coptorum et Graecorum, ut supra diximus[3]. Anno 1600 jubilaeum celebravit. In gratiam episcoporum Latinorum, in quorum dioecesibus Graeci vel Albanenses, graeco ritu utentes, degebant, Graecorum ritus licitos ab illicitis discrevit. Vulgatam SS. Bibliorum versionem accuratius emendandam curavit. Indicem librorum prohibitorum, a Pio IV editum, approbavit. Ferrariensem ducatum, mortuo Alphonso II duce Estensi, recuperavit. Viros doctos impense fovit. Statuit, nemini licere per litteras seu internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri et ab eodem absente absolutionem recipere. Plura constituit ad restituendam in coenobiis regularem disciplinam. Ad dirimendas lites de auxiliis divinae gratiae instituit Romae Innocent. IX, Clemens VIII, pontifices

[1]) Labbe, *Concil.* tom. XV. p. 1192.
[2]) Spondan., ad an. 1590 91 —[3]) Vide pag. 68 et 71.

celebres congregationes, ut videbimus. Praefuit Ecclesiae usque ad annum 1605[1].

Scripl. eccl. 66. Post saeculi hujus medium floruerunt scriptores quamplurimi, quorum alii exponendis SS. Scripturis, alii exornanda theologia aut confutandis haeresibus, alii aliis lucubrationibus ecclesiasticis bene meruerunt.

Primi generis fuerunt supra indicati J. Hesselius, C. Espencaeus, A. Masius, C. Jansenius[2]. His accedunt Guilielmus Lindanus, Dordracensis, e doctore Lovaniensi primo Ruremundensis deinde Gandavensis episcopus, scripsit librum de optimo genere interpretandi Scripturas[3] et panopliam Evangelicam[4]; Gilbertus Genebrardus, ord. S. Benedicti, archiepiscopus Aquensis, elucubravit chronologiam sacram et commentarios in Psalmos; Arias Montanus novam Bibliorum polyglottorum editionem curavit[5]; Flaminius Nobilius, Lucensis, graece et latine doctus, in edendis Bibliis Sixti V et corrigenda Vulgata versione ad testimonia SS. Patrum et LXX interpretum laboravit; Joannes Maldonatus, Hispanus, societatis Jesu, latine, graece et hebraice doctus, reliquit eruditos commentarios in Jeremiam, Baruch, Ezechielem, Danielem[6], et in IV Evangelia[7]; Alphonsus Salmeron, Toletanus, societatis Jesu, scripsit quaestiones et dissertationes in N. Testamentum, et tractatus multos polemicos[8]; Jacobus Pamelius, Brugensis, electus episcopus Audomarensis, praeter liturgicam Latinorum[9] confecit catalogum veterum commentariorum in SS. Scripturas[10]; Franciscus Ribera, Hispanus, societatis Jesu, praeter alia composuit commentarios in Prophetas minores[11]; Franciscus Toletus, Cordubensis, societatis Jesu, reliquit commentarios eruditos in aliquot N. T. libros; Emmanuel Sa, Lusitanus, societatis Jesu, cujus scholia in IV Evangelia et annotationes in universam Scripturam commendantur.

Inter theologos ejusdem aetatis, praeter supra commemoratos J. Ravensteyn, C. Espencaeum, J. Hesselium, S. Hosium[12], numerantur, Bartholomaeus Medina, Hispanus, ordinis Praed., confecit commentarios in S. Thomam et instructionem de sacramento poenitentiae; supradictus F. Toletus, composuit summam casuum conscientiae[13]; J. Maldonatus supra laudatus, edidit tractatus de sacramentis, gratia, peccato originali et de aliis; Nicolaus Sanderus, Anglus, edidit libros plures de coena Domini et reali

---

[1]) Spondan., ad an. 1592-1605.—[2]) Vide pag. 53.
[3]) Colon. 1558, in 8.—[4]) Ibid., 1590, in-fol.
[5]) Antverp. 1569-72, 8 vol. in-fol.—[6]) 1609 in-4.
[7]) Mussipont. 1595, in-fol.
[8]) Matrit. 1601 et Colon. 1604, 16 vol. in-fol
[9]) Colon. 1676, 2 vol. in-4.—[10]) Antverp. 1566, in-8.
[11]) Colon. 2599, in-fol.—[12]) Vide pag. 53.—[13]) Paris. 1619, in-4.

praesentia in SS. eucharistia, de typica et honoraria SS. imaginum adoratione, de Ecclesia Christi et visibili ejus monarchia; Joannes Garetius, Lovaniensis, canonicus regularis S. Augustini, elucubravit libros de veritate corporis Christi in Eucharistia, de mortuis vivorum precibus juvandis, de sacrificio missae, de Sanctorum invocatione; Michael de Medina, Hispanus, ord. S. Francisci, inter cujus opera laudantur tractatus de Fide et de purgatorio; Andreas Vega, Segoviensis, reliquit tractatus de justificatione, gratia, Fide, operibus et meritis; Thomas Stapleton, Anglus, universitatis Lovaniensis professor, elucubravit varia opera polemica et alia[1]; G. Lindanus supra commemoratus, elaboravit plures tractatus de controversiis; A. Salmeron, jam supra indicatus; Petrus Canisius, Neomagensis, societatis Jesu, praeter alia composuit summam doctrinae christianae.

Historiam ecclesiasticam illustrarunt, jam laudatus N. Sanderus, scripsit de schismate Anglicano[2]; Joannes Molanus, doctor Lovaniensis, edidit multisque auxit martyrologium Usuardi, natales Sanctorum Belgii, historiam SS. imaginum; Arias Montanus jam commemoratus, antiquitates judaicas libris novem explanavit[3]; Petrus Opmerus, Amstelodamus, praeter historiam martyrum Gorcomiensium dedit chronographiam a mundi exordio usque ad sua tempora; Florimundus Remondus, Gallus, scripsit de ortu, progressu et ruinis haeresum; L. Surius, supra indicatus[4]; G. Genebrardus, jam commemoratus; Alphonsus Ciaconius, ordinis Praed., praeter alia collegit vitas et gesta RR. Pontificum et cardinalium[5]. Concilia collegerunt supra indicati B. Caranza et L. Surius[6]. De ritibus Ecclesiae docte disseruit Joannes Stephanus Durant, Tolosanus[7]. SS. canonum peritia claruerunt Antonius Augustinus, archiepiscopus Tarraconensis, inter cujus opera commendantur collectiones antiquae decretalium, canones poenitentiales et epitome juris pontificii; Didacus Covarruvias supra laudatus[8]; Joannes Paulus Lancelottus, Perusinus, praeter corpus juris canonici edidit institutiones juris canonici. De instituenda christiana piaque vita libros scripserunt S. Carolus Borromaeus[9], Ludovicus Granatensis, ordinis Praed., Bartholomaeus de Martyribus, archiepiscopus Bracarensis, alii.

67. Per haec ipsa tempora in scholis Catholicorum enatae sunt certae controversiae de nonnullis quaestionibus, ab Ecclesia haud definitis. Controversiae istae praesertim pertinebant ad divinam Librorum SS. inspirationem, gratiam, hisque affinia. Consentiebant omnes, Libros tum V. tum N. Testamenti esse divi- Controvers. de auxiliis divin. grat.

---

[1]) Ibid. 1620, 4 vol. in-fol.—[2]) Colon. 1628, in-8.
[3]) Lugd. Batav. 1596 in-4.—[4]) Vide pag 53.
[5]) Romae 1676, 4 vol. in-fol.—[6]) Vide pag. 53.
[7]) Romae 1591, in-fol.—[8]) Vide pag. 53.—[9]) Vide pag. 54.

nitus inspiratos, hominem sub motione praevenientis gratiae esse liberum, eique libere cooperari, ex parte Dei dari certam et immutabilem electorum praedestinationem. Disputabant vero de modo, quo SS. Scriptores fuissent inspirati, de ratione conciliandi infallibilem gratiae efficaciam cum libera humanae voluntatis cooperatione, deque ratione praedestinationis, si spectetur in intentione seu mente divina.

In primis de his quaestionibus acriter disceptatum est Lovanii inter doctores Facultatis theologicae et patres Jesuitas. Illi anno 1587 e scriptis, quae patres Lessius et Hamelius in collegio societatis dictaverant, triginta quatuor propositiones excerptas acri censura notarunt. Earum propositionum summa haec erat: 1°, ut aliquid sit Scriptura S., non est necessarium, ut singula ejus verba sint a Spiritu S. inspirata, aut singulae veritates et sententiae sint immediate a Spiritu S. inspiratae; quin imo liber sine assistentia Spiritus S. scriptus, si Spiritus S. postea testetur, in eo nihil esse falsum, efficitur S. Scriptura; 2°, Deus post praevisum peccatum originale omnibus dare consuevit et reipsa dat sufficientia auxilia ad consequendam vitam aeternam, omnesque etiam infideles ex parte Dei seu in actu primo habent auxilium sufficiens ad salutem; 3°, praedestinatio est e praevisione operum seu meritorum. Lessius ejusque socii contra theologorum Lovaniensium censuram ediderunt doctrinae suae apologiam, cui anno 1588 Lovanienses opposuerunt censurae suae defensionem. Eodem anno S. Facultas Duacensis easdem triginta quatuor propositiones acerrima censura perstrinxit.

Quum animorum contentiones utrimque crescerent, Sixtus papa V interpellatus, rem ad se evocavit. Discussis per delegatos ad hoc opus theologos memoratis propositionibus, Lessii apologia atque censuris Lovaniensium et Duacensium theologorum, Pontifex quaestiones controversas non definivit, sed ad terminandas noxias contentiores sub poena excommunicationis partibus prohibuit, ne una alterius sententias censura notaret, donec auctoritate apostolica fuissent definitae. Quo apostolico mandato per Octavium Frangipani, Sedis Apostolicae apud Coloniam nuntium, Lovanium perlato, animorum contentio deferbuit [1].

De iisdem pene quaestionibus eodem tempore acriter disceptatum est in Hispania. Ibi disputationibus ansam dedit liber, quem Ludovicus Molina, e societate Jesu et Eborae in Lusitania S. Theologiae professor, an. 1588 cum approbatione inquisitoris Lusitani edidit de concordia liberi arbitrii cum divina gratia, praescientia et praedestinatione. Molina ad conciliandum libe-

[1]) Conf. L. Meyer, *Historia congregationum de auxiliis*, l. I; H. Serry, idem, l. I et V.

rum hominis arbitrium cum divina gratia, docebat, hominem nativis suis viribus seu generali Dei concursu operari posse aliquid moraliter boni, quod quidem nullum supernaturale pretium et meritum pro salute habeat, quo tamen Deus moveatur ad gratiam suam homini, nativis suis viribus bene utenti, conferendam; per hominis cum gratia cooperationem fieri, ut gratia sufficiens fiat efficax et homo usque in finem in bono perseveret. Liberum vero hominis arbitrium cum divina praescientia et praedestinatione conciliabat ope scientiae mediae, qua Deus praevidit, quid homo in his vel illis rerum adjunctis pro sua libertate acturus vel non acturus sit; qua praescientia actionum humanarum libertas minime tangeretur, quod homo non ideo ageret, quia Deus praevidit, sed potius Deus pro plenissima sua cujusvis rei cognitione id praevideret, quod homo reipsa sit acturus. Ita pariter secundum Molinam Deus ad vitam aeternam praedestinavit eos, quos gratiae suae cooperaturos per scientiam mediam praevidit; quae praedestinatio, utpote non absoluta, sed hypothetica seu fundata in praevisa hominum cooperatione, libero eorum arbitrio minime officeret.

Verum multi, in primis D. Baunes aliique ord. FF. Praed. theologi, in Hispania in librum Molinae invecti sunt, eumque ad inquisitionem detulerunt. Illius vero defensionem susceperunt theologi societatis Jesu. Utrimque ardentius disceptatum est. Brevi post eaedem controversiae non solum in Hispaniae, sed etiam aliarum regionum scholas penetrarunt. Alii, qui in scholis dicti sunt Thomistae, quod se S. Thomae vestigia sententiasque sequi contenderent, gratiae efficaciam repetebant ex intrinseca ejus vi, qua Deus independenter a quocumque consensu creato seu physice praedeterminat voluntatem humanam ad actum eliciendum, ita ut homo, hac gratia determinatus, semper et infallibiliter agat; scientiam mediam rejiciebant, et praedestinationem non e praevisis meritis, sed gratuitam et absolutam esse contendebant. Alii, dicti Molinistae, gratiam denominabant efficacem ab effectu, adeo ut gratiam, cui humana voluntas non cooperatur seu resistit, sufficientem, qua vero voluntas utitur et agit, efficacem vocarent; id tamen non sic intelligebant ac si gratia suam efficaciam acciperet a solo hominis assensu, sed exclusa praedeterminatione physica, admittebant moralem gratiae influxum, quo voluntas praevenitur, excitatur, adjuvatur ad actum eliciendum. Praeterea scientiam mediam et praedestinationem e praevisis meritis defendebant.

Cum autem contentiones et turbae nimium ferverent, Clemens papa VIII anno 1596 causam ad se evocavit, utrique parti silentium de praesentibus controversiis praescripsit, omnes processus et scripta, simulque episcoporum, universitatum et praecipuorum theologorum sententias de materia controversa exqui-

sivit. Quum vero Dominicani judicium Sedis Apostolicae urgerent, Pontifex anno sequenti Romae instituit celebres cardinalium et peritorum theologorum congregationes, a suo objecto de auxiliis divinae gratiae appellatas, quatenus disputatae quaestiones dilucidarentur. In his utriusque partis, Dominicanorum nempe et Jesuitarum, theologi de controversis articulis acerrime disputarunt. Pontifex ipse his congregationibus interesse voluit, ut re magis explorata, controversiae finem constitueret. Congregationes anno 1605 morte Clementis VIII interruptae, sub Paulo V eodem anno resumptae sunt. Tunc, cum Jesuitis etiam accusatorum partes fuissent concessae, ardentius disputatum est. Paulus V cernens, ambas partes in tuendis dogmatibus, ab Ecclesia definitis, et in detestandis haeresibus, ab ea damnatis, consentire, post sexdecim congregationes habitas nullum judicium de articulis controversis ferendum censuit, et anno 1607 rem ita terminavit, ut utrique parti suam sententiam defendere liberum esset, sed neutra alteram aliqua censura notare praesumeret [1].

Congregationes religiosae

68. Interea praeter religiosas societates supra laudatas [2], aliae eodem hoc saeculo institutae sunt. Nimirum Camillus de Lellis, anno 1550 Bucclanici in Aprutio honestis parentibus natus, primo militiam secutus, deinde ad meliorem frugem conversus, Romae propter foedum ulcus, quo in tibia laborabat, in valetudinarium receptus fuit, cujus paulo post procurationem gessit. Postea sacerdotio initiatus, ad subsidium animarum in extremis periclitantium instituit congregationem clericorum regularium, quos quarto voto ministrandi infirmis, etiam peste infectis, obstrictos voluit. Congregationem approbavit Sixtus papa V. Camillus vitae sanctitate clarus obiit anno 1614, postea a Benedicto XIV fastis Sanctorum adscriptus [3].

Ei aequalis fuit Franciscus Caracciolo, anno 1563 nobili loco in oppido S. Mariae de Villa in Aprutio oriundus, qui a primis annis eximiae pietatis cultu enituit. Sacerdos factus, se totum devovit lucrandis Christo animabus; deinde una cum Joanne Augustino presbytero aliisque instituit congregationem clericorum regularium minorum, qui tribus consuetis votis adderent quartum de non ambiendis dignitatibus ecclesiasticis. Congregationem approbavit Sixtus V. Franciscus vitam sanctissimam pie terminavit anno 1608, deinde a Clemente XIV inter Beatos et a Pio VII inter Sanctos relatus [4].

---

[1] T. Lemos, H. Serry, L. Meyer, *Acta congregationum et disputationum in controversia de auxiliis divinae gratiae.*

[2] Vide pag. 56.

[3] P. Ciadello, *Vita S. Camilli*, ex italico in latinum versa a P. Halloix, Antv. 1662; Helyot, *Hist. des ord. relig.* tom. IV, p. 263.

[4] A. Cencelli, *Vita S. Francisci Caracciolo* (italice), Romae 1805, in-4.

Digitized by Google

In Gallia magno pietatis bono congregationem doctrinae christianae instituit Caesar de Bus, qui anno 1544 Cabillone natus, a laxiori vita, quam aliquandiu sectatus fuerat, revocatus, sacrae militiae nomen dedit. Sacerdotio initiatus, oppida et pagos catechizando et praedicando pertransiit. Multi ejus exemplum secuti sunt, quibuscum anno 1593 Avenione initia congregationis posuit, cujus socii se principaliter devoverent docendae pauperes doctrinae christianae. Congregationem approbavit Clemens VIII. Obiit venerabilis Caesar de Bus anno 1607 [1].

Ad christianam puellarum institutionem etiam hoc saeculo congregationes erectae sunt. Ex his fuit congregatio Sororum Angelicarum, quae etiam Guastallinae dictae sunt, quod earum fundatrix fuerit comitissa Guastallae. Haec institutum Barnabitarum imitata, socias suas primo moribus sexus sui emendandis, deinde puellis erudiendis et educandis destinavit, atque anno 1534 congregationis suae approbationem ab Apostolica Sede accepit[2].

Talis etiam fuit congregatio Ursulinarum, quae ita dictae sunt, quod S. Angela easdem sub patrocinium S. Ursulae constituisset. S. Angela anno 1506 in agro Brixiensi nata, primo anno 1537 plures pias virgines Brixiae permovit ad ineundam conjunctionem, spiritualibus confraternitatibus similem, cujus finis esset, opera misericordiae corporalia et spiritualia exercere, speciatim puellas pie instituere. Illas ad vitam communem non congregavit, sed simplici voto castitatis adstrictas, in privatis aedibus habitare permisit. Post obitum S. Angelae (1540) ejus confessarius et nobiles aliquot matronae memoratam societatem protegendam susceperunt, et anno 1544 impetrarunt, ut Paulus papa III singulari bulla eam confirmarit, facta simul superioribus potestate constitutiones pro rerum adjunctis mutandi[3].

Demum hoc saeculo ad exemplum Fratrum misericordiae etiam Sorores misericordes ad infirmas sui sexus personas curandas in congregationes coaluerunt[4].

69. Quum jam proximus esset annus centesimus, Clemens papa VIII universo orbi christiano jubilaeum indixit, plenissimam indulgentiam concedens iis, qui poenitentes et contriti Romae basilicas S. Petri in Vaticano, S. Pauli in via Ostiensi, S. Joannis Lateranensis et B. Mariae majoris devote visitarent. Omnes ad tantae gratiae adeptionem invitavit, principes hortatus est, ut erga peregrinos, Romam profecturos, beneficentiam exercerent, et quo magis fideles undique ad visitandas basilicas adliceret, cunctas ubique indulgentias per totum annum suspendit [5]. An. Jubil. an. 1600

Tantus fuit numerus peregrinorum, qui anno 1600 ad lucran-

[1]) P. du Mas, *Vie de César de Bus*, Paris 1703, in-4; J. Beauvais, dem, in-4.—[2]) Helyot, *Hist. des ordres relig.*
[3]) Ibid. — [4]) Ibid.—[5]) *Constit.* 58 in *Bullar. roman.* tom. III.

Digitized by Google

dam jubilaei gratiam Romam venerunt, ut a ministris hospitalis SS. Trinitatis 500,000 fuerint excepti, non computata ingenti multitudine eorum, qui in propriis singularum nationum xenodochiis, in monasteriis et domibus privatis fuerunt suscepti; adeo ut in universum numerus eorum, qui toto hoc anno in urbem venerunt, 3,000,000 credatur. Multi etiam haeretici, sive curiositate sive aliis causis adlecti, Romam venerunt, pluresque eorum, spectatis pietatis, misericordiae aliarumque virtutum exemplis, quae Pontifex clerus et populus Romanus exhibebant, praeconceptas opiniones, ex iniquis ministrorum suorum criminationibus contra Pontificem et ecclesiam Romanam formatas deposuerunt, haeresim ejurarunt et catholicam fidem amplexi sunt. Ex his fuit Stephanus Calvinus, haeresiarchae affinis, qui post conversionem suam ordinem Carmelitarum discalceatorum ingressus, in eo grandis pietatis specimen praebuit usque ad obitum suum [1].

Relig. stat. in Gallia sub Henr. IV. 70. In Gallia post Henrici III mortem (1589) bellum civile inter Henricum regem Navarrae et Catholicos foederatos continuatum est usque ad annum 1593. Hoc anno Henricus de suscipiendis Catholicorum sacris serio cogitavit, collatisque cum doctissimis viris consiliis, haeresim abjuravit et catholicam fidem professus est. Ab haeresi absolutus, anno sequenti Carnuti rex Galliae sub nomine Henrici IV sacratus est. Eodem anno Parisios ingressus, honorifice exceptus est, cunctisque praeteritorum omnium gratiam concessit. Anno 1595 Clemens papa VIII absolutionem et reconciliationem Henrici IV confirmavit, eumque in integrum restituit.

Redeuntem in Gallia pacem graviter turbavit Joannes Chatel, adolescens perditissimus, qui nefando consilio necandi regem inito, anno 1594 eum ictu cultri percussit, non tamen occidit. Chatel mox interceptus et supplicio affectus, sceleris sui poenas luit. Verum quum in quaestione respondisset, se olim annis tribus in scholis Jesuitarum studiis vacasse, horum adversarii, qui in senatu Parisiensi multi erant, Jesuitas criminis consiliarios fautoresque dixerunt; mox eorum domos explorata fuit, sed nihil repertum praeter libellum, contra Henricum IV ante ejus cum Ecclesia reconciliationem editum, et a J. Guignard, collegii societatis bibliothecario, curiositatis causa, ut in similibus fit, conservatum. Nihilominus per senatus Parisiensis sententiam Guignard laqueo damnatus, omnesque Jesuitae ex universo regno proscripti sunt. Quam injuste hac in re senatus contra Jesuitas processerit, ostendunt scriptores minime suspecti, testanturque J. Chatel ad mortem usque constanter asseruisse, se proprio marte facinus commisisse, Jesuitas esse ab eo alienos, uullum

[1]) Spondan., ad an. 1600.

eorum sibi illud suasisse; senatum vero spreto juris ordine, partibus non auditis, nullaque praeteritorum et gratiae a rege concessae habita ratione Jesuitas proscripsisse [1]. Unde Henricus IV intellecta opprobriorum, Jesuitis factorum, falsitate, anno 1604 iis redeundi in Galliam potestatem fecit, et brevi post facultatem theologicas et philosophicas litteras artesque liberales publice docendi concessit; ex quo tempore latius quam antea per Galliam propagati sunt [2].

Interim Henricus IV regni tranquillitati et prosperitati adlaboravit. Cum vero Calvinistarum numerus in Gallia nimium auctus esset, iique in arma proni, publicae paci continuo minitarentur, anno 1598 in eorum favorem Nanneti celebre edictum, ab hac urbe Nannetense appellatum, edidit, quo iis liberum religionis exercitium, eademque cum catholicis jura publica concessit. Clerus catholicus, universitas Parisiensis, speciatim Sorbona, supremae denique curiae edicto Nannetensi multum reclamarunt; senatus Parisiensis illud in catalogum legum referre diu recusavit, donec tandem anno 1599 rex ipse in curia praesens gravi oratione eum ad hoc faciendum permoverit [3].

Henricus rerum gestarum praestantia et industria magni nomen consecutus, regnavit usque ad an. 1610, quo a Francisco Ravaillac, Eugolimensi, interfectus est [4]. Hoc parricidio adversarii Jesuitarum rursus contra eos usi sunt, et libellos accusationum plenos adversus eosdem ceu auctores et defensores doctrinae de caede regum ac principum vulgarunt; senatus Parisiensis librum J. Marianae, jesuitae Hispani, *De rege et regis institutione* igni damnavit, librumque R. Bellarmini, *De auctoritate R. Pontificis in temporalibus*, sub poena laesae majestatis interdixit; sed Maria Medicea, regina vidua et regni procuratrix, interdicti istius promulgationem suspendit; librum vero Marianae jam ante Jesuitae ipsi improbarant, ejusque correctionem anno 1599 imperarat praepositus generalis societatis. Quantum autem ad necem Henrici IV spectabat, Jesuitae se contra obtrectatores facile vindicarunt, et ipse Ravaillac quaestionibus pressus, constanter asseruit, se solum esse criminis auctorem [5].

71. Anno 1598 Philippum II regem Hispaniae defunctum, excepit Philippus III filius ejus, qui usque ad 1621 regnavit. Fuit Relig. stat. in Belgio

[1]) Continuator Fleury, *Hist. eccl.* tom. XXXVI, p. 489 et 502; S. Dupleix, *Histoire de Henri-le-Grand*, p. 163; P. de l'Etoile, *Journal du regne de Henri IV*, an. 1595; J. A. de Thou, *Histoire univers.* l. 132; P. Matthieu, *Hist. de France*, tom. II, l. 1; P. V. Cayet, *Chronol.* l. VI, p. 432; M. Sully, *Mémoires*, tom. II, p. 457, edit. 1763.

[2]) *Hist Societatis Jesu.*—[3]) Fontanon, *Collect. edictor. reg.* tom. IV, tit. 7.—[4]) Perefixe, *Histoire du roi Henri IV.*

[5]) Spondan. ad an. 1610; Richeome, *Examen de l'Anti-Coton.*

is princeps pius, humanis purisque moribus, sed gerendarum rerum expers. Philippus II, paulo ante mortem suam provincias Belgicas et comitatum Burgundicum cesserat filiae suae Isabellae, quae Alberto archiduci, Maximiliani II filio, nupsit. Archiduces Albertus et Isabella anno 1599 summo Belgarum plausu excepti sunt, bellum adversus foederatas sub Mauritio Nassovio principe Arausico provincias prosecuti sunt usque ad annum 1609, quo utrimque duodecim annorum induciae sancitae fuerunt. Interim in provinciis meridionalibus mala, Religioni per bella civilia illata, reparata fuerunt. Piis principum studiis opem tulerunt Belgae. Plures ecclesiae et monasteria vel instaurata vel extructa sunt, bona ecclesiastica restituta, disciplina composita. In hunc finem Matthias Hovius, archiepiscopus Mechliniensis, anno 1607 provincialem synodum coegit, in qua decreta plura, in sex et viginti articulos distributa, condita sunt de Fidei professione, sacramentis, divini verbi praedicatione, clericorum et monachorum vita, scholis, seminariis, aliis. Quae decreta a Paulo papa V recognita et approbata fuerunt [1].

Arminiani in Holland.

72. Contra in provinciis foederatis, ab Hispanorum jugo separatis, calviniana religio ubique praevaluit et catholica depressa fuit. Verum hic etiam nova religio controversiis, turbis et factionibus causam dedit. Jacobus Arminius, in Lugdunensi Batavorum universitate theologiae professor, anno 1604 in publica disputatione inter alia, a Calvini doctrina aliena, asseruit Deum non absoluto decreto alios homines ad vitam alios ad mortem aeternam praedestinasse, sed propter fidem Christo adhibitam aut denegatam; unde sequebatur, homines, quamvis fides sit donum Dei, tamen ad salutem accipiendam cooperari posse et debere. Ejus assertiones mox palam impugnavit Franciscus Gomarus, Arminii collega. Cum vero Arminius inter litterarum studiosos, professores et praedicatores asseclis non careret, ortae sunt duae factiones, Arminianorum nempe et Gomaristarum dictis et scriptis se mutuo impugnantes. Gomaristae, placitis Calvini strictius inhaerentes, ad publicam fidei confessionem et ad catechismum Heidelbergensem, jussu Friderici III electoris Palatini circa annum 1560 confectum, provocabant. Arminiani ejusmodi scripta symbolica de novo discutienda, corrigenda, imo potius abroganda esse contendebant.

Potestas civilis litigantes, institutis inter eos colloquiis et imperata mutua tolerantia, ad pacem perducere frustra conabatur. Gomaristae contendebant, ejusmodi controversias non nisi a nationali synodo componi posse. Arminiani, numero et existimatione inferiores, synodum declinabant, et potestatis civilis prae-

[1]) De Gerlache, *Hist. du royaume des Pays-Bas*, Introduct.; De Ram, *Synodicon Belgicum*, tom. I.

sidium quaerebant, ut saltem religiosa tolerantia ab ea decerneretur. Arminio anno 1609 mortuo, dissensio aucta et ad ipsam plebem propagata est, ita ut subinde turbae excitarentur. Anno sequenti Arminiani publicis Hollandiae ordinibus obtulerunt libellum, Remonstrantiam inscriptum, a quo ipsi Remonstrantes dicti sunt. In eo se a crimine depravatae religionis aliisque sibi ab adversariis impactis, vindicarunt, et doctrinam suam de praedestinatione aliisque quinque articulis proposuerunt. Eorum summa haec erat: Deus ab aeterno decrevit, ut in Christum credituri et in fide ac obedientia erga eum usque in finem perseveraturi, vitam aeternam consequerentur, infideles vero et peccatores non resipiscentes in aeternum damnarentur; ad fidem illam salvificam hominem quidem gratia Dei per Christum indigere, quae causa inchoatae, continuatae et perfectae salutis ejus est, eam tamen nec solam nec irresistibiliter operari. His postea addiderunt, hominem per culpam suam gratia et fide in perpetuum excidere posse. Eorum libello Gomaristae alium Contraremonstrantiae opposuerunt, in quo doctrinam Calvini de praedestinatione ab adversariorum objectionibus vindicarunt. Demum dissidiis et turbis crescentibus, et concordia institutis inter partes colloquiis frustra tentata, an. 1617 in generali ordinum totius Belgii foederati congregatione decisum est, ut ad dirimendas controversias generalis synodus anno sequenti celebraretur Dordraci.

73. Igitur anno 1618 synodus Dordraci habita est, cui praeter theologos Batavos adfuerunt multi extranei. Arminiani theologi synodum judicem recusarunt, contenderuntque, litem non e libris symbolicis, sed e sola Scriptura colloquiis componendam vel suprema magistratus civilis potestate definiendam. Synodus vero eos propterea increpavit, obstinatos abegit, iisque censuras intentavit. Deinde dogmatica decreta de praedestinatione et adjunctis materiis, a mente Calvini non parum aliena, sancivit; nam deserto horrendo ejus commento de praedestinatione ante lapsum, eam post lapsum factum esse statuit. Praeterea theologos arminianos seu remonstrantes deposuit, alios aliis poenis subjecit, omnibusque, qui his decretis subscribere nollent, munere ecclesiastico interdixit. Synodus Dordracen.

Quum haec decreta ab ordinibus generalibus essent confirmata, praedicatores Remonstrantium ubique depositi sunt, nonnulli relegati, multi in alias regiones transierunt; sacri eorum conventus interdicti, etiam armis dipersi sunt. In extraneis quoque, seu extra foederatas provincias, Calvinistarum ecclesiis, excepta Brandeburgica, decreta Dordracena acceptata fuere, nominatim in Gallicana, quae anno 1620 in synodo Alectensi statuit, ut omnes professores et praedicatores ea juramento approbarent; quod qui non praestabant, muneribus privati sunt.

Anno 1625 mortuo Mauritio principe, sub Friderico Henrico, fratre ejus et successore, plures praedicatores Remonstrantium in patriam reversi sunt, sacros conventus publice agere coeperunt, et anno 1630 potestatem vivendi secundum suam confessionem acceperunt. Brevi tempore numero aucti sunt, sed exinde a characteristicis religionis christianae doctrinis magis magisque recedentes et Socinianorum sententiis appropinquantes consubstantialitatem Filii et Spiritus S. cum Patre, item peccatum originale negarunt; praeter paucas veritates religionis fundamentales, caeteras, utut in S. Scriptura contentas, non esse ad salutem necessarias docuerunt; et pedetentim in rationalismum seu indifferentismum desciverunt [1].

74 Interea Clementi papae VIII die 3 martii 1605 defuncto, 1 aprilis suffectus est Leo XI, antea vocatus Alexander Octavianus Mediceus, cardinalis episcopus Florentinus. Sedit tantum viginti sex diebus. Post eum 16 maii electus fuit Paulus V, antea Camillus cardinalis Burghesius, origine Senensis.

Leo XI, Paulus V, pontifices an. 1605

Hic Pontifex gravissimam simultatem habuit cum republica Venetorum. Anno quippe 1603 reipublicae senatus duo consulta ediderat, quibus vetabatur, ne sine senatus licentia novae ecclesiae, monasteria aut alia aedificia ecclesiastica extruerentur, societates spirituales erigerentur, bona immobilia clero venderentur, donarentur aut testamento legarentur. Praeterea duos clericos, criminum reos, nulla habita status eorum ratione, carceri manciparat. De his decretis et actis tanquam ecclesiasticae libertati et immunitati contrariis Paulus V apud senatum Venetianum conquestus est, utque illa revocarentur et clerici sacerdotum judicio redderentur, postulavit. Quum vero senatus per legatum suum decreta ea defenderet, Pontifex monitorias litteras ad rempublicam dedit, quibus illa decreta irrita declaravit et sub excommunicationis poena revocari jussit. Senatus in sententia sua perstitit. Quare Paulus V post iteratam admonitionem anno 1606 sententiam contra rempublicam scriptam fulminavit, qua senatus cum praeside et asseclis suis excommunicabatur, omnibus privilegiis, ab ecclesia Romana acceptis, privabatur, et si porro resisteret, tota respublica sacro interdicto subjiciebatur. Senatus minime flexus, contestationem ad omnem clerum dedit, qua excommunicationem immeritam declaravit, et ne quis clericorum interdictum observaret, vetuit. Plerique senatui paruerunt; qui vero Pontifici obedire malebant, Jesuitae, Theatini, Capucini, alii, e ditione Venetiana, discesserunt. Pacis sequester acceptus fuit Henricus IV rex Galliae, cujus legati, cardinalis De Joyeuse apud senatum Venetianum et cardinalis Du

---

[1]) Natal. Alex. *Hist. eccl.* saec. XVI, c. 11, a. 12; Pluquet, *Diction. des hérés.* art. *Arminius, Gomar, Hollande.*

Perron apud Pontificem, anno 1607 pacem ita composuerunt, ut hic censuras, ille decreta et acta sua revocarit[1].

Idem Pontifex congregationibus de auxiliis divinae gratiae finem constituit, ut supra diximus[2]. Constitutiones Sixti IV et Pii V de immaculata B. V. Mariae conceptione innovavit, stricte prohibens, ne quis in lectionibus, conclusionibus aut aliis actibus publicis asserere praesumeret, B. V. Mariam in originali peccato fuisse conceptam. Propagationi christianae Religionis et omnium gentium saluti procurandae consulturus, constituit, ut in religiosorum gymnasiis, praeter latinas, graecae, hebraicae et arabicae litterae traderentur. Novos missionarios ad Congitanos, Persas, Indos, Japonenses, Sinenses aliosque populos destinavit. Legatos regum Congi, Persidis et Japonensium honorificentissime excepit. Vaticanam basilicam aliaque urbis aedificia ornavit et instauravit. Obiit anno 1621[3].

75. Idem Pontifex juramenti formulam, a Jacobo I Anglis catholicis propositam, damnavit. Etenim Elisabetha, persecutione in Catholicos celebris, cum regnasset quadraginta quinque annis, obiit anno 1603. Ei successit Jacobus I, rex Scotiae, Mariae Stuartae filius, qui Scotiam, Angliam et Hiberniam in unius regni formam redegit. Sub eo, matre invita haeretice instituto, Religionem catholicam e Scotia proscriptam vidimus[4]. Jacobus quamvis inter Puritanos in Scotia educatus, intelligens tamen principia eorum democratica de regimine ecclesiastico regiae quoque auctoritati esse inimica, illis relictis, Episcopalium seu Anglicanorum sectae favit, episcopis ampliorem in rebus ecclesiasticis potestatem concessit, eosque in Scotia restituit. Catholicorum vero conditio fere eadem fuit sub Jacobo I ac sub Elisabetha. Eorum quippe adversarii imbellem regem omni via contra illos excitabant. Sic anno 1605 conjurationem pulveream, ita dictam a pulvere tormentario sub aede, in qua regni comitia celebrarentur, ad regem proceresque perdendos occultato, universis Catholicis praesertim sacerdotibus, Jesuitis et aliis, imputarunt. Unde factum est, ut diligentius in eos maxime in sacerdotes fuerit inquisitum, et ex his plusquam triginta suppliciis affecti sint. Constitit tamen, inter paucos, qui dictae conjurationis complices reperti sunt, alios catholicos alios haereticos fuisse[5].

Relig. stat. in Anglia sub Jacobo I

Utque Catholicos regi magis invisos redderent, eum perduxerunt ad praescribendam omnibus juramenti formulam, in qua sub specie fidelitatis, quae principibus debetur a populis, saltem implicite ipsius catholicae fidei abnegatio continebatur. Paulus pa-

[1]) Spondan., ad an. 1606-7.—[2]) Vide pag. 77-78.
[3]) Spondanus, ad an. 1608-21.—[4]) Vide pag. 49-50.
[5]) M. Higgons, *Coup d'oeil sur l'histoire d'Angleterre*, p. 252, édit. de La Haye, 1727; Le Fèvre de la Boderie, tunc temporis regis Galliae in Anglia orator, in suis commentariis, *Negociations*, edit. 1749.

pa V, ab Anglis catholicis, quorum alii illud juramentum licitum, alii illicitum existimabant, interpellatus, respondit, illud tuta conscientia praestari non posse. Quum igitur plerique Catholici praedictum juramentum praestare recusarent, in eos tanquam in regem rebelles persecutio et vexae auctae sunt. Regnavit Jacobus I usque ad annum 1625[1].

Relig. stat. in Polonia 76. Vidimus jam, quantas progressiones sectae haereticorum Lutheranorum, Calvinistarum et Antitrinitariorum, in Polonia vicinisque regionibus saeculo praecedenti fecerint[2]. In Polonia sub Sigismundo III, qui ab anno 1587 usque ad 1633 regnavit, religio catholica incrementa grandia cepit. Sigismundus III, filius Joannis III regis Sueciae, a matre, quae erat e regia Polonorum familia, et Jesuitis in catholica Religione institutus, illius stabiliendae et dilatandae in Polonia studiosissimus fuit. In hunc finem haereticos paulatim e supremo senatu exclusit, et alia quoque munera ac dignitates publicas solis fere catholicis contulit; Jesuitae tum sermone tum scripto catholicae Religionis veritatem demonstrabant, haeresesque confutabant. Unde factum est, ut multi nobiles Poloni ad catholicam Religionem reverterentur, suosque etiam subditos multifariis mediis ad exemplum suum sequendum promoverent.

Idem Sigismundus, anno 1592 patris sui in regno Sueciae successor, in ea quoque Religionis catholicae exercitia restituere conatus est. At obstiterunt Suecorum proceres et praesertim Carolus, Sigismundi patruus, fervidus lutheranus, qui, illo absente, Sueciam administrabat. Hic Suecis auctor extitit, ut Religionis catholicae exercitium prohiberent, et regi, id non ferenti, armata manu resisterent. Inde bellum, in quo quum victus esset Sigismundus, Sueci anno 1599 ab eo postularunt, ut lutheranam religionem amplecteretur, hocque recusantem, anno 1602 deposuerunt, et Carolum, patruum ejus, regem crearunt.

Hungaria In Hungaria sub Maximiliano et Rudolpho regibus, qui propter graves temporum circumstantias a vi contra sectarios adhibenda abstinendum censebant, Protestantes religionem suam libere exercuerunt, plurimum auxerunt, variasque Catholicorum ecclesias occuparunt. In Transylvania jam anno 1556 religionis libertatem publica lege sancitam nacti sunt, ut vidimus[3]. Anno vero 1597 Rudolphus decretum de refraenandis in Hungaria sectariorum progressionibus edidit, quod anno 1604, ademptis eis ecclesiis pulsisque praedicatoribus, executioni dari coepit. Excitatis inde motibus Stephanus Botskay, qui facta seditione Transylvania potitus fuerat, usus est ad invadendam Hungariam. Ei major Protestantium pars se mox adjunxit. Cumque Turcae co-

---

[1]) Spondan., ad an. 1604-24. —[2]) Videsis pag. 61-62.
[3]) Videsis pag. 62.

dem anno imperatori Rudolpho bellum intulissent, anno 1606 pax cum rebellibus Hungaris Viennae confecta est, qua praeter alia nobilibus liberum religionis tum calvinianae tum lutheranae exercitium concedebatur. Unde eorum res in Hungaria multum firmatae et auctae sunt. Verumtamen post paucos annos patres Jesuitae, praesertim Petrus Pazmay, anno 1615 a rege Matthia ad archiepiscopatum Strigoniensiem electus, sermonibus et scriptis multos e magnatibus et nobilibus ad religionem catholicam reduxerunt. Eorum labores Ferdinandus II adjuvit, munera et dignitates conferendo redeuntibus ab haeresi. Magnates suo exemplo etiam subditos suos ad Ecclesiam catholicam reduxerunt. Sub Ferdinando III Protestantes a Georgio Rogoczy, calviniano principe Transylvaniae, adjuti novam rebellionem excitarunt, illumque anno 1645 ad concedendam sibi religionis libertatem compulerunt.

In Germania dissidia Catholicos inter et Protestantes erant continua. Hi res suas in illorum detrimentum ampliare, isti statum suum conservare suasque terras a doctrinis haereticis purgare conabantur. Id praecipue factum est in terris Austriacis. Anno 1578 ordines Stiriae, Carinthiae et Carniolae, jam majori ex parte novae religioni addicti, denegatis tributis ducem suum Carolum adegerunt, ut non tantum nobilibus in castris eorum, sed etiam civibus in quatuor urbibus, Graecio, Judenburgo, Clagenfurto et Labaco, liberum religionis exercitium concederet. Protestantes mox plura sibi indulgentes, non tantum in multis aliis oppidis et pagis ecclesias sibi extruxerunt, sed etiam in iis locis, in quibus jus patronatus duci vel clero competebat, exclusis parochis catholicis, pastores lutheranos constituerunt, pluraque alia, non tantum Ecclesiae, sed etiam principis juribus contraria, sibi arrogarunt, ab ecclesiastica ad politicam libertatem progressi. Quapropter dux Carolus anno 1580 religionis eorum libertatem ad arces nobilium restrinxit; quam restrictionem illi parum curarunt. Ferdinandus, Caroli filius et anno 1597 successor, pro suo Religionis catholicae studio subditos suos ad eam reducere constituit, ideoque anno sequenti decrevit, ut omnes praedicatores et laici, qui ad catholica sacra redire nolebant, emigrarent. Tunc alii ab haeresi discesserunt, alii emigrarunt, sicque nova religio e terris Ferdinandi exulavit. Germania

Non multo post Rudolphus imperator II etiam in Bohemia acatholicos restringere coepit. Illic protestantes, sat numerosi, anno 1572 a Maximiliano II liberum religionis exercitium impetrarant, sed verbo tantum, quia ordines catholici documentum scriptum acceptare recusabant. Anno 1602 Rudolphus II declaravit, religionis libertatem competere solis Utraquistis seu Calixtinis, qui Compactata Pragensia seu Basileensia observarent. Verum post paucos annos protestantes Rudolphum jam subtimidum et auxilio

destitutum, improviso impetu ad religionis libertatem scripto iis concedendam adegerunt. In documento, anno 1609 desuper confecto, proprium Pragae consistorium, a quo eorum pastores ordinarentur, novarum ecclesiarum in fundis eorum extructio et defensorum libertatis concessae constitutio iis concedebantur. Eodem anno protestantes in Austria, dissidiis inter Rudolphum imperatorem et Mathiam fratrem ejus usi, posteriorem, qui eorum ope adjutus anno 1608 Rudolphum ad cedendam sibi Hungariam, Austriam et Moraviam adegerat, ad ampliandam priorem religionis libertatem, a Maximiliano concessam, sed a Rudolpho intra praefixos limites reductam, anno 1609 compulerunt.

Unio evang. Liga cathol. an. 1609 77. In reliqua etiam Germania dissidia inter Catholicos et Protestantes subinde augebantur. Anno 1609 auctore Friderico, electore Palatinatus, principes protestantici novum foedus, quod Unio evangelica dictum est, inter se inierunt. Ejus finem quidem solam libertatis suae politicae et religiosae defensionem esse dicebant, at brevi post sat ostenderunt, sibi de eo agi, ut praelati caeterique principes catholici terris suis privarentur. Huic unioni subscripserunt inter alios elector Palatinus, lantgravius Hassiae-Cassellae, dux Wirtembergensis, marchio Durlacensis, princeps Anhaltinus, pluresque civitates liberae.

Catholici hac confoederatione perterriti, etiam se consociarunt, quae societas dicta fuit Liga catholica. Huic nomina dederunt Maximilianus dux Bavariae, tres imperii electores ecclesiastici, archiepiscopus Salisburgensis, episcopi Bambergensis, Wiceburgensis et Aichstadensis, archiduces Austriae, pluresque alii principes tum extra tum intra imperium[1]. Post annos paucos bellum inter confoederatos exortum est, quo Germania horrendum in modum fuit exagitata et universa Europa perturbata per annos triginta usque ad pacem Westphalicam, ut infra videbimus.

S. Franciscus Salesius 78. De conversione vero haereticorum ad catholicam fidem preclarissime meruit S. Franciscus Salesius. Is anno 1567 illustri loco prope Anecium in Sabaudia natus, a teneris insignia pietatis et ingenii specimina dedit, philosophiae et theologiae studiis Parisiis confectis, juris lauream adeptus est Patavii. Sacerdotio et ecclesiae Genevensis praepositura auctus, a Granerio, episcopo Genevensi, qui ex quo a Calvinistis Religio catholica fuerat Genevae proscripta, degebat Anecii, ad convertendos Chaballicenses aliosque populos, Genevae finitimos, destinatus fuit. Laboriosam hanc missionem anno 1594 suscepit grandi animo. Adversa multa et aspera expertus, saepiusque ab haereticis ad necem quaesitus est, sed Dei ope protectus, tanta cum constantia et successu haeresim oppugnavit, fidem catholicam praedicavit, ut paucorum annorum spatio plus quam septuaginta millia haereticorum converterit. Anno 1602 post Granerii obitum Ge-

[1]) Spondan., ad an. 1608-9.

nevensis episcopus sacratus, majori cum ardore haereticorum conversioni, divini verbi praedicationi, morum emendationi, disciplinae in clero et in coenobiis instaurationi adlaboravit, adeo ut Genevae et in locis finitimis Religionis catholicae professio, pietas in clero, regularis disciplina in coenobiis, morum integritas in populo reflorescerent. Anno 1610 novum sanctimonialium ordinem instituit. Plura scripta praesertim ascetica reliquit. Obiit anno 1622, postea ab Alexandro papa VII in Sanctorum numerum relatus [1].

79. S. Francisci ardorem in oppugnanda haeresi et convertendis errantibus in Gallia aemulatus est cardinalis Perronius seu du Perron. Is anno 1556 Bernae parentibus nobilibus sed calvinianis natus, litterarum et philosophiae studiis magna cum fama absolutis, haeresim abjuravit, statum clericalem amplexus est, et egregius fidei catholicae defensor ac haereseos debellator evasit. Ingenio sublimi et acuto, memoria tenacissima, christianae antiquitatis et S. Theologiae eruditione admirandus, doctrinam catholicam egregiis scriptis defendit, haereticos multos ad Ecclesiam reduxit. Anno 1600 coram Henrico rege IV publicam disputationem habuit cum Mornaeo Plessaeo (Duplessis Mornai), celebri calvinista, quem tam luculenter confutavit, ut is pudore suffusus discesserit. Propter haec aliaque bene merita du Perron, jam ab anno 1593 episcopus Ebroicensis, ad archiepiscopatum Senonensem et cardinalatus dignitatem evectus est. Obiit anno 1618, pluraque scripta praesertim polemica reliquit [2]. Card. Perron.

80. Praeter S. Franciscum Salesium et cardinalem du Perron ineunte hoc saeculo floruerunt scriptores, qui sequuntur. Script. eccl.

In exponendis SS. Litteris claruerunt, Franciscus Fevardentius, ordinis Minorum et doctor Sorbonicus, reliquit commentarios in plures S. Scripturae libros, tractatus de controversiis, et aliquot Patrum opera edidit. Martinus Ant. Delrio, Antverpiensis, societatis Jesu, scripsit commentarios in Genesim, in Canticum et Lamentationes, adagia V. et N. Testamenti, dilucidationes difficiliorum S. Scripturae locorum, atque disquisitiones magicas. Nicolaus Serarius, Lotharingus, societatis Jesu, praeter opuscula varia theologico-historica edidit prolegomena et commentarios in S. Scripturam [3]. Benedictus Pereira, Valentinus Hispanus, societatis Jesu, reliquit commentarios in Genesim et Danielem [4]. Guilielmus Estius, Gorcomiensis, doctor Lovaniensis, praeter alia dedit annotationes in difficiliora S. Scripturae loca,

---

[1]) Marsollier, *Vie de S. François de Sales*, 2 vol. in-12. Opera S. Francisci edita sunt 2 vol. in-fol. Epistolae ejus seorsim editae sunt Parisiis 1758, 6 vol. in-12, et 1821, 4 vol. in-8. Introductio ad vitam devotam saepius et cunctis fere idiomatibus excusa fuit.

[2]) Edita Paris. 1620, 3 tom. in fol. Accedit volumen legationum, ibid. 1623.—[3]) 16 vol. in-fol.—[4]) Antverp. in-fol.

commentarios in Epistolas S. Pauli, et commentarios in Magistrum Sententiarum. Franciscus Lucas, Brugensis, theologus Lovaniensis, graece, hebraice,syriace et chaldaice doctus, praeter alia exegetica composuit commentarios in IV Evangelia [1]. Jacobus Tirinus, Antverpiensis, societatis J., composuit commentarium brevem solidumque in universam S. Scripturam. Benedictus Justinianus, Genuensis, societatis J., elaboravit tria volumina commentariorum in S. Scripturam. Joannes de Pineda, Hispalensis, societatis J., edidit commentarios in aliquot S. Scripturae libros, atque historiam ecclesiasticam. Cornelius a Lapide, Campinensis, societatis J., composuit commentarios vastissimos et eruditissimos in S. Scripturam [2]. Jacobus Bonfrerius, Dionantinus, societatis J., praeter commentarios in Pentateuchum, Josue, Judicum et Ruth, scripsit praeloquia in totam S. Scripturam,et onomasticon urbium et locorum ejusdem. Jacobus Jansonius, Amstelodamus, doctor Lovaniensis, edidit commentarios in Psalmos, Cantica, Job et in Joannem.

Inter theologos praeter laudatos M. Delrio et G. Estium claruerunt, Gregorius de Valentia, Hispanus, societatis J., praeter tractatus theologico-polemicos composuit commentarios in Summam S. Thomae [3]; Gabriel Vasquez, Bellomontanus Hispanus, societatis J. dedit commentarios grandes in Summam S. Thomae Aquinatis,et alia [4]; Dominicus Bannez,Mondragonensis Hispanus, ordinis Praedicatorum,edidit commentarios in Summam S. Thomae [5]; Henricus Henriquez, Lusitanus, societatis J., elaboravit summam theologiae moralis et tractatum de clavibus Ecclesiae; Ferdinandus Rebellus, Lusitanus, societatis J., disseruit de justitia, religione et charitate, natumque suo aevo probabilismum impugnavit; Paulus Comitolius, Perusinus, societatis J., et ipse probabilismi impugnator, dedit consilia moralia; Franciscus Suarez, Granatensis Hispanus, societatis J., elucubravit commentationes et disputationes in Summam S. Thomae [6]; Leonardus Lessius, Brabantus, societatis J., composuit libros IV de justitia et jure, tractatum de potestate summi Pontificis, alia; Paulus Layman, Æmipontanus, societatis J., elucubravit theologiam moralem, etiam canonistis utilem [7]; Martinus Becanus, Brabantus, societatis J.,scripsit theologiam scholasticam, analogiam V. et N. Testamenti, manuale controversiarum; Thomas Sanchez, Cordubensis, societatis J., edidit opus morale in praecepta decalogi, et tractatum grandem de sacramento matrimonii; Adamus Tanner, Æmipontanus, societatis J.,

[1]) Lugduni Batav. 1712, 5 vol. in-fol.
[2]) Antverp. 1681, 11 vol. in-fol.—[3]) 5 vol. in-fol.
[4]) Lugdun. 1620, 10 tom. in-fol.—[5]) 6 tom. in-fol.
[6]) Lugd. Mogunt. Venet. 1748, 23 vol. in-fol.
[7]) Paris. 1622 in-fol.

concinnavit theologiam scholasticam et disputationes theologicas in omnes partes Summae D. Thomae; Joannes Wiggers, Diestensis, doctor Lovaniensis, elaboravit commentarios doctos in Summam S. Thomae; Joannes Malderus, doctor Lovaniensis, episcopus Antverpiensis, scripsit in primam et secundam S. Thomae; Didacus Alvarez, Hispanus, ordinis Praedicatorum, composuit commentarium in Summam S. Thomae.

Stabiliendis Fidei dogmatibus et confutandis erroribus insudarunt laudati F. Feuardentius, G. de Valentia et M. Becanus; item Robertus Bellarminus, Politianus Hetruscus, societatis J., R. E. cardinalis, plurima scripta edidit, inter quae primum locum habet eruditissimum opus controversiarum christianae fidei adversus hujus temporis haereticos [1]; Jacobus Gretserus, Suevus, societatis J., multa opera reliquit praesertim historico-apologetico-polemica, inter quae commemorantur defensio operis Bellarmini contra objectiones Protestantium et tractatus de Cruce [2]; Franciscus Coster, Mechliniensis, societatis J.; elaboravit enchiridion controversiarum, eruditorum judicio laudatum [3]; Petrus Coton, Gallus, societatis J., composuit tractatum de sacrificio missae et institutionem catholicam contra haereses et superstitiones hujus aevi; Nicolaus Coeffeteau, Cenomanus, ordinis Praed., nominatus episcopus Massiliensis, praeter historiam Romanam ab Augusto usque ad Constantinum, composuit tractatus polemicos contra Jacobum regem Angliae, Duplessium Mornaeum et Antonium de Dominis; Marinus Mersenicus, Cenomanus, ordinis Minimorum, vir multiplicis eruditionis, elaboravit quaestiones celebres in Genesim potissimum contra atheos et deistas [4]; Petrus Arrubal, Hispanus, societatis J., reliquit duos libros de Deo uno et trino et de Angelis; D. Alvarez jam commemoratus, scripsit de auxiliis divinae gratiae et de concordia liberi arbitrii cum praedestinatione; Ægidius de Conink, Belliolanus Flander, societatis J., erudite scripsit de sacramentis [5], de Deo trino et incarnato [6]; Ludovicus Richeome, Gallus, societatis J., reliquit tractatus de controversiis, asceticos et theologicos [7]; Jacobus Keller, Germanus, societatis J., haereticos et pseudo-politicos variis libris exagitavit; Arnoldus Havensius, Sylvaeducensis, societatis J., scripsit de auctoritate SS. Patrum in decernendis Fidei dogmatibus [8]; Andreas Duval, doctor Sorbonicus, reliquit, commentarium in S. Thomam, tractatum de suprema R. Pontificis potestate, et alia contra Richerium et Petrum Molinaeum.

In illustranda historia ecclesiastica sedulam operam impen-

[1]) Paris. et Pragae 1721, 4 tom. in-fol.
[2]) Ratisbon. 1734, 17 vol. in-fol.—[3]) Colon. 1590 in-8.—[4]) In-fol.
[5]) Rothomag. 1630, in-fol.—[6]) Antverp. 1645, in-fol.
[7]) Paris. 1628, 2 vol. in-fol.—[8]) Colon. 1620, in-8.

derunt hi qui sequuntur: Caesar Baronius, Soranus e Campania, presbyter oratorii S. Philippi Nerei et R. E. cardinalis, praeter annotationes ad Martyrologium, collegit annales ecclesiasticos a Christo nato usque ad annum 1198 tanta cum nominis celebritate, ut parentis historicorum ecclesiasticorum recentioris aetatis nomen sit adeptus, et ex ipsis acatholicis non pauci fidem ejus, eruditionem ac laborem laudarint[1]. Abraham Bzovius, Polonus, ordinis Praed., annales ecclesiasticos Baronii prosecutus est usque ad annum 1572[2]. Henricus Spondanus, e calviniano catholicus et episcopus Apamiensis, annales Baronii in epitomen redegit[3], eosdem continuavit usque ad annum 1640[4] addiditque annales V. Testamenti[5]. Augustinus Tornielli, Novariensis, Barnabita, collegit annales sacros et profanos a mundi initio usque ad Christum natum[6]. Jacobus Salianus, Avenionensis, societatis J., edidit annales V. Testamenti[7]. Heribertus Rosweydus, Ultrajectinus, societatis J., collegit fastos Sanctorum, vitas Patrum eremicolarum, primusque animo concepit consilium ingentis operis de actis Sanctorum, quod ejusdem societatis viri, Bollandus aliique paulo post feliciter aggressi sunt[8]. Thomas Lemos, Hispanus, ordinis Praed., collegit historiam congregationum de auxiliis[9]. Eamdem historiam postea scripserunt Jacobus Hyacinthus Serry, ordinis Praed.[10], et Livinus de Meyer, societatis J.[11]. Antonius Gallonius, presbyter oratorii Romani, praeter alia scripsit de SS. martyrum cruciatibus[12]. Paulus Aringhus, presbyter ejusdem oratorii latinitate donavit auxitque Romam subterraneam, opus posthumum A. Bosii[13]. H. Canisius, Noviomagus, praeter summam juris canonici, collegit antiquas lectiones seu thesaurum monumentorum ecclesiasticorum et historicorum[14]. A. Possevinus, mantuanus, societatis J., edidit res Moscovitas, apparatum ad scriptores V.

---

[1]) 12 vol. in-fol. Baronius annales suos opposuit Centuriis Magdeburgensibus, quas M. Flacius, J. Wigandus, aliique Lutherani saeculo praecedenti in lucem dederunt. Continent illae historiam ecclesiasticam tredecim saeculorum, prodieruntque Basileae 1559-74, 13 vol. in-fol.

[2]) 9 vol. in-fol. — [3]) 2 vol. in-fol. — [4]) 3 vol. in-fol. — [5]) In-fol.

[6]) Antverp. 1620, 2 vol. in-fol. — [7]) Paris. 1625, 6 vol. in-fol.

[8]) Bollandus, unde Bollandistarum nomen, Acta SS. deduxit ad quinque volumina in-folio Henschenius aliique Jesuitae opus prosecuti, ante suppressionem Societatis illud auxerunt ad quadraginta novem volumina. Extincta Societate C. Byeus et J. Bueus Jesuitae una cum J. B. Fonsono can. regul., A. Bertholdo Benedictino, S. Dyckio, C. Goorio et M. Stalzio Praemonstratensibus tria volumina addiderunt, quorum ultimum nempe quinquagesimum secundum excurrit usque ad XV octobris. Operis continuationem nunc resumpserunt patres Societatis in Belgio. — [9]) Lovan. sed Rhemis 1702, in-fol. — [10]) Antverp. 1709, in fol.

[11]) Ibid. 1705, in-fol. — [12]) 1591 in-4. — [13]) Romae 1651, 2 vol. in-fol.

[14]) Ingolstad. 1601, 6 vol. in 4.

et N. Testamenti, et bibliothecam selectam de ratione studiorum. N. Orlandinus, Florentinus, societatis J., scripsit historiam suae societatis, deinde longius productam a Sachino, Juventio et Cordara. J. P. Maffeius, societatis J., scripsit vitam S. Ignatii et historiarum Indicarum libros XVI. Thom. Malvendia, ordinis Praed., collegit annales sui ordinis [1]. Zacharias Boverius, ordinis Capucinorum edidit historiam sui ordinis [2]. J. Mariana, Hispanus, societatis J., narravit historiam patriae suae. Angelus Rocca, Italus. Augustinianus, dedit bibliothecam Vaticanam illustratam, et thesaurum pontificiarum antiquitatum, rituum ac caeremoniarum. Joannes Chapeauville, Leodius, collegit gesta pontificum Leodiensium [3]. Joannes Buzelinus, Cameracensis, societatis J., cujus extant annales Gallo Flandriae [4] et Gallo-Flandria sacra et profana [5]. A. Havensius jam laudatus, scripsit de erectione novorum episcopatuum in Belgio, et de crudelitate moribusque priscorum et recentiorum haereticorum.

Scriptoribus asceticis hujus aetatis cum S. Francisco Salesio, de quo supra diximus [6], adnumerandi sunt cardinalis Berullus, fundator et superior oratorii Gallicani; Carolus Condren ejus successor; Alphonsus Rodriguez, Vallisolitanus, societatis J.; Ludovicus de Ponte, Hispanus, Hieremias Drexelius, Augustanus, Joannes Busaeus, Noviomagus, ejusdem societatis; alii. Congregat. religiosae

81. Vidimus saeculo praecedente, quanto cum fructu S. Philippus Nerius in Italia instituerit congregationem patrum Oratorii [7]. Illam in Gallia imitatus est Petrus Berullus. Hic anno 1575 in Campania gallicana patre senatore Parisiensi natus, presbyter et postea R. E. cardinalis factus, ad mores clericorum et laicorum emendandos anno 1611 plures sacerdotes in quodam suburbio Parisiensi congregavit, qui e patrimonio vel peculio vitam pauperem viverent et sub episcoporum obedientia ministeria sacra sedulo peragerent. An. 1631 Paulus papa V hanc congregationem approbavit sub nomine Oratorii Jesu, quae brevi per provincias Galliae propagata est. Quum deinde post fundatoris obitum (1629) socii etiam scholas et litterarum studia apud se introduxerint, multos in sua congregatione habuerunt viros magni nominis [8].

Ad parvulos in pietate et litterarum rudimentis instituendos S. Josephus Calasanctius fundavit ordinem patrum piarum scholarum. Is nobili familia Aragoniae anno 1556 natus, postquam in patria decanus et episcopi Urgellitani vicarius generalis,

---

[1]) Neapol. 1627, in-fol.—[2]) 1632, 2 vol. in-fol.
[3]) 1612, 3 vol. in-4.—[4]) Duaci 1624 in-fol.
[5]) Ibid. 1625, in-fol.—[6]) Vide pag. 88.—[7]) Vide pag. 58.
[8]) Haberi de Cerisi, *Vie du cardinal de Berulle*, Paris 1646; Helyot, *Hist. des ord. relig.*

emendandis moribus et restituendae disciplinae ecclesiasticae adlaborasset, anno 1591 Romam profectus est, ibique se totum pietatis et charitatis operibus dedicavit. Illic anno 1600, approbante Clemente papa VIII, adscitis sibi aliquot presbyteris, parvulos in litterarum elementis instruere simulque ad pietatem informare coepit. Anno 1617 a Paulo V impetravit, ut societas sua in congregationem regularem cum tribus votis monasticis sed simplicibus mutaretur. Post annos quatuor Gregorius XV eam ad dignitatem ordinis religiosi cum votis solemnibus evexit, regulasque a Josepho compositas approbavit. Obiit Josephus Calasanctius anno 1648, postea a Benedicto XIV inter Beatos et a Clemente XIII inter Sanctos relatus. Ejus institutum, cujus socii progressu temporis etiam latinas et hinc inde ipsas philosophicas litteras tradendas susceperunt, per Italiam, Siciliam, Sardiniam, Hispaniam et Germaniam propagatum fuit [1].

Alterius congregationis initia anno 1624 Parisiis posuit S. Vincentius de Paulo. Is Podii non procul ab Aquis Tarbellis in Aquitania natus anno 1576, litteras humanas Aquis, theologicas Tolosae didicit. Sacerdotio initiatus cum anno 1605 Massilia rediret Tolosam, a Mahometanis interceptus et in Africam abductus est. Inde cum domino suo, quem ad catholicam fidem converterat, se proripiens in Galliam rediit. Anno 1619 a Ludovico rege XIII primarius sacrorum minister in Galliae triremibus constitutus, summo ardore et mira charitate ducum et remigum saluti adlaboravit. Anno 1624 comite Joigny ejusque uxore et fratre et episcopo Parisiensi opem ferentibus, Parisiis instituit congregationem sacerdotum, qui sacras missiones per Galliae pagos exercerent. Hanc societatem anno 1632 Urbanus VIII approbavit sub nomine Congregationis missionis. Ejus socii etiam dicti sunt Lazaristae, quod primaria eorum sedes esset apud ecclesiam S. Lazari. Erant ii sacerdotes, post duos probationis annos tria vota monastica simpliciter emittebant, praeposito suo subditi functiones sacras, non nisi concedentibus episcopis, exercebant, in pagis missiones sacras instituentes, populum sacris sermonibus instruentes, ad poenitentiam et confessionem, adlicientes, discordias componentes, egenis atque infirmis subsidium adferentes. Susceperunt etiam missiones ad propagandum Evangelium inter infideles nominatim in Sinis, ad redimendos Christianos e servitute piratarum Africanorum, ad dirigendos paedagogias et seminaria. Propter labores tam salutares non tantum per Galliam, sed etiam per Sabaudiam, Pedemontium, Genuam, Hispaniam, aliasque terras propagati sunt [2].

---

[1]) Alexander a Conceptione, *Vita S. Josephi Calasanctii*; Helyot, *Op. cit.* tom. IV, p. 281.
[2]) Helyot, *Hist. des ord. relig.*

Iisdem temporibus ordo S. Benedicti nonnullas reformationes subiit, e quibus praestantissima est ea, quam anno 1618 aliquot cordati hujus ordinis monachi in Gallia effecerunt sub nomine congregationis S. Mauri, quamque RR. Pontifices Gregorius XV et Urbanus VIII approbarunt. Ejus socii non solum accuratiori regulae S. Benedicti observationi et propriae perfectioni, sed etiam aliorum saluti promovendae adlaborabant. Alii in suis ecclesiis divinum verbum praedicabant, confessiones excipiebant, aliasque functiones sacras obibant; alii in paedagogiis, quas in suis monasteriis erigebant, juvenes praecipue nobiles erudiebant; alii in scholis inferioribus parvulos in litterarum rudimentis, aut in superioribus monachos tyrones in litteris philosophicis et theologicis instruebant. Unde multos viros eruditione celeberrimos, de historia litteraria, ecclesiastica, patristica, diplomatica optime meritos inter se habuerunt Quae Maurinorum studia Benedictinis in Gallia adeo probabantur, ut pleraque horum monasteria illi reformatae congregationi accederent[1].

Parisios etiam sub saeculi hujus initia domina Magdalena L'Huillier induxit Ursulinarum institutum, cujus originem supra vidimus [2]. Anno 1612 Ursulinae Parisienses ex concessa olim a Paulo III potestate in societatem monasticam cum tribus votis solemnibus coierunt. Hae Ursulinae coenobiticae, quae propter adoptatam a se vitae rationem ad instituendas puellas potissimum adstrictae erant, per omnes fere terras catholicas propagatae sunt. Caeterae etiam, quae in aedibus privatis, partim singulae partim congregatae, et solo castitatis voto adstrictae, vivebant, in diversis urbibus perdurarunt [3].

Aliam monialium congregationem instituit S. Franciscus Salesius, episcopus Genevensis sed Anecii residens [4]. Is primum an. 1610 Anecii fundavit societatem, in quam admitterentur feminae, quae vel propter corporis debilitatem vel propter paupertatem aut quod essent viduae, in alios ordines religiosos non suscipiebantur. Eas neque rigori corporali neque votis solemnibus, sed simplicibus votis castitatis et obedientiae adstrinxit, praecepitque, ut praescriptum vitae uniformis et a rebus externis abstractae ordinem accurate servantes, charitati, humilitati et propriae voluntatis abnegationi studerent, infirmosque visitarent et curarent. Primam hujus societatis directionem suscepit S. Joanna Francisca Fremiot, vidua baronis de Chantal, quae S. Francisco conscientiae suae moderatore utebatur. Similes societates, quarum salubritas elucescebat, paulo post formatae sunt in aliis urbibus. Tunc S. Franciscus consilio cardinalis archie-

[1]) Ibid.; *Gallia christiana*, tom. VII; Le Cerf, *Bibliothèque hist. et crit. des auteurs de la congregation de S. Maur;* Tassin, *Hist. litt. de la congregation de S. Maur.*

[2]) Vide pag. 79.—[3]) Helyot, *Op. cit.*—[4]) Vide pag. 88-89.

piscopi Lugdunensis ipsiusque R. Pontificis congregationem suam transformavit in ordinem monasticum cum tribus votis solemnibus sub regula S. Augustini et peculiaribus praescriptis atque monitis, quem jam anno 1618 Paulus papa V approbavit sub nomine ordinis de Visitatione B. M. V. Cum propter hanc mutationem moniales, quae vulgo Salesianae vocabantur, infirmos visitare non possent, puellas hinc inde educandas susceperunt. Earum ordo progressu temporis per Italiam, Germaniam, aliasque regiones propagatus est [1].

Gregor. XV pontifex an. 1621 82. Interim Paulus papa V obiit 28 januarii 1621. In ejus locum 9 februarii electus fuit cardinalis Alexander Ludovicus, Bononiensis, vir animi candore et rebus praeclare gestis omnibus acceptus, qui sub nomine Gregorii XV Ecclesiam rexit usque ad annum 1623. Is initio pontificatus sui jubilaeum indixit, quo divinum auxilium sibi pro felici Ecclesiae regimine compararet. Rationem comitiorum de electione pontificis per suffragia secreta praescripsit. Decessoris sui decretum de immaculata B. M. V. conceptione ampliavit prohibens, ne quis etiam in privatis sermonibus aut scriptis assereret, eam cum originali peccato fuisse conceptam, donec aliter a S. Sede foret definitum. Ad promovendos Religionis christianae progressus instituit congregationem de propaganda Fide, e tredecim cardinalibus, tribus praelatis et uno secretario compositam, cujus esset curare omnia ad propagandam et conservandam ubique catholicam fidem pertinentia. A Maximiliano duce Bavariae accepit bibliothecam Palatinam, e multis Hebraeorum, Chaldaeorum, Arabum, Graecorum, Latinorum, Italorum et Germanorum scriptorum codicibus manuscriptis librisque typis editis compositam, eamque Vaticanae adjecit, quae vere dici potest christianae eruditionis armamentarium. Sigismundo regi Poloniae adversus Turcas et Ferdinando imperatori contra haereticos bellum gerentibus, pecunia et milite praesto fuit. Parisiensem ecclesiam, a Senonensi distractam, in metropolim erexit, eique suffraganeas assignavit ecclesias Carnotensem, Aurelianensem et Meldensem [2].

Urbanus VIII pontifex an. 1623 83. Post Gregorii XV obitum, qui contigit 8 julii 1623, die 25 ejusdem mensis in ejus locum electus est Urbanus VIII, Florentinus, antea appellatus Maffaeus Barberinus, pietate, eruditione, rebusque gestis commendandus. Hic anno 1625 jubilaei indulgentias concessit. Congregationem de propaganda Fide reditibus auxit et magnis privilegiis instruxit, eique adjunxit collegium de propaganda Fide seu seminarium, in qua diversarum nationum Asiaticarum et Africanarum, velut Georgianorum, Nestorianorum, Armeniorum, Coptorum, Æthiopum juvenes in lin-

[1]) Conf. *Vies de S. François de Sales, et de S. Jeanne Françoise Frémiot de Chantal*, par Marsollier. — [2]) Spond., ad an. 1621-23.

guis orientalibus et S. Theologia instituerentur, qui finitis studiis, in patriam suam aut in aliam terram, a congregatione de propaganda Fide assignandam, reverterentur ad propagandam catholicam Religionem. Archigymnasium Romanum, quod Sapientiam appellant, ampliavit ornavitque. Vaticanam bibliothecam mss. codicibus graecis locupletavit. Pontificale, Breviarium, Rituale et Martyrologium sua auctoritate recognita et emendata publici juris fecit. Cardinales eminentiae titulo auxit. Varios dies festos abrogavit, tum ut pauperum inopiae, tum ut populorum, per eos dies vitiis potius quam piis exercitiis vacantium, licentiae occurreret. Ecclesiam rexit usque ad annum 1644[1].

84. Interea Parisiis graves disceptationes excitavit Edmundus Richerius, Lingonensis, Facultatis theologicae Parisiensis syndicus. Is thesim, quam anno 1611 quidam Dominicanus de R. Pontificis infallibilitate et supra concilium generale auctoritate defenderat, eodem anno confutandam suscepit in libello, quem inscripsit: *De ecclesiastica et politica potestate*. In eo non tantum R. Pontificis infallibilitatem et auctoritatem, sed ipsum primatum et divinam Ecclesiae constitutionem impugnavit. Hoc posuit principium: Deum et naturam prius utque immediatius ad totum suppositum quam ad aliquam partem suppositi, quamvis nobilissimam, intendere; proinde omnem communitatem seu societatem perfectam, etiam civilem, jus habere, ut sibi leges imponat, seipsam gubernet; hoc jus in prima sua origine ad ipsammet societatem pertinere, et quidem modo magis proprio, singulari et immediato, quam ad alium quemlibet privatum, cum in ipso jure divino ac naturali fundamentum haberet, adversus quod nec annorum tractu nec locorum privilegiis nec personarum dignitate praescribi unquam possit. Ex quo concludebat, Christum fundando Ecclesiam claves seu jurisdictionem prius, immediatius et essentialius dedisse toti Ecclesiae, quam Petro et aliis Apostolis; jurisdictionem ecclesiasticam proprie, primario et essentialiter convenire toti Ecclesiae; Papae vero et episcopis instrumentaliter, ministerialiter et quoad executionem; Papam esse visibile Ecclesiae caput, symbolicum, ministeriale, accidentale, non essentiale, quocum Ecclesia facere possit divortium. Anno 1612 Richerii liber a duabus synodis provincialibus, Senonensi et Aquensi, damnatus est tanquam multas assertiones falsas, scandalosas, schismaticas et haereticas continens. Ipse autem regia auctoritate et Facultatis theologicae decreto syndici officio privatus fuit. Anno 1629 declarationem, suo nomine signatam, tradidit cardinali Richelieu, qua librum suum R. Ecclesiae judicio subjecit, omnesque in illo contentas propositiones, ejusdem Ecclesiae doctrinae contrarias, improbravit damna-

Edm. Richer.

[1]) Spondan. ad an. 1623-44.

vitque. Hanc declarationem non fuisse vi extortam et postea a Richerio revocatam, ut aliqui contendunt, sed libere ab eo editam, constat e publicis tabulis et instrumentis [1].

Obiit Richerius anno 1631. Ejus systema, quod Richerismus appellari consuevit, postea instaurarunt Jansenistae, inter quos Quesuellus, et neocanonistae Germani, inter quos Febronius primas partes tenet.

Richerianis assertionibus fere similes eodem tempore protulit Marcus Antonius de Dominis, qui relicta societate Jesu, in qua plures annos exegerat, adeptus est episcopatum Seguiensem, deinde archiepiscopatum Spalatensem in Dalmatia. Anno 1616 pro innata sibi inquietudine, relicto archiepiscopatu, transfugit in Angliam, ubi in lucem dedit opus inscriptum: *De republica ecclesiastica* [2]. Is contendit, regimen Ecclesiae e sua institutione esse aristocraticum; Petrum non fuisse principem Apostolorum, sed cum his aequalem; Papam non habere potestatem in episcopos; quemlibet episcopum in sua dioecesi esse monarcham; plebem christianam ex institutione divina habere jus eligendi sacros ministros, ejusque consensum in eligendo episcopo esse requirendum. Hoc opus Facultas theologica Parisiensis anno 1617 censura perstrinxit. Ejus auctor post paucos annos Londini palam detestatus est quidquid contra Ecclesiam dixisset atque scripsisset. Deinde Romam profectus, anno 1623 coram Gregorio papa XV errores suos abjuravit, libros damnavit, veniamque accepit. Cum vero brevi post interceptae litterae suspectam redderent ejus palinodiam, Urbani VIII mandato arci Hadrianae inclusus fuit, in qua ad meliorem frugem conversus, anno 1625 decessit [3].

Galilaeus 85. Iisdem temporibus cum S. inquisitionis Officio negotium habuit Galilaeus, Pisanus, qui in urbe patria et Venetiis scientias mathematicas et physicas docuit. Systematis Copernici de quotidiano et annuo terrae motu ardentior propugnator, illud novis rationibus stabilivit. Cum vero multi, inter alios C. Scheiner Jesuita, magni nominis mathematicus, ei contradicerent, veriti, ne theoria copernicіana SS. Scripturarum effatis adversaretur, Galilaeus longius progressus, systema suum veluti dogma, in ipsa Scriptura fundatum, propugnavit, sensumque S. Scripturae, cujus parum erat peritus, in illius favorem distorquebat. Quapropter S. inquisitionis Officium Galilaeum Romam vocavit, eique prohibuit, ne deinceps theoriam suam in quaestionem theologicam seu scripturisticam converteret aut eam ut indubitatam Scri-

---

[1]) Moreri, *Diction.* art. *Richerius*; Tournely, *De Ecclesia*, tom. I, q. 4. a. 2; *Journal de Trevoux*, Janv. 1703.

[2]) 3 vol. in-fol.

[3]) D. Bernin., *Historia haeresum saec. XVII*, c. 1.

plurae S. veritatem defenderet, sed ut meram hypothesim astronomicam doceret. Paruit aliquandiu Galilaeus, sed anno 1632, spretis promissis, publici juris fecit dialogos, in quibus rursus systema suum, non ut meram hypothesim, sed ut scripturisticam veritatem defendit. Ideo ab inquisitionis Officio iterum Romam vocatus et custodiae traditus fuit, e qua anno 1633, improbatis suis dialogis, liber dimissus est.

Catholicorum adversarii de causa Galilaei multa commentati sunt in S. inquisitionis probum; at praeter quod theoria de terrae motu hoc tempore nondum esset eliquata, S. inquisitio eam, in se ipsa seu ut hypothesim spectatam, non condemnavit, sed rationem, qua Galilaeus, eamdem defendebat et S. Scripturae applicabat, improbavit. Praeterea ex ipsius Galilaei et aequalium litteris constat, quanta moderatione S. inquisitio erga eum usa sit [1].

86. Vidimus supra quantum sub Ottomannico imperio status ecclesiae Graecae a prisco splendore dilapsus sit [2]. Hoc saeculo Constantinopoli aliisque in civitatibus numerus Graecorum, cum Apostolica sede unitorum, plurimum auctus est opera missionariorum, praesertim Jesuitarum, qui sub praesidio oratorum principum Occidentalium maxime Francorum constituti, schismaticorum et haereticorum conversioni per imperium magno cum successu adlaborarunt. Eccl. orient. status

Anno 1614 duo patres Jesuitae Constantinopoli transierunt in Mingreliam, antiquam Colchidem, cujus incolae christiana sacra, sed erroribus deformata, conservarant. Illi, non obstante populi ruditate, laeto cum successu missionem auspicati sunt.

Nestoriani unlti veteris Assyriae, quorum statum praecedenti saeculo vidimus [3], prioribus hujus saeculi annis nova unionis suae cum Romana ecclesia argumenta dederunt. Eorum quippe patriarcha Elias, qui sedem suam habebat Urmiae in Persia, dum schismaticorum patriarcha residebat Mosulae, per oratores Romam missos subjectionem suam Paulo V, qui ei munera et Fidei professionem destinarat, contestatus est, et omnes, qui R. ecclesiam ceu communem omnium matrem non agnoscerent, excommunicatos pronuntiavit.

Etiam Jacobitae non pauci in unione cum R. ecclesia perseverarunt. Eo nomine appellari consueverunt Monophysitae in antiqua Babylonia, Mesopotamia et Syria, qui illic erant magno numero, et praeter episcopos atque archiepiscopos habebant patriarcham dictum Antiochenum, sed Amidae seu Diarbekirii re-

[1]) Conf. de Feller, *Journal. hist. et litt.* 1785, p. 112; Bergier, *Diction. theol.* art. *Sciences*. Ex ipsis protestantibus Mallet du Pan S. inquisitionis Officium in hac causa a vulgatis calumniis vindicavit, disseratione edita anno 1784.—[2]) Vide pag. 67.—[3]) Vide pag. 69.

*

sidentem. Eorum partem hoc saeculo ad unionem catholicam reduxit Andreas Achigian, Romae institutus et a Pontifice patriarcha Antiochenus ordinatus. Quum ejus successor a Turcis, agente patriarcha monophysita, in exilium esset relegatus, Jacobitarum unitorum status quidem decrevit, sed non extinctus est.

Idem fere valet de Armeniis, praesertim in remotioribus Turciae asiaticae provinciis, in quibus plures Armeniorum unitorum coetus formati sunt. Ex ipsis Armeniorum patriarchis Constantinopolitanis nonnulli missionariis Romanis aurem praebuerunt, plerique tamen iis adversati sunt. Qui vero in Polonia morabantur Armenii, anno 1667 ad obedientiam R. Pontificis transierunt; quod etiam fecerunt habitantes Venetiis[1].

Relig. status in America 87. In subactis Hispanorum et Lusitanorum imperio vastissimis Americae regionibus, nimirum in Mexico seu Nova Hispania, Peruvia, Nova Granata, Brasilia, Religio catholica dominabatur; ecclesiae illic formatae sunt sicut in Europa, pluresque archiepiscopatus et episcopatus instituti, collegia, seminaria et monasteria erecta. Praeterea plures missiones institutae sunt inter indigenas, qui ad vitandum Europaeorum jugum in interiores terrarum partes confugerant.

Inter has missiones, quibus creandis prae aliis missionariis praeclarissimam operam navarunt Jesuitae, celeberrima fuit Paraquariensis. Has Americae meridionalis terras Hispani inde ab anno 1536 occupare coeperunt. Initio missionarii in convertendis indigenis parum profecerunt, partim propter eorum feritatem qui sine stabili sede per silvas vagabantur, partim propter alienum eorumdem ab Hispanis animum. Anno circiter 1581 duo Franciscani ecclesiasticum indigenarum coetum efformarunt. Istis post quinque annos successerunt Jesuitae, qui e vicina Brasilia et Peruvia in Paraquariam progressi, in convertendis incolis longe feliciores fuerunt. Conversos ad stabiles eligendas sedes hortati sunt, et brevi tempore effecerunt, ut ii in quatuor pagos, quos Reductiones vocabant, coirent. Quum autem amplioribus Religionis progressionibus potissimum obstarent injuriae, quibus indigenae afficiebantur ab Hispanis, horumque prava exempla, Jesuitae anno 1610 a Philippo III, rege Hispaniae, impetrarunt, ut omnes Europaei e Paraquaria excluderentur. Tunc Jesuitae tanto cum successu incolas ad deserendas silvas, ad figenda domicilia et ad suscipiendam Religionem christianam permoverunt, ut numeros Reductionum ad triginta incresceret. Hos novos Christianos patres Jesuitae non tantum in sacris, sed etiam in

---

[1]) Le Quien, *Oriens christianus*; Assemani, *Biblioth. oriental.* tom. III; R. Simon, *Histoire de la croyance et des coutumes des nations du Levant*; P. Ricaut, *L'état présent des eglises grecque et arménienne.*

civilibus rebus dirigebant, eos ad colendas terras, ad exercenda opificia et artes, quarum capaces erant, instituebant, eorumque, quae Paraquarienses e suis laboribus et mercatura lucrabantur, supremam inspectionem gerebant. A supremo regimine ecclesiastico episcopi non erant exclusi, hi enim Reductiones saepe visitabant; quod idem pro rege Hispaniae faciebat gubernator civilis. Inde effectum est, ut missio Paraquariensis non tantum laetissime effloruerit, sed etiam vitia et mala, ex his nasci solita, inde abessent, summa inter Christianos vigeret concordia, pluresque eorum ad sanctitatis fastigium pervenerint.

Inde a praecedenti saeculo Hispani et Franci in vastissimas Americae septentrionalis regiones, Floridam et Canadam, penetrarunt, sedesque in iis figere et colonias instituere coeperunt, quae hoc saeculo magis magisque auctae sunt. Floridam incoluerunt Hispani, Franci vero Canadam, quae inde nomen Novae Franciae accepit. Per hos colonos Religio christiana, quam ii profitebantur, in easdem regiones illata est. Confestim in easdem terras Jesuitae aliorumque religiosorum ordinum missionarii profecti sunt, qui non tantum colonos Europaeos in conservanda Fide firmabant, sed nil periculi veriti, ad diversas indigenarum tribus se transferebant, iis Evangelium annuntiabant, sacrasque missiones inter easdem instituebant. Verumtamen his missionariis pericula gravia et obstacula multa erant superanda; nonnulli ex iis supplicia et mortem subierunt.

Interim formando in iis terris ecclesiarum statui et promovendis missionibus reges Hispaniae et Galliae opem atque subsidia contulerunt; aliae etiam personae piae magna liberalitate ad Fidei propagationem illic contribuerunt. Innocentius papa X rei ecclesiasticae in Canada prospecturus, anno 1657 Franciscum de Laval Montmorency de Montigny, qui se specialim propagando Evangelio devoverat, creavit pro Canada seu Nova Francia vicarium apostolicum cum titulo episcopi Petreae. Hic maximo ardore munere suo functus, anno 1663 Quebeci, civitatis metropolis, seminarium excitavit ad formandum clerum, qui pietatem in colonia Francica foveret et conversioni barbarorum, per silvas errantium, intenderet. Anno 1674, postulante et dotante Ludovico rege XIV, erecta est Quebeci sedes episcopalis, cujus primus titularis fuit idem de Laval Montmorency, qui ecclesiam Quebecensem rexit usque ad annum 1685, atque fervore vere apostolico propagandae Fidei, formando et augendo ecclesiarum statui, instituendo clero, fovendae inter populum pietati et creandis in variis locis Novae Franciae, in Acadia et Missisipi missionibus adlaboravit [1].

---

[1]) *Lettres édifiantes;* Charlevoix, *Histoire de l' île de Saint-Domingue,* et *Histoire générale de la Nouvelle France;* Muratori, *Il chri-*

Relig. status in Africa

88. In Africa missionarii apostolicos labores, jam pridem coeptos, praesertim in Congo et adjacente Angola [1], hoc saeculo prosecuti sunt. Praeterea Evangelium praedicarunt ad promontorium Viride, ad fluvium Senegal, ad montes Leoninos, in promontorio Bonae Spei, in Monomotapa, in littore Zanguebarico, in insula Madagascar. Multi quidem in his terris ad christianam fidem conversi sunt; verumtamen incolarum idololatria et feritas aliaque impediverunt, quominus integrae ecclesiae, longiori saltem tempore durantes, fundari potuerint [2].

Relig. propag. in India

89. In India insulisque Asiaticis christiana Religio hoc saeculo ingentia cepit incrementa. In Japonia quidem post cruentam persecutionem proscripta est, ut mox videbimus, sed in regnis Madurano, Mayssurensi, Carnatensi, in vastissimo Sinarum imperio, aliisque terris grandi cum successu propagata fuit. In regno Madurano, quod in angulo meridionali anterioris peninsulae Indicae situm est, jam S. Franciscus Xaverius aliique, tum e societate Jesu tum ex ordinibus mendicantibus, missionarii Evangelium annuntiarant; sed cum discrimen inter diversas hominum classes, Indis inviolabile, non observarent, Parreas, qui infirmam caeterisque despectam classem apud eos constituunt, etiam ad christiana sacra admitterent, et cum eisdem conversarentur, factum est, ut classes superiores Religionem christianam refugerent, missionarii ab Indis contemnerentur, Evangelium exiguos progressus faceret, et Franciscani non nisi ex inferioribus incolis in urbe Madura collectam ecclesiam haberent.

Ad istud impedimentum removendum anno 1606 Robertus Nobili, Romano genere natus et societatis J. missionarius, se praeconceptis Indorum opinionibus ita accommodavit, ut Braminorum vestitum gestiens, omnem cum Parreis et Europaeis conversationem fugiens, Indorum ritus, nempe discrimen inter diversas classes, gestationem fasciae rubrae, unctionem frontis, crebras corporis lotiones, aliaque observans, et quasi braminus extraneus prodiens, Braminorum gratiam sibi conciliarit; suaque eloquentia et eruditione effecit, ut brevi tempore septuaginta Bramini et ipse eorum praepositus christiana sacra susciperent. Horum exemplum progressu temporis quam plurimi e reliquis etiam classibus secuti sunt. Robertus conversis usum rituum Indicorum, quos et ipse observabat, concessit. Verum cum hi ritus in quodam cum religione Indorum nexu positi essent, alii missionarii, et inter hos etiam nonnulli Jesuitae, illorum concessionem sicut et conversionis rationem, qua Robertus utebatur, impro-

---

stianesimo felice nelle missioni dei padri della Compagnia di Giesu nel Paraguay; De la Tour, *Vie de F. de Laval Montmorency*, in-12.

[1]) Vide pag. 34. — [2]) Labat (Cavazzi), *Relation hist. de l'Afrique occidentale.*

barunt. Lis desuper orta Romam delata est. Quapropter praepositus generalis societatis Jesu Roberto summam cautionem commendavit, et anno 1623 Gregorius papa XV constitutione, *Romanae sedis antistes*, ritus istos, qui Malabarici appellari consueverunt, non nisi magnis cum restrictionibus et provisorio modo Indis conversis indulsit.

Robertus, qui anno 1656 Meliapuri obiit, aliique Jesuitae opus conversionis per saeculi hujus decursum continuarunt eo successu, ut ad ejus finem ecclesia Maduraua ultra 150,000 Christianos complecteretur. Pari cum successu Religio propagata est in finitimis regnis Mayssurensi et Carnatensi [1].

90. In Sinarum imperio Religio christiana latissime propagabatur. Hanc missionem incepit Matthaeus Ricci Jesuita una cum Rogerio et Pasione ex eadem societate. Ricci Maceratae in marca Anconitana natus, morum modestia, patientia singulari et magna eruditione praeditus, atque in scientiis mathematicis versatissimus, anno 1582 occasione legationis Lusitanicae in Sinas venit. Primo annos plures in addiscendis lingua, litteris et caeremoniis Sinensium transegit, deinde summam doctrinae christianae seu catechismum lingua eorum conscripsit. Quum jam morum suorum modestia et eruditione praesertim scientiis mathematicis, quas Sinenses prae caeteris aestimabant, eos sibi conciliasset, multi, etiam ex illustribus et litteratis, ejus et sociorum sermonibus christiana sacra susceperunt. Post viginti circiter a suo in Sinas adventu annos, Ricci, cujus in rebus mathematicis eruditionis fama ad aulam delata erat, aditum ad imperatorem impetravit, ejusque benevolentiam, oblatis ei Christi et Mariae imagine et horologio, sibi conciliavit. Ex hoc tempore multo plures ex omnibus imperii ordinibus ad christianam Religionem convertebantur. Confestim novi missionarii, Jesuitae, Dominicani aliique, in Sinas profecti sunt, quorum opera numerus credentium et ecclesiarum in omnibus provinciis continuo augebatur. Ipsi Sinenses conversi inter populares suos Religionem christianam propagare studebant, in quo studio omnibus palmam praeripuit nobilis quaedam femina, in baptismo Candida nominata; haec enim maritum suum ad christianam fidem adduxit, in provincia, in qua degebat, triginta ecclesias extruxit, in alia per missionarios nonaginta ecclesias et quadraginta quinque oratoria extrui curavit, plurimos parvulos, a pauperibus parentibus pro more in Sinis vigente expositos, collegit et in christiana Religione educavit, plures etiam libros religiosos, in linguam Sinensem versos, edendos curavit. In Sinis

Progressu temporis, non obstante bonzorum et mandarinorum invidia, Religio christiana ita aucta est in Sinis, ut circa me-

---

[1]) Jouvency, *Historia Societatis Jesu*, p. V.

dium hujus saeculi ipsa mater imperatoris Yung lie, primaria ejus uxor, unus e filiis ejus et quinquaginta feminae aulicae baptismum susceperint. Imperator Cun-tschi, qui non multo post in solium evectus est, Religionem christianam plurimum venerabatur, Adamo Schali, patria Coloniensi, Jesuitae doctissimo, ita favebat, ut ei praesidium tribunalis mathematici demandarit, et in urbe metropoli Pekino aliisque ecclesias aedificari permiserit [1].

Relig. interit. in Japonia. 91. In Japonia, non obstante persecutione, quam ibi Christiani sub finem praecedentis saeculi experti sunt [2], eorum numerus magnopere auctus est. Initio hujus saeculi praeter missionarios Dominicanos, Franciscanos et alios, in Japonia numerabantur centum et viginti Jesuitae. Anno vero 1612 novae persecutioni causam praebuerunt calumniae cujusdam ducis navis Batavicae, pristinam suspicionem ethnicorum Japonensium de imperio ope missionariorum et Christianorum ad Hispanos transferendo excitantis. Ex his calumniis in multis locis grandes calamitates Christianis enatae sunt. Quamvis juvenis imperator Fide-Jori Christianis faveret, et ipse clandestinus christianus existimaretur, Ijejas, alias Dayfusama, ejus tutor et imperii regens, se jam iis infensum exhibuit, et anno 1614 interfecto juvene imperatore, imperium usurpans, legem promulgavit, qua omnes missionarios sub poena mortis imperio exire et Japonenses ad cultum patrium redire jussit. Quum ethnici mandarini legem imperatoris contra Christianos urgerent, cruenta persecutio secuta est, multique eorum martyrium pertulerunt. Anno 1616 Fide-Tadda alias Xogunsama, Dayfusamae filius et successor, patrem crudelitate vicit et severiora contra Christianos edicta promulgavit. Tunc per totum imperium persecutio in eos aucta est, supplicia atrocissima et horrenda in eosdem, sine sexus aetatis aut conditionis discrimine, exercita et plura Christianorum millia interfecta sunt. Anno 1622 Xogunsama imperium cessit Toxogunsamae, filio suo, qui paternae crudelitatis haeres, persecutionem in Christianos continuavit, qua durante innumera eorum multitudo cruentissimis suppliciis interfecta, res et nomen christianum in Japonia deleta sunt.

Imperatoris saevitiam stimularunt Batavi qui Hispanis et Lusitanis commercii Japonici quaestum invidentes et Religionis, quam ipsi in Europa cum Hispanorum dominio excusserant, progressus aegre ferentes, anno 1637 aulae Japonicae exhibuerunt litteras, a se confictas, quasi a centurione quodam Lusitano, nato Japonensi, scriptas, in quibus sermo erat de conjuratione

---

[1]) P. Orleans, *Vie de Ricci;* A. Schall, *Narratio de initio et progressu missionis S. J. in regno Chinensi;* P. Trigault, *De christiana expeditione apud Sinenses*; Du Halde, *Description de la Chine et de la Tartarie chinoise.*—[2]) Vide pag. 71.

contra imperatorem, a Christianis ope Lusitanorum excitanda. Tunc Toxogunsama majori crudelitate in Christianos saeviendum mandavit, novaque lege anno 1639 cunctis alienigenis, etiam commercii causa, aditu in imperium sub poena mortis in perpetuum interdixit; solis Batavis in quodam insulae Desimensis loco mercaturam cum Japonensibus facere concessit. Persecutionem ita prosecutus est, ut post ejus mortem (1650) paucissimi superessent Christiani, qui sub ejus successore vel interfecti vel mortui sunt. Sic christianae Religionis professio in Japonia extincta est [1].

92. In Gallia post Henricum IV, anno 1610 extinctum, regnavit Ludovicus XIII, filius ejus, usque ad annum 1643. Sub ejus principatu et civilis et ecclesiastica prosperitas perturbata fuit, tam contrariis studiis Henrici Condei et aliorum, qui Mariae Mediceae, reginae matris, sub minorenni rege procuratiouem et Concini d'Ancre in concilio regio praepotentiam aegre ferebant, tum rebellionibus Hugonotorum. Benearnenses catholici, ab Hugonotis graviter oppressi, ecclesiis suis et Religionis exercitio orbati, Ludovici XIII justitiam interpellarunt. Is anno 1617 magistratui Benearnensi mandavit, ut Religionis catholicae exercitia restituerentur et ablata clero bona redderentur. Quod cum ille executioni mandare negligeret, rex ipse anno 1620 in Benearneam profectus, ecclesias Catholicis, bona ecclesiastica et honores pristinos ecclesiasticis restituit, et Benearneam coronae Francicae adjunxit. Hugonoti hac re offensi, bellum civile instaurarunt; sed ab exercitu regio superati, plerasque urbes et castra, in quibus rebellionis signa explicarant, reddere, et anno 1623 pacem postulare coacti sunt. Verum semper inquieti, rursum in urbe Rupella rebellionem et bellum civile instaurarunt. Ex hac urbe, tum loci natura tum manu et arte munita, se tutabantur, militem conscribebant, pecunias imperabant, regisque auctoritatem spernebant. Rex e consilio cardinalis Richelieu, ministri sui, Rupellam, calvinianae sectae propugnaculum, oppugnare constituit. Primo classem centum viginti navium, quam Angli in Hugonotorum auxilium destinarant, ad insulam Rheam destruxit, deinde Rupellam munitionibus et stupendis molibus circumsepsit, et anno 1628 famis horroribus pressam in deditionem accepit. Ex hoc tempore attrita fuit Hugonotorum audacia, rebelles civitates ad regis obsequium redierunt, ubique et in ipsa urbe Rupella catholicae Religionis exercitia fuerunt restituta. Sectarii tamen secundum Nannetense edictum religionis liberum exercitium conservarunt.

Eccl. status in Gallia

[1]) Charlevoix, *Hist. et descript. du Japon;* Crasset, *Histoire du Japon;* Trigault, *De christianis apud Japonicos triumphis;* Sardino, *Catalogus regularium et saecularium, qui in Japonia sub quatuor tyrannis in odium Fidei violenta morte sublati sunt.*

In Belgio 93. In Belgio anno 1621 decessit princeps Albertus, post cujus obitum Isabella provinciarum subditarum procurationem continuavit usque ad annum 1633. Eodem anno, quo obiit Albertus, provinciae foederatae seu rebelles bellum instaurarunt. Rem pro Hispanis fortiter gessit Spinola belliduх, sed eo in Hispaniam revocato, Fridericus Henricus Arausicanus, qui anno 1625 Mauritio in provinciarum foederatarum gubernio successit, victorias plures retulit; anno 1629 Silvam, seu Buscoducum, et anno sequenti Trajectum ad Mosam cepit. Post Isabellae obitum provinciarum Belgicarum procuratio demandata fuit Ferdinando, cardinali archiepiscopo Toletano, Philippi IV regis Hispaniae fratri, qui illam gessit usque ad annum 1641. Interim publica rerum tranquillitas atque prosperitas perturbabantur non tantum Batavorum, sed etiam Gallorum, propter bellum inter Ludovicum XIII Galliae et Philippum IV Hispaniae reges, aggressionibus. His malis accesserunt brevi post lites et turbae Jansenianae, ut videbimus.

Bellum triginta ann. in Germania 94. In Germania dissidia Catholicos inter et Protestantes propter religionem et mutua gravamina, hos ad unionem evangelicam, illos ad ligam catholicam conficiendam adduxerunt, ut supra diximus [1]. Brevi post inter utramque partem bellum secutum est, quod annis triginta usque ad pacem Westphalicam, anno 1648 compositam, perduravit, et quo Germania horrendum in modum exagitata omnisque Europa turbata fuit, quod alii principes uni, alii alteri parti se sociarent. Bello ansam dederunt haeretici Bohemi, qui indultam sibi religiosam libertatem arbitrarie extendere coeperunt in detrimentum Catholicorum. Quum imperator Mathias anno 1618 eorum ausus litteris minatoriis coarguisset, illi, incentore potissimum comite Mathia de Thurn, arma capessiverunt, et in palatium regium Pragae irruentes, duos urbis gubernatores e fenestra dejecerunt; deinde constitutis triginta directoribus, totum regimen ad se traxerunt, aes publicum sibi vindicarunt, milites conduxerunt, atque omnem fere Bohemiam occuparunt. Mathias imperator eorum rebellioni arma opposuit. Protestantici vero principes, unionis evangelicae participes, auxiliares copias rebellibus destinarunt. Bohemi ita adjuti, non tantum contra caesareum exercitum dimicarunt, sed mox Moraviam, Silesiam et Lusatiam ope Protestantium, ubique numerosorum et in seditionem pronorum, ad communem secum rebellionem permoverunt; et qui tantum ad defendendum religionis suae exercitium se arma sumpsisse dictitabant, Jesuitas Bohemia ejecerunt, et Catholicos dure opprimebant.

Anno 1619 Mathia imperatore Viennae defuncto, regimen adiit Ferdinandus II, dux Stiriae, cui jam antea Mathias regna

[1]) Vide pag. 88.

Digitized by Google

Hungariae et Bohemiae cesserat; sed quem propter Religionis catholicae studium protestantici Bohemiae ordines acceptare recusabant. Rebelles Bohemi, de ope Protestantium in Austria certi, exercitum in eam duxerunt et Viennam usque penetrarunt. Eodem tempore protestantici ordines seu status, tum infra tum supra Anasum, arma contra Ferdinandum capessebant. Ferdinandus, medius inter hostes et humano auxilio destitutus, sed pia in Deum fiducia inconcussus stabat, cum subito quingenti equites, a summo copiarum duce missi, Viennam ingrederentur, et insolentes ordinum deputatos, terrore perculsos, in fugam conjicerent. Eodem tempore idem copiarum dux rebelles in Bohemia ingenti clade affecit, qua audita Bohemi, qui in Austriam irruerant, maturato itinere ad Pragam tuendam reversi sunt. Tunc Ferdinandus ad comitia, Francofordiae pro novi imperatoris electione congregata, profectus est, et coronam caesaream retulit. Maximilianus, dux Bavariae et ligae catholicae director, exercitum in Austriam duxit, ut protestanticos ordines ad homagium Ferdinando II praestandum compelleret. Ordines infra Anasum, accepta privilegiorum suorum religiosorum et politicorum confirmatione, illud jam praestiterant. Ordines supra Anasum ad idem faciendum a Maximiliano compulsi sunt.

Tranquillitate in Austria restituta, Maximilianus junctis sibi copiis caesareis penetravit in Bohemiam. Bohemi, rejecto Ferdinando, Fridericum V, electorem Palatinum, sibi regem crearant. Verum Maximilianus anno 1620 prope Pragam rebellium exercitum ita fudit, ut Fridericus e Bohemia fugerit, et brevi tempore Bohemia et ad eam relatae provinciae Ferdinando II penitus subjectae sint. Ferdinandus, proscripto Friderico, electoratum ejus terrasque cisrhenanas contulit Maximiliano, duci Bavariae. Aliquot belliduces et principes Germanici bellum continuarunt, sed confoederatorum Catholicorum armis succubuerunt. Anno 1625 complures ordines circuli Saxonici inferioris duce Christiano IV, rege Daniae, qui in eodem circulo ducatum Holsatiae possidebat, sive quod rebus suis timerent, sive quod imperatoris et Catholicorum potentiam infringere cuperent, arma ceperunt. Verum continuo devicti, post duos annos pacem petierunt et impetrarunt.

Interea Ferdinandus II, permotus partim Religionis catholicae studio, partim molestiis, sibi et decessoribus suis a subditis Protestanticis, ubi praevaluerant, suscitatis, eorum sacra in terris suis haereditariis suppressit. Jam anno 1621 praedicatores haereticos, et anno 1627 omnes, qui catholica sacra amplecti recusarent, Bohemia et Moravia emigrare jussit. Anno sequenti idem decrevit pro Austria. Protestantes supra Anasum religionis suae libertatem quidem armata manu tueri conati sunt, sed a copiis caesareis in pluribus praeliis victi, ad subjectionem adacti

sunt. Pro Silesia et Lusatia elector Saxoniae, qui has terras pro auxilio Ferdinando praestito acceperat, religionis libertatem impetravit. Aliam praeterea legem dedit Ferdinandus, ut omnia bona ecclesiastica, a Protestantibus post pacificationem Augustanam (1555) occupata, restituerentur. Quae restitutio in Germania exteriori Protestantium animos vehementer quidem perculit, attamen debilitati, ei armatam manum oppónere ausi non sunt, priusquam belli classicum cecinisset rex Sueciae.

Gustavus Adolphus rex Sueciae, motus partim studio succurrendi periclitanti rei protestanticae, partim cupidine acquirendi gloriam terrasque, anno 1630 fortissimum exercitum, belli molestiis et victoriis assuetum, in Germaniam duxit. Ei ordines protestantici, alii post alios, se adjunxerunt. Ipsi Galli sub Ludovico XIII, domum Austriacam diminutam cupientes, illis auxilia suppeditabant. Quibus adjutus Gustavus victorias plures de caesareis retulit, brevique tempore magnam Germaniae partem occupavit. Vix dici potest, quanta mala rei catholicae, ecclesiis et monasteriis ab hostibus illata sint in omnibus locis, quae occuparunt. Anno 1632 Gustavus in praelio apud Lutzen in Saxonia occisus est; verumtamen bellum continuatum fuit varia utrimque fortuna. Ferdinandus II rem magno animo agens, anno 1634 grandem victoriam de hostibus retulit apud Nortlingam. Anno sequenti Pragae pacem composuit cum J. Georgio, electore Saxoniae, qui exinde imperatori auxilium tulit contra hostes.

Ferdinando II anno 1637 defuncto, successit Ferdinandus III, filius ejus, jam anno 1625 Hungariae, anno 1627 Bohemiae et anno 1636 Romanorum rex creatus. Sub eo bellum acriter continuatum est. Ferdinandus victorias nonnullas de Suecis retulit. Sed brevi post hi, Bernardi ducis Weimarae et Ludovici regis Galliae armis adjuti, fere ubique superiores exstiterunt. Imperator medius inter hostes, Gallis ex una, Suecis aliisque ex altera parte eum impetentibus, pacem cum adversariis tractare coepit. De hac pace, quae anno 1648 in Westphalia conclusa est, suo loco dicemus[1].

Lites inter Hugonotos

95. Conspeximus supra lites in Hollandia inter Arminianos et Gomaristas calvinianos exortas, earumque sequelas[2]. In Gallia etiam per haec tempora controversiae graves inter Hugonotos excitatae sunt. Ab illis synodus Dordracensis suscepta et omnibus praescripta fuerat. Anno vero 1634 Moses Amyraldus, theologiae in schola Salmuriensi professor, ad conciliandos Arminianos cum aliis Calvinianis, dictis orthodoxis, librum edidit de praedestinatione, circa quam praesertim Arminiani ab aliis dissentiebant. Is docuit, Deum neminem hominum decreto absoluto

[1]) G. H. Bougeant, *Histoire des guerres et des négociations, qui précédèrent le traité de Westphalie*, 2 vol. in-12.—[2]) Vide pag. 82.

ad aeternam poenam praedestinasse, sed potius omnes salvare decrevisse, ea tamen conditione, si in Christum essent credituri. Unde ejus doctrina Uuiversalismus hypotheticus dicta est. Illam vero conditionem, non sicut Armianiani, aliqua ex parte in hominis potestate posuit, sed totam a Dei arbitrio derivavit, ita ut illi soli ad fidem et proinde ad salutem pervenire possent, quos Deus peculiari decreto ad eam elegerit, facultatem, sic dictam moralem, capiendi fidem iis tribuens, simulque eam in iisdem producens. Amyraldi doctrinam in peculiari libro, qui *Irenicus* inscribebatur, exposuit defenditque Paulus Testardus, praedicator Blesensis. Quamvis vero universalismus hypotheticus a particularismo Dordracensi reipsa non differret, tamen vel nova forma, sub qua propositus erat, pluribus displicuit, quod aliquam cum Arminianorum sententia similitudinem referret. Cum utrimque contentio cresceret, anno 1637 synodus, Alenconii in Normannia indicta, Amyraldum et Testardum ad reddendam rationem vocavit. Ii mentem suam ita explicarunt, ut honorifice fuerint dimissi, solumque rogati, ut a quibusdam locutionibus abstinerent. Nihilominus plures theologi calviniani sententias Amyraldi veluti arminianas et semipelagianas impugnabant, quibus is, insignes jam doctrinae suae patronos et defensores nactus, respondere non omisit. Quapropter anno 1644 synodus, Carentonii habita, utrique parti silentium de materia controversa praescripsit. Eo tamen lites non suppressae sunt[1].

Alias lites excitavit Josue Placaeus, etiam Salmuriensis theologus, qui in dissertatione anno 1640 edita, contendit, peccatum originale non in ipso actu inobedientiae protoparentum, quem posteri in eis participaverint, sed in vitiositate naturae humanae moralis, ex illo orta et ad posteros derivata, consistere; seu, ut ipse postea exposuit, peccatum Adami non immediate, sed mediate posteris ejus imputari. Hanc assertionem synodus nationalis, anno 1654 Carentonii habita, veluti erroneam damnavit, omnibusque praedicatoribus et professoribus eam tradere, vetuit. Imo Genevenses, agente Francisco Turretino, theologiae apud eos professore, anno 1675 omnibus, sententiam Placaei tradituris, depositionem intentarunt. Verumtamen is non tantum plures asseclas inter eruditos Calvinistas nactus est, sed etiam nonnullae synodi decretum Carentonianum executioni mandare detrectarunt[2].

96. Majorem confusionem subierunt Calvinistae ex parte ecclesiae Graecae. Quemadmodum Lutherani[3], ita et Calvinistae **Calvinismus ab eccl. Gr. proscriptus**

[1]) Blondel, *Actes authentiques des églises réformées;* Walch, *Einleitung in die religionsstreitigkeiten ausser der evangelischlutherischen kirche.*

[2]) Jablonsky, *Institut. hist. eccl. christ. recent.* — [3]) Vide pag. 58.

impetrare conati sunt, ut sua doctrina ab ecclesia Graeca approbaretur, hujusque secum consensum contra Catholicos jactare possent. Ad hanc rem iis opportunus erat Cyrillus Lucaris, Cretensis, qui cum Patavii litteris vacasset, varias Europae terras peragrarat, et speciatim Genevae calvinianae doctrinae capita didicerat. In Graeciam redux et anno 1602 factus patriarcha Alexandrinus, initam antea cum doctoribus calvinianis amicitiam litteris continuavit. Anno 1621 ad patriarchatum Constantinopolitanum evectus, calvinianas suas sententias audacius manifestavit; unde tantum Graecorum odium in se concitavit, ut in exilium fuerit ejectus. Postea restitutus, anno 1629 fidei confessionem, doctrinae calvinianae prorsus conformem, dedit oratori Batavorum apud aulam Turcicam; quam confessionem latine redditam typisque mandatam, veluti ecclesiae Graecae fidem et doctrinam, Calvinistae per Belgium aliasque terras venditarunt. Verum Cyrillus Lucaris propter hoc facinus et propter haeresim confestim a suis depositus fuit. Quamquam pecuniae vi et oratoris Batavi ope sedem patriarchicam adhuc recuperaverit, tamen anno 1638 ea iterum privatus, et jussu sultani propter seditiosas machinationes laqueo necatus fuit. Eodem anno Cyrillus Beroeensis, illius in sede Cp. successor, cum patriarchis Alexandrino et Hierosolymitano et viginti tribus episcopis Constantinopoli synodum habuit, in qua calvinianae confessioni ejusque auctori, Cyrillo Lucari, anathema dictum est. Eadem confessio damnata fuit in altera synodo Cp., anno 1642 sub Parthenio patriarcha habita.

Hac occasione etiam Petrus Mogilas, metropolita Chiovensis, una cum suffraganeis suis et theologis fidem ecclesiae Russicae testatus est in symbolico libro, cui titulus: *Declaratio fidei Russorum*. Qui liber anno 1643 a Constantinopolitano aliisque patriarchis Graecis subscriptus, orthodoxa fides omnium Graecorum dictus, et postea in pluribus synodis approbatus, in universa ecclesia Graeca auctoritatem consecutus est.

Nihilominus Calvinistae, praesertim in Gallia, duce Claudio, consensum doctrinae suae cum ecclesiae Graecae doctrina contra Catholicos etiam scriptis jactare non erubescebant. Hinc Nectarius, patriarcha Cp., ad convicia et calumnias Claudii Galli responsum dedit, in quo doctrinas Lutheri et Calvini dixit absurdas, quae totum Occidentem perturbarint et ab ecclesia Graeca nunquam probatae fuerint. Quoniam vero Hugonoti ad consensum Orientalium, speciatim circa Eucharistiam, provocare non cessarent, anno 1672 Dositheus, patriarcha Hierosolymitanus, synodum convocavit, in qua nova fidei confessio edita est, quae in confutandis Calvini erroribus fuse versatur, et sub titulo innotuit: *Clypeus orthodoxae fidei* seu apologia adversus haereticos calvinistas. Tandem cum Joannes Caryophylles, logotheta ecclesiae

Cp., calvinianos errores Cyrilli Lucaris resuscitasset et transubstantiationem impugnasset, Callinicus, patriarcha Cp., anno 1691 synodum coegit, in qua doctrina de conversione vera et substantiali panis et vini in corpus et sanguinem Christi declarata est, ab Apostolis oriunda et semper in Ecclesia tradita, et ad eam exacte exprimendam vocabulum μετουσίωσις, quod Latinorum *transubstantiationi* respondet, jam a longiori tempore Graecis usitatum, publica auctoritate sancitum fuit.

Quae omnia monumenta non modice conferunt ad vindicandam catholicam doctrinam contra criminationes novatorum, qui eam mediis saeculis a scholasticis, monachis et pontificibus adulteratam fuisse effutiunt [1].

---

[1]) L. Allat., *De Ecclesiae occident. et orient. perpetua consensione*; Le Quien, *Oriens christianus*; Schelstrat., *Acta ecclesiae orientalis contra Calvini et Lutheri haereses*; Opus inscriptum, *La perpétuité de la foi de l'Eglise cathol. touchant l'Eucharistie*.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

EPOCHA DUODECIMA

A LITIBUS JANSENIANIS USQUE PUBLICAM RERUM IN GALLIIS SUBVERSIONEM, AN. 1640-1789

PROOEMIUM

Novam epocham inchoamus a litibus, quas in Ecclesia agitarunt Jansenistae. Hi sic appellati sunt, quod damnatae Cornelii Jansenii doctrinae inhaererent. Il graves et diuturnas turbas in Ecclesia excitarunt, eo periculosiores, quod iidem singularem morum severitatem prae se ferrent, Ecclesiae fidem et communionem se revereri contestarentur, et, ementito erga Apostolicam Sedem obsequio, ejus auctoritatem convellerent.

Exsurrexit praeterea, durante hac epocha, perditissimum hominum genus, qui omnem prorsus religionem, ipsiusque Dei existentiam impugnarunt, et propterea Athei dicti sunt. Praeter hoc acerrima certamina Ecclesiae intulit incredulorum schola, qui specioso philosophorum nomine Religionem christianam oppugnarunt, omnem revelationem abjecerunt, et quamdam religionem naturalem, ut vocabant, seu deismum adstruxerunt. Haec autem saeculi XVIII incredulitas seu pseudo-philosophia erat sequela et prava progenies pseudo reformationis saeculi XVI. Etenim novatores saeculi XVI solam Scripturam, quam, rejecta Ecclesiae auctoritate, secundum privati sui spiritus dictamen interpretabantur, esse Fidei regulam contendentes, ipsam hominis rationem credendorum judicem constituebant. Hujusmodi doctrinam ad incertum, scepticismum et Indifferentiam in religionis negotio ducere, compertum est. Eadem enim libertate seu licentia, qua Lutherus et Calvinus nonnullas Scripturae partes et varia dogmata, quae Ecclesia ab apostolicis temporibus constanti traditione conservaverat et docuerat, abnegarunt, alii alia dogmata, et tandem pseudo-philosophi omnem Scripturam et revelationem rejecerunt.

Accesserunt societates occultae, dictae *Liberorum coementariorum* (Francs-Maçons), quae mala multigena et Ecclesiae et societati causarunt, et in generalibus rerum civicarum ac ecclesiasticarum conflagrationibus partem haud modicam habuerunt. Praeterea novitates litesque richeristicas instauravit larvatus Febronius, seu Joannes Nicolaus ab Hontheim.

Ex his sat liquet, Ecclesiae statum, durante hac epocha, graviter fuisse concussum. Continuo ei certandum fuit cum infensis

adversariis. At divina Providentia periclitanti Ecclesiae non defuit; dedit ei Pontifices pios, doctos, prudentes et vigiles, qui Petri naviculam in mediis jactati maris undis direxerunt; excitavit scriptores egregios, qui doctissimis libris Religionem defenderunt; novos populos eidem Ecclesiae aggregavit, multosque ab ea extorres in sinum ejus reduxit.

C. Jansenius ejusque *Augustinus* an. 1640

1. Lites, ineunte hac epocha in Ecclesia excitatae, nomen acceperunt a Cornelio Jansenio. Is anno 1585 in Accoy prope Leerdamum in Hollandia catholicis parentibus natus, humanioribus litteris Ultrajecti, philosophiae et theologiae Lovanii studuit. Emenso theologiae curriculo, valetudinis causa petiit Gallias, ubi singulari amicitia usus est cum Joanne Du Verger de Haurane, abbate monasterii Benedictini ad S. Cyranum, antea suo in studiis Lovanii socio. Anno 1617 Lovanium redux, post biennium S. theologiae doctor in universitate hujus oppidi renunciatus et anno 1630 S. Scripturae interpres creatus fuit. Anno 1633 librum scripsit, cui titulus: *Mars Gallicus*, in quo ardenti stilo Gallorum foedera cum principibus protestanticis suggillavit, et Austriacae familiae jura in Belgium contra illorum machinationes defendit. Hoc libro meruit favorem Philippi IV, regis Hispaniae, a quo anno 1635 episcopus Iprensis renunciatus fuit. Anno sequenti consecratus, mortuus est anno 1638.

Praeter commemoratum librum reliquit Jansenius commentarios in Pentateuchum, Proverbia, Ecclesiasten, Sapientiam, Sophoniam et in Evangelia, item epistolas ad abbatem Sancyranum, et infaustum opus, cui titulus: *Augustinus*, seu Doctrina S. Augustini de naturae humanae sanitate, aegritudine, medicina, adversus Pelagianos et Massilienses. In prima parte hujus libri exponitur haeresis Pelagiana; in secunda status humanae naturae ante et post lapsum; adeoque peccatum originale ejusque mali effectus, speciatim defectus liberi arbitrii; in tertia parte systema S. Augustini de auxilio gratiae medicinalis et de praedestinatione; ubique sententiae molinisticae, veluti semipelagianis affines, refutantur.

Jansenius in exarando hoc opere duobus et viginti annis laborasse dicitur; sed quam infelici exitu, patebit ex dicendis. Ipsius auctoris mens de doctrina, in libro ejus contenta, non parum suspecta redditur ex epistolis ejusdem ad abbatem Sancyranum. Inter alia in iis scribit: «Non audeo dicere quid sentio de praedesti« natione et gratia, ne forte antequam omnia parata et maturata « sint, mihi quod aliis accidit, Romae damner, sicut damnatus « fuerat Bajus». Addit, doctrinam, quam in Augustino exponebat, plerisque stuporem incussuram; futurum facile, ut tanquam delirus et somniator insignis audiat; magna prudentia, circumspectione, praesertim potentum et religiosorum coetuum praesidio opus esse. Sibi objiciens bullas Pii V et Gregorii XIII contra as-

sertiones Baji, exclamat: « Haereo, fateor, sed quid ad doctrinam S. Augustini ? »[1] Nihilominus paulo ante mortem suam in scripto testamento suam erga Sedem Romanam et Ecclesiam obedientiam professus est, opusque, vixdum absolutum, legavit Reginaldo Lameo, capellano suo, ut illud e consilio Liberti Fromondi, SS. Litterarum in universitate Lovaniensi interpretis, et Henrici Caleni, canonici, deinde archidiaconi Mechliniensis, typis mandandum curaret. En ejus verba: « Ego Cornelius, Dei « et Apostolicae Sedis gratia episcopus Iprensis, de mea libera « voluntate dono omnia mea scripta, ad explicationem S. Augu- « stini spectantia, capellano meo Reginaldo Lameo, partim quia « magno labore ea scripsit vel dictavit, partim quia sine origi- « nali copia corrigi non potest. Hac tamen mente hanc donatio- « nem facio, ut cum doctissimis viris, magnifico domino Liber- « to Fromondo et reverendo domino Henrico Caleno canonico « Mechliniensi, conferat et disponat de editione quam fidelissi- « me. Sentio enim aliquid difficulter mutari posse; si tamen Ro- « mana Sedes aliquid mutari velit, sum obediens filius, et illius « Ecclesiae, in qua semper vixi, usque ad hunc lectum mortis « obediens sum. Ita postrema mea voluntas est. Actum sexta « maii 1638 ». Fertur praeterea, eum, morti proximum, mandasse sanctimoniali, quae aegrotanti ministrabat, adferret librum nondum typis editum, in ignem, ut creditur, conjiciendum, sed hunc non fuisse repertum.

Lites jansenianae 2. Anno 1640 infelix liber Augustinus Lovanii in lucem prodiit. Mox plures adversarios, sed etiam defensores habuit. Nonnulli eum veluti ipsum Augustinum, ad debellandam Molinistarum doctrinam, e coelo delapsum laudabant. Alii, sanae doctrinae addicti, praesertim Jesuitae, illum ut praedestinatiana lue, in Baji propositionibus damnata, infectum impugnabant. Contentio continuo crevit. Interim liber Augustinus Romam delatus, anno 1642 ab Urbano papa VIII bulla, *In eminenti*, sub gravibus poenis et censuris, extra mortis articulum Apostolicae Sedi reservatis, prohibitus fuit, tum quod contra Pauli V constitutionem, ne qui libri, de auxiliis divinae gratiae tractantes, sine Sedis Apostolicae facultate ederentur, fuisset typis mandatus, tum quod contineret varias propositiones, jam decessorum suorum Pii V et Gregorii XIII bullis condemnatas. Verum contentiones non sunt sopitae. Jansenianí libri defensores Urbani constitutionem aut obreptitiam aut subreptitiam vel supposititiam esse dicebant, et conversi ad Pontificem et ad regem Hispaniae, impetrare satagebant, ne ad acceptandam bullam adigerentur, con-

---

[1]) *Naissance du Jansenisme découverte*, ou *Lettres de Jansenius à l'abbé de Saint-Cyran*, Louvain 1654.

tendentes, in libro Jansenii non nisi S. Augustini doctrinam esse expositam.

Eadem animorum contentio visa est in Gallia, ubi J. Vergerius, abbas Sancyranus, ejusque discipulus Antonius Arnaud, theologiae doctor, multorum animos ad suscipiendum Jansenii librum praeparaverant. Posterior in duabus apologiis, anno 1644 pro Jansenio editis, ostendere conatus est, non nisi D. Augustini doctrinam ab eo propositam esse. Ideo Urbanus papa bullam suam quoque in Galliam transmisit, ubi etiam ac in Belgio ejus publicatio atque acceptatio obstacula varia experta est.

Interim Pontifex litteris ad nuntios suos in Gallia et apud Coloniam atque ad internuntium apud Bruxellas, ad episcopos Belgii, ad universitates Lovaniensem et Duacensem datis, constitutionis suae publicationem et acceptationem urgebat. In Gallia anno 1644 Pontificis bulla in concilio regio acceptata, transmissa est ad Sorbonam, quae propositiones, quae tanquam a prioribus Pontificibus jam damnatae in ea adlegabantur, notavit, omnibusque ad se pertinentibus de iis disputare prohibuit; quantum ad alias bullae clausulas spectabat, sententiam suam suspendit. Innocentius X, qui anno 1644 Urbano VIII successit, tum apud regem Hispaniae tum apud Leopoldum archiducem Austriacum, Belgii procuratorem, egit, ut refractarios in Belgio ad acceptandam Urbani bullam compellerent. Tandem utriusque potestatis, pontificiae et regiae, mandatis effectum est, ut anno 1651 ii, qui hactenus in Belgio laudatae bullae restiterant, se ei submiserint.

Ex hoc tempore jansenianae lites in Belgio sopitae sunt. In Gallia vero magis efferbuerunt. Janseniani libri defensores omni via illius doctrinam propagare studuerunt. Cum autem prae aliis Jesuitas sibi oppositos experirentur, omnia tentarunt, ut eos invisos redderent. Hinc famosi libelli, in quibus Jesuitae satyrica et maledica ratione proscindebantur. Tanta erat animorum contentio, ut in sermonibus, scriptis, scholis et suggestibus in utramque partem disceptaretur.

Anno 1649 N. Cornet, doctor Parisiensis et facultatis theologicae syndicus, septem propositiones ex Augustino Jansenii excerptas ad Sorbonam detulit. Sorbonistarum alii judicium recusarunt, alii eas haereticas et S. Scripturae contrarias judicarunt. Tunc de excerptis propositionibus ardentius disceptatum fuit.

3. Anno 1650 res delata est ad comitia cleri Gallicani, Parisiis congregata. Episcopi numero octoginta quinque e propositionibus, a Sorbona censuratis, selegerunt quinque, de quibus maxime disputabatur, et quae, consentientibus ipsis hoc tempore Jansenianis, summam doctrinae, in libro Jansenii contentae, constituebant. Praesules Galli eas Romam transmiserunt, et Pontificem Innocentium X obtestati sunt, ut easdem diligenter ex- Quinque propositiones Jansenii

penderet, et de singulis perspicuam certamque sententiam ferret. Contra alii undecim episcopi Galli, Jansenii doctrinae faventes, Pontificem a ferenda sententia dehortati sunt.

Quinque istae propositiones sic sonabant: 1, aliqua Dei praecepta hominibus justis, volentibus et conantibus, secundum praesentes, quas habent vires, sunt impossibilia, deest quoque iis gratia, qua possibilia fiant; 2, interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur; 3, ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione; 4, Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus etiam ad initium fidei; et in hoc erant haeretici, quod vellent eam talem esse cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare; 5, semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse.

Has propositiones Pontifex in congregationibus, ad hoc institutis, coram quatuor cardinalibus et tredecim peritissimis S. theologiae consultoribus, ex omni ordine electis, mature expendi jussit. Postquam res ea, qua major desiderari non posset, diligentia esset discussa, ii etiam, quos adversarii in causae suae patrocinium Romam legarant, fuissent auditi, Innocentius X die 31 maii anno 1653 constitutionem edidit, *Cum occasione*, qua commemoratas quinque propositiones, e Jansenii libro excerptas, damnavit et unicuique earum particularem damnationis notam seu censuram inussit: primam declaravit temerariam, impiam, blasphemam, anathemate notatam et haereticam, et ut talem damnavit; secundam declaravit haereticam et ut talem damnavit; tertiam pariter declaravit haereticam et ut talem damnavit; quartam declaravit falsam et haereticam, atque ut talem damnavit; quintam declaravit falsam, temerariam, scandalosam, et intellectam eo sensu, ut Christus pro salute dumtaxat praedestinatorum mortuus sit, impiam, blasphemam, contumeliosam, divinae pietati derogantem, haereticam, et ut talem damnavit. Mandavit omnibus Christi fidelibus sub poenis et censuris, contra haereticos eorumque fautores in jure expressis, ne de dictis propositionibus aliter sentire, docere aut praedicare praesumerent, quam in praesenti declaratione continebatur. Praecepit omnibus episcopis, locorum ordinariis et haereticae pravitatis inquisitoribus, ut quosvis contradictores et rebelles censuris poenisque ecclesiasticis, implorato etiam brachii saecularis auxilio si opus fuerit, compescerent. Addidit praeterea, se per hanc de quinque propositionibus declarationem nullatenus approbare alias propositiones, in libro Jansenii contentas.

Innocentii bulla non tantum in Belgio ab episcopis, universitatibus et ordinibus religiosis sine contradictione acceptata est, sed etiam in Gallia ab omnibus fere episcopis et a Sorbona lu-

benti animo admissa fuit. Ipsi jansenianae causae patroni fatebantur, quinque propositiones esse merito damnatas; verumtamen doctrinae suae praefracte adhaerescentes, aciem mutarunt, et ad versutias ac cavillationes conversi, dixerunt, illas propositiones nec quoad verbum nec quoad sensum, a Pontifice intentum, in libro Jansenii contineri, proinde hujus doctrinam minime esse condemnatam. Episcopi Galli, anno 1654 consueta comitia Parisiis celebrantes, praedictas propositiones cum libro Jansenii diligentissime contulerunt, discusserunt etiam quaecumque ab adversariis ad eludendam bullae pontificiae sententiam objiciebantur, declararuntque, istas quinque propositiones in libro Jansenii contineri, et in proprio verborum sensu atque eo ipso, quo a Jansenio asseruntur, esse damnatas. Hanc declarationem praesules Galli transmiserunt ad Innocentium X, qui per rescriptum, 29 septembris 1654 datum, eam confirmavit, expressisque verbis asseruit, per suam constitutionem, 31 maii 1653 datam, in quinque propositionibus damnatam esse doctrinam Cornelii Jansenii, in ejus libro, cui titulus: Augustinus, contentam.

Attamen haeresis non est extincta. Cumque primarii inter refractarios, Antonius Arnaud, Blasius Pascal, Petrus Nicole, eruditione, ingenii acumine, facundia, libris ingeniose et eleganter scriptis, morum severitate excellerent, ii multos in partes suas pertraxerunt [1].

4. Post Urbanum vero papam VIII, qui 29 julii 1644 naturae concessit, 14 septembris pontifex inauguratus est Joannes Baptista Pamphilius, Romanus, cardinalis tituli S. Eusebii, qui sub Innocentii X nomine Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1655. Is pietate, defendendae et propagandae Religionis ardore, justitia, prudentia, liberalitate, aliisque virtutibus claruit. Venetis et equitibus Melitentibus contra Turcarum impetus triremes et pecunias subministravit. Uladislao etiam, Hungariae regi, bellum contra christiani nominis hostes paranti, auxilia dedit. Ad catholicos Hibernos, ab haereticis oppressos, legavit J. B. Rinuccinum, archiepiscopum Firmanum, ut illorum inopiam auro et argento sublevaret, eosque ad agendam fortiter causam contra persecutores hortaretur. Pacem, anno 1648 Monasterii in Westphalia inter principes catholicos et protestanticos compositam, tanquam Ecclesiae et imperio noxiam atque probrosam improbavit. Anno 1650 Romae jubilaei indulgentiam concessit. Coenobia, in quibus propter parvum religiosorum numerum disci-

Innocent. X pontifex an. 1644

[1]) P. d'Avrigny, *Mémoires chronologiques et dogmatiques pour servir à l'histoire eccl. depuis* 1600 *jusqu'en* 1716; H. Dumas, *Histoire de cinq propositions de Jansenius;* P. Deschamps, *De haeresi Janseniana ab Apostolica Sede merito damnata;* Tournely, *Tractatus de gratia.*

plina regularis servari non posset, in Italia sustulit, facta episcopis locorum potestate eorum bona in alios usus sacros convertendi. Damnavit libellum anonymum, De magnitudine Ecclesiae Romanae et SS. Petri et Pauli pontificatu, cujus auctor, aequalem utriusque Apostoli potestatem propugnando, unitatem capitis et primatus evertebat. Damnavit etiam, ut vidimus, quinque propositiones, e libro Jansenii excerptas [1].

Mennonitar. fata

5. Interea secta Anabaptistarum, qui et Mennonitae a Mennone Frisio dicti sunt [2], variis fatis et dissidiis exagitata est. Post mortem Mennonis in pluribus terris incrementa non exigua ceperant. In Batavia, quae fuit principalis eorum sedes, jam posteriori saeculi praecedentis tempore Guilielmi principis Arausicani, quem collata ad bellum pecunia sibi conciliaverant, et quorumdam magistratuum favore tolerari coeperunt. Anno 1626 ibidem publica ordinum lege plenam religionis libertatem consecuti, numerum suum auxerunt. In Germania diversa sorte usi sunt. Ferdinandus I eos anno 1548 ex Austria, in qua erant frequentes, expulit. Nihilominus post multos annos magnus eorum numerus deprehensus est praesertim in regionibus, Moraviae conterminis, quos Rudolphus II anno 1601 sub poena capitis inde excedere jussit. Plerique eorum concesserunt in Moraviam meridionalem, ubi coetus suos plurimum auxerunt, donec eamdem sortem, quam Ferdinandus II omnibus acatholicis in terris suis Germanicis constituit, experti sunt. Tunc multi eorum, qui catholica sacra amplecti nolebant, migrarunt in Transylvaniam. In reliqua Germania Mennonitae coetus habebant in Holsatia, Frisia orientali, in principatu Mindensi, in Palatinatu superiori et inferiori, in ducatibus Jullacensi et Clivlensi, in quibus sicut in Polonia et Borussia Polonis subjecta, iis tolerantia indulta est. In Helvetia minime tolerabantur. Ibi a Calvinistis, potissimum ab anno 1536, exilium, bonorum ademptio et verbera contra eos decreta et frequenter effectui data sunt. Omnium severissime in illos animadvertebant Bernenses, qui anno 1659 in eos inquiri jusserunt, et, non obstante Batavorum intercessione, anno 1693 illos, qui ex exilio reversi deprehendebantur, ergastulis nauticis, stigmatibus, ipsique morti addixerunt.

Mennonitae adinstar aliorum sectariorum in dogmatibus suis parum constantes fuerunt. Plures quidem fidei confessiones ediderunt, sed nullam eis auctoritatem symbolicam tribuebant. Secundum istas confessiones doctrina eorum a doctrinis caeterorum acatholicorum praesertim differebat in his: Hominis justitiam, fide consequendam, ex ejus regeneratione oriri; baptismum non nisi credentibus et poenitentibus esse conferendum; homini in id

[1]) Spondan., ad an. 1644-55; Ciacon., *Vitae RR. Pontif.*
[2]) Vide pag. 18.

nitendum esse, ut Christus in eo habitet; se ei revelet, eum perficiat et divinae suae naturae participem faciat; coenam esse memoriale Christi, et panem ac vinum esse summi boni symbola, quorum perceptione homines monentur, ut illud a Deo efflagitent; abstinendum esse a vocibus, consubstantialis, persona divina, trinitas, quod in S. Scriptura non occurrant; Ecclesiam e solis sanctificatis consistere; excommunicationem peccatoribus contumacibus diligenter infligendam, qua etiam a Deo separantur; magistratum a vero christiano non gerendum; arma aut bellum gerere et jusjurandum emittere, a Christo prohibitum; matrimonium cum alienae religionis asseclis inire, esse illicitum. Quum vero in his ipsis aliisque ne omnes quidem Mennonitae idem sentirent, in plures factiones scissi sunt. Praecipue eorum factiones erant Mitiorum seu Grossorum et Severiorum seu Subtilium, quod illi de excommunicatione aliisque nonnullis mitius, hi severius sentirent. Posteriores iterum propter habitum, liturgiam et alia in plures factiones separati sunt. Mitiores etiam anno 1664 in duas partes, nimirum Galenistarum et Apostolorum separari coeperunt. Galenistae, auctore Abrahamo Galeno, medico et praedicatore Amstelodamensi, docebant, summam religionis consistere in observatione praeceptorum moralium, parumque interesse, quid quis de dogmatibus credat; unde rejectis fidei confessionibus, ad sententias socinianas inclinarunt. Apostoli, auctore Samuele Apostool, etiam medico et Amstelodamensi praedicatore, illorum principia reprobantes, ab iisdem secesserunt [1].

6. Post bellum diuturnum, in Germania catholicos inter et protestanticos principes gestum, ab utriusque partis oratoribus de componenda pace actum fuit. Inter alia, de quibus agebatur, maxime arduum erat negotium religionis. Principes protestantici non tantum religionis suae libertatem, sed et plura alia in catholicae rei detrimentum petebant, et fere ubique superiores, pacis conditiones dictabant. Ferdinandus imperator III iis diu restitit, tandem Suecorum et Gallorum armis lacessitus, pacis conditionibus, anno 1648 inter principum oratores pactis, assensit. Haec est celebris pax, dicta Westphalica, quod Monasterii et Osnabrugae in Westphalia fuerit confecta. Per eam quidem restituta est Germaniae tranquillitas, et a bellis civilibus cessatum, sed non exigua detrimenta catholicae rei illata sunt. In primis pax Augustana, quam anno 1555 Carolus V cum Protestantibus confecit [2], confirmata est et etiam ad Calvinistas extensa, atque in universum perfecta Catholicorum, Lutheranorum et Calvinistarum aequalitas tum in religionis negotio tum in rebus politicis et

Pax Westphalica an. 1648

[1]) F. Catrou, *Histoire du fanatisme dans la religion protestante*; J. B. Starck, *Geschichte der Taufe und der Taufgesinnten*.

[2]) Vide pag. 37.

civilibus decreta. Extra terras Austriacas omnes ecclesiae, episcopatus, abbatiae, capitula, collegia, xenodochia, monasteria, ante 1 januarii 1624 a protestantibus occupata, cum suis juribus et bonis, eis confirmata sunt. In ecclesiis et capitulis mixtis, in quibus alii veterem, alii novam religionem profitebantur, decretus est aequalis titularium et canonicorum utriusque religionis numerus. Praeterea compensandorum sumptuum bellicorum causa varii episcopatus cum abbatiis in ducatus et principatus saeculares conversi et principibus protestanticis concessi sunt. Sic rex Suecorum, praeter Pomeraniam, episcopatus Bremensem et Verdensem; marchio seu elector Brandeburgicus episcopatus Magdeburgensem, Halberstadiensem, Mindensem et Caminensem; duces Brunsvico Lunaebergenses alternis vicibus episcopatum Osnabrugensem; dux Megalopolitanus Suerinensem et Raceburgensem; lantgravius Hasso Cassellanus abbatiam Hersfeldensem; duces Brunopolitani monasteria de Walkenried et Groemingen retulerunt. Qui principes Religionis catholicae reliquias, in illis terris superstites, brevi tempore deleverunt. Innocentius papa X hujusmodi pacis conditionibus merito reclamavit, eamque ad posterorum memoriam edito diplomate improbavit. Verumtamen pax Westphalica recepta est, et deinceps in societate europaea jus publicum seu systema politicum constituit [1].

Relig. stat. in Anglia 7. In Anglia post Jacobum I, qui obiit anno 1625, regnavit Carolus I, filius ejus, qui eodem anno Henricam Franciae, Henrici IV filiam, uxorem duxit. Haec cum esset catholica, apud regem effecit, ut Catholicorum conditio in Anglia non nihilo melior redderetur. At post aliquod tempus ex dissidiis religiosis politica secuta sunt, regnum bellis civilibus exagitatum est, ipseque rex anno 1649 a senatu capitis damnatus.

Etenim, praeter Episcopalium seu Anglicanorum et Presbyterianorum seu Puritanorum sectas, in Anglia enata est secta Independentium. Haec inter Puritanos circa annum 1581, auctore Roberto Brownio, praedicatore in comitatu Norvicensi, initium cepit. Brownistae principiis democraticis anarchica substituerunt; non tantum episcoporum, sed etiam presbyterorum et synodorum auctoritatem rejiciebant; docebantque, quemvis coetum ecclesiasticum a reliquis omnibus prorsus independentem esse, praedicatores a singulis cujusvis coetus membris votorum pluralitate constituendos et pro arbitrio destituendos, et praeter eos cuivis sine sexus et conditionis discrimine jus esse annuntiandi divinum verbum, modo se ad illud a Spiritu S. afflari sentiret. Unde paulo post Independentes appellati sunt. Praeterea

---

[1]) Adam, *Arcana pacis Westphalicae*, Francof. 1698, alias, *Historica relatio de pacificatione Osnabrugo-Monasteriensi*, 1737; G. H. Bougeant, *Histoire du traité de Westphalie.*

caeteras ecclesiastici regiminis formas ardore fanatico detestabantur, ad quas abrogandas etiam vim in Episcopales adhibebant et in ipsam reginam Elisabetham invehebantur. Quapropter nonnulli eorum morte mulctati sunt, alii in Belgium foederatum confugerunt. Anno 1610 Joannes Robinson, Lugduni Batavorum apud coetum illorum praedicator, offensus, quod sui omnem principiorum brownisticorum mitigationem rejicerent, in Angliam rediit, et Londini primum coetum Independentium condidit. Hi Brownistis in eo erant mitiores, quod ecclesias, a sua regiminis forma alienas, non adeo ao illi impeterent, neque cuivis pro concione dicendi potestatem facerent.

Porro Independentes aeque ac Puritani propter doctrinas suas a supremo regimine coercebantur. Carolus I patris sui exemplo Episcopalibus favit, eorumque potestatem auxit. Ut ecclesiastica eorum forma etiam in Scotia praevaleret, non tantum episcopis, ibi constitutis, publica munera eaque amplissima contulit, sed etiam anno 1637 liturgiam anglicanam introducere conatus est. Verum populus in seditionem prorumpens, id impedivit, et anno sequenti ordines Scoti in unum congregati, episcopos et omnia, a Jacobo et Carolo ad firmandum eorum regimen introducta, abrogarunt. Carolus rex Scotos jam armis ad obedientiam adigere conabatur, sed bellum, inde enatum, anno 1640 adversum regi exitum habuit. Interea democratica Puritanorum principia etiam inter Episcopales probari coeperant, et quo magis eorum factio a regibus reprimebatur, eo amplius aucta fuerat. Independentes vero ita multiplicati erant, ut caeteros Puritanos et numero et viribus superarent.

Interim Carolus I ordines publicos convocavit. At a populo ad comitia deputati, erant maxima parte regi infesti, adeo ut qui dictam cameram inferiorem constituebant, plerique sive puritani sive independentes essent. Hi jam pro summo odio, quo in episcopos flagrabant, primo archiepiscopum Cantuariensem Laud, deinde caeteros episcopos plerosque in vincula conjici mandarunt. Hoc facto, legem proposuerunt, qua episcopi comitiis publicis excluderentur, et tum regem tum cameram superiorem, jam omni auctoritate carentes, anno 1642 ad illam legem approbandam compulerunt. Camera inferior continuo ulterius progrediens, anno 1645 archiepiscopum Laud capite plecti jussit, et anno sequenti episcopis penitus abrogatis, calvinianam regiminis ecclesiastici formam, presbyteriis, classibus, synodis provincialibus et nationalibus distinctam, in Angliam introduxit.

Brevi e democratibus et independentibus ecclesiasticis facti sunt politici, suaque principia ab episcopis ad regem transtulerunt; unde bella cruenta et caedes secuta sunt. Carolus contra iniquos camerae inferioris et democratum conatus exercitum collegit, seque armis defendere tentavit; initio haud infeliciter pu-

gnavit; at junctae Scotorum et Anglorum vires sub duce Oliviero Cromwell, qui milites suos fanatismo religioso implere noverat, Carolum regem ad tantas redegerunt angustias, ut se Scotorum fidei committeret. Ab his rex traditus Anglis, in vincula conjectus est, et agente eodem Cromwell, laesae religionis et libertatis publicae accusatus, anno 1649 capite plexus fuit.

Novae reipublicae, nunc in locum monarchiae introductae, specioso protectoris titulo praesedit Cromwell, qui majori, ac unquam reges, potestate potius tyrannide usus est usque ad mortem suam, quae accidit anno 1658. Sub eo Puritanorum, e quibus is erat, religio et potestas praevaluerunt. Cuivis tamen liberum erat eam profiteri religionem, quae sibi verior videretur. Soli Catholici hac libertatis lege erant exclusi. Catholici vero Hiberni iniquissimae et durissimae sorti addicti sunt. Jam Henricus VIII, Eduardus VI et Elisabetha iis Hibernis, quos sub potestate sua habebant, novitates religiosas vi et crudelitate obtrudere conati fuerant. Deinde sub Jacobo I universa Hibernia subacta fuit. Anglis vero, qui in ea ad morem colonorum consederant, maxima privilegia in detrimentum indigenarum concessa sunt. His omnibus irritati Hiberni, quorum plerique Religioni catholicae fideliter inhaerebant, regnante Carolo I, arma arripuerunt pro patriae et Religionis libertate atque defensione. In bello inde exorto Cromwell ita praevaluit, ut cunctos Catholicos ex universa terra in unam provinciam coegerit, cuivis ejus limites transgressuro mortem intentans. Quo facto, omnibus, qui bellum participarant, fundi, qui tres circiter quartas totius terrae partes efficiebant, adempti et colonis acatholicis ex Anglia venditi sunt. Ita Catholici in Hibernia ad paupertatem redacti fuerunt, simulque inextirpabile turbarum semen sparsum[1].

Quakeri — 8. Hoc ipso tempore, quo Presbyterianis et Episcopalibus inter se pugnantibus, res ecclesiastica in Anglia admodum perturbata esset, ibidem orta est secta Quakerorum. Horum auctor fuit Georgius Fox, professione sutor, natura severus et morosus, animo intenso et phantasia vivida; qui se ad emendandum moralem et religiosum hominum statum divinitus excitatum contendit. Anno 1647 revelationes, quas sibi divinitus obtingere dicebat, primo quidem amicis, dein omnibus sibi obviis proponere coepit. Earum summa in eo consistebat, ut homines ad lumen divinum, eorum animis a Deo inditum, attenderent, ejusque inspirationes sequerentur. Quum hoc tempore in Anglia maxima esset in religionis negotio licentia, Fox multos e rudioribus as-

---

[1]) P. d'Orléans, *Histoire des révolutions d'Angleterre*; D'Avrigny, *Mémoires pour servir à l'histoire de l'Eglise*; item, *Mémoires pour servir à l'histoire de l'Europe*; T. Burnet, *Histoire de la réformation de l'église d'Angleterre.*

sectas sibi conciliavit, quibus progressu temporis etiam plures e viris litteratis et nobilibus accesserunt. Inter hos notatu digniores erant Samuel Fischer, Georgius Keith, Robertus Barclay et Guilielmus Penn, qui confusas magistri ideas scriptis illustrarunt et in quoddam systema redegerunt. Illius summa fere haec erat: Omnes posteri Adami peccato corrupti et cognoscendo recte Deo inepti sunt; sed Deus pro immenso suo in homines amore, cujusvis, sive christiani sive judaei sive gentilis, animum aliquo saltem vitae tempore illustrat et movet ad bonum cognoscendum et faciendum, quatenus ei indidit particulam divini luminis, quod quia Dei voluntatem eloquitur, vocatur verbum internum, et quia a Christo descendit et ab eo non possit separari, ita ut is in homine quasi habitet, appellatur Christus internus. Istud lumen recessione a rebus externis et attentione interna studiose excitandum est, quia quamvis illud nemini denegetur, a multis tamen propter suam negligentiam non percipitur. Hoc lumine duce omnes homines, ethnici ac christiani, ad salutem pervenire possunt et omni tempore potuerunt. Ex hoc verbo interno sacri Christianorum libri manarunt, qui secundum illud, utpote revelationis factae, perdurantis et semper duraturae, fontem, sunt interpretandi. Ea sola luminis divini eloquia habenda sunt, quae neque sanae rationis neque S. Scripturae (de cujus auctoritate minime conveniebant) dictaminibus sint contraria. Praeterea Quakeri mysteriosas christianae religionis doctrinas et sacramenta rejiciebant, et in quemdam Deismum tendebant: In doctrina morali ab aliis sectariis differebant praecipue, quod juramentum et bellum, alios salutare et aliter quam vocibus secundae personae singularis alloqui, caput denudare, aliosve honores cuiquam, ipso rege non excepto, exhibere, illicitum haberent; quod oblectationes, pompas et luxum in vestitu et supellectili tanquam res, sensualitatem nutrientes animumque distrahentes, evitare praeciperent. Eorum constitutio ecclesiastica his principiis erat conformis. Quum enim lumen internum cuivis hominum esset inditum, non habebant inter se qui doctrinam theologicam colerent, neque peculiarem praedicatorum ordinem. Duplicis tamen generis ministros habebant, apostolos nempe, qui ad propagandam sectam alio abibant, et seniores, qui pauperes et infirmos curabant et ordini in sacris conventibus invigilabant. Eorum sacra in eo solo consistebant, quod prout quis a spiritu interno excitabatur, nudato capite vel ad dicendum surgeret vel ad orandum in genua procumberet, caeteris surgentibus et viris caput denudantibus. Dum nemini quid in mentem veniebat, totus coetus, ne verbo quidem audito, discedebat. Quantum spectat ad nomen Quakerorum, quod in lingua anglicana trementes denotat, alii dicunt, eos id primum accepisse a quodam judice, qui, cum Fox eum ad verbum Dei tremere juberet, hunc ejus-

que asseclas ludibrii causa vocarit trementes; alii putant, eos ita appellatos fuisse, quod in verbum Dei intendentes, tremere solerent. Ipsi se confessores lucis et amicos vocare consueverunt.

Porro Fox ad propagandam sectam suam non tantum Angliae provincias peragravit, sed etiam in Scotiam, Americam septentrionalem, Anglis subjectam, Bataviam et Germaniam profectus est. Secundum ejus exemplum asseclae ejusdem fanatico ardore sectam propagare studuerunt, quorum multi, etiam feminae, Angliam peragrabant, lumen internum annuntiantes, homines que ad deserendam religionem corruptam et suscipienda sua placita excitantes. Nonnulli in Americam, Bataviam, Germaniam, Galliam, Italiam, aliasque regiones studio faciendi proselytos profecti sunt. Copiosos coetus formarunt in septentrionalibus Angliae provinciis et in Valesia, pauciores in reliquis, in Scotia et Hibernia. In America principalis eorum sedes fuit Pensylvania. Extra Angliam et subjectas ei terras paucos asseclas habuerunt. In ipsa Anglia propter importunam conversionis methodum, propter convicia in ecclesiam et clerum, propter jusjurandum et decimas denegatas saepe cum privatis, clericis et magistratibus collidebantur, saepiusque dura et incerta fuit eorum conditio[1].

Peyrerius praeadamita

9. Alium errorem in lucem protulit Isaac Peyrerius, qui Burdigalae in Gallia anno 1594 parentibus calvinistis natus, anno 1655 duos libros edidit, quorum prior erat inscriptus: Praeadamitae sive exercitationes super versus 12, 13 et 14 cap. V epist. ad Romanos; alter: Systema theologicum ex praeadamitarum hypothesi exornatum. In his libris contendebat Peyrerius, Adamum non esse universorum hominum, sed tantum Judaeorum parentem, et ante eum alios extitisse homines, a Deo conditos, quos neque Adami praevaricatio perdidisset, neque universale diluvium delevisset. Absurdum commentum a Calvinistis aeque ac Catholicis reprobatum est. Illud hoc ipso tempore scripto confutavit e Catholicis Ph. Le Prieur seu Priorius[2], e Lutheranis J. C. Danhawer[3]. Peyrerius in Belgio interceptus et custodiae mancipatus, ad saniorem mentem rediit. Romam profectus, coram Alexandro papa VII et Calvinistarum et Praeadamitarum haeresim abjuravit.

Alexander VII pontifex an. 1655

10. Post obitum enim Innocentii X, qui decessit 7 januarii 1655, 7 aprilis ejusdem anni in Petri cathedram evectus est Alexander VII, Senensis, antea appellatus Fabius Chisius, qui pontificatum gessit usque ad annum 1667. Is ab initio omnibus Catholicis spem magnam fecit, quod, dum erat cardinalis, propter

---

[1]) F. Catrou, *Hist. du fanatisme dans l'église protestante;* G. Croese, *Historia Quakeriana.*

[2]) *Animadversiones in librum Praeadamitarum*, Paris. 1756, in-8.

[3]) *Praeadamita utis seu fabula.*

res praeclare gestas principibus et populis gratissimus esset. Pontifex factus nihil omisit quod ad officii sui munus pertinere arbitraretur. Principes christianos litteris hortatus est ad communem concordiam, ut Turcas, eorum dissidiis elatos et intento in Europae jugulum gladio furentes, conjunctis viribus coercerent. Venetis et Hungaris ad repellendos Turcarum impetus pecuniam et milites misit. Auxilia quoque destinavit regi Poloniae, armis Suecorum pene oppresso, et Carolo Emmanueli, duci Sabaudiae, ad reprimendos in Alpinis vallibus Waldensium ausus. Christinam, reginam Suecorum, quae abdicato regno et abjurata Bruxellis haeresi, Romam venit, debito honore excepit. Ad compescendam audaciam quorumdam, de immaculata B. V. M. conceptione disputantium, superiorum Pontificum constitutiones in hac re instauravit confirmavitque. Viros litteratos impense fovit. Multas propositiones mollioris ethices et apologiam casuistarum, quae sub nomine Pirotii prodierat, condemnavit. Proscripsit quoque Jansenistarum effugia contra decessoris sui constitutiones.

11. Jansenistae porro, seu haereseos jansenianae defensores, non obstantibus episcoporum Gallorum et Innocentii papae X declarationibus et sententiis[1], continuo contendebant, quinque propositiones, ab Apostolica Sede damnatas, in libro Jansenii non reperiri vel saltem non habere eum sensum, in quo fuerant damnatae, proinde jansenianam haeresim, qua insimulabantur, esse adversariorum commentum. Alexander papa VII, ab episcopis Galliae interpellatus, anno 1656 novam constitutionem, *Ad sacram*, edidit, in qua decessoris sui constitutionem et declarationem confirmavit, et inter alia haec declaravit: « Cum autem, sicut accepimus, nonnulli iniquitatis filii praedictas quinque propositiones in libro Jansenii praedicto non reperiri, sed ficte et pro arbitrio compositas esse, vel etiam sensu, ab eodem intento, damnatas non esse, asserere magno cum Christi fidelium scandalo non formidant. Nos....praeallatam Innocentii praedecessoris nostri declarationem, constitutionem ac definitionem harum serie confirmamus, approbamus, innovamus, et quinque illas propositiones ex libro praememorati Cornelii Jansenii... excerptas ac in sensu, ab eodem Cornelio Jansenio intento, damnatas fuisse, declaramus ac definimus, ac ut tales iterum damnamus ». Hanc constitutionem episcopi Galliae in comitiis generalibus anno 1657 summa cum veneratione acceptarunt, statueruntque, ut ea in omnibus Galliae dioecesibus promulgaretur. Praeterea condiderunt fidei formulam, ab omnibus clericis subscribendam, qua contestabantur, quod se sincero animo subjicerent constitutioni Innocentii X, datae 31 maii 1653 secundum verum ejus sensum per constitutionem Alexandri VII, Lites Jansenian.

[1]) Vide pag. 116-117.

datam 16 octobris 1656, declaratum, seque ore et animo condemnare quinque propositiones Cornelii Jansenii, in libro ejus contentas et ab utroque Pontifice damnatas.

Tunc Jansenistarum factio ad instar colubri tortuosi, cujus caput attritum est, per gyros et cavillationum deflexus auctoritatem, qua damnabatur, effugere conata, excogitavit celebrem distinctionem juris et facti. Asseruerunt, Ecclesiam quidem esse infallibilem in quaestionibus juris, sitne haec aut illa doctrina orthodoxa an haeretica, non vero in quaestionibus facti, an ea doctrina in hoc vel illo libro contineatur nec ne, aut quis sit libri ejusque auctoris sensus. Unde contenderunt, assensum fidei quidem esse praestandum Ecclesiae judicio de quinque propositionibus in se spectatis, non vero relate ad librum Jansenii. Sic rem novis quaestionibus involvere et implicare studuerunt. Tanta fuit factiosorum contra pontificias constitutiones audacia, ut rex Galliae, Ludovicus XIV, anno 1660 episcopos, comitiorum cleri praesides, admonuerit, istud scandalum efficaci via tollerent et rebelles reprimerent. Quapropter in comitiis decretum est, ut qui contra constitutiones pontificias in causa janseniana scripserant, doctrinam suam retractarent, et qui e clericis saecularibus et regularibus supra memoratae fidei formulae subscribere renuerent, ceu haeretici haberentur. Nihilominus, praeter caeteros Jansenistas, ex ipsis episcopis quatuor subscriptionem recusarunt, nimirum Pavillon Alectensis, Choart de Buzenval Bellovacensis, Caulet Apamiensis et Arnauld Andegavensis. Unde contentiones motusque inter clerum Gallicanum augebantur.

Praecipuum Jansenistarum receptaculum erat coenobium monialium ordinis Cisterciensis, quod Portus-regius dicebatur, haud procul a Parisiis situm. Huc Antonius Arnauld, Nicole, Pascal aliique Jansenistarum duces, et plures aliae utriusque sexus personae, pleraeque nobiles, diverterant, juxta coenobium domicilia elegerant et vitae asceticae rationem sectabantur. Omnes una cum monialibus jansenianae causae erant addicti. Quum autem moniales Portus-regii commemoratae formulae subscribere recusarent, anno 1664 ab archiepiscopo Parisiensi sacramentorum usu prohibitae sunt; pleraeque tamen contumaciter in sua rebellione perseverarunt.

Ludovicus XIV rex Galliae existimans, Jansenistas Pontifici citius obedituros, ab Alexandro papa VII petiit, ut ipse certam fidei formulam subscribendam praescriberet, qua iis medium eludendi apostolicas constitutiones eriperetur. Igitur Pontifex die 15 februarii 1664 novam constitutionem, *Regiminis apostolici*, edidit, qua omnibus ecclesiasticis, archiepiscopis, episcopis, aliis quibuscumque ecclesiastici ordinis, tam regularibus quam saecularibus, etiam monialibus, doctoribus, licentiatis, aliisque collegiorum rectoribus et magistris sub poenarum canonicarum

commination praecepit subscribendam hanc fidei formulam:
« Ego N. constitutioni apostolicae Innocentii X datae die 31 maii
« anno 1653 et constitutioni Alexandri VII datae die 16 octobris
« anno 1656 summorum Pontificum me subjicio, et quinque pro-
« positiones ex Cornelii Jansenii libro cui nomen Augustinus,
« excerptas et in sensu ab eodem auctore intento, prout illas per
« dictas constitutiones Sedes Apostolica damnavit, sincero ani-
« mo rejicio ac damno, et ita juro: Sic me Deus adjuvet et haec
« sancta Dei Evangelia ». Ludovicus XIV secundum Pontificis mandatum praescripsit, ut omnes ad quos spectabat, in toto regno suo Alexandri formulae subscriberent. Eamdem subscriptionem episcopi, exceptis quatuor supra commemoratis, in suis dioecesibus imperarunt.

Verumtamen nec hac via refractarii ad catholicam obedientiam reducti sunt. Alii aperta fronte repugnarunt, asserentes, Alexandrinae formulae simpliciter subscribi non posse absque perjurio ab iis, quibus non erat persuasum, quinque propositiones in libro Jansenii contineri, et ad vitandum perjurium in subscriptione exprimendam esse distinctionem juris et facti. Inter hos praecipuus erat A. Arnauld, propter suam in errore pertinaciam a Facultate Parisiensi e numero doctorum expunctus. Alii, qui molliores vocabantur, dicebant, praedictae formulae simpliciter subscribi posse, etiam ab iis, qui animo persuasum haberent, nullam doctrinam haereticam in libro Jansenii reperiri, vel sensum, a Jansenio intentum, non esse haereticum. Horum ratio erat, quod subscriptio ex se ipsa solum referretur ad jus et non ad factum, vel quod subscribens neque assereret neque negaret, quinque propositiones in sensu Jansenii esse haereticas, sed solum affirmaret, eas in hoc sensu esse a RR. Pontificibus damnatas. En quos flexus et obliquos meatus probarint ii ipsi, qui adversarios suos laxioris moralis et pravarum restrictionum accusare solebant. Episcopi Alectensis, Bellovacensis, Apamiensis et Andegavensis simplicem seu absolutam formulae Alexandrinae subscriptionem denegarunt, et in litteris suis pastoralibus contenderunt, constitutionibus apostolicis, quantum ad jus seu dogma spectabat, praestandum esse assensum fidei, quantum vero ad factum pertinebat, sufficere obsequiosum silentium. Haecque sententia inter refractarios communiter recepta est. Ex hoc tempore non tam de quinque propositionibus et libro Jansenii, quam de infallibilitate et auctoritate Ecclesiae et Pontificis disceptatum fuit, ad quam deprimendam adversarii maligne confundebant facta mere humana seu historica cum dogmaticis.

Interim Pontificis et regis mandato adversus quatuor rebelles episcopos judicium canonicum institutum est. Hi vero tum fictis et fraudulentis submissionis testificationibus tum amicorum, quos in episcopatu, aula, magistratu et in monasteriis habebant, pa-

trocinio impendens sibi periculum declinarunt. Interea obiit Alexander papa VII. Ejus successor, Clemens IX, causam contra quatuor episcopos prosequendam mandavit. Episcopi novemdecim, quorum caput erat de Goudrin, archiepiscopus Senonensis, datis ad Clementem papam et Ludovicum regem litteris, pro illis intercesserunt; deinde apud nuntium apostolicum causam inter Pontificem et quatuor episcopos ita composuerunt, ut hi ad retractandas priores suas litteras pastorales non compellerentur, sed sincere formulae Alexandrinae subscriberent, idemque faciendum imperarent dioecesanis suis. Tunc quatuor episcopi novam formulae subscriptionem confecerunt, sed quae in actis secretis conservata est; et ad Clementem papam litteras dederunt, quibus significabant, se ad exemplum caeterorum Galliae episcoporum formulae Alexandrinae subscripsisse et ecclesiasticis suis in synodis idem praescripsisse, seque eamdem constitutionibus apostolicis obedientiam imperasse, quam caeteri episcopi imperarant. Haec omnia ab iis sincere peracta esse, ad Pontificem scripserunt episcopi pacis mediatores. Clemens IX his testimoniis persuasus, quatuor istos episcopos sincere et proinde sine restrictione aut distinctione subscripsisse, et quinque propositiones damnasse in omni sensu, quo ab Ecclesia damnatae erant, 19 januarii 1669 gratulatorias ad eos litteras scripsit, iisdem pacem reddidit, coeptumque contra eos judicium absolvit. Tunc etiam moniales Portus regii in integrum restitutae, motusque sopiti sunt.

De hac pace, quam Clementinam vocarunt, postea gloriati sunt Jansenistae, quod quatuor isti episcopi in sua subscriptione, quae in actis verbalibus continebatur, distinxissent inter jus et factum, et tamen a Clemente IX pacem accepissent. Verum quamvis ista distinctio reperta fuerit in actis secretis, certum est, eam fuisse Pontifici incognitam, eumque existimasse, illos episcopos sincere, sine ulla distinctione vel restrictione et secundum litterarum apostolicarum praescriptum egisse. Id tum ex ipsorum episcoporum et moderatorum pacis tum ex Pontificis ad illos et ad regem litteris confirmatur[1].

Script. eccl. **12.** Inter scriptores ecclesiasticos, qui circa hujus saeculi medium floruerunt, exponendis et illustrandis SS. Litteris adlaborarunt hi qui sequuntur: Simon Muisius seu de Muis, Aurelianensis, archidiaconus Suessionensis, linguarum orientalium peritissimus, scripsit inter alia laudatissimum commentarium litteralem et historicum in Psalmos[2]. Joannes Stephanus Menochius, Papiensis, societatis J., edidit institutiones politicas et oecono-

[1]) Conf. D'Avrigny et alios indicatos pag. 117.

[2]) Edidit cum triplici Psalmorom versione latina et scholiis Bossuetii J. N. Paquot, Lovan. 1770, 2 vol in-4.

micas, e S. Scriptura depromptas, tractatum de republica Hebraeorum, et commentarium seu scholia in universam Scripturam [1]. Joannes Morinus, Blesensis, e calvinista catholicus et presbyter Oratorii, in linguis orientalibus versatus, edidit versionem LXX interpretum una cum versione latina Nobilii, praefatione et prolegomenis [2], exercitationes biblicas in textum hebraeum [3], exercitationes ecclesiasticas in utrumque Samaritanorum Pentateuchum [4]. Libertus Fromondus, Eburo, in universitate Lovaniensi SS. Litterarum professor, reliquit commentarios in Epistolas, in Canticum Canticorum, in Actus Apostolorum et in Apocalypsim, in quibus nonnulla habentur, quae jansenianam doctrinam sapiunt. Petrus Possinus, Narbonensis, societatis J., elucubravit catenam patrum Graecorum in S. Marcum, spicilegium Evangelicum et explanationem in Apocalypsim. Ludovicus Ferrandus, Telonensis, edidit Psalmos cum argumentis, paraphrasi et annotationibus eruditis magis quam judiciosis. Joannes de la Haye, Parisiensis, ord. Min., edidit Biblia magna in quinque, et Biblia maxima in novemdecim volumina in folio distributa, quae tamen haud magni fiunt. Guido Michael Le Jay, Parisiensis, curavit editionem Bibliorum polyglottorum [5].

Inter theologos claruerunt, Franciscus Sylvius, Hanno, in universitate Duacensi S. Theologiae professor, reliquit laudatissimos commentarios in Summam D. Thomae; praeterea scripsit in quatuor priores libros Pentateuchi, item de controversiis fidei et contra nascentem Jansenismum [6]. Guilielmus Herincx, Helmondanus, ord. Min., episcopus Iprensis, auctor est cursus theologici, scholastici et moralis. Vincentius Contenson, Condomensis, ord. Praed., dedit theologiam dogmatico-moralem mentis et cordis. Joannes de Lugo, Jesuita Hispanus, et R. E. cardinalis, reliquit tractatum de virtute et sacramento poenitentiae aliosque scholastico-morales [7]. Franciscus de Lugo, ejus frater, pariter Jesuita, edidit commentarium in D. Thomam Aquinatem, tractatum de sacramentis et alios. Antonius Diana, Panormitanus, ordinis clericorum reg. Theatinorum, collegit summam seu partes duodecim resolutionum moralium [8]. Hermannus Busembaum, societatis J., cujus extat Medulla theologiae moralis. Nicolaus Isambertus, Aurelianensis, doctor Sorbonicus, composuit doctum commentarium in Summam D. Thomae. Dionysius Petavius, Aurelianensis, societatis J., docte scripsit de dogmatibus theologicis [9] et de hierarchia ecclesiastica [10]. Joannes Morinus, jam lau-

[1]) Paris. 1719, 2 vol. in-fol., Alost. 1825, 15 vol. in-8.
[2]) Paris. 1628, 3 vol. in-fol.—[3]) Ibid. 1660, in-fol.
[4]) Ibid. 1631, in-4.—[5]) Paris. 1628-45, 10 vol. in fol.
[6]) Antverp. 1698, 6 vol. in-fol. Desiderantur in hac editione opuscula contra Jansenismum.
[7]) Lugdun. 1633, 7 vol. in-fol.—[8]) Antverp. 1656, 8 vol. in-fol.
[9]) Paris. 1644, 5 vol. in-fol.—[10]) 1643 in-fol.

datus, edidit tractatus de sacris ordinationibus et de poenitentia. Franciscus Hallerius, Carnotensis, doctor Sorbonicus et episcopus Cabellionensis, reliquit libros de sacris electionibus et ordinationibus, de hierarchia, et opuscula contra Jansenistas. Amandus Richelius, seu Richelieu, Parisiensis, episcopus Lucionensis, cardinalis et regni administer, scripsit methodum controversiarum Fidei, defensionem fidei catholicae, alia. Adrianus et Petrus de Wallemburch, fratres Roterodami, episcopi suffraganei, hic Moguntini, ille Coloniensis archiepiscopi, composuerunt egregios tractatus generales et speciales de controversiis Fidei. Franciscus Veronius, Parisiensis, inter alia opera polemica edidit librum praestantissimum de regulis Fidei. Henricus Holden, Anglus, dedit analysim Fidei.

In historia et antiquitate ecclesiastica illustranda operam impenderunt, supra indicatus Dionysius Petavius, exaravit doctrinam et rationarium temporum. Odericus Raynaldus, presbyter Oratorii, annales ecclesiasticos Baronii perduxit ab anno 1199 usque ad 1565[1]. Antonius Godeau, episcopus Venciensis et Grassensis, scripsit gallice historiam ecclesiasticam novem priorum saeculorum. Philippus Labbeus, Bituricensis, societatis J., dedit catalogum scriptorum historiae Byzantinae, bibliothecam manuscriptorum, bibliothecam bibliothecarum, bibliothecam antijansenianam, dissertationes de scriptoribus ecclesiasticis, collectionem conciliorum, alia. Jacobus Sirmondus, societatis J., praeter opuscula contra Gothofredum, Salmasium, Richerium, Sancyranum, et alia [2], edidit concilia Galliae [3]. Sfortia Pallavicini, Romanus, societatis J. et R. E. cardinalis, dedit accuratam historiam concilii Tridentini contra pseudohistoriam fratris Pauli Sarpi. Aubertus Miraeus, Bruxellensis, canonicus Antverpiensis, collegit elogia illustrium Belgii scriptorum, bibliothecam ecclesiasticam, aliaque chronologico-historico-diplomatica. Ferdinandus Ughelli, Florentinus, ord. Cisterciensis, edidit Italiam sacram. Matthaeus Raderus, Jesuita Tirolensis, auctor est Bavariae sanctae et piae et Viridarii Sanctorum. Antonius Sanderus canonicus Iprensis, inter alia reliquit Flandriam illustratam et chronographiam sacram Brabantiae. Abraham Ecchellensis, Maronita, syriacarum et arabicarum litterarum professor Parisiis, praeter alia dedit concordiam nationum christianarum orientalium in fidei catholicae dogmatibus. Petrus Arcudius, presbyter, Corcyrensis Graecus, scripsit de concordia ecclesiae Orientalis et Occidentalis in septem sacramentorum administratione, de purgatorio igne et de processione Spiritus Sancti. Leo Allatius, Chiensis Graecus, bibliothecae Vaticanae custos, plura scripsit

---

[1]) Rom. 1646-77, 9 vol. in-fol.—[2]) Paris. 1696, 5 vol. in-fol.
[3]) Ibid. 1629, 3 vol. in-fol.

ad Graecorum doctrinam, disciplinam et antiquitates spectantia. Petrus de Marca, archiepiscopus Tolosanus, designatus Parisiensis, inter alia plurima dedit concordiam sacerdotii et imperii, in qua nonnulla a Sede Apostolica reprobata sunt. Joannes Bona, Pedemontanus, ord. Cisterciensis et R.E. cardinalis, optime scripsit de rebus liturgicis et aliis. Bartholomaeus Gavantus, Mediolanensis, Barnabita, praeter tractatum de synodis dioecesanis et manuale episcoporum, edidit commentarium in rubricas Missalis et Breviarii, a C. M. Merato saeculo sequenti auctum [1]. J. Goar, Parisiensis, ord. Praed., inter alia reliquit commentarium in euchologium seu rituale Graecorum. L. Holstenius, Hamburgensis, composuit codicem regularum monasticarum et canonicarum [2]. A. Manriquez, Hispanus, ord. Cist. et episcopus Badajocensis, edidit annales ordinis Cisterciensis. Lucas Wadinghus, Hibernus, ord. Minorum, collegit annales ord. S. Francisci [3] et bibliothecam scriptorum ejusdem Ordinis [4]. Philippus Alegambe, Bruxellensis et Nathaleel Sotwell, Anglus, Jesuitae, continuarunt bibliothecam scriptorum societatis J., inceptam a Petro Ribadeneira [5]. Franciscus Combefis, Aquitanus, ord. Praed., auxit bibliothecam patrum Graecorum, ediditque bibliothecam patrum concionatoriam.

In jurisprudentia ecclesiastica sibi nomen pepererunt, Augustinus Barbosa, Lusitanus, episcopus Ugentinus, multa scripsit ad jus canonicum spectantia, quorum quaedam in indicem librorum prohibitorum relata sunt [6]. Prosper Fagnanus, Italus, claruit commentario in Decretales [7]. Franciscus Zypaeus, archidiaconus Antverpiensis, dedit analysim juris pontificii, consultationes canonicas et notitiam juris Belgici. Valerius Andreas, Brabantus, in universitate Lovaniensi juris interpres, edidit fastos hujus academiae, bibliothecam Belgicam et synopsim juris canonici. Em. Gonzales Tellez, Hispanus, reliquit commentaria in singulos textus quinque librorum decretalium [8]. Andreas Vallensis, Ardanensis, juris canonici professor Lovanii, erudite scripsit in Decretales. Christophorus Justellus, Parisiensis, praeter codicem canonum Ecclesiae universalis, publicavit una cum Guilielmo Voello bibliothecam juris canonici veteris [9].

Scriptoribus asceticis hujus aetatis adnumerandi sunt, Joannes Jacobus Olier, institutor seminarii s. Sulpitii Parisiis; Armandus Joannes le Bouthillier de Rancé, ante conversionem suam Jansenianis addictus; alii plures.

---

[1]) August. Taurin. 1736-49, 5 vol. in-4.
[2]) August. Vindel. 1759, 6 vol. in-fol.
[3]) Rom. 1731, 17 vol. in-fol.— [4]) 1650 in-fol.
[5]) Rom. 1676, in-fol.— [6]) Lugdun. 1716, 16 vol. in-fol.
[7]) Rom. 1661, 3 vol. in-fol.
[8]) 1693, 4 vol. in-fol.— [9]) Paris. 1661, 2 vol. in-fol.

Scriptores Portureg. **13.** Praeter commemoratos scriptores floruerunt hac aetate alii, eruditione haud vulgari praediti, sed jansenianis partibus addicti. Communiter appellantur scriptores Porturegienses. Ex his fuerunt Antonius Arnauld, Parisiensis, propter pertinaciam suam in defendenda doctrina janseniana doctorum Sorbonicorum albo expunctus, ab anno 1679 usque ad 1694, quo mortuus est, in Belgio exul. Plurima scripta reliquit de re litteraria, in favorem doctrinae jansenianae, contra Calvinistas, contra patres Jesuitas; varia relata sunt in indicem librorum prohibitorum; sed commendatur opus de perpetua fide Ecclesiae catholicae circa Eucharistiam [1]. Blasius Pascal, Arvernus, subtilis ingenii mathematicus, praeter commentationes (*Pensées*) de Religione christiana et alia, scripsit gallice litteras provinciales, in quibus multa falsa societati Jesu attribuit, ut eamdem risui et contemptui exponeret; quapropter ab Apostolica Sede juste damnatae sunt. Petrus Nicole, Carnotensis, clericus, hebraice, graece et latine doctus, cujus scripta partim sunt moralia, partim polemica contra Calvinistas, partim in favorem Jansenistarum. L. Is. le Maître de Sacy, Parisiensis, sacerdos, vulgavit versionem gallicam Bibliorum cum interpretatione sensus spiritualis et litteralis, quae caute legenda est. L. Seb. de Tillemont, Parisiensis, presbyter, praeter historiam Romanorum imperatorum, gallice edidit commentarios ad ecclesiasticam sex priorum saeculorum historiam.

Reformat. Trappens. **14.** Jansenistarum partibus etiam aliquandiu favit, sed deinde ab iisdem discessit Joannes Bouthillier de Rancé, ut supra diximus. Is a statu sui sanctitate, erat quippe sacerdos, ad saecularia oblectamenta et Jansenistarum factionem delapsus, sed anno 1663 inde ad saniorem mentem et vivendi rationem revocatus, monasticum habitum ordinis Cisterciensis suscepit. Anno sequenti coenobii, dicti la Trappe, abbas factus, monachos suos ad primaevam regulae, a S. Benedicto compositae et a D. Bernardo restitutae, austeritatem revocavit. Inter rigidissima instituta, ad quae monachos suos permovit, erat separatio ab omni caeterorum hominum consortio, perpetuum silentium, victus vilissimus, in solis oleribus et fructibus consistens, preces diu noctuque in choro recitandae, durus manuum labor, cubile durissimum, perpetua poenitentiae ac mortis memoria. De Rancé in continuis poenitentiae exercitiis reliquam vitam egit usque ad annum 1700, quo placidissime obiit. Reliquit plura scripta ad confovendam pietatem et disciplinam perutilia. Concertavit etiam cum J. Mabillonio de studiis monasticis [2].

[1]) *La perpétuité de la foi de l'Église catholique touchant l'Eucharistie*, Paris 1670, 3 vol. in-4. Opus postea duobus tomis auctum a Renaudotio.

[2]) Marsollier, *Vie de dom Rancé, abbé et réformateur de la Trappe*; Helyot, *Hist. des ord. relig.*

Digitized by Google

15. De instituta a S. Vincentio de Paulo congregatione missionis supra diximus [1]. Idem praeterea instituit congregationem Puellarum charitatis, quae ministrarent pauperibus infirmis. Alia creavit sodalitia ad sequioris sexus educationem, ad colligendos infantes expositos, aliasque hominum inopias et calamitates sublevandas. Post mortem Ludovici XIII ab Anna Austriaca Ludovici XIV matre, in sanctius concilium accitus, pro viribus adlaboravit, ut leges ecclesiasticae et civiles observarentur, Apostolicae Sedis sententiis debita obedientia ab omnibus praestaretur, ecclesiis et monasteriis digniores praeficerentur. Demum laboribus et senio attritus, anno 1660 aeternam mercedem consecutus est, postea a Benedicto XIII inter Beatos et a Clemente XII inter Sanctos relatus [2]. S. Vincent. de Paulo

16. Vidimus, quanto cum successu Religio christiana primo a Jesuitis, deinde etiam a Dominicanis aliisque missionariis in vastissimo Sinarum imperio fuerit propagata [3]. Ea continuo majora ibi incrementa cepit usque ad annum 1661, quo mortuus est imperator Cun-tschi. Huic in imperio successit Cang-hi, filius ejus minorennis, cujus tutores gravem persecutionem contra Christianos excitarunt. Etenim eruditus quidam Sinensis illis persuaserat, Christianos esse proditores et in seditionem pronos. Illi primo aliquot mandarinos christianos et omnes missionarios ipsumque patrem Schall, summo honore ab imperatore Cun tschi habitum, vinculis onerari, deinde in Canton relegari jusserunt. Anno 1665 decreverunt, Religionem christianam esse erroneam et noxiam, ejusque doctores morte afficiendos. Anno 1669 rerum status mutatus est, quum juvenis Cang-hi ipse regimen suscepisset. Huic Jesuitae libellum supplicem obtulerunt, quo Christianorum religionem et disciplinam ab adversariorum calumniis vindicarunt, postularuntque, ut missionariis, in Canton relegatis, libertas redderetur. Imperator eorum libellum pro more misit ad supremum rituum tribunal, cujus judices in proposito suo perstantes, responderunt, Religionem christianam esse pravam et in imperio tolerari non posse. Verumtamen in comitiis imperii decretum est, Religionis christianae professionem neque pravam esse, neque ad defectiones aut perturbationes publicas vergere; iis, qui illam sequebantur, secundum priscum morem esse liberum eam profiteri, sic tamen, ut nec coetus novos instituerent, nec ulterius suam Religionem propagarent; missionarios, in Canton relegatos, ad ecclesias suas redire posse; mandarinis christianis adempta munera esse restituenda. Cang-hi ad patris sui exemplum Jesuitas magni fecit, Ferdinandum Verbiest, Belgam, in locum A. Schall jam mortui, praesidem tribunalis mathema- Relig. stat. in Sinis

[1]) Vide pag. 94.
[2]) Collet et Abelly, *Vie de S. Vincent de Paul;* Helyot, *Op. cit.* tom. VIII.— [3]) Vide pag. 103.

tioi constituit; et quamvis supra commemorata lege esset prohibitum, ne Sinenses ad christianam Religionem transirent, ista tamen lex tam parum observabatur, ut eodem anno 1671, quo data fuit, ultra viginti millia Sinenses et anno sequenti etiam princeps quidam, imperatoris consanguineus,et unus e supremis belliducibus Christo nomen dederint.

Post paucos annos prorex provinciae Che-kiang novam persecutionem excitavit, P. Intorcettam aliosque Jesuitas e sua ecclesia, domo et ipsa provincia exturbari jussit, atque Religionem christianam, ceu plenam erroribus, vetitam esse declaravit. Verum Thoma Pereira, qui F. Verbiest in praesidio tribunalis mathematici successerat, aliisque Jesuitis, qui Pekini agehant, supplicantibus, anno 1692 imperator et supremum rituum collegium seu tribunal, commemoratam supra prohibitionem revocarunt, mandaruntque, ut in omnibus provinciis templa Christianorum, quum nihil omnino mali operarentur, conservarentur,et cunctis permitteretur Religionem christianam profiteri et templa adire. Praeterea omnibus provinciarum proregibus mandatum est, ut isti decreto morem gererent,illud cum caeteris mandarinis communicarent, curarentque,ut ab omnibus confestim accurate servaretur, et si quid a quoquam secus fieret, ad aulam referrent. Ex quo tempore Religio christiana grandia cepit incrementa, novis missionariis praesertim Jesuitis ex Europa in Sinas transeuntibus [1].

Lis de rit. Sinensibus

17. Interea non modicae lites inter missionarios ortae sunt de quibusdam ritibus Sinensium.Hi nempe in propriis aedium suarum cubiculis tabulas in honorem majorum suorum defunctorum appensas habebant cum hac inscriptione:Sedes animae hujus aut illius defuncti.Coram his tabulis stato tempore prosternebantur, luminaria accendebant, thus concremabant,in mensis appositis flores, fructus, panificia aliaque offerebant,imo animalia mactabant.Eosdem honores litterati Confucio exhibere solebant. Praeterea Sinenses coram cadaveribus consanguineorum se prosternere,luminaria et thus accendere et commemoratas supra res offerre in more habebant. Quum Sinenses his ritibus essent addictissimi, ne horum prohibitio illorùm ad Fidem conversionem obstaret, Jesuitae considerantes,hos ritus ut mere politicos et civiles,eos apud Sinenses christianos tolerabant. Jesuitae hoc de dictis ritibus judicium sibi maxime formarunt,quod ipsi Mahometani in Sinis eos observarent, quod jam ante introductam idololatriam ibidem viguissent, quodque Sinenses neque Confucium neque defunctos suos ceu dios aut sanctos haberent. At Morales,dominicanus Hispanus, aliique religiosi missionarii,qui inde ab anno 1630 propagandi Evangelii causa in Sinas venerunt, illos ri-

[1]) P. du Halde, aliique indicati p. 104.

tus judicarunt religiosos, adeoque, quod superstitionem ethnicam saperent, a Christianis esse omittendos.

P. Morales in Europam reversus, anno 1643 contra ritus sinenses libellum obtulit S. Congregationi de propaganda Fide, in quo illos ut superstitiosos et idololatricos exposuit. Postquam accusationis libellus et capita in ea contenta, fuissent discussa, S. Congregatio ritus sinenses superstitione inquinatos censuit, et Sinensibus christianis interdixit anno 1645; quod interdictum Innocentius papa X eodem anno confirmavit «donec sibi et Apostolicae Sedi aliter visum non esset». Ex his postremis verbis conspicitur, Congregationem et Pontificem ritus sinenses interdixisse, prout illos exposuerat p. Morales. Hic anno 1649 in Sinas redux, S. Congregationis responsa, in sinicam linguam versa, vulgavit.

Jesuitae existimantes, ritus istos longe aliter quam re ipsa essent, fuisse Pontifici expositos, anno 1651 Romam legarunt p. Martini, qui post annos fere quatuor eo pervenit, et S. Congregationi librum obtulit, in quo partim e classicis Sinensium libris, partim ex eorum, qui ab anno 1581 missione sacra in Sinis perfuncti fuerant aliorumque testimoniis ea quae fuerant a p. Morales exposita, ita confutavit, et res controversas sic exposuit, ut post multas disceptationes anno 1656 Alexander papa VII. e S. Congregationis et cardinalium judicio declararit, Christianis permitti posse caeremonias, quae fiebant in aula Confucii, quod secundum allegata viderentur cultus esse mere civilis et politicus; item secundum proposita tolerari posse, ut Sinenses conversi adhiberent caeremonias suas erga suos defunctos, etiam cum gentilibus, sublatis tamen superstitiosis; etiam assisterent tantum cum gentilibus, quando hi agunt superstitiosa, praesertim facta fidei protestatione et cessante periculo perversionis, et quando aliter odia et inimicitiae vitari non possunt.

Cum anno 1669 a S. inquisitionis Officio postulassent Dominicani, an Innocentii X, an Alexandri VII decreto standum foret, responsum est, utrumque decretum secundum quaesita, circumstantias et omnia, in dubiis exposita, esse servandum, adeoque vitandos ritus superstitiosos, permittendos civiles et politicos. Ex hoc tempore controversia sopita fuit usque ad annum 1693. Missionarii Christianis ritus istos haud absolute prohibebant, sed prudenter et cum magna tolerantia istos ab his abducere studebant[1].

18. Hoc ipso saeculo in nonnulla Indiae posterioris regna Evangelium missionariorum studio illatum est. Jam anno 1626 Jesuitae venerunt in Tongkinum. Inter eos erat Alexander de Rhodes, qui velut auctor ecclesiae Tongkinensis consideratur. Is e- Relig. prop. in Ind. post.

[1]) P. du Halde, *Description de la Chine et de la Tartarie chinoise*; *Lettres édifiantes*; G. Pray, *Historia controversiarum de ritibus Sinicis*, Pestini 1789 in-8.

jusque socii et qui post hos in Tongkinum venerunt, tam prosperum laborum suorum habuerunt successum, ut anno 1639 jam plus quam octoginta millia Christiani in isto regno numerarentur. Saepius quidem persecutiones aut vexationes contra eos excitabantur; imo anno 1666 sub gravi poena Religionem christianam amplecti Tongkinensibus interdictum est. His non obstantibus ea ulteriores continuo progressus fecit, ita ut posterioribus hujus saeculi annis major pars regni sacris christianis esset addicta.

In Cochinchinam pariter post medium hujus saeculi Religio christiana auctoribus Jesuitis introducta, brevique tempore a multis incolis suscepta est.

In regnum Siamense missionarii Dominicani jam saeculo elapso fidem christianam introducere conati sunt; sed resistentibus Mahometanis, quorum ibi magnus erat numerus, parvum habuerunt successum. Posteriori vero hujus saeculi tempore Religio christiana in hoc regno majora cepit incrementa.

Quum in his regionibus persecutiones Christianorum essent frequentes, iisque durantibus missionarii europaei expelli solerent, A. de Rhodes, Jesuita, postquam annis multis in Sinis, Tongkino et Cochinchina Evangelium praedicasset, Romam redux, Innocentio papae X edixit necessitatem mittendi in has orientales plagas episcopos, qui clerum in singulis nationibus ex indigenis formarent. Pium consilium probavit Innocentius, et executioni dedit Alexander VII, ejus successor, qui tres vicarios apostolicos, natione Gallos, in commemoratas terras destinavit, nimirum Franciscum Pallu, episcopum Heliopolis et vicarium apostolicum Tongkini et quinque viciniorum provinciarum Sinensium; Petrum de la Mothe Lambert, episcopum Berytensem et vicarium apostolicum Cochinchinae, regni de Laos et quinque provinciarum Sinensium; Ignatium Cotolendy, episcopum Metellopolis et vicarium apostolicum Nankini et caeterarum provinciarum Sinensium. Postremus in itinere obiit. Duo priores e Pontificis consensu resederunt in regno Siamensi, ubi non procul ab urbe metropoli Siamo basilicam, seminarium et collegium pro juvenibus Siami, Tongkini, Cochinchinae, Sinarum aliarumque regionum extruxerunt, ut hac via missionarii indigenae pro singulis nationibus formarentur[1].

Ad has aliasque missiones promovendas efficacia auxilia tulit Congregatio de propaganda Fide, Romae instituta, item Congregatio sacerdotum pro missionibus exteris, anno 1663 Parisiis regia auctoritate fundata cum seminario sub episcoporum et theo-

---

[1]) P. D. Rhodes, *Rélation des progrès de l'Évangile en Tonquin*, italice; C. Borri, *Relazione della missione nel regno della Concincina; Rélation des missions des évêques français aux royaumes de Siam, de la Cochinchine, de Camboy et de Tonquin;* Cerry, *État présent de l'Église romaine dans toutes les parties du monde.*

logorum quorumdam auspiciis, in quo ex omnibus fere ordinibus religiosis futuri Fidei inter ethnicos praecones instituebantur, magnoque numero hoc et sequenti saeculo inde prodierunt.

19. Interim Alexandro papa VII die 22 maji 1667 defuncto, 20 junii in Petri cathedram evectus est Clemens IX, Pistoriensis, cardinalis, antea appellatus Julius Rospigliosi. Is pietate, liberalitate erga pauperes, aliisque virtutibus claruit. Quid egerit in causa Jansenistarum, jam diximus[1]. Venetis, bello Cretensi attritis, et milite et pecunia praesto fuit. Turcis totam pene insulam Cretam seu Candiam invadentibus, principes christianos hortatus est, ut, concordia inter se inita, arma conjungerent contra communem hostem et periclitanti Candiae suppetias ferrent. Ubi autem audivit, insulam a Turcis captam, jam aegritudine decumbens, dolori succubuit 9 decembris 1669. Clemens IX pontifex an. 1667

20. Post obitum Clementis IX comitiis in quintum mensem protractis, 29 aprilis 1670 pontifex electus est cardinalis Æmilius Alterius, Romanus, qui non nisi aegerrime propter provectam aetatem assensit. Is nomen assumpsit Clementis X; curam intendit ad stabiliendam disciplinam ecclesiasticam et absolvendam inchoatam a decessore suo basilicae Liberianae seu S. Mariae Majoris instaurationem; martyribus, dictis Gorcomiensibus, sacros honores decrevit; Rosam Limanam, Ludovicum Bertrandum, Philippum Benitium et Franciscum Borgiam inter Sanctos retulit; Lusitano regi, ut adinstar aliorum monarcharum oratorem in urbe haberet, indulsit; dissidia, inter principum oratores orta, composuit; Moscoviae duci nomen caesaris, quod per legatos, Romam missos, petierat, conferre recusavit; Polonos hortatus est, ut, depositis mutuis odiis, vires suas contra Turcarum impetus conjungerent, iisque una cum imperatore auxilia misit; anno 1675 solemni cum pompa magnaque populorum, ex omnibus regionibus in urbem concurrentium, pietate jubilaeum celebravit; anno sequenti 22 julii decessit. Clemens X pontifex an. 1670

21. Diximus supra, quis fuerit religionis et reipublicae status in Anglia, Scotia et Hibernia sub saevo Cromwell. Eo anno 1658 extincto, Richardus, filius ejus, protector populi acclamatus est. Iterum anno 1660 Carolus II, Caroli I filius, in Angliam revocatus et in paternum solium evectus est, regnavitque usque ad annum 1685. Is religiosam libertatem omnibus subditis decrevit, edictumque in favorem Nonconformistarum promulgavit. Verum tamen in senatu et magistratu praevaluerunt Anglicani seu Episcopales, qui legibus, inde ab Elisabetha latis, insistentes, magnum Nonconformistarum numerum carcere aliisque poenis mulctarunt. Unde lites et turbae, non nunquam seditiones inter Presbyterianos et Episcopales recruduerunt. Rex, Carolus II, catho- Relig. stat. in Anglia

[1]) Vide pag. 128.

licis favit, quinimo in eorum communione obiisse dicitur; at, non obstante ejus benevolentia, illi sectariorum odium et invidiam subierunt, pluresque, inter quos Oliverius Plunquet, archiepiscopus Armachanus in Hibernia, aut vi legum, antea contra catholicos latarum, aut propter conficta crimina, suppliciis affecti sunt.

Anno 1685 Carolo II in Angliae, Scotiae et Hiberniae regno successit Jacobus II, frater ejus. Hic ab adolescentia sua catholicam fidem professus fuerat, et in solium evectus nihil prius habuit, quam ut subditis suis catholicis meliorem sortem pararet. Nam, non obstantibus persecutionibus, quas catholici a multis retro annis perpessi fuerant, ii tamen magno erant numero in Anglia. In ipsa Scotia multi in avita religione perseverarant. Hiberni maxima parte in catholica fide constanter permanserant. Jacobus II liberum Religionis catholicae exercitium restituit; eamdem religiosam libertatem Nonconformistis ac Conformistis indulsit; nemini religionis causa vim aut molestiam intulit; leges, quibus catholici a muneribus publicis arcebantur, abolevit; cum Innocentio papa XI, seu ejus nuntio, de formando ecclesiarum in Anglia statu contulit. Pontifex Angliam in quatuor districtus divisit, et unicuique episcopum, vicarii apostolici potestate instructum, praefecit. Ita aurora felicior catholicis illuxit.

Verum sectarii, Conformistae et Nonconformistae, Jacobi II erga catholicos studium aegerrime tulerunt, suamque religionem sub principe catholico deperdi conclamantes, populum in regem concitarunt. Rebellionis initia quidem repressit rex, sed anno 1688, quum inopinato filius regi natus esset, rebellionem instaurarunt, et Guilielmum principem Arausicanum, Bataviae seu foederati Belgii gubernatorem, Jacobi II generum, evocarunt. Hic, regnandi cupiditate non minus quam religionis novae studio incitatus, eodem adhuc anno cum classe, copiis instructa, in Angliam appulit. Cum plerique ad eum convolarent, Jacobo, ab omnibus deserto, facile praevaluit, eumque in captivitatem redegit. Jacobus e captivitate elapsus, cum regina conjuge filioque suo principe Walliae in Gallia exulavit, ubi Ludovici XIV benevolentia usus est usque ad annum 1701, quo decessit.

Princeps Arausicanus Angliae, Scotiae et Hiberniae rex acclamatus fuit dictusque Guilielmus III. Is anno 1689 ordinibus auctor extitit, ut omnibus Nonconformistis, exceptis Catholicis et Socinianis, edictum tolerantiae concederent, quo liberum religionis exercitium indultum, omnesque leges, inde ab Elisabethae temporibus contra eos latae, abrogatae sunt, excepta ea, quae Testatio dicitur, vi cujus nemo ad munus publicum admittebatur, nisi qui ecclesiasticam regis suprematiam jurejurando esset contestatus et eucharistiam apud Episcopales percepisset; qua lege proinde non solum Catholici, sed etiam Nonconformistae a muneribus publicis arcebantur. Universim Guilielmus rex, quam-

vis in secta Presbyterianorum institutus et moratus, constitutionem episcopalem tuitus est; tamen impedire non potuit, quominus ea in Scotia anno 1690 a regni ordinibus abrogaretur. Dura fuit catholicorum conditio, praesertim in Hibernia. Hiberni sicut in vera fide ita et in legitimi regis obedientia constantes, arma pro Jacobo II capessiverant. Guilielmus cum exercitu in Hiberniam profectus, eos ad internecionem cecidit. Quo facto plura Hibernorum millia e patria pulsa sunt, reliquis omnes fundi, quos adhuc habebant, adempti, et durissimae leges contra eos latae, quibus non tantum ab omni munere publico et loco inter ordines exclusi, sed etiam plerisque juribus civilibus privati sunt[1].

22. In Gallia ab anno 1643 regnare coepit Ludovicus XIV sub tutela Annae Austriacae, matris suae; majorennis, solus imperavit usque ad annum 1715. Is plura et fere continua cum Hispanis, Germanis et Batavis bella gessit; prospero marte usus, praeclaras victorias retulit, regnique sui limites praesertim in Belgium et Germaniam protulit. Religioni catholicae fuit addictissimus, sed mores aliquandiu sectatus est, christiano principe indignos. Plura in favorem Ecclesiae edixit. Missionibus, Constantinopoli et in Syria institutis, praeclaram opem tulit, et christianos illic atque missionarios protexit. RR. Pontificum constitutiones contra rebelles Jansenistas servari jussit. Sopitis post annum 1669 jansenianis litibus, reducendi Hugonotos in Ecclesiae sinum, omnesque subditos suos in unius Religionis catholicae professione conjungendi studium suscepit, praesertim cum eo tempore insignis bellidux de Turenne pluresque praedicatores ad catholica sacra transiissent. Id ut sine violentia efficeret, plura edicta dedit ad removenda conversionis eorum obstacula et ad eamdem provomendam; missionibus sacris, quae ad convertendos sectarios per provincias instituebantur, insigniter favit, effecitque, ut plura millia ad catholica sacra transirent. Quum vero ii, qui in haeresi erant obstinati, praesertim ministri, audacius catholicis obloquerentur, libellosque, calumniis contra Religionem catholicam plenissimos, vulgarent, in nonnullis locis arma pro religionis suae defensione capesserent; rex ut omnes fibras haereseos, qua tot ante annis Gallia fuerat perturbata, evelleret, anno 1685 celebre edictum Nannetense, ab Henrico IV in favorem Hugonotorum concessum[2], revocavit, sacros Hugonotorum conventus, privatos et publicos, interdixit, eorum templa vel destrui vel catholico cultui reddi mandavit, omnes praedicatores seu ministros, qui haeresim abjurare nollent, intra quindecim dies regno exire jussit, aliis vero, ne ministros suos

Eccl. status in Gallia sub Ludov. XIV

---

[1]) P. d'Orleans, *Histoire des révolutions d'Angleterre;* D'Avigny, *Mémoires* etc.—[2]) Vide pag. 81.

secuti, in errore perseverarent, e regno emigrare prohibuit. Quo facto obstinatiores in Helvetiam, Germaniam, Bataviam aut Angliam confugerunt, alii ad catholicae Religionis sinum redierunt, et Gallia a turbis Hugonotorum, ad rebellionem proclivium, quievit[1].

Verum idem rex negotia gravia facessivit RR. Pontificibus; eadem potestate absoluta, qua in civilibus, etiam in ecclesiasticis rebus imperare voluit, et dissidiis turbisque magnis inter Romanam curiam et regnum Gallicanum causam dedit. Prinsquam vero haec dissidia eorumque effectus referamus, quaedam de libertatibus sic dictis ecclesiae Gallicanae praemittenda censemus.

Libertates Eccl. Gall. 23. Jurisconsulti Galli tam varie tamque indefinite de libertatibus, quae dicuntur ecclesiae Gallicanae, loquuntur, ut earum neque originem neque conditiones aut modum facile quis assequatur. Sunt qui harum libertatum fundamentum ponunt in sanctione pragmatica S. Ludovici; sed eruditi hanc sanctionem censent esse supposititiam[2]. Alii eas firmatas dixerunt per sanctionem pragmaticam, anno 1438 a Carolo VII e decretis Basileensibus confectam[3]; at haec sanctio anno 1516 per concordatum inter Leonem papam X et Franciscum regem I abolita est, «et praesules, ait Spondanus (ipse Gallus), hac pragmatica in libertatem se asserere arbitrantes, in servitutem saecularium judicum redacti sunt[4]». Alii has libertates ipsi Ecclesiae coaevas esse volunt. Cl. Fleury easdem his duobus principiis superstruxit: 1, quod potestas, a Christo Ecclesiae concessa, sit mere spiritualis, nec ullo modo, directo aut indirecto, ad res hujus saeculi sit trahenda; 2, quod plenitudo potestatis, quae est penes R. Pontificem, tanquam Ecclesiae caput, ex praescripto canonum, ab universa Ecclesia receptorum, sit exercenda, ipseque Pontifex judicio concilii generalis secundum Constantiensia decreta sit subjectus. Ex his principiis quot conclusiones elicueris, inquit, tot libertatis nostrae monumenta habebis[5]. Idem scriptor e praedictis principiis inter alias deducit conclusiones seu libertates, quae sequuntur: Regem ita habere potestatem suam a Deo, ut nulli alii judici sit obnoxius, et nemo de regni administratione jure postulare possit, ut rationem reddat; Pontificem non posse in Galliam ablegare nuntium, nisi rogatus a rege vel ex ejus consensu, neque eleemosynas a populo aut censum a clero exigere, nisi permittente rege et assentiente clero, nullique extraneo munus aliquod ecclesiasticum aut beneficium in Gallia conferre; Pontificis pote-

---

[1]) P. Soullier, *Abrégé des édits de Louis XIV contre ceux de la religion prétendue réformée;* item *Mémoire du Dauphin duc de Bourgogne*, in ejus vita, tom. II, p. 98.—[2]) Vide tom. II, pag. 219.
[3]) Ibid. pag. 295 —[4]) *Annal. eccl.* ad an. 1438.
[5]) *Institution au droit ecclésiastique*, part. III, c. 25.

Digitized by Google

statem esse circumscriptam conciliorum canonibus, in Gallia acceptatis; bullas pontificias non esse publicandas aut executioni mandandas, nisi regis mandato et senatus approbatione; neque Pontificem, neque ejus legatum causas ecclesiasticas in prima instantia judicare posse, et si ad eum fuerit provocatum, debere constituere judices indigenas; nullum episcopum, etiam a Pontifice evocatum, sine regis venia regno exire posse; clerum non posse sine regis consensu conventus agere [1]. Verum opus hujus scriptoris decreto Sedis Apostolicae, dato 21 aprilis 1693, proscriptum est.

Dudum antehac nonnulli jurisconsulti Galli libertates istas ita explicarunt et extenderunt, ut potius servitutes quam libertates ecclesiae Gallicanae essent appellandae. Illae quippe prout a Pithaeo (Pithou) anno 1595 in libro De juribus et libertatibus ecclesiae Gallicanae[2], et post paucos annos a P. Puteano (Dupuy) in libro De probationibus libertatum ecclesiae Gallicanae[3], fuerunt expositae, Sedem Apostolicam legitimis juribus suis exuunt, ecclesiam Gallicanam de ea detrahunt et in servilem potestatis temporalis subjectionem redigunt. Utriusque auctoris libri, in unum grande opus redacti[4], non tantum Apostolicae Sedis decreto damnati, sed a novemdecim episcopis Gallis, anno 1639 congregatis, et ab ipsius aulae sanctiori concilio proscripti fuerunt. « Nusquam, inquiunt laudati episcopi in censura sua dicti operis, fidei « christianae, Ecclesiae catholicae, ecclesiasticae disciplinae, re« gis ac regni saluti nocentioribus dogmatibus quisquam adversa« tus est quam iis, quae istis voluminibus sub tam leni titulo reclu« duntur... Compilator ille multis pessimis bona quaedam immi« scuit, et inter falsas et haereticas, quas detestamur, ecclesiae « Gallicanae adscriptas servitutes potius quam libertates, vera « quaedam... exponit[5] ». Hoc tamen opere ab Apostolica Sede, ab ecclesia Gallicana et a sanctiori concilio regis proscripto, tanquam fonte usi sunt L. E. du Pin, aliique deinceps libertatum Gallicanarum patroni, quos parlamentarios vocant, et recentissime Dupin, causarum regiarum actor[6], ad procudendos suos de ecclesiastica potestate, disciplina, et libertate libellos.

24. Interim aula Gallicana sic dictis libertatibus ecclesiae Gallicanae tunc insistebat, quando cum Sede pontificia collidebatur. Id speciatim factum est, cum Innocentius papa XI regaliae, a Ludovico XIV temere extensae, se opponeret. Hic rex, ut jam diximus, dissidia grandia cum RR. Pontificibus habuit. In primis ejus legatus apud Alexandrum papam VII se erga Pontificis co- **Lites Lud. XIV cum RR. Pontif.**

---

[1]) *Op. cit.* ibid. — [2]) *Traités des droits et libertés de l'église Gallicane.*
[3]) *Preuves des libertés de l'église Gallicane.*
[4]) *Traité sur les libertés etc.* Paris 1731, 4 vol. in-fol.
[5]) *Procès-verbaux du clergé*, tom. III, Documenta, n. 1.
[6]) *Manuel du droit public ecclésiastique français*, Paris 1845.

Digitized by Google

gnatos insolenter gerebat, militesque Galli et horum duces, qui cum legato erant, praetorianos seu pontificios milites, natione Corsos, diversis modis vexabant et impetebant, tandemque anno 1662 unum eorum occiderunt. Corsi inde irati, ante palatium legati concurrunt, Gallos adoriuntur, horumque plures in pugna vitam amittunt. Legatus illico Romam deseruit. Rex non tantum nuntium pontificium per milites Gallia eduxit, sed etiam gravissimam a Pontifice satisfactionem postulavit, Avenionem militari manu occupavit, et adversus Romam ipsam copias misit. Alexander VII, qui potiori quam Ludovicus XIV jure satisfactionem exigere poterat, resistendo impar, inflexibilis regis voluntati satisfacere coactus fuit. Quo facto, is Avenionem Pontifici restituit.

Idem rex pari imperio se gessit in Innocentium XI, optimum pontificem, qui anno 1676 Clementi X successit. Etenim reges Galliae, tolerantibus RR. Pontificibus, consueverant percipere fructus episcopatus vacantis et conferre illo tempore omnia ejusdem episcopatus beneficia non curata; quod vocabant jus regaliae. Ludovicus XIV regaliam, certis limitibus conscriptam, ad omnes totius ditionis suae dioeceses extendere voluit. Initio episcopi, quorum ecclesiae hactenus ab ea fuerant liberae, regiis edictis restiterunt; deinde regis et curiae jussionibus minisque cesserunt, exceptis Alectensi et Apamiensi, qui Innocentium papam XI appellarunt. Pontifex horum appellationem suscepit, eosque ad defendendam ecclesiarum suarum libertatem hortatus est; regem vero monuit, ut ab exteudenda regalia abstineret. Inde dissidium inter Innocentium XI et Ludovicum XIV. Pontifex, datis pluribus ad regem litteris, ei ostendit, majores ejus tolerabili magis quam legitima ratione regaliam exercuisse, et proinde nullum ei esse jus eamdem extendendi. Regi etiam ob oculos posuit, noxias regaliae sequelas. Reipsa nemo non videt, quanta detrimenta princeps malevolus specioso regaliae titulo Ecclesiae inferre posset. Verum Ludovicus XIV, qui nullam, etiam maxime justam, contradictionem ferebat, Pontificis consilia et monita sprevit. Et quod dolendum est, non tantum suprema curia, sed multi etiam antistites Galli cum rege contra Pontificem consenserunt. Anno 1681 praesules triginta quatuor, secundum alios quadraginta, a rege Parisios convocati, litteras seu brevia Pontificis ad regem improbarunt; jus regaliae non tantum ab Alexandro III, Innocentio III aliisque deinceps Pontificibus et conciliis approbatum, sed regi Francorum innatum, et nulli ecclesiastico tribunali, disciplinae aut politiae obnoxium esse, contenderunt; iis etiam ecclesiis, quae antea ab onere regaliae fuerant liberae, pro bono pacis voluntati regis esse cedendum, dixerunt. Praeterea regi suaserunt nationalis synodi vel generalium comitiorum convocationem, quae Romanam curiam ad satisfaciendum regis et ecclesiae Gallicanae querelis cogeret. Quanta praesulum ad supremam principis vo-

luntatem subjectio! Meminisse debuissent, in praesenti dissidio potius de ecclesiarum suarum libertate, quam de regis juribus agi.

Rex secundum eorum consilium generalia cleri comitia Parisiis indixit. Ea coepta sunt 9 novembris 1681 et per plures menses anni sequentis protracta. Orationem ad congregatos praelatos habuit ill. Bossuet, episcopus Meldensis, in qua multa dixit de obedientia Apostolicae Sedi debita, de Ecclesiae unitate, de meritis regum Francorum in protegenda Ecclesia, de libertatibus, quas vocabant, ecclesiae Gallicanae. Multum disceptatum est de utraque, Pontificis et regis, potestate, deque ecclesiae Gallicanae libertatibus. Demum 9 martii 1682 secundum duo principia, quae, ut supra diximus, cl. Fleury libertatum Gallicanarum cardines vocat, ediderunt celebrem declarationem, qua R. Pontificis potestatem restrinxerunt, et specioso libertatum nomine ecclesiam Gallicanam in majorem regis et curiae (*parlément*) subjectionem conjecerunt. Declarationem hic propriis suis verbis referendam duxi:

« Ecclesiae Gallicanae decreta et libertates, a majoribus no-« stris tanto studio propugnatas, earumque fundamenta, sacris ca-« nonibus et Patrum traditioni nixa, multi diruere moliuntur; nec « desunt, qui earum obtentu primatum beati Petri ejusque suc-« cessorum, Romanorum Pontificum, a Christo institutum, eisque « debitam ab omnibus Christianis obedientiam, Sedisque Aposto-« licae, in qua fides praedicatur et unitas servatur Ecclesiae, re-« verendam omnibus gentibus majestatem imminuere non ve-« reantur. Haeretici quoque nihil praetermittunt, quo eam pote-« statem, qua pax Ecclesiae continetur, invidiosam et gravem re-« gibus et populis ostentent, iisque fraudibus simplices animas « ab Ecclesiae matris Christique adeo communione dissocient. « Quae ut incommoda propulsemus, Nos archiepiscopi et episco-« pi, Parisiis mandato regio congregati, ecclesiam Gallicanam « repraesentantes, una cum caeteris viris nobiscum deputatis, « diligenti tractatu habito, haec sancienda et declaranda esse « duximus:

« I. Beato Petro ejusque successoribus Christi vicariis ipsique « Ecclesiae rerum spiritualium et ad aeternam salutem pertinen-« tium, non autem civilium ac temporalium, a Deo traditam po-« testatem, dicente Domino: *Regnum meum non est de hoc mun-« do*, et iterum: *Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari, et « quae sunt Dei Deo*; ac proinde stare apostolicum illud: *Omnis « anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim « potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinata sunt. « Itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Reges « ergo et principes in temporalibus nulli ecclesiasticae potestati « Dei ordinatione subjici, neque auctoritate clavium Ecclesiae « directe vel indirecte deponi aut illorum subditos eximi a fide

« atque obedientia ac praestito fidelitatis sacramento solvi posse, « eamque sententiam publicae tranquillitati necessariam, nec mi« nus Ecclesiae quam imperio utilem, ut verbo Dei, Patrum tra« ditioni et Sanctorum exemplis consonam omnino retinendam. « II. Sic autem inesse Apostolicae Sedi ac Petri successoribus Chri« sti vicariis rerum spiritualium plenam potestatem, ut simul va« leant atque immota consistant sanctae oecumenicae synodi Con« stantiensis, a Sede Apostolica comprobata, ipsoque RR. Pontifi« cum ac totius Ecclesiae usu confirmata, atque ab ecclesia Galli« cana perpetua religione custodita, decreta de auctoritate conci« liorum generalium, quae sessione quarta et quinta continentur; « nec probari a Gallicana ecclesia qui eorum decretorum, quasi « dubiae sint auctoritatis ac minus approbata, robur infringant, « aut ad solum schismatis tempus concilii dicta detorqueant. « III. Hinc apostolicae potestatis usum moderandum per canones, « Spiritu Dei conditos et totius mundi reverentia receptos; valere « etiam regulas, mores et instituta, a regno et ecclesia Gallica« na recepta, Patrumque terminos manere inconcussos; atque « pertinere ad amplitudinem Apostolicae Sedis, ut statuta et con« suetudines, tantae Sedis et ecclesiarum consensione firmatae, « propriam stabilitatem obtineant. IV. In Fidei quoque quaestio« nibus praecipuas summi Pontificis esse partes, ejusque decreta « ad omnes et singulas ecclesias pertinere, nec tamen irreforma« bile esse judicium nisi Ecclesiae consensus accesserit.

« Quae accepta a patribus ad omnes ecclesias Gallicanas at« que episcopos, iis Spiritu Sancto auctore praesidentes, mitten« da decrevimus, ut idipsum dicamus omnes, simusque in codem « sensu et in eadem sententia ». Subscripserunt quatuor et triginta episcopi et quinque et triginta deputati.

Quum Innocentius papa hanc declarationem cognovisset, per litteras in forma Brevis, datas 2 aprilis eodem hoc anno 1682, omnia, quae in istis comitiis acta fuerant, rescidit, improbavit, cassavit et perpetuo irrita ac inania declaravit. Verumtamen Ludovicus XIV mandatum dedit, ut praedicta declaratio ejusque articuli ab omnibus curiis, balliviis et universitatibus susciperentur; omnes scientiarum ecclesiasticarum professores iisdem subscriberent, et quatuor istos articulos seu propositiones docerent; nullus ad licentiatus aut doctoratus gradum admitteretur, nisi prius eamdem doctrinam in thesibus defendisset; omnes episcopi in suis dioecesibus hanc ipsam doctrinam tradendam curarent; nullusque, sive saecularis sive regularis ordinis, quicquam ei contrarium verbo aut scripto assereret. Quorum omnium executionem syndicis et decanis facultatum districte imperavit[1].

[1]) *Continuat. d'hist. univers. de Bossuet*, tom. II; Card. Sfondrati, *Gallia vindicata;* A. Charlas, *Tractatus de libertatibus ecclesiae Gal-*

Aliud negotium Ludovicus XIV paulo post facessivit Innocentio XI, quum hic abusum, quo principum catholicorum legati, Romae residentes, in suis palatiis imo in eorum circuitu maleficis asylum concederent, abrogatum voluit Cum ea asyla in summum tranquillitatis et salutis publicae detrimentum vergerent, reges lubenter in eorumdem abrogationem consenserunt. Solus rex Francorum restitit, et novo legato, H. C. Lavardino, quem anno 1687 Romam misit, mille circiter milites addidit, quibus is totam urbis regionem, per quam asylum Gallicum valuerat, occupavit. Pontifex merito indignatus, Lavardinum neque ut legatum agnovit neque in conspectum suum admisit, cardinalibus et nobilibus cum eo conversari vetuit, ecclesiam S. Ludovici, quam Galli Romae habebant, interdicto subjecit. Ludovicus XIV iratus, rursum Avenionem per milites occupavit, et nuntium pontificium, ab Innocentio Parisiis evocatum, militari manu retinuit. Dissidium ita auctum est, ut de Harlai, generalis causarum regiarum procurator, et Toulon, earumdem causarum generalis actor, ab Innocentio XI ad primum generale concilium, tanquam ab abusu potestatis pontificiae, appellationem instituerint[1].

Is erat dissidiorum status, quum Innocentius XI anno 1689 e vita discederet. Alexander VIII, ejus successor, dissidia cum Francorum rege componere studuit. Ludovicus praetensa Romae asyla dimisit, et Avenionem Pontifici restituit, sed celebrem declarationem anni 1682 tueri pergebat. Quapropter Alexander VIII solemni constitutione, *Inter multiplices*, data 4 augusti 1690, omnia et singula, quae in comitiis anno 1682, tam quoad extensionem regaliae quam quoad declarationem de potestate ecclesiastica et quatuor propositiones in ea contentas, acta et gesta fuerant, cum omnibus et singulis mandatis, edictis, arestis, a quacumque persona publicatis, motu proprio et ex certa scientia atque plenitudine potestatis nulla ipso jure, irrita, invalida, et inania ab initio fuisse, esse et perpetuo fore, neminemque ad illorum, etsi juramento vallata sint, observationem teneri, declaravit, rursumque omnia et singula improbavit, cassavit, irritavit, annullavit. Praeterea ad decessoris sui exemplum iis, qui dictis comitiis interfuerant et ad episcopales sedes a rege nominati erant, confirmationis seu institutionis bullas denegavit.

Anno 1691 Alexandro VIII in summo pontificatu successit Innocentius XII. Sub eo dissidia tandem composita sunt. Anno 1692 episcopi triginta quinque, a rege nominati sed nondum a

---

licanae; item, *Causa regaliae contra Natal. Alexandrum;* F. A. Zaccaria, *Anti Febronius*, tom. I, c. 1; Card. Litta, *Lettres sur les quatre articles dits du clergé de France;* De Maistre, *De l'église Gallicane dans son rapport avec le Souverain-Pontife.*

[1]) Card. Sfondrati, *De immunitatibus districtuum oratorum regum in urbe Roma.*

Pontifice instituti, litteras retractatorias secundum formulam, de qua inter Pontificem et regem convenerat, ad Innocentium XII dederunt, in quibus dicebant: «Ad pedes Beatitudinis vestrae pro« voluti, profitemur et declaramus, nos vehementer et supra id « quod dici potest, ex corde dolere de rebus gestis in comitiis « praedictis, quae Sanctitati vestrae ejusque praedecessoribus « summopere displicuerunt. Ac proinde quidquid in eisdem comi« tiis circa ecclesiasticam potestatem et pontificiam auctoritatem « decretum censeri potuit, pro non decreto habemus et habendum « esse declaramus». Rex ipse, qui antea declarationem anni 1682 ab omnibus teneri et tradi jusserat, in litteris 24 septembris 1692 ad Innocentium XII scriptis, testatus est, se mandasse, ut prius suum edictum, circa eam declarationem propter temporum adjuncta datum, deinceps nullum haberet effectum. « Et quia ani« mo statui, inquit, qua maxima ratione possum, id ipsum San« ctitati vestrae testatum facere; latere eam nolo, jam a me pro« visum esse, ut edictum, quo Parisiensium comitiorum declara« tio, anno 1682 die 2 martii, munita fuerat, quodque eorum tem« porum conditio a me expresserat, effectu deinceps careat, su« spensumque censeatur». Quo facto, nominati episcopi bullas institutionis a Pontifice acceperunt, et concordia inter Apostolicam Sedem regnumque Gallicanum restituta fuit[1].

Innocent. XI Alex. VIII pontifices an. 1676-91

25. Interea post Clementem papam X, 22 julii 1676 defunctum, 21 septembris Ecclesiae regimen demandatum est Innocentio XI, antea Benedicto Odeschalchio, patria Comensi et R. E. cardinali. Is vitae integritate, pietate, animique constantia in difficilibus et periculosis reipublicae christianae temporibus claruit. Quae cum Ludovico XIV, rege Francorum, negotia habuerit, jam retulimus. Leopoldo imperatori I, qui patri suo Ferdinando III, anno 1657 mortuo, successerat, regi Poloniae et Venetis, contra Turcarum impetus foederatis, pecunia, milite, fusisque ad Deum precibus subvenit, maxime in periculosissima Viennae obsidione; qua, patrocinante, ut merito creditum est, Deipara Virgine, cum ingenti hostium strage anno 1683 soluta, praecepit, ut tantae victoriae memoria quotannis die, SS. Mariae nomini consecrata, ab universa Ecclesia recoleretur; et Joanni Sobieski, regi Poloniae, cujus praesertim virtute res peracta fuerat, ensem et galerum, principis de christiana re bene meriti munus, misit. Omnes curas applicuit ad corrigendos abusus et ad restituendam disciplinam ecclesiasticam; regulares, a pio fervore deflectentes, ad severiorem regularum observationem revocavit; renovato Alexandri VII decreto, ad sacros ordines accessuris spiritualem decem dierum secessum praescripsit; sexaginta quinque propositiones, e variis laxioris disciplinae moralis casuistarum libris ex-

---

[1]) Conf. Sfondrati aliosque pag. 144 indicatos.

cerptas et ab episcopis Gallis ad se delatas, damnavit; proscripsit etiam pravos errores Michaelis Molinos, de quo infra. Post haec et alia praeclare gesta, 12 augusti 1689 ex hac vita migravit.

In ejus locum 6 octobris subrogatus est Alexander VIII, antea Petrus Ottoboni, Venetus, cardinalis presbyter, genere atque prudentia et constantia in rebus gerendis commendandus. Is Leopoldo I et Venetis coutra Turcas, qui quamvis saepius victi, bellum in Christianos continuo instaurabant, opem tulit. Decessoris sui vestigiis, quantum ad dissidium cum rege Francorum spectabat, institit, ut diximus. Omnes Molinosismi reliquias, nulla habita personarum ratione, delendas curavit, ut videbimus. Damnavit doctrinam de peccato, quod vocabant philosophicum, aliasque unam et triginta propositiones, inter quas vigesimanona haec erat: «Futilis et toties convulsa est assertio de Pontificis Romani « supra concilium oecumenicum auctoritate atque in Fidei quae« stionibus decernendis infallibilitate». Hoc unum objicitur venerabili seni, quod a praedilectione nepotum et popularium suorum non satis sibi cavisse videatur. Decessit 1 februarii 1691.

26. Michael Molinos, quem in praecedenti numero nominavi, mysticismum docuit ab Ecclesia damnatum. Is natus anno 1627 Caesaraugustae in Hispania et sacerdotio initiatus, anno 1669 Romam venit, ubi piis moribus et solertia in moderandis conscientiis multorum aestimationem sibi comparavit. Anno 1675 librum hispanice edidit sub titulo: Manuductio spiritualis; qui mox in linguam italicam, postea etiam in gallicam et latinam versus fuit. In isto libro crassissimus mysticismus continebatur, attamen pietatis velo obtectus. Anno 1685 liber ad Officium S. Inquisitionis delatus et diligenter discussus fuit, pluresque et periculosi errores in eodem reperti, quorum summa haec erat: Animam posse in hac vita ad tantam cum Deo unionem pervenire, ut, suae prorsus expers et quasi annihilata, Deum intueatur et cum eo substantialiter unum sit: Animae in idipsum continuo esse nitendum; idque potissimum effici oratione passiva, in eo consistente, ut anima prorsus nihil velit, agat aut sentiat, sed in sancto quodam silentio et quiete (unde nomen Quietistarum) se Dei operationi committat: Tentationes pessimas, quibus anima ab omnibus passionibus et affectibus erat purganda, ut ad plenam in Deo quietem perveniret, esse spernendas et non nisi passive iis resistendum, quod magis a Deo amaretur qui patitur, quam qui bonum facit: Confessarii praescriptis esse obsequendum, etiamsi Dei mandatis adversentur: Hominem de peccatis suis non debere esse inquietum: Vota esse perfectionis impedimenta: Quicquam petere a Deo esse imperfectionis: Non oportere lucrari indulgentias, quod melius esset divinae justitiae satisfacere, quam misericordiae participem fieri velle: Res spirituales fastidire bonum esse, quod id ad sui amorem minuendum conferret. Anno

Molinos pseudomyst.

1687 Innocentius papa XI in singulari bulla sexaginta et octo propositiones, in libro Molinosii contentas, tanquam haereticas, erroneas, suspectas, scandalosas, blasphemas, damnavit. Eodem anno Molinos errores suos solemniter abjuravit, et absolutionem accepit, verumtamen usque ad obitum suum (1696) in custodia monastica detentus fuit[1].

J. de Guyon et Fenelon. Eodem tempore in Gallia pseudo mysticismum propagare conata est Joanna de Guyon, vidua nobilis, ad eum perducta a confessario suo Francisco Lacombe, Barnabita, cujus liber: Analysis orationis mentalis, gallice scriptus, anno 1688 ab Apostolica Sede damnatus est. Joanna primum Annecii, deinde Gratianopoli et postremo inde ab anno 1687 Parisiis in privatis conventibus doctrinas, quibus erat imbuta, de puro Dei amore, de indifferentia, quantum ad vitam, mortem, coelum et infernum spectat, de annihilatione animae, de plena animae quiete, aliis persuadere conata est. Varios etiam libros de eadem re mystica scripsit[2]. Quam ob rem a prioribus urbibus, curantibus episcopis, amota, Parisiis anno 1687 mandato regis monasticae custodiae tradita est. Intercedentibus potentibus, quas nacta erat, patronabus, brevi e custodia est dimissa. Cum esset morum pietate insigni, praeter alios sibi conciliavit Franciscum de Salignac de la Motte Fenelon, magnae pietatis presbyterum, ab anno 1689 regiorum nepotum paedagogum et anno 1695 archiepiscopum Cameracensem. Quum autem nonnulli episcopi contra mystica Joannae studia commoverentur, ea, consilio Fenelonii, scripta sua submisit judicio Bossuetii, episcopi Meldensis. Hic, discussis ejus libris, anno 1695 declarationem, quae triginta quatuor articulos continebat, ei proposuit, cui illa demisse subscripsit. Postea rursum accusata, quod priores sententias docere pergeret, iterum regis jussu custodiae tradita est; at innocentiam suam et obedientiam testata, libertati reddita fuit. Anno vero 1717 post humilem claramque fidei professionem Blesis obiit.

Haec ipsa res Bossuetium, episcopum Meldensem, et Fenelonium, archiepiscopum Cameracensem, inter se graviter commisit. Prior sententias, e scriptis Joannae excerptas, damnavit, et posteriorem, antea suum discipulum, nunc aemulum, ut idem faceret, rogavit. Hic vero Joannam potius in ratione exponendae doctrinae mysticae, quam in hac ipsa errasse existimans, ejus sententias de contemplatione, statu passivo, spirituali animae morte, transformatione et unione substantiali cum Deo, aliisque in sanum sensum, et potissimum de puro Dei amore, quem de-

---

[1]) D'Argentré, *Collectio judiciorum de novis erroribus;* Fenelon, *OEuvres*, tom. IV, edit. Le Bel.

[2]) *Torrens spirituels; Moyen court et très-facile de faire l'oraison, Le Cantique des Cantiques expliqué*, etc.

fendebat,explicare studuit in libro,anno 1697 gallice scripto,De sententiis sanctorum circa vitam interiorem [1]. At Bossuetius illas sententias, ut ut explicatas, acriter impugnavit. Lis inter utrumque antistitem agitata, Romam delata est. Innocentius papa XII, re diligenter discussa,anno 1699 litteras breves dedit, in quibus viginti tres propositiones,e libro Fenelonii excerptas,de puro Dei amore,de perfecta animi quiete,de exiguo pretio orationis vocalis, de praestantia contemplationis prae meditatione, de passivo modo resistendi tentationibus, aliisque damnavit. Fenelon egregio humilitatis et submissionis exemplo censuram pontificiam non tantum approbavit, sed etiam conscenso in ecclesia sua metropolitana suggestu praelegit, auditores, ut eidem obtemperarent, admonuit, idemque fecit in litteris ad clerum suum datis [2].

27. Hoc ipso saeculo extiterunt nonnulli, qui specioso philosophiae titulo Religionis fundamenta, ipsius Dei naturam et existentiam convellerent, ideoque Athei dicti sunt. Jam sub exitum saeculi praecedentis Jordanus Brunus, Nolanus, deserto FF. Praedicatorum ordine, modo Calvini modo Lutheri placita, reipsa vero pantheismum irreligiosum professus est; diu per Galliam, Helvetiam, Germaniam et Angliam vagans, deinde in Italiam redux, anno 1600 Romae, in impietate pertinax, flammis traditus fuit. Post eum Cosmus Ruggieri, Florentinus, quo ut astrologo Catharina Medicea, regina Galliae, utebatur,et vivens et moriens (1615) atheismum professus est. Lucilius Vanini, Neapolitanus, a sacerdotio et a Fide apostata, postquam varias terras oberrasset, Tolosae philosophicas, theologicas et medicas praelectiones habuit; non tantum revelatam, sed etiam naturalem religionem, Dei existentiam, animae immortalitatem, aliaque impugnavit in suis Dialogis de admirandis naturae reginae deaeque mortalium arcanis; anno 1619 senatus Tolosani decreto propter impiam doctrinam igni traditus fuit. Thomas Hobbes, Anglus, communiter dictus philosophus Malmesbyriensis, anno 1679 Harvici mortuus; omnem religionem abjecit in scriptis suis, inter quae celebrior est Leviathan sive De materia, forma et potestate civitatis ecclesiasticae et civilis; omnes religiones e timore, consuetudine et ignorantia derivavit; cunctos affectus et passiones atque ex iis nascentes actiones in se et extra consociationem civilem esse indifferentes, moraleque discrimen inter bonum et malum e definitione potestatis civilis descendere, contendit. Benedictus Spinoza, Amstelodamus, anno 1677 Hagae Comitis mortuus; prius revelatae, postea omnis religionis adversarium se exhibuit; religionem revelatam impugnavit in tractatu theologico-politico, summamque religionis ad hoc reduxit: Deum esse, aeternum,

Athéorum et Deistarum magistri

---

[1]) *Explication des maximes des Saints sur la vie intérieure.*
[2]) D'Argentré et Fenelon, loc. cit.

omnipraesentem, omnium rerum dominatorem et dominum, justitiae et amoris exercitio colendum;eos, qui id fecerint, beatitudinem coelestem consecuturos. Omnem vero religionem impugnavit in opere, post ejus mortem in lucem edito, quod inscribitur: Ethica more geometrico demonstrata; in eo secundum Xenophanis commentum: « Unum esse omnia, neque id esse mutabile, et id esse verum Deum », contendit, non esse nisi unicam substantiam, quae est ipse Deus, extensione et vi cogitandi infinitam, ex infinito tempore existentem et necessaria lege se modificantem; omnia quae existunt et fiunt, non esse nisi modificationes illius unius substantiae; proinde cuncta esse in Deo et ad Deum pertinere. Secundum hoc systema libertatem humanae voluntatis et moralitatem humanarum actionum negavit. Petrus Bayle, anno 1647 Carlilati in Gallia natus, prius Sedani in Campania, postea Roterodami in Batavia philosophiam docuit, obiitque anno 1706; inter alia opera reliquit commentarium philosophicum ad hunc Evangelii locum: *Compelle intrare*; commentationes de cometa anni 1680; dictionarium historico-criticum. Is eo collineavit,ut multiplicibus sophismatibus et captiosis objectionibus omnem religionem incertam redderet, eique scepticismum superstrueret.Franciscus Pajot de Liniere, poeta Gallus, mortuus anno 1704, propter irreligiosam suam sentiendi, dicendi et vivendi licentiam atheus de Sylvanecto vocari meruit. Mathias Knutzen, Slesvicensis, Jenae et in aliis urbibus propagare tentavit societatem Conscientiariorum, idest libere de religione sentientium et suam solummodo conscientiam sequentium; in scriptis suis ipsius Dei existentiam et animae immortalitatem impugnavit. Guilielmus Stosch, Berolinus, mortuus 1707, in libro, cui titulus: *Concordia rationis et fidei*, seu harmonia philosophiae moralis et religionis christianae, doctrinas, Spinozae et Hobbesio proprias, propugnavit.

Alii oppugnantes christianam revelationem, adstruxerunt religionem, quam vocant naturalem, et communiter deistae dicuntur. Naturalismum jam saeculo praecedenti propugnavit Joannes Bodin, jurisconsultus Gallus, mortuus anno 1596, qui praesertim in suo *Heptaplomerone* de abditis rerum sublimium arcanis, Religionem christianam vilipendit, et inter omnes religiones, Deo gratas, optimam esse contendit antiquissimam, quam Deus cum sana ratione humano animo indidit. Eduardus Herbert baro de Cherbury, Anglus, mortuus anno 1648, iu libro *De veritate* systema quoddam deismi seu religionis naturalis proposuit, docens, revelationem neque necessariam neque utilem esse, et veram religionem totam comprehendi quinque propositionibus, quas conceptus generales vocavit, quod in omni religione et apud omnes omnium temporum viros cultiores deprehendantur. Erant autem sequentes: 1, Est Deus, summe potens, summe beatus,

Digitized by Google

omnium rerum finis, bonorum omnium auctor, aeternus, infinite bonus, justus et sapiens: 2, Ei cultus religiosus exhibendus est, ad quem pertinent preces, gratiarum actiones, oblationes, ecclesiae et proprii religionis ministri: 3, Optima pars adorationis Deo debitae consistit in recta virium hominis spiritualium conformatione: 4, Omnia vitia et crimina poenitentia expiantur: 5, Post hanc vitam praemia et poenae erunt. Carolus Blount, nobilis Anglus, qui, quod defunctae uxoris suae sororem accipere conjugem legibus prohiberetur, anno 1693 se interemit; primo, ut originem Religionis christianae suspectam redderet, edidit vitam Apollonii Thyanensis, a Philostrato conscriptam, lectores suos ad Apollonium cum Christo comparandum inducens; deinde in epistola ad se ipsum directa, repetiit systema religionis naturalis, ab Herberto de Cherbury propositum, hujusque quinque propositionibus addidit has duas: Deum providum esse mundi rectorem: Obedientiam erga eum consistere in observandis sanae rationis dictaminibus. In aliis quoque scriptis, puta de anima mundi, de oraculis rationis, doctrinas Religioni christianae adversas tradidit. Joannes Toland, Hibernus, deserta Religione catholica, plura irreligiose scripsit; in libro De Religione christiana non mysteriosa, ostendere conatus est, nihil in Scriptura S. contineri, quod humanum intellectum excedat; dein occasione scriptorum Joannis Milton, a se editorum, genuitatem librorum N. Testamenti in dubium vocavit; reliquos ejus contra Religionem insultus sequenti saeculo indicabimus.

Porro hi aliique non commemorati, scriptores athei et deistae effecerunt, ut non exiguus numerus virorum, maxime semi-eruditorum, a Religione christiana fuerit abstractus, viamque pararunt, qua sequenti saeculo longe major ab eadem abstraheretur. Ad hos irreligionis progressus cohibendos non tantum a potestate ecclesiastica, sed etiam civili media varia adhibita sunt, pluresque viri eruditi scripta apologetico polemica composuerunt.

28. E scriptoribus vero ecclesiasticis, qui postremo hujus saeculi tempore floruerunt, in exponendis SS. Scripturis claruerunt, Jacobus Benignus Bossuet, Divionensis, e Condomensi et praeceptore Delphini episcopus Meldensis, vir doctissimus; praeter scholia in Psalmos et in libros Sapientiales, commentarium in Apocalypsim et alia, sacras Litteras et sanctas Patrum traditiones vindicavit contra prava molimina Richardi Simonii; extitit etiam fortissimus debellator haereticorum, contra quos scripsit Historiam variationum ecclesiarum protestanticarum et alia; reliquit praeterea sermonem egregium in historiam universam, aliaque plurima profundae suae eruditionis et fervoris pro sana et catholica doctrina illustria documenta [1]. Ludovicus de Carrieres, Au- Script. eccl.

[1]) *OEuvres de Bossuet*, 1815-20, 43 vol. in-8.

degavensis, presbyter Oratorii, dedit commentarium litterale S. Scripturae, insertum traductioni ejus gallicae [1], cujus novam editionem, additis analysibus et dissertationibus, paulo post curavit Henricus Franciscus de Vence, doctor Sorbonicus et praepositus Nanceiensis; earum plures Bibliis Avenionensibus inseruit Rondet, unde haec subinde vocantur Biblia de Vence [2]. Joannes Baptista Duhamel, doctor Parisiensis, edidit Biblia Vulgata cum annotationibus, prolegomenis, novis tabulis chronologicis, historicis et geographicis illustrata [3]; scripsit praeterea theologiam speculativam et practicam [4], aliaque historica, philosophica, mathematica. Paulus Pezron, ordinis Cisterciensis, doctor Parisiensis, inter alia dedit gallice antiquitatem temporum restitutam, ejusque vindicias, specimen commentarii in Prophetas, et historiam Evangelicam, e Judaica et Romana confirmatam. Robertus Guerard, Rothomagensis, e congregatione S. Mauri, edidit gallice synopsim S. Scripturae, quam latinitate donavit Silvester Van Ey, presbyter Antverpiensis [5]. Joannes le Pelletier, Rothomagensis, reliquit dissertationes doctissimas de arca Noe, de ponderibus et mensuris veterum, de coma Absalonis, de templo Salomonis et Ezechielis. Henricus de Bukentop, Franciscanus Antverpiensis, dedit dictionarium vocum difficilioris significationis in Vulgata, canones pro intelligentia S. Scripturae, examen versionis Embricensis, et librum, qui inscriptus est, *Lux de luce*, in quo agit de Vulgatae latinae ambiguis locutionibus, variis ac dubiis lectionibus, et de editionibus Sixtina atque Clementina. Martinus Harney, Amstelodamus, ord. Praed. et doctor Lovaniensis, scripsit de Sacra Scriptura linguis vulgaribus legenda rationabile obsequium Belgii catholici [6]. Joachim Trotti de la Chetardie, baccalaureus Sorbonicus et parochus S. Sulpitii Parisiis, praeter alia gallice scripsit expositionem Apocalypsis per historiam ecclesiasticam. Bernardinus a Piconio (de Pequigny) Picardus, ord. Capuciuorum, reliquit commentarium in Evangelia et expositionem triplicem Epistolarum S. Pauli. Michael Mauduit, presbyter Oratorii, scripsit gallice analyses et dissertationes in N. Testamentum, item tractatum de Religione contra atheos, deistas et recentes Pyrrhonianos.

In scientia theologica excelluerunt, Martinus Grandin, Quintinopolitanus, doctor Sorbonicus, cujus opera theologica aestimantur [7]. Martinus Steyaert, Flander, doctor et professor Lovaniensis, reliquit theologiae practicae aphorismos, annotatio-

---

[1]) *Commentaire littéral, inséré dans la traduction française avec le texte latin à la marge*, Paris 1701-16, 24 vol. in-12.
[2]) Avignon, 1767-73, 17 vol. in-4; item 25 in 8.
[3]) Paris. 1706, in fol.—[4]) 1691, 7 vol. in-8.—[5]) 3 vol. in-8.
[6]) 1692 in-12.—[7]) 1710-12, 6 vol. in-4.

nes in propositiones damnatas, positiones de R. Pontifice ejusque auctoritate, alia polemica contra mollioris et rigidioris ethices sectatores. Gaspar Juenin, presbyter Oratorii, inter alia dedit institutiones theologicas ad usum seminariorum, propter latentem Jansenismum damnatas. Ejusdem labis suspicionem etiam subiit theologia Gratianopolitana, quam gallice scripsit Franciscus Genet, episcopus Vasionensis, et subinde latine reddidit frater ejus. Idem esto judicium de theologia Sanctorum seu ethica amoris, cujus auctor est Henricus a S. Ignatio, Carmelita Athensis. Eadem de causa non sine cautione legautur Carolus Witasse et Ludovicus Habert, doctores Sorbonici. Joannes Baptista Gonet, Dominicanus Biterrensis, praeter Manuale Thomistarum et dissertationem theologicam de probabilismo, edidit Clypeum theologiae Thomisticae [1]. Ludovicus Abelly, episcopus Rhodensis, praeter alia composuit Medullam theologicam. Antonius Massoulié, Tolosanus, ord. Praed., scripsit de praemotione physica, gratia et praedestinatione librum, cui titulus: *Divus Thomas sui interpres* [2]. Claudius Frassen, Picardus, ord. Min. et doctor Sorbonicus, reliquit praeter disquisitiones biblicas [3], Theologiam scholasticam [4]. Jacobus Boudart, ecclesiae collegiatae S. Petri Insulis canonicus, dedit Theologiam [5]. Claudius Lacroix, Limburgus, societatis J., lucubravit commentarium in Medullam theologiae moralis H. Busembaum [1]. Florentius de Cocq, ord. Praem. canonicus Antverpiensis, reliquit principia totius theologiae moralis et speculativae [6]. Nicolaus Pauwels, professor Lovaniensis, reliquit theologiam practicam [7]. Augustinus de Bussy de Lamet et Germanus Fromageau, doctores Sorbonae, collegerunt lexicon gallicum casuum conscientiae, quod accuratius dedit Joannes Pontas [4]. Praetermittimus autem plures, qui theologicas synopses aut tractatus singulares ediderunt.

In polemicis post fortissimum haereticorum debellatorem Bossuetium memorandi sunt hi qui sequuntur: Franciscus de Salignac de la Motte Fenelon, archiepiscopus Cameracensis, virtutis et doctrinae laude clarissimus, plurima gallice scripsit de existentia Dei, pro bulla *Unigenitus* de qua infra, deque aliis argumentis. Morinus Groteste des Mahis, e ministro pseudo reformato catholicus et canonicus Aurelianensis, contra errores haereticorum gallice scripsit de schismate Protestantium, de praesentia reali corporis J. C. in eucharistia, de veritate Religionis catholicae, e Scriptura S. probata. Isaac Papin, Blesensis, e calvinista catholicus, contra Juriaeum scripsit tractatum de tolerantia Pro-

[1]) Lugdun. 1681, 5 vol. in-fol.
[2]) 2 vol. in-fol.—[3]) Lucae 1764, 2 vol. in-fol.
[4]) Paris. 1672, 4 vol. in-fol.—[5]) Lovan. 1706, 6 vol. in-8.
[6]) Colon. 1719, 2 vol. in fol.—[7]) Colon. 1682, 3 vol. in-8.
[8]) Lovan. 1715, 5 vol. in-12.—[9]) 3 vol. in-fol.

testantium et de auctoritate Ecclesiae, in quo expendit duas vias, in negotio Religionis sibi oppositas, privatum scilicet examen et pondus auctoritatis. Joannes Dez, Jesuita Gallus, scripsit gallice de fide christiana et catholica adversus Deistas, Judaeos, Mahometanos, Socinianos, aliosque haereticos vindicata[1]. Franciscus Lami, Gallus, e congregatione S. Mauri, praeter alia plura gallice dedit novum atheismum destructum, et incredulum ad Religionem adductum per rationem. Jacobus le Fevre, doctor Sorbonicus, gallice scripsit de motivis irrefragabilibus vincendi haereticos pseudo reformatos, et de causis eorum defectionis. Coelestinus Sfoudrati, Mediolanensis, ord. S. Benedicti et R. E. cardinalis, praeter nodum praedestinationis dissolutum et tractatum de immunitatibus oratorum regiorum Romae, scripsit contra Gallicanos declarationis anni 1682 defensores librum qui inscribitur: *Gallia vindicata*. Antonius Charlas, presbyter Consoranus, reliquit tractatus de libertatibus ecclesiae Gallicanae, de primatu R. Pontificis, de auctoritate Ecclesiae, et de causa regaliae.

In illustranda ecclesiastica historia et antiquitate operam impenderunt, Henricus Valesius, Parisiensis, historias ecclesiasticas Eusebii, Socratis, Sozomeni, Theodoreti et Evagrii e graeco in latinum vertit notisque illustravit[2]. Antonius Pagi, e Rogne Provinciae oppidulo et ord. Min., scripsit criticam historico-chronologicam in annales ecclesiasticos Baronii[3]. Franciscus Pagi, ejusdem ord., exaravit breviarium historico chronologico-criticum R. Pontificum[4]. Emmanuel a Schelstrate, Antverpiensis, Vaticanae bibliothecae custos, edidit antiquitates Ecclesiae illustratas[5], ecclesiam Africanam sub primatu Carthaginensi[6], acta concilii Constantiensis[7], acta ecclesiae Orientalis contra Lutheranam et Calvinianam haereses[8], dissertationem de disciplina arcani. Joannes Baptista Cotelerius, Nemausensis, collegit Patres aevi apostolici[9] et monumenta ecclesiae Graecae[10]. Lucas d'Achery, Picardus, congregat. S. Mauri, dedit Spicilegium veterum scriptorum[11]. Theodoricus Ruinart, Rhemensis, congregat. S. Mauri, edidit acta sincera SS. martyrum, historiam persecutionis Vandalicae, alia. Andreas Baillet, Bellovacensis, vulgavit gallice vitas Sanctorum per annum et judicia doctorum de praecipuis scriptorum operibus, sed non nunquam limites moderatae critices transgressus est. Petrus Coustant, Compendiensis, ejusdem congregationis, collegit decretales veterum Pontificum a Clemente I

---

[1]) Paris 1714, 8 vol. in-12.—[2]) August. Taurin. 1746, 3 vol. in-fol.
[3]) Antverp. 1672, 4 vol. in-fol.—[4]) 1717, 4 vol. in-4.
[5]) Romae 1692-97, 2 vol. in-fol.—[6]) Antverp. 1679 in-4.
[7]) In-4 —[8]) Rom. in fol.—[9]) Paris. 1672, 2 vol. in-fol.
[10]) 1677, 3 vol. in-4.—[11]) 13 vol. in-4 et 3 vol. in fol.

usque ad Innocentium I. Joannes Garnler, Parisiensis, societatis J., publici juris fecit librum diurnum RR. Pontificum, notis et dissertationibus illustratum. Carolus le Cointe, presbyter Oratorii, collegit annales ecclesiasticos Francorum ab anno 235 usque ad 835. Gerardus du Bois, presbyter Oratorii, scripsit historiam ecclesiae Parisiensis. Henricus Noris, Veronensis, eremita Augustinianus et R.E.cardiualis, reliquit historiam donatisticam et pelagianam atque dissertationem de concilio oecumenico V. Ludovicus Bulteau, Rothomagensis, gallice scripsit historiam monasticam Orientis et epitomen historiae ordinis S.Benedicti. Jacobus Quetif, Parisiensis, ord. Praedicatorum, edendam suscepit bibliothecam scriptorum sui ordinis, quam absolvit socius ejus Jacobus Echard, Rothomagensis[1]. Joannes Mabillon, congregationis S. Mauri, collegit acta Sanctorum ordinis S. Benedicti[2], annales ejusdem ordinis[3], musaeum Italicum, analecta; scripsit etiam de re diplomatica, de studiis monasticis, de aliis. Ludovicus Torelli, ord. S. Augustini, edidit italice historiam generalem sui ordinis[4]. Christianus Lupus, Iprensis, ord. S. Augustini et doctor Lovaniensis, reliquit commentaria in historiam et canones conciliorum, tractatum de appellationibus, alia posthuma. Josephus Saenz de Aguire, Hispanus, ord. S. Benedicti et R. E. cardinalis, collegit concilia Hispaniae[5], scripsitque defensionem cathedrae Petri contra declarationem cleri Gallicani[6]. Joannes Baptista de Luca, R. E. cardinalis, dedit annotationes in concilium Tridentinum et theatrum justitiae et veritatis. Joannes Cabassutius, Aquensis, presbyter Oratorii, auctor est notitiae ecclesiasticae conciliorum, canonum et veterum Ecclesiae rituum, et theoriae ac praxis juris canonici. Henricus Piringh, Germanus, societatis J., edidit jus canonicum, nova methodo explicatum, et facilem ac succinctam sanctorum canonum doctrinam. Ludovicus Thomassinus, Aquensis, presbyter Oratorii, praeter dogmata theologica[7], dedit disciplinam ecclesiasticam de beneficiis et beneficiatis[8]. Joannes Doujat, Tolosanus, reliquit praenotiones canonicas et civiles et historiam juris canonici. Prosper Fagnani, Italus, claruit commentario in decretales[9]. Claudius de Vert, Parisiensis, ord. Cluniacensis, scripsit gallice expositionem litteralem et historicam sacrarum caeremoniarum.

Inter asceticos et praedicatores hujus aetatis notissimi sunt, Franciscus Guillore, Britannus, Paulus Segneri, Italus, Joannes Petrus Pinamonti, Pistoriensis, Joannes Baptista Saint-Jure, Me-

[1]) Paris. 1719-21, 2 vol. in-fol.—[2]) Paris. 1648 et seq. 9 vol. in-fol.
[3]) 6 tom. in-fol. aucti a Ruinart et Thuillier.—[4]) 1659, 8 vol. in-fol.
[5]) Romae 1753, 6 vol. in-fol.—[6]) Salmant. 1683 in-fol.
[7]) 1680, 3 vol. in-fol.—[8]) 1678, 3 vol. in-fol.
[9]) Romae 1661, 3 vol. in-fol.

tensis, Franciscus Nepveu, omnes e societate J.; Ludovicus Abelly, supra laudatus; Matthaeus Beuvelet, Gallus, Henricus Maria Boudon, archidiaconus Ebroicensis; Antonius Viera, Lusitanus, societatis J.; Claudius de la Colombiere, Timoleon Cheminais, Jacobus Giroust, Ludovicus Bourdaloue, Jesuitae Galli; Joannes Le Jeune, Poliniacensis, Oratorii Gallicani; Spiritus Flechier, episcopus Nemausensis, aliique, quos brevitatis studio praetermittimus.

Innocent. XII pontifex an. 1691 . 29. Interim Alexander papa VIII decessit 1 februarii 1691. Post ejus mortem comitia propter cardinalium discordiam protracta sunt usque ad 12 julii, qua die pontifex renunciatus est Antonius Pignatelli, archiepiscopus Neapolitanus, qui sub Innocentii XII nomine Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1700. Is spem, quam de seipso excitarat, dum apud imperatorem et reges apostolici nuntii officiis fungeretur, nunc, summae potestatis particeps, cumulatissime implevit. Beneficentissimus fuit in pauperes. Constitutione, *Romanum decet Pontificem*, abusum, quem vocant nepotismum, a curia pontificia proscripsit, districte prohibens, ne Pontificum consanguinei Ecclesiae bonis ditarentur. Alias plures constitutiones edidit tum ad promovendam ecclesiasticam et regularem disciplinam tum ad corrigendos abusus. Inhibuit justitiae ministris, ne munera acciperent. Contra latrones et malefactores, qui, Sede vacante, multum invaluerant, severitatem legum indixit. Ecclesiasticas dignitates non nisi dignis contulit. Quum universa Europa bello arderet, binum jubilaeum concessit ad efflagitandam pacem et avertendam coelestem iram; nihil omisit ad restituendam pacem publicam; ad imperatorem, reges et principes litteras dedit, eloquentia, prudentia ac gravitate refertas, ut eorumdem animos deliniret et dissidia componeret. Gravate tulit, ducem Hanuoverensem heterodoxum a caesare constitutum imperii electorem. Disceptationi de origine ordinis Carmelitarum usque a prophetis Elia et Eliseo, quae inter nonnullos acrius agitabatur, silentium imperavit. Cum Ludovico XIV, rege Galliae, pacem iniit, gratiam suam restituit praelatis, qui comitiis anni 1682 interfuerant, accepta prius tum ab his tum a rege satisfactione[*]. Compescuit etiam aliquot lites exortas in Belgio, ubi nonnulli alios ut Jansenistas traducebant, quamvis a jansenianis erroribus alienos, et quidam episcopi ad majorem cautelam contra fraudes Jansenistarum aliquot additiones formulario Alexandri VII fecerant. In hanc rem anno 1694 ad archiepiscopum Mechliniensem et episcopos Antverpiensem, Brugensem, Gandavensem et Ruremundensem diploma dedit, quo prohibuit, ne praeter formularium juramenti, ad damnandas quinque propositiones Jansenii in sensu obvio, quem tam ipsius for-

---

*) Videsis pag. 146.

mularii quam propositionum verba prae se ferunt, aliam declarationem, interpretationem aut explicationem exigerent, et ne quemquam vaga ista accusatione et invidioso nomine Jansenismi traduci aut nuncupari sinerent, nisi ipsum prius suspectum esse constiterit, quod aliquam e quinque propositionibus docuerit aut tenuerit, nec quemquam sub hoc praetextu repelli ab officiis, muniis, beneficiis, vel alia quacumque functione ecclesiastica permitterent, nisi servato juris ordine, hunc eam poenam commeruisse, probatum fuerit. Quum vero Jansenistae verba Pontificis *in sensu obvio*, quem tam ipsius formularii quam propositionum verba *prae se ferunt*, in alienum sensum detorquerent, perinde ac si propositiones solum damnandae forent in sensu obvio, quem eorum verba prae se ferunt, nulla habita mentione vel respectu ad sensum Jansenii, Pontifex hunc vanum eorum triumphum repressit altero brevi, ad eosdem Belgii episcopos dato anno 1696. Praeterea Innocentius XII urbem variis ornamentis, aedificiis, nosocomiis, praesidiis, munitionibus decoravit, munivit, auxit.

30. Quantum autem religiosis dissidiis, quibus a pseudo reformationis temporibus Europa fuit perturbata, animi ab invicem alieni essent, satis ostendunt ipsa unionis conamina, hoc saeculo tum inter Catholicos et Protestantes, tum inter Lutheranos et Calvinistas instituta. In hunc finem tum colloquia de materiis controversis habita, tum scripta conciliatoria seu irenica composita, tum methodi efficiendae unionis propositae sunt. **Conatus irenici pro unione relig.**

E colloquiis, unionis gratia inter Catholicos et Protestantes institutis, notatu dignum est illud, quod Uladislaus IV, rex Poloniae, anno 1645 indixit inter theologos catholicos, lutheranos et calvinianos, non tam ut disputarent, quam ut materias controversas examinarent et amice determinarent; unde istud colloquium charitativum vel etiam fraterna collatio dictum est. Anno 1651 Ernestus, comes provincialis seu landgravius Hasso Rheinfelsensis, Valerianum Magni, nobilem Mediolanensem et ordinis Capucinorum ministrum generalem, ab Alexandro papa VIII apostolicis missionibus per Germaniam, Poloniam et Hungariam praefectum, et duos theologos Giessenses in arce sua Rheinfels congregavit, ut, se praesente, de criteriis et infallibilitate verae Ecclesiae disputarent; quod eo eventu factum est, ut comes provincialis ad catholica sacra transiret.

Prae aliis unionem Protestantium cum Catholicis tentavit Christophorus Rojas de Spinola, Hispanus, uxoris Leopoldi imperatoris I confessarius, e Tinano in Croatia Neostadiensis in Austria episcopus, rei theologicae et polemicae valde peritus. Is magno unionis studio animatus, multa ad eam tentandam itinera ab anno 1675 usque ad 1695 praecipue per Germaniam et Hungariam suscepit, ab imperatore et comitiis imperii litteris com-

mendatus et necessaria facultate instructus. Ejus tamen conamina optatum effectum non habuerunt. Praesertim de unionis negotio disseruit cum Molano, theologo lutherano et consistoriorum Hannoverensium rectore. Iis brevi post accesserunt doctissimus Bossuetius, episcopus Meldensis in Gallia, et G. Leibnitius, Lipsiensis, inter Lutheranos eruditissimus. Illi plura sibi invicem de praesenti negotio consilia communicarunt litterasque transmiserunt et diversas unionis conciliandae vias proposuerunt. At major erat principiorum utriusque partis ab invicem distantia, quam ut ad propositum sibi finem pervenirent[1].

Alii in eumdem finem scripta conciliatoria seu irenica ediderunt, qui novas methodos rem controversam paucis dirimendi proponentes, methodistae dici consueverunt. In primis Adamus Contzen, ab anno 1642 Coloniae edidit discursuum theologico-politicorum libros tres, quorum primus pacificator Germaniae sive irenicum de vera pace et concordia in Germania ineunda, alter pacificator orbis christiani sive de vera et falsa pace, tertius de concordia et pace Germaniae et de concilio generali instituendo inscriptus est. J.Massenius anno 1662 Coloniae edidit meditatam concordiam Protestantium cum Catholicis in una confessione fidei e S. Scriptura, et anno 1664 novam praxim orthodoxae fidei, intra sacram octidui exercitationem discernendae et amplectendae. Dionysius Werlensis, Capucinus, scripsit viam pacis inter homines per Germaniam in Fide dissentientes, anno 1686 Heldesiae in lucem emissam. De eadem re scripserunt Bertholdus Nihusius, Brunsvicensis, anno 1622 e lutherano catholicus, postea archiepiscopi Moguntini suffraganeus; Andreas et Petrus fratres de Wallemburch, episcopi suffraganei, hic Moguntini, ille Coloniensis; Franciscus Veronius, Jesuita Gallus; cardinalis Richelieu, primarius Ludovici XIII regis Galliae administer; Paulus Pelisson, Gallus, e calvinista catholicus; jam laudatus Bossuetius, cujus expositio doctrinae catholicae in materiis controversis, gallice scripta et plurium cardinalium aliorumque praelatorum et ipsius Innocentii XI approbationibus honorata, haud paucos Protestantes ad suscipienda catholica sacra permovit.

Praeter commemoratos Bertholdum Nihusium et Paulum Pelisson, alii plures hoc saeculo, relicta haeresi, ad catholicam fidem transierunt. Varii etiam viri principes ad Ecclesiae gremium reversi sunt, inter quos numerantur Wolfangus Guilielmus, dux Neoburgensis, jam commemoratus Ernestus, comes provincialis Hasso-Reinsfelsensis, Christianus Augustus, elector Palatinus, cujus exemplum sorores praeclarissimae secutae sunt, Christina

---

[1]) Bossuet, *OEuvres posthumes*, tom. I, edit. 1742.

regina Sueciae, Fridericus Augustus, elector Saxoniae et anno 1697 rex Poloniae.

Ad conciliandam unionem inter Lutheranos et Calvinistas ardenter laboravit Joannes Duraeus, natione Scotus et Elbingae in Borussia Scotorum et Anglorum praedicator, qui ab anno 1634 usque ad 1674 ad eam unionem promovendam multa itinera suscepit per Germaniam, Helvetiam, Bataviam, Daniam, Sueciam, aliasque terras; non tantum cum theologis, sed etiam cum principibus eorumque administris de unionis negotio contulit, et diversa scripta, de eo tractantia, in lucem emisit. Idea ejus haec erat, ut, missis controversiis, doctrinae, in quibus utraque pars conveniebat, conjungerentur in commune symbolum, cui omnes acquiescerent. At irrita fuere Duraei conamina; quin imo multorum, maxime Lutheranorum, odium in se concitavit.

31. Celebres etiam inter novatores sunt lites syncretisticae, quibus priori hujus saeculi medio ansam dedit Georgius Calixtus, proprie Callisson, anno 1586 natus in ducatu Slesvicensi et in religione lutherana institutus. Is post plura per terras catholicas et calvinianas itinera, e quibus eorum religiones accuratius cognovit, anno 1614 in universitate Helmstadiensi theologiae professor factus, plura scripta theologica in lucem dedit, in quibus varias sententias novas, a lutheranis diversas, magnamque propensionem in unionem ecclesiarum dissidentium manifestavit. Quin imo in pluribus doctrinis magis cum Calvinistis et Catholicis quam cum Lutheranis consentiebat. Sic docuit, praeter sacram Scripturam traditionem, seu consensum patrum quinque aut sex priorum Ecclesiae saeculorum, ceu normam credendorum et definiendarum fidei controversiarum, tenendam esse; Pontifici Romano ex jure humano primatum in Ecclesia et supremam jurisdictionem in omnes patriarchas competere; Missam verum sacrificium tam pro defunctis quam pro vivis dici posse; hominem non sola fide justificari; bona opera ad salutem esse necessaria et hominibus quodammodo vitam aeternam promereri; Deum non nisi indirecte seu per accidens auctorem peccati dici posse; omnes ecclesias, quae tria antiquissima symbola et definitiones septem priorum conciliorum generalium accipiant, in fidei fundamento convenire, cum fundamentales fidei articuli omnes in istis symbolis et conciliis continerentur; haereses et discrepantes sententias, postea exortas, quamvis non contemnendas, tamen non magni esse momenti, proinde conjunctionem ecclesiarum dissidentium non debere impedire. Alia nonnulla asseruit, a Calvinistarum et Catholicorum aeque ac Lutheranorum sententiis aliena. Hanc Calixti liberalitatem non tantum theologi, sed etiam caeteri professores Helmstadienses susceperunt; contra plerique Lutherani, sic dicti orthodoxi, Calixtum ejusque asseclas ceu indifferentistas impugnarunt, et syncretistas appellarunt, quo no-

Lit. syncretis. inter Lutheranos

mine intelligebantur ii, qui, neglecta aut violata religionis veritate, ecclesias dissidentes unire tentabant[1].

Lites pietist. Spenerus

32. Aliis litibus et motibus inter Lutheranos posterioribus hujus saeculi annis ansam dedit Philippus Jacobus Spenerus, anno 1635 in Alsatia natus, et post munera scholastica atque ecclesiastica Argentini gesta, anno 1666 Francofordii ad Moenum senior ministerii evangelici factus. Quum enim inter Lutheranos magna esset morum corruptela, pietas passim negligeretur, et plerique in fide theoretica externisque divini cultus actibus quiescerent; praedicatores etiam a pietate longe remoti, illa sola urgerent et in concionibus non nisi dogmatice et polemice versarentur, quod ipsi in universitatibus in sola philosophia et theologia dogmatica, polemica et homelitica fuissent instituti. Spenerus horum omnium reformationem desiderans, in sermonibus praeter consuetum morem textus biblicos dictioni simplici accommodare et ad practicos vitae usus transferre coepit. Ab anno 1670 e plurium desiderio conventus privatos domi suae, deinde in ecclesia instituit, in quibus eadem ratione textus biblicos explanabat, viris praesentibus facultatem concedens suas desuper cogitationes et quaestiones proponendi. Quae omnia cum ad excitanda pia animi sensa fierent, isti conventus collegia pietatis dicti sunt. Anno 1675 librum vulgavit, qui inscriptus erat: *Pia desideria*. In eo non tantum descripsit praedictam morum corruptionem, sed etiam media eam reformandi proposuit, nimirum emendationem institutionis theologicae et studii biblici, quod non tantum in apparatu philologico critico-archaeologico, sed potius in meditatione et applicatione ad vitae usus consisteret; addidit, fidem theoreticam non sufficere, sed religionis caput in observandis mandatis consistere; instituenda esse collegia pietatis, qualia ipse formarat; praeter ordinatos praedicatores cuivis fideli, ingruente indigentia, munera spiritualia, praesertim institutionis, adhortationis, consolationis esse concedenda. Haec aliaque Speneri consilia multorum approbationem nacta sunt; isque anno 1686 praedicator aulicus et consiliarius ecclesiasticus Dresdae factus, effecit, ut illa executioni mandarentur. In variis universitatibus praelectiones biblicae ad normam Speneri institutae sunt, pluraque pietatis collegia formata, quae a multis centenis theologis et civibus frequentabantur. Hi, cum se a caeteris sic distinguerent, singulari Pietistarum nomine compellabantur.

Verum haec Speneri reformatio acres et diuturnas inter Lutheranos lites et scissiones excitavit. Spenerus anno 1691 relicta Dresda, ivit Berolinum, ubi praepositus apud ecclesiam S. Ni-

[1]) Hofman, *Lexicon haeresum;* Stockman, *Bibliotheca Germanica;* Walch, *Einleitung in die religions-streitigkeiten der evangelisch-lutherischen-kirche.*

Google

colai et assessor consistorii factus, tum per se tum per formatos a se discipulos, longe lateqne reformationem pietisticam propagare studuit. Qunm vero in scriptis snis alia nonnulla nova protulisset, etiam auctoritatem librorum symbolicorum deprimeret, multorum odium et invidiam in se suosque asseclas concitavit. Ad ea augenda contulit, quod inter Pietistas non pauci, vel animo vel phantasia excitati, nimium progredirentur. Sic in nonnullis collegiis ex licentia loquendi, omnibus data, turbae et contentiones acciderunt. In aliis Pietistae e superba suae sanctitatis opinione cum caeteris sacra frequentare nolebant. Nonnulli omnem doctrinam et constitutionem ecclesiae lutheranae mutatam volebant. Alii instaurato chiliasmo, novum regnum a Christo in terris condendum annuntiabant. Alii sacra publica, munus praedicatorum, philosophiam, theologiam, omnemque eruditionem, tanquam res verae pietati adversas, rejiciebant. Verumtamen Speneri consiliis effectum est, ut progressu temporis lutherana ecclesia in Germania novam faciem, a priori multum diversam, indueri[1].

33. Quantum ad statum ecclesiae Russicae pertinebat, is, prout illum supra formatum vidimus[2], deinceps perduravit. Subjecta erat ecclesia Russica patriarchae Moscoviensi, qui a nullo alio dependebat et summa potestate rem ecclesiasticam gubernabat. Magna autem morum corruptela et ignorantia crassa apud Russos invaluerant, non tantum inter laicos, sed etiam inter clericos. Nulla apud eos habebantur colloquia de materiis religiosis, conciones nullae. Exceptis aliquot monachis et episcopis, quorum nonnulli pauca aliquot scripta, de religione tractantia, et non nisi minoris momenti composuerunt, caeteri fere omnes litterarum expertes erant, nihilque in iis requirebatur, nisi ut expedite legere et ritus sacros dextere peragere scirent. Inter laicos quam plurimi erant, qui ne quidem orationem Dominicam et symbolum Apostolicum memoria tenerent. Qnum temporis lapsu in eorum libros sacros et liturgicos ignorantia aut oscitantia librariorum multa menda irrepsissent, patriarcha Nicon anno 1655 Moscoviae synodum congregavit, quae, adhibitis et collatis inter se quam pluribus vetustis codicibus, ex ecclesia Graeca allatis, libros sacros et liturgicos emendaret. Opus inde coeptum et sedulo continuatum, tandem anno 1666 in synodo generali absolutum est. Status eccl. Russicae

Hanc generalem synodum Alexius imperator celebrandam curavit contra patriarchae Niconis conamina ad regendas etiam res civiles. Congregata ea est ex omni clero ecclesiae Russicae, advocatis etiam tribus patriarchis ecclesiae Graecae, multis archiepiscopis et aliis praelatis. In hac synodo Nicon depositus et in

[1]) Scriptores cit.—[2]) Vide pag. 69.

coenobium relegatus fuit. Praeterea decretum est, ut deinceps patriarcha Russorum non a solis archiepiscopis, episcopis et clero, sed simul cum iis ab imperatore et senatu eligeretur, et, si patriarcha officio suo deesset, ab imperatore et senatu judicaretur et debite castigaretur; ut patriarcha novos episcopos aut novas fundationes non crearet sine imperatoris et senatus consensu; ut nemo deinceps bona sua monasteriis aut clericis venderet, donaret aut legaret. Quum neque his decretis ambitio patriarcharum Moscoviensium intra limites cohiberetur, primis annis saeculi sequentis caesar, Petrus I, cognomine Magnus, dignitatem patriarchicam abolevit et in ejus locum pro regimine ecclesiastico instituit synodum perdurantem. Haec synodus composita est e praeside, quae dignitas reservata est caesari, vice praeside archiepiscopo, sex consiliariis episcopis, sex assessoribus archimandritis et aliquot laicis. Idem caesar diversas Europae regiones visitans, anno 1717 venit Parisios, ubi doctores Sorbonici cum eo contulerunt de unione ecclesiae Russicae cum Romana, eique libellum de hoc negotio obtulerunt. Is quidem promissa varia dedit, sed nil effecit.

Porro occasione correctionis, sub Nicone patriarcha factae in libris sacris et ritibus, multi tum clerici tum laici se ab ecclesia, sic dicta orthodoxa, separarunt; ipsam religionem ab eo corruptam et veram ecclesiam apud se solos esse contendebant; omne commercium cum caeteris vitabant; conventus sacros privatim agebant; seipsos Starobriazos, idest homines antiquae fidei addictos, appellabant; ab orthodoxis vero Rascolnicae, idest schismatici, appellabantur. Orthodoxi graves persecutiones contra eos excitarunt, ut eosdem vel ad ecclesiam reducerent, vel extirparent; sed neutrum consecuti sunt. Rascolnicae potius in rabiem acti, enormes excessus committebant. Quum regnante Petro caesare I, tercenti eorum, ne comprehensi ad ecclesiam compellerentur, cum aede, in quam confugerant, se concremassent, ille ab eisdem persequendis abstinuit. Isti schismatici in Siberia erant frequentissimi; Cosaci ad Tanaim sedentes, fere omnes ad eos pertinebant; sed cum apud illos magna esset ignorantia, morum barbaries et superstitio, brevi in plures sectas abierunt[1].

Erant praeterea in imperio Russico multi Lutherani, Calvinistae, Mahometani, Catholici latini et graeci ritus et Armenii, quibus omnibus libertatem religiosam concessit Petrus Magnus. Anno 1720, postulante Leone Kiska, archiepiscopo Kioviensi et Graecorum unitorum totius Russiae metropolita, et annuente Clemente XI, Hieronymus Grimaldi, archiepiscopus Edessenus et

[1]) A. de Mayerberg, *Iter in Moscoviam anno* 1661, in-fol.; Bergius, *Exercitatio historico-theologica de statu ecclesiae et religionis Moscoviticae.*

Apostolicae Sedis in Polonia legatus, Zamoscii in Russia rubra synodum Graecorum-unitorum coegit, cui praeter legatum, synodi praesidem, et Ziskam metropolitam, interfuerunt septem episcopi, octo archimandritae et plusquam centum sacerdotes, regulares et saeculares. In ea post factam Fidei professionem, ab Urbano VIII pro Orientalibus editam, damnati sunt errores cujusdam Philippi, hicque excommunicatus. Is inter alia docebat, personas divinas inter se esse essentialiter diversas, baptismum, nisi immersione collatum, non valere, praeter baptismum non dari sacramentum, nec eucharistiam esse sacrificium, non conficiendas cruces Salvatoris ex argento, quod Christus in lignea mortuus esset. Praeterea in eadem synodo plura decreta sunt de praedicatione divini verbi, de catechismo, de administratione sacramentorum, de morum reformatione, aliisque ad disciplinam ecclesiasticam pertinentibus. Quae omnia anno 1724 a Benedicto papa XIII confirmata sunt[1].

34. Post Innocentii papae XII obitum, qui obtigit 27 septembris 1700, Apostolica Sedes vacavit usque ad 23 novembris, qua die in eam sublimatus est Clemens XI, Urbinas, antea appellatus Joannes Franciscus cardinalis Albani, qui delatum sibi honorem prae humilitate toto triduo recusavit et non nisi ex obedientia suscepit. Vir fuit genere, pietate, eruditione, animique constantia spectatissimus, qualem postulabat Ecclesiae status propter tot bellorum strepitus, quibus Europa agitabatur, et inter sectariorum assultus, quibus Ecclesiae doctrina vel auctoritas oppugnabatur. Clemens XI pontifex an. 1700

In primis Clemens XI nihil non conatus est, ut dissidia gravissima, inter principes christianos exorta, quae mox in exitiale diuturnumque bellum exarserunt, componeret. Universa quippe Europa dissidiis inter domum Austriacam et Borbonicam de regno Hispanico et regionibus ad illud pertinentibus ab anno 1700 post obitum Caroli regis II agitata fuit, et principes inter se commissi. Anno quidem 1713 pax Ultrajecti conciliata et anno sequenti, Rastadii confirmata est, qua Philippo V Borbonico-Hispania cum Indiis, Carolo VI imperatori regnum Neapolitanum cum ducatu Mediolanensi et provinciis Belgicis asserebatur; sed anno 1717 Philippus V bellum instauravit. Anno 1725 iterum pax sancita fuit foedere Viennensi, at anno 1733 bellum resumptum est usque ad 1738, quo rursus pax confecta fuit Viennae. Clemens papa omnibus principibus ad pacem et concordiam hortator esse non destitit; plures inter se dissidentes, ultro saepe electus arbiter, conciliavit vel aliis placatiores reddidit; quorumdam vero amarorem, quod pugnantibus inter se plurium votis obsequi non posset, patienter tulit.

---

[1]) *Synodus provincialis Ruthenorum*, Romae 1838, in-8.

*

Cum Leopoldo imperatore I expostulavit, quod contra fidem datam occasione belli, inter eum et Ludovicum XIV et Philippum V de regno Siciliae exorti, milites caesarei in provincias ditionis pontificiae irrupissent, pluraque mala earum incolis intulissent. Deinde ad refraenandam illorum licentiam exercitum conscriptum destinavit. Majores simultates habuit cum Josepho I, Leopoldi filio et anno 1705 successore. Hic edictum tulerat, quo omnes, qui jure conferendi beneficia ecclesiastica gaudebant, ea conferrent personis ab eo commendatis; resistentibus, praeter gravem indignationem, omnium privilegiorum et gratiarum privationem comminatus. Clemens papa contra noxias hujusmodi novitates reclamavit, datisque ad episcopos et capitula ecclesiarum Germaniae litteris ostendit, hujusmodi jus, quod preces primarias vocabant, nequaquam imperatori competere, et concordatis, inter Nicolaum V et nationem Germanicam initis, esse contrarium. Alias praeterea doloris causas Josephus I Pontifici praebuit. Ejus copiae, Neapolim tendentes vel inde redeuntes, in provincias ditionis pontificiae irruerunt, easque oneribus et tributis gravarunt. Confestim Clemens papa datis ad Josephum I litteris de hac re questus est. Imperator vero R. ecclesiae omne jus feudale in ducatus Parmae et Placentiae denegavit, easque civitates, sicut etiam Comaclum, imperii feuda esse contendit. Pontifex, admonitionis et comminationis via frustra tentata, jura sua armis defendere constituit. Sed pluribus viris principibus se concordiae sequestres interponentibus, anno 1709 ea confecta est his legibus, ut imperator edicta adversus R. Pontificis jura refigeret, milites caesarei e provinciis R. ecclesiae discederent, Pontifex exercitum nuper conscriptum dimitteret, Carolum archiducem, Josephi fratrem, Hispanorum regem agnosceret, dissidia de Parma, Placentia et Comaclo a selectis utriusque partis viris pro rationum et monumentorum pondere ac praestantia componerentur. Clemens his conditionibus assensit secundum normam constitutionis Clementis V caventis: «Si quem « summus Pontifex sub titulo cujuslibet dignitatis ex certa scien« tia, verbo, constitutione vel litteris nominet, honoret seu quo« vis alio modo tractet, per hoc in dignitate illa ipsum approba« re non intelligatur aut quidquam ei tribuere novi juris ». Josepho I anno 1711 defuncto, imperator electus est Carolus VI, ejus frater, qui concordiam cum R. Pontifice integravit, hujusque elogium meruit.

Idem Pontifex aegre tulit dignitatem electoris imperii concessam haeretico duci Hannoverensi, et imperii consultum ea de re datum, ceu Religioni catholicae et Apostolicae Sedis juribus adversum, improbavit. Gravate etiam tulit, Fridericum III, electorem Brandeburgicum, ex imperatoris et principum consensu Borussiam in regnum erexisse, sibique insignia et titulum regis

arrogasse; quod factum, tanquam injuriosum Apostolicae Sedi et ordini Teutonico, ad quem antiquo jure Borussia pertinebat, tum in cardinalium consistorio tum in litteris ad christianos principes improbavit. Partes Friderici Augusti II, electoris Saxoniae et regis Poloniae, pro viribus defendit contra Carolum XII, regem Suecorum, qui Polonos ad dejiciendum Augustum et eligendum Stanislaum Leczinsky, palatinum Posnaniae, excitavit, et Poloniam in bellum civile, quod annis multis duravit, conjecit. Jacobo II, Anglorum regi, propter catholicae Religionis studium ab Anglis ejecto et in Gallia exuli, ampla munera misit, ejusque anno 1701 mortui viduam Mariam et filium Jacobum Walliae principem magno studio complexus est, huic consentaneam regio generi institutionem nuptiasque cum Clementina, regis Poloniae e filio nepte, procuravit, et nuptis, praeter dignum Romae palatium, annuum duodecim millium aureorum proventum ex aerario apostolico largitus est.

Quum Achemetes Turcarum sultanus anno 1715 bellum contra christianos principes, praesertim contra Venetos in Peloponeso et Hungaros instaurasset, Clemens XI et litteris et legationibus usus est, ut principes europaeos ad conjungenda arma contra communem hostem et ad conservandam a jugo ottomannico Europam excitaret. Confoederatis imperatori Carolo VI et Venetis ingentia pecuniarum et militum auxilia procuravit. Anno 1716 Eugenius, princeps Sabaudus, austriaci exercitus dux, ingenti praelio apud Petrovaradinum Turcas vicit et usque ad internecionem profligavit. Anno sequenti idem Eugenius alteram de iisdem victoriam retulit apud Taurunum, ubi Turcarum circiter triginta millia caesa sunt, ingens captivorum numerus, aerarium, plurima vexilla et tormenta bellica in potestatem Christianorum venerunt. Post quae Achemetes pacem postulavit, quae anno 1718 inter imperatorem, Venetos et sultanum conciliata fuit foedere Passarovitzico. Invicta Eugenii principis virtus a Clemente papa non tantum laudibus celebrata est, sed etiam galea et ense, solemniter benedictis, cumulata secundum morem, quo RR. Pontifices ornare consueverunt egregios duces et christianae reipublicae defensores.

Praeter haec Clemens XI catholicae fidei per omnes, etiam remotissimas, orbis plagas propagandae, muniendae ac defendendae indefessus incubuit; haereticorum vero et schismaticorum contra Catholicos molimina in Germania, Batavia, Gallia, Anglia, Syria, Moscovia et alibi praevertit et irrita reddidit. In pacificatione Ryswicensi, anno 1697 inter imperatorem, imperium, Bataviam, Galliae, Angliae et Hispaniae reges inita, sancitum fuerat, ut Religio catholica in imperii provinciis deinceps maneret integra in eo statu, quo tunc vigebat. Haeretici vero in Germania imperatorem improbe sollicitabant ad abrogandum istum

pacificationis articulum. Eorum conatibus impigre restitit Pontifex. Id ipsum et alia plura in detrimentum catholicae rei tentarunt haeretici in comitiis, anno 1713 Ultrajecti inter principes europaeos institutis ad stabiliendam inter se concordiam. Illic etiam Clemens, tum litteris ad orthodoxos principes tum legatione ad ipsa comitia, illorum molimina inania reddidit. Anno sequenti in comitiis Badensibus pro stabilienda pace inter Ludovicum XIV regem Galliae et Carolum VI imperatorem habitis, Pontifex opera Dominici Passionaei, legati sui, novos haereticorum conatus praevertit. In hac pacificatione non solum confirmati sunt articuli Ryswicenses, sed etiam Clementi archiepiscopo Coloniensi et Maximiliano Emmanueli utriusque Bavariae duci, S. R. I. principibus electoribus, pristina jura restituta; quaecumque occasione belli in catholicam Religionem, Ecclesiae libertatem et R. Pontificis potestatem attentari contigerat, abrogata; episcopatus Hildensis restitutus archiepiscopo Coloniensi cum omnibus suis praerogativis et juribus, ut ea ante bellum episcopi ejus praedecessores possederant; pactumque, ut in regionibus, urbibus et locis, quae a rege Galliae cedebantur imperatori, universa, ad catholicam Religionem spectantia, in eo statu, quo ante bellum fuerant, immutata permanerent.

Nihil etiam intentatum reliquit Clemens XI, ut catholicorum conditionem in terris haereticorum allevaret. Honorifice excepit legatum Petri Magni, caesaris Russorum, ei significantem, liberum et publicum Religionis catholicae exercitium a caesare in universis amplissimae ditionis suae provinciis esse indultum, etiam concessum fuisse Capucinis, ut in urbe Moscha ordinis sui monasterium fundarent, Jesuitis, ut templum domumque cum gymnasiis ad erudiendam litteris et christianis moribus juventutem construerent, et R. Ecclesiae missionariis, ut per Russiam libere tutoque in Sinarum imperium et alia orientalium Indiarum regna transirent. Pontifex ad prospiciendum Ruthenorum catholicorum utilitati, Leopoli in celeberrimo Russiae australis emporio domicilium extruendum curavit, in quo adolescentes sinceris doctrinis et moribus imbuti, in patriis deinde regionibus de catholicae fidei propagatione ac conservatione utili. opera bene mererentur. Quum anno 1703 Dublini in Hibernia multa, tum civicis tum sacris Hibernorum catholicorum juribus contraria, fuissent decreta, juramenta iniqua praescripta, Pontifex maximorum principum officiis omnique conatu usus est, ne Anna Stuarta, Jacobi II filia sed haeretica, quae anno 1702 in solium fuerat evecta, iniquas leges confirmaret; idque consecutus est, ut novarum legum rigor sensim mitesceret, eaeque pedetentim negligerentur. Cum in ducatu Barrensi et in Lotharingia Leopoldus Josephus, utriusque regionis dux, novarum legum codicem, dictum Leopoldinum, praescripsisset, in quo plura continebau-

tur, quibus ecclesiastica jurisdictio et libertas ipsaque suprema R. Pontificis potestas manifeste violabantur et evertebantur; Pontifex post diligentem istius codicis discussionem eumdem damnavit, episcopos Barri ac Lotharingiae vehementer hortatus est, ut inflictis Ecclesiae vulneribus mederentur; sacrasque immunitates et jura strenue tuerentur ; demum a Leopoldo duce impetravit, ut, emendato codice, res in pristinum statum restituerentur. Petente Joanne V, rege Lusitaniae, archiepiscopatum Olisipponensem in duos divisit, orientalem et occidentalem, posteriorem ad gradum patriarchatus cum multis praerogativis et honoribus evexit, eique tres: Lusitaniae archiepiscopatus, Olisipponensem orientalem, Bracarensem et Eburianum subordinavit. Qua autem ratione Clemens XI libertatem ecclesiasticam defenderit in Sicilia, dicemus infra. Suis etiam locis videbimus quae egerit in causa Jansenistarum et in controversia de ritibus Sinensibus.

Interim in omnes, etiam remotissimas, regiones apostolicam sollicitudinem extendebat. In Perside catholicae fidei praecones peculiaribus litteris commendavit regi Hosaino, quem Schiach et Sultan vocant, et ab eodem Persis catholicis liberam religionis suae professionem impetravit. Uberes sibi evangelicae praedicationis fructus pollicitus in recens detectis vastissimi Sinarum oceani insulis, quas Palaosicas appellant, Philippum Hispaniae et Ludovicum Galliae reges hortatus est, ut missionariis, in eas insulas profecturis, navigia, commeatum aliaque, huic missioni necessaria, impertirentur. In imperium etiam magni Mogolis et in Tartariam sinensem Evangelii praecones allegavit. Monitus, in Chaldaeorum tractu, qui non exiguam Asiae majoris partem occupabant, latissimum propagandae orthodoxae fidei patere campum, multos, praesertim e Praedicatorum ordine, viros, qui optata perficerent, eo destinavit. Selectos quoque orthodoxae fidei doctores misit in Ægyptum ad tentandam Coptorum seu Monophysitarum conversionem. Alios direxit in Æthiopiam. In Guineam itidem viros ord. Praedicatorum, pietate et propagandae Fidei ardore repletos, destinavit, quorum opera ibi res catholica multifariam aucta est. Quum per adventum Francisci Ticinensis, ordinis Capucinorum, qui in regno Congitano diuturnam apostolicis ministeriis operam impenderat, Religionis catholicae statum et incrementa in Congo et finitimis provinciis audivisset, Petro, supremo Congi domino, de ea re bene merito, regium diadema, pretiosis ornatum gemmis, misit. Brasiliensium aliorumque Americae populorum nunquam immemor, per certa annorum intervalla lectos ex Hispania et Lusitania viros ad illos destinavit, quo res christianae meliori semper loco starent.

Praeterea Clemens XI Pium papam V, Andream Avellinum, Felicem a Cantalicio et Catharinam Bononiensem inter Sanctos retulit; festum Immaculatae Conceptionis B. V. M. in tota Ec-

Digitized by Google

clesia celebrari jussit, ejusque sponsum S. Josephum novo officio decoravit; Urbem multis ornavit; bibliothecam Vaticanam lectissimis varii generis libris, in Ægypto, Syria et alibi conquisitis, ditavit; bonas artes et viros eruditos fovit; plures allocutiones et orationes consistoriales, epistolas et brevia, quae studio cardinalis Albani nepotis ejus edita sunt[1], reliquit; tandem anno 1721 obiit, ab omnibus, solis Jansenistis exceptis, communi praeconio celebratus[2].

Monarchia Sicula

35. Pontificatum gerente Clemente XI, lis acris agitata est de apostolica regni Siculi legatione, quam Monarchiam Siculam vocabant. Contenderunt reges Siciliae, se vi diplomatis, ab Urbano papa II dati, esse Sedis Apostolicae legatos natos et omnia posse, quae sunt de jure legatorum a latere[3]. Ista Monarchia seu praetensa legatio a rege translata est in regios ministros, qui illius tribunal componebant. Hoc tribunal sibi jus arrogabat causas et personas ecclesiasticas judicandi et puniendi, excommunicandi et absolvendi quosvis, laicos, monachos et clericos cujuscumque dignitatis etiam episcopalis, impediendi appellationes ad Apostolicam Sedem, non admittendi ejusdem Sedis nuntios, neque ipsam Apostolicam Sedem respectu jurisdictionis ecclesiasticae recognoscendi, nisi in casu praeventionis. Ejusmodi res non minus clero et episcopis Siculis, quam Apostolicae Sedi injuriosa et invidiosa erat. Jam cardinalis Baronius aliique deinceps viri eruditi multis animadversionibus diploma Urbani II, quod anno 1513 J. L. Barberius primus in lucem protulit, suspectum reddiderunt; atque, admissa etiam ejus authentia, ostenderunt, illud tantum fuisse concessum Rogerio comiti ejusque filiis seu haeredibus, proinde cessasse, dum regnum Siculum ad aliam transiit familiam; illud nullum vestigium dicendi juris sacri et ecclesiastici prae se ferre, sed eas tantum partes, quae sunt principis Ecclesiae filii, Rogerio demandare, ut pro sua in Ecclesiam reverentia apostolicorum jussorum executionem curaret; post Urbani II aetatem praecipuas R. Ecclesiae legationes in Sicilia a viris sacris fuisse peractas et Siculos more consueto ad Apostolicam Sedem provocationes instituisse[4].

Quum autem anno 1711 N. M. Tudeschi, episcopus Liparensis, quosdam officiales propter violatam immunitatem ecclesiasticam excommunicasset, et regii ministri praetextu Monarchiae Siculae excommunicatos absolvissent, Clemens XI, ab episcopo Liparensi interpellatus, impertitam a regiis ministris absolutio-

[1]) Romae 1729, 2 vol. in-fol.

[2]) P. F. Lafitau, *Histoire de Clement XI*, 2 vol. in-12; S. Reboulet, idem, 2 vol. in-4.

[3]) Videsis tom. II, pag. 136-37.

[4]) *Istoria della pretesa Monarchia di Sicilia*, Rom. 1715.

nem propter defectum jurisdictionis nullam declaravit. Il vero in seutentia sua persistentes, carcere aliisque modis saevierunt in clericos Liparenses, qui excommunicatos ad sacra admittere nolebant. Pontifex hujusmodi ausa indigne ferens, in eorum auctores et cooperatores excommunicationem fulminavit. Administri regii bis minime flexi, episcopos et alios, qui Pontifici parebant, carcere, contumeliis, exilio affecerunt. Quum igitur magistratus Siculi, Monarchiae praetextu, Apostolicae Sedis potestatem conculcare pergerent, Clemens XI 20 februarii 1715 constitutione, *Romanus Pontifex*, praetensam Monarchiam Siculam ejusque tribunal abolevit, litterasque ad episcopos Siculos dedit, quibus normam dirimendi deinceps causas, ad ecclesiasticum forum spectantes, praescripsit. Ab hac constitutione regii fisci procurator ad Pontificem melius instruendum et ad Apostolicam Sedem appellationem instituit. Anno 1718 Philippus V, rex Hispaniae, maxima Siciliae parte occupata, petentibus Siculis, cum Clemente papa XI consensit, ut omnes, qui propter obedientiam Apostolicae Sedi praestitam exilio aut munerum privatione fueraut affecti, restituerentur; censuris apostolicis perstricti post poenitentiam absolverentur, et ecclesiae sacris interdictae, his redderentur. Quum postea regnum Siciliae recuperasset Carolus VI imperator, Benedictus papa XIII ad pacem et concordiam in eo firmandam constitutione, *Fideli ac prudenti*, data 30 augusti 1728, apostolicam legationem in Sicilia principi, de Apostolica Sede et universa christiana republica bene merito, restituit, praecisis abusibus, propter quos a Clemente XI fuerat abolita, ejusque usu ad juris et rationis modum sapienter contracto[1].

36. Altera controversia hisce temporibus resuscitata est, nempe de ritibus Sinensibus. Ejus originem praecedenti saeculo exposuimus[2]. Post Alexandri papae VII decretum concordia inter missionarios restituta fuerat, et perduravit usque ad annum 1693, quo Carolus Maigrot, seminarii Parisiensis, quod exterarum missionum vocant, alumnus, qui anno 1684 cum aliquot sociis in Sinas venerat et deinde vicarius apostolicus provinciae Fokiensis creatus fuerat, contra ritus Sinenses mandatum dedit. In hoc mandato vicarius apostolicus praecipiebat, ut vocibus Tien. Coelum, et Xamti (supremus imperator) proscriptis, Deus voce Tien-chu (coeli dominus) appellaretur; ut e cunctis ecclesiis auferrentur tabellae, quibus voces King-tien (coelum colito) erant inscriptae; declarabat, quaesita, super capitibus Alexandro papae VII proposita, in multis rebus non esse veridica, proinde missionarios iis niti non posse ad permittendum usitatum apud Sinas Confucii et primogenitorum cultum; prohibebat, ne missionarii ulla de causa permitterent Christianis praeesse aut interesse so- Rit. Sinens. et Malabar.

[1]) Guarnacci, *Vitae et gesta RR. Pontificum.*—[2]) Conf. pag. 134.

lemnibus caeremoniis, quae bis quotannis Confucio et defunctis progenitoribus fiebant; missionarios vero, qui his regulis morem gerere detrectarent, post duos menses facultatibus, a se vel quocumque alio vicario aut provicario concessis, privatos declarabat.

Tunc, rupta concordia, lis inter missionarios renata est. Malgrot mandatum suum Romam misit cum litteris ad R. Pontificem, quibus ea, quae mandato suo prohibuerat, ceu superstitiosa et idololatrica exposuit. Quum hoc cognovissent Jesuitae, confestim Pontifici obtulerunt libellum supplicem, in quo declarabant et contestabantur, missionarios suos in Sinis nunquam Christianis novellis permisisse usum caeremoniarum cum iis circumstantiis, quibuscum in mandato et litteris Maigrotii erant expositae, sed solummodo prout illae fuerant expositae et permissae in decreto S. Congregationis, dato anno 1656. Ex hoc tempore lis de eadem re in ipsa Europa acriter agitata est. Jansenistae aliique societatis J. hostes hanc ansam deprimendi et proscindendi eam avide arripuerunt. Priores id maxime efficere conabantur, ut irritato Alexandri VII de ritibus Sinensibus decreto, alterum etiam de Jansenii doctrina antiquaretur.

Innocentius XII anno 1699 novam rei controversae discussionem commisit selectis viris S. Officii seu inquisitionis. Interim Jesuitae, qui Pekini degebant, ab ipso imperatore clarum et expressum testimonium postularunt de ratione, qua Sinenses Confucium et progenitores defunctos colerent, coelo litamen facerent et vocibus Tien, Xam-ti, King-tien uterentur. Is declaravit, Confucio cultum exhiberi, non ad petenda ab eo bona, ingenium aut dignitatem, sed dumtaxat propter praeclara, quae ut hominum magister reliquerat vitae documenta; caeremonias fieri majoribus defunctis ex intentione testandi suum erga parentes amorem et filialem observantiam, non vero postulandi alicujus auxilii; defunctorum tabellas erigi, non quod eorum animae in istis tabellis residere crederentur, sed ut hoc signo exteriori eis gratiae agerentur et diuturna memoria recolerentur, perinde ac si praesentes essent; ritum litaminis, quod coelo fiebat in suburbano terrae aggere, non fieri coelo coeruleo ac materiali, sed primo coeli, terrae ac omnium rerum principio, domino ac rectori seu Xamti, huncque modo Xamti, coeli dominum, modo Tien, coelum, vocari, quemadmodum sua majestas non summus dominus, sed modo imperialis aula, modo alio nomine vocabatur, quamvis nomina essent diversa, tamen una et eadem res significabatur, huncque esse verum sensum vocum King-tien. Hanc imperatoris declarationem principes e colaorum ordine et primi in imperio ministri suo testimonio confirmarunt. Praeterea episcopi Naukinensis, Ascalonensis, Andrevillanus et Macaensis, considerantes, in quantum discrimen Religio christiana, proscri-

ptis ritibus,in Sina conjiceretur, Romam legarunt F. Noel et C. Castner, Jesuitas, qui eorum nomine ad accusationis, a Maigrotio factae, capita responderent.

Isti Romam venerunt anno 1700, quo Innocentio XII successit Clemens XI. Hic controversiae discussionem, sub decessore suo coeptam, prosecutus est. Quaestionibus formandis praeerant quatuor, ut aiunt, qualificatores, omnes aut generales aut commissarii religiosorum ordinum. Praeterea Clemens XI anno 1701 C. T. de Tournon, Pedemontanum, creavit patriarcham Antiochenum, commissarium et visitatorem apostolicum cum potestate legati a latere in Sinis et Indiis orientalibus. Hic anno sequenti, priusquam S. Officium sententiam de ritibus dedisset, Roma profectus, quum in Malabariam venisset, anno 1704 die 23 junii Pondicherii, auditis et consultis missionariis Jesuitis, decretum dedit de ritibus et usibus Malabaricis, in quo constituit, ut in administrando baptismo non omitterentur sacramentalia; baptizato imponeretur nomen alicujus Sancti; collatio baptismi infantibus non protraheretur; matrimonia non permitterentur contrahi inter infantes sex vel septem annorum, ut moris erat; mulieres in signum matrimonii collo suo non deferrent Tally seu auream tesseram, quae prae se ferebat imaginem Pyllajaris, idoli nuptiis praepositi, neque funiculum centum et octo filorum; nuptiarum ritus ab omni superstitione expurgarentur; mulieres causa menstruorum non arcerentur a sacramentis; omnibus, etiam pareis seu infimae conditionis hominibus, spiritualia subsidia etiam in eorum domibus praestarentur; constitutioni Gregorii XV circa lavacra et ablutiones etiam obnoxii essent missionarii; Christiani tibicines aliave musices instrumenta, nec in pagodis nec extra, occasione sacrificiorum aut alterius solemnitatis superstitiosae sonarent vel canerent. Hujus decreti exempla Tournonius misit ad patrem provincialem aliosque superiores Jesuitarum in Madurensi, Carnatensi, aliisque Indiarum orientalium regnis, illudque observandum mandavit sub poena excommunicationis quantum ad provinciales et superiores, et suspensionis quantum ad subditos spectabat, donec aliter ab Apostolica Sede vel a se ejusdem auctoritate fuerit provisum. Ejusdem decreti exemplum misit ad Clementem XI, qui illud in generali congregatione, 7 januarii 1706 habita, ratum habuit et in omnibus observandum mandavit, hac tamen addita clausula: « Donec aliter a Sede Apostolica provi« sum fuerit, postquam eos audierit, si qui erunt, qui aliquid ad« versus contenta in huiusmodi decreto afferendum habuerint».

Tournonius, rebus in Malabaria constitutis, Pondicherio solvens, sub finem anni 1704 in Sinas appulit et 8 aprilis anni sequentis Cantonem tenuit, ubi integro anno moratus est. Jesuitae Pekinenses ad eum transmiserunt libellum, in quo totius controversiae initium, progressus et causas, imperatoris characterem,

palatinalium ingenia, gentis mores, et qua ratione cum eis agendum esset, exposuerunt. Ascalonensis etiam episcopus eidem exhibuit, quanta detrimenta christianae Religioni e proscriptis ritibus obvenirent. Legatus opera Jesuitarum facultate veniendi Pekinum ad imperatoris praesentiam accepta, sub finem anni 1705 eo pervenit. Imperator legatum honorifice excepit; at ubi eum caeremoniis imperii contrarium novit, eumdem abjecit; C. Maigrot, vicarium apostolicum provinciae Fokiensis, qui supra ritus Sinenses prohibuit, imperio exire jussit, legemque dedit, qua omnes missionarii, qui legibus seu ritibus istis adversarentur, imperio exire jubebantur; legatum vero dimisit Nankinum.

Interea sacrae inquisitionis Officium post plures congregationes et discussiones de praesenti controversia secundum mandati Maigrotii articulos respondit, repulsis vocibus Tien et Xam-ti, vocem Tien chu ad significandum Deum esse retinendam; prohibendum esse usum tabellarum cum inscriptione: King-tien; non licere Christianis praeesse, ministrare aut interesse solemnibus oblationibus, quae in utroque anni aequinoctio Confucio et defunctis fierent, neque iis caeremoniis, quae eidem Confucio a mandarinis et litteratis exhiberi solebant; non permittendum Christianis, ut coram progenitorum tabellis, aedibus aut sepulcris oblationes aliosve ritus aut caeremonias, ut in quaesitis expositum erat, peragerent aut eis interessent; non vetari tamen Christianis praesentiam seu assistentiam mere materialem, dum gentiles eas caeremonias peragebant, citra ullam gestorum approbationem et omni excluso ministerio, quum aliter odia et inimicitiae vitari non possent, facta tamen fidei protestatione et cessante subversionis periculo; similiter non vetari, quominus erga defunctos peragerent ea, quae vere superstitiosa non essent nec superstitionis speciem prae se ferrent, quae patriarchae Antiocheni et episcoporum atque vicariorum apostolicorum istarum partium judicio discernenda erant. Haec responsa Clemens papa XI die 20 novembris 1704 confirmavit et Tournonio, patriarchae Antiocheno, commissario et visitatori apostolico in Sinis et Indiis orientalibus, transmitti mandavit una cum congrua instructione, ut tum ipse tum reliqui archiepiscopi, episcopi, aliique, sive visitatoris, delegati seu vicarii apostolici munere fungentes, laudata responsa ab omnibus cujusvis ordinis missionariis et universis Christi fidelibus servari curarent.

Tournonius his acceptis, 25 januarii 1707, Nankini decretum publicavit, quo sub poena excommunicationis sententiae latae et Apostolicae Sedi reservatae, omnibus et singulis episcopis, vicariis apostolicis, locorum ordinariis, missionariis et presbyteris saecularibus ac regularibus praecepit, ut de praedictis caeremoniis interrogati, responderent, eas non esse licitas, quia Apostolicae Sedis decreto, dato die 20 novembris 1704, prohibitas.

Inde factum est, ut multi missionarii secundum latam supra ab imperatore legem Imperio exire cogerentur. Episcopi et vicarii apostolici a legati decreto appellarunt Apostolicam Sedem, miseruntque Romam P. Provanam jesuitam, qui anno 1709 Clementi XI duos libellos supplices obtulit. Pontifex, utroque libello Officio inquisitionis tradito, auditisque cardinalium sententiis, 25 septembris 1710 decrevit et declaravit, responsa S. Congregationis, a se 20 novembris 1704 confirmata, et decretum a legato suo Tournonio, 25 januarii 1707 editum, ab omnibus et singulis, ad quos spectabat, sub censuris et poenis, in eo expressis, esse observanda. Tournonius ab imperatore relegatus Macaum ad Lusitanos, ab his custodiae traditus et ab episcopo Macaiensi omni potestatis ecclesiasticae exercitio interdictus, obiit ibidem anno 1710, paulo antea R. E. cardinalis renunciatus.

Priusquam decreta, a Clemente XI anno 1710 data, in Sinas essent perlata, rumor varius de iisdem sub finem anni 1712 ibidem ortus est: alii dicebant, responsa S. Congregationis, anno 1704 data, a R. Pontifice esse suspensa; alii minus legitime promulgata; alii conditionata et proinde non obligare priusquam conditiones compertae haberentur; alii spem novae ac lenioris declarationis pontificiae praetexebant; alii tam diu expectandum suadebant, donec decreta Roma forent adlata.

Quum haec accepisset Clemens XI, 19 martii 1715 constitutionem edidit, *Ex illa die*, qua ad tollenda e medio cuncta subterfugia, tergiversationes et praetextus, omnibus et singulis episcopis, vicariis apostolicis, missionariis saecularibus ac regularibus in Sinensi imperio et regnis ac provinciis finitimis sub poenis gravissimis, sibi reservatis, praecepit, ut responsa data anno 1704, quae recenset, inconcusse et integre observarent, atque ab eis, quorum cura ad illos spectabat, observari curarent, omnibus contraveniendi praetextibus, titulis aut coloribus rejectis. Sub eisdem poenis praescripsit cunctis missionariis, in istas regiones transituris, juramenti formulam, qua se hanc constitutionem ejusque praescripta exacte observaturos promittebant. Hanc constitutionem cum Castoranus, ord. S. Francisci missionarius et episcopi Pekinensis vicarius, in tribus ecclesiis Pekini perlegisset, in vincula conjectus fuit, ulterior istius constitutionis publicatio prohibita, Religio christiana in discrimen adducta, discordia inter missionarios continuata. In hoc rerum statu Clemens XI anno 1719 Ambrosium Mezzabarbam seu Mediobarbum creavit patriarcham Alexandrinum et visitatorem apostolicum cum potestate legati a latere pro Sinarum imperio aliisque finitimis Indiarum orientalium regnis. Hic quum anno 1721 Pekinum pervenisset, ab imperatore petiit, ut Sinensibus christianis decreta pontificia, ad ritus pertinentia, observare, sibique supremam missionariorum directionem gerere liceret. Utrumque negavit impera-

tor. Unde Mezzabarba relicto Pekino, reditum in Europam suscepit. Cum Macaum esset regressus, ut afflictis rebus christianis aliquam adferret medelam, 4 novembris 1721 litteras pastorales condidit, quibus se constitutionem pontificiam anni 1715 quidem in suo vigore relinquere, quaedam tamen propter dubia, circa certas caeremonias peragi consuetas inter missionarios orta, Sinensibus christianis permittere, declaravit.

Anno 1722 obiit imperator Cang-hi. Ejus filius et successor Yong-tching, qui alioquin Christianis parum favebat, a prorege provinciae Fokiensis aliisque excitatus secundum arbitrium supremi rituum tribunalis in toto imperio Religionis christianae exercitium proscripsit, missionarios, exceptis Jesuitis qui in aulae obsequiis erant, Macaum relegavit, principes christianos, eodem secum sanguine procreatos, bonis spoliavit, in exilium et carceres conjecit. Cum mandarini legem imperatoris severe urgerent, Christiani multifariam vexati sunt, eorum ecclesiae vel destructae vel profanatae, non pauci a Fide defecerunt, plures ad eamdem suscipiendam parati, id efficere metuerunt. Jesuitae Pekinenses perperam tentarunt imperatorem ad benigniorem in Christianos animum revocare. Quum is praecipue christianis exprobraret, quod consuetudinibus imperii adversarentur et progenitorum suorum essent immemores, varii missionarii temperamentis seu concessionibus Mezzabarbae legati usi sunt. Quin imo episcopus Pekinensis anno 1733 cunctis missionariis, qui adhuc in sua dioecesi clam agebant, earumdem concessionum usum sub depositionis poena praescripsit. Alii vero cum Castorano, episcopi Pekinensis vicario generali, illas concessiones, quod cum constitutione, *Ex illa die*, componi non possent, improbabant. Clemens Papa XII de his missionariorum dissidiis certior factus, 26 septembris 1735 apostolico brevi mandatum episcopi Pekinensis irritum declaravit, sibique et S. Sedi reservavit facultatem Sinensibus christianis indicandi suam et S. Sedis mentem post maturam deliberationem de iis aliisque ad hujusmodi materiam spectantibus.

Interim quam diu imperavit Yong-tching, missionariis Macaum relegatis, exceptis paucis, qui in latibulis haerere cogebantur, aditus in imperium diligenter interclusus est. Nec sub Kien-long, qui illi anno 1735 in imperio successit, Christiani eorumque missionarii melius habiti sunt; contra multigenis modis exagitabantur; ipsi Jesuitae Pekinenses clausis templorum januis Religionis mysteria celebrare cogebantur; caeteri vero missionarii, qui aut latebant aut Macao clam in suas provincias penetrare potuerant, interdiu absconditi, noctu concitis tacite Christianis in vilissimis ergastulis aut navibus sacra ministrabant; comprehensi longo carcerum squalore, postea etiam morte afficiebantur; ubi vero de eorum praesentia erat suspicio aut indicium, praefecti Christianos promiscue in judicium vocabant, quaestionibus, ver-

beribus et cruciatibus afficiebant, ut Religionis ministros proderent. Haec persecutio quamvis multos in Fide roboraret, multis etiam ab ea deficiendi occasio extitit; nec ulla quidem erat ex imperii provinciis, quae non referret tristissima accisae rei christianae vestigia.

Talis fuit Religionis status in Sinis usque ad annum 1742, quo Benedictus papa XIV edita bulla, *Ex quo singulari*, post expositam totius controversiae originem et progressionem, ritus Sinenses et permissiones a Mezzabarba concessas, solemni verborum forma proscripsit, et ad excludendas tergiversationes ac subterfugia, omnibus, qui sacris missionibus in Sinis operam darent et deinceps daturi essent, novam jurisjurandi formulam de hac sua constitutione integre et inviolabiliter observanda sub gravissimis poenis praescripsit. Sic tandem lis Apostolicae Sedis judicio finem accepit. Sed persecutio in Sinenses christianos jam excitata, vehementius exarsit, ut postea videbimus.

De ritibus etiam Malabaricis lis annis multis agitata est. Postquam enim Clemens papa XI, 7 januarii 1706, decretum Tournonii de iisdem approbasset cum certa clausula, ut supra vidimus[1], post paucos annos rumor per Indias increbuit, Pontificem decretum istud revocasse et nonnullas e caeremoniis, in eo proscriptis, approbasse. Quapropter Pontifex anno 1712 authenticum exemplum decreti sui cum litteris in forma brevis misit ad episcopum Meliapurensem, ut ei aliisque episcopis et missionariis constaret, quae eo usque esset Apostolicae Sedis mens de Tournonii decreto. Quum tamen plures litteras ex Indiis contra decreti Tournonii rigorem accepisset, varios etiam missionarios audivisset, controversiam ab origine repetendam et discutiendam judicavit, hocque negotium commendavit doctissimo Lambertini, S. generalis inquisitionis consultori. Rem prosecutus est ejus successor, Innocentius XIII, sed et ipse, priusquam ea esset perfecta, obiit. Benedictus XIII, illius successor, controversiae finem constituit per litteras in forma brevis, sub finem anni 1727 ad universos episcopos et missionarios regnorum Madurensis, Mayssurensis et Carnatensis datas, quibus decretum Tournonii confirmavit et observandum praecepit.

Verum qui ab initio Tournonii decreto adversati fuerant, Clementi XII, qui anno 1730 Benedicto XIII successerat, declararunt, nihil sibi aut episcopis et missionariis Indiarum de confirmatione et litteris Benedicti papae fuisse legitime denunciatum; impetraruntque, ut causa novo S. Officii examini et cognitioni subjiceretur. Post varias congregationes, in quibus utriusque sententiae patroni auditi sunt, S. Officium Tournonii decretum majori parte confirmandum, nonnulla moderanda, explicanda aut aliqua ex

[1]) Vide pag. 171.

parte remittenda censuit. Has sententias Clemens XII die 24 augusti 1734 confirmavit, Inseruitque litteris apostolicis in forma brevis, quibus Madurensibus, Mayssurensibus et Carnatensibus episcopis ac missionariis mandavit,ut lata a se decreta tum ipsi religiose observarent, tum ab aliis omnibus diligenter observari curarent. Pontificis litterae in Indiarum regnis publicatae et a missionariis subscriptae sunt. Cum tamen audivisset Clemens XII, quod quidam contra facere auderent, 13 maii 1739 aliis litteris episcopis et missionariis in regnis Indiarum orientalium Madurensi, Mayssurensi et Carnatensi sub gravioribus poenis praecepit, ut decreta sua observarent, nullusque apostolico munere fungeretur, qui jurejurando, cujus formulas praescribebat, se eis obtemperaturum non promiserit. Omnes episcopi et missionarii imperatis a Pontifice obtemperarunt. Quod cum e certis documentis cognovisset Benedictus XIV, Clementis XII successor, 12 septembris 1744 constitutionem edidit, *Omnium sollicitudinum*, qua controversiae origine, progressu, Tournonii, suorumque decessorum decretis expositis, ad reliquas adhuc dubitationes et propositas quaestiones dedit resolutiones et responsiones congruas[1].

Lites Jansenist. 37. Lites autem jansenisticae, ab annis aliquot in Gallia sopitae, ineunte hocsaeculo revixerunt. Quidam sacerdos quadraginta doctoribus Sorbonicis proposuit casum conscientiae, a Jansenistis, ut dicitur, confictum: an nempe in sacro confessionis tribunali absolvere liceret clericum, qui confiteretur, se quinque propositiones Jansenii damnare, quemadmodum eas damnarat Ecclesia, quantum autem ad factum spectat, an sensu damnato in libro Jansenii contineantur, se non nisi religiosum observare silentium. Doctores Sorbonici responderunt, hujusmodi clericum esse absolvendum. Hoc responsum, anno 1702 typis vulgatum, Jansenistarum audaciam auxit, eoque ad eludendas constitutiones apostolicas usi sunt. Clemens papa XI anno 1703 sententiam Sorbonistarum proscripsit. Eamdem sententiam Cardinalis de Noailles, archiepiscopus Parisiensis, aliique multi episcopi Galliae, theologi etiam Duacenses et Lovanienses censuris variis notarunt. Ipsi doctores Sorbonici a Ludovico rege XIV decisionem suam revocare coacti sunt, quod reipsa, uno excepto Petitpied, fecerunt.

Quoniam vero Jansenistae continuo contenderent, circa factum sufficere religiosum seu obsequiosum silentium, hacque via constitutiones apostolicas eluderent, doctrinam jansenianam in corde suo retinerent et clam disseminarent; Clemens XI, a Gal-

[1]) Natal. Alexand., *Hist. eccl.* supplement. tom. II, diss. 4; Georg. Pray, *Hist. controvers. de ritibus Sinicis*; Mamachi, *Origin. et antiquit. christ.* l. II.

liae rege et episcopis nonnullis rogatus, anno 1705 bullam edidit, *Vineam Domini Sabaoth*, in qua constitutiones InnocentiiX et Alexandri VII confirmavit, litteras Clementis IX et Innocentii XII in forma brevis datas, a falsis Jansenistarum interpretationibus vindicavit, doctrinam in supra relato casu conscientiae contentam, damnavit, declaravitque, « obsequioso illo silentio « minime satisfieri obedientiae, quae praeinsertis constitutioni« bus debetur; sed damnatum in quinque praefatis propositioni« bus Jansenii libri sensum, quem illarum verba prae se ferunt, « ut praefertur, ab omnibus Christi fidelibus ut haereticum non « ore solum, sed et corde rejici ac damnari debere; nec alia « mente, animo aut credulitate supra dictae formulae subscribi « licite posse ». Haec bulla eodem anno a clero Gallicano in comitiis generalibus et a Sorbona acceptata, a curiis regni in catalogum legum publicarum relata, et ab episcopis, uno excepto Pontiopolensi, publicata est. Eadem bulla subscribenda proposita fuit monialibus Portus Regii, quarum coenobium erat primarius refractariorum locus et quasi centrum. Cum vero istae moniales in sua contra constitutiones apostolicas rebellione pertinaces, bullae Clementis non nisi cum restrictione, salvis nempe iis, quae pro se in pace Clementina fuerant decreta, subscribere vellent, earum monasterium regis mandato et archiepiscopi Parisiensis, Cardinalis de Noailles, assensu anno 1709 abolitum et destructum est; ipsae vero per diversa coenobia dispersae sunt, in quibus melius edoctae intra quatuor annos, una excepta, se constitutionibus Apostolicae Sedis submiserunt.

Quum autem Ludovicus XIV neminem constitutionibus apostolicis aperte refragari ferret, plures refractarii, maxime eorum coryphaei, confugerunt in Belgium; neque in eo secure agentes, transierunt in Bataviam seu Hollandiam, ubi triste schisma inter catholicos excitarunt. In hac regione catholici hactenus praeclara exempla constantiae in Fide ac pietatis et reverentiae in Apostolicam Sedem dederant. Prima schismatis semina sparsit Joannes de Neercassel, Gorcomiensis, oratorii Parisiensis presbyter et ab anno 1663 episcopus Castoriensis atque vicarius Apostolicus in Hollandia; qui quamvis Romae formulario Alexandri VII subscripsisset, jansenianae factionis coryphaeis familiariter usus est. Schisma consummatum fuit sub ejus successore, Petro Coddeo seu Codde, qui Amstelodami natus, e presbytero Oratorii anno 1686 archiepiscopus Sebastenus et Joannis de Neercassel in vicariatu apostolico successor, cum Jansenistis, in has regiones profugis, praesertim cum P. Quesnel singularem amicitiam coluit, formulario Alexandri VII subscribere renuit, illorum novitates, doctrinam et disciplinam suscepit et tum in clero tum in populo firmare studuit. Romam vocatus, anno 1702 ab officio vicarii apostolici suspensus et anno 1704 depositus fuit.

Attamen jam multi e catholicis, etiam e clero, erant Jansenismo infecti, qui Coddeum, ut ut depositum et interdictum, tanquam episcopum suum venerati sunt. Novus vero vicarius apostolicus, quem R. Pontifex in locum Coddei constituerat, a magistratu civili muneris sui exercitio prohibitus, imo postea ex Hollandia relegatus est. Coddeus obiit anno 1710, sed cum eo schisma minime extinctum est, ut infra videbimus.

Inter refractarios, in Hollandiam profugos, notissimi sunt Ægidius de Witte et Paschasius Quesnel. Prior patria Gandavensis et quondam B. Mariae Mechliniae pastor, cocco furore causam jansenianam propugnavit, et in constitutiones apostolicas, praesertim in bullam, *Vineam Domini*, invectus est. Testantur id scripta ejus, inter quae praecipua sunt panegyris janseniana et denunciatio bullae, *Vineam Domini Sabaoth*, facta universae Ecclesiae[1]. Quesnel Parisiensis et oratorii Parisiensis presbyter, sed quod fidei formulae, a sua congregatione jansenianis erroribus oppositae, subscribere nollet, ad deserendam patriam compulsus, anno 1685 confugit Bruxellas in Belgio. Hic quidem occulte, in Hollandia liberius rem jansenianam promovere, clerum et populum a debita Sedi Apostolicae et episcopis obedientia abstrahere et calamo et opere conatus est. Anno 1703 jussu Philippi V, regis Hispaniae, et Humberti de Precipiano, archiepiscopi Mechliniensis, interceptus, custodiae mancipatus est. Non multo post amicorum ope e custodia ereptus, confugit in Hollandiam, ubi anno 1719 decessit[2].

Bulla *Unigenitus* an. 1713

38. Gravissimis porro litibus et motibus causam dedit liber Quesnelli, gallice scriptus sub titulo: Novum Testamentum cum annotationibus moralibus super quemlibet versum. Opus primum comparuit anno 1671, multisque propter pietatis speciem et dictionis elegantiam placuit. Prae caeteris de Noailles, tunc episcopus Catalaunensis, illud tum clero tum populo commendavit. Alii vero in eodem libro haud paucas assertiones erroneas et noxias, speciatim Jansenismo affines, deprehendebant. Lis aucta est, quum de Noailles, factus archiepiscopus Parisiensis, anno 1699 opus Quesnelli, a se correctum, denuo typis mandari curavit. Contra episcopus Vapincensis anno 1703 illud dioecesanis suis prohibuit. Crescente lite, Clemens papa XI opus a selectis censoribus discuti jussit, et anno 1708 secundum unanimem eo-

[1]) Reliquit praeterea versionem flandricam N. Testamenti, quae multorum censuram meruit.

[2]) D'Avrigny, *Mémoires pour servir à l'hist. eccl.*; Hoynck van Papendrecht, *Historia eccl. Ultrajectinae a tempore mutatae religionis in foederato Belgio*, Mechlin. 1725, in-fol.; L. Mozzi, *Histoire des révolutions dans l'église d'Utrecht*, traduite de l'italien, Gand 1828, 3 vol. in-8.

rum sententiam brevo, *Universi*, emisit, quo librum Quesnelli damnabat, et ne quis enm legeret aut venderet, sub poena excommunicationis majoris interdicebat, quod in eo doctrinae et propositiones seditiosae, temerariae, perniciosae, erroneae, alias damnatae et haeresim jansenianam manifeste sapientes, passim occurrerent. Secundum Pontificis breve episcopi Rupeliensis et Lucionensis junctis consiliis litteras pastorales ediderunt, quibus Quesnelli liber ut perniciosus proscribebatur. Contra Cardinalis de Noailles, archiepiscopus Parisiensis, anno 1710 mandatum edidit, quo litteras pastorales duorum istorum episcoporum censura notavit, earumque lectionem suis interdixit. Ludovicus XIV aliaeque summae auctoritatis personae utramque partem inter se conciliare frustra conati sunt.

Clemens XI, pastoralis suae curae stimulis, frequentibus orthodoxae fidei zelatorum querelis, complurium episcoporum Galliae ipsiusque regis litteris et precibus permotus, dissidiis obviam ire decrevit. Nihil opportunius ac salubrius a se praestari posse arbitratus, quam ut fallacem libri doctrinam, antea generatim dumtaxat indicatam, pluribus ex eo singulatim excerptis propositionibus distinctius explicaret, rem commisit congregationi quinque cardinalium et sex theologorum ac jurisconsultorum. Haec unam supra centum propositiones, e libro Quesnelli excerptas, maxima diligentia ac maturitate, omnique studio ac labore, prout rei gravitas exposcebat, multis anno 1712 et sequenti habitis consultationibus, discussas et cum ipso libri textu accuratissime collatas, reprobandas sub variis respective censuris censuit. Quapropter Clemens XI die 8 septembris 1713 edidit bullam, *Unigenitus Dei Filius*, qua propositiones illas, verbotenus allegatas, in globo sub variis respective censuris, quarum saltem aliquam singulae mererentur, damnavit, scilicet tanquam respective falsas, captiosas, male sonantes, piarum aurium offensivas, scandalosas, perniciosas, temerarias, Ecclesiae ejusque praxi injuriosas, etiam in potestates saeculi contumeliosas, seditiosas, impias, blasphemas, suspectas de haeresi ac haeresim ipsam sapientes, haeresibus et schismati faventes, haereticas, variasque haereses, potissimum eas, quae in famosis Jansenii propositionibus continebantur, manifeste innovantes.

Pontificis bullam omnes ubique episcopi debita cum obedientia et tanquam dogmati cum Ecclesiae judicium susceperunt. In sola Gallia pauci eidem refragati sunt, quorum haesitatio vel pertinacia novatorum animos ita extulit, ut incredibili audacia constitutionem pontificiam perverse interpretari et incessere, pravaeque etiam doctrinae et errorum insimulare non erubuerint. Ludovicus XIV bullam eodem anno, quo edita est, proposuit quadraginta et octo episcopis, Parisiis congregatis, cumque quadraginta ex iis incunctanter acceptarunt; reliqui octo, quorum dux

*

erat Cardinalis de Noailles, archiepiscopus Parisiensis, contestati sunt, quoniam propositiones damnatae etiam boni sensus capaces essent, se non nisi sub certis conditionibus, quibus perversus earum sensus definiretur, bullam acceptare posse; litterasque ad Pontificem dederunt, ut ipse ejusmodi explicationes ederet, et simul singulis propositionibus convenientem censuram adjungeret. His octo episcopis deinceps sex aut septem alii se junxerunt. Contra senatus Parisiensis secundum regis mandatum bullam sine haesitatione inter leges publicas retulit; Sorbona etiam eamdem acceptavit et registro inscripsit; pauci vero doctores, qui illam acceptare detrectarunt, partim e Facultate ejecti, partim Parisiis relegati sunt. Ludovicus XIV conditionatam paucorum, vel haesitantium vel rebellium antistitum, subscriptionem rejecit; eosque facile in ordinem redegisset, sed dum hac de re cum R. Pontifice agebat, anno 1715 mortuus est[1].

Ludovico XIV in regno successit Ludovicus XV, ejus pronepos quinquennis, sub quo usque ad annum 1722 regni administrationem gessit Philippus, dux Aurelianensis, vir moribus corruptus et religionis expers, qui, magno Francorum scandalo, corruptionem in aula fovit, regiae et ecclesiasticae auctoritatis osoribus audaciam, jansenianae et quesnellianae factionibus et pullulanti incredulorum societati vires addidit[2].

In primis post Ludovici XIV obitum adversarii constitutionis, *Unigenitus*, animos suos extulerunt. Clemens papa XI Cardinali de Noailles litteras transmisit, quibus ei praeter alia ademptionem cardinalitiae dignitatis minabatur, nisi bullam acceptaret. Verum de Noailles jam ducem Aurelianensem, regni administrum, sibi conciliavit, qui relegatis reditum omnibusque suam de bulla mentem libere manifestandi facultatem concessit. Tunc lites auctae sunt. Ipsi doctores Sorbonici, aliquot reclamantibus, contestati sunt, se non libere bullam acceptasse, deinde illius acceptatione e registro deleta, mentiti sunt, eam numquam a Facultate fuisse acceptatam. Episcopi et alii bullam fortiter defendebant, et in clericos suos, eam reprobantes, animadvertebant. Alii novas bullae declarationes aut damnatarum propositionum explicationes petebant. Alii petulantiores in ipsam bullam acerrime invecti sunt. Varia ad pacem et concordiam restituendam tentata sunt, sed frustra. Clemens XI Cardinalem de Noailles, factionis principem, nunc amicis, nunc minacibus litteris ad absolutam bullae acceptationem promovere conatus est. Is vero in sententia sua perstetit; quin imo anno 1717 declaravit, se suosque nunquam acceptaturos bullam, quod inter propositiones

---

[1]) P. F. Lafiteau, *Histoire de la constitution* Unigenitus, 2 vol. in-4 et 3 in-8; D'Avrigny, *Mémoires* etc.

[2]) De Saint-Victoire, *Tableau hist. et pit. de Paris*, tom. IV, par. 2.

damnatas ad minimum sex supra viginti essent, quae nullam prorsus censuram mererentur. Haec Noaillii declaratio factiosorum audaciam auxit, et appellationibus ad futurum concilium generale, quas hactenus soli haeretici et schismatici in materia fidei instituerant, ansam dedit [1].

39. Primi inter appellantes fuerunt hi quatuor episcopi, P. de la Broue Mirapicensis, J. Soanen Sanitiensis, C. J. Colbert Monspeliensis, et P. de Langle Boloniensis, qui a constitutione *Unigenitus*, ad futurum concilium generale appellarunt, suamque appellationem, 1 martii 1717 scriptam, Romam miserunt. Eorum exemplum secuti sunt alii undecim episcopi, multi clerici et alii, omnis generis et conditionis, viri et feminae; ad quod efficiendum Quesnellistae nec pecuniae parcebant. Accessit etiam Cardinalis de Noailles, qui in appellationis suae documento, quod Pontifici significavit, a Papa male informato ad melius informandum, et ad concilium generale provocavit. Iisdem se adjunxit Sorbona.

Appellantes a Bulla *Unigenitus* an. 1717.

Clemens XI de his certior redditus, anno 1718 documentum appellationis quatuor episcoporum schismaticum et haereticum, illud Cardinalis de Noailles schismaticum et haeresim sapiens pronuntiavit. Paulo post appellantibus terminum praescripsit, intra quem appellationem suam revocarent. Eo elapso, 28 augusti ejusdem anni, litteras, *Officii pastoralis*, ad universos fideles dedit, quibus cum ingenti cordis moerore palam edixit ac declaravit, eos omnes, cujuscumque status, gradus, ordinis et conditionis essent, qui laudatae saepius bullae debitam et omnimodam obedientiam praestare hactenus recusaverint vel in posterum recusaturi essent, a sua et S. R. Ecclesiae charitate prorsus segregatos habitum iri, nullamque deinceps sibi vel R. Ecclesiae cum illis communionem ecclesiasticam extituram, donec rejecta penitus refragandi audacia, per exhibitionem verae obedientiae resipiscerent.

Cardinalis de Noailles non solum non se subjecit, sed appellationem suam etiam ad excommunicationem pontificiam extendit, et jam non a Papa ad Papam, sed simpliciter et unice ad generale concilium provocavit. Ejus exemplum secuti sunt plures ejus clerici, Sorbona, totaque appellantium factio. Ipse senatus Parisiensis nunc a bulla tanquam ab abusu pontificiae potestatis appellavit, et ne litterae Pontificis, ad eam pertinentes, acceptarentur, interdixit. Attamen numerus episcoporum appellantium in Gallia nunquam vicenarium quaternum excessit. Caeteri per orbem christianum episcopi constitutionem, *Unigenitus*, ut legem dogmaticam et indubitatam fidei regulam sine contradictione susceperunt. Id paulo post ad majorem obsistentium confusionem litteris testati sunt praelati Italiae, Germaniae, Hungariae, Polo-

[1]) Lafiteau, *Op. cit.*

niae, Dalmatiae, Belgii, Hispaniae, Lusitaniae, Angliae, aliarum regionum. Perperam proinde refractarii ad concilium generale provocabant, quum universa Ecclesia bullae assentiret.

Interim factiosi appellantes in ecclesiis Galliae turbas graves excitabant. Cumque episcopi acceptantes in suos clericos rebelles secundum jus animadverterent, hi praesidium magistratus civilis implorarunt, et regni curiae (*parlément*) in episcopos diversis poenis, praesertim suspensione proventuum temporalium et combustione litterarum pastoralium, animadverterunt. Turbae ita auctae sunt, ut dux Aurelianensis, regni administer, ad consulendum tranquillitati publicae, vetuerit, ne scripta contra saepe memoratam bullam prelo committerentur aut venderentur, et ne quid contra reverentiam, Apostolicae Sedi debitam, scriberetur aut diceretur; curiis, ne appellantes protegerent, interdixit; episcopos contra magistratus civiles protexit, mandavitque, ut utraque pars de bulla ista et materiis, ad eam spectantibus, usque ad futurum concilium generale silentium servaret, quod minime factum est.

In uniendis quidem dissidentibus haud pauci e summis viris tum in Gallia tum Romae laborarunt; Clemens XI etiam nihil omisit, ut refractarios ad officium reduceret, at votis suis frustrati sunt[1]. Porro appellantium fata sub Clementis XI, anno 1721 defuncti, successoribus, suis locis referemus.

Innoc. XIII pontifex an. 1721.

40. Post Clementem papam XI, qui 19 martii 1721 ad laborum suorum et virtutum praemia e vivis evocatus est, die 8 maii pontifex creatus fuit Innocentius XIII, antea Michael Angelus de Comitibus, romanus, quem praeter claritatem generis, quo plures Pontifices nati sunt, munera quoque domi forisque gesta, supremo honore dignum faciebant. In Apostolica Sede collocatus prudenti consilio optimos sibi administros elegit. Ut divinam opem pro salutari ecclesiae regimine consequeretur, jubilaeum indixit et publicas supplicationes decrevit. Festum SS. Nominis Jesu dominica II post Epiphaniam ab universa Ecclesia quotannis celebrari voluit. Disciplinam ecclesiasticam in regno Hispaniae composuit constitutione, *Apostolici ministerii*, quam Benedictus XIII in Romana synodo anno 1725 ad totum orbem extendit. Carolo imperatori VI investituram regni utriusque Siciliae et Hierosolymitani contulit. Nullum praetermisit officium, ut principes christianos excitaret ad opem ferendam equitibus Hierosolymitanis seu Melitensibus adversus Turcas, insulam Melitam terra marique oppugnare minitantes, ipsis equitibus viginti millia nummorum e proprio aerario misit, sacrumque cardinalium coetum gravi oratione commovit, ut quisque secundum vires suas subsidia conferret ad redimendos ab imminenti peri-

[1]) Lafiteau, loc. cit.

culo fratres. Adversus appellantium in Gallia conamina decessoris sui vestigiis inhaesit, ut infra videbimus. Obiit 7 martii 1724.

41. Post obitum Innocentii XIII suffragantibus omnibus cardinalibus 29 maii pontifex renunciatus est Benedictus XIII, antea Vincentius Maria Ursinus, ordinis Praedicatorum, cardinalis archiepiscopus Beneventanus, vitae sanctimonia, sapientia et zelo pro domo Dei conspicuus, qui Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1730. Is omnia solliciti pontificis officia explevit. Anno 1725 Romae provincialem synodum celebravit, cui interfuerunt triginta duo cardinales, quinque archiepiscopi, triginta et novem episcopi, tres abbates, unus et triginta episcoporum et abbatum absentium procuratores. Habitae sunt octo sessiones, in quarum prima decem articuli, ad fidem et mores spectantes, conditi sunt, constitutioni *Unigenitus*, quae fidei regula appellata est, omnimodam obedientiam esse exhibendam, definitum, et proscripti quicumque contra eam editi libri. In aliis sessionibus actum est de clericis, de festis, de sacramentorum administratione, de ecclesiarum immunitate, de monachis et eremitis, de confraternitatibus laicorum, de puellarum reclusoriis, de sepulturis, seminariis, aliisque ad optimum ecclesiarum regimen pertinentibus [1]. Eodem anno Benedictus XIII Romae jubilaeum celebravit, cujus lucrandi causa innumerus peregrinorum numerus in urbe visus est. Eo durante laetum nuncium accepit de firmata inter Carolum imperatorem VI et Philippum V regem Hispaniae pace et restituta R. Ecclesiae civitate Comaclo, septemdecim annis a caesareanis intercepta. Id tamen conceptam e pacis nuncio laetitiam turbavit, quod in ea Carolo principi, e secundis Philippi V cum Elisabetha Farnesia nuptiis primogenito, successio Parmae et Placentiae, quas Farnesii principes beneficiario jure ab Apostolica Sede tenebant, adjudicaretur. Quapropter Pontifex in consistorio coram cardinalibus Apostolicae Sedis jura in Parmam et Placentiam contestatus est. Bened. XIII. pontifex an. 1724.

Idem pontifex Lateranensem basilicam, nova molitione restitutam, solemni ritu consecravit. Academiam theologicam, sub Clemente XI institutam, singulari amore et benignitate prosecutus est. Caeremoniarum librum, quo utuntur episcopi, correxit. Quum ab ordinibus regni Polonici anno 1726 in comitiis Grodnensibus novella lex sancita fuisset, nuntio apostolico Vincentio Santinio et jurisdictioni apostolicae injuriosa, ad propulsandam injuriam et litteris et ablegatione extraordinaria usus est. Monita

[1]) Contenderunt aliqui, constitutionem *Unigenitus* nunquam a synodi patribus *regulam fidei* fuisse appellatam, eaque verba illius actis esse inserta. At hanc opinionem inter alios refellendam suscepit Zacharia in opere, quod inscribitur: *Difesa di tre Sommi Pontefici*, p. 41.

ejus effecerunt, ut rex et ordines quidem a novellae legis executione temperarent, acta tamen non rescinderent; quapropter Pontifex, ne auctoritas apostolica et libertas ecclesiastica quidquam detrimenti acciperent, novellam legem damnavit, et quae inde acta fuerant, abolevit. Anno 1729 invisens ecclesiam suam Beneventanam, provincialem synodum in ea celebravit, convenientibus non solum provinciae episcopis, sed et aliis e diversis regionibus praelatis, tum ut Pontificem venerarentur, tum ut de negotiis ecclesiasticis cum eo conferrent. Plura de ecclesiastica disciplina constituit. Inhibuit, ne quis, inconsulto R. Pontifice, e religiosis claustris transiret ad alium quemque ordinem religiosum, in quo claustralis observantia non vigeret. Decrevit etiam, ut qui e monasticis aliisque regularibus ordinibus ad episcopatum assumerentur, si apud ecclesias sibi commissas non commorarentur, aut si eas dimitterent, ad claustra sui ordinis reverterentur. Quae autem egerit in causa appellantium in Gallia et schismatis Ultrajectini in Hollandia, suis locis dicemus.

Simultatem gravem habuit cum Victore Amadeo, rege Sardiniae. Is quippe cum adhuc esset dux Sabaudiae, nixus privilegio, quod Nicolaus papa V anno 1451 Ludovico Amadeo, duci Sabaudiae, concesserat, nimirum ut in ejus terris beneficia majora, quae vocant consistorialia, non conferrentur, nisi habitis prius per Pontificem intentione et consensu ducis de personis idoneis, sibi jus asseruit episcopatus, abbatias et alia beneficia conferendi in Sabaudia, Pedemontio aliisque terris, quarum imperium tenebat. Contra haec et alia a duce adversus Ecclesiae immunitatem et Pontificis auctoritatem gesta et decreta, fortiter restiterat et reclamaverat Clemens papa XI; unde gravis Pontificem inter et ducem dissensio, quae neque sub Innocentio XIII, Clementis successore, composita est. Quum idem dux, anno 1720, ab Imperatore Carolo VI rex Sardiniae creatus, Pontifici, qui hanc insulam R. Ecclesiae feudum vindicabat, hominium praestare nollet, et quarumdam civitatum, quas in Pedemontio ut feuda pontificia possidebat, dominium supremum sibi assereret, dissidia aucta sunt, omuisque utrimque communicatio interrupta. Cum RR. Pontifices, durante discordia, eos, quos rex ad beneficia in Sardinia et caeteris suis terris nominarat, confirmare nollent, multi episcopatus, abbatiae et alia beneficia ibidem vacabant. Benedictus XIII omnia, sed frustra, tentavit, ut regem a praetensis juribus reduceret. Demum anno 1727 cum eo conventionem iniit, qua, praeter alia, nominatio ad episcopatus, ad abbatias et alia beneficia regi concedebatur. Verum discordiam sub Clemente XII resuscitatam videbimus.

Lis de ordin. Angl. 42. In Gallia novam controversiam excitavit P.F. Courrayer, Rothomagensis, canonicus regularis S. Augustini apud S. Genovefam Parisiis, qui non solum appellantium, sed ipsorum

etiam Anglicanorum partes defendit. Anno 1723 librum gallice edidit de valore ordinationum Anglicanarum, in quo contendebat, episcopos Anglicanos esse legitimos et veri nominis episcopos[1]. Ejus assertiones, communi theologorum sententiae adversas, praeter J. Harduinum aliosque mox confutandas suscepit Le Quien[2]. Probant hi, ipsum Matthaeum Parkerum, anno 1559 creatum archiepiscopum Cantuariensem, a quo caeteri episcopi Anglicani suam originem ducunt, non fuisse legitime ordinatum; item formam in rituali, ab Eduardo rege VI confecto et in pseudo synodo Londinensi anno 1562 approbato, praescriptam, secundum quam episcopi Anglicani ordinantur, esse insufficientem, secundum se ambiguam et ex adjunctis circumstantiis aperte haereticam.

Tantum abfuit, ut Courrayer assertiones suas revocaret, ut contra ad easdem defendendas alterum librum anno 1726 emiserit, in quo praeterea de primatu R. Pontificis, episcoporum auctoritate, Eucharistiae sacramento et sacrificio, anglicana magis quam catholica ratione desseruit[3]. Ludovicus rex XV utrumque Courrayerii librum denuntiavit episcopis, anno 1727 Parisiis agentibus. Hi numero viginti apud cardinalem de Bissy, episcopum Meldensem, congregati, triginta septem propositiones, e libris Courrayerii excerptas, variis censuris notarunt. Proinde regii concilii decreto iidem libri proscripti sunt. Eosdem libros eodem anno damnavit provincialis synodus Ebrodunensis, et Benedictus papa XIII decreto 25 junii 1728 dato. His conformis est Ecclesiae praxis, quae mandat, ut quoties minister aliquis Anglicanus ad catholicam fidem redeat, si dignus sit qui in clerum cooptetur, tanquam merus laicus omnes ordines suscipiat. Courrayer anno 1728 e Gallia confugit in Angliam, ubi vulgatis aliquot scriptis, ab Apostolica Sede damnatis, anno 1776 impoenitens decessit.

Consideravimus supra statum factionis Jansenlano-Quesnellianae, seu appellantium a bulla *Unigenitus*, usque ad obitum Clementis papae XI[4]. Post hujus Pontificis mortem (1721) blandiebautur sibi factiosi, fore ut plus favoris aut praesidii causae suae jam desperatae, in ejus successore reperirent. Quapropter septem episcopi Galli die 9 julii 1721 ausi sunt litteras, prorsus schismaticas, in felle amaritudinis exaratas, Innocentio papae XIII inscribere, in quibus Clementis XI memoria, sempiternis laudibus digna, proscindebatur, apostolica ejus constitutio calumniose traducebatur, utraque potestas impudenter contemnebatur, di- **Appellant. stat. in Gall.**

[1]) *Dissertation sur la validité des ordinations anglicanes*, Bruxel. 1723, 2 vol. in 12.

[2]) *Nullité des ordinations anglicanes*, 4 vol. in 12.

[3]) *Défense de la dissertation sur la validité des ordinations anglicanes*, 1726, 4 vol. in-12.—[4]) Vide pag. 181.

vina atque humana haeretico spiritu confundebantur. Et ne quid temeritatis argumento et cumulo deesset, auctoritatem novi pontificis in partem et praesidium suae perversitatis vocare non erubuerunt. Hae litterae et Apostolicae Sedis et concilii regii decreto proscriptae sunt. Eaque occasione Innocentius XIII, die 24 martii 1722 litteras, apostolici spiritus et vigoris plenas, dedit ad Ludovicum XV et Philippum ducem Aurelianensem, quibus refractariorum audaciam pro merito castigavit atque coercuit.

Benedictus XIII, Innocentii successor, anno 1725 in Romana synodo, ut jam diximus, praecepit, ut constitutio Clementis XI ab omnibus, cujusvis conditionis aut gradus, omnimoda cum obedientia observaretur; et, si quem cognovissent episcopi in suis dioecesibus de praedicta constitutione male sentire aut loqui, pro pastorali sua potestate in eum animadverterent; pervicaces vero ad Apostolicam Sedem deferrent; libros etiam, contra ipsam constitutionem editos aut falsas doctrinas in ea damnatas propugnantes, diligenter perquirerent, sibique tradi mandarent, Apostolicae Sedi dein denunciandos.

Similiter clerus Gallicanus in comitiis generalibus, anno 1723, 1725 et 1726 habitis, plurimum questus est de licentia, qua refractarii contra Apostolicae Sedis et episcoporum auctoritatem declamabant, et de molestiis, quas curiae saeculares episcopis eorumque jurisdictionis exercitio inferebant; datisque ad Ludovicum XV, qui jam summam regiminis susceperat, litteris tristem ecclesiarum statum exposuit. Rex cleri expostulationes suscepit, opemque ad corrigenda mala spopondit. Anno vero 1726 Soanen, episcopus Sanitiensis, unus e quatuor primis episcopis appellantibus, emisit instructionem pastoralem, in qua Quesnelli librum commendabat, Clementem XI ejusque successores et assentientes iis episcopos proscindebat, appellantium causam defendebat, suosque dioecesanos hortabatur, ut in accepta a se doctrina constanter perseverarent.

Ad reprimendam tantam audaciam de Guerin de Tencin, archiepiscopus Ebrodunensis et episcopi Sanitiensis metropolita, 16 augusti 1727, provincialem synodum in sua metropoli coegit, ad quam etiam invitavit episcopos finitimarum provinciarum. Convenerunt quatuordecim episcopi pluresque presbyteri. Soanen ad synodum citatus, comparuit, sed contra congregatos patres, quasi judices incompetentes, excepit, depositaque reclamatione, discessit. Synodus hujusmodi reclamationis nullam rationem habuit; pastoralem instructionem Soanen, ceu temerariam, scandalosam, seditiosam, injuriosam Ecclesiae, episcopis et regiae auctoritati, schismaticam et erroribus plenam, damnavit; illum ab omni jurisdictione et officio episcopali ac sacerdotali suspendit, et Sanitiensis ecclesiae administrationem commendavit Saleon qua vicario generali. Praeterea constitutionem *Unige-*

nitus declaravit dogmaticum, definitivum et irretractabile Ecclesiae judicium; omnem ab ea ad generale concilium appellationem et celebre Jansenistarum silentium obsequiosum damnavit; constituit, ut nemo ad ordines sacros, confessiones audiendas, munus concionatoris aut beneficia admitteretur, nisi prius Innocentii X, Alexandri VII et Clementis XI constitutionibus sinceram obedientiam praestitisset; denique declaravit, omnes, qui prohibitos libellos, contra praedictas constitutiones editos, legere, describere aut apud se retinere ausi fuerint, excommunicationis vinculo esse ipso facto innodatos. Soanen quidem contra synodi sententiam reclamavit; duodecim episcopi pro eo apud regem intercesserunt, et quinquaginta advocati Parisienses synodi gesta improbarunt. At praestantiores Galliae episcopi et Benedictus papa XIII synodi decreta rata habuerunt. Eadem decreta Ludovicus XV sua auctoritate communivit, et contumacem Soanem in abbatiam Casae Dei relegavit [1].

Ea Sanitiensis episcopi sors, repetita Benedicti papae et Ludovici regis monita, decrescensque appellantium episcoporum numerus effecerunt, ut Cardinalis de Noailles, archiepiscopus Parisiensis, tandem ad resipiscentiam se converteret. Anno 1728 litteras pastorales edidit, quibus constitutionem *Unigenitus* demisse et pure acceptavit, omnesque litteras, instructiones aut explicationes, quas de illa constitutione antea dederat, revocavit. Ita appellantes praecipuum suum fulcrum amiserunt. Noaillii, anno sequenti mortui, successor plerosque ecclesiae suae canonicos ad sinceram bullae acceptationem permovit. Eodem anno 1729 Sorbona votorum pluralitate contestata est, decretum, quo bullam anno 1714 acceptarat, esse anthenticum, eam iterum tanquam dogmaticum universae Ecclesiae judicium acceptavit, suamque appellationem et alia contra praedictam bullam acta, revocavit. Denique anno 1730 Ludovicus XV senatum Parisiensem, adhuc renitentem, adegit, ut bullam denuo inter leges publicas referret, quo facto nemini impune licebat eam publice impugnare aut ab ea appellare. Sic factio appellantium, quorum multi confugerunt in Hollandiam, quidem valde imminuta, non tamen extincta est.

Tunc appellantes seu Jansenistae, nam illi cum his coaluerunt, ad corroborandam sectam suam vulgare coeperunt miracula, quorumdam appellantium defunctorum intercessione, ut dicebant, patrata. Maxime venditarunt miracula Francisci Paris,

[1]) Sanitiensis episcopi fautores synodi Ebrodunensis historiam vulgarunt, in qua ejus acta vellicarunt. Contra quos videsis librum P. F. Lafiteau, episcopi Sistaricensis, qui fuit unus e synodi patribus, gallice inscriptum: *Réfutation d'un ouvrage intitulé: Histoire de la condamnation de M. l'évêque de Senez par les prelats assemblés à Embrun.*

diaconi Parisiensis, anno 1727 defuncti et in coemeterio S. Medardi sepulti. Hujus sanctitatem alta tuba cecinere sectarii. Plurimi ad implorandam ejus intercessionem ad sepulcrum ejusdem accurrebant, et desumptam inde terram, ceu curandis morbis salutarem, asportabant. Brevi tempore rumor de morbis, Francisci intercessione curatis, curiositas, pecunia a sectariis distributa effecerunt, ut concurrentium ad sepulcrum ejus multitudo in dies augeretur. Ab anno 1731 nova et singularia phaenomena in coemeterio s. Medardi dederunt sectarii; illi scilicet, qui sepulcro Francisci incumbebant, vehementibus convulsionibus corripiebantur, quae, corpore inde amoto, confestim cessabant, quibusque se a morbis sanatos dicebant; nonnulli, convulsionibus correpti, verba adhortatoria vel consolatoria ad circumstantes faciebant aut contra bullam *Unigenitus* declamabant aut vaticinabantur. Quibus omnibus cum turbae haud exiguae excitarentur, anno 1732 aditus ad coemeterium s. Medardi jussu regis interclusus est. Id tamen non impedivit, quo minus fanatici contenderent, reliquias Francisci aut terram sepulcri ejus in alia loca translatas, ubi se insulsis saltibus, saevis membrorum et nervorum contractionibus, aliisque excessibus dabant, eadem prodigia patrare. Quapropter rex anno 1733 tum privatos tum publicos istorum spasticorum seu convulsionariorum conventus severe prohibuit.

Interim tum e confessionibus eorum, qui miraculose sanati dicebantur, tum e testimoniis medicorum, qui alios ante vel post praetensa miracula curarunt, tum ex assertionibus testium oculatorum et auritorum, aliisque argumentis sectariorum fraudes manifestae redditae sunt. Praetensa Francisci miracula praeter alios refellerunt G. de Vintimil Parisiensis et J. Languet Senonensis archiepiscopi in litteris pastoralibus, et LeLa Taste, ordinis S. Benedicti, in litteris theologicis gallice scriptis[1]. Haec ipsa res haud paucos a Jansenistis et appellantibus abalienavit. Ex ipsis sectariis multi fanaticam aliorum agendi rationem improbarunt, et ab iisdem schisma fecerunt.

Verumtamen sectarii patronos potentes habebant in curiis. Anno 1732 senatus Parisiensis litteras, quibus de Vintimil, archiepiscopus Parisiensis, ephemerides, quae *Nouvelles ecclésiastiques* inscribebantur, dioecesanis suis legere prohibebat, suppressas voluit, quod Jansenistae et appellantes in iis acriter perstringerentur. Rex vero obsistentium senatorum alios custodiae tradidit, alios ex urbe relegavit, et senatui potestatem de rebus ecclesiasticis decernendi ademit; quo facto, centum sexaginta et sex senatores muneri suo renuntiarunt. Post mensem invitati ad re-

[1]) *Lettres théologiques aux écrivains défenseurs des convulsions et autres prétendus miracles du temps*, 2 vol. in-4.

sumendum munus, id quidem fecerunt, sed edictum regium, quo potestas ista senatui adimebatur, in regesta referre noluerunt; quapropter omnes Parisiis excedere jussi sunt. Non multo post iterum revocati et audaciores facti, molestias frequentes tum regiae tum ecclesiasticae auctoritati intulerunt [1].

44 Schismatis janseniani in Hollandia, quod ab urbe Ultrajecto, ubi ejus sedes erat, Ultrajectinum appellatur, initia supra vidimus [2]. Ex quo tempore vicarius apostolicus, in locum Petri Coddei constitutus, ab acatholico gubernio fuisset ejectus, RR. Pontifices ecclesiasticum harum provinciarum regimen commendarunt suis nuntiis, Coloniae et Bruxellis agentibus. Eorum auctoritatem spreverunt refractarii, et in subsidium suae rebellionis novo atque inaudito exemplo in lucem retrahere et evocare coeperunt Ultrajectinum aliaque cathedralia capitula, ab annis pluribus centum extincta. Contenderunt missionem Hollandiae in spiritualibus regendam esse, non a vicariis apostolicis, quemadmodum a temporibus mutatae in iis regionibus Religionis obtinuerat, sed a capitulis eorumque vicariis generalibus. Septem contumaces clerici se capituli Ultrajectini canonicos dixerunt; jura capitularia usurparunt, post obitum Petri Coddei Cornelium Steenhoven, invita Sede Apostolica, vicarium generalem elegerunt, suos sacerdotii candidatos ab episcopis Gallicanis e factione appellantium ordinari curarunt, atque ad eorum exemplum cum omnibus suis fautoribus a bulla *Unigenitus*, ad futurum generale concilium appellaverunt. Quin imo sic dicti canonici Ultrajectini eo temeritatis progressi sunt, ut 27 aprilis 1723 supra nominatum C. Steenhoven elegerint archiepiscopum Ultrajectinum, eamque electionem R. Pontifici significarint, ut eamdem confirmaret. Schisma Ultraject.

Innocentius papa XIII ad petulantes eorum litteras respondere dedignatus est. Post ejus obitum sacrum Cardinalium collegium, Sede vacante per litteras, die 8 aprilis 1724 datas ad internuntium, Bruxellis agentem, omnibus episcopis vicinis prohibuit, ne Cornelio Steenhoven, cujus electio evidenter erat nulla, manus imponerent. Id vero facere ausus est Dominicus Maria Varlet, episcopus Babyloniensis.

Is e praesbytero missionum exterarum Parisiis anno 1718 creatus coadjutor episcopi Babyloniensis, cum per Hollandiam transiret in Persidem, Amstelodami ex auctoritate sic dicti capituli Harlemiensis sacramentum confirmationis contulerat, erat quippe janseniano-quesnellianae factioni deditus. Res summo Pontifici innotuit, qui, sumptis informationibus, eum anno 1720 per episcopum Ispahamensem omnibus functionibus episcopalibus

---

[1]) Lafiteau, *Histoire de la constitution* Unigenitus.
[2]) Vide pag. 177.

interdixit. Varlet, relicta Asia, rediit Amstelodamum; 15 februarii 1723 a bulla, *Unigenitus*, et a censuris contra se fulminatis, appellavit, et anno sequenti, 15 octobris, quamvis suspensus, interdictus et excommunicatus, Cornelium Steenhoven, assistentibus duobus presbyteris refractariis, ordinavit archiepiscopum Ultrajectinum.

Benedictus papa XIII datis 21 februarii 1725 ad universos catholicos, in foederato Belgio commorantes, litteris, electionem C. Steenhoven omnino nullam, ejusque consecrationem sacrilegam declaravit, eum omnibus functionibus sacris interdixit, divinamque indignationem refractariis ob oculos posuit. Cornelius Steenhoven 30 martii a Pontificis sententia ad generale concilium appellavit; at post tres dies, 3 aprilis, ad divinum judicium evocatus fuit. Eo extincto, catholici, qui magno numero superabant schismaticos, ab ordinibus publicis postularunt, quatenus, ut ante schisma, vicarios apostolicos, a R. Pontifice electos, apud se habere possent. Verum schismatici effecerunt, ut eorum preces rejicerentur, et 15 maii in locum C. Steenhoven elegerunt Cornelium Joannem Barchman, presbyterum appellantem, qui ab eodem Varlet consecratus est.

Tanta temeritate permotus Benedictus XIII, 6 decembris, novas ad catholicos foederati Belgii litteras dedit, quibus non solum electionem Cornelii Joannis Barchman omnino nullam, ejusque consecrationem sacrilegam declaravit, rejecit ac detestatus est, sed et ipsum Cornelium Joannem et qui, ementito canonicorum Ultrajectentium nomine, eum elegerant, item qui sacrilegae consecrationi operam commodarant, et quicumque iisdem adhaesissent, eorumque partes secuti, opem, favorem, auxilium aut consensum praebuissent, auctoritate omnipotentis Dei excommunicavit et anathematizavit, atque ab Ecclesiae communione segregatos et prorsus schismaticos habendos et vitandos esse declaravit atque mandavit. Illi vero in schismate obstinati, paternae benignitatis monita spreverunt, et in majorem pervicaciam prolapsi sunt. Barchman ejusque pseudo-canonici ad concilium generale appellarunt, cui appellationi deinde subscripserunt alii sexaginta quatuor presbyteri ex Hollandia et quadraginta transfugae Galli.

Post mortem Joannis Barchman, quae incidit in die 13 maii 1733, pseudo-canonici Ultrajectenses, 22 julii, in ejus locum elegerunt Theodorum Van der Croon, pastorem Goudanum et praetensi capituli canonicum, eumque 28 octobris consecrandum curarunt ab eodem Varlet, qui C. Steenhoven et J. Barchman sacrilegas manus imposuerat. Clemens papa XII litteris in forma brevis, datis 27 februarii 1735, rursus Theodorum Van der Croon, ejus electores, eorumque sectatores declaravit excommunicatos et schismaticos. Van der Croon decessorum suorum more ad con-

cilium generale provocavit, suaeque appellationis exemplum cum litteris misit ad vicinos episcopos Belgas; sed Cardinalis de Alsatia, archiepiscopus Mechliniensis, rescribens, pseudo archiepiscopo ejusque sectatoribus larvam detraxit, et eorum impudentiam ac schisma nervose confutavit.

Mortuo die 9 junii 1739 Theodoro Van der Croon, 2 julii electus et 18 octobris ab eodem semper Varlet consecratus est Joannes Meindarts, pastor Leovardiensis. Ejus electionem atque consecrationem Clemens papa XII ejusque successor, Benedictus XIV, execrati sunt, quemadmodum eorum decessores electionem et consecrationem praedecessorum Joannis Meindarts condemnaverant. Meindarts vero ad decessorum suorum exemplum ad generale concilium provocavit.[1].

45. Interea Benedicto XIII 21 februarii 1730 defuncto, post quinque fere menses, nimirum 12 julii, electus fuit Clemens XII Florentinus, ex illustri Corsiniorum familia, antea appellatus Laurentius, cardinalis episcopus Frascatensis, qui Ecclesiam gubernavit novem annis et septem fere mensibus. Is auspicandi regiminis causa jubilaeum indixit et supplicationes decrevit, quibus ipse, quo caeteros suo exemplo excitaret, interesse voluit. In eos qui decessoris sui bonitate abusi, urbis quietem turbarant, animadvertit. Discordiis in Helvetia exortis inter nuntium apostolicum D. Passionaeum, archiepiscopum Ephesinum, et magistratum Lucernensem, qui, illius auctoritate decretisque posthabitis, ecclesiasticos viros suo tribunali subjicere et in eosdem animadvertere contendebat, finem constituit, a magistratu, ut a sententia sua recederet, impetravit, et Passionaeum Lucernam, qua a discordiarum initio discesserat, redire jussit. Clemens XII pontifex an. 1730

Dolebat vehementer, per conventionem, inter decessorem suum et regem Sardiniae initam, varia fuisse concessa in detrimentum juris pontificii, auctoritatis episcopalis et jurisdictionis ecclesiasticae [2]; quapropter, cum Victor Amadeus anno 1730 regnum Sardiniae cessisset filio suo Emmanueli, ad novum regem misit legatum, quatenus, rescissa illa conventione, de constituenda stabili concordia ageretur. At legatus pontificius in Sardiniam non fuit admissus, eodemque tempore orator regis Roma discessit. In hoc negotio Clemens XII cardinalium sententiam postulavit, qui omnes unanimiter responderunt, conventionem istam non esse servandam, quod consueta solemnia in ea fuissent praetermissa, et praesertim quod non satis edocto Benedicto XIII, quem omnes noverant summo semper studio Ecclesiae jura defendisse, paucorum tantum arbitrio fuisset confecta. Quibus perpensis, Cle-

[1]) Hoynck van Papendrecht, *Historia ecclesiae Ultrajectinae* etc.; L. Mozzi, *Histoire des révolutions de l'Église d'Utrecht*.
[2]) Vide pag. 184.

mens XII commemoratam conventionem rescidit, propensissimum tamen se praebuit ad novam cum rege Sardiniae concordiam sanciendam. Inde acerbiores discordiae regem inter et Pontificem secutae sunt. Postea inter regis legatum et Pontificis cardinales Romae de componendis litibus actum est, jamque spes erat, fore ut concordia restitueretur, quum Clemens XII e vivis raperetur. Ejus vero successor Benedictus XIV anno 1741 dissensiones sustulit.

Quamvis Clemens XII in defendendis Ecclesiae juribus esset diligentissimus, simul tamen fovendae cum christianis principibus concordiae magnopere studuit. Nihil omisit, ut Joannem V, regem Lusitaniae, in gratiam cum Apostolica Sede reduceret. Hic rex a Clemente XI postularat, ut Vincentium Bichi, qui Olisippone nuntiaturam obibat, avocaret, quod plura, quae nec munus nec dignitatem ejus decebant, commisisset. Clemens XI nuntium objurgavit, sed non avocavit. Innocentius XIII, ejus successor, Bichi revocavit, aliumque in ejus locum destinavit. Tunc vero rex postulavit, ut Bichi abiturus, purpura ornaretur; quod cum Pontifex denegaret, quia eum tanta dignitate haud dignum judicaret, et tale privilegium regi concedere nollet, rex antiquo nuntio abitum et novo aditum in regnum suum prohibuit. Quum Benedictus XIII decessoris sui sententiae inhaereret, rex anno 1728 subditis suis omnem cum R. curia communicationem prohibuit. Quibus vexis ut finis fieret, Clemens XII Vincentium Bichi, quum jam a rege dimissus, diluisset ea, de quibus apud superiores Pontifices incusatus fuerat, anno 1731 in consistorio cardinalem creavit. Eadem dignitate honoravit Josephum Firraum, ejus in nuntiatura successorem, quamvis hic propter iratum regem munere suo fungi non potuerit. Quo facto, rex superius suum decretum revocavit, et Cajetanum de Cavaleriis novum Apostolicae Sedis nuntium admisit.

Idem Pontifex, quum audivisset, in Palatinatu inferiori et ducatu Neoburgensi complures haereticos, abjuratis erroribus lutheranis, cum R. Ecclesia in gratiam rediisse, aliosque eorum exemplum secuturos fore, nisi metu amittendi bona ecclesiastica, a majoribus suis a tempore mutatae in iis regionibus Religionis occupata et retenta, et secuturae inde inopiae removerentur; ne id eorum ab haeresi conversioni obstaret, concessit, ut eadem bona ab iis ut propria possiderentur. Pari modo Saxonibus, qui ad catholicam fidem redierant, ut eos in hac firmaret, caeterosque ad eamdem amplectendam excitaret, potestatem fecit retinendi ecclesiastica bona, a tempore grassantis haereseos occupata. In oppido Ulani dioecesis Bisinianensis seminarium instituit, in quo pueri ritus graeci, in regionibus Calabriae et Siciliae dispersi, non modo litteras, sed et multo magis pietatem veramque Religionem addiscerent; sicque rectis imbuti doctrinis, apud

suos et eos, qui terras ab Oriente colebant, de catholica fide et Apostolica Sede bene mererentur. Praeterea apud Neapolim collegium excitandum curavit, in quo adolescentes Sinenses et Indi litteris et christianae Religionis praeceptis instituerentur, ut ita comparati, propagandae inter suas gentes Evangelii luci operam navare possent. Sanctorum numero adscripsit Vincentium a Paulo, Franciscum Regis, Julianam de Falconeriis. Societates occultas liberorum, ut vulgo vocantur, muratorum (*Francs-Maçons*), de quibus infra dicemus, sub poena excommunicationis proscripsit. Plurima in urbe et in reliqua ditione Pontificia ad publicam utilitatem constituit; inter alia capitolium ad sculptorum, pictorum et eruditorum commodum decoravit omnigenae antiquitatis monumentis [1].

46. Idem Pontifex ad Maronitas seu christianos montis Libani incolas ablegavit doctissimum praelatum J. S. Assemani, qui et ipse erat Maronita. Maronitae, non obstantibus temporum injuriis, in fide catholica et in unione cum R. Ecclesia raro constantiae exemplo perseverarunt. Eorum clerici plerique Romae in collegio, quod ibi ab anno 1584 habent, erudiuntur, deinde in patriam remittuntur. Liturgiam et ritus proprios habent, in quibus peragendis lingua antiqua syriaca utuntur. Praeter clerum indigenam habent missionarios europaeos. Praecipua eorum sedes est Libanus, cujus partem, Kesruan dictam, ipsi soli incolunt. Ibi in monasterio Cannobin residet supremus eorum episcopus, qui titulum patriarchae Antiocheni gerit, et semper a Pontifice constituitur. Plura eorum millia degunt in octoginta pagis regionis, Libanum circumjacentis. Iidem, sed modico numero reperiuntur Damasci, Haleppi seu Berocae, Tripoli Palaestinensi et in insula Cypro. Ad corrigendos aliquot abusus, qui circa disciplinam apud eos invaluerant, Clemens XII ad eosdem ablegavit, ut diximus, Assemani, cujus consilio anno 1736 synodus congregata est. Interfuerunt, praeter ablegatum apostolicum, Gazenus patriarcha, quatuordecim episcopi Maronitae, duo Syri, totidem Armeni, abbates, sacerdotes et missionarii plures. Propositis et receptis congregationis de propaganda Fide decretis, quae ablegatus ferebat, varia constituta sunt de numero, limitibus et divisione dioeceseon, de contributione erogari solita episcopis in collatione SS. ordinum et distributione oleorum, deque aliis ad ecclesiasticum pro ista regione negotium spectantibus. Synodi acta ab Assemani collecta et conscripta, Benedictus papa XIV anno 1741 approbavit, novumque ablegatum ad Maronitas destinavit, qui eorumdem decretorum executionem curaret [2]. Synod. Maronitae et Alban.

[1]) Guarnacci, *Vitae et gesta RR. Pontif.* Natal. Alex., *Hist. eccl.* supplement. part. II, diss. 1.

[2]) *Synodus provincialis nationis Syrorum Maronitarum*, Romae 1820, in-4.

In Albania, quae est provincia Turciae europaeae, inter Macedoniam et mare Adriaticum sita, anno 1703 synodum celebravit Vincentius Zmajevich, archiepiscopus Antibarensis, totius Serviae primas et apostolicus ecclesiarum Maesiae ac Epiri visitator. Interfuerunt praeter visitatorem apostolicum, synodi praesidem, archiepiscopi Dyrrachiensis et Scupiensis, episcopi Sappatensis, Scodrensis, Alexiensis et Pullatensis, atque praefecti missionum Macedoniae et Albaniae. Multa, statui ecclesiarum in iis terris opportuna, fuerunt decreta de ratione praedicandae, propagandae et conservandae Fidei inter Turcas et haereticos, de sacramentis et rebus sacris, de clericorum moribus et corrigendis certis abusibus. Inter alia cavetur, ne infideles aut schismatici assumantur in patrinos baptismi; ne deinceps toleretur abusus, quo adulti non nisi post 16, 18 aut 20 aetatis annos ad sacramentum poenitentiae accedebant. Actum etiam est de limitibus dioeceseon, de quibus erat controversia, et certa singulis loca asserta sunt. Synodi decreta judicio Clementis XI, tunc temporis papae, submisit Zmajevich archiepiscopus, simulque Pontificem docuit statum ecclesiarum moresque populorum in istis locis. Clemens XI cuncta, quae in synodo acta fuerant, probavit. Utque ibidem catholicae fidei et ecclesiasticae disciplinae conservationi ac propagationi praesidium adjiceret, adolescentibus istius nationis Romae in collegio de propaganda Fide locum et congruam dotem constituit, quatenus sic orthodoxa doctrina et recta disciplina instituti, deinde apud suos sacro ministerio fungerentur[1].

Christ. stat. in Turcia, Perside et Africa

47. Non tantum in Albania, sed etiam in aliis Turciae europaeae provinciis, Macedonia, Bosnia, Bulgaria, Moldavia, Wallachia, Servia, Jania, Livadia, Morea et in insulis Archipelagi, numerosissimi erant Christiani, quorum multi erant catholici seu cum R. Ecclesia uniti, reliqui aut schismate graeco aut haeresi ab ea separati. Anno 1701 Constantinopoli plus quam duodecim millia Catholicorum numerabantur. In Turcia asiatica Mahometani numero superabant Christianos; hi erant diversarum confessionum, catholici, graeci, armenii, jacobitae, nestoriani. Durus erat Christianorum in terris Turcicis status; universim gravibus tributis et praefectorum exactionibus opprimebantur; Turcarum procacitati et vexationibus erant obnoxii; religionis suae exercitium variis limitibus erat constrictum; Mahometanos ad christiana sacra convertere vel admittere severe erat interdictum. Hinc missionarii catholici, per imperium ottomannicum dispersi, non Turcarum, sed haereticorum et schismaticorum conversioni operam navabant, atque hoc et praecedenti saeculo

---

[1]) Mansi, *Concil.* supplement. tom. VI, p. 215; Polidor., *Vita Clementis XI*, l. II, p. 102.

innumeros a schismate ad unitatem et ab haeresi ad veritatem catholicam perduxeruut. His missionibus potentem opem ferebaut catholici principes Europae, praesertim reges Galliae, quorum oratores apud aulam ottomannicam Catholicorum causam contra Turcarum, haereticorum et schismaticorum vexas protegebant.

In Perside etiam numerosi erant diversarum confessionum Christiani. Inter catholicas ibidem missiones praecipuae erant Ispahamensis, Sirvanensis et Erivanensis. Illic ante medium saeculi praecedentis Sedes Apostolica e pia largitate dominae du Gué de Bagnols, viduae Ricourt e Gallia, novum episcopatum sub titulo Babylonis erexit, primusque Babylonis episcopus fuit Bernadus a S. Theresia, ordinis Carmelitarum, qui multos infideles, plurimosque schismaticos, quos Armenios, Jacobitas et Nestorianos vocant, ad catholicam fidem convertit. Primis hujus saeculi annis Clemens papa XI peculiaribus litteris missionarios commendavit Hosaino, Persidis regi seu sultano, et ab eodem subditis catholicis liberam Religionis suae professionem impetravit.

In Africa, ubi olim Religio christiana tantopere floruerat, missiones catholicae neque numerosae neque frequentes erant. In Ægypto plurimi diversarum confessionum Christiani numerabantur, sed maxima parte erant schismatici. In variis civitatibus Barbariae, Tripolitana, Tunetana, Algeriana, aliisque Catholici aliquot, vel indigenae vel mercatores et consules europaei vel servi, degebant. In insulis, quas Hispani, Lusitani aut Galli possidebant, Religio catholica dominabatur. Sic incolae Ceutae, quam ad littus Barbariae possidebant Hispani, plerique erant catholici, episcopum habentes. In insulis Azoricis, Canariis, Madera, Portu-Sancto et in Promontorio viridi omnes incolae catholicam fidem profitebantur et episcopos babebant. Florebat etiam Religio catholica in insulis Gorea, Senegalia, Guinensibus, item in regnis, quae ad Guineam inferiorem referuutur, nimirum Loango, Congo, Angola et Benguela. Rex Congi ipse cum aulicis suis Religioni catholicae erat addictus[1].

His aliisque in haereticorum aut infidelium terris missionibus multae personae laicae ex Europa pia largitate subveniebaut. Quemadmodum primi Christiani pro ecclesiis pauperibus et fratribus egentibus collectas faciebant, ita et bis temporibus Christiani divites ad instituendas, sustinendas et promovendas missiones subsidia conferebant.

48. In haereticis Europae terris a cruentis in Catholicos per- Cathol. stat. in terris haeret.

[1] *Lettres édifiantes;* Cerry, *État présent de l'Eglise romaine dans toutes les parties du monde;* Demanet, *Nouvelle histoire de l'Afrique française.*

secutionibus cessabatur; dura tamen in plerisque erat eorum conditio, non tantum juribus civilibus et publico Religionis suae exercitio erant orbati, sed saepius etiam vel populi vel magistratus acatholici vexationibus obnoxii. In Anglia et Scotia leges, a temporibus mutatae ibidem religionis contra Catholicos latae, quibus omni civitatis jure et religionis libertate erant privati, per maximam hujus saeculi partem valuerunt et frequenter executioni mandatae sunt. Magnus erat Catholicorum numerus, non in Anglia tantum, sed etiam in Scotia praesertim in regionibus septentrionalibus. In Hibernia, cujus incolae maxima parte catholicam Religionem profitebantur, Catholici quidem publice sacra sua exercebant, sed muneribus publicis juribusque civilibus erant exclusi; archiepiscopos et episcopos proprios babebant; in Anglia vero a vicariis apostolicis regebantur. Quum autem tum in Hibernia tum in Anglia et Scotia Catbolici neque collegia neque seminaria formare possent, in exteris regionibus, Italia, Gallia, Hispania et Belgio, varia ad usum Anglorum, Scotorum ac Hibernorum collegia, seminaria atque monasteria excitata sunt, in quibus eorum clerus, saecularis ac regularis, formaretur.

In Hollandia seu Batavia Catholici, qui tertiam fere incolarum partem efficiebant, publico religionis exercitio, sed variis modis restricto, et tolerantia civili fruebantur. In acatholicis Helvetiae pagis, in Borussia, Suecia, Dania, aliisque terris haereticis publicum Religionis catholicae exercitium erat proscriptum; quique in hac Religione perseverarant aut ad eamdem transierant, in oratoriis privatis sua sacra exercebant. Posterioribus autem hujus saeculi annis sors Catholicorum in plerisque regionibus acatholicis mitigata fuit, iisque et religionis suae exercitium et sic dicta tolerantia fuere concessa, quod partim mitioribus temporis moribus, partim indifferentismo religioso, partim rationibus politicis adscribendum est.

Quemadmodum praecedenti, ita etiam hoc saeculo multi, tum principes tum litterati viri, e coetu Protestantium ad R. Ecclesiam transierunt. Celebrem hac in re consultationem anno 1707 ediderunt doctores lutherani academiae Helmestadiensis. Etenim Ludovicus Rodulphus, dux Brunopoli-Guelpherbitensis, ab iis postulavit, utrum filia sua Elisabetha sine salutis discrimine ad Religionem catholicam transire posset, ut nuptiis potiretur Caroli, archiducis Austriae et postea imperatoris. Illi post maturam rei discussionem responderunt, id fieri posse, quod Ecclesia catholica nullum, quantum ad fidei christianae essentiam spectat, errorem doceret, ejusque membra ad veram Christi Ecclesiam pertinerent, et proinde salutem in ea consequi possent[1]. Haec consultatio, cum egregium pro catholica veritate testimonium prae-

[1]) Extat ea consultatio apud Heiss, *Histoire de l' empire*, tom. I.

beret, ubique Lutheranorum indignationem in Helmestadienses theologos concitavit; quapropter hi anno sequenti ad revocandam suam declarationem coacti sunt.

Interim Elisabetha anno 1707 haeresim lutheranam abjuravit et catholicam fidem suscepit. Elisabethae exemplum anno 1710 secutus est avus ejus, Antonius Ulricus, dux regens Brunopoli-Guelpherbitensis, qui cum filia sua Henrica Christina, abbatissa lutherana Gandersheimensi, sacra catholica amplexus est. Proselytorum e viris principibus censum auxerunt, Christianus Augustus, e familia ducum Saxonicorum, qui principatum Zizensem tenebant; is anno 1717 catholicam fidem amplexus, statum ecclesiasticum suscepit, factusque archiepiscopus Strigoniensis in Hungaria et R. E. cardinalis, obiit anno 1725. Mauritius Adolphus Carolus, dux Zizensis, qui mox laudati Christiani Augusti, patrui sui, exemplum secutus, ordines sacros suscepit, et episcopus Reginae Gradeciensis in Bohemia factus est. Fridericus Augustus, electoris Saxoniae ejusdem nominis filius et successor. Carolus Alexander, e familia ducum Wurtenbergensium, qui cum esset bellidux caesareo austriacus, factus catholicus, postea fratri suo in regimine ducatus Wurtenbergensis successit. Hujus filius natu secundus Eugenius. Gustavus et Christianus IV, duces Bipontini, atque Fridericus princeps, posterioris fratrer. Fridericus, filius primogenitus et postea successor Guilielmi landgravii Hasso Casselensis. Fridericus Guilielmus et Carolus Ludovicus, duces Holsatienses. Ferdinandus dux Curlandiae. Tres principes Darmstadienses, aliique.

E viris, ingenio et eruditione praestantibus, qui abjurata haeresi, ad catholicam Religionem transierunt, mentionem merentur, Ludovicus Kuster, criticus et hellenista; Joannes Georgius Eckart, Leibnitio amicus, in antiquitatibus ecclesiasticis apprime versatus; Joannes Otter, Suecus, linguarum orientalium valde peritus.

49. Unio jam saeculis praecedentibus Lutheranos inter et Calvinistas frustra tentata, etiam hoc saeculo agitata fuit. Unionis negotium praecipue tractatum est in Borussia. Anno 1703 Fridericus rex I aliquot theologis, lutheranis et calvinistis, ut in unum congressi de unione deliberarent, mandavit. Sed haec coepta brevi post irrita facta sunt. Unus enim e deliberantibus, Josephus Winkler, concionator apud ecclesiam cathedralem Magdeburgensem, eam unionis rationem suaserat, ut munus praedicatoris ubique theologis, Halae institutis, paulatim reservaretur; accessus ad Eucharistiam sine praevia peccatorum confessione permitteretur; vestimenta sacra, luminaria, exorcismus in baptismo et plerique dies festi, adhuc residui, abrogarentur; de fidei autem doctrinis cuivis parti libertas sentiendi concederetur. Haec vero consilia Lutheranis, orthodoxiae suae studiosis, displicue-

Tentamina irenica Lutheran. et Calvinist.

runt, eorumque plures scripta contra unionem intentam ediderunt. His responderunt varii theologi calvinistae, in universum ad unionem proniores; et ad eam efficiendam suadebant, ut inprimis unio externa iniretur, doctrinae vero inter utramque partem controversae, silentio premerentur. Rex ad conciliandam unionem, in nonnullis urbibus ecclesiam unionis designavit, in qua catechismi Lutheri et Heidelbergensis in eadem mensa collocarentur, et cultus divinus pro utraque parte celebraretur; orphanotrophia Berolinense et Regiomontanum utriusque confessionis pupillis accommodavit, et a facultate theologica Francofordii ad Viadrum theologis lutheranis doctoratum conferri curavit. Verum qui ab unione alieni erant, ea omnia quasi praepropere facta et coacta improbabant. Unde rege anno 1713 mortuo, totum hoc unionis negotium elanguit.

Anno 1719 J. C. Klemm, in universitate Tubingensi theologiae professor, edito libro unionis negotium tractavit, et ostendere conatus est, errores Calvinistarum minime evertere fundamentum fidei christianae, ut contendebant Lutherani, unionis adversarii. Ejus consilia collegium Evangelicorum, quod Ratisbonae residebat, probavit, et quindecim articulos constituit, secundum quos unio externa introduceretur, nimirum, ut Lutherani et Calvinistae se invicem velut fratres in Christo considerarent, de doctrinis, inter se controversis, silerent, Eucharistiam modo apud hos modo apud illos perciperent, et sibi invicem plenam jurium ac praerogativarum aequalitatem concederent. Verum istos articulos adversarii unionis, nominatim Erdmannus Neumeister, praedicator Hamburgensis, vehementer reprehenderunt. Praeterea C. M. Pfaff, in universitate Tubingensi theologiae lutheranae professor, in pluribus scriptis, ab anno 1720 editis, conatus est doctrinas Calvinistarum mitigare vel excusare, et ostendere eas nec verae fidei nec morum honestati ac proinde nec unioni officere. At E. S. Cyprian scripto anno 1722 libro tum gravitatem errorum, quos Calvinistae tenerent, tum animum eorum Lutheranis inimicum, exposuit. Unde et hoc tentamen effectu caruit.

Fridericus Guilielmus I, rex Borussiae, ad promovendam in terris suis unionem, ab una parte doctrinam Calvini de absoluta praedestinatione scripto impugnari curavit, ab altera parte sacros aliquot ritus, quibus Calvinistae offendebantur, interdixit. At eo minus hac ratione unio effecta est, quod regis, anno 1740 defuncti, filius et successor, Fridericus II, iterum concesserit, ut qui vellent, ritus abrogatos suis in coetibus restituerent, quod reipsa in pluribus locis factum est [1].

---

[1]) J. G. Walch, *Einleitung in die religionsstreitigkeiten ausser der lutherischen kirche*; Schlegel, *Kirchengeschichte des 18 jahrhundertes.*

50. In ipsis vero novatorum sectis seu confessionibus dissidia, factiones et turbae increbuerunt. In primis lites, saeculo praecedenti a Spenero ejusque asseclis inter Lutheranos excitatae, perdurarunt, et inter Pietistas atque sic dictos orthodoxos acriter disceptatum est de lutheranae ecclesiae reformatione. Ipsi Pietistae in diversas factiones se diviserunt. Multi, sententias Speneri pervertentes, in mysticismum, chiliasmum, prophetismum, separatismum aut fanatismum abierunt, totamque ecclesiam et religionem lutheranam inversam volebant. Godefridus Arnold, inspector ecclesiae Perlebergensis in Brandeburgo, mortuus anno 1714, pluribus editis libris mysticismum inter Lutheranos propagare conatus est. J. G. Petersen, variis in locis praedicator, postea depositus et anno 1727 mortuus, chiliasmum seu millenarium Christi in terris regnum propugnavit. C. Dippel, mortuus anno 1734, sub nomine christiani Democriti plura scripta, conviciis in lutheranam ecclesiam plena, edidit, in quibus redemptionem per Christi mortem negavit, sacramentis omnem virtutem ademit; et veram ecclesiam e solis justis, ut ut inter Judaeos, Mahometanos aut Ethnicos sint, constare asseruit. J. Tennhard, Norimbergensis, anno 1704 se coelesti voce provocatum affirmavit, ut omnium hominum ordinibus, praecipue clericis, veritatem annuntiaret, eorumque corruptelam iisdem exprobraret. Similiter J. G. Rosenbach, Heidelbergensis, ab anno 1701 visionibus motibusque se imbelli asseruit ad predicandam aliis poenitentiam, et sicut Tennhard, non paucos, etiam theologos quosdam, nactus est asseclas. Ab anno 1713 secta quaedam prophetarum, qui Cemmenii dicti sunt, Berolini aliisque in urbibus, Borussiae regi subjectis, item in terris ad Rhenum sitis et in Suevia diversi generis homines commentis suis conciliavit, quae potissimum consistebant in inspirationibus divinis et expectatione novae oeconomiae Spiritus S., in qua status ecclesiae emendandus donumque prophetiae omnibus communicandum esset. Post medium hujus saeculi quidam Rosenfeld, inter alia insana, se novum Messiam venditavit, et tum in Borussia tum in Saxonia et Megalopoli sectatores habuit. Eodem tempore in ducatu Wurtenbergensi complures rustici et plebeji se ab ecclesia separarunt, inde dicti Separatistae, quorum numerus sub finem hujus saeculi admodum crevit. Hi quoque divinas inspirationes, quas lumen internum vocabant, venditabant, ecclesiam, a qua se separaverant, Babylonem vocabant, regnumque Christi in his terris millenarium et novam auream Jerosolimam praestolabantur[1]. Lites inter lutheranos

51. Idem pietatis et mysticismi studium ansam dedit celebri Herrenhuthanorum sectae, quae vigesimis hujus saeculi annis inter lutheranos, auctore N. L. comite de Zinzendorf et Potteu- Herrenhuth.

---

[1]) Walch et Schlegel, l. cit.; Henke, *Religions-annalen*.

dorf, in Saxonia excitata fuit. Prima horum sectariorum sedes fuit mons quidam prope Bertholdsdorf in Lusatia, cujus nomen Hutberg ansam dedit, ut se sub tutela Domini constitutos dicerent, novumque locum Herrenhuth appellarent. Brevi tempore illorum numerus ita auctus est, ut jam anno 1727 et magis adhuc sequentibus annis complures eorum, non tantum in varias Germaniae provincias, sed etiam in Daniam, Livoniam, Sueciam, Helvetiam, Bataviam, Angliam aliasque terras extraneas se contulerint, et fere ubique unam aut plures communitates condiderint. Herrenhuthani praeter S. Scripturam, quam ut fundamentum et principium divinae revelationis habebant, admittebant inspirationes divinas, quibus revelationem in suis coetibus continuo renovari et evolvi dicebant; liberum eis erat de doctrinis, inter Lutheranos et Calvinistas controversis, pro arbitrio sentire; pietatem singulari studio colebant, et diversas Christianorum confessiones parvi pendentes, veram ecclesiam e piis, ubique locorum existentibus, constare arbitrabantur. His potissimum, sicut etiam constitutione ecclesiastica, ab haereticis protestantibus distinguebantur[1].

Lites inter Calvinistas 52. Quemadmodum inter Lutheranos, ita etiam inter Calvinistas dissensiones graves et factiones variae excitatae sunt. Sic Helvetii jam primis hujus saeculi annis formulam, quae dicebatur *Consensus*, magis magisque spreverunt. Anno 1716 senatus Bernensis, postulante academia Lausanensi, concessit, ut formula ista non ut fidei, sed tantum ut doctrinae norma consideraretur. Anno 1722 effectum est, ut formulae istius subscriptio ab invitis non exigeretur, et temporis progressu ea fere omni auctoritate excidit. In Gallia et alibi, non obstante synodo Dordracensi, multi universalismum seu generalem hominum ad salutem destinationem jam saeculo praecedenti defenderunt, quorum numerus praesenti in Batavia, Palatinatu et alibi continuo auctus est, nihilis particularismum Calvini vindicantibus, quem etiam anno 1746 synodus, in Transylvania celebrata, confirmavit; sed progressu temporis Calvinistae plerique eum deseruerunt. In Batavia prioribus hujus saeculi annis F. de Leenhoff, P. de Hattem, P. Maty varia dogmata, omnibus diversarum confessionum Christianis probata, scriptis impugnarunt. Posterioribus hujus saeculi annis permulti e Calvinistis, sicut e Lutheranis, ad deismum, sive per naturalismum sive per rationalismum, deflexerunt[2].

Praeterea inter Calvinianos non minus quam inter Lutheranos diversis in locis separatistae, mystici et phantasiastae orti sunt.

---

[1]) Cranz, *Alte und neue Brüderhistorie*; Spangenberg, *Leben des grafen von Zinzendorf*; Fresenius, *Bewährte nachrichten von herrnhuthischen sachen*.

[2]) Walch, l. cit.; Jablonsky, *Institut. histor. christ. recentioris*.

Anno 1730 in Scotia complures in sectam coaluerunt, qui ab auctore suo Joanne Glass dicti sunt primo Glassitae, deinde Sandemanuiani a Sandemanno, qui post hujus saeculi medium magnam inter eos auctoritatem consecutus est. Supremum autem principium, quo a caeteris Calvinistis differebant, erat: Non tantum omnia praescripta moralia, quae in N. Testamento occurrunt, strictissime ad litteram esse observanda, sed etiam quae Christus, Apostoli et primaevi Christiani egisse in eo leguntur, quantum fieri possit, imitanda. Ex ecclesia Anglicana, quae etiam Episcopalis dicitur, quam plurimi genium aetatis, a doctrinis revelatis aversum et tot scriptis in Anglia nutritum, secuti, ad arianismum, socinianismum, naturalismum, indifferentismum et scepticismum deflexerunt. Inter ipsos clericos anglicanos haud pauci erant hoc tempore, qui doctrinas, orthodoxiae statutae oppositas, defenderunt. Praeter alios D. Whitby, praedicator Sarisberiensis, in libro anno 1711 edito, peccatum originale negavit, et in alio posthumo arianismum professus est. Sam. Clarke, parochus Londinensis et praedicator aulicus, in libro anno 1712 edito, docuit solum Patrem proprium et verum esse Deum, Filium autem et Spiritum S. virtutibus quidem divinis instructos esse, quas tamen non ex se ipsis haberent, sed a Patre actu ejus voluntario accepissent. Eodem tempore G. Whiston, parochus Suffolciensis, arianismum, quasi a Christo ipso et Apostolis traditum atque a plerisque Christianis usque ad concilium Nicaenum creditum, in sermonibus, catechesibus litterisque propugnavit; novum etiam Christi in terras adventum, regnumque ab eo condendum docuit; narrationem Geneseos de lapsu protoparentum allegorice interpretatus est. B. Hoadley, episcopus Wincestriensis, omnes gratias supernaturales negavit, nullique hominum jus condendi praescripta religionis, formulas fidei aut leges ecclesiasticas, quae alios obligent, competere asseruit. Sykesius, theologiae doctor et praedicator Londinensis, in libro anno 1737 edito, contendit, daemoniacos Evangelii non a diabolo obsessos, sed insania, epilepsia aut aliis morbis correptos fuisse. Praeterea plures, et inter hos etiam episcopi, librorum symbolicorum et speciatim triginta et novem articulorum auctoritati detraxerunt, illos vel abrogandos, vel saltem non ut fidei, sed doctrinae tantum normam habendos esse contenderunt [1].

53. Cum sic plerique clerici Anglicani circa positiva Fidei dogmata tepescerent, nonnulli inter eos surrexerunt, qui ea resuscitare, frequenter ac graviter inculcare conati sunt. Id fecerunt **Methodistae**

[1]) Bellamy, *Geschichte aller religionen*; Stäudlin, *Kirchliche geographie und statistik*; Gregoire, *Histoire des sectes religieuses*; Alberti, *Briefe über den allerneuesten zustand der religion und wissenschaften in Grossbritanien.*

praedicatores Methodistarum,qui originem suum potissimum debent Joanni Wesley. Hic circa annum 1729, cum in universitate Oxoniensi litteris vacaret,cum aliquot studiorum sociis conjunctionem iniit ad varia pietatis exercitia frequentanda. Eorum condiscipuli novam ab eis christianae vitae methodum observari jocabantur, eosque propterea Methodistas appellabant, quod nomen ii adoptarunt et postea ad omnes suos asseclas transtulerunt. Anno 1732 eis accessit Georgius Whitefield, qui incredibili dicendi vi praeditus, in sacris concionibus materias dogmaticas, a plerisque praedicatoribus neglectas, de peccato originali, de redemptione, de fide in Christum, de regeneratione, de studio pietatis, aliisque omni eloquentiae vi et frequenti locorum biblicorum usu pertractabat, omniumque oculos et animos in se convertebat. Eamdem methodum Wesley caeterique praedicatores methodistae secuti sunt. Mox plures e populo eis arctius adhaeserunt, quos Wesley anno 1738 Londini in unam societatem conjunxit, certisque regulis, ut plurimum pietatis exercitia praescribentibus, instruxit. Eorum numerus continuo augebatur; cumque praedicatores methodistae ab ecclesiis excluderentur, anno 1739 propria oratoria extruere coeperunt, et ab hoc tempore distinctam ab aliis sectam effecerunt.

Methodistae in dogmate vix ab ecclesia episcopali dissentiebant; singulari studio positivis christianae religionis doctrinis, supra indicatis, adhaerebant; eosdem cum ecclesia episcopali ritus conservarunt,quos majori cum devotione peragebant;a religiosis phantasiis non erant liberi; immediatas Spiritus divini in hominem operationes sensibus percipi docebant, iisque suspiria, singultus aliosque corporis motus, quibus in sacris suis conventibus afficiebantur, attribuebant; morum severitatem, habitum devotum ac simplicem vivendi rationem prae se ferebant. Qui autem ad eos accedebant, ecclesiae suae renuntiare non tenebantur,hacque ratione omnium sectarum homines ad eos pertinere poterant et reipsa pertinebant, quem ad modum Lutherani et Calvinistae pertinere poterant ad Herrenbuthanos. Eorum secta in Anglia, Hibernia et America septentrionali latissime propagata est[1].

Irreligios. in Anglia

54. Vidimus saeculo praecedenti tetra certamina, quae irreligiosi scriptores Christianismo et Religioni revelatae in universum intulerunt[2]. Ejusmodi scriptorum numerus hoc saeculo valde auctus est; quorum alii Christianismum, alii omnem revelationem, alii Religionem in universum impugnarunt, vel simpliciter negando et rejiciendo,vel ratiociniis et disquisitionibus philosophicis ac historicis utendo vel, ut plerique faciebant, irrisiones, convicia atque calumnias in auxilium vocando. In Anglia

[1]) Gregoire, l. cit.;Burkhards, *Vollstandige geschichte der Methodisten in England*.—[2]) Videsis pag. 149.

maximus erat scriptorum irreligiosorum numerus, inter quos eminebant hi qui sequuntur.

Joannes Toland, qui jam praecedenti saeculo Religionem impetierat, nunc in libro *Adeisidemon*, Religionem christianam ut superstitionem, ipso atheismo nocentiorem, proposuit; in libro *Nazarenus*, protulit quoddam evangelium, Barnabae suppositum, e quo doctrinas Nazaraeorum et Ebionitarum, a pseudo Barnaba propositas, Christi doctrinas fuisse contendit; in libro *Panteisticon*, anno 1720 edito, pantheismum explicavit commendavitque. Antonius Collins in tractatu de libertate cogitandi, anno 1713 edito, non tantum cunctis hominum sententiis, quae ad religionem publicam pertinent, contradixit, sed omnem religionem superstitionem, cultum divinum histrioniam, sacerdotes impostores et fatuos appellavit; in tractatu de rationibus et probationibus religionis christianae, anno 1724 in lucem emisso, argumentum, quod pro Religionis christianae veritate petitur e prophetiis, impugnavit. Thomas Woolston in sex tractatibus de miraculis Christi, ab anno 1729 editis, impugnavit argumentum, pro christiana Religione desumptum a miraculis. Matthaeus Tindal praeter librum de juribus Ecclesiae christianae, in quo omnem religionem et ecclesiam inter instituta mere politica, a civitate in cunctis dependentia, detrusit, anno 1730 edidit librum: Christianismus mundo coaevus, in quo revelationis realitatem, possibilitatem et necessitatem negavit, doctrinas positivas christianae Religionis sacerdotum inventa dixit, aliasque irreligiosas assertiones protulit. Thomas Morgan plerasque Tindalii sententias secutus est, in hoc tamen eo mitior, quod revelationis possibilitatem non negaret; et nunquam sibi constans, primo arianismum, deinde quakerismum defendit, denique in pluribus scriptis praecipue in libro inscripto: *Philosophus moralis*, qui anno 1737 comparuit, universam christianam, imo omnem revelatam religionem impugnavit. Thomas Chubb in pluribus tractatibus, inde ab anno 1715 editis, dogmati de SS. Trinitate adversatus est, rationem in materia Religionis sufficere contendit, et christianam Religionem a diversis partibus impugnavit. Alii alia scripta vulgarunt, quibus religio naturalis commendabatur, christiana vero probris et conviciis impetebatur. Henricus vicecomes de Boingbroke in pluribus scriptis omnem religionem, naturalem et revelatam, cunctasque Dei proprietates morales negavit, et homini, cujus rationem non nisi instinctum, plus minus exercitatum, dicebat, non alium quam animalem finem attribuit. Similiter David Hume omnem religionem, maxime christianam, insectatus est, animae immortalitatem ipsiusque Dei existentiam in dubium vocavit, morales Dei proprietates et providentiam negavit, et morale humanarum actionum discrimen non ratione, sed communi hominum opinione inniti contendit.

Plerique hi aliique scriptores, qui theoreticam christianae Religionis doctrinam conviciati sunt, etiam practicam impugnarunt. In hunc finem vel actiones immorales, in Scripturis narratas, urgebant quasi ad imitandum propositas, vel S. Scripturae effata sinistre interpretabantur, vel totum genium moralis Christi doctrinae in invidiosam lucem collocabant. Omnium impudentissime, non tantum contra christianam, sed contra omnem ethicam scripserunt Bernardus Mandeville et Albertus Radicati.

Hujusmodi scriptis contra Religionem vulgatis, irreligio, et ex hac ceu prono alveo fluens, morum perversitas latissime per Angliam propagata est. Scripta ista irreligiosa non tantum ab Apostolica Sede fuerunt proscripta, sed etiam a scriptoribus apologeticis confutata, qui vel singulos adversariorum libros refutarunt, vel veritatem et divinitatem Religionis christianae in universum propugnarunt. Ipse magistratus civilis nonnunquam impudentiora scripta publice damnavit et concremari jussit, vel eorum auctores poena carceris affecit, quod Woolstonio et Radicato accidit. Verum irreligiosa scripta avidius et a pluribus legebantur quam apologetica; independentia et libertas sentiendi in negotio Religionis nimium inter Anglos invaluerant, et in ipsis curiis haud pauci erant increduli.

In alias etiam regiones irreligiosae doctrinae progressu temporis illatae sunt, praesertim in Galliam, in qua, ut suis locis videbimus, longe majores progressus fecerunt, gravioresque effectus produxerunt.

Script. eccl. 55. Iisdem tamen temporibus floruerunt eruditi Religionis defensores. Inter scriptores ecclesiasticos, qui priori hujus saeculi medio vixerunt, numerantur hi qui sequuntur. In primis studio biblico praeter alios operam navarunt Petrus Guarin, e congregatione S. Mauri, praeter grammaticam hebraicam et chaldaicam confecit lexicon hebraico chaldaico-biblicum [1]. Jacobus le Long, Parisiensis, presbyter Oratorii, concinnavit discursum historicum de Bibliis polyglottis variisque eorum editionibus, et bibliothecam sacram, quae continet catalogum Bibliorum manuscriptorum et textuum originalium, eorum editionum et versionum, auctorum qui de Scriptura S. scripserunt, eorumque operum [2]. Petrus Sabbatier, Pictaviensis, e congregatione S. Mauri, adornavit Bibliorum Sacrorum antiquas versiones latinas, cum vulgata latina et textu graeco comparatas, adjectis praefationibus, observationibus, notisque [3]. Josephus Bianchini presbyter Oratorii Romani, publicavit vindicias Scripturarum canonicarum vulgatae editionis [4], et Evangeliarium quadruplex latinae versionis antiquae [5]. Petrus Daniel Huet, Cadomensis, ex abbate Alu-

[1]) 1746, 2 vol. in-4.—[2]) 1723, 2 vol. in-fol.
[3]) Rhemis 1743, 3 vol. in fol.—[4]) Romae 1740, in-fol.
[5]) Ibid. 1749, in-fol.

nensi episcopus Abrincensis, vir grandis eruditionis, reliquit plurima scripta, inter quae eminent demonstratio Evangelica [1], liber de claris interpretibus et de optimo genere interpretandi, quaestiones Alnetanae de concordia rationis et Fidei, liber de situ paradisi terrestris. Augustinus Calmet, Lotharenus, Ord. S. Benedicti abbas Senonensis, scripsit gallice commentarium litterale in omnes utriusque Testamenti libros, adjectis multis dissertationibus [2], historiam V. et N. Testamenti [3], dictionarium historicum, criticum, geographicum Bibliorum [4], historiam universalem sacro profanam [5], commentarium litteralem, historicum et moralem in regulam S. Benedicti [6], alia. J. J. Duguet, Brisomontanus, presbyter Oratorii Gallicani, dedit gallice explicationes in Genesim, Job, Psalmos quinque et septuaginta, Isaiam, Jonam et Habacuc, in libros Regum, Esdrae et Nehemiae, in Cantica canticorum et Sapientiam, aliaque plurima, inter quae nonnulla in favorem factionis jansenianae, cui se devoverat. Joannes Vittement, rector universitatis Parisiensis, scripsit commentarios in plures V. T. libros. Jacobus Philippus Lallemant, Picardus, Societatis J. praeter varia contra Jansenistas opuscula, edidit gallice Psalmorum sensum proprium et litteralem, et considerationes morales et notas in N. Testamentum, quesnellianis oppositas [7]. Joannes Gerardus Kerkherdere, Lovanii professor historiae, scripsit systema apocalypticum; de monarchia Romae paganae secundum concordiam inter sanctos prophetas Danielem et Joannem; prodromum Danielicum sive conatus historico criticos in difficultates historicas V. T., praecipue in Danielem prophetam; de situ paradisi terrestris; de Cepha reprehenso. Natalis Alexander, Rothomagensis, Ord. Praed. et doctor Sorbonicus, publicavit commentarios in Evangelia et in Epistolas D. Pauli [8].

Eruditione theologica claruerunt jam nominatus Natalis Alexander, cujus extat Theologia dogmatica et moralis [9]. Honoratus Tournely, doctor Sorbonicus, edidit praelectiones theologicas optimas [10]. Gislenus Daelman, doctor Lovaniensis, reliquit Theologiam scholastico-moralem [11]. Nicolaus l' Herminier, doctor Sorbonicus et archidiaconus Cenomannensis, composuit Theologiam ad usum scholarum accommodatam [12]. Paulus Gabriel Antoine, Lotharenus, Societatis J., scripsit Theologiam universam dogmaticam [13] et Theologiam moralem [14]. Edmundus Simonet, Lingonensis, Societatis J., redegit institutiones theo-

---

[1]) Paris 1679 et 1690, in-fol.—[2]) 1707-15, 23 vol. in-4.
[3]) Paris 1716, 2 vol. in-4.—[4]) Ibid. 1730, 4 vol. in-fol.
[5]) 14 vol. in-4.—[6]) 2 vol. in-4.—[7]) 1713, 12 vol. in-12.
[8]) Paris 1703, 2 vol. in-fol.—[9]) 12 vol. in 8, et 2 in-fol.
[10]) 16 vol. in 8.—[11]) 9 tom. in-12.—[12]) 1709, 7 vol. in-8.
[13]) Paris 1740, 7 vol. in-12.—[14]) Ibid. 1744, 4 vol. in-12.

logicas ad usum seminariorum [1]. Renatus Billuart, Revinensis, Ord. Praed. concinnavit cursum theologiae universae secundum mentem D. Thomae [2]. Vincentius Ludovicus Gotti, Bononiensis, Ord. Praed. et R. E. cardinalis, inter opera ejus eminent theologia scholastico dogmatica [3], tractatus de vera Christi Ecclesia [4], veritas Religionis christianae contra atheos, polytheos, Mahometanos, ethnicos et Judaeos [5], colloquia theologico polemica, tractatus de eligenda inter Christianos dissidentes sententia. Daniel Concina, Forojuliensis, Ord. Praed., praeter alia reliquit Theologiam christianam dogmatico moralem [6], dissertationes theologicas, morales et criticas de probabilismo et rigorismo [7], tractatum de Religione revelata contra atheos et deistas [8]. Jordanus Preiugue, Ord. Praed., doctor Lovaniensis, auctor est Theologiae speculativae et moralis [9]. Petrus Ludovicus Danes, Flander, doctor Lovaniensis, composuit institutiones doctrinae christianae sive compendium theologiae dogmaticae et moralis; tractatus theologicos de fide, spe et charitate, de virtutibus cardinalibus, de peccato originali, legibus et gratia, de aliis; generalem temporum notionem, productam subinde et suppletam a Joanne Natali Paquot. Joannes Laurentius Semelier, Parisiensis, presbyter Congregationis doctrinae christianae, redegit collationes theologicas de matrimonio, usura, peccatis et decalogo. Franciscus Babin, Andegavensis, S. T. doctor, edidit collationes ecclesiasticas Andegavenses. Carolus Franciscus Dubos, publicavit collationes Lucenses.

Inter polemicos numerantur hi qui sequuntur. Vitus Pichler, Germanus, Societatis J., in universitatibus Dilingensi et Ingolstadiensi professor, concinnavit Theologiam polemicam, in qua generalia theologiae controvertisticae fundamenta et principia, e quibus infideles, haeretici et sectarii manifesti erroris convincantur, et materiae particulares cum protestantibus et modernis sectariis controversae et ab Ecclesia catholica contra eosdem decisae, traduntur [10]; jus canonicum secundum quinque decretalium titulos Gregorii papae IX explicatum, cura et studio F. A. Zaccariae editum [11]; epitome juris canonici secundum decreta [12]. V. L. Gotti et D. Concina, supra indicati. Eusebius Renaudot, Parisiensis, in ecclesiastica Orientalium historia, eorumque dogmatum scientia versatissimus, opus A. Arnaldi de perpetua fide ecclesiae catholicae circa Eucharistiam duobus voluminibus auxit, in quibus

[1]) Nancaei 1621, 11 vol. in 12, Venet. 1731, 3 vol. in-fol.
[2]) Leodii 1746, 19 vol. in-8. Venet. et Wirceburg. 3 vol. in-fol.
[3]) Bonon. 16 vol. in-4; et Venet. 1750, 3 vol. in fol.
[4]) 3 vol.—[5]) Romae 1735, 12 vol. in-4.— [6]) 1746, 12 vol. in-4.
[7]) Lucae 1743, 2 vol. in-4.—[8]) Venet. 1754 in-4.
[9]) Gandavi 1744, 13 vol. in-8.—[10]) August. Vindel. 1752, 2 vol. in-4.
[11]) Venet. 1758, 2 vol. in-fol.—[12]) August. Vindel. 1749, 2 vol. in-12.

constantem Ecclesiae doctrinam de sacramentis aliisque Religionis et disciplinae punctis contra haereticos protestantes comprobavit per ecclesiarum Orientalium consensum; dedit praeterea defensionem perpetuae fidei contra falsitates et calumnias libri inscripti: *Monumenta authentica religionis Graecorum*; item reliquit historiam patriarcharum Alexandrinorum Jacobitarum [1]; collectionem liturgiarum Orientalium [2]. Joannes Jacobus Scheffmacher, Alsatiensis, Societatis J., scripsit gallice epistolas ad nobilem quemdam Protestantem de sex salutis obstaculis, quae habentur in religione lutherana [3]. Franciscus Scedorff, Friburgensis, Societatis J., exornavit epistolas duodecim pro instructione principis Friderici, comitis Palatini, de reditu ad R. Ecclesiam deliberantis. Renatus Drouin, Ord. Praed., composuit tractatum de re sacramentaria contra haereticos [4]. Joachim le Grand, Briovereusis, impugnavit Burneti historiam reformationis Anglicanae, vindicavitque Bossuetii historiam Variationum protestanticarum. J. le Fevre, doctor Sorbonicus, edidit motiva apta ad convincendos Protestantes; Instructiones pro neo conversis; concordiam contradictionum apparentium S. Scripturae. J. de la Fontaine, Wiacibergeusis, Societatis J., multa scripsit ad defendendam constitutionem *Unigenitus* [5]. Franciscus Ilharat de la Chambre, doctor Sorbonicus, scripsit de veritate Religionis, de Ecclesia, de gratia, de formulario, aliisque contra Baji, Jansenii et Quesnellii asseclas. Matthaeus Petit Didier, Ord. S. Bened. abbas Senonensis, episcopus Macrensis, ex apologista epistolarum provincialium factus strenuus constitutionis *Unigenitus* defensor, vindicavit doctrinam moralem et disciplinam R. Ecclesiae contra librum gallice scriptum, cui titulus: Relatio inter doctrinam moralem paganorum et Jesuitarum; scripsit praeterea dissertationem de mente concilii Constantiensis circa auctoritatem R. Pontificis, et observationes in bibliothecam ecclesiasticam Ludovici Dupin. Vincentius Thuillier, Codiacensis, congregationis S. Mauri, primo bullae *Unigenitus* adversatus, postea variis scriptis eamdem defendit. Joannes Vittement, supra laudatus, praeter tractatus de gratia, de bulla *Unigenitus*, aliisque quaestionibus theologicis, reliquit refutationem systematis Spinosae. Ignatius Laubrussel, Verodunensis, Societatis J., scripsit tractatum de abusibus critices in negotio Religionis contra haereticos et incredulos [6]. Renatus de Breil de Pontbriand, e Britannia minori, abbas S. Mariani, dedit incredulum errore levatum et Christianum in fide sua firmatum [7]. Melchior de Polignac, Po-

---

[1]) Paris 1713, in-4.—[2]) Ibid. 1716, 2 vol. in-4.
[3]) Argentin. 1748, 2 vol. in-4.
[4]) Venet. 1737, 2 vol. in-fol., Paris 1775, 9 vol. in-12.
[5]) 4 vol. in-fol.—[6]) Paris 1710, 2 vol. in-12.—[7]) 1752 in-8.

diensis, R. E. cardinalis, composuit poema cui titulus: *Antilucretius*. Claudius Franciscus Houteville, Parisiensis, veritatem Religionis christianae probavit e factis [1]. Joannes Franciscus Baltus, Metensis, Societatis J., SS. Patres vindicavit ab affícto iis platonismo [2]; defendit etiam prophetias christianae Religionis [3]; hujusque veritatem demonstravit ex impletis vaticiniis [4]; dedit praeterea sententias SS. Patrum de doctrina morali philosophorum ethnicorum [5]. Jacobus le Febvre, Hanno, Societatis J., cui debentur examen criticum operum Baylii [6] et sola Religio vera demonstrata contra atheos, deistas et sectarios [7]. Victor Amedeus Soardi, Taurinensis, presbyter congregationis S. Lazari, auctor est libri cui titulus, De suprema R. Pontificis auctoritate hodierna ecclesiae Gallicanae doctrina [8]. F. J. Augustinus Orsi, Hetruscus, R. E. cardinalis, tractavit infallibilitatem R. Pontificis contra articulos declarationis cleri Gallicani [9]. Renatus Josephus de Tournemine, Rhedonensis, Societatis J., adlaboravit ephemeridibus Trivoltianis; redegit dissertationes plures de atheismo, de libertate sentiendi in negotio Religionis, de immortalitate animae et causis incredulitatis, deque aliis argumentis; praeterea edidit commentarios Menochii in S. Scripturam, adjectis doctis dissertationibus.

Historiam ecclesiasticam pertractarunt Jacobus Laderchi, presbyter Oratorii Romani, Annales Baroniano-Raynaldianos ab anno 1566 usque ad 1572 tribus voluminibus in folio continuavit; acta SS. Christi martyrum vindicavit [10], aliaque varia scripsit. Claudius Fleury, prior Argentoliensis, academiae Parisiensis socius, plura ingenii sui monumenta reliquit, inter quae habentur historia ecclesiastica usque ad annum 1414 [11]; mores Israelitarum et Christianorum; institutiones juris ecclesiastici et catechismus historicus, ambo in quibusdam castiganda. Natalis Alexander, supra laudatus, auctor est historiae ecclesiasticae V. et N. Testamenti, passim non legenda sine notis et animadversionibus C. Roncaglia et D. Mausi. Ignatius Hyacinthus Amat de Graveson, Ord. Praed.; praeter opuscula de gratia efficaci, de praedestinatione, de vita et mysteriis D. N. Jesu Christi, dedit historiam V. Testamenti [12] et historiam ecclesiasticam variis colloquiis digestam [13]. Franciscus Timoleon de Choisy, decanus ecclesiae ca-

[1]) 1722 in-4, 1741, 4 vol. in-12 — [2]) 1711 in-4.
[3]) 1737, 3 vol. in-12. — [4]) 1728 in-4. — [5]) Argentin. 1719 in-4.
[6]) Paris 1747, in-12. — [7]) Ibid. 1744, in 8.
[8]) Avenion. 1747 in-4, et Heidelberg. 1793.
[9]) 1741; 3 vol. in-4. — [10]) Romae 1723, 2 vol. in-4.
[11]) 20 vol. in-12, et 12 vel 13 in-4. Cum historia ecclesiastica Fleurii, dignitati pontificiae minus aequi, conferendae sunt observationes, quas in illam dederunt Honoratus a S. Maria, Balduinus Housta, Muzzarelli et Marchetti. — [12]) Bassan. 1791, in-4
[13]) Ibid. cum notis et continuatione D. Mansi 1793, 3 vol in-4.

thedralis Bajocensis, scripsit historiam ecclesiasticam, sed quae non habetur in magno pretio [1]. Cardinalis Orsi, supra laudatus, auctor est historiae ecclesiasticae, perductae usque ad annum 600 [2], a quo eam prosecutus est P. A. Becchetti. Jacobus Longueval, Societatis J., incoepit historiam ecclesiae Gallicanae, quam continuarunt socii ejus, Fontenay, Brumoy et Berthier [3]. Franciscus Ignatius Dunod de Charnage, Cornelius Van Gestel, Philippus Audreas Grandidier, Joannes Franciscus Foppens, Cornelius Paulus Hoynck Van Papendrecht, Joannes Bertholet; quorum primus scripsit historiam archiepiscopatus Vesuntini; secundus archiepiscopatus Mechliniensis; tertius ecclesiarum Argentinensis et Alsatiensis; quartus ecclesiarum Antverpiensis et Sylvaeducensis, chronologiam episcoporum Belgii ab anno 1561 usque ad 1761, et bibliothecam belgicam; quintus ecclesiae Ultrajectinae, epistolas sex de haeresi et schismate aliquot presbyterorum Ultrajectensium, tractatum historicum de capitulo cathedrali ecclesiae metropolitanae Ultrajectinae, et analecta belgica; sextus historiam ecclesiasticam et civilem ducatus Limburgici et comitatus Chiniensis, atque historiam festi Corporis Christi. Dionysius Sammarthanus, congregationis S. Mauri, praeter tractatum de confessione auriculari et alia, edidit tria prima volumina Galliae christianae, post mortem ejus auctae usque ad tredecim in folio. Jacobus Villotte, Societatis J., edidit Armeniam christianam [4]. Michael le Quien, Bononiensis, Ord. Praed., cui debentur *Oriens christianus* in quatuor patriarchatus digestus [5], panoplia contra schisma Graecorum, defensio textus hebraei contra Pezronium et tractatus de ordinationibus Anglicanis adversus P. F. Conrayer. Eusebius Renaudot, cujus opera supra indicavimus. Petrus Charlevoix, Societatis J., exaravit historias Japoniae [6], Paraguariae [7], Insulae S. Dominici [8] et Novae Franciae [9]. Franciscus Bianchini, Veronensis, canonicus S. Laurentii in Damaso Romae, vitas RR. Pontificum Anastasii bibliothecarii, seu Pontificale, notis et prolegomenis auxit [10]; scripsit etiam de calendario et cyclo Caesaris atque de paschali canone S. Hippolyti martyris dissertationes duas [11]. Antonius Sandini, professor in seminario Patavino, praeter historias Familiae sacrae et Apostolorum, edidit vitas RR. Pontificum et disputationes viginti ex historia ecclesiastica. Stephanus Baluzius, Tutelensis, collegit vitas RR. Pontificum, qui Avenione morati sunt [12]; multa etiam veterum ecclesiasticorum scriptorum opera et capitularia regum Francorum auctiora

---

[1]) 11 vol. in-4 et 12.—[2]) 20 vol. in-4 et 8.
[3]) Nismes 1781, 18 vol. in-8.—[4]) Romae 1714, in-fol.
[5]) Paris. 1740, 3 vol. in-fol.—[6]) 6 vol. in-12 et 2 vol. in-4.
[7]) 6 vol. in-12.—[8]) 2 vol. in-4 et 4 in-12.—[9]) 4 vol. in-12.
[10]) Romae 1718, 4 vol. in-fol.—[11]) Ibid. 1703, in-fol.
[12]) 2 vol. in-4. Opus insertum Indici librorum prohibitorum.

et emendatiora edidit. Georgius Josephus Eggs, canonicus Rhenofeldae ad S. Martinum, auctor est Pontificii docti et Purpurae doctae seu biographiae episcoporum et cardinalium [1]. Hilarius Dumas, doctor Sorbonicus, dedit historiam quinque propositionum Jansenii [2]. Petrus Franciscus Lafiteau, episcopus Sistaricensis, praeter alia scripsit vitam Clementis papae XI et historiam constitutionis *Unigenitus*. Carolus de Decker, canonicus Mechliniensis, dedit historias breves Bajanismi et Jansenismi. Carolus du Plessis d'Argentré, doctor Sorbonicus et episcopus Tutelensis, collegit judicia de novis erroribus, qui ab initio saeculi XII usque ad annum 1725 in Ecclesia proscripti et notati sunt [3]. Hippolytus Helyot, Parisiensis, Ord. S. Francisci, concinnavit historiam prolixam omnium ordinum monasticorum, religiosorum, equestrium [4]. Josephus Jouvency, Parisiensis Jesuita, continuavit historiam Societatis Jesu. Carolus Ludovicus Hugo, Lotharenus, Ord. Praemonstratensis et episcopus Ptolemaidis, collegit annales sui Ordinis [5], et sacrae antiquitatis monumenta historico-dogmatica [6]. Josephus Bourgoin de Villefore, Parisiensis, collegit vitas sanctorum Patrum deserti Orientis et Occidentis. Marcus Battaglini, Arminiensis, ex episcopo Nocerensi Caesenensis, dedit historiam universalem conciliorum [7], et annales sacerdotii et imperii saeculi XVII [8]. Joannes Harduinus, Corisopitensis, Societatis J., vir magni ingenii, sed in multis singularis, curavit novam conciliorum editionem [9], variaque scripta reliquit. Josephus Hartzelm, Coloniensis, Societatis J., praeter alia plura dedit collectionem conciliorum Germaniae, deinde ab aliis auctam et continuatam. Edmundus Martene, congregationis S. Mauri, edidit collectionem amplissimam veterum scriptorum et monumentorum [10]; thesaurum novum anecdotorum [11]; tractatus de antiquis monachorum ritibus, de antiquis Ecclesiae ritibus in re sacramentaria et in celebrandis divinis officiis; commentarium in regulam S. Benedicti. Bernardus de Montfaucon, congregationis S. Mauri, collegit analecta greca [12]; monumenta veterum Graecorum [13]; palaeographiam graecam [14]; hexaplorum Origenis fragmenta [15]; diarium Italicum [16]; bibliothecam bibliothecarum manuscriptorum novam [17]; monumenta monarchiae Francicae [18]. Ludovicus Antonius Muratori, primo Ambrosianae Mediolanensi, dein Atestinorum principum bibliothecae praefectus, vir magnae eruditionis et foecundi ingenii, inter cujus opera eminent anecdota

---

[1]) Monachii 1714, 4 vol. in-fol.—[2]) Trevolt. 1702, 3 vol. in 12.
[3]) Paris. 1728, 3 vol. in fol.—[4]) Paris. 1714, 8 vol. in-4.
[5]) Nanceaci 1736, 2 vol. in fol.—[6]) 1725, 2 vol. in-fol.
[7]) 1686 in-fol.—[8]) 1701, 4 vol. in-fol.—[9]) 1715, 12 vol. in-fol.
[10]) Paris. 9 vol. in-fol.—[11]) 1717, 5 vol. in-fol.—[12]) 1688 in-4.
[13]) 1706, 2 vol. in-fol.—[14]) 1708 in-fol.—[15]) 1713, 2 vol. in-fol.
[16]) 1702 in-4.—[17]) 1739, 2 vol. in-fol.—[18]) 1729, 5 vol. in-fol.

latina [1]; graeca [2]; collectio scriptorum rerum Italicarum [3]; antiquitates Italicae medii aevi [4]; annales Italiae ab initio aerae vulgaris usque ad annum 1500 [5]; thesaurus novus veterum inscriptionum [6]; liturgia Romana vetus [7]; alia plura. Ludovicus Ellies Dupin, Parisiensis, S. Facultatis doctor, multa scripsit, quorum varia, propter auctoris studium novitatis et immodicam crisim, ab Apostolica Sede notata sunt; praeter alia composuit bibliothecam scriptorum ecclesiasticorum; dissertationes de antiqua Ecclesiae disciplina; tractatus de potestate ecclesiastica et civili; criticen historiae Apollonii Tyanaei; tractatum historicum de excommunicationibus; methodum studii theologici; alia. Nicolaus le Nourry, Deppensis, congregationis S. Mauri, redegit apparatum ad bibliothecam Patrum et dissertationem in librum De mortibus persecutorum. P. le Brun, Brignoniensis, presbyter Oratorii Gallicani, dedit historiam criticam usuum superstitiosorum et explicationem Missae atque liturgiarum ecclesiasticarum. J. Grancolas, Parisiensis, doctor Sorbonicus, publicavit tractatum liturgicum ; vetus sacramentarium ecclesiasticum ; commentarium historicum in Breviarium romanum; alia. Joannes Maria Tommasi, R. E. cardinalis, anno 1803 a Pio papa VII inter ven. relatus, praeter alia edidit codices sacramentorum, nongentis annis vetustiores; antiquos libros missarum R. E.; sacrorum Bibliorum titulos; institutiones theologicas antiquorum patrum.

Jurisprudentiam excoluerunt supra commemorati Claudius Fleury et Vitus Pichler. Zegherus Bernardus Van Espen, Lovaniensis, sectae jansenianae addictus, in lucem dedit jus ecclesiasticum universum. Joannes Petrus Gibert, doctor Aquensis, praeter observationes in jus ecclesiasticum Van Espen, reliquit institutiones ecclesiasticas et beneficiales; corpus juris canonici; consultationes canonicas de sacramentis; traditionem Ecclesiae circa sacramentum matrimonii. Ignatius Schwartz, Suevus, Societatis J., concinnavit institutiones et collegia historica, atque institutiones juris publici universalis naturae et gentium. Anacletus Reiffenstuel, Germanus, Ord. Min., praeter tractatum de probabilismo, reliquit jus canonicum universum cum tractatu de regulis juris et repertorio generali [8]. Joannes Baptista Rigantius, Neapolitanus, composuit commentarium in regulas cancellariae apostolicae.

Brevitatis vero causa praetermittimus concionatores et asceticos scriptores, qui magno numero hoc saeculo floruerunt.

56. Anno porro 1740 die 6 februarii vita excessit Clemens pa- Bened. XIV. pontifex an. 1740

---

[1]) Mediolan. 1697, 2 vol. in-4.—[2]) Patav. 1709, 3 vol. in-4.
[3]) 1723, 27 vol. in-fol.—[4]) 1738, 6 vol. in-fol.—[5]) 12 vol. in-4.
[6]) Mediolan. 1739, 6 vol. in-fol.—[7]) Venet. 1748, 2 vol.
[8]) 6 vol. in-fol.

pa XII. Post ejus obitum Apostolica Sedes vacavit sex mensibus, quibus elapsis, 17 augusti in eam evectus fuit Benedictus XIV, Bononiensis, antea appellatus Prosper Lambertini, cardinalis archiepiscopusBononiensis,quem singularis S.theologiae,sacrorum canonum et historiae ecclesiasticae peritia et res praeclare gestae tanto honore dignum reddebant. Reipsa Pontificis hujus eruditionem praeclara scripta commonstrant, maxime egregium opus De beatificatione et canonizatione Sanctorum, atque adnotationes in festa Christi et Deiparae ante pontificatum in lucem editae; item adornatae postmodum lucubrationes de synodo dioecesana, de institutionibus ecclesiasticis, epistolae encyclicae, constitutiones et brevia, quae omnia amplissima implent volumina[1]. Nihil est in christiana ethica, in jure canonico, in disciplina ecclesiastica tam arduum tam controversum tam reconditum, quod non eruditissime explanarit ac definierit; adeo ut ex ejus libris antistites, theologi, canonistae et ecclesiastici singuli rerum agendarum regulas percipere queant.

Initio pontificatus sui jubilaeum indixit, totusque inde in Ecclesiae regimen et curam intentus, vix dici potest, quanta aggressus sit perfeceritque. Tribunalia curiae romanae reformavit, judicumque auctoritatem et singulorum jurisdictionem definivit. Congregationem particularem instituit super promovendis ad episcopatum, ut quantum fieri posset, non nisi viri, morum integritate, sacra doctrina et vero salutis animarum studio praediti, ad regendas ecclesias assumerentur. Jurisdictionem episcoporum, quantum ad ecclesias parochiales regularium, et ad personas, curam animarum subditorum saecularium in iis exercentes, spectat, stabilivit. Plura sancivit de appellationibus concedendis vel denegandis, deque concursu et examine pro collatione ecclesiarum parochialium. Alia constituit contra confessarios sollicitantes, absolventes complicem, aut inquirentes nomen complicis. Abusus, qui in observantiam jejunii quadragesimalis irrepserant, sustulit. Praescripsit, coram quibus, quo ordine ac forma causarum matrimonialium judicia sint peragenda; exposuit, quibus, quomodo, quibusque cautelis matrimonia occulta permitti queant; de dubiis propositis circa matrimonia, in Hollandia et Belgio contracta et contrahenda, declarationem dedit; episcopos Polonos graviter admonuit, ut in admittendis conjugiorum dissolutionibus caute procederent. Clausuram monasteriorum mulierum et virorum optimis legibus firmavit. Anno 1750 alterum jubilaeum indixit, qua occasione celeberrimam dedit epistolam encyclicam de operibus, ad lucrandum jubilaeum injunctis, de facultatibus confessariis concessis, earumque usu. Pluras alias de diversis capitibus exortas controversias luculenter ac perspicue explanavit.

---

[1]) Venet. 1767, 19 vol. in-fol.

Decreta de ritibus Graecorum Melchitarum patriarchatus Antiocheni, de jurisdictione patriarchae et episcoporum ejusdem nationis, de disciplina monachorum et monialium, aliaque de pluribus disciplinae capitibus pro incolis regni Serviae et finitimarum regionum in unum collecta, promulgavit. Nationalem synodum Maronitarum, anno 1736 in monte Libano habitam, confirmavit; eorum episcopis certas sedes assignavit, et patriarchae annuum charitativum subsidium attribuit, abrogata consuetudine colligendi praestationes pecuniarias in distributione sacrorum oleorum. Jurisdictionem in Ægyptios aliosque ritus Coptici, ad Ecclesiam catholicam conversos, cujuscumque essent dioecesis, confirmavit episcopo Hierosolymitano ejusdem ritus; super dubiis, ad ritus ecclesiae et nationis Coptorum pertinentibus praeclaram constitutionem publicavit, et pro Coptis catholicis indultum concessit recipiendi sacramentum confirmationis a presbytero, missionis praefecto. Guardiano pro tempore S. Sepulcri Ordinis Minorum de observantia facultatem dedit, ut, absentibus episcopis ritus latini, conferre posset sacramentum confirmationis cum oleo et chrismate, ab episcopo catholico benedictis. In regnum Batganum magni Tibeti, postulante ipso rege, apostolicos missionarios, destinavit. Controversias circa regimen missionum in regno Cochinchinae existentium, harumque limites diremit. Litibus de ritibus Sinensibus et Malabaricis finem constituit, ut supra vidimus [1]. A Syriacis et Armenis, in ecclesiis Latinorum sacra peragentibus, proprium ritum servari praecepit; monuitque missionarios, ut in convertendis populis Orientalibus hos ab errore et schismate revocarent, ritus vero eorum probatos permitterent. Ecclesiasticis ritus slavo-latini mandavit, ut in missis et officiis divinis litterale idioma slavum cum characteribus Hieronymianis retinerent, uterenturque missalibus et breviariis, typis Congregationis de propaganda Fide editis. Presbyteris ritus latini, in Russia Polonica degentibus, permisit in Ruthenorum unitorum ecclesiis, deficientibus altaribus lapideis seu tabulis consecratis et calicibus aureis sive argenteis, missarum sacrificia celebrare super Ruthenorum antimensiis et cum calicibus e stanno. Unionem omnium monasteriorum Ordinis S. Basilii in Lithuania et Russia in unam congregationem, e duabus provinciis compositam, confirmavit. Vicariis apostolicis et missionariis, saecularibus ac regularibus, regulas, in missionibus Anglicanis observandas, praescripsit, litemque, jam dudum agitatam inter missionarios regulares et vicarios apostolicos, a quorum auctoritate illi se vi privilegiorum, a Sede Apostolica acceptorum, exemptos contendebant, diremit. Patriarchatum Aquilejensem, propter lites inter domum Austriae et rempublicam Venetiarum

[1]) Vide pag. 175.

de jure nominandi patriarcham, quae decessores suos fatigaverant, suppressit, ejusque loco duas substituit sedes archiepiscopales, Utinensem et Goritiensem.

Idem Pontifex de omnibus officii sui partibus sollicitus, plura incredulorum hujus temporis scripta damnavit, regulasque prudentia et sapientia refertas librorum censoribus praescripsit. Societates occultas, jam a decessore suo prohibitas, nova constitutione proscripsit. Latas adversus singularia certamina seu duella leges renovavit, earum rigorem auxit, et quinque propositiones, duellorum furori faventes, condemnavit. Electiones Joannis Petri Meindarts in archiepiscopum Ultrajectinum, Hieronymi de Bock et Joannis Van Stiphout in episcopos Harlemienses atque Joannis Byeveld in Daventriensem schismaticas nullasque esse pronuntiavit. Publicis et notoriis refractariis constitutioni *Unigenitus* sacrum viaticum jure denegari declaravit, datis ad Galliae episcopos litteris.

Jam sub praecedentibus Pontificibus conspeximus, qualiter nonnulli principes saeculares pontificiae potestatis exercitium in regnis suis limitare, aut certa jura sacra sibi arrogare contenderent, unde grandes saepius inter eos et Romanam curiam discordiae secutae sunt. Ejusmodi lites RR. Pontifices, quantum valuerunt, componere conati sunt per concordata seu conventiones cum summis imperantibus initas. Benedictus XIV pacis studiosissimus, cum variis imperantibus civilibus conventiones iniit, nimirum anno 1740 cum Joanne V, rege Lusitaniae, cui jus concessit conferendi denominatione omnes episcopatus et abbatias terrarum suarum: anno 1741 cum Carolo, rege utriusque Siciliae, cui viginti et sex episcopatus conferendos dedit; praeterea inter utrumque convenit, ut tribunal erigeretur e praeside clerico et quatuor assessoribus, duobus clericis a Pontifice et duobus laicis a rege designandis, compositum, quod certas aliquot causas definiret, et observationi eorum, de quibus convenerat inter partes, invigilaret: eodem anno cum Carolo Emmanuele, rege Sardiniae, cui jus nominandi ad episcopatus aliaque beneficia, et omnia feuda pontificia, in terris ejus sita, nomine vicariatus Sedis Apostolicae concessit ea conditione, ut rex quotannis calicem aureum, mille aureis aequivalentem, ad cameram apostolicam mitteret: anno 1753 cum Ferdinando VI, rege Hispaniae, cui jus, quo RR. Pontifices per octo menses ad beneficia, episcopatibus minora, nominabant et vacantium episcopatuum fructus percipiebant, cessit ea lege, ut isti fructus dispensarentur secundum canonum statuta; sibi tamen quinquaginta et duo beneficia reservavit; et rex ad resarcienda detrimenta, quae inde patiebatur curia Romana, ei certam pecuniae summam asseruit. Sed cum republica Veneta gravem simultatem habuit. Ea quippe anno 1754 vetuit, ne litterae pontificiae effectui darentur, nisi prius a regimine civili

cognitae, neque in posterum indulgentiae, privilegia altarium, variique generis dispensationes et concessiones a Pontifice peterentur aut acciperentur, nisi sub certis conditionibus. Benedictus XIV rempublicam impensis monitis permovere conatus est ad decreta ista revocanda. Senatus Venetianus quidem contestatus est, sibi minime in animo fuisse auctoritatem pontificiam suae subjicere, verumtamen decreta sua non revocavit. Quapropter Pontifex omnes conventiones commerciales inter suos et reipublicae subditos sustulit, et mercibus venetianis majora vectigalia constituit. Clemens vero XIII, ejus successor, natione Venetus, a republica impetravit, ut decreta ista revocaret.

Praeterea Benedictus XIV Elisabetham Aragoniae, Joannam Franciscam Fremiot de Chantal et alios in Beatorum, Fidelem a Sigmaringa, Camillum de Lellis aliosque in Sanctorum catalogum retulit. Martyrologium auctius edendum curavit, Pontificale correxit, et de emendando Breviario serio cogitavit. Ad fovenda studia plures aut erexit aut instauravit academias, seminaria construxit, litteratorum societates adamavit, aedes capitolinas signis, anaglyphis, aliisque antiquitatis monumentis locupletavit, musaeum, christianis antiquitatibus servandis percommodum, bibliothecae Vaticanae adjunxit, publicam delineandi scholam instituit et largo censu ditavit. Quibus aliisque praeclare gestis, anno 1758 naturae concessit [1].

57. Postquam Benedictus XIV dissidia de ritibus Sinensibus di- **Relig. status in Sinis Indiis et Insulis** remisset et concordiam inter missionarios restituisset [2], persecutio, jam contra Christianos in imperio Sinensi coepta, aucta est. Qui enim illos oderant, eosdem accusabant, quod ritus legesque imperii contemnerent. In provincia Fokiensi quinque missionarii Dominicani, quorum unus, J. M. Sanz, Hispanus, erat episcopus et vicarius apostolicus, anno 1747 post quaestiones, tormenta et carceres occisi fuerunt. Anno sequenti tres Jesuitae eamdem sortem experti sunt. Non in solos missionarios, sed etiam in Christianos saevitum est, qui ad quaestionem vocati, tormentis subjecti verberibus affecti, bonis spoliati, in carcerem conjecti aut in exilium relegati sunt; ecclesiae in multis provinciis destructae; pastores ad fugam compulsi. Anno 1750 persecutio vehementius exarsit; plures quam septuaginta missionarii in carceres conjecti, et Christiani quam plurimi bonis ipsaque vita privati fuerunt. Multi quidem tormentorum vi Fidei renunciarunt, sed multi etiam egregia christianae constantiae exempla dederunt. Anno demum 1753 legatus, a rege Lusitaniae ad imperatorem et mandarinos cum muneribus missus, Christianis pacem

---

[1]) Vitam hujus Pontificis exaravit, sed calamo leviori de Caraccioli, Paris. 1783 in-12. Conf. Natal. Alexand., *Hist eccl.* supplement. t. II.
[2]) Vide pag. 175.

impetravit, postquam eorum numerus multorum enecatione ac variorum defectione multum esset imminutus. Tunc plerique eorum, qui durante persecutione Fidei renunciarant, veniam postularunt et crimen suum per poenitentiam expiarunt. Missionarii mala, Religioni illata, repararunt, ecclesias restituerunt, novoque ardore propagandae Fidei adlaborarunt. Quum autem exurgentibus hic illic persecutionibus et vexis praesertim obnoxii essent missionarii europaei, tum in Sinis tum in seminario Siamensi adlaboratum est formandis missionariis indigenis.

Pax, quam rex Lusitaniae sua intercessione Christianis Senensibus impetrarat, hoc ipso saeculo saepe interrupta est localibus vexis et persecutionibus. Anno 1770 nova contra eos persecutio exarsit, quae aliquandiu post sopita, anno 1784 vehementius saeviit. Ea durante Christiani multi crudeliter torti et post tormenta relegati aut servituti mancipati sunt; multi missionarii, inter quos tres episcopi, in carceres conjecti, in quibus major pars eorum periit. Anno 1787 persecutione sopita, missionarii superstites apostolicos labores ea, qua opus erat, prudentia, resumpserunt, et illata Religioni detrimenta restaurare conati sunt.

Quod attinet ad caeteras terras, ad imperium Sinense pertinentes vel ab eo dependentes, anno 1712 Clemens papa XI duodecim Capucinos e marca Anconitana in regnum Tibetanum ad praedicandum Evangelium ablegavit; qui accepta ab utroque regni capite, politico et religioso, licentia, munere suo apostolico functi sunt eo successu, ut in metropoli Lasta et in aliis locis plurimi, imo ex ipsis sacerdotibus seu lamis haud pauci, baptismum admitterent. Anno 1744 Benedictus XIV iterum duodecim Capucinos in Tibetum destinavit, qui opus, ab antecessoribus coeptum, successu non minus prospero continuarunt. In peninsulam Coream posterioribus hujus saeculi annis Religio catholica illata est a juveni quodam Coreensi, nomine Ly, qui Pekini a Jesuitis sacris christianis institutus et in patriam redux, suo exemplo et sermone atque librorum, quos a missionariis Pekinensibus acceperat, distributione, multos, tum e proceribus tum e plebe, ad fidem christianam et baptismum perduxit. Hi veluti totidem missionarii seu catechistae, alios ad eamdem fidem alliciebant, adeo ut intra quinque annorum spatium circiter quatuor millia Coreenses in Christum crederent. Novae Religionis propagatio persecutioni ansam dedit; anno 1791 duo fratres christiani capitis damnati sunt, pluresque alii deprehensi, in carceres conjecti. Hac tempestate post biennium sopita, Govea, episcopus Pekinensis, in Coream misit Jacobum Velloz, presbyterum Sinensem, qui Christianorum numerum illic plurimum auxit, non obstantibus vexis et persecutionibus, quibus saepius erant subjecti.

In regnis Indiarum orientalium, Madurensi, Mayssurensi, Carnatensi et Tanschaurensi, Religio catholica saeculo praecedenti

laete floruerat et continua fere incrementa ceperat; hoc vero saeculo, tum persecutionibus hinc inde exortis, tum dissensionibus missionariorum de ritibus dictis Malabaricis, nonnulla decrementa subiit. Anno 1701 in regno Tanschaurensi omnes Christiani, qui ad religionem patriam reverti recusabant, vel verberibus affecti et in carceres conjecti, vel regno exire coacti sunt, eorum ecclesiae destructae omneque Religionis christianae exercitium interdictum. Annis hujus saeculi sexagesimis et deinceps missio Carnatensis, cujus principalis sedes erat Pondicherium, etiam decrevit revolutionibus ibidem exortis, et bello Anglos inter et Gallos de Pondicherio excitato. In regno Mayssurensi Tipuzahebus, qui illic ab anno 1787 usque ad 1799 dominatus est, multa Christianorum millia vario mortis genere sustulit; in alienis etiam provinciis, quas invasit, contra illos saeviit, multas ecclesias, seminaria, domosque missionariorum destruxit. Post ejus mortem Christianis pax rediit; ecclesiae restitutae et credentium numerus mox auctus est. In littore Malabarico missionarii numerum Christianorum continuo augebant. In regno Travancorensi res christianae prospera sorte fruebantur, ibidem Paulinus missionarius Ramavarmerum regem ita Religioni catholicae conciliavit, ut hujus sectatores variis beneficiis ornaverit et epistolas aliquot cum Clemente XIV et Pio VI pontificibus communicarit.

In Tongkino, in quo Religio saeculo praecedenti plurimum propagata fuerat[1], hoc saeculo novae eaeque graves persecutiones contra Christianos excitatae sunt, praesertim annis 1721 et 1736, quibus eorum numerus haud parum minutus est, multae ecclesiae destructae, varii missionarii capitis damnati, Christiani multi in carceres conjecti, verberibus atque suppliciis affecti. Posteriori vero tempore, pace Christianis concessa, eorum numerus continuo fere crevit.

In Cochinchina Religio christiana a posterioribus saeculi praecedentis annis valde propagabatur, quum anno 1700 gravis persecutio contra illius sectatores exardesceret. Post paucos annos tranquillitate parta, Religio majora incrementa cepit, praesertim ab anno 1739, quo Jesuitae, mathesis et artis medicae periti, familiarem ad aulam accessum nacti sunt. Verumtamen anno 1748 rex ejusque ministri pravam contra fidelitatem Christianorum suspicionem admiserunt, et persecutionem contra eos excitarunt, in qua missionarii relegati et ecclesiae destructae sunt. Perduravit persecutio usque ad annum 1774, quo rex, mitioribus erga Christianos consiliis conceptis, servituti aut captivitati mancipatos libertati restituit, eisque liberum Religionis exercitium concessit; quo facto, triginta Jesuitae in hoc regnum venerunt et Evangelium prospero cum successu propagarunt.

---

[1]) Vide pag. 135.

In regno Siamensi extranei, Lusitani et Cochinchinenses, Religionem christianam libere profitebantur. Ibidem, ut supra dictum est, vicarii apostolici seminarium et collegium erexerunt ad formandum clerum indigenam pro Siamo, Tongkino et Cochinchina [1]. In convertendis vero indigenis magna missionariis opus erat prudentia, quod id non semel edictis regiis fuisset prohibitum. Post annum autem sexagesimum hujus saeculi Religio ibidem haud exiguum decrementum subiit per Birmannos Peguenses, qui Siamum saepius iuvaserunt, dire vastarunt, magnamque ejus partem sibi subjecerunt. Tranquillitate restituta, Religio christiana paulatim refloruit; rex, qui post revolutionem, anno 1780 effectam, thronum conscendit, et favit, episcopum in metropolim vocavit, et missionariis facultatem praedicandi ubique Evangelium dedit.

Quod attinet ad insulas, Sinam et Indiam circumjacentes; In Japonia summa cum severitate excludebantur et amovebantur omnia, quae vel minimum Religionis christianae vestigium prodebant. In insulis Philippinis, quas inde ab anno 1564 occuparunt Hispani, Religio catholica dominabatur; ecclesiae ibidem ex archiepiscopo, qui sedebat Manilae, episcopis et reliquo clero, perinde ac in Europa, formatae erant; Dominicani, Franciscani, Augustiniani, Carmelitae, Jesuitae illic domicilia seu monasteria excitarant. In insulis Marianis ab anno 1665, quo Jesuitae in eas ab Hispanis destinati sunt, Evangelium late propagatum est et Christianorum numerus continuo auctus. In insulam Formosam Dominicani, Franciscani aliique ecclesiastici viri Fidem intulerant; sed deinde Batavorum in Catholicos odio, horum res imminutae ac pene deletae fuerunt. In insulis vero Java, Malaca, Ceylano, Maldivis, Moluccis aliisque, in quibus prius Hispani et Lusitani, deinde Batavi et Angli dominati sunt, saeculo XVI missionarii catholici, protegentibus eos Hispanis et Lusitanis, longe lateque Evangelium propagarant; sed ex quo tempore in illis insulis dominium nacti sunt Batavi et Angli, res catholicae ibidem declinarunt, et in multis interierunt. Non solum obstacula multifaria catholicis missionibus a Batavis et Anglis suscitata sunt, sed etiam ministri acatholici insulares ad sua sacra pertrahere studuerunt, eumque in finem Biblia sua, catechismos aliosque libros religiosos, in linguas asiaticas versos, inter illos divulgarunt, scholas ad instruendos parvulos, et seminaria ad formandos concionatores instituerunt. Eadem conversionis media a ministris acatholicis tentata sunt in terris Indiae anterioris, Danorum et Anglorum dominio subjectis [2].

---

[1]) Vide pag. 136.

[2]) *Lettres édifiantes et curieuses*; *Nouvelles des missions orientales*; *Auzüge aus originalbriefen von den apostolischen vicarien und*

58. In America prosper ecclesiarum ac missionum status per- durabat [1]. In America septentrionali Religio catholica dominabatur in coloniis, quas illic Hispani et Galli creaverant. Plures praeterea inter ipsos Indigenas institutae fuerunt a religiosis viris missiones, inter quas celebris erat Californiensis. Hanc anno 1697 incoeperunt Jesuitae,qui ad peninsulae hujus populos, huc illuc dispersos et sine fixis sedibus vagantes, progressi, impigro labore et non absque multis periculis eos ad christianam Religionem simulque ad vitam civicam adduxerunt eo cum successu, ut anno 1745 indigenae conversi quadraginta tres reductiones seu pagos efficerent. Relig.stat. in America

Praeter Hispanos et Gallos, etiam Angli inde a saeculo praecedenti colonias plures in America septentrionali condiderunt, a quibus hodiernae provinciae confoederatae seu Status uniti originem ducunt. Tales fuerunt Virginia, Nova-Anglia, Marilandia, Novum-Eboracum, Pensilvania, Carolina, aliae. Hae coloniae coaluerunt ex Anglis, Batavis et Germanis, maxima parte acatholicis. Ministri,qui sacris in his coloniis praeerant, praesertim herrenhuthani et methodistae, etiam indigenas ad praetensam suam reformationem convertere studebant. In plerisque tamen coloniis etiam Catholici tolerabantur,quorum multi, ex Anglia et Hibernia oriundi, sedes fixerant in Marilandia; hos in spiritualibus dirigebant Jesuitae Angli, quorum primus Andreas Withe illuc transiit anno 1607. Post annos tredecim alter Jesuita Grayton missionem instituit in Pensilvania. Quamdiu provinciae confoederatae seu Status uniti Anglis paruere, Catholicorum in iis conditio multifariis vexationibus fuit obnoxia; mitior illa reddita fuit ex quo tempore Status uniti suam nacti sunt independentiam, quam anno 1783 Angli ratam habuerunt [2].

59. In Gallia autem a medio hujus saeculi factio quesnelliano-jansenistica seu potius curiae, ei faventes, turbas novas excitarunt. Quum enim appellantes seu adversarii bullae *Unigenitus* inter clericos saeculares et regulares, inter monachos et moniales, inter doctores et laicos, in occulto perdurarent, episcopi parochis mandarant, ut priusquam aegrotis,quos bullae adversantes novissent, vel suspectos hac in re haberent, sacramenta administrarent. ab iisdem testimonium confessionis exigerent,quo de eorum fide constaret.Sectarii parochos,episcoporum suorum mandatis obedientes, accusarunt apud curias saeculares, quae hanc ansam immiscendi se rebus sacris et deprimendi auctoritatem ecclesiasticam arripientes, in parochos, qui aegrotis, con- Jansenist. curiar. in Gall. turbae

---

missionarien in China, Tonkin, Cochinchina etc., Wien 1811; *Relazione del principio e stato presente della missione del vasto regno Tibet*, Romae 1742; Paulinus a S. Bartholomaeo, *India orientalis christiana*. — [1]) Vide pag. 100. — [2]) *Lettres édifiantes*, etc.

fessionis testimonium exhibere recusantibus, sacrum viaticum denegaverant, variis poenis, praesertim pecuniae mulctis, animadvertere coeperunt, non obstantibus contrariis regis declarationibus, jussis et minis. Anno 1752 curia seu senatus Parisiensis decretum edidit, quo vetabatur, ne cui sacramenta denegarentur, quod testimonium confessionis exhibere aut nomen confessarii sui indicare aut bullam *Unigenitus* acceptare recusaret. Hoc ipsum decretum pleraeque curiae in provinciis adoptarunt.

De tanta curiarum saecularium audacia episcopi datis ad Ludovicum regem XV litteris juste conquesti sunt, eorumque plures, praesertim Christophorus de Beaumont, archiepiscopus Parisiensis, litteras pastorales ediderunt, in quibus Ecclesiae auctoritatem et jura, maxime in iis, quae fidei doctrinam et sacramentorum administrationem spectant, contra curiarum usurpationes defenderunt. Curiae vero his omnibus posthabitis, in episcopos et obedientes eis clericos variis poenis animadverterunt, eorum litteras pastorales et reclamationes suppresserunt, alios, inter quos fuere de Beaumont Parisiensis et de Brancas Aquensis archiepiscopi, relegarunt, alios custodiae manciparunt, alios bonis suis, beneficiis et functionibus privarunt. Rex quidem curiarum audaciae restitit, earumque acta saepius cassavit, sed carebat ea constantia et auctoritate, quas temporum adjuncta postulabant.

Quum igitur dissensiones et turbae augerentur, Benedictus papa XIV, a clero Gallicano interpellatus, anno 1756 litteras in forma brevis, *Ex omnibus*, ad cardinales, archiepiscopos et episcopos regni Galliae in comitiis congregatos, dedit, in quibus declaravit, tantam esse in Ecclesia Dei auctoritatem constitutionis apostolicae *Unigenitus*, ut nemo fidelium possit absque salutis aeternae discrimine a debita erga eam subjectione se subducere aut eidem ullo modo refragari; proinde publicis et notoriis praedictae constitutioni refractariis SS. Corporis Christi viaticum esse denegandum secundum communem regulam, quae vetat publicum atque notorium peccatorem ad Eucharistiae participationem admitti, sive eam publice sive privatim requirat. Deinde exposuit, qui tanquam publici et notorii refractarii essent habendi, regulasque in hac re observandas praescripsit. Contra has Pontificis litteras, quamvis magna moderatione conceptas, sectarii et nonnullae curiae quidem reclamarunt, sed rex constantius jam eorum audaciam repressit.

Quanta autem detrimenta his collisionibus dissidiisque, non tantum ecclesiasticae, sed etiam regiae auctoritati fuerint illata, patet vel e solis confessionibus et declarationibus Francisci Damiens, qui anno 1757 Ludovici regis XV necem meditatus, ei vulnus, non tamen lethale, inflixit, scelerisque sui poenas luit. Is enim multis interrogationibus pressus, constanter asseruit, se propositum necandi regem sibi formasse ex accusationibus et

conviciis, quae saepius in curia contra regem, ceu oppressorem curiarum et populi atque fautorem episcoporum ac sacerdotum, qui populo sacramenta denegabant, proferri audivisset; seque nunquam consilium interficiendi regem fuisse conceptutum, si curiam non frequentasset. Et tamen non obstantibus ejusmodi declarationibus, infensi Jesuitarum hostes crimen Francisci Damiens in hos referre ausi sunt, quod is in earum domo quondam fuisset famulatus, sed qua jam a viginti annis fuerat ejectus [1].

60. Sub eadem tempora in Gallia crevit incredulorum, qui se philosophos dicebant, numerus ac audacia. Eorum antesignanus fuit Petrus Bayle, qui saeculo praecedenti in scriptis suis tolerantiam religiosam, indifferentismum et scepticismum propugnavit [2]. Ei suppar fuit Henricus comes de Boulainvilliers, qui Parisiis obiit anno 1722, scripsitque refutationem Spinozae, sed infirmam, qua hujus senteutiae potius propagabantur, quam confutabantur; edidit etiam vitam Mahometis cum annotationibus, quibus lectores ad religionem mahomedanam christianae praeferendam facile seduci possent. Praeterea plura Anglorum incredulorum scripta clam inter Gallos fuerant disseminata. Accessit, quod inde a principatu Ludovici XIV morum corruptela in regno Galliae invaluisset. Quibus omnibus animorum ad incredulitatem propensio praeparata est. Irrelig. in Gallia

Inter irreligiosos scriptores Gallos primum locum occupat F. M. Arouet de Voltaire, qui anno 1694 Parisiis natus, ab adolescentia magnam morum licentiam, impietatem et vindictae in sibi contradicentes cupidinem prae se tulit. Ingenii sui et eloquentiae praestantia, scribendi arte, lepore et elegantia magnam nominis celebritatem, fautores plurimos et patronos sibi comparavit. At mox in scriptis suis et Religioni et clero insultans, anno 1727 ad evitandam custodiam, cui erat tradendus, fugit in Angliam. Illic amplam irreligiosorum librorum cognitionem adeptus, ita in impietate obfirmatus est, ut tota vita sua destruendae Religioni christianae operam impenderit. Quum propter irreligiosa ac inhonesta scripta, quae ab hoc tempore emittebat, neque Parisiis neque in aliis Galliae urbibus toleraretur, prope Genevam praedium sibi comparavit, in quo irreligiosis scriptis otium insumpsit usque ad annum 1778, quo ope patronorum, quos plurimos et potentissimos habebat, facultatem Parisios revertendi impetravit, sed paulo post ibidem animam exhalavit. Is incredulorum scriptorum seu pseudo-philosophorum patriarcha merito vocatur, caeterosque omnes impietate, obscoenitate et maledicentia superavit.

---

[1]) *Pièces originales et procédures du procès fait à Damiens*, Paris 1757; De Saint-Victor, *Tableau de Paris*, t. IV, part. 2.
[2]) Vide pag. 150.

Ejus discipulus et in pseudo-sophiae patriarchatu successor fuit Joannes le Rond d'Alembert, natus Parisiis anno 1717, et exstinctus anno 1783. Hic reliquos astutia et dexteritate impugnandi Religionem et propagandi impietatem modo tecto vicit. Praecipua ei cura fuit, ut academias et magnatum domos institutoribus, philosophismi placitis imbutis, impleret.

Alius, qui ad destruendam inter Gallos Religionem dictis et scriptis quam plurimum contulit, fuit Dionysius Diderot, Lingonensis, natus anno 1712. Is propter irreligiosa scripta, in quibus scepticismum, materialismum et atheismum professus est, primo carceri mancipatus, deinde Galliam relinquere coactus, postea per patronos facultatem redeundi impetravit. Vivere desiit anno 1784.

Hi triumviri praecipui erant, qui in propaganda irreligione ac impietate laborabant. Brevi tempore haud paucos ad easdem sententias et ad idem studium evertendi Religionem perduxerunt. Quo efficacius finem suum persequerentur, cum aliquot aliis circa medium hujus saeculi conspirationem anti-christianam iniverunt. Talem reipsa inter eos obtinuisse, sufficienter ostendunt mutuae eorum epistolae, Ipsis mortuis collectae et in lucem editae, e quibus apparet, eos ad evertendam Religionem christianam consilia, methodos, factos progressus, obstacula et modos ea superandi, sibi mutuo communicasse, falsa nomina, quibus se tegerent, assumpsisse, et communem tesseram, verba nempe adhortatoria, a de Voltaire suggesta, *Infamem conterite* (*Écrasez l'infâme*!) habuisse.

Isti porro et qui cum iis consentiebant, atque a patriarcha suo Voltairiani dici possunt, omnem religionem oppugnabant; quamvis enim aliquando naturalem aut aliam quamdam religionem probare viderentur, generatim tamen in scepticismum et atheismum propendebant; animae immortalitatem et vitam futuram passim negabant; Religionem christianam summo odio persequebantur, ejus propagatores Apostolos, ipsumque Christum Dominum impostores appellabant, illius institutiones, ministros et sectatores calumniis, conviciis et cavillationibus proseqnebantur.

Accesserunt alii christianae Religionis adversarii, qui Roussauvii sententias circa Religionem et societatem amplexi sunt, et proinde Roussauviani appellari possunt. Joannes Jacobus Rousseau natus Genevae anno 1712, post sexdecim annos relicta haeresi, Religionem catholicam professus est, a qua postea rursus ad religionem patriam descivit. Anno 1741 venit Parisios, ubi incredulorum consortia frequentavit. Vir fuit animi depravati, superbus, ingratus et inhumanus, phantasia exaltata et dictionis venustate pollens, sed disciplinis minime excultus; unde paradoxa multa, fanatica et sibi contradictoria in scriptis suis tradidit. Propter scripta sua, Religioni et societati adversa, anno 1762 e Gallia exire jussus, postea facultatem redeundi in eam accepit

ea lege, ut a scribendo abstineret. Extinctus est anno 1778. Is universim deismum docuit, Religionem christianam, non sicut de Voltaire, calumniis, conviciis et cavillationibus, sed potius cum Bayle sophismatibus et objectionibus impugnavit; paradoxa plurima contra naturalem hominis destinationem et rectam societatis gubernationem conscripsit; continuo secum pugnans, nunc Christum et Evangelium summis laudibus extollit, nunc prophetias, miracula, aliaque explodit; subinde atheos et philosophos exagitat, mox Dei existentiam dubiam reddit, et philosophiam commendat; modo virtutem et morum honestatem laudat, modo vitiis adulatur et crimina excusat.

Praeterea scriptoribus irreligiosis adnumerandi sunt hi qui sequuntur: Julianus Offray de la Mettrie, Macloviensis, scriptor mordacissimus, materialista et epicureus; e Gallia et Batavia profugus, a Friderico II, rege Borussiae, susceptus et academiae Berolinensis socius creatus fuit. Dicitur ante mortem, quae contigit anno 1751, poenitentiae signa dedisse. Joannes Baptista de Boyer marchio d'Argens, Aquensis, qui primum militiam professus, deinde relicta Gallia transiit in Bataviam, hincque Berolinum, ubi diu Friderico II a cubiculis et Berolinensis academiae in re litteraria director fuit. Postea in patriam redux, obiit anno 1771. Is orationem Juliani apostatae contra Religionem christianam in linguam gallicam vertit, et inter alia dedit epistolas judaicas, sinicas et cabalisticas, in quibus scepticorum more et satyrica ratione Christianismum ejusque ministros proscidit. Verumtamen priusquam moreretur, poenitentiae signa dedit et Ecclesiae sacramenta postulavit. Franciscus Vicentius Toussaint, Parisiensis, in Berolinensi nobilium academia eloquentiae professor, qui in libro de moribus, revelationem, dogmata et miracula rejiciens, ethicen naturalem et indifferentiam in religionis negotio adstruxit. Et hunc etiam ante mortem probrosi libri puduisse, fertur; obiit anno 1772. Claudius Adrianus Helvetius, Parisiensis, mortuus anno 1771, in libro de spiritu, et in alio posthumo de homine, materialismum et epicureismum docuit, contendens, hominem sola corporis seu organorum constructione a brutis distingui, eum sola cupiditate duci, omnesque actiones ex se esse indifferentes. Paulus Thiry baro de Holbach, natus Heidelsheimii in Palatinatu inferiori anno 1723, mortuus Parisiis, ubi ab adolescentia domicilium elegerat, anno 1789. Is pseudo-sophiae, atheismi et materialismi propugnator acerrimus, plura scripta vulgavit, sententiis maxime impiis, calumniis et conviciis in Religionem christianam plenissima; non tantum revelationem et Christianismum, sed omnem Dei cultum, ipsam Dei existentiam, animae spiritualitatem, vitam futuram, regulas morales evertere sibi proposuit. Alios plures, his impietatis propagatoribus suppares, commemorare omittimus, ne brevitatis institutum excedamus.

Eorum agmini se sociavit Joannes Martinus de Prades, presbyter dioecesis Montis-Albani et baccalaureus Sorbonae; qui Dionysio Diderot aliisque hujus generis philosophis familiariter usus, eorumque consilio excitatus, anno 1751 in ipsa Sorbona thesim defendendam suscepit, deistarum et materialistarum sententias redolentem. Thesis ejus, quam syndicus et praeses sine praevia inspectione et discussione admiserant, multis stomachum movit; periculi seu disputationis actus suspensus fuit; curia Parisiensis, Facultas theologica et archiepiscopus Parisiensis de Beaumont thesim proscripserunt, et Benedictus papa XIV, die 22 martii 1752, eamdem declaravit impiam, deistarum et materialistarum doctrinis faventem. De Prades e Sorbonicorum albo expunctus, confugit ad Fridericum II, regem Borussiae, qui eum suscepit et anno 1754 canonicum capituli Uratislaviensis designavit. Tunc de Prades episcopi Uratislaviensis consilio ad meliorem mentem rediit; eodem anno thesim suam secundum praescriptam a Benedicto XIV formulam reprobavit, decreto pontificio anni 1752 se submisit et propositiones in eo damnatas detestatus est.

Porro ad propagandam impietatem illius coryphaei omnia, quae sibi praesto erant, media adhibebant. In primis oretenus sententias suas aliis persuadere, et in communi conversatione, in compitis et conviviis, ubi simul famuli ministrantes dicta excipiebant, disseminare conabantur. Ad easdem latius propagandas libris potissimum utebantur, quos diversissimi generis, serios et ludicros, philosophicos, historicos, poeticos, itineraria, fabulas dictas romanenses, aliosque, principiis suis et sententiis refertos, maximo numero sine intermissione in lucem edebant. In his, sicut in colloquiis, Religionem diversis modis impetebant; nunc aperte eam impugnabant; nunc historiam ejus et doctrinam in invidiosam lucem collocabant; modo de statu corrupto Religionis et morum conquerebantur, et personam reformatorum induebant; modo in ritus sacros, pontifices, sacerdotes jocis, cavillationibus, calumniis invehebantur. Praeterea tum in colloquiis tum in scriptis captiosa nomina philosophorum, spirituum fortium, hominum sine praeconceptis opinionibus sibi asserebant et venditabant, quibus vani ac semidocti, praesertim illi, qui se inter homines cultiores referebant, alliciebantur ad easdem sententias amplectendas, quatenus ex agmine imbecillium elevati viderentur supra vulgus superstitiosum.

Opus autem principale, omnia, quae contra Religionem proferri poterant, quasi collecta exhibens, erat *Encyclopaedia*, in qua ordine alphabetico omnia argumenta pertractabantur, quae ad litteras, artes, theologiam, philosophiam, historiam, jurisprudentiam, politiam spectabant. Hoc opus inde ab anno 1750 sub summa directione Diderot et d'Alembert in lucem emitti coepit. Propter genium, Religioni et potestati regiae inimicum, qui jam

Digitized by Google

in primis operis voluminibus dominabatur, ejus continuatio iterato a regimine civili prohibita fuit. Verumtamen directores ope patronorum suorum facultatem illud ad finem perducendi impetrarunt. In hoc opere Religio omni ex parte impugnatur, et quamvis hic illic nonnulla reperiantur, quae ei favere videntur, ea in aliis locis abunde confutantur; morum principia et regia auctoritas aeque ac Religio vellicantur. Quum autem ejus auctores omni occasione, dictis et scriptis, idem extollerent, illudque varia alias utilia contineret, et genio eorum, qui in incredulitatem, morum licentiam et ab omni jugo independentiam propendebant, arrideret, latissime propagatum est.

Praeterea ad librorum impiorum effectus certius latiusque propagandos sophistarum complures, inter alios d'Alembert, Diderot, Damilaville, Turgot, Condorcet, anno 1764 Parisiis, hortante de Voltaire, societatem constituerunt, cujus sedes erat domus, quam d'Holbach Parisiis habebat. Ne autem a regimine politico dissiparentur, se non nisi ad discutiendas materias eruditas, praesertim ad oeconomiam pertinentes, convenire dicebant. In his conventibus scripta discutiebant et pro rerum adjunctis adornabant, de libris edendis et propagandis, de adminiculis ad finem suum promovendum facientibus, de impedimentis tollendis et adversariis debellandis deliberabant, et cum asseclis extraneis mutuas litteras communicabant. Aliud adminiculum, quo sophistae ad promovenda consilia sua usi sunt, in eo consistebat, ut dictaturam in republica litteraria sibi vindicarent, ut ipsi et sententiis suis addicti in academias reciperentur, sicque libros, principiis suis consentaneos, commendarent, contrarios vero vituperarent. Magnam etiam operam dabant, ut adolescentes, praecipue juvenes e scholis egredientes, doctrinis suis imbuerent, et quos eis addictos noverant, tanquam paedagogos et professores commendabant Denique omni occasione tolerantiam in Religionis negotio laudabant, tum ut ipsi sub ejus alis securi forent, tum ut catholicos, praesertim clericos, ceu libertatis hostes et fanaticos, omnibus invisos redderent; interim nemo ipsis erat intolerantior erga omnes, qui eorum placitis consentire et Religionem abjicere detrectabant. His aliisque mediis sophistae progressu temporis magnum asseclarum numerum inter diversas hominum classes nacti sunt.

Caeterum eorum finis, non in sola Religionis eversione, sed etiam in destructione regiae potestatis et introductione maximae independentiae et licentiae moralis ac politicae consistebat. Id abunde testantur liber Roussauvii de Contractu sociali, aliaque Holbachii et ei supparum scripta, et notum illud Diderotii dictum: Nationes non prius fore beatas, quam ultimus regum intestinis ultimi sacerdotis esset suffocatus.

Ad cohibendam impietatis propagationem et impediendа ingentia mala inde oriunda, media varia, tum a viris privatis tum ab auctoritate publica, adhibita sunt. Plures viri eruditi, quorum jam supra aliquos indicavimus [1], alios infra commemorabimus, egregia scripta ediderunt, in quibus causam Religionis defenderunt, sophistarum sententias confutarunt, et mala, ex iis oritura, ob oculos posuerunt. Episcopi et sacerdotes in Instructionibus pastoralibus et concionibus sacris calamitates, ex diffusa irreligione in utriusque reipublicae, ecclesiasticae et civilis, detrimentum prodituras, praenuntiarunt. RR. Pontifices irreligiosa et noxia scripta damnarunt. Magistratus civilis eadem saepius proscripsit. Verumtamen his mediis incredulitatis progressus non fuit cohibitus; deferbuerat et apud multos perierat observantia erga auctoritatem ecclesiasticam, tot antea Janseniano-quesnellistarum et curiarum saecularium clamoribus, contentionibus et decretis labefactatam; multorum animi jam ad incredulitatem propendebant; scripta irreligiosa avidius quam apologetica legebantur; deerat Ludovico regi XV, ejusque successori Ludovico XVI, intelligentia, fortitudo et constantia sufficiens; praeterea in ipsa aula, regio concilio et curiis sophistae suos asseclas et patronos habebant [2].

Irreligios. in Germania. 61. Paulo serius quam in Gallia irreligio invalescere coepit in Germania, maxime in terris protestanticis. Ad hoc animos non parum praepararunt Pietistae, qui magis practicam quam theoreticam religionem curantes, viam ad indifferentiam dogmaticam aperiebant. Accesserunt continuae inter ipsos protestantes dissensiones religiosae. Nec defuerunt jam saeculo praecedenti inter Germanos protestantes viri, qui scripta, Religioni christianae adversa, in lucem emiserunt. Prioribus hujus saeculi annis inter eos studium discendi linguas gallicam et anglicam magis magisque crevit, quo simul factum est, ut multa scripta irreligiosa, in illis linguis exarata, cognoscerentur, germanice verterentur, et sententiae, in iis contentae, a multis susciperentur. Mox nonnulli principia Christianismo, imo omni religioni, adversa, scriptis tradere coeperunt. Horum primipilus fuit Christianus Edelmann, natus Weissenfelsii in Thuringia anno 1698, et mortuus Berolini anno 1767; qui in scriptis suis, non tantum libros utriusque Testamenti supposititios, Jesum merum homi-

---

[1]) Vide pag. 206-208.

[2]) De Feller, *Dictionnaire historique*; Barruel, *Mémoires du Jacobinisme*; J. F. La Harpe, *Du fanatisme dans la langue révolutionnaire, ou de la persécution suscitée contre la religion chrétienne et ses ministres*; L. B. Proyart, *Louis XVI détrôné avant d' être roi*; item, *Louis XVI et ses vertus aux prises avec la perversité de son siècle*.

nem, Divinam Trinitatem fabulam, creationem e nihilo, lapsum protoparentum, angelos et diabolos figmenta, Religionem superstitionem esse contendit, sed etiam pantheismum aperte professus est. Cum stylo populari scriberet, et suis commentis jocos et cavillationes admisceret, eaque etiam ore aliis persuadere studeret, multi, praesertim inter inferiores hominum classes, inter officiales civiles et militares, ei assensum praebuerunt.

Animis ita praeparatis, anno 1740 Fridericus II solium Borussiae conscendit. Is scripta irreligiosa sophistarum Gallicanorum, quae propter facetias, leporesque et dictionis elegantiam genio ejus arridebant, adamabat; incredulos scriptores, e Gallia profugos, suscipiebat, honoribus et beneficiis prosequebatur; cum de Voltaire, d'Alembert aliisque sophistarum coryphaeis litteras mutuas communicabat et familiaritatem colebat. Isti vero hac rerum opportunitate utebantur ad sententias suas in terris Borussicis, ubi jam libros irreligiosos typis mandare licebat, disseminandas. Praeterea rex universalem religionum tolerantiam in ditione sua introduxit. Quibus omnibus effectum est, ut brevi in urbibus majoribus, praesertim Berolini, plurimi ex hominibus sic dictis cultioribus, Christianismum abjicerent et ad deismum, indifferentismum vel etiam atheismum deflecterent.

E Borussia irreligiosus genius in reliquas Germaniae protestanticae terras penetravit. Illius propagationem promoverunt posteriori hujus saeculi medio multi scriptores e protestantibus, qui libros Christianismo vel saltem characteristicis ejus doctrinis adversos, ediderunt. Inter eos praeter supra commemoratum Edelmann, notatu digniores sunt hi qui sequuntur: C. A. Gebhardi, qui in scriptis, inde ab anno 1743 editis, miracula et divinam Religionis christianae ac S. Scripturae originem negavit. J. M. de Loen et C. T. Damm, qui Religionem mere naturalem commendarunt. J. B. Basedow, qui in multis libris omnes positivas seu mysteriosas Christianismi doctrinas rejecit. G. A. Teller, qui primo divinitatem Filii et Spiritus S., peccatum originale, aliaque praecipua dogmata christiana in sacris Litteris fundata esse negavit, deinde Religionem naturalem, christiana perfectiorem, et in morum doctrina potissimum consistentem, laudavit. J. S. Semler, qui inde ab anno 1760 plura scripta, Religioni christianae opposita, ex aliis linguis in germanicam vertit; in aliis, a se exaratis, potissimum criticae et historiae abusu omnes fere doctrinas positivas Christianismi impetiit; plures libros Biblicos totos et aliorum partes e canone expunxit. H. Samuel, Reimarus, in gymnasio Hamburgensi philosophiae professor, qui plura conscripsit opuscula, revelationi et Libris sacris inimica, Christo et Apostolis maxime injuriosa. His suppares fuerunt G. S. Steinbart, philosophiae et theologiae professor Francofordii ad Viadrum; C. F. Bahrdt, Misniensis, primum praedi-

cator Lipsiensis, deinde pluribus in locis professor, postea director institutorum paedagogicorum; J. Mauvillon, informator scholae militaris Brunswicensis; J. H. Schulz, aliique, quos brevitatis causa commemorare omittimus.

Praeter hos, qui particulares libros, Christianismo contrarios, scripserunt, ad illum labefactandum plurimum contulit opus grande, quod sub titulo *Universalis Bibliotecae Germanicae* inde ab anno 1765 edere coepit et usque ad annum 1792 tomis septem supra centum continuavit C. F. Nicolai, bibliopola Berolinensis. In eo opere libri ex omni scientiarum genere recensebantur. Nicolai ejusque cooperatores, praeter alios, hunc quoque finem sibi proposuisse, ut Christianismum ad deismum reducerent, ex ipso opere manifestum est. Haec Bibliotheca inter Germanos majora detrimenta Religioni christianae intulit, quam Encyclopaedia inter Gallos. Accessit praeterea, quod professores in scholis publicis, etiam theologicis, principia naturalistica et rationalistica discipulis suis instillarent, quodque consiliarii consistoriales, sententiis antichristianis passim infecti, concionatores constituerent, Christianismo puro, ut dicebant, seu naturalismo addictos. Quibus omnibus effectum est, ut Christianismus inter omnes hominum classes apud Protestantes ingens subierit decrementum.

In ipsas etiam catholicas Germaniae terras irreligiosa lues serius penetravit. In eas quippe irreligiosa scripta tum e Gallia tum e Germania protestantica clam illata sunt, atque a multis suscepta et lecta. Praeterea ea quae nonnulli principes catholici reformationis praetextu in sacris constituerunt, Religioni multum nocuerunt. Denique temporis progressu genius saeculi, educatio ei conformata, aliaque religiosis sententiis inter Catholicos grave detrimentum intulerunt.

Clemens XIII pontif. an. 1758

62. Interim Benedictus papa XIV vita excessit 3 maii 1758. Post ejus obitum Apostolica Sedes vacavit usque ad 6 julii, quo electus est Clemens XIII, patricius Venetus, antea Carolus Rezzonicus, cardinalis episcopus Patavinus. Virtutes, quae hunc Pontificem antea commendabant, ad novum cum eo splendoris decus evectae sunt. Supra caeteras eminens fuit ejus erga pauperes liberalitas. Defendendae ac conservandae Fidei studio excitatus, Lexicon encyclopaedicum, aliaque scripta, catholicae doctrinae noxia, damnavit. Acta pseudo-synodi Ultrajectinae, anno 1763 a J. Meindarts celebratae, rescidit, cassavit, irritavit, et electionem G. M. Van-Nieuwenhuyse, in locum praefati Meindarts suffecti, condemnavit. Proscripsit etiam librum Justini Febronii seu J. N. de Hontheim de praesenti Ecclesiae statu et legitima potestate. Ad vindicandum ab incredulorum injuriis SS. Trinitatis mysterium, praescripsit, ut singulis dominicis in missis, propriam non habentibus, diceretur praefatio de SS. Trinitate. Ad confovendam in Christianorum animis divinae charita-

tis memoriam, festum SS. Cordis Jesu approbavit¹). Societatem Jesu contra incredulorum et Jansenii assectarum in eam conjurationem fortiter tuitus est, ut infra dicemus. Plures in Beatorum et Sanctorum numerum retulit. Optimus Pontifex variorum principum oppositionem et gravitatem expertus est.

In primis postquam Corsi jugum reipublicae Genuensis abjecissent, seque ab ea independentes constituissent, Paschalis Paoli, eorum dux, a Pontifice visitatorem apostolicum petiit, qui res ecclesiasticas, intestinis discordiis turbatas, absentibus episcopis componeret. Clemens XIII requisito frustra senatus Genuensis consensu, episcopum qua visitatorem apostolicum in Corsicam ablegavit, qui ecclesias insulae visitaret, episcopatus rectoribus destitutos administraret, monachos reformaret, invigilaretque, ne quid detrimenti res christiana caperet. Senatus Genuensis publico decreto praemium constituit illis, qui episcopum visitatorem interciperent sibique traderent; simul duas naves in eumdem finem instruxit, sed frustra; ille enim in Corsicam feliciter pervenit, suoque munere in ea plures annos functus est. Pontifex senatus decretum, tanquam libertati ecclesiasticae et episcoporum dignitati summe injuriosum, rescidit, et graviter de eodem ad senatum expostulavit. Senatus vero suam agendi rationem defendere conatus est, nec, nisi egresso e Corsica visitatore, pacatus fuit.

Eidem Pontifici negotium facessivit Josephus I, rex Lusitaniae, qui, cum nuntius apostolicus in aula Olisipponensi aeque ac Torreggianus, primarius Pontificis minister, Jesuitarum e Lusitania expulsionem improbaret, a Pontifice petiit, ut nuntium revocaret, et Torreggiano in negotiis Lusitaniae non uteretur.

---

¹) SS. Cordis Jesu cultui propagando saeculo praecedenti adlaborarunt venerabilis Margarita Maria Alacoque, ex Ordine Visitationis, et C. de la Colombière, e Societate Jesu. Brevi temporis spatio pium devotionis exercitium in Gallia, assentientibus episcopis, propagatum est. Subinde eadem devotio in finitimas regiones translata fuit. Nonnullis, maxime Jansenistis, ex odio in patres Jesuitas, devotionis hujus defensores, cultum SS. Cordis Jesu ceu novum et erroneum oppugnantibus, res Romam delata est. Anno autem 1765 Clemens papa XIII e S. Rituum Congregationis sententia festum SS. Cordis Jesu approbavit. Ex quo tempore cultus SS. Cordis per omnem orbem catholicum propagatus est. Non quieverunt tamen adversarii ab oppugnanda hac devotione; sed eorum obtrectationes confutarunt plures viri eruditi. Anno 1786 famosus Scipio Ricci, episcopus Pistoriensis, in synodo sua eamdem devotionem proscribere ausus est; sed Pius papa VI in celebri sua bulla, *Auctorem fidei*, acta istius synodi condemnavit, cultumque SS. Cordis vindicavit. Conf. M. Languet, *Vie de Marie Alacoque*, Paris 1729, in-4; J. Galifet, *De cultu sacrosancti Cordis Jesu*, Romae 1726, in 4.; A. Muzzarelli, *Dissertatio de devotione et cultu SS. Cordis J. C*, Romae 1806, in-12.

Quum vero Clemens XIII procaci regi non assentiret, hic anno 1760 nuntium apostolicum per milites e regno eduxit, legatum suum cum omnibus subditis suis Roma avocavit, subditos pontificios e Lusitania amovit, merces e ditione Romana in regnum suum invehi prohibuit, denique omnibus clericis et laicis interdixit, ne sine licentia primarii ministri dispensationes aut concessiones ullas ab aula pontificia peterent vel pecuniam in territorium Romanum mitterent. Non nisi sub Clemente papa XIV discordia sublata est anno 1770, quo rex novum nuntium admisit et communicationem cum Apostolica Sede restituit. Hujus et aliarum dissensionum auctor fuit Carvalho de Pombal, primarius regis minister, quo post mortem Josephi I (1777) a Maria Francisca regina amoto, concordia inter aulam Lusitanicam et Apostolicam Sedem integrata est.

Ipse dux Parmensis, quamvis R. Pontifici, ut supremo Parmae domino, subditus, Clementem XIII graviter offendit. Ille anno 1764 vetuit, ne ecclesiis aut monasteriis plus quam vigesima totius haereditatis pars testamento legaretur; praecepit, ut quivis ante professionem religiosam omnibus bonis temporalibus scripto renuntiaret; statuitque, ut fundi antea tributis subjecti iisdem, etiam a clero acquisiti, subessent. Postquam Pontifex ducem ad revocanda ea decreta frustra fuisset hortatus, editis anno 1768 litteris, illa temeraria et irrita declaravit, Parmenses ab obedientia iisdem praestanda absolvit, ducem et omnes, qui ad condenda ista decreta cooperati fuissent, excommunicationi, in diversis decretalibus, praesertim in bulla *Coenae Domini* latae, obnoxios pronuntiavit. Nihilominus dux, aularum Borbonicarum, sibi sanguinem junctarum, auxilio fretus, decretis suis institit; aula Gallicana Avenionem, Neapolitana Beneventum et Pontem Curvum occupavit.

Has inter aliasque simultates Clemens XIII, animi potius moerore, quam corporis morbo, extinctus est anno 1769.

Stat. schism. Ultraject. 63. In Batavia autem seu Hollandia Jansenistae schisma suum omni e parte corroborare conabantur[1]. Joannes Meindarts, pseudo-archiepiscopus Ultrajectinus, post mortem sacrilegi consecratoris J. Varletii metuens, ne post obitum suum schismatica ecclesia episcopo orbata maneret, sedes episcopales Harlemlensem et Daventriensem, dudum extinctas, propria auctoritate excitavit, et ad priorem Hieronymum de Bock, ad posteriorem Joannem Beyveld ordinavit episcopos. Beyveld a Daventriensibus rejectus, sine ecclesia, clero et grege domicilium fixit Roterodami. Benedictus papa XIV omnes istas electiones nullas, sacrilegas et schismaticas declaravit. Idem Pontifex ad tentandam schismaticorum conversionem, anno 1748 in Bataviam ablegavit Nicolinum pre-

---

[1]) Conf. pag. 188-89.

sbyterum; sed cum schismatici prae caeteris postularent, ne ad acceptandam constitutionem *Unigenitus* cogerentur, tentamen istud effectu caruit.

Anno 1763 Joannes Meindarts celebravit synodum, quam secundam provincialem Ultrajectinam appellarunt. Cogendae synodo ansam dedit Petrus Clericus seu Leclerc, subdiaconus Rothomagensis, jansenista fanaticus, Amstelodamum profugus; qui caeteris longius progressus, contendebat, quinque famosas propositiones continere sanam doctrinam de gratia et praedestinatione; praeterea sententias multas, Ecclesiae auctoritati, traditioni catholicae, R. Pontificis primatui, hierarchiae ecclesiasticae adversas, conscripsit; contendit etiam, ecclesiam Graecam neque schismaticam neque haereticam esse. Quum sic in Ultrajectino schismate nova schismata excitaret, Meindarts e consilio appellantium Gallicanorum, qui schismaticos Ultrajectinos consiliis suis ac pecunia adjuvabant, anno 1763 cum pseudo episcopis, Joanne Van Stiphout Harlemiensi et Joanne Beyveld Daventriensi, et cum nonnullis pseudo canonicis et parochis Ultrajecti synodum habuit. In ea sententiae Petri Leclerc proscriptae sunt, alia contra doctrinas patrum Jesuitarum, Harduin, Berruyer et Pichon, et contra laxiores casuistas decreta, et unus supra viginti canones conditi de disciplina. Quibus actis cum pseudo episcopis subscripserunt alii, eadem hac formula usi: *Ego . . . judicans subscripsi.* His peractis, decreta synodi suae Romam miserunt, eorumdem confirmationem a Pontifice postulantes. Verum Clemens papa XIII, re cum cardinalibus diligenter discussa, 30 aprilis 1765, istam synodum, sine legitima auctoritate coactam et celebratam, nullam, illegitimam et attentatam pronuntiavit; ejus acta rescidit, cassavit, irritavit; librum inscriptum: Acta et decreta secundae synodi provincialis Ultrajectinae, proscripsit tanquam continentem propositiones falsas, calumniosas, scandalosas, subversivas hierarchiae ecclesiasticae et injuriosas S. Sedi; omnesque fideles monuit, ne cum hujusmodi hominibus, utpote qui declarati essent excommunicati vitandi, ullam communionem, praesertim in spiritualibus, haberent, aut ullum fomentum deplorando huic schismati praeberent.

Schismatici in sua contra Apostolicam Sedem rebellione perseverarunt. Maxime solliciti de conservandis suis episcopis, post unius obitum continuo novum eligebant. RR. Pontifices, quibus illi acta sua semper significabant, eorum confirmationem petentes, in eis rejiciendis, electisque excommunicandis usque ad nostros dies perrexerunt; a quorum sententiis atque censuris schismatici continuo ad generale concilium provocarunt. Caeterum schismaticorum numerus, comparatus cum catholicis Bataviae, exiguus semper fuit; jam anno 1779 ad sex millia constrictus, deinceps multum decrevit [1].

[1] L. Mozzi, *Histoire des révolutions de l'église d'Utrecht.*

De Hontheim seu Febron. 64. Interea tristem nominis famam sibi procreavit Joannes Nicolaus de Hontheim, episcopus Myriophitanus et archiepiscopi electoris Trevirensis coadjutor, qui Jansenistarum et Richeristarum doctrinis imbutus, anno 1763 Francofordii ad Moenum sub ficto nomine Justini Febronii librum in lucem dedit, cui titulus: De praesenti Ecclesiae statu et legitima Romani Pontificis potestate liber singularis. In hoc libro, tot contradictionibus referto, ut auctoris sententiae vix dignoscantur, praetextu corrigendi abusus, qui in Ecclesia invaluissent, et reducendi RR. Pontificum potestatem ad justos limites, divinam Ecclesiae constitutionem et R. Pontificis primatum convellit. Contendit quippe, potestatem clavium a Christo fuisse collatam toti Ecclesiae seu fidelium universitati, quae eam per suos ministros exerceret; inter ministros ecclesiasticos primarium seu praesidem esse episcopum Romanum, ita tamen, ut Ecclesia etiam cum alio episcopatu quam Romano primatum conjungere possit; episcopos, etiam eorum primatem, aliosque ministros universitati Ecclesiae esse subordinatos; primatum non consistere in jurisdictione, sed in solo praesidio unitatis ecclesiasticae; primatem seu Pontificem nec in fidei nec in disciplinae materia praescribere posse leges, universam Ecclesiam obligantes; doctrinas ab eo condemnatas, etiam a provincialibus synodis denuo cognosci seu examinari posse, alia. Quaecumque alia jura RR. Pontifices exercuerint et exercerent, praecipue causarum majorum reservationes, abusus vocabat, et partim ex usu, partim e Pontificum arrogantia, praesertim vero e pseudo Isidori decretalibus, profecta dicebat. Proinde in fine libri sui nationes christianas provocabat ad limitandam Pontificis potestatem, et media quibus id efficiendum erat, indicavit, velut auxilium imperantium civilium, examen litterarum pontificiarum antequam admitterentur, appellationes ab abusu, oppositionem contra arrogationes pontificias. Episcopos etiam provocabat ad revocanda sua prisca jura, Romanae curiae usurpationibus, ut dicebat, mediis saeculis deperdita.

Quamprimum infelix liber in lucem prodiit, alii eum ut antidotum contra despoticum Romanae curiae regimen laudarunt, alii ut pravam Protestantium, Richeristarum et Jansenistarum prolem denuntiarunt. Clemens papa XIII decreto, dato 27 februarii 1764, eumdem condemnavit atque prohibuit; et in litteris, in forma brevis eodem anno 14 martii ad Clementem episcopum Ratisbonensem datis, de auctore infausti libri praeter alia dixit haec: « Omnia ex haereticorum et Sanctae Sedi infensissimorum hominum libris conquisivit, absurdissima quaevis de suo adjecit». Post R. Pontificem universitas Coloniensis eumdem librum censura, publice edita 13 septembris 1765, notavit. Plures etiam episcopi, inter quos Ratisbonensis, Coloniensis, Leodiensis, Constantiensis, librum stigmate notarunt, ejusque lectionem prohi-

buerunt. Varii viri eruditi, inter quos fratres Ballerini, A. Zaccaria et F. Zech e Societate J., M. Mamachi ord. S. Dominici, eumdem librum doctissimis scriptis confutarunt.

De Hontheim seu Febronius his neutiquam fractus, librum suum novis scriptis defendit, tribusque tomis auxit, in quibus principia in primo libro proposita uberius evolvit, multasque novas sententias protulit, quae novas Apostolicae Sedis censuras meruerunt. Denique anno 1778 Pii papae VI, Clementis archiepiscopi Trevirensis, aliorumque monitis et consiliis ad meliorem mentem rediit, et retractationis libellum ad Pontificem misit. At cum in eo non nisi generalibus terminis ea, quae R. Ecclesiae injuriosa scripserat, improbaret, Pius VI ad eum misit formulam, assertiones, quas retractaret, continentem. Paruit De Hontheim, novamque retractationem secundum Pontificis praescriptum Romam misit, quam Pius VI laetus excepit et cum cardinalibus in solemni consistorio communicavit. De Hontheim autem datis ad omnes dioecesis Trevirensis ecclesias litteris pastoralibus, suam retractationem publicavit confirmavitque. Sed in commentario, quem tribus annis post in suam rectractationem edidit, ita hanc explicavit, ut multos de sua sinceritate dubios reliquerit. Interim archiepiscopus Trevirensis apud Pium VI egit, ut cum homine, mobili magis quam pertinaci, indulgentia uteretur [1].

Caeterum pessimos fructus protulit infelix Febronii liber; nam principia in eo tradita, non solum a multis theologiae et canonum sciolis et semiperitis, praesertim in Germania variisque Italiae locis adoptata ampliusque evoluta, in scholis et libris tradita, sicque continuo latius propagata sunt, sed etiam imperantes civiles in suis ad R. Pontificem et Ecclesiam relationibus passim secundum ea egerunt, dispensationes, beneficiorum reservationes, appellationes ad Apostolicam Sedem, monachorum exemptiones, aliaque vel admodum limitarunt vel penitus sustulerunt, litteras pontificias approbationi suae, seu sic dicto placeto regio, subjecerunt, negotiis sacris se immiscuerunt, pluraque, aut immunitati aut libertati ecclesiasticae adversa, decreverunt.

Societates occultae

65. Ad propagandam vero irreligionem et praeparandam generalem conflagrationem, quae posterioribus hujus saeculi annis excitata est, plurimum contulerunt societates occultae, dictae liberorum muratoriorum (*Francs-Maçons*). Hae societates cum ipso incredulitatis genio natae, ex Anglia in Galliam penetrarunt, quum dux Aurelianensis, vice Ludovici XV minorennis, regimini praeesset. Primum liberorum muratoriorum conventum (*loge*) anno 1725 Parisiis instituisse dicuntur Dervent-Water et aliquot socii Angli.

---

[1]) Zaccaria, *Anti-Febronius vindicatus*, diss. I, c. I; Card. Gerdil, *In commentarium a J. Febronio in suam retractationem editum animadversiones*, Romae 1792, in-4.

Brevi tempore eorum conventus multorum fratrum adscriptione auctus est. Subinde alii conventus in aliis locis instituti sunt, quorum magnus magister fuit primo Dervent-Water, deinde d'Harnouester. Anno 1738 dignitas magni magistri collata fuit duci Antinensi. Eodem anno Clemens papa XII conventicula liberorum muratoriorum damnavit, et sub poena excommunicationis, ipso facto incurrendae, prohibuit bulla, *In eminenti*, data 28 aprilis, in qua speciatim reprobavit juramentum, ab initiandis praestandum, et occulta atque suspecta initiatorum molimina. Gubernium Gallicanum eorumdem secreta consilia habens suspecta, conventicula prohibuit, et aliquot socios, qui, non obstante hac prohibitione, convenerant, intercipi jussit.

Jam inde ab anno 1735 in Hollandia occultae societates ab ordinibus publicis fuerant proscriptae. In Helvetia easdem anno 1748 proscripsit gubernium Bernense. In Gallia autem muratorii, ut potentius contra obstacula auxilium sibi compararent, anno 1741 dignitatem magni magistri contulerunt comiti Claromontano, regii sanguinis principi; ex quo tempore eorum conventus ibidem una cum irreligionis genio, quocum in Anglia adoleverant, propagati sunt. Quapropter Benedictus papa XIV constitutionem Clementis XII innovavit, et illas societates iterum damnavit atque prohibuit bulla, *Providas*, data 18 martii 1751, in qua peculiariter notavit earum arcana mysteria, occultos congressus, suspecta quibusvis bonis consilia, contraria auctoritati publicae, a qua in variis terris fuerant interdictae, molimina.

De harum societatum cum degeneri Templariorum equitum ordine et Manichaeorum sectis affinitate, deque earum infensis christianae Religioni et regiae potestati consiliis legesis Scriptores infra indicatos [1]. Certum est, eas una cum irreligionis genio adolevisse, quosvis Religionis et regiae potestatis hostes, indifferentistas, maxime incredulos hujus saeculi scriptores, eisdem favisse suaque nomina dedisse; eos vero qui christianae Religioni sincera mente addicti erant, ab illis semper fuisse alienos. Praeterea harum societatum scopum saltem suspectum reddunt terrificum juramentum servandi arcana, ab initiandis praestandum, occulti congressus, secretae loquendi formulae, symbola mysteriosa, variaque documenta, ex ipsorum sociorum revelationibus, litteris, libellisque collecta. Nec refert, his societatibus etiam adscriptos fuisse nonnullos principes, reges et alios, ab iniquis in Religionem et regiam potestatem machinationibus alienos; constat enim, inter initiatos esse varios gradus, et secretiora consilia non nisi summa cum prudentia et probatioribus communica-

---

[1]) A. Barruel, *Mémoires pour servir à l'histoire du Jacobinisme*, Londres 1796, 5 vol. in-8; Le Franc, *Le voile levé, ou Histoire de la Franc-Maçonnerie*, Liège 1826 in-8; Henrion, *Continuation de l'Histoire de l'Eglise*, an. 1749-51; *Mémorial catholique*, t. I, p. 37.

ri. Addendum est, posterioribus hujus saeculi annis plerosque liberorum muratoriorum conventus in Germania et Gallia se conjunxisse cum societate sic dicta *Illuminatorum*.

Hanc societatem Ingolstadii in Bavaria anno 1776 fundavit Adamus Weishaupt, in universitate istius urbis juris professor, vir inquietus, turbulentus, Religionis et omnis jugi impatiens. Operam ei tulit Adolphus de Knigge, nobilis Hanuoveranus, ingenio et astutia praeditus. Ultimus hujus societatis finis erat Religionis et regiminis civilis abrogatio, in quorum locum dictamina rationis et regimen domesticum, quod patriarchale appellabant, ponerentur. Hic finis sociis non pandebatur nisi in supremis gradibus, ad quos per plures inferiores ascendendum erat. Illuminati, ut nefariam suam conspirationem citius latiusque propagarent, arcana sua consilia in societates liberorum muratoriorum, quae tunc temporis multae in Germania et Gallia erant, inferre nisi sunt, eumque in finem tres consuetos illorum gradus tanquam infimos suis arcanis praemiserunt. Qua ratione effectum est, ut post paucos annos praeter novas societates a se institutas, plerasque consociationes muratoriorum in Germania ad sua consilia admittenda perducerent. Praeterea summopere solliciti erant, ut viros, muneribus publicis fungentes, in suam societatem pertraherent, munera publica suis fautoribus conferrentur, libros, suis consiliis et sententiis congruos, propagarent. Anno 1784 perniciosa eorum conspiratio a regimine Bavarico detecta est et funesta statuta atque consilia intercepta. Ideo eorum societates ex omni Bavaria proscriptae, socii muneribus publicis privati, nonnulli carceri mancipati fuerunt. Weishaupt cum aliis e Bavaria fugit. Theodorus, elector Bavariae, iniqua Illuminatorum consilia cum aliis Imperantibus civilibus communicavit; sed cum plerique horum ea minus curarent, illorum consociationes in reliquis Germaniae terris non solum perdurarunt, sed exinde nova incrementa ceperunt, maxime Berolini et in Germania occidentali. Anno 1786 Illuminati legatos miserunt Parisios, ut consociationes Gallicas liberorum muratoriorum ad sua consilia pertraherent. Id eo citius effectum est, quod illae jam tum per incredulos sophistas, qui in eas admissi erant, tum per caeterorum scripta, ad eadem consilia essent dispositae. In Gallia societates occultae ita auctae erant, ut anno 1787 computarentur ducentae et octoginta duae civitates, conventibus (*loges*), qui ab uno summo impulsionem accipiebant, instructae[1].

In tot diversis Religionis christianae periculis Pontifices et episcopi commissos sibi populos monere non omiserunt, ut sibi a legendis incredulorum libris, a frequentandis eorum consortiis et suscipiendis doctrinis caverent; in profitenda fide catholica et

---

[1]) Conf. Scriptor. cit.

conservandis Religionis christianae praeceptis constanter perseverarent. Inter alios antistites de Beaumont, archiepiscopus Parisiensis, et de Fumel, episcopus Lutevanus, Instructiones pastorales doctissimas pro defensione Religionis contra sophistarum et incredulorum studia ediderunt. Multi etiam apologistae, quos postea indicabimus, scriptis doctissimis Religionem christianam ejusque dogmata, disciplinam, historiam, ministros vindicarunt, adversarios incredulos eorumque consilia, sententias, sophismata, convicia exagitarunt et confutarunt.

Clemens XIV pontifex an. 1769

66. Clemens papa XIII in mediis simultatibus, quas plures imperantes civiles, seu perversi eorum ministri, ei variis de causis, praesertim in negotio Societatis Jesu, ut mox videbimus, suscitarunt, 2 februarii 1769 vita excessit. Cardinales ad eligendum novum Pontificem vix conclave ingressi, in duas partes scissi sunt, aliis volentibus Pontificem, qui Clementis vestigia secutus et nil veritus iniquitatem potentum, Ecclesiae gubernacula in mediis tempestatibus manu forti dirigeret, aliis contra eligendum censentibus, qui, cunctando et quantum fieri posset cedendo, simultates componeret concordiamque restitueret. Etiam aulae Bourbonicae omnia apud Cardinales tentarunt, ut Pontificem earum conatibus, praesertim in destruenda Societate Jesu, faventem, eligerent. Tandem die 19 maii electus fuit Laurentius Ganganelli Ariminensis, Ord. Minorum conventualium et R. E. cardinalis, qui sub Clementis XIV nomine Ecclesiam rexit quinque annis et quatuor mensibus.

Hic Pontifex in primis adlaboravit componendis discordiis, inter Romanam curiam et Bourbonicas aulas exortis. Nuntium misit in Lusitaniam, et ad captandam benevolentiam famosi marchionis de Pombal, ministri regii, cujus nutu illic res omnes dirigebantur, fratrem ejus creavit cardinalem; sed hic, priusquam hanc dignitatem acciperet, vita functus erat. Ab annua publicatione bullae, *In coena Domini*, primus abstinuit. Quibus aliisque concessionibus Imperantium civilium expostulationes placavit, et Avenionem, Beneventum et Pontem Curvum recuperavit. Magno gaudio affectus est litteris Marci Simonis, patriarchae Nestorianorum seu Chaldaeorum Armeniae, qui abjectis erroribus, ad unionem cum R. Ecclesia et obsequium Apostolicae Sedis rediit; quod laetum nuncium cum Cardinalium collegio communicans, significavit, episcopos septem cum ingenti suorum subditorum numero ad imitandum patriarchae exemplum esse dispositos. Plures libros incredulorum scriptorum condemnavit. Franciscum Caracciolo, fundatorem Clericorum regularium minorum, et Paulum Burali, ex episcopo Placentino archiepiscopum Neapolitanum, inter Beatos retulit. Ad publicae rei prosperitatem et litterarum cultum in collegio Romano publicum gymnasium, adscitis praestantissimis omnium disciplinarum professoribus, in-

stituit et annuo censu instruxit; in aede Vaticana musaeum, quod ab eo Clementinum dicitur, erexit et eruditorum commodo egregiis monumentis ditavit. A regibus et principibus lacessitus, anno 1773 Societatem Jesu suppressit, ut jam conspecturi sumus.

67. Notissimum est, patres Jesuitas ab ipsa Societatis origine et deinceps de Religionis defensione Fideique in remotissimis et incultis orbis terris propagatione, de haeresum et irreligionis expugnatione, de animarum salute, de studiosae juventutis institutione, deque litterarum et scientiarum incrementis praeclarissime meruisse. Quapropter mirum non est, illos odio fuisse omnibus novatoribus, Protestantibus, Jansenistis, maxime vero sophistis seu incredulis hujus temporis. Noverant incredulitatis coryphaei, ad perficiendum impium suum contra Religionem certamen, in primis dejiciendos esse praecipuos illius defensores; hinc undique in destructionem Societatis Jesu conspirarunt. Ipsi reges et principes catholici, a perversis suis ministris et consiliariis fascinati, se hostibus junxerunt, et non prius quieverunt, quam in suis statibus Religionem validissimo suo propugnaculo spoliassent. Societat. J. suppressio

Suppressionis initium factum est in Lusitania. Illic marchio de Pombal, primarius regis administer, vir audax et ambitiosus, Josephum I, principem debilem et pavidum, ita ad arbitrium suum flexit, ut omnia pro nutu suo agerentur, et universa Lusitania sub tyrannica ejus manu gemeret. Animo a Religione catholica alienus, in destructionem Societatis Jesu totus incubuit. In hunc finem libellos in publicum disseminandos curavit, in quibus Jesuitae pessimae doctrinae tum contra mores tum contra personam regiam, ambitionis et affectatae dominationis seu imperii in insulis Lusitanicis accusabantur. Effecit, ut Jesuitae lusitani e Maragnonia, Brasiliae provincia, in qua ad convertendos feros indigenas missionem habebant, expellerentur; ii, qui familiae regiae et aulicorum conscientias moderabantur, hoc munere privarentur; regisque nomine anno 1758 apud Benedictum papam XIV ageretur de reformanda in terris lusitanicis Societate Jesu, ac si a primigenio suo instituto defecisset. At hic Pontifex eodem anno obiit, ejusque successor, Clemens XIII, peculiaris Societatis protector fuit. Paulo post Josephus rex, cum noctu e metropoli in arcem suam vicinam reveheretur, a sicario impetitus et vulneratus est. Quis autem hujus facinoris auctor fuerit, nondum publice innotuit; sed de Pombal mox eo usus est ad confingendam conjurationem, quam in vitam regis Jesuitae cum proceribus, quos non minus ac illos oderat, iniissent. Plures Jesuitae intercepti et in tetros carceres, in quibus plerique perierunt, conjecti sunt, et septem proceres capitis damnati. Tum horum tum illorum innocentiam aula Lusitanica postea in litteris publicis professa est. Interim de Pombal Jesuitas

omnibus scholis expulit, et episcopis imperavit, ut eos sacris functionibus interdicerent. Denique anno 1759 edictum publicatum est, quo Jesuitae ceu seditiosi, proditores, inimici regis et aliorum criminum rei, relegabantur, eorumque bona fisco addicebantur. Mox edictum executioni mandatum est. Ex universo regno Jesuitae, omni subsidio destituti, in territorium pontificium navibus deportati sunt. Parem sortem subierunt Jesuitae, qui in Brasilia aliisque possessionibus Lusitanorum sacris missionibus fungebantur, quorum multi injuriis et inedia perierunt, alii in oras Italiae transvecti sunt.

Quod de Pombal in Lusitania, Id dux de Choiseul, minister Ludovici XV in Gallia, et comes de Aranda, primarius administer Caroli III in Hispania, efficiendum susceperunt. Destructio Societatis Jesu in Lusitania effecta, ejus hostibus in Gallia animum addidit. Ansam praebuit causa, ab aliquot creditoribus contra Jesuitas Gallos ad curiam Parisiensem delata ad recuperandam pecuniam, mutuatam de Lavaletto, Jesuitarum in Antillis Francicis procuratori. Curia Parisiensis, cujus major pars e sophistis et Jansenistis, Societati Jesu aeque infensis, constabat, non solum Jesuitas Gallos, quibus nulla pars erat in negotio de Lavaletti, in solidum condemnavit, sed anno 1761 ipsam Societatem in jus vocavit, ceu civitati summe periculosam, ejusque constitutiones a se cognoscendas edixit. Paulo post curia omnes congregationes, quas Jesuitae ad fovendam pietatem et exercenda bona opera dirigebant, suppressit. Senatores a curia ad cognoscendas Societatis constitutiones delegati, eas regiminis civilis, Ecclesiae, Sedis Apostolicae et conciliorum auctoritati oppositas pronuntiarunt. Curia plura scripta Jesuitarum, ceu doctrinas seditiosas, vitae principum et civium periculosas et ethicae christianae destructivas continentia, per manum carnificis comburi jussit, vetuitque, ne quis deinceps Societatem ingrederetur.

Ludovicus XV se saepius curiae actis opposuit, et causae prosecutionem contra Jesuitarum institutum suspendit; at dux de Choiseul senatores clam excitabat ad coepta prosequenda. Rex et sapientiores ejus consiliarii, in praesenti negotio ecclesiasticos praesules audiendos esse recte judicantes, eos Parisios convocarunt. Convenerunt 30 novembris 1761 praesules unus et quinquaginta, inter quos quatuor cardinales, novem archiepiscopi et octo supra triginta episcopi. Postulata fuit eorum sententia de quatuor capitibus: An Jesuitarum institutum in Gallia utile esset, et an quaedam incommoda ex eo forent metuenda? Quae esset Jesuitarum doctrina, sive theoretica sive practica? Quae eorum agendi ratio erga episcopos, et an in sacris functionibus aliorum jura usurparent? An et quae reformatio instituto conveniret? Post plures congregationes, in quibus instituti constitutiones diligenter fuerunt discussae, et post audita

plurium virorum doctorum consilia, unus et quadraginta e quinquaginta et uno praesulibus in favorem Jesuitarum responderunt, eorum Societatem ut utilem imo necessariam laudarunt, et ab adversariorum dicteriis vindicarunt. Solus de Fitz James episcopus Suessionensis, jansenianis partibus addictus, eorum suppressionem postulavit. Cardinalis de Choiseul, archiepiscopus Vesuntinus, cum quatuor episcopis dixit, Jesuitarum institutum in Gallia esse conservandum, sed in quibusdam reformandum. Rex mense martio 1762 edictum dedit, quo secundum posteriorum praesulum sententiam Jesuitarum institutum in Gallia conservabatur, sed cum certis temperamentis quantum ad modum existendi et formam regiminis spectabat. Verum curia Parisiensis, destructionem Societatis expetens, regis edictum recipere noluit; et ipse rex consilio ducis de Choiseul illud brevi post revocavit.

Interim libelli, calumniis in Jesuitas plenissimi, vulgabantur. Die 1 aprilis 1762 curia Parisiensis decrevit, ut omnia Jesuitarum collegia clauderentur. Clerus Gallicanus, mense maio Parisiis in comitiis congregatus, regi enixe supplicavit pro Jesuitarum in Gallia conservatione. In eumdem finem litteras ad regem iterato scripsit Clemens papa XIII. Verum curia Parisiensis, protectione ducis de Choiseul fretus, 6 augusti 1762 decretum dedit, quo institutum Jesuitarum, ceu juri naturali, Ecclesiae atque civitatis auctoritati ac bono adversum, in Gallia abolitum, Jesuitae a votis suis soluti, eorum bona confiscata declarabantur; vetabatur, ne ii communiter viverent, habitum Societatis gestarent, regulas observarent, cum extraneis sociis communicarent, ulloque munere fungerentur, priusquam huic decreto assensum jurassent. Parisiensis curiae audaciam pleraeque provinciales secutae sunt; sed in comitatu Burgundiae, in Alsatia, in Flandria, in comitatu Atrebatensi et in Lotharingia nihil a curiis contra Jesuitas eorumve institutum tentatum est.

Quum sic in plerisque provinciis Jesuitae e domibus suis pellerentur, Clemens papa XIII litteras in forma brevis dedit ad Cardinales Gallos, quibus omnia, a curiis contra Societatem Jesu acta, declaravit irrita. Plerique praesules Galli contra ejusdem Societatis proscriptionem reclamarunt; prae aliis de Beaumont, archiepiscopus Parisiensis, 28 octobris 1763, celeberrimam instructionem pastoralem, quae est Societatis apologia, edidit. Curia vero Parisiensis instructionem istam per carnificem cremari jussit, et 22 februarii 1764 praescripsit, ut Jesuitae vel institutum abjurarent vel regno exirent. Idem praescripserunt curiae Tolosana, Rothomagensis et Palensis. Jesuitae exilium praetulerunt apostasiae. Mense novembri rex ipse consilio ducis de Choiseul edictum dedit, quo Societas Jesuitarum supprimebatur, eisque in regno vita privata sub inspectione superiorum ordinariorum concedebatur. Ita Societatis Jesu suppressio in Gallia consummata est.

Digitized by Google

Clemens papa XIII, litteris episcoporum ex omnibus christiani orbis partibus ad viudicandam Societatem Jesu, et ipsam Religionem, quae in eadem impetebatur, interpellatus, 7 januarii 1765 promulgavit bullam, *Apostolicum*, qua institutum D. Ignatii ab adversariorum calumniis alienum pronuntiavit, illudque de novo ex certa scientia et proprio motu confirmavit. Verum Pontificis bulla tum a Gallicano tum a Lusitanico gubernio abjecta fuit.

Abolitam jam in Lusitania et Gallia Societatem, in Hispania destruendam effecit comes de Aranda, primarius Caroli regis III minister. Occasionem praebuit seditio popularis, Madriti excitata. Confestim de Aranda Jesuitas tanquam illius auctores ad regem detulit; ad corroborandam accusationem vulgares contra eos calumniae adhibitae sunt; epistolae etiam sub eorum nomine confictae, quae erant Carolo regi injuriosae. Rex ira percitus, Jesuitarum expulsionem ex omnibus suis terris decrevit. Anno 1767 litterae secretae datae sunt ad omnes provinciarum in Hispania, America et Indiis, Hispanorum imperio subjectis, praefectos et civitatum magistratus, quibus sub poena mortis mandabatur, ut stata die omnes ubique Jesuitae interciperentur et in oras statuum pontificiorum deportarentur. Edictum magna cum barbarie executioni mandatum est; nam una eademque nocte omnia domicilia Jesuitarum, nil quidquam suspicantium, a militibus occupata sunt, bona eorum confiscata, iique sine discrimine, juniores, senes, infirmi, veredariis ad littora maris ducti, navibus impositi et ad territorium pontificium transvecti sunt. Clemens papa XIII summo dolore oppressus, omni modo regem a male coeptis reducere conatus est; hic vero petulantibus litteris dolorem Pontificis auxit.

Eodem modo Jesuitae hoc ipso anno ex utraque Sicilia, et anno sequenti e ducatu Parmensi et insula Melita ejecti sunt. Magister equitum Melitensium a rege Siciliae tamquam patrono dependebat; Ferdinandus IV, rex Siciliae, erat filius Caroli regis Hispaniae, et Ferdinandus, dux Parmensis, ejusdem regis frater; omnes tres ad ejiciendos e terris Jesuitas a gubernio Hispanico excitati sunt.

Jesuitarum hostes non quieti, quamdiu illorum institutum alibi existeret, omnes vires suas in id intenderunt, ut istud decreto pontificio ubique abrogaretur; sed eorum consiliis et comminationibus constanter restitit Clemens XIII. Quum huic Pontifici paulo post (1769) defuncto, successisset Clemens XIV, aulae Bourbonicae omni via, precibus, promissis, comminationibus eum ad supprimendam ubique Societatem compellere studuerunt. Contra in Austria, Hungaria, Bohemia, Italia et Belgio Jesuitarum institutum protegebat imperatrix Maria Theresia, et pro ejus conservatione litteras dedit ad Clementem papam. Polonia

etiam, rex Sardiniae, civitas Venetiarum, respublica Genuensis, principes electores Trevirensis, Coloniensis, Moguntinus, Palatinus et Bavaricus, Helvetici pagi Lucernicus, Friburgicus et Salodurus, sollicitudinem et desiderium suum pro conservando Jesuitarum instituto Pontifici significarunt. Fridericus II, rex Borussiae, non solum Jesuitas in Silesia protexit, sed etiam pro eorum conservatione ad Pontificem scripsit. Horum principum vota commode aderant Clementi XIV ad resistendum aularum Bourbonicarum instantiis. Ast Carolus III, rex Hispaniae, nil omisit, ut caeteros principes, praesertim Mariam Theresiam, in partes suas pertraheret. Reipsa augustissimae principis firmitas instantiis filii sui Josephi II, et filiae suae, reginae utriusque Siciliae, victa est. Tunc cessit Clemens XIV, et 21 julii 1773 breve dedit, *Dominus ac Redemptor noster*, quo Societatem Jesu, quae a data a Paulo papa III confirmatoria bulla, ducentis et triginta tribus annis existebat, et hoc tempore ultra viginti millia socios complectebatur, cum omnibus suis privilegiis, officiis et ministeriis in quavis provincia, regno et ditione suppressam extinctamque declaravit. Caeterum sociis concessit, ut ad alios religiosos Ordines transire possent, vel tanquam clerici saeculares sacras functiones peragere aut juventuti instituendae operam navare sub auctoritate Ordinariorum, in quorum dioecesibus domicilium elegerint.

Jesuitae raro obedientiae exemplo se Pontificis sententiae submiserunt. Quod mirum est, ejusdem Societatis, cujus suppressionem principes catholici a Pontifice extorserunt, se protectores declararunt duo principes acatholici, nimirum Fridericus II, rex Borussiae, et Catharina II, imperatrix Russiae. Etenim in Silesia et Russia alba, quarum prior ad Bohemiam posterior ad Poloniam ante pertinuerat, Jesuitae plura collegia domosque habebant. Ambo praefati principes publicationi brevis pontificii, *Dominus ac Redemptor noster*, et Jesuitarum suppressioni se opposuerunt; cum Clemente papa XIV et Pio VI, ejus successore, pro illorum conservatione egerunt. Pius VI Friderico II indulsit, ut Jesuitae in Silesia, deposito ordinis habitu, convivereut, et in tradendis litteris ac dirigendis collegiis pergerent. Ex ejusdem Pontificis indulgentia et Catharinae II protectione, in Russia alba Jesuitae in domibus suis, collegiis et missionibus secundum priscum suum institutum perdurarunt; et accepta anno 1778 facultate suscipiendi novitios, atque anno 1782 obtenta potestate eligendi sibi vicarium generalem, plurimum aucti sunt, atque in diversis Russiae civitatibus domos instituerunt [1].

[1]) *Pombal, Choiseul et Aranda, ou l'intrigue des trois cabinets*; De Saint-Victor, *Tableau de Paris*, t. IV, part. 2; Crétineau-Joly, *Histoire religieuse, politique et littéraire de la Compagnie de Jesus*, t. V, c. 3-7, edit. de Bruxell. 1845.

Pius VI pontifex an. 1775

68. Clemens papa XIV a suppressa Societate Jesu viribus destitui coepit. Anno 1774 jubilaeum indixit, sed aperire non potuit, morte praeventus die 22 septembris. Eum veneno fuisse extinctum, calumnia est, R. P. Marzoni ord. S. F., qui moribundo constanter adstitit, et Salicetti aliorumque medicorum testimoniis confutata. Pontificem hunc alii, maxime novaturientes, summis laudibus extulerunt; alii nimia libertate depresserunt. Vitam ejus et epistolas edidit marchio Caraccioli, sed epistolas istas, magna saltem parte, esse confictas, vitamque fabulis et calumnis refertam, consentiunt eruditi. Post Clementis obitum Sedes Apostolica vacavit usque ad 15 februarii 1775. Etenim in hoc conclavi non minor ac in praecedenti dissensio fuit; alii, a Galliae et Hispaniae curiis excitati, cupiebant Pontificem, qui decretum defuncti contra Societatem Jesuitarum confirmaret; alii volebant talem, qui, si illud non revocaret, saltem ejus executionem non urgeret. Tandem cardinalis Pallavicini, in quem priorum vota conspirabant, cernens dolensque, Ecclesiam sui causa diutius pastore privari, declaravit fixum sibi esse pontificatum recusare, omniumque suffragia convertit in cardinalem Joannem Angelum Braschi, Caesenatem, qui sub nomine Pii VI Ecclesiam rexit viginti quatuor annis, sex mensibus et quatuordecim diebus.

Pius VI sacra tiara fuit dignissimus, Religionis studio ardens, doctrina ac prudentia clarus, indefessi laboris patiens, legum vindex discretus, pro Ecclesiae et statuum suorum bono assidue vigilans, in pauperes misericors, omnibus affabilis, cunctas officii sui partes explevit. Jubilaeum, a decessore suo indictum, anno 1775 celebravit. Eodem anno exeunte jubilaei gratiam ad universum orbem catholicum extendit, deditque die 25 decembris celeberrimam ad patriarchas, primates, archiepiscopos et episcopos epistolam encyclicam, ***Inscrutabile divinae Sapientiae consilium***, in qua, perinde ac si jam praesagiret terribilem catastrophem, quae toti Europae imminebat, magno verborum pondere praesules ecclesiarum officii sui admonuit, et cohortatus est, ut pervigiles caverent, ne commissae sibi oves inficerentur irreligionis lue, quae e pestilentissimis libris pseudo-philosophorum, in Religionis perniciem conspirantium, jam eruperat; illos excitavit, ut conjunctis viribus contra perversos errores, quibus sacerdotii et imperii auctoritas convellebatur, divini verbi gladio gregem suum munire non intermitterent [1]. Erga Jesuitas paternum gerebat affectum; jam diximus quae iis in Borussia et Russia indulserit; maxima tamen prudentia usus est, ne Gallicani et Hispanici gubernii iracundias in Apostolicam Sedem concitaret; coeptum sub decessore suo cursum judicialem contra ge-

[1]) *Collectio brevium atque instructionum Pii VI.*

Digitized by Google

neralem Societatis praepositum L. Ricci ejusque assistentes, in arce S. Angeli custoditos, sistere noluit, ne innocentiae viam praecluderet aut calumniae locum daret;sed post mortem L.Ricci[1], reliquos coucaptivos ex arce dimisit. Schismaticas electiones J. J. Van Rhyn in archiepiscopum Ultrajectinum, A.Broeckman in episcoporum Harlemiensem, et N. Nelleman in Daventriensem, damnavit. Anno 1779 damnavit librum Joannis Laurentii Isenbiehl, presbyteri et in universitate Moguntina professoris exegeseos, qui inscriptus erat : Novum tentamen in prophetiam Emmanuelis[2]. Contendebat is, verba Isaiae (VII, 14) non de B. V. Maria et Messia, sed de virgine alia, regi Achaz nota, esse intelligenda. Librum istum, jam a variis universitatibus Germanicis et Parisiensi notatum,Pius VI damnavit ut continentem doctrinas et propositiones respective falsas, temerarias, scandalosas, perniciosas, haeresi faventes et haereticas. Isenbiehl judicium Pontificis eodem anno et ore et calamo approbavit. Anno 1786 Pius VI damnavit libellum inscriptum : Quid est Papa[3]; cujus auctor Josephus Valentinus Eybel, Viennae juris canonici professor, Richeristarum et Febronianorum more Ecclesiae constitutionem et R. Pontificis primatum oppugnabat. Pontifex praedictum libellum damnavit tanquam continentem propositiones respective falsas, scandalosas, temerarias, injuriosas, schismaticas, erroneas, inducentes in haeresim, haereticas et alias ab Ecclesia damnatas[4]. Alia negotia gravissima, quae eumdem Pontificem occuparunt, suis locis referemus.

69. Vidimus, qualiter Religionis hostes effecerint, ut Jesuitarum institutum aboleretur. Iidem ad reliquos etiam Ordines religiosos minuendos aut plane extinguendos studia contulerunt. In hunc finem, tum in colloquiis tum in scriptis, vitam monachorum ut otiosam, inutilem, superstitiosam traducebant; detrimenta, quae e coenobiorum multitudine reipublicae civili obvenire dicebant, exaggerabant; imperantibus civilibus persuadebant,ut exhaustos passim reddituis publicos suppressorum monasteriorum bonis restaurarent.Quum autem in plerisque aulis ministri essent sophistarum doctrinis imbuti,publica decreta impetrata sunt, quibus membra singulorum monasteriorum ad certum numerum, donationes et legata, quae iis fierent, ad certam summam restringebantur,variae reformationes in coenobiis praescribebantur, nonnulla monasteria vel integri Ordines supprimebantur. Ord. relig. status

In Lusitania Josephus I consilio primarii sui ministri de Pombal plures religiosas congregationes suppressit. Vidimus, quae

[1]) Obiit 20 novembris 1775.
[2]) *Neuer versuch über die weissagung von Emmanuel.*
[3]) *Was ist der Pabst?* — [4]) *Collect. brevium Pii VI.*

a duce Parmensi supra fuerint decreta*. In Gallia Ludovicus XV, pravis administrorum suorum consiliis excitatus, anno 1766 quinque regni consiliarios totidemque episcopos constituit, qui omnia monasteria Galliae visitarent, eorum statum cognoscerent, et modum eadem reformandi proponerent. Commissarii, inter quos erat archiepiscopus Tolosanus, sophistarum principiis infectus et monasticis institutis oppositus, praeter alia decreta inutilia, proposuerunt plura, lentae monasteriorum extinctioni propria. In primis plura monialium monasteria in canonias mutata sunt, in quibus feminae, praesertim nobili genere natae, commode viverent; postea minorum conventuum et abbatiarum, in quibus saltem quindecim religiosi non degerent, abolitio decreta; statutum etiam, ut idem Ordo non nisi unam in eadem civitate domum haberet. Iidem commissarii clam discordias inter monachos disseminabant, et immorigeris ac disciplinae impatientibus patrocinium praestabant. Quo factum est, ut coenobia diffamarentur, et jam ante revolutionis initia plus quam millia forent suppressa. Anno 1767 etiam Venetiarum senatus cleri sui regularis reformationem et reductionem aggressus est, et ex consilio eorum, quibus monasticae rei cognitionem in universa republica commiserat, praeter alia plura decrevit, ut monasteria, minoribus redditibus instructa, abolerentur; quibus postea etiam majora quaedam addita sunt. Eodem tempore ab augustissima imperatrice Maria Theresia decreta impetrata sunt, quibus minor dos pro novitiorum susceptione et major aetas pro eorum professione praescribebatur; numerus monachorum pro singulis coenobiis secundum locorum indigentias definiebatur; et praepositi in visitatione monasteriorum sibi subditorum, atque in omnibus fere suis negotiis et actibus a consensu regiminis civilis dependentes reddebantur. Josephus II, Mariae Theresiae filius et anno 1780 successor, plurima utriusque sexus monasteria in omnibus terris, sibi subjectis, abolevit, praesertim ea, quorum incolae non nisi vitae contemplativae dedicati erant, et sanctimonialium, exceptis Ursulinis, Salesianis, Angelicis et Sororibus misericordiae seu Elisabethinis. Numerus monasteriorum, a Josepho II sublatorum, quatuor centum excessit, e quorum bonis sic dicti fundi Religionis et scholarum formati sunt. Praeterea monasteriis non sublatis, pro tempore indefinito interdictum fuit suscipere novitios, multaque circa eorum constitutionem et vivendi rationem innovata, v. g. exemptiones abrogatae, omnis nexus cum extraneis sublatus, collectiones stipis et missiones prohibitae, gradus honoris velut magistri et definitoris abrogati, novus modus eligendi superiores praescriptus, horumque in subditos potestas limitata. Similes monasteriorum reformationes introduxit, eaque etiam ad minorem numerum restrinxit Josephi

*) Vide pag. 230.

phi II frater Leopoldus, magnus dux Hetruriae. Illorum exemplum secutus est Ferdinandus IV, rex utriusque Siciliae, qui communione regularium regni sui cum extraneis prohibita, constitui curavit vicarios generales, a praepositis generalibus, Romae residentibus, quidem approbatos, sed ab eis independentes. Caeterum sub eo monasteria pauca in Neapoli, nulla vero in Sicilia sublata sunt.

70. Novam autem religiosorum Congregationem hoc saeculo instituit S. Alphonsus Maria de Ligorio; qui anno 1696 Neapoli nobilibus parentibus natus, a puero mira pietatis et ingenii specimina dedit. Vix sexdecim annis natus, in patria universitate utriusque juris lauream consecutus est. Tum in forum cum magna laude descendit; sed pericula ejus expertus, clericali militiae nomen dedit. Sacerdos factus, tanto zelo in vitia irruit, ut apostolico munere fungens, huc illuc pervolans, ingentem perditorum hominum numerum ad meliorem vitam converteret. Pauperum praesertim et ruricolarum miseratus, anno 1732 e consensu Clementis XII Scalae instituit Congregationem presbyterorum SS. Redemptoris, qui non solum regulari vita propriae perfectioni studerent, sed ad exemplum Salvatoris per agros, pagos et castella pauperibus evangelizarent, ignorantes et rudes in Religione instituerent, perditos in viam salutis reducerent, ex episcoporum consensu animarum curatoribus in praedicando divino verbo aliisque functionibus spiritualibus opitularentur. Benedictus papa XIV anno 1749 hanc Congregationem solemniter approbavit, quae saeculo sequenti etiam extra Italiam propagata est. Anno 1762 Alphonsus, cujus nominis celebritas longe lateque erat diffusa, a Clemente XIII, quamvis invitus, ad episcopatum S. Agathae Gothorum vocatus fuit. Eo in munere egregia argumenta pastoralis sollicitudinis, effusissimae in pauperes liberalitatis, suique contemptus dedit. Demum cum se episcopatu abdicasset, Nuceriam Paganorum ad domum suorum alumnorum secessit, ubi anno 1787 obiit. Virtutibus et miraculis clarus, a Pio papa VII in Beatorum et a Gregorio XVI in Sanctorum album relatus est[1]. Redemptor. Congregat.

Alphonsus ingenio et doctrina aeque ac vitae sanctitate claruit. Scripsit Theologiam moralem, hominem apostolicum ad audiendas confessiones institutum, directorium ordinandorum, praxim confessarii, alia plura tum ad res theologicas illustrandas, tum ad fovendam et acuendam pietatem, quae omnia saepius et diversis in locis edita sunt.

71. Praeter S. Alphonsum de Ligorio posteriori hujus saeculi medio floruerunt scriptores quam plurimi, qui diversas scientiarum sacrarum partes docte tractarunt. Script. eccl.

Rem scripturisticam tractarunt hi qui sequuntur: Carolus Fran-

[1]) Vitam ejus scripserunt Giattini, Tanneja, Jeancard.

ciscus Houbigant, presbyter Oratorii Parisiensis, dedit lexicon hebraico gallicum, prolegomena in S. Scripturam, Biblia hebraica (V. T.) cum notis criticis et versione latina. Joannes Bernardus de Rossi, theologiae doctor et in universitate Parmensi linguarum orientalium professor, textum hebraicum in lucem dedit sub titulo: Variae lectiones Veteris Testamenti, ex immensa manuscriptorum editorumque codicum congerie haustae, et ad Samaritanum textum, ad vetustissimas versiones, ad accuratiores sacrae criticae fontes et leges examinatae. Hermannus Goldhagen, Societatis J., theologiae professor in universitate Moguntina, edidit introductionem in V. et N. T. Scripturam, et N. Testamenti textum originalem cum variis lectionibus, quibus Vulgata versio confirmetur. Ignatius Weitenauer, Societatis J., theologiae professor in universitate OEnipontana, composuit lexicon biblicum, in quo vocabula et phrases Vulgatae explicantur. Gabriel Fabricy, Provincialis, ordinis Praedicatorum, edidit gallice considerationes criticas de puritate et integritate textus originalis V. Testamenti. Joannes Baptista Ladvocat, doctor et professor Sorbonicus, composuit grammaticam hebraicam, dissertationes latinas in Pentateuchum, in Job et in Psalmos. Wilhelmus Smits et Petrus Van Hove, Minoritae Belgae, edendam susceperunt Bibliorum versionem flandricam cum dissertationibus notisque grammaticalibus et criticis, sed post editos Pentateuchum, Tobiam, Judith, Ester, Job, Psalmos et Sapientiales, opus interruptum est. Joannes Josephus Guyaux, doctor Lovaniensis, reliquit commentarium in Apocalypsim, et praelectiones ineditas de Evangelio, de Actis et Epistolis Apostolorum. Joannes Dominicus Mansi, archiepiscopus Lucensis, scripsit prolegomena et dissertationes in Libros Sacros, in latinum vertit dictionarium et commentarios A. Calmet in S. Scripturam, atque disciplinam ecclesiasticam L. Thomassini, edidit praeterea collectionem conciliorum cum supplemento, annales Baronii, historias ecclesiasticas Natalis Alexandri et Amat de Graveson cum notis.

Eruditione theologica claruerunt, Martinus Gerbert, ord. S. Benedicti, abbas S. Blasii in Silva Nigra, edidit apparatum ad eruditionem theologicam; principia theologiae exegeticae, dogmaticae, symbolicae, mysticae, moralis, canonicae, sacramentalis, liturgicae; scripsit etiam de recto et perverso usu theologiae scholasticae, de ratione exercitiorum scholasticorum, de re liturgica; reliquit praeterea plura scripta polemica contra sectarios, contra Gallicanos, Jansenianos, Febronianos, pseudopoliticos et incredulos. Joannes Laurentius Berti, Hetruscus, ord. S. Augustini, scripsit theologiam historico-dogmatico scholasticam, seu libros triginta septem de theologicis disciplinis Petrus Maria Gazzaniga, ord. Praed., in universitate Vindobonensi theologiae professor, exaravit praelectiones theologicas. Joannes Baptista

Gener, Hispanus, Societatis J., composuit theologiam dogmaticam, illustratam dissertationibus historicis et monumentis antiquis. Thomas ex Charmes, ord. Capucinorum, reliquit cursum s. theologiae. Petrus Collet, Vendocinensis, presbyter congregationis Missionis, edidit theologiam moralem universam, institutiones theologicas ad usum seminariorum, scripsit praeterea gallice de sacris mysteriis,de officio divino,de dispensationibus, de indulgentiis, exorcismis, aliis. Edmundus Voit, Societatis J., concinnavit theologiam moralem. Joannes Vincentius Patuzzi, Veronensis, ord. Praed., elaboravit ethicam christianam sive theologiam moralem, pluresque diversi generis tractatus theologicos. Petrus Dens, in universitate Lovaniensi S. Theologiae licentiatus, seminarii Mechliniensis praeses, reliquit theologiam ad usum seminariorum. Eusebius Amort, canonicus regularis ord. S. Augustini, Pollingae in Bavaria philosophiae ac theologiae inter suos professor,dedit supplementum ad lexicon casuum conscientiae J. Pontas, tractatum historico theologicum de indulgentiis, regulas de revelationibus, visionibus et apparitionibus privatis. Josephus Maugis, Namurcensis, ord. S. Augustini, in universitate Lovaniensi theologiae professor, reliquit plures dissertationes editas et tractatus theologicos ineditos.

Inter polemicos et apologistas, qui contra sectarios, dictos Protestantes, contra Jansenistas, Febronianos et incredulos scripserunt, numerantur, M. Gerbert, jam laudatus. Hubertus Hayer, Lotharenus, ord. Minorum, scripsit gallice plures tractatus, nimirum de regula Fidei contra calumnias Protestantium, de apostolicitate Romanae ecclesiae, de utilitate temporali Religionis christianae, de existentia Dei, de spiritualitate et immortalitate animae, de nundinatitia incredulorum sapientiae jactantia; maximam quoque partem habuit in opere periodico cui titulus: Religio vindicata. Philippus Vicaire, doctor Cadomensis, dedit gallice expositionem fidelem et demonstrationem solidam doctrinae catholicae ad Protestantes. Guilielmus Bachuisen, e janseniano catholicus et postea canonicus Brugensis, scripsit apologiam suae secessionis a schismate, acta Z. B. Van Espen, Quesnelli et Erkelii. Petrus Govaerts, vicarius apostolicus Buscoducensis, scripsit opuscula adversus eumdem Van Espen et judices saeculares ejus fautores. Petrus Camillus Almici, Bresciensis, presbyter Oratorii,reliquit considerationes criticas in librum Justini Febronii. Petrus et Hieronymus fratres Ballerini, Veronenses, scripserunt de vi et ratione primatus R. Pontificis, item de potestate ecclesiastica R. Pontificum et conciliorum generalium. Franciscus Antonius Zaccaria, Mediolanensis, Societatis J., dedit Anti Febronium, Anti Febronium vindicatum adversus Febronium ejusque vindicem Theodorum a Palude; defensionem Benedicti XIII, Benedicti XIV, Clementis XIII et sy-

nodi Romanae, anno 1725 habitae, contra P. F. Viatorem; opuscula varia et dissertationes; continuationem episcoporum Cremonensium et alia. Thomas Maria Mamachi, ord. Praed. et sacri palatii magister, in lucem dedit libros duos epistolarum ad Justinum Febronium de legitima R. Pontificis auctoritate; praetensam philosophiam recentiorum incredulorum examinatam et discussam; libros viginti originum et antiquitatum christianarum; annales Ordinis Praedicatorum; scripsit praeterea de animabus justorum in sinu Abrahae ante Christi mortem, de oraculis ethnicorum, de chronologia evangelica, de visione crucis, quae obtigit Constantino M., de moribus et usibus primorum Christianorum, de jure Ecclesiae acquirendi et possidendi bona temporalia. Joannes Pey, canonicus Parisiensis, gallice scripsit opus eruditum de auctoritate utriusque potestatis; item veritatem Religionis christianae probatam deistae; philosophum catechistam et christianum; legem naturalem evangelica explicatam; tolerantiam christianam philosophicae oppositam. J. G. Le Franc de Pompignan, ex episcopo Podiensi archiepiscopus Viennensis, scripsit gallice, velut alii qui sequuntur, quaestiones diversas de incredulitate; incredulitatem convictam per prophetias; Religionem vindicatam ab incredulitate per ipsam incredulitatem. Abraham Josephus de Chaumaix, Aurelianensis, scripsit contra lexicon encyclopaedicum, et librum, cui titulus: judicium ignoti de oraculo novorum philosophorum. Joannes Saas, canonicus Rothomagensis, dedit litteras de eodem lexico. C. J. de Saint-Cyr, canonicus Turonensis, scripsit catechismum ad usum Cacopolis contra sophistas. Claudius Maria Guyon, presbyter Oratorii, scripsit oracula novorum philosophorum contra errores Voltairii. Claudius Adrianus Nonotte, Vesuntinus, Societatis J., exagitavit errores Voltairii, atque in lexico philosophico universa Religionis capita contra incredulos vindicavit. Amatus Henricus Paulian, Nemausensis, Societatis J., concinnavit lexicon philosophico-theologicum contra incredulos. Joannes Franciscus de la Mare, Societatis J., dedit Fidem vindicatam ab omni nota contradictionis cum ratione. Guilielmus Franciscus Berthier, Societatis J., confutavit contractum socialem Joannis J. Rousseauvii, et Encyclopaedistas exagitavit in ephemeridibus Trivoltianis. Laurentius Veith, ejusdem Societatis, Scripturam sacram contra incredulos propugnavit; R. Pontificis primatum et infallibilitatem strenue defendit, confutavitque systema Richerii de ecclesiastica ac politica potestate, et doctrinam Jansenii de geminа delectatione. L. François, Sequanus, cujus extant probationes Religionis a Christo institutae; examen catechismi viri honesti; responsa ad difficultates contra Religionem christianam, a J. J. Rousseau propositas. Gabriel Gauchat, Burgundus, S. T. doctor, reliquit praeter alia epistolas criticas seu a-

nalysin et confutationem variorum scriptorum contra Religionem; concordiam generalem Christianismi cum ratione. Nicolaus Jamin, ord. S. B. e congregatione S. Mauri, in lucem dedit cogitationes theologicas contra vigentes errores. Joannes Baptista Bullet, universitatis Vesuntinae decanus, cujus extant existentia Dei demonstrata ex natura; responsa ad incredulorum difficultates circa Libros sacros; historia propagationis Christianismi, e solis scriptoribus judaeis et paganis deprompta. Ludovicus Berton de Crillon, Avenionensis, in commentariis philosophicis systemata novorum philosophorum exagitavit, et in libro, cui titulus: homo moralis, virtutum honestatem morumque principia defendit. N. S. Bergier, Lothareuus, canonicus Parisiensis, dedit Deismum refutatum per se ipsum; certitudinem Religionis christianae; apologiam ejusdem Religionis; examen materialismi; responsum ad consilia rationabilia contra Voltairii sophismata; tractatum historico-dogmaticum verae Religionis; dictionarium theologicum, quod continet partem theologicam, quam, inita aliquando cum Encyclopaedistis societate, confecit. Gaston de Partz de Pressy, episcopus Bolonlensis, pluribus instructionibus pastoralibus et dissertationibus theologicis Religionem christianam ejusque mysteria defendit, et incredulitatem exagitavit. Claudius Franciscus Regnier, Arvernus, presbyter Congregationis S. Sulpitii, cujus extant certitudo principiorum Religionis contra novos incredulorum conatus, et tractatus, latine scriptus, de Ecclesia. Antoninus Valsecchi, Veronensis, ord. Praed., scripsit italice de fundamentis Religionis et causis impietatis, de veritate Religionis catholico-romanae. Antonius Guénée, canonicus Ambianensis, scripsit epistolas quorumdam Judaeorum ad Voltairium; epistolas Quakerorum ad fratrem suum Voltairium, et commentaria de fertilitate Judaeae.

Antiquitatis et historiae ecclesiasticae studio claruerunt, Thomas Maria Mamachi et J. D. Mansi, de quibus supra diximus. Joannes L. Berti, jam laudatus, reliquit historiam ecclesiasticam sive dissertationes, et breviarium historiae ecclesiasticae, jussu episcopi Gandavensis anno 1831 correctum, expurgatum et auctum. A. H. Berault Bercastel, canonicus Noviodunensis, scripsit gallice historiam ecclesiasticam, in iis quae spectant curiam Romanam, caute legendam. Gabriel Maria Ducreux, canonicus Aurelianensis, dedit gallice saecula christiana seu historiam Religionis christianae. Carolus Franciscus Lhomond, professor in academia Parisiensi, exaravit gallice epitomen historiae sacrae, item ecclesiasticae. Clemens Becker, juris professor in academia Monasteriensi, reliquit historiam ecclesiasticam practicam, quae explicit cum saeculo XV. Franciscus Foscari, senator Venetus, publicavit thesaurum antiquitatum sacrarum. Franciscus Xaverius Manhart, OEnipontanus, Societatis J., dedit antiquitates

Christianorum, et dissertationes theologicas de indole, ortu, progressu et fontibus sacrae doctrinae. Nicolaus Antonelli, Urbinensis, R. E. cardinalis, edidit dissertationem de titulis, quos S. Evaristus papa presbyteris in urbe distribuit, et vetus missale romanum, praefationibus notisque illustratum. Marcus Heinsitz, jesuita Germanus, auctor est Germaniae sacrae. Sigismundus Galles, collegit annales ecclesiasticos Germaniae. Daniel Farlatii, e Bononiensi Patavinus professor, auctor est Illyrici sacri. Franciscus Adrianus Pluquet, canonicus Cameracensis, edidit gallice dictionarium haeresum, errorum et schismatum. Marius Guarnacci, pontificius praelatus domesticus, concinnavit vitas Pontificum et Cardinalium ab anno 1670 usque ad 1730. Albanus Butler, Anglus, collegit vitas Sanctorum, quas in gallicum vertit notisque illustravit Joannes Franciscus Godescard, canonicus S. Honorati Parisiis. Michael Angelus Marin, Massiliensis, ord. Minimorum, edidit praeter alia, acta Martyrum, et vitas eremitarum Orientis. Antonius Touron, ord. Praed., publicavit gallice historiam virorum illustrium sui Ordinis, vitas S. Dominici et S. Thomae Aquinatis, alia. Joannes Benedictus Mittarelli, Venetus, Camaldulensis, una cum J. D. Castadoni collegit annales sui Ordinis.

Cathol. stat. in Anglia 72. Interim posterioribus hujus saeculi annis Catholici in terris haereticorum mitiorem conditionem majoremque tolerantiam nacti sunt. Quamvis per pacem, anno 1763 Versaliae inter gallicanum et anglicanum gubernia confectam, Canada seu Nova-Francia et Granata Americae septentrionalis, in quibus Religio catholica dominabatur, fuerint concessae Anglis, Catholici tamen iisdem ac antea ibi juribus potiti sunt. In Anglia anno 1778, supplicantibus Catholicis, praesertim Hibernis, camerae communis et superior leges iniquas, a Guilielmo rege III contra illos latas, abrogarunt, eisque jus haereditatis et emptionis restituerunt: quae decreta confirmavit Georgius rex III. Hac concessione exasperati Catholicorum hostes, in pluribus civitatibus se contra papismi, ut dicebant, progressum consociarunt, et populares violentias in Catholicos excitarunt. Verumtamen honestiores inter ipsos dissidentes, multique ex utraque camera et concilio regio istas violentias reprobabant, et de mitiganda Catholicorum conditione consentiebant. Catholicis continuo Religionis libertatem juriumque civilium usum petentibus, anno 1791 decreto utriusque camerae concessum est, ut aedes sacras ad celebranda divina officia et scholas ad instituendam juventutem erigere possent. Anno 1793 Hibernis catholicis etiam concessa est vox activa in electionibus civilibus et admissio ad munera publica, exceptis triginta supremis. Quum ultimis hujus saeculi annis causa persecutionis, in Gallia contra Religionem excitatae, ingens episcoporum et sacerdotum multitudo e Gallia confugisset

in Angliam, non tantum catholici, sed etiam acatholici Angli, proceres, ipsumque guberuium iilis magna cum liberalitate succurrerunt. Illi non tantum animum gratum sibi benefacientibus praebuerunt, sed sua pietate sanctaque vivendi ratione bene multas insitas contra Religionem catholicam opiniones ex Anglorum animis evellerunt, varia sacella, scholas et xenodochia erexerunt, pluresque Anglos ab haeresi ad Ecclesiae sinum reduxerunt.

In Borussia Fridericus rex II, quum, occupata Silesia, plura catholicorum millia sub suam potestatem accepisset, non solum illis, sed etiam his, qui in caeteris suis terris et specialim Berolini vivebant, liberum Religionis suae exercitium multaque jura civilia concessit. **Borussia**

In Suecia etiam, ubi a duobus saeculis et amplius publicum Religionis catholicae exercitium fuerat proscriptum, hoc ipsum cum potestate erigendi ecclesias anno 1781 catholicis concessum est, sed cum magnis restrictionibus, inter quas hae erant, ut nullas scholas haberent, nullos libros, in quibus eorum Religio exponeretur, typis mandarent, quivis indigena, qui a lutherana religione deficeret, jure civitatis privatus in exilium mitteretur, nemo, a lutherana religione alienus, ad munus aliquod publicum vel inter regni ordines admitteretur. Tunc Pius papa VI vicarium apostolicum in Sueciam misit, qui spirituales catholicorum indigentias curaret. Plerique autem catholici in Suecia sunt vei peregrini vel posteri peregrinorum, et potissimum Holmae atque Gothenburgi et in eorum viciuia degunt. **Suecia**

In Dania catholici hac aetate nondum tolerabantur. Recentiori tamen tempore ieges contra eos latae, multum mitigatae sunt, liberumque Religionis exercitium iis Hafniae et in aliis quibusdam locis concessum. **Dania**

In Polonia Religionis catholicae prosperitas impedita fuit tum domesticis Polonorum dissidiis tum bellis, quibus Russi supremum suum dominium in Polonia stabilire moliti sunt. Anno vero 1772 et sequenti Catharina II, imperatrix Russiae, Maria Theresia augusta, seu potius filius ejus Josephus imperator II, et Fridericus II, rex Borussiae, regnum Poloniae ita diviserunt, ut domus Austriaca haberet magnam partem Russiae rubrae, nimirum palatinatus Leopolis et Belzae; Russi possiderent Livoniam polonicam, partem Volhiniae, magnamque partem Russiae albae in Lithuania; Borussi vero Prussiam polonicam, seu Pomeraliiam, Mariaeburgum, Culmiam et Warmiam; reliquas provincias conservaret Stanislaus Augustus II, rex Poloniae. Has ipsas posteriores provincias eadem tria guberuia anno 1795 rursum inter se diviserunt, regnumque Polonicum aboleverunt. Interim in omnibus provinciis Polonicis, sive a Borussico et Russico sive ab Austriaco gubernio occupatis, catholicis liberum Religionis suae **Polonia**

Digitized by Google

exercitium assertum est. Verumtamen Catharina II, quamvis catholicos ritus latini toleraret, Grecos unitos in Lithuania, Volhinia, Podolia, aliisque veteris Poloniae provinciis, multifariis vexis tentavit, eorum ritum sub poena exilii proscripsit, ecclesias sacerdotibus schismaticis tradidit, fideles ad frequentanda horum sacra compulit; quo effectum est, ut plura millia catholicorum ritus graeci fallacibus promissis, minis et violentiis cesserint atque ab unitate ad schisma defecerint, plurimi in Siberiam fuerint relegati, multi ad ritum latinum transierint.

Josephi II innovat. 73. Josephus imperator II, qui abolendo Polonico regno operam contulit, anno 1765 patri suo, Francisco I, in imperio, et anno 1780 matri suae, Mariae Theresiae, in Hungariae et Bohemiae regnis aliisque domus Austriacae statibus successerat. Princeps inquietus, turbulentus et novitatum amans, ad innovandam rem ecclesiasticam edicta edictis cumulavit. Ut aliqua e multis commemoremus: liberam episcoporum cum Apostolica Sede relationem impedivit; placetum regium pro omnibus bullis, brevibus aut rescriptis pontificiis praescripsit; episcopis prohibuit, ne deinceps facultates quinquennales a Pontifice peterent, mandans, ut ipsi dispensationes, per eas sibi indultas, propria auctoritate concederent, eademque auctoritate a casibus, Pontifici reservatis, absolverent; rem matrimonialem propria lege definiens, plura canonica matrimonii impedimenta vel restrinxit vel abrogavit, alia nova constituit, judiciumque de causis matrimonialibus, ecclesiastico foro ademptum, saeculari tradidit; immunitatem clericorum realem et personalem sustulit; permulta utriusque sexus monasteria suppressit; quamplurima circa bona ecclesiastica, clericorum officia, ordinem divini officii praescripsit; diversas processiones et peregrinationes sacras ac spirituales confraternitates abrogavit; ad formandos clericos seminaria, ab episcopis independentia, erexit, eorumque cathedras neotericis theologis et canonistis tradidit.

Plures quidem episcopi, cardinalis Migazzi archiepiscopus Viennensis, cardinalis Bathiani archiepiscopus Strigoniensis et primas Hungariae, cardinalis de Frankenberg archiepiscopus Mechliniensis, doctores Lovanienses, aliique contra noxias novitates libellos supplices ad imperatorem dederunt. Praelatorum expostulationibus suas addidit nuntius apostolicus apud aulam Viennensem. Verum Josephus praelatorum preces et monita sprevit, pluresque eorum dure redarguit.

Pius papa VI pluribus litteris imperatorem ad meliorem mentem revocare frustra conatus, anno 1782 iter Viennam ad imperatorem suscepit. Imperator Pontificem honorifice excepit. Pastore optimo cum lacrymis expostulante de malis Ecclesiae illatis, Josephus decreta sua benignius interpretatus est, nonnulla temperavit, multa spopondit, et post familiaria unius mensis colloquia Pontificem honorifice dimisit.

Pius papa Viennam tendens, illic commorans, et Romam revertens, tot tantisque populorum, catholicorum et acatholicorum, cujuscumque conditionis, undique confluentium, venerationis et admirationis significationibus honoratus est, ut fidem pene superent. Romam redux, conceptam animo spem cum sacro Cardinalium collegio communicavit. Sed spes non fuit diuturna; imperator enim, ad consilia sophistarum, praesertim ministri sui de Kannitz, mobilis, innovationes suas persequi non destitit[1].

74. Josephus II non tantum in suis statibus rem ecclesiasticam perturbavit, sed alios etiam principes ad innovationes, ecclesiarum juribus, paci et prosperitati adversas, excitavit. In primis fovit protexitque dissidia, inter quatuor metropolitanos Germaniae et Apostolicam Sedem exorta de nuntiaturis. RR. Pontifices jam inde a temporibus confusionum et turbarum, quas haereses lutherana et calviniana in partibus Germaniae produxerant, nuntios constituere consueverant Coloniae, Bruxellis et Lucernae, instructos certis juribus et privilegiis. Anno vero 1769 tres electores ecclesiastici, Coloniensis, Moguntinus et Treverensis metropolitae, imperatori obtulerunt triginta gravamina contra Sedem Apostolicam, postulantes, ut nullae deinceps causae ad eam ejusve nuntios deferrentur, quin imo nuntiaturae penitus abrogarentur. Cumque anno 1785, postulante Theodoro electore Bavarico, Pius papa VI novam nuntiaturam pro ejus terris creasset Monachii, iidem tres electores metropolitae et metropolita Salisburgensis novas expostulationes contra nuntiaturas ad imperatorem detulerunt. Hi quatuor metropolitae erant Maximilianus Coloniensis, frater Josephi II, qui novitati deditus, in universitate Bonnensi theologicas cathedras neotericis credidit, Fridericus d' Erthal Moguntinus, Maximiliano simillimus. Clemens Saxoniae Treverensis, vir pius, sed aliorum consiliis excitatus; Hieronymus de Colloredo Salisburgensis, notissimus instructione pastorali, quam anno 1782 contra imagines aliosque christianos usus edidit.

Lis de nuntiatur. German. an. 1785

Josephus II, promulgato die 12 octobris 1785 edicto, nuntios apostolicos in Germania omnis jurisdictionis exercitio, quo in casibus, pro quibus alias ad Apostolicam Sedem recurrendum erat, constanter usi fuerant, interdixit, suumque auxilium quatuor praefatis metropolitanis promisit. Hi imperatoris rescriptum clericis suis significaruut, eisque prohibuerunt, ne cum Zolio, archiepiscopo Atheniensi, quem Pius VI nuntium Monachii creavat, neque cum Bartholomaeo Pacca, archiepiscopo Damiatae et

---

[1]) Blanchard, *Précis historique de la vie et du pontificat de Pie VI*; item, *Histoire civile et religieuse de Pie VI, par un Français catholique romain*; De Gerlache, *Histoire du royaume des Pays-Bas*, introduction.

novo apud Coloniam nuntio, communicarent, nec ullas litteras pontificias sine consensu vicariatus reciperent. Brevi post iidem metropolitae quatuor viros deputarunt ad aquas Emsenses, qui novam pro Germania ecclesiastici regiminis formam componerent.

Congressus Emsensis

Hi quatuor deputati mense augusto 1786 indicato loco convenerunt, et viginti tres articulos confecerunt, quibus pene totus hierarchicus Ecclesiae status, divinitus institutus, servatusque inde a S. Bonifacio in Germania ecclesiastici regiminis ordo convellebantur. In iis enim asserebatur, Christum Apostolis eorumque successoribus episcopis immediate concessisse illimitatam potestatem ligandi et solvendi, pro quocumque casu ac persona; proinde recursum ad Romanam Sedem esse abrogandum ; episcopos propria auctoritate dispensare posse in omnibus casibus, quos usus Apostolicae Sedi reservarat, in impedimentis matrimonium dirimentibus, in votis solemnibus; ideoque facultates quinquennales non amplius a Pontifice esse petendas; dispensationes quascumque ab episcopo ordinario esse concedendas; decreta pontificia sine episcopi consensu nec promulganda nec obligatoria habenda ; nuntiaturas penitus abrogandas; abolendas etiam exemptiones monasteriorum, nisi ab imperatore confirmatas; abolendum quoque juramentum, quod episcopi Pontifici praestant; in pluribus aliis punctis constitutionem ecclesiae Germanicae esse reformandam, vel nationali concilio vel imperiali provisione. Quos articulos quatuor metropolitae ratos habuerunt, et ad imperatorem, ut eosdem confirmaret, miserunt. Rescripsit imperator, se quidem ad praestandum eis auxilium esse paratum, sed articulos Emsenses executioni mandari non posse sine praevio consensu episcoporum suffraganeorum, exemptorum, et principum, in quorum territorio eorum dioeceses extendebantur. Iste consensus non fuit impetratus; episcopi suffraganei principiis suorum metropolitarum minime consenserunt, et in suis cum Apostolica Sede ejusque nuntiis relationibus perseverarunt; elector Bavaricus nuntium Monachii conservavit.

Die 30 novembris 1786 archiepiscopus Damiatae et apostolicus nuntius Coloniae, de mandato Pii VI ad omnes trium electoratuum parochos epistolam encyclicam dedit, qua nullas declaravit dispensationes, quas metropolitae in impedimentis, matrimonium dirimentibus, propria auctoritate concedebant. Hanc declarationem confirmavit Pius Papa VI, et temerarios ausus praedictorum metropolitarum graviter redarguit, omniaque, quae ad apostolicas nuntiaturas spectant, solide et copiose tractavit in responsione ad eosdem metropolitas.

Tunc Clemens Trevirensis et Fridericus Moguntinus se Apostolicae Sedi submiserunt, articulis Emsensibus renunciarunt, et necessarias facultates a Pontifice petierunt. Maximilianus Colo-

niensis et Hieronymus Salisburgensis diutius in temerariis suis ausibus perstiterunt. Paulo post, tum motibus in Belgio excitatis et morte Josephi imperatoris, tum generali rerum conflagratione in Galliis coepta, conceptae in congressu Emsensi innovationes disparuerunt. Quin imo iidem ipsi metropolitae electoratibus suis privati, sedibus suis ejecti, et in exilium acti sunt[r].

75. Multa etiam in rebus ecclesiasticis innovanda suscepit Leopoldus, magnus dux Hetruriae, fratris sui Josephi II exemplo et Scipionis Ricci, episcopi Pistoriensis et Pratensis, consiliis excitatus. Is quoque causas matrimoniales litesque de beneficiis ecclesiasticis ad forum civile transtulit, incrementum bonorum ecclesiasticorum cohibuit, confraternitates spirituales sustulit, processiones et divini cultus ac caeremoniarum pompam depressit, multa monasteria suppressit, sublataque exemptione, residuorum nexum cum praepositis extraneis dissolvit, alia plura similia constituit. Deinde rem ecclesiasticam amplius reformaturus, anno 1785 synodos dioecesanas in singulis Hetruriae episcopatibus indixit, quae essent velut praeparationes ad futurum concilium nationale, in quo reformatio, a duce intenta, communibus episcoporum suffragiis decerneretur. Articulos quinquaginta septem, continentes res, in quibus reformationem desiderabat, ad singulos episcopos misit, ut de iis in synodis dioecesanis praevie deliberaretur. Articuli isti potissimum concernebant cultum divinum publicum, disciplinam clericorum et regimen ecclesiasticum.

Leopoldi innovat. in Hetrur.

Ducis mandato lubens paruit Scipio Ricci, episcopus Pistoriensis, et anno 1786 synodum Pistoriae habuit, ad quam, de clero suo diffidens, plures extraneos, novitatis genio imbutos, vocavit. Convenerunt cum eo ducenti et triginta quatuor parochi, sacerdotes et theologi. In ea non solum articuli, supra a principe propositi, approbati sunt, sed etiam plura decreta, tum Fidei tum disciplinae Ecclesiae contraria. Inter alia in iis asserebatur, postremis his temporibus veritates religiosas, quae sunt basis fidei christianae et moralis doctrinae, esse generaliter obscuratas; potestatem a Deo datam esse Ecclesiae, communicandam pastoribus, qui sunt ejus ministri; R. Pontificem esse caput ministeriale; episcopum a Christo accepisse omnia jura necessaria pro bono dioecesis suae regimine, eaque, si sibi per contrarias consuetudines, exemptiones, reservationes fuerint subtracta, recuperare debere; parochis in synodo dioecesana idem ac episcopo jus et votum decisivum competere; indulgentiis non nisi poenas canonicas remitti; reservationem casuum conscientiae esse abrogandam; excommunicatio-

Synodus Pistoriens.

r) *Responsio SS. P. Pii VI ad metropolitanos Moguntinum, Trevirensem, Coloniensem, et Salisburgensem super nuntiaturis apostolicis; Memorie storiche di monsignor Bartolommeo Pacca;* De Feller, *Le véritable état du differend entre le nonce apostolique de Cologne et les trois électeurs ecclésiastiques;* item, *Coup d'oeil sur le congrès d'Ems.*

Digitized by Google

nem non habere nisi externum effectum; potestatem statuendi impedimenta, matrimonium dirimentia, esse apud imperantes civiles, et ex eorum indulgentia Ecclesiam illa hactenus esse usam; liturgiam in lingua vernacula et clara voce celebrandam. Alia plura, Baji, Jansenii, Febronii sententiis conformia, in ejusdem synodi decretis reperiuntur.

Conventus Florentin. an. 1787

Synodos etiam coegerunt episcopi Collensis et Aretinus, sed quae tantum strepitum non excitarunt ac Pistoriensis. Caeteri episcopi Hetruriae quinquaginta septem articulos, a Leopoldo duce propositos, privatim discusserunt, suasque sententias ad eum transmiserunt. Quum vero episcoporum sententiae inter se essent admodum diversae, Leopoldus dux anno 1787 omnes suos episcopos convocavit Florentiam. Convenerunt tres archiepiscopi et quatuordecim episcopi cum suis consiliariis. Illi in variis congregationibus tum articulos a duce propositos tum decreta Pistoriensia discusserunt; in paucis consenserunt, in aliis dissenserunt ab invicem; multa diversimode mutarunt, alia rejecerunt. Leopoldus et Ricci spe sua frustrati, conventum dissolverunt; verumtamen conventus acta sub totius synodi nomine, cum sanioris et majoris ejus partis contemptu, typis mandarunt, quae Sedes Apostolica in indicem librorum prohibitorum retulit.

Non obstantibus R. Pontificis reclamationibus, Leopoldus varia pseudo reformatoria decreta executioni mandabat. Quapropter Pius VI episcopis, a Leopoldo denominatis, canonicam institutionem negavit; hic vero legatum suum Roma avocavit, et nuntium apostolicum jurisdictionis suae exercitio interdixit. Anno 1790 Leopoldus in locum fratris sui, Josephi II defuncti, ad imperium et gubernacula monarchiae austriacae evocatus, ducatum Hetruriae cessit filio suo Ferdinando. Tunc concordia et pax in Hetruria sensim redierunt. Ricci Pistoria ejectus fuit. Pius VI acta conciliabuli Pistoriensis diligenter discuti jussit, deinde per bullam solemnem, *Auctorem fidei*, datam 28 augusti 1794, ea ipsa acta et excerptas ex iis octoginta quinque propositiones, accommodatis cuique propriis qualificationibus, damnavit. Demum Ricci se episcopatu abdicavit, et anno 1805 Florentiae ad pedes Pii papae VII, e Gallia Romam redeuntis, provolutus, errores suos detestatus est et bullae *Auctorem fidei* assensit[1].

Eccl. stat. in Sicilia

76. Etiam in utraque Sicilia Tanucci, primarius Ferdinandi regis IV administer, multigenas et diuturnas RR. Pontificibus, Clementi XIII, Clementi XIV et Pio VI, vexationes suscitavit. In primis sub Clemente XIII ea in regione constitutum est, ut tam episcopatus quam caetera beneficia, fundis instructa, quae omnia hactenus a Pontifice conferebantur, in posterum a rege conferrentur. Anno 1776 prohibitum est, ne quis concessiones et dispen-

[1]) *Collectio brevium Pii VI; Histoire de Pie VI;* Blanchard, *Précis hist. de la vie* etc. *de Pie VI.*

sationes, speciatim in re matrimoniali, a Sede Apostolica peteret, sed omnes ejusmodi dispensationes ab episcopis concederentur. Anno 1779 proventus, qui intercalares dicuntur, beneficiorum vacantium Pontifici denegati sunt, et constituti administratores laici, qui istos proventus, deductis expensis, inter pauperes distribuerent. Anno 1788 etiam asturco et census vasalliticus tradi desierunt.

Pius Papa VI, tum expostulationibus tum monitis et scriptis jurium suorum defensionibus, regis administros ad aequiorem mentem reducere tentavit, sed frustra. Praeterea episcopis, a rege denominatis, confirmationem negavit; vice versa rex nominatos a Pontifice admittere noluit; unde factum est, ut progressu temporis ultra quinquaginta episcopatus vacarent. Anno 1786 Pontifex legatis Neapolim missis, dissensiones tollere iterato, sed frustra, tentavit. Tandem anno 1790, cum aula Neapolitana erga Apostolicam Sedem aequiora consilia admisisset, conventio inter utramque partem inita est, qua statutum, ut loco census vasallitici quivis rex regnum adiens B. Petro offerret quingenti millia nummorum scutatorum; concessiones et dispensationes, ut antea, ab Apostolica Sede peterentur; Pontifex minora beneficia conferret, sed solis regi subditis, et ad episcopatus eligeret unum e tribus candidatis, a rege proponendis[1].

77. In Lusitania administer de Pombal sub imbecilli rege Josepho I rerum ecclesiasticarum statum susque deque vertit; varias congregationes religiosas suppressit; episcopos arbitrio suo subdidit et obsistentes e sedibus pepulit; novarum doctrinarum propagationi favit, earumque magistris cathedras credidit; Apostolicae Sedi in omnibus adversatus est. Anno vero 1777 Josepho rege mortuo, et de Pombal in exilium ejecto, sub Maria Francisca Elisabetha regina, Josephi I filia, quae nupsit Petro III, ordo restitutus est, concordia cum Apostolica Sede integrata, nuntio apostolico et patriarchae Olisipponensi prisca jura et privilegia reddita, pluresque congregationes religiosae restitutae. **Eccl. stat. in Lusitan.**

78. Interea Josephus imperator II in Belgio perinde ac in aliis suis statibus, studium innovandi sacra et civica prosequebatur. Illic etiam edicta edictis addidit contra ecclesiasticas libertates et immunitates, contra Ordines religiosos, contra Belgarum jura ac privilegia. Cum vero Belgae patriis usibus et privilegiis, praesertim Religioni catholicae essent addictissimi, imperator suis innovationibus eos graviter offendit, et generales querelas excitavit. Nihilominus Josephus in male coeptis pergens, 16 octobris 1786 decretum dedit, quo, suppressis episcoporum seminariis, pro toto Belgio generale seminarium creavit Lovanii, et episcopis atque monasteriorum superioribus districte prohibuit, ne deinceps quemquam ad ordines sacros aut vota religiosa ad- **Stat. rer. in Belgio**

[1]) *Histoire de Pie VI;* Blanchard, l. cit.

mitterent, nisi annis quinque iu eo seminario lectiones frequentasset. Haec res profecto episcoporum juribus erat opposita; quorum formido juste aucta est, ex quo cognoverunt professores ad cathedras seminarii generalis nominatos. Vix lectiones 1 decembris 1786 incoeptae erant, quum novae doctrinae, in iis explicatae, omnibus bonis timorem injecerunt. Ipsi alumni, a magistrorum doctrinis abhorrentes, clamoribus, tumultu, minisque collegium repleverunt. Die 18 decembris tranquillitas militari manu restituta est; sed brevi post plerique alumni seminarium deseruerunt. Anno sequenti, 1 januarii, imperator aliud decretum dedit, quo in provinciis Belgicis et judiciarius et administrativus ordines reformabantur.

Haec omnia non solum praelatorum ecclesiasticorum et statuum reclamationes, sed etiam populares querelas excitarunt. Provinciarum gubernator Murray rem ita componere conatus est, ut, restituto prisco ordine, nova decreta suspenderentur. Verum imperator haec temperamenta reprobavit, gubernatorem revocavit et in ejus locum misit comitem Trautmansdorf, cui mandata stricta dedit, ut decretorum suorum, speciatim de seminario generali, executionem urgeret. Quapropter, non obstantibus cardinalis de Franckenberg, archiepiscopi Mechliniensis, et aliorum praesulum ad imperatorem commentariis, lectiones in seminario generali rursum incoeptae sunt, sed non sine tumultu. Cardinalis de Franckenberg Lovanium profectus, professorum doctrinam, praesertim de auctoritate Ecclesiae et juribus Apostolicae Sedis, exploravit, eam declaravit non orthodoxam, et una cum episcopis Namurcensi, Antverpiensi, Iprensi, et Brugensi contestatus est, se alumnos suos ad seminarium istud mittere non posse.

Quum vero imperator nullam commentariorum et expostulationum praesulum et statuum seu ordinum rationem haberet, Belgae ad publicam resistentiam motusque proruperunt. His perterritus Josephus, 14 augusti 1789, dioecesana seminaria restituit, clericisque haec vel Lovaniense adeundi optionem dedit. Verum serius reparandi mala consilium iniit. Belgae Josephum imperandi sibi jure dilapsum declararunt, arma capessiverunt; status publici Bruxellis congregati sunt, et caesarei milites atque gubernatores provincias deserere coacti.

Eodem tempore Hungari, Lombardi et Tirolenses ad motus proruperunt. Turcae etiam bellum instaurarunt. Josephus II ad angustias redactus, intercessum communis fidelium patris, Pii VI, cui tot antea molestias suscitarat, implorare coactus est. Pontifex injuriarum immemor, 23 januarii 1790 litteras dedit ad praelatos Belgii[1]. At inter bellorum strepitus vox patris ad excitatos Belgarum animos non penetravit. Paulo post, nempe 20

---

[1]) *Collect. brevium*, in append. part. III.

februarii.Josephus II moerore confectus obiit. Ei successit Leopoldus II, frater ejus, antea dux Hetruriae; qui pacem cum Turcis composuit; multa a fratre suo innovata correxit, et Belgas, jam inter se dissociatos, ad obsequium reduxit, sed 1 martii 1792 vita excessit. Hunc excepit Franciscus II, filius ejus, sub quo demagogi Franci provincias Belgicas occuparunt[1].

79. In Gallia respublica ecclesiastica et civilis in tristem statum erat conjecta. Ludovico regi XV, anno 1774 defuncto, successit Ludovicus XVI, princeps optimus et melioribus temporibus dignus, qui toto regni sui tempore cum tempestatibus luctatus est ea moderatione, quae plerisque modum excedere visa est. Funestas suppressionis Societatis Jesu in Gallia sequelas jam praesentiebant quique probi et religiosi; juventus enim, quae antea in collegiis Jesuitarum christianis principiis et moribus, simul ac litteris bonisque artibus et disciplinis, instituebatur, nunc commissa fuit praeceptoribus mercenariis et sophistis. Irreligionis genius magis magisque propagabatur, societates secretae multiplicabantur, scripta irreligiosa disseminabantur. Clerus anno 1775 Parisiis consueta comitia celebrans, supplex monitorium regi obtulit contra impietatis progressus ejusque funestos tum societati tum Religioni effectus; sed quum rex circumdatus esset a ministris, novis doctrinis magis quam Religioni deditis, cleri preces optato effectu fuerunt frustratae. Tunc clerus instructionem edidit encyclicam ad omnes fideles, in qua salutares Religionis effectus et funestas irreligionis sequelas exposuit; eos, qui ab avita et divina hac Religione deflexerant, ad cordis conversionem, alios ad perseverantiam hortatus est. Praeterea varia incredulorum scripta proscripsit. Anno 1780 Clerus rursus in comitiis de impediendis irreligionis progressibus egit, novaque monita ad regem dedit, in quibus querebatur de licentia, qua perversa scripta propagabantur, de adempta episcopis celebrandi synodos libertate, de suppressione plurium coenobiorum, de imminenti regiminis et Religionis subversione. Verum perversi consiliarii expostulationes cleri ceu vanos timores habendos esse, regi suaserunt.

Stat. rer. in Gallia

Interim non religiosae tantum, sed etiam civilis independentiae genius, libertatis amor, novique regiminis cupido diversas hominum classes invaserant. Non solum religiosa pietas in multorum animis refrigerat, sed etiam hierarchicus regiminis publici ordo, unio et vincula magis magisque dissolvebantur. Tandem generalis rerum conflagratio, a multo jam tempore praeparata, erupit; cujus sequelae, quum fuerint gravissimae, ab illius initiis novam epocham deducimus[2].

[1]) De Feller, *Recueil des représentations, protestations et réclamations*, 8 vol. in-8; De Gerlache, *Histoire du royaume des Pays-Bas*, introduction.

[2]) De Saint-Victor, *Tableau hist. de Paris*, t. IV, part. 2; De la Mennais, *Réflexions sur l'état de l'Église pendant le XVIII siècle*.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

EPOCHA DECIMA TERTIA

A PUBLICA RERUM IN GALLIIS SUBVERSIONE USQUE AD PRÆSENTEM ÆTATEM, 1789-1846.

PROOEMIUM

NARRANDA nunc est generalis rerum conflagratio, quae anno 1789 in Galiis orta, velut virga furoris Domini, propter populorum et principum peccata excitati universam Europam percussit. Tanta sub epochae hujus initia tempestas contra Ecclesiam et societatem excitata est, ut saevior post hominum memoriam vix nota sit. Impietas sub specioso philosophiae nomine quaquaversum palmites suos extendit, depressoque Religionis imperio, disruptis societatis vinculis, laxatis licentiae habenis, longe lateque dominata est; respublica sacra et civilis persecutionibus saevis cruentata, factionibus sibi invicem infensis quassata, bellis teterrimis concussa: Tales fuerunt incredulae sophiae effectus atque sequelae. Non tantum in Gallia, sed qua late anarchiae Francicae auctores et fautores victricia arma protulerunt, Religio fuit proscripta; ministri ejus carceribus mancipati, necati vel in exilium ejecti; Ordines religiosi suppressi, eorumque bona nationi adjudicata; dies festi abrogati; veri Numinis cultus abolitus; sacrum humanae redemptionis signum dejectum; altaria eversa; templa spoliata, destructa, impio cultu profanata; ipse Christi in terris vicarius, Pius papa VI, in se suisque cardinalibus, praelatis et subditis, saturatus opprobriis, sede sua avulsus, in Hetruriam, deinde in Galliam abductus. Uno verbo, tanta tempestas in Ecclesiam saeviit, totque procellis navicula Petri fuit agitata, ut jam impii triumphos agerent, et Pium VI paparum ultimum esse, laetabundi occinerent.

Verum cum periculum ingravesceret, et jam mergenda videretur navicula, opem tulit qui semper Ecclesiae adest, Christus Dominus, dejectisque nubibus, motos composuit fluctus. Pius VI in exilio moritur; sed Gallorum exercitu a Russis et Austriacis Italia ejecto, Pius VII cathedram Petri conscendit; ordo publicus in ipsa Gallia redit; Religionis exercitia restituuntur; mala Ecclesiae illata reparantur.

Attamen idem princeps, qui in Gallia restituendo Religionis exercitio operam contulerat, ut populi animos et summum imperium sibi conciliaret assereretque, firmato suo principatu, Ecclesiam ejusque Pontificem opprimere et vexare coepit; conven-

tiones cum Apostolica Sede initas, arbitrariis interpretationibus violavit; leges Evangelii praeceptis oppositas sancivit; novis continuo immodicis et captiosis petitionibus Pontificem lacessivit; pontificiae ditionis civitates, ipsam Romam, occupavit; patrimonium R. ecclesiae imperio Francico adjunxit; Pontificem his injustitiis, ut muneris sui erat, resistentem, in Galliam captivum abduxit,et per lustrum integrum multigenis modis divexavit.

Quum sic rursum, Pontifice captivo, Cardinalibus dispersis, episcopis, qui pro domo Dei stabant firmi, ejectis,Ecclesia periclitaretur, adjutrix Dei providentia coronam de capite persecutoris dejecit. Pontifex libertate donatus,ingenti cum plausu et veluti universi orbis christiani manibus portatus, Romam rediit,et perturbatum ecclesiarum statum composuit.

1. Ludovicus XVI,rex Galliae,contrariis sibi curiarum et congregatorum procerum studiis lacessitus, demum anno 1788 consensit,ut generales regni status seu comitia Versaliis congregarentur ad sublevandas publicas indigentias, seu componendas publicae oeconomiae rationes.Magni inde per provincias motus excitati sunt in eligendiis iis, qui ad comitia legarentur, magnique inter clerum, nobiles et tertium ordinem conflictus.Comitia incboata sunt 5 maii 1789. Convenerant e clero quadraginta septem episcopi, triginta quinque abbates aut canonici, ducentum et octo parochi,ex ordine nobili ducentum et septuaginta viri,et e tertio ordine nonaginta et octo supra quingentos.Ordo tertius jam pridem contra cleri et nobilium ordines excitatus, partes suas in eorum detrimentum augere studuit.In nobilium ordine non pauci erant, pseudo sophiae et innovationibus dediti.E clero etiam,praesertim secundi ordinis,plures,aut jansenianis principiis imbuti aut promissis fucatis decepti vel ambitionis vel novitatis animo excitati, ad comitia properarunt. Unde coetus hujus noxios effectus praesagiebant quique prudentiores. Comit. gen. in Gallia an. 1789

Tertii ordinis delegati, qui duos reliquos ordines numero superabant, brevi post effecerunt, ut comitia, sublatis ordinum distinctione et privilegiis, in congregationem nationalem commutarentur, in qua decreta votorum pluralitate conderentur. Tunc sublata civium distinctione et abolitis cunctis privilegiis, decretum est, communem omnibus et singulis esse libertatem et jurium aequalitatem, summum autem jus esse apud nationem, cujus nomine se congregatos dicebant. Mox seditiosas demagogorum in congregatione nationali orationes secuti sunt seditiosi in urbibus moti. Rebellionis signum datum est Parisiis, ubi varia loca a tumultuante plebe occupata sunt,domus depraedatae,nonnulli magistratus et milites occisi. Die 6 octobris seditiosi, congregationis nationalis patrocinio freti et consiliis excitati, necatis palatii regii custodibus, Ludovicum XVI Versaliis abduxerunt Parisios, quo etiam congregatio nationalis se transtulit. Eodem

tempore in provinciis seditionis motus contra legitimam auctoritatem instaurati sunt.

Interim sic dicti nationis deputati, probioribus inde discedentibus, tum contra regiam auctoritatem tum contra Religionem decreta decretis cumulabant. Cultuum libertas et omnibus sine Religionis discrimine eadem jura civilia ac politica fuerunt asserta, decimae abolitae, omnia bona ecclesiastica nationi adjudicata magnaque ex parte vendita, omnes in toto Francorum territorio Ordines religiosi suppressi, vota monastica, veluti nativae libertati contraria, abolita, religiosi utriusque sexus e coenobiis pulsi, eorumque bona nationi addicta. Contra quae aliaque decreta plures quidem deputati, praesertim ex episcopis, reclamarunt, sed demagogi et numero et audacia praevalebant.

Constitutio cleri an. 1790

2. Eadem ratione anno 1790 decreta est sic dicta Constitutio civilis cleri, qua ecclesiae Gallicanae cum Romana communio rumpebatur, illaque in tetrum schisma conjiciebatur. Ista constitutione, destructis centum trigiuta quinque sedibus episcopalibus, quae in Gallia existebant, secundum praefecturarum numerum et circumscriptionem novae octoginta quinque episcopales sedes, inter quas decem metropolitanae, creabantur; declarabantur hae sedes ab omni auctoritate extranea independentes; ecclesiae cathedrales, suppressis capitulis et beneficiis, commutabantur in paroecias, quibus praeessent episcopi cum certo vicariorum numero; praescribebatur nova parochiarum circumscriptio; episcoporum et parochorum electiones committebantur iis ipsis, quibus jus erat eligendi magistratus civiles, eademque ac pro his praescribebatur electionis forma; episcoporum electorum confirmatio seu institutio postulanda erat a metropolita vel seniore episcopo. Vacante sede episcopali, jurisdictio asserebatur primario vicario episcopali; parochis jus fiebat eligendi suos vicarios e presbyteris dioeceseos sine ulla episcoporum approbatione; episcopi electi ante suam consecrationem jurejurando promittere cogebantur fidem nationi et legi, et adhaesionem ad constitutionem, a congregatione nationali decretam et a rege acceptatam; idem juramentum praescribebatur parochis electis. Alia plura, tum doctrinae tum disciplinae Ecclesiae contraria, in eadem constitutione statuebantur. Ludovicus XVI, quamvis invitus, 24 augusti 1790 constitutionem civilem cleri approbavit; et congregatio nationalis 27 novembris decrevit, ut omnes episcopi, parochi et presbyteri intra statos dies supra memoratum juramentum, sic dictum civicum, praestarent vel a muneribus suis abstinerent; qui vero contra fecerint, tanquam perturbatores status publici punirentur, juribusque civilibus privarentur. Ex ducentis et nonaginta ecclesiasticis viris, qui in congregatione nationali sedebant, circiter septuaginta, inter quos duo episcopi, Talleyrand Augustodunensis et Gobel Lyddensis in parti-

bus, juramentum civicum praestiterunt; caeteri,non obstantibus saevis clamoribus et minis, praefatum juramentum praestare recusarunt. Horum exemplum secuti sunt episcopi in provinciis,et e centum triginta quinque episcopis Galliae tantum quatuor constitutioni civili adhaeserunt, nimirum Cardinalis de Lomenie,de Brienne, archiepiscopus Senonensis,de Savines episcopus Vivariensis, Jarente Aurelianensis, et supra dictus Talleyrand Augustodunensis. E clero secundi ordinis multi quidem juramentum praestiterunt, sed multo plures, imo maxima pars, illud recusarunt.

3. Interim ecclesiarum status secundum novam constitutionem formatus est; episcopi et parochi non jurati, ut vocabantur, sacris functionibus interdicti variisque injuriis et violentiis, quae erant cruentissimae persecutionis praeludia, affecti sunt, et in eorum locum alii secundum praescriptas in nova constitutione formas electi, ideoque Constitutionales dicti. Ad novas sedes episcopales prae aliis electi sunt ii presbyteri, qui sive in congregatione nationali sive in provinciis ardentiores constitutionis et novi regiminis fautores se praebuerant. Primos ex his pseudo-episcopis 25 januarii 1791 consecrare ausus est Talleyrand, episcopus Augustodunensis, assistentibus Mirandol Babyloniensi et Gobet Lyddensi episcopis in partibus. Illi deinde aliis sacrilegas manus imposuerunt. Ita ejectis ubique legitimis pastoribus, dominicum gregem lupi invaserunt. Constitut. schisma

Pius papa VI, auditis iis, quae in Gallia contra Religionem attentabantur, 20 martii 1790 Cardinales in secreto consistorio allocutus est, eisque dolorem suum ex perturbato ecclesiarum in Galliis statu,occupatis ecclesiasticis bonis, depraedatis ecclesiis, suppressis monasteriis, calcatis Apostolicae Sedis juribus conceptum, significavit. Litteras scripsit tum ad Ludovicum regem XVI tum ad praesules Gallos, in quibus amare questus est de congregationis nationalis decretis et actis, eosque ad constantiam, ad defendenda Ecclesiae jura et ad legitime certandum pro domo Dei hortatus est. Die 13 aprilis 1791 alias litteras dedit ad cardinales, archiepiscopos, episcopos, capitula, clerum et populum Galliarum, in quibus novam cleri constitutionem declaravit « ex principiis coalescere ab haeresi profectis, adeoque in plu« ribus decretis haereticam esse et catholico dogmati adversan« tem, in aliis vero sacrilegam, schismaticam, jura primatus et « Ecclesiae evertentem, disciplinae cum veteri tum novae con« trariam, non alio denique consilio excogitatam atque vulgatam « nisi ad catholicam Religionem prorsus abolendam ». Electiones episcoporum constitutionalium declaravit illegitimas, sacrilegas et prorsus nullas, eorumque consecrationes omnino illicitas et sacrilegas. Consecratos omni ecclesiastica et spirituali jurisdictione carere, eosque et eorum consecratores ac omnes,qui

in execrandis consecrationibus opem et consilium praestiterant, ab omni episcopalis, sacerdotalis vel alterius ordinis exercitio suspensos pronuntiavit Mandavit etiam omnibus, cujusvis ordinis aut conditionis, ecclesiasticis viris, qui juramentum civicum, a congregatione nationali praescriptum, emiserant, ut illud intra quadraginta dies retractarent, secus a cujuscumque ordinis exercitio essent suspensi, et irregularitati obnoxii, si ordines exercuissent.

Post hanc Apostolicae Sedis sententiam multi, qui juramentum civicum emiserant, ad meliorem mentem reversi sunt; sed major pars constitutionalium episcoporum et parochorum in schismate perrexit. Pius VI hoc et sequenti anno plures ad episcopos Galliae litteras scripsit, quibus eos facultatibus, pro circumstantiis temporum et locorum necessariis, instruxit, et ad propositas ab eisdem quaestiones respondit. Die 19 martii 1792 novas literas monitorias ad universum clerum et populum Galliae dedit, quibus sexaginta dies pro secunda et alios sexaginta pro tertia monitione assignavit episcopis consecratoribus et adsistentibus, pseudo-episcopis consecratis ac intrusis, eorumque vicariis episcopis juratis, parochis intrusis, vicariis caeterisque presbyteris ac episcopis intrusis delegatis in regno Galliarum. Ejusdem tenoris litteras dedit 4 aprilis ad episcopos insulae Corsicae, in quam etiam civilis constitutio cleri fuerat invecta. Die 19 ejusdem mensis, novas litteras commonitorias scripsit ad clerum et populum civitatis Avenionensis et comitatus Venaisini, quem uti et Avenionem exercitus Francorum occuparat, et congregatio nationalis, 14 septembris 1791, ab auctoritate Sedis Apostolicae avulsum, territorio Francico adjunxerat. Praeterea Pontifex epistolas encyclicas scripsit ad omnes episcopos suae ditionis, item ad antistites caeterosque praelatos et ad totum clerum Germaniae, eorum liberalitati et hospitalitati commendans ecclesiasticas personas, quae propter infelicem rerum in Galliis conflagrationem ecclesias suas, domicilia, bona derelinquere et emigrare fuerant coactae. Die 26 januarii 1793 epistola encyclica praescripsit generalem normam, per statum pontificium observandam, relate ad ecclesiasticos saeculares et regulares, qui e Gallia in eum emigrarant[1].

Anarchia in Galliis 4. Congregatio nationalis 30 septembris 1791 e constitutiva in legislativam mutata, deteriora tum contra auctoritatem regiam tum contra Religionem decrevit; Ludovicum XVI, omnibus juribus suis et privilegiis orbatum, una cum regina, infantibus et sorore custodiae mancipavit et continuis opprobriis saturavit; sacerdotes, qui praescriptum supra juramentum praestare recusa-

---

[1]) *Collect. brevium Pii VI; Histoire abrégée de la Constitution civile du clergé de France; Réflexions sur l'état de l'Église en France pendant le XVIII siècle.*

bant, jam antea persecutioni obnoxios, deportari jussit. In multis civitatibus sacerdotes prehensi, in carceres conjecti, deinde interfecti sunt. Parisiis mense septembri 1792 prope ter centum sacerdotes et tres episcopi in carcere necati fuerunt. Meldis etiam, Lugduni, aliisque in civitatibus caedes sacerdotum, non juratorum, perpetratae sunt.

Solutae 21 septembris 1792 congregationi legislativae, successit sic dictus *Conventus nationalis*. Hic scelestorum hominum coetus potestatem regiam abolevit, et pro toto territorio Francico rempublicam proclamavit; Ludovicum XVI in jus vocatum, capitis damnavit; quae sententia 21 januarii 1793 executioni mandata fuit. Eamdem sortem subierunt Maria Antonia regina et Elisabetha regis soror. Regis necem secuta est teterrima anarchia, factionibus non minus in mutuam suarum ipsarum, quam in Religionis destructionem intentis. Praevalente aliis impia et sanguinolenta factione *Terroristarum*, quicumque antiquo regimini aut familiae regiae dediti vel suspecti vel qua tales delati erant, prehensi, in carceres conjecti atque necati sunt. Episcopi et presbyteri, anti constitutionales, ubique conquisiti, carceribus mancipati, deportati et magno numero interfecti ea crudelitate, quae inter ipsos populos barbaros non videtur. In ipsas moniales tyrannica manus desaeviit; Parisiis septemdecim carmelitae, e coenobio Compendiensi, et Aurasiae viginti et octo moniales, e diversis coenobiis, necatae sunt, quae omnes pari ac sacerdotes christiana constantia supplicia subierunt. Quum saeviente persecutione, sacerdotes latebras quaererent, clam sacra peragerent et populo fideli sacramenta ministrarent, persecutores paulatim ab illorum caedibus abstinere coeperunt, promissaque licentia emigrandi, clericos e latebris elicuerunt; sed dum hi litteras ad iter faciendum necessarias petebant, vel comprehensi et in carceres conjecti sunt, vel litterae eis datae, certo signo instructae, quod sicariis, ad regni limites constitutis, innuebat, eos esse spoliandos aut enecandos; qui vero publica cura in terras alienas deportabantur, pessime habiti, variisque modis cruciati sunt[1].

5. Anno autem 1793 conventus nationalis omnem Religionem in toto territorio Francico proscripsit. Ipsis episcopis et clericis constitutionalibus, seu qui juramentum civicum praestiterant, imperatum est, ut Religionem abjurarent, populumque hactenus a se deceptum fuisse confiterentur. Reipsa complures eorum animi ita abjecti erant, ut in conventu nationali palam contestarentur, se falsam Religionem docuisse, munerisque ecclesiasti- Religionis eversio in Gallia

---

[1]) Proyart, *Louis XVI détrôné avant d'être roi*; item *Mémoires particulières formant l'histoire complète de la famille royale*, 1817, in-8; Carron, *Les confesseurs de la foi dans l'église Gallicane;* Guillon, *Les martyrs de la foi.*

ci vestimenta et instrumenta a se projicerent. Alii eadem instrumenta suaeque ordinationis litteras ad conventum miserunt in signum abjuratae Religionis christianae. Aliqui publice conjugia contraxerunt. Tunc templa passim direpta, profanata, vasa sacra ablata et turpiter inquinata sunt. Parisiis asinus, mitra episcopali aliisque vestimentis sacris indutus, a plebe, vasa sacra ex ecclesiis ablata gestante, primo in conventum nationalem, his flagitiis applaudentem, deinde per urbis plateas ductus est. Similia Lugduni patrata sunt, turpiusque Weissenburgi in Alsatia, ubi post asinorum, vestimentis sacris, contectorum, et Jacobinorum albis, rochetis, aliisque vestibus sacris indutorum, processionem, omnia Biblia, missalia, libri precum, rosaria, imagines Christi, quotquot inveniri potuerant, in rogum, in foro extructum, conjecta sunt. Quin imo, ut ipsa Religionis christianae memoria, si fieri posset, deleretur, jussu conventus nationalis aera christiana abrogata fuit eique substituta aera reipublicae; novum calendarium introductum, in quo non tantum nullum christianorum festorum vestigium, sed etiam in locum hebdomadarum decades positae erant; diei decimae celebratio tam severe praescripta, quam dominicae celebratio prohibita.

Sic proscriptis omnibus Religionis christianae vestigiis, substitutus fuit cultus sic dictus *Rationis*, per statuam vel mulierem prostitutam repraesentatae. Parisiis actrix quaedam scenica, infamis meretrix, in splendido curru, crucifixo pedibus ejus substrato, per urbis plateas circumvecta, tandem in ecclesiam cathedralem ducta, tanquam Rationis, unici Gallorum numinis, symbolum, in altare posita fuit, et in ejus honorem thus concrematum hymnique decantati. Abhinc templa multa per universam Galliam in cultum Rationis mutata, alia vendita aut diruta sunt. Magnificum autem templum, Parisiis S. Genovevae honoribus dedicatum, jam anno 1791 in pantheon conversum fuerat, in quo Voltairii, Mirabautii, Roussauvii, aliorumque hujus generis virorum cadavera recondita sunt.

Universim jam crimen erat, quod carceris saepiusque mortis poena mulctabatur, si quis novum nationis cultum ejusve festa fastidire videretur, aut levissimum signum Religionis christianae ederet haberetque. Hinc homines religiosi non nisi in locis abditis Deum colere aut sacris interesse audebant; sacras imagines, libellos precum, aliasque hujusmodi res sollicite abscondere cogebantur.

Tandem, quum terroristarum regimen ad summum apicem pervenisset, saevus Robespierre, eorum coryphaeus, a collegis suis desertus, ab omnibus despectus, 27 julii 1794 ad ferale pegma, ad quod tot alios duci jusserat, ductus fuit. Cum eo plures alii, crudelitatis ejus complices, suppliciis affecti sunt. Tunc conventus nationalis a cruenta tyrannide abstinere visus est;

multi e carceribus dimissi sunt; viri ecclesiastici a metu respirarunt; multi, qui terroris tempore lapsi fuerant, ad cordis conversionem redierunt; templa non alienata, religioso cultui reddita sunt; sacerdotibus in iis divina celebrare indultum, modo reipublicae legibus obedientiam profiterentur. At 28 septembris 1795 novum juramentum de summo nationisjure sub poena carceris et exilii ecclesiasticis viris imperatum est et persecutio instaurata, donec 4 novembris 1795 novum regimen, quod *Directorium* dicitur, institutum fuit cum duobus conciliis seu cameris, quarum una quingentorum, altera seniorum dicta est.

Tunc quaedam ordinis species apparuit. E diversis locis supplicationes utrique concilio oblatae sunt, quibus liberum Religionis exercitium, sacerdotum in carceribus gementium libertas, et deportatorum revocatio petebantur. In utroque concilio oratores plures easdem libertates defenderunt. Lex deportationis, a gubernii directoribus contra sacerdotes non juratos proposita, rejecta fuit. Verumtamen directores sacerdotibus mille vexas suscitabant. Mense augusto 1797 ab utroque concilio decretum sancitum est, quo leges poenales, contra sacerdotes non juratos latae, revocabantur. Sed Directorium ad violentias prorupit, decretum utriusque concilii rejecit, legem deportationis, 28 septembris 1795 contra sacerdotes non juratos latam, restituit, novumque juramentum, nempe odii in regiam majestatem, praescripsit[1].

Abhinc per omnem Galliam et per Belgii atqueItaliae provincias, armis Francorum subactas, sacerdotes ad praestandum juramentum odii compulsi sunt,et persecutio in recusantes instaurata. Multi, sive metu sive aliis praetextibus moti, illud praestiterunt, alii potius fugam et latebras quaerere, deportationem et carcerem subire elegerunt, quam iniquum emittere juramentum. Hi undique conquisiti sunt, multique in carceres conjecti aut in diversas insulas deportati, in quibus plures perierunt[2].

Praedictum juramentum odii deplorandam divisionem in clero excitavit, aliis illud tanquam sacrilegum facinus detestantibus, aliis id salva conscientia emitti posse contendentibus. Cardinalium congregatio pro expediendis negotiis, ad praesentem ecclesiarum in Galliis crisin spectantibus, de Pii VI mandato litem discussit, et communi judicio censuit, istud juramentum di-

---

[1]) Juramenti formula haec erat: «Ego sacramentum odii in regiam majestatem et anarchiam profiteor, simulque voveo obsequium et fidem in rempublicam et in constitutionem anni III». (*Gallice*: Je jure haine à la royauté et à l'anarchie, attachement et fidélité à la république et à la constitution de l'an III.)

[2]) Carron et Gnillon, loc. cit.; G. J. Jauffret, *Mémoires pour servir à l'histoire de la religion et de la philosophie à la fin du XVIII siècle;* item, *Tableau de la France sous le Directoire.*

vinae legi repugnare; sed priusquam sententiam suam cum Pontifice communicasset, hic 20 februarii 1798 a Francis a Sede sua avulsus, in Hetruriam abductus est. Verumtamen ubi Pontifex jam in Hetruriam profecturus, per episcopum Isauriensem de Pedro, praefatae congregationis secretarium, sententiam cognovit, edixit, juramentum istud esse prorsus illicitum, et laudato episcopo Isauriensi, quem suum in Urbe vicarium instituerat, mandavit, ut S. Sedis judicium occasione data propalaret. Secundum hanc sibi a Pontifice specialiter delegatam auctoritatem, Isauriensis episcopus 24 septembris 1798 ad dubia, ab episcopo Grassensi proposita, respondit, ab Apostolica Sede declaratum fuisse, non licere praefatum juramentum emittere, eosque, qui illud emiserant, ad idem retractandum teneri. Quum Pius VI, Florentiam abductus, audivisset, praedictum juramentum professoribus Romanae Universitatis fuisse imperatum, 16 januarii 1799 epistolam scripsit ad Octavium Boni, archiepiscopum Nazianzenum, in officio vices-gerentis Romae ejusque districtus delectum, cui ob oculos posuit decisionem, qua jam antea illud juramentum illicitum declararat, dixitque solum admitti posse hanc formulam: « Ego N. juro me partem non habiturum in quacumque conjuratione, conspiratione et seditione pro restituenda monarchia, et contra rempublicam quae nunc imperat; odium anarchiae, fidelitatem atque adhaesionem reipublicae et constitutioni, salva de caetero Religione catholica». Quum his non obstantibus, professores collegii Romani et Sapientiae juramentum odii emisissent cum verbali declaratione coram magistratu, ad eorum juramentum recipiendum delegato; idque archiepiscopus Nazianzenus data instructione probasset; Pius VI ad eum 30 januarii 1799 alteram dedit epistolam, qua de eorum agendi ratione et contemptis S. Sedis sententiis graviter expostulavit, juramentum pure et simpliciter, quamvis cum verbali declaratione, praestitum reprobavit, et archiepiscopum Nazianzenum ad revocandam suam instructionem et ad publicandum S. Sedis de praesenti negotio judicium, supra in epistola 16 januarii relatum, coegit. Archiepiscopus Nazianzenus in omnibus Pontifici fecit satis [1].

Franci occupant Belgium et Italiam

6. Porro in generali rerum publicarum in Galliis conflagratione multi, praesertim Lugdunenses, arma pro regis causa sumpserant, sed propriis viribus derelicti, anno 1792 succubuerunt, et terribilem demagogorum ultionem experti sunt. Magno ardore et dexteritate pro causa regia certarunt sic dicti Vendeenses, qui anno 1792 et sequentibus majori saepe demagogis terrori fuerunt, quam totius Europae coalitio. Deinde cernentes, se publicum regni bonum defecti auxilii procurare non posse, pacto

[1]) *Collectio brevium Pii VI*, part. II.

inito, consuluerunt proprio. Interea Franci jam anno 1792 irruerunt in Belgium, et majorem ejus partem occuparunt; sed sequenti vere repulsi sunt. Eodem anno contra eos ictum est foedus inter Austriacos, Borussos, caeteros imperii principes, Anglos, Batavos, Hispanos, Lusitanos, Siculos et Sardos; quod tamen propter contraria confoederatorum studia stabilitatem non habuit. Anno 1794 Franci rursus in Belgio foederatos aggressi sunt; in campis Cameracensibus et Tornacensibus victi, sed ad pagum Fleurus in comitatu Namurcensi victores, reliquum Belgium rapido cursu subjugarunt. Subsecuta durissima hieme, penetrarunt in Hollandiam, cui, exauctorato principe Aransicano, democratici regiminis formam dederunt; nonnullas illius territorii partes retinuerunt, quae una cum Belgio universo et principatu Leodiensi anno 1795 reipublicae Francicae fuerunt adjunctae. Eodem anno Franci superato Rheno, in Germania non semel victi sunt a fortissimo comite de Clerfayt; quo initio anni sequentis ab imperio exercitus amoto, aliquandiu victores fuerunt; deinde a Càrolo archiduce pluries superati, Rhenum trajicere coacti sunt.

Directorium autem 24 novembris 1795 provincias Belgii omnibus reipublicae legibus subjectas declaravit. Confestim regiminis forma ibi ac in Gallia fuit formata, nobilium ordo abrogatus, Ordines religiosi suppressi, monasteria et templa depraedata, nonnulla impio Rationis cultu profanata, bona ecclesiastica divendita, juramentum odii ecclesiasticis viris imperatum, sacerdotes, qui illicitum juramentum praestare nolebant, vel deportati vel ad latebras quaerendas coacti, ecclesiasticus status tristem in modum perturbatus.

Eodem tempore Franci, duce Buonaparte, in Italia quaquaversum victricia arma proferebant. Buonaparte regem Sardiniae aliosque principes Italos ad ineundam cum republica Francica pacem coegit; superatis copiis austriacis Mediolanum, Mantuam, aliasque civitates subegit; plures etiam pontificiae ditionis civitates occupavit; Pontifici pacem promisit, modo hic 21,000,000 francorum, legationes Bononiensem et Ferrariensem, arcem Anconitanam, et pretiosiora antiquae artis monumenta atque manuscripta gubernio Francico traderet. Pius VI e cardinalium consilio ad faciendum satis conditionibus istis, ut ut durissimis, erat paratus; sed Directorium conditiones pacis confirmare noluit, nisi Pontifex quaecumque in causa civilis constitutionis cleri et schismaticorum constitutionalium decreverat, palam retractaret. Quum Pius VI pro muneris sui officio hujusmodi pacto assentiri non posset, Buonaparte occupavit marchionatum Anconitanum et ducatum Urbinatensem; spoliatoque sacrario Lauretano, penetravit Tolentinum usque. Hic, Austriacos a tergo ejus castra moventes, metuens, 19 februarii 1797 pacem cum Ponti-

fice signavit, qua Francis cedebantur ultra 30,000,000 francorum et multa artis monumenta ac manuscripta pretiosissima, ditio Avenionensis, jam dudum ab istis injuste occupata, et legationes Bononiensis, Ferrariensis et Ravennatensis. Eodem anno 17 octobris Buonaparte pacem signavit cum Austriacis, qua Belgium et nonnulli portus atque insulae Venetorum reipublicae Francicae, reliquum Venetorum dominium Austriacis cesserunt; Lombardia conversa est in rempublicam, cui nomen Cisalpinae inditum; ex ditionibus vero, Pontifici subtractis aliisque ultra Eridanum sitis, formata est respublica Cispadana. Quo facto, Buonaparte ex Italia evocatus, anno 1798 suscepit expeditionem transmarinam.

Pius VI Roma abducitur an. 1798

7. Verum imperfectus fuisset impiorum triumphus, nisi ipsum Papam currui suo alligassent. Directorium sub praetextu sedandorum in urbe Roma motuum, quos ipsummet per emissarios suos excitabat, belliduci Berthier mandavit, ut urbem occuparet, et Pontificem exauctoratum in Hetruriam abduceret. Die 11 februarii 1798 Berthier armata manu Romam occupavit. Die 15 ejusdem mensis, qui erat anniversarius dies exaltationis Pii VI, calvinista Haller ad Pontificem detulit decretum, quo regno seu statibus suis orbatus et exauctoratus declarabatur. Mox rapax manus missa est in omnia Pontificis mobilia, respublica proclamata, magistratus pontificii dejecti, cardinales aut dispersi aut custodiae mancipati, Pontifex ipse opprobriis saturatus, 20 februarii violenta ratione e palatio suo raptus et in Hetruriam abductus fuit. Quum venerabilis senex aliquantulum Senis, quo 25 februarii pervenit, substitisset, translatus est in Carthusiam prope Florentiam. Eum mox adierunt Ferdinandus, magnus dux Hetruriae, rex atque regina Sardiniae, et archiepiscopus Toletanus, regis Hispaniae orator, qui principis sui jussu Pontificem secutus fuerat, ut quomodocumque posset, aerumnas ejus levaret. Litteris etiam humanissimis Francisci imperatoris II, Ludovici XVIII christianissimi regis extorris, et Pauli I imperatoris Russorum recreatus fuit. Multi fideles e diversis locis amoris et reverentiae tributum captivo pependerunt, oblatis copiosis subsidiis. Episcoporum item observantissimae epistolae undique confluebant, quibus Pontifex respondit, moestos afflictosque consolando, alios a zelo et sacerdotali fortitudine dilaudando, aliorum dubia solvendo, omnes denique, ut in officio starent viriliter, verbo et exemplo hortando.

Impiorum furor in summum Ecclesiae pastorem nondum erat completus; die 27 martii 1799 venerabilem senem, viribus doloribusque fractum, et supplicantem, ut sibi in Carthusia quiete mori concederetur, inde rapuerunt, et conjectum in vehiculum, per aerem inclementem viasque difficiles et montosas raptarunt

in Galliam usque Valentiam in Delphinatu, ulteriora molituri, nisi providus Deus optimum Pontificem ad se evocasset[1].

8. Irreligione una cum anarchia in Galliis dominante, scriptoribus aliis atheismum, aliis deismum, propugnantibus, Parisiis quinque patres-familias novam consociationem religiosam, quae Theophilanthroporum dicta est, constituerunt. Anno 1797 eorum consociatio sub auspiciis La Réveillère-Lepaux, qui erat unus e directoribus reipublicae, auctoritatem publicam et proprium organismum accepit. Theophilanthropi quamdam religionem naturalem sectabantur, quae potissimum consistebat in doctrina de existentia Dei, de animae immortalitate, de adorando Deo, diligendo proximo, procuranda patriae utilitate, et in certis ritibus religiosis, quos in conventibus suis exercebant, quique consistebant in praelectionibus, orationibus canticisque moralibus, et in quibusdam actibus, in nativitate, in matrimonii contractu et sepultura sociorum peragi solitis. Initio secta crescere visa est, plurimis deistis et sacerdotibus apostatis ac conjugatis placuit; Parisiis septem templa ad celebranda sua sacra accepit; in aliis etiam diversis Galliae urbibus socios nacta est. Sed brevi post multi sectam deseruerunt; et postquam, Directorio versus finem anni 1799 abolito, La Réveillère publica auctoritate excidisset, Theophilanthroporum institutum magis magisque intercidit. Anno autem 1802 concordato inter rempublicam Francicam et R. Pontificem inito ad restauranda Religionis catholicae exercitia, et Theophilanthroporum et Constitutionalium sectae evanuerunt[2]. Theophilanthrop. secta

9. Schisma vero Constitutionalium probrosam metamorphosim subiit. Plures, qui aliquandiu ei adhaeserant, tum R. Pontificis monitis tum aliis causis excitati, adhaesionem suam retractarunt. Multi, ut supra vidimus, terroris tempore episcopalia aut sacerdotalia insignia abjecerunt, Religionem christianam abjurarunt, conjugia contraxerunt. Anno 1795 quatuor pseudo-episcopi, Desbois, Saurine, Gregoire et Royer, ad instaurandam ecclesiam sic dictam constitutionalem, quae jam reipublicae praesidio orbata, magis magisque collabebatur, se Parisiis congregarunt, et 15 martii epistolam encyclicam scripserunt ad reliquos episcopos constitutionales, in qua post fidei suae declarationem, nonnulla ad instaurandas suas res constituerunt. Epistolae subscripserunt triginta tres pseudo-episcopi, inter quos erat Gratien, metropolita Sequanae; episcopi enim isti praefecturarum nomine appellabantur. Alteram epistolam ediderunt 13 decembris, qua praeter alia praescripserunt novam electionum formam, mandaruntque, ut in qualibet ecclesia cathedrali formaretur presbyterium, quod, sede va- Constitutionalium status

[1]) Blanchard, *Précis hist. de la vie etc. de Pie VI*; Baldassari, *Histoire de l'enlèvement et de la captivité de Pie VI*, Bruxelles 1840, in 8.

[2]) Grégoire, *Histoire des sectes religieuses*, tom. I.

canle, ecclesiam gubernaret. Praeterea libellos sub specioso Annalium religionis (*Annales de la religion*) et aliis titulis vulgarunt ad schismatis propagationem. At his non obstantibus, eorum res in dies declinabant.

Quum vero episcopi constitutionales se continuo a suis clericis, quorum multi schismati renunciabant, deseri cernerent, anno 1797 Parisiis conciliabulum celebrarunt. Convenerunt viginti et sex episcopi et quadraginta et sex presbyteri, quibus eadem ac illis jura in conciliabulo concessa sunt. Praestituto juramento odii in regiam majestatem, deliberarunt de ratione componendae pacis cum dissidentibus, ut vocabant, litterasque scribendas decreverunt ad omnes territorii Francici ecclesias, ut hae aliquot ad concilium pro componenda unione deputarent. Deinde pseudo-episcopus Grégoire exposuit statum ecclesiae constitutionalis, acriterque invectus est in clericos, qui praescripta a republica juramenta vel non praestiterant vel retractarant, in bullam *Auctorem fidei*, in inquisitionem et in potestatem temporalem RR. Pontificum. Demum institutis novis aliquot suae factionis episcopis, expectantes novum rerum ordinem, ab omni inquisitionis regumque jugo immunem, quem in perturbato Europae statu jam appropinquantem salutabant, conciliabulum dissolverunt.

Anno 1801 post varia conciliabula dioecesana, alterum nationale habuerunt Parisiis, in quo post scandalosa dissidia inter sacerdotes primi et secundi ordinis, post laudes copiosas plerisque ecclesiasticae potestatis osoribus, Van Espen, De Hontheim, Le Plat, Tamburini, aliisque delatas, audire fuit convicia in Sanctam Sedem et in principes politicos, cum ridiculis jactantiis conjuncta. At signato interim inter Apostolicam Sedem et gubernium Francicum concordato, conciliabulum jussu gubernii, cujus instigatione coactum fuisse videtur ad incutiendum Pontifici metum, dissolutum est. Ex quo tempore Constitutionalium secta disparuit[1].

Pii VI obitus 10. Quum jam sex circiter hebdomades Pius papa VI Valentiae in Delphinatu in arcta custodia ageret, Directorium mandavit, ut transferretur Divionem; sed obstetit divina Providentia, quae venerabilem senem, e longa jactatione infirmum et ad corporis partem inferiorem paralysi perculsum, 29 augusti 1799 ad justitiae coronam evocavit[2].

Roma a demagogis Francis occupata, omni fere Italia eorum armis subacta, Pontifice longe a Sede sua abducto, ecclesiasti-

[1]) *Précis historique sur l' église constitutionnelle.*

[2]) Blanchard, *Précis historique de la vie* etc. *de Pie VI*; *Histoire civile, politique et religieuse de Pie VI* par un Français cath. rom.; De la Couture, *Précis historique des 21 premières années du Pontificat de Pie VI*; Baldassari, *Histoire de l' enlèvement et de la captivité de Pie VI.*

ci regiminis facultate privato et tandem in medio hostium moriente,cardinalibus dispersis,Ecclesia in summo discrimine versabatur, amissoque capite, emoritura videbatur.Sed qui habitat in coelis,iniquos frementium atque convenientium adversus Dominum et Christum ejus conatus dejecit,novumque documentum dedit, Christi promissiones de perpetua Ecclesiae duratione et indefectibilitate non fallere. Adduxit a longinquo gentes, a catholica fide alienas, quae junctâ cum Austriacis aliisque foederatis manu, Francos hoc ipso anno 1799 Italia expulerunt, et Petri Sedem libertati restituerunt.Austriaco-Russi Mediolanum, Venetias totamque Italiam superiorem, Anglo-Neapolitani Romam, Turcae Anconam occuparunt, Gallosque ad deserendam Italiam compulerunt.

11. Quapropter post Pii VI obitum cardinales triginta quinque convenerunt Venetias; illic 1 decembris 1799 conclave ingressi sunt, et 14 martii anni sequentis in pontificem elegerunt Gregorium Barnabam Chiaramonte,Caesenatem, ordinis S. Benedicti, cardinalem episcopum Imolae seu Fori Cornelii; qui nomen Pii VII assumpsit, rexitque Ecclesiam usque ad annum 1823. **Pius VII pontifex an. 1800**

Pius VII pontificatu inito,se totum applicuit componendis Ecclesiae rebus. Die 15 maii ad universum orbem catholicum epistolam encyclicam scripsit,in qua post laudes meritissimas sui decessoris et augusti caesaris, sub cujus praesidio et tutela cardinalium comitia Venetiis habita fuerant,electionem suam significavit;episcopos omnes hortatus est,ut deposito Fidei custodiendo intenti, studerent potissimum debitae clericorum institutioni et coercendae cogitandi,loquendi,scribendi et legendi licentiae, ne malum gravissimum, jam ex ea ortum,serperet latius totumque orbem complecteretur. Bellis impedientibus, jubilaeum anni sancti non celebravit. Die 5 junii Venetiis relictis, Romam properavit, quam 3 julii, jubilantibus Romanis, ingressus est. Reliquum etiam territorium, a Francis pontificiae auctoritati ademptum, opera imperatoris regisque Neapolitani recepit. Mox publicam rerum administrationem,miserum in modum collapsam composuit. Quum audivisset, in regno Neapolitano, post Francorum expulsionem, injustas saevitias exerceri in laicos et clericos,qui dissidiorum et conflagrationis tempore novo rerum regimini favere visi fuerant, de ea re graviter conquestus est, et episcopos, qui in istis actibus partem habuerant, censuris perculit. Caeteras hujus Pontificis res gestas suis locis referemus.

12. In Gallia etiam status rerum mutatus est. Quum enim regimen Directorii intus ad diram tyrannidem foris ad commune odium et despectum esset dilapsum, Buonaparte belliduх, anno 1799 ex Ægypto redux, 9 et 10 novembris Directorium evertit, regimen consulare proclamari curavit, et ipsemet 13 decembris **Buonaparte I consul**

primus Consul declaratus est. Subinde ad conciliandos sibi Francorum animos, plura iniqua Directorii decreta abrogavit, deportationi finem constituit, ecclesiasticis viris ac publico munere fungentibus imperavit solam fidei promissionem novae constitutioni, intus bellum civile sopivit, foris prospero marte contra foederatos certavit. Mense maio 1800 selectum exercitum per Alpes traduxit; superatisque Austriacis celebri praelio apud Marengo, recepit quidquid anno praecedenti Franci illic amiserant. E subactis septentrionalibus Italiae provinciis et tribus R. Ecclesiae legationibus Bononiensi, Ferrariensi et Ravennatensi, instauravit rempublicam Cisalpinam, dein Italicam, cujus seipsum anno 1802 praesidem dixit. Eodem tempore Franci victores in Germania, dominum Austriacam et imperium ad postulandam pacem compulerunt, quae initio anni 1801 Lunaevillae signata, praeter cessiones jam ante factas, Gallorum dominio adjecit quidquid ad laevam Rheni situm est.

Concordat. an. 1801 13. Buonaparte primus Gallorum consul, plurimorum Religioni catholicae fideliter inhaerentium, desiderium cognoscens, ratusque sibi admodum profuturum ad capessendum quod ambiebat, summum imperium, si R. Pontificem sibi conciliaret, jam in campo de Marengo manifestaverat consilium tractandi cum Pontifice de instaurando Religionis catholicae in Gallia exercitio. Quod cum Pio VII pro parte illius nunciatum esset, Pontifex quantumcumque metueret, ne homo ambitiosus, qui in Ægypto Mahometis praeconem egerat, suis potius quam Religionis commodis studeret, perpendens tamen, hanc viam forsan a divina Providentia assumptam ad restituendum in Gallia divini cultus exercitium, J. Spina archiepiscopum Corinthi cum *Caselli*, quondam generali Servitarum ministro, Parisios ablegavit. Qui cum mense octobri 1800 Parisios advenissent, cum gubernio de conditionibus pacisci coeperunt; sed irriti fuerunt eorum conatus donec superveniens 20 junii 1801 cardinalis Consalvi, die 15 julii conventionem seu concordatum signavit conditionibus quidem durissimis, sed quae necessariae visae sunt ad redimendum tot inter commotiones liberum Religionis catholicae exercitium.

Continebat concordatum decem et septem articulos, quorum summa haec erat: Cultus Religionis catholico-apostolico-romanae in Gallia erit liber et publicus, habita tamen ratione ordinationum, quas gubernium, quantum ad politiam pertinet, pro publica tranquillitate necessarias existimabit. Suppressis antiquis dioecesibus et parochiis, Pontifex novam dioeceseon, et episcopi parochiarum facient circumscriptionem, a gubernio approbandam. Primus consul ad novae circumscriptionis dioeceses et deinceps nominabit archiepiscopos et episcopos, quibus Pontifex institutionem canonicam conferet secundum formam, ante regiminis mutationem in Gallia receptam. Episcopi nominabunt paro-

chos, sed gubernio acceptos. Episcopi coram primo consule et parochi coram delegatis gubernii praestabunt juramentum, quod sequitur: « Ego juro et promitto ad sancta Dei Evangelia obe« dientiam et fidelitatem gubernio per constitutionem gallicanae « reipublicae constituto. Idem promitto, me nullam communica« tionem habiturum, nulli consilio interfuturum, nullamque su« spectam unionem neque intra neque extra conservaturum, quae « tranquillitati publicae noceat, et si tam in dioecesi mea quam « alibi noverim aliquid in status damnum tractari, gubernio ma« nifestabo ». Episcopi in ecclesiis cathedralibus capitulum et in dioecesibus suis seminarium erigere poterunt, quin gubernium ad ea sustentanda obligetur. Omnia templa non alienata, divino cultui necessaria, episcoporum dispositioni tradentur; gubernium congruam sustentationem assignabit episcopis et parochis novae circumscriptionis, concedetque fidelibus pias in ecclesiarum favorem facere fundationes. Ii, qui bona ecclesiastica alienata acquisierunt, nullo modo a Pontifice ejusve successoribus inquietabuntur; atque adeo eorumdem bonorum proprietas, redditus et jura iis inhaerentia, apud illos atque ab iis causam habentes immutabilia erunt. Pontifex in primo consule reipublicae Franciae recognoscet eadem jura et praerogativas, quibus apud eum gaudebat antiquum gubernium. In omnibus ecclesiis post officium divinum dicetur haec precum formula: « Domine, salvam « fac rempublicam; Domine, salvos fac consules ». Demum in casu, quo aliquis e successoribus primi consulis Religionem catholicam non profiteretur, de ejus juribus ac praerogativis et de nominatione episcoporum nova fiet conventio.

Pius VII hanc conventionem ratam habuit 15 augusti, quemadmodum significavit bulla, *Ecclesia Christi*, ea die data. Eadem die ad omnes archiepiscopos et episcopos titulares territorii Francici, sive in eo sive alibi agentes, encyclicam scripsit epistolam, *Tam multa*, qua eos docuit, quomodo, non obstantibus votis contrariis, urgente temporum necessitate, fuerit compulsus ad novam dioeceseon, suppressis antiquis, circumscriptionem; quapropter eosdem omnes hortatus est interpellavitque, ut ad bonum Religionis sedes suas abdicarent, sibique abdicationem hanc intra statos dies litteris significarent. Alia epistola, *Post multos labores*, data ad ablegatum suum J. Spina archiepiscopum Corinthi, episcopos constitutionales excitavit, ut relictis sedibus, quas sine institutione canonica occuparant, ad Ecclesiae unitatem reverterentur, seque S. Sedis sententiis de ecclesiasticis Galliae negotiis submitterent.

Ex octoginta et quatuor episcopis Gallis, qui adhuc erant in vivis, tres, nimirum Vivariensis, Aurelianensis et Augustodunensis, jam dudum sedibus suis renunciasse censebantur, duoque posteriores expresse renunciarunt; quadraginta et quinque se-

cundum Pontificis vota sedes suas abdicarunt; reliqui triginta et sex aut inducias aut nationalem synodum ad deliberandum de tanto negotio postularunt. Ex viginti et quatuor episcopis Belgis, Germanis et Italis, quorum dioeceses recenti rerum mutatione territorio reipublicae Francicae fuerant adjunctae, novem jam obierant, unus ad aliam sedem fuerat translatus, quatuordecim reliqui sedes suas dimiserunt.

Pontifex graviter doluit, quod nonnulli ex antiquis episcopis aut nullas abdicationis litteras dedissent aut rationes eam differendi quaesivissent. Interim Cardinalium consilio audito, 29 novembris bullam dedit, *Qui Christi Domini*, qua cuicumque titularium episcoporum et capitulorum existentium assensui expresse derogavit; iis quodcumque deinceps cujusvis jurisdictionis exercitium perpetuo interdixit, nullius roboris declarans quidquid essent attentaturi; omnium ecclesiarum archiepiscopalium et episcopalium in universo reipublicae Francicae territorio titulos et denominationes, una cum respectivis earum capitulis, juribus, privilegiis et praerogativis cujuscumque generis suppressit, annulavit et perpetuo extinxit; deinde ad constituendam ecclesiastici regiminis rationem, creavit sexaginta novas sedes episcopales, divisas in decem metropoles, nimirum Parisiensem, Bituricensem, Lugdunensem, Rothomagensem, Turonensem, Burdigalensem, Tolosanam, Aquensem, Bisuntinam et Mechliniensem.

Concordatum primis diebus aprilis 1802 a concilio legislativo acceptatum et in codicem legum relatum, una cum Pontificis bullis mox publicatum fuit. At gubernium simul cum concordato promulgavit septem et septuaginta articulos, dictos *organicos*, quibus ecclesiastica libertas admodum limitabatur, et regimini civili tota subjiciebatur. Interim cardinalis Caprara, quem Pius VII legatum a latere Parisios destinarat, qua talis 9 aprilis a primo consule solemniter exceptus et agnitus est; eademque die duas constitutiones edidit, quarum una promulgabat jubilaeum pro tota republica, altera, praeter Dominicam, festa a populo celebranda reducebat ad Nativitatem et Ascensionem Domini, ad Assumptionem B. V. Mariae et festum omnium Sanctorum. Die 18 aprilis, quae erat festivitas Paschalis, Cardinalis legatus in ecclesia metropolitana, assistentibus tribus consulibus aliisque magistratibus, missam pontificaliter celebravit, in gratiarum actionem pro restituto divini cultus exercitio hymnum *Te Deum* cantavit, nominatisque a primo consule archiepiscopis et episcopis, auctoritate apostolica institutionem canonicam impertivit.

Porro ad novas sedes episcopales ex antiquis titularibus assumpti sunt decem et octo; ex iis vero qui schismati adhaeserant duodecim. Posterioribus Pontifex legem praescripserat, ut exhibita praevie satisfactione ac obedientia Sedi Apostolicae auctoritate ejus absolutionem acciperent a schismatis reatibus. Hanc

legem ab assumptis e constitutionalibus adimpletam fuisse, testatus est Bernier, episcopus Aurelianensis, cui legatus id negotium commiserat; sed deceptor ipse vel deceptus fuit, cum postea Le Coz, Lacombe et Reymond, qui erant ex illorum numero, gloriarentur, se nunquam sententias suas mutasse.

Pius VII in consistorio secreto, 24 maii habito, restitutum divinum cultum in Gallia cum Cardinalibus communicavit; sed simul iis significavit magnum suum dolorem, conceptum ex articulis, dictis organicis, a gubernio una cum articulis concordati publicatis, declaravitque, se istos articulos non novisse, et non posse non expetere, ut iidem in pluribus corrigerentur et mutarentur. Contra eosdem articulos organicos cardinalis legatus Caprara 18 augusti 1803 reclamationem seu expostulationem dedit ad de Talleyrand, rerum externarum administrum [1]. At non nisi sero et in aliquot solum articulis Sedis Apostolicae reclamationibus factum est satis [2].

14. Multigena certo bona e concordato, Pontificem inter et primum Consulem inito, secuta sunt; publicum divini cultus exercitium, antea proscriptum, restitutum; cruentae persecutioni finis constitutus; viri ecclesiastici libertati redditi; multi e clericorum et laicorum ordine, subversionis et terroris tempore lapsi, ad veram semitam reducti, aliique effectus salutares obtenti fuerunt. Verumtamen eidem concordato non pauci adversati sunt. Contendebant isti, Pium VII in eo, praesertim quantum ad generalem sedium episcopalium in Gallia extinctionem spectabat, potestatis suae limites excessisse. Eorum contentiones hoc ipso tempore Augustinus Barruel [3], et deinde Alphonsus Muzzarelli [4] confutarunt. Anti-Concordatistae

Die 6 aprilis 1803 libellus, a triginta et sex antiquis episcopis titularibus Galliae subscriptus, in lucem prodiit, cui titulus: Canonicae et reverendissimae expostulationes apud SS. DD. NN. Pium divina Providentia papam VII. Expostulabant illi de violenta titulorum suorum seu sedium extinctione, de interdicta sibi ecclesiastica jurisdictione, de servitute ecclesiis Galliae impo-

[1]) Haec reclamatio integra refertur ab Artaud, *Histoire du pape Leon XII*, tom. II, p. 124; et Kersten, *Journal hist. et litter.* tom. VII, p. 217: estque peremptorium responsum ad eos, qui dicunt, S. Sedem nunquam reclamasse contra articulos organicos.

[2]) J. Jauffret, *Mémoires hist. sur les affaires eccl de France pendant les premières années du XIX siècle*; Cohen, *Précis historique sur la vie de Pie VII*; Artaud, *Histoire du pape Pie VII*; De Smet, *Coup d' oeil sur l' histoire eccl. du XIX siècle.*

[3]) *Du Pape et de ses droits religieux à l' occasion du concordat*, Paris 1803, 2 vol. in 8.

[4]) *Dissertation sur cette question: Le Souverain-Pontife a t-il le droit de priver un évêque de son siége dans un cas de nécessité pour l' Eglise ou de grande utilité?* Paris 1809, in-8.

sita, de concordato et adjectis articulis organicis, de favore episcopis constitutionalibus concesso. Deinde speciatim protestabantur contra concordatum, contra bullas et litteras in forma brevis, *Ecclesia Christi*, *Tam multa*. *Qui Christi Domini*. Alii expostulationum libelli prodierunt mense aprili anni sequentis, quibus subscripserunt tredecim antiqui titulares episcopi, tunc in Anglia agentes. Hi speciatim expostulabant de articulis organicis, de ipsius concordati articulis, quantum spectabat ad bona ecclesiastica, ad juramentum novo gubernio praestandum, ad preces pro eo praescriptas, ad jura et privilegia, in eodem agnita, et Ludovici XVIII regiaeque familiae juribus opposita.

Porro tum in his tum in superioribus expostulationibus reclamantes intra moderationis limites haeserunt, suumque obsequium erga R. Pontificem, ut supremum Ecclesiae caput, in iisdem contestabantur. Etiam ii, qui, restituta postea in Galliis antiqua dynastia, adhuc vivebant, datis 8 novembris 1816 ad Pium VII litteris declararunt, mentem suam semper ab omni schismate a S. Sede fuisse alienam. Eorum tamen agendi ratio causam dedit novae divisioni in clero et populo, unde ortum est schisma sic dictae *Parvae ecclesiae* seu *Anti Concordatistarum*, qui ipsius papae Pii VII communionem deseruerunt. Huic schismati, cujus caput fuit Andreas Franciscus de Themines, olim episcopus Blesensis, adhaeserunt plures sacerdotes et laici, non tantum in Gallia, sed etiam in Anglia, ubi illud propagare conati sunt duo presbyteri Galli, Blanchard et Gaschez, ideo a vicariis apostolicis Angliae ecclesiasticis censuris perculsi. Praefatus de Themines obiit Bruxellis anno 1829, sed priusquam moreretur, se cum Ecclesia reconciliavit [1].

Stevenistae 15. In Belgio etiam plures reperti sunt, concordato seu potius articulis, dictis organicis, repugnantes. Crevit eorum numerus occasione novi catechismi, a gubernio praescripti, atque precum pro Napoleone imperatore dicendarum, post latam excommunicationem in usurpatores ditionis pontificiae. Hi vocati sunt Stevenistae, quod se Cornelium Stevens veluti ducem sectari contenderent.

Cornelius Stevens natus Wavriae anno 1747, in universitate Lovaniensi S. Theologiae licentiatus renunciatus anno 1774, deinde ecclesiae cathedralis Namurcensis canonicus, cardinali de Franckenberg in negotiis, ad seminarium generale spectantibus, a consilio, ab anno 1799 usque ad 1802 dioecesis Namurcensis, sede vacante, vicarius generalis, in loco natali obiit anno 1828. Vir Religioni addictissimus, contra constitutionem civilem cleri, contra juramentum odii, contra articulos organicos, contra catechismum Imperii, aliasque noxias innovationes Na-

---

[1]) Artaud et De Smet, loc. cit.

poleonis imperatoris constanter certavit, plurimaque scripta vulgavit. Ipsum tamen concordatum, a Pontifice confirmatum, aut legitimam missionem episcoporum, vi illius institutorum, nunquam impugnavit; contra reprobavit semper schismaticam Anti-Concordatistarum agendi rationem. Quum autem scripta ejus et sententiae non aeque ab omnibus probarentur, magna inde in clero, in populo etiam, et in certis monialium congregationibus divisio nata est. Pio papa VII post dejectum Napoleonem in solium restituto, Stevens omnia sua scripta Romam misit et Apostolicae Sedis judicio subjecit. Eamdem erga Apostolicae Sedis judicium submissionem, una cum sincera catholicae fidei professione renovavit, priusquam moreretur [1].

Verum, ut in similibus fieri solet, nonnulli ecclesiastici viri, plus justo sibi fidentes, vel magis quam oportet sapere volentes, longius progressi sunt, quam Stevens probabat. Ii ipsi concordato et episcopis, vi illius institutis, refragati sunt; cum his eorumque successoribus, et cum omnibus, clericis et fidelibus, cum iis communicantibus, communicare recusarunt, et in apertum schisma abierunt; in quod proh dolor! plures simplices piosque fideles speciosis et captiosis rationibus pertraxerunt, ad hoc saepius auctoritate Cornelii Stevens, sub cujus nomine libellos varios vulgarunt, abusi. Eorum tamen numerus continuo decrevit, et hodie ad paucissimas familias restrictus est [2].

16. Interea primus Gallorum Consul in Pedemontio, quod regi Sardiniae ademptum, cum republica Francica fuerat unitum, ecclesiarum statum, sicut in reliqua republica, formatum concupivit. Cardinalis Caprara potestate apostolica, sibi per bullam 1 junii 1803 concessa, decem et septem episcopatus, qui in Pedemontio existebant, ad octo reduxit, quorum metropolis esset Taurinensis. Novam pariter ecclesiastici regiminis formam primus Consul petiit pro republica Italica, cujus se praesidem constituit. In hunc finem 16 septembris 1803 Parisiis concordatum signatum est inter cardinalem legatum Caprara, pro parte pontificis, et Ferdinandum Marescalchi, reipublicae Italicae delegatum. Complectebatur haec conventio viginti duo articulos, simillimos articulis concordati Gallicani; episcopis tamen major libertas in regendis suis ecclesiis et in suis cum Apostolica Sede relationibus asserebatur. Verum quemadmodum gubernium Gallicanum prius concordatum articulis organicis, ita posterius arbitrariis interpretationibus violavit [3]. In reliqua Italia, quam Napoleon, imperator Gallorum, inde ab anno 1805 successive occupavit, res ecclesiastica violento ejus arbitrio diversimode turbata, mutata et imminuta fuit, ut infra videbimus.

Eccl. stat. in Italia

[1]) Conf. Kersten, *Journal hist. et litt.* t. IV, p. 269 et 321.
[2]) De Smet, loc. cit.
[3]) Picot, *Mémoires pour servir à l'histoire eccl.* an. 1803.

Napoleon imperator an. 1804

17. Napoleon die 18 maii 1804 senatus consulto imperator Francorum proclamatus, novis petitionibus Pium VII lacessivit. Quo enim majorem assumptae dignitati firmitatem conciliaret, unctionem sacram ipsius Pontificis manu recipere affectavit. Ut votis suis potiretur, per legatum Caprara et per cardinalem Fesch, suum apud S. Sedem oratorem, apud Pontificem alte sonandum curavit, quanta bona pro Ecclesia sperare liceret a principe beneficii memore. Pius VII, quamvis novisset, id aliis principibus minime gratum futurum, perpendens tamen, a potente principe, uti multum boni expectari, sic etiam multum mali timeri posse, desiderio ejus deferendum censuit. Postquam igitur 29 octobris Cardinalibus in consistorio iter suum in Gallias ejusque rationes significasset, 2 novembris Roma profectus est. Ubique summis venerationis testimoniis honoratus, viginti et octo ejusdem mensis Parisios advenit.

Pius VII assensui suo de sacrando imperatore duas conditiones adjecerat, nimirum, ut episcopi, e constitutionalibus assumpti, qui subdola obedientiae declaratione institutionem canonicam a legato acceperant, se decretis Sedis Apostolicae sincere subjicerent, et imperator, solum civiliter junctus cum Josephina, in facie Ecclesiae matrimonium contraheret. Verum episcopi isti rursus non nisi subdole se submiserunt; imperator vero coram avunculo suo cardinali Fesch matrimonium contraxit sed sine testibus, quorum defectu serius matrimonium suum invalidum declarari jussit. Die 2 decembris Pontifex in ecclesia metropolitana Parisiensi consecrationis caeremoniam magna cum pompa peregit. Die 28 ejusdem mensis vocatis ad se praefatis episcopis, novam submissionis formulam proposuit, cui illi subscripserunt. Imperatori vero obtulit commentarium de negotiis ecclesiasticis, in quo rursus de variis articulis organicis aliisque nonnullis expostulavit, et alia quaedam ad Religionis bonum a gubernio costituenda petiit. Verum Pontifex suae erga imperatorem observantiae alium fructum non retulit, quam instaurationem Congregationum missionum exterarum et puellarum charitatis pauperibus et infirmis servientium, atque leve subsidii temporalis augmentum pro clero Gallicano.

Ex hoc tempore Pius VII melius cognovit quod serius expresse declaravit, rem sibi esse cum homine, qui unice amicitiam cum Ecclesia affectaverat, ut eam facilius proderet, ejusque patrocinium simulaverat, ut securius opprimeret. Quare relictis Parisiis 4 aprilis 1805 Romam rediit. Maximis rursus in itinere venerationis signis honoratus, 16 maii magna cum exultatione in urbem receptus est [1].

Rer. publ. mutatio sub Napol.

18. Tanta erat Napoleonis ambitio, ut Francorum imperio non

[1]) Jauffret, *Mémoires*, t.I, p.414-26; De Smet, *Coup d'oeil*, p.53 66.

contentus, universam Europam sceptro suo submittere sibi proposuerit. Italica republica in regnum conversa, se 26 maii 1805 Mediolani regem Italiae coronari et sacrari fecit a cardinali Caprara, hujus civitatis archiepiscopo. Eodem anno bellum resumpsit contra foederatos Austriacos et Russos. Austriacis superatis sub Ulmae muris, capta Vienna, victisque iterum Austro-Russis in celebri praelio, apud Austerlitz commisso, Franciscum, imperatorem Austriae, ad postulandam pacem coegit. Hac pace, quae 26 decembris Posonii in Hungaria signata fuit, imperator Austriacus cessit Venetias, Istriam, Dalmatiam, aliasque suas possessiones Italicas, quae cum regno Italico unitae sunt. Ad destructionem vero imperii Germanici, pluribus ejus statibus et principibus plena regendi potestas, cum jure majestatico titulisque regiis aut magnoducalibus, concessa fuit. Sic Maximilianus Josephus e duce creatus est rex Bavariae, Fridericus Augustus rex Saxoniae, Guilielmus rex Wurtemburgensis. Anno 1806 Napoleon in locum veteris corporis, ut vocabatur, Germanici, creavit confoederationem Rhenanam, ad quam plerique status et principes Germanici accesserunt, et cui ipse qua protector legem dictabat. Eodem anno mutata regiminis forma in Hollandia, fratrem suum Ludovicum ibidem regem instituit. Anno sequenti in favorem fratris sui Hieronymi erexit regnum Westphaliae. Regem Borussiae atque imperatorem Russiae pluribus praeliis victos, ad ineundam pacem compulit. Anno 1806 Ferdinando rege Neapolis, in Siciliam armis Francorum ejecto, Napoleon fratrem suum Josephum regem Neapolis declaravit. Eodem tempore exercitus Francorum occupavit Lusitaniam. Anno 1808 Napoleon Carolum IV, regem Hispaniae, secum foedere junctum, ejusque filium Ferdinandum dolose in Galliam pertractos, ad renunciandum solio Hispanico coegit, ad quod transtulit fratrem suum Josephum, inque hujus locum regem Neapolis instituit Joachimum Murat. Verum Hispani pro regis et patriae suae defensione acerrime et constantissime dimicarunt, et in praelio succumbere quam Gallorum jugo colla submittere maluerunt. Plurimi armis et furore militum Francorum perierunt; multi in Gallias deportati, ad extremam indigentiam redacti fuerunt; Gallorum vero plus quam tercentum millia in bello Hispanico perierunt. Anno 1809 bellum Gallos inter et Austriacos resumptum fuit; post varia praelia Galli rursus occuparunt Viennam; et Austriacis de novo superatis in campis de Wagram, 14 octobris pax redintegrata est, cujus praecipuus articulus fuit desponsatio filiae imperialis Austriae Gallorum imperatori.

Napoleon jam inde a pluribus annis uxorem duxerat Josephinam, Alexandri de Beauharnais viduam [1], sed prole haerede ex

[1]) Conf. pag. 280.

ea carens, conjugium istud per officialitatem Parisiensem, ad hoc erectam, invalidum declarari fecit, tanquam contra praescriptum concilii Tridentini sine proprii parochi et testium praesentia contractum. Quo facto, 2 aprilis 1810 Mariam Ludovicam, Francisci imperatoris Austriae filiam, uxorem duxit.

Quamvis dominator Gallorum his nuptiis et secuta inde prole haereditaria ad apicem felicitatis pertigisse videretur, ambitionis tamen impotens, junctis sibi Austriacis, Borussis, Bavaris, Italis et Hispanis, anno 1812 movit in Russiam. Post aliquot praelia Moscuam usque penetravit, eamque 14 septembris occupavit. Verum urbe hac, incolis egressis, a Russis igne succensa, et autumno jam progrediente, Gallorum exercitus recedere coactus est. Russi Gallos, frigore et fame pereuntes, a tergo ac latere aggressi sunt, tantaque clade in fugam egerunt, ut florentissimus quingentorum millium hominum exercitus cum immenso belli apparatu fere totus perierit.

Tunc qui se foedere Gallis junxerant, metu soluto, se cum Russis contra illos sociarunt. Anno sequenti Napoleon collecto novo tercentorum et quinquaginta millium exercitu, bellum in Germania instauravit; aliquandiu vario marte pugnavit; sed 18 octobris insignem stragem passus in praelio Lipsiensi, Germaniam deseruit. Galliae territorium contra foederatos, illud omni ex parte invadentes, pedetentim defendit usque ad 11 aprilis 1814, qua abdicatione sua signata, se recipere coactus fuit in insulam Ilvam, cujus principatum a foederatis accepit. Anno sequenti multorum proditione ex insula sua elapsus, belliduces Gallos in partes suas pertraxit, et fugato Ludovico XVIII, die 20 martii de novo solium Galliae conscendit. Verum 18 junii prope pagum de Warterloo in Belgio, ubi cum potenti exercitu contra foederatos principes acerrime dimicavit, prostratus, Parisios celeriter confugit; et non inveniens, quomodo hostium manus evaderet, se dedidit Anglis, a quibus translatus est in insulam S. Helenae, in extremis Oceani plagis sitam; ubi, terribili sane divinae justitiae exemplo, idem ille homo, cui paulo ante totus orbis vix sufficere videbatur, in exiguo rupis angulo tristes vitae reliquias traxit usque ad annum 1821, quo occubuit. De ejus vero contra Ecclesiam et Pontificem persecutione infra dicemus.

Eccl. stat. in Germania. 19. Profecto e generali rerum conflagratione, qua inde a postremis saeculi praecedentis annis Europa agitata fuit, bellisque ex ea secutis res ecclesiastica non in sola Gallia, sed etiam in aliis regionibus detrimenta grandia subiit. In primis ecclesiarum status in Germania, extra provincias Austriacas, plurimum vastatus est. Quum per pacem Lunaevillae anno 1801 signatam, principatus ecclesiastici fuissent aboliti, et pars Germaniae ad Rheni laevam sita, Gallis concessa, mox consulari decreto omnes fundationes ecclesiasticae ibidem sunt abolitae, bona ecclesiarum

et corporum ecclesiasticorum a regimine civili occupata, capitula et monasteria dissoluta, electoratus, Moguntinus, Trevirensis et Coloniensis extincti, ex episcopatibus per concordatum solum conservati Moguntinus, Trevirensis, et Coloniensis translatus Aquisgranum, qui una cum Leodiensi, Namurcensi, Tornacensi et Gandavensi sub archiepiscopatu Mechliniensi constituti sunt. In eadem pace convenerat, ut principes Germanici saeculares pro amissis ad Rheni laevam dominiis, in altera Rheni parte ab imperio praestarentur indemnes. Hoc negotium anno 1803 in dieta Ratisbonensi, in qua Galli maximam, imperator Austriacus minimam potestatem exercuit, perfectum est per decretum, quod *Recessus* dicitur. Per illud omnia bona ecclesiastica tam protestanticis quam catholicis principibus compensandis adjudicata sunt, tum ad eorum redditus augendos tum ad utilitatem publicam promovendam, ad sumptus divini cultus et institutionis litterariae sustinendos, ad ecclesias cathedrales, quae conservandae essent, dotandas et ad clericis monachisque annuas pensiones assignandas. Sic tristem in modum ecclesia Germanica et bonis suis et independentia spoliata fuit.

Praeterea principes indemnes constituti, non tantum bona ecclesiastica occuparunt, sed etiam ipsa corpora, a quibus hactenus fuerant possessa, capitula, collegia, monasteria sustulerunt. Clericis monachisque pensiones sat tenues assignatae sunt: episcopis pristinae dioeceses aut residuae earum partes regendae commissae, sed decreta cathedralium ecclesiarum dotatio nullibi effectui data est: Sola ecclesia Ratisbonensis intacta conservata, imo novis praerogativis et possessionibus aucta fuit, nimirum dignitate electoratus et archicancellariatus imperii, primatus et metropolis pro tota Germania extra provincias Austriacas et Borussicas, atque territoriis, quae ecclesia Moguntina ad dexteram Rheni possederat. Verum et haec ecclesia, ad quam Pius VII in consistorio, 1 februarii 1805 Parisiis habito, instituerat Carolum Theodorum de Dalberg, post aliquot annos spoliata est. Napoleon enim ejus territorium, intra Bavariae limites situm, regi Bavariae subjecit, et caeteras possessiones, novis aliquot auctas, anno 1810 in magnum ducatum saecularem Francofordiensem mutavit.

Ejusmodi rerum status Religioni catholicae in Germania perniciosus fuit. In plerisque dioecesibus sedes episcopales brevi tempore vacarunt, et ecclesiae per vicarios generales administrari debuerunt, qui in necessaria cum Ecclesiae capite communicatione, in exercenda sua jurisdictione, in disponendis rebus, ad Fidem bonosque mores conservandos necessariis, multipliciter impediebantur; ministri sacri diversimode vexabantur, et seminariis non restitutis, in dies minuebantur; in scholis superioribus et inferioribus doctrinae, Religioni catholicae contrariae,

libere tradebantur. Quibus omnibus disciplina enervata, iustitutio in Religione et pietate impedita, irreligiositas et immoralitas propagata est [1].

Eccl. persec. sub Napol. 20. Interea Napoleon tempestates graves Ecclesiae ejusque Pontifici Pio VII suscitavit. Pius VII iterum atque iterum questus fuerat de decretis Medionali promulgatis, quae concordato, anno 1803 inter Apostolicam Sedem et rempublicam, nunc regnum Italiae, inito, erant opposita. Imperator postulationibus Pontificis non solum non fecit satis, sed etiam mense octobri 1805 portum arcemque Anconitanam intercepit. Reclamavit Pontifex; imperator vero petulantes ac minatorias litteras ad eum reddidit. Deinde ab anno 1806 Galli regnum Neapolitanum invasuri, territorium pontificium, per quod exercitum ducebant, non secus ac terram hostilem tractarunt. Praeterea Napoleon novis in dies immodicis captiosisque petitionibus Pontificem vexare non destitit; quibus cum Pius, quamvis ad conciliandam pacem promptissimus, pro muneris sui officio assentiri non posset, domitor primo Beneventum et Pontem Curvum, deinde alias ditionis pontificiae civitates, demum 2 februarii 1808 ipsam Romam militari manu occupari jussit. Pius VII datis ad Miollis, exercitus Gallicani ducem, ad oratores principum et ad ipsum imperatorem litteris, suo et suorum successorum nomine contra has aliasque deinde secutas territorii pontificii occupationes continuo reclamavit et protestatus est, quatenus tribulationum, quas patiebatur, causae paterent publicae, et jura Sedis Apostolicae integra intactaque manere se velle, declararetur.

Pontifex territorio privatur an. 1808-9 21. Quam primum copiae Francicae Romam invaserunt, arx S. Angeli capta est, disposita per vias et plateas praesidia, aedes Quirinales, quas Pontifex incolebat, magna peditum et equitum manu bellicisque tormentis obsessae, Pontifex in palatio suo tanquam in custodia detentus novisque per dies singulos injuriis et molestiis saturatus, militia pontificia copiis Francicis admixta, custodes Pontificis lectissimi nobilesque viri in arcem romanam detrusi, deinde dispersi et dissoluti, militia sic dicta civica e faece populi erecta, quae quaevis flagitia libere patrabat, maxima pars Cardinalium militari vi a Pontificis latere avulsa et alio deportata, administri ejus et officiales complures, tum urbani tum provinciales, vexati, in carcerem conjecti, procul amandati, aliaque plura, ipsi gentium juri contraria, attentata.

Eodem tempore in provinciis Urbini, Marchiae et Camarini, quas Gallorum domitor decreto 2 aprilis 1808 Apostolicae Sedi ademptas, regno Italico adjunxit, omnis generis ausa nefaria atque sacrilega contra libertatem, immunitatem et doctrinam Ec-

---

[1]) Hof, *Das deutsche reich von Französichen revolution und nach den frieden von Lüneville*; Gaspari, *Der depulations recesse.*

clesiae patrata sunt, nimirum ejectio sacrarum virginum e claustris, profanatio templorum, frena licentiae soluta, contemptus disciplinae ecclesiasticae sacrorumque canonum, promulgatio codicis aliarumque legum, non modo sacris canonibus, sed etiam evangelicis praeceptis ac divino juri adversantium, depressio et vexatio cleri, episcoporum potestas laicali subjecta, vis eorum conscientiae multimodis illata, violenta denique eorum e cathedris suis ejectio.

Demum impietas domitoris, qui se Caroli M. successorem jactitabat, eo usque devenit, ut, abrogata propter abusum praetensa laudati imperatoris donatione, decreto, Viennae in Austria 17 maii 1809 dato, totum Petri patrimonium, seu R. ecclesiae status imperio Francico adjecerit. Quod decretum cum 10 junii Romae fuisset publicatum, Pius VII, exhaustis frustra omnibus humilitatis, moderationis et mansuetudinis rationibus, noctu sequenti bullam excommunicationis, *Quum memoranda*, contra usurpatorem omnesque ejus cooperatores in locis consuetis affigi jussit [1].

22. Napoleon Vaticano fulmine ictus, iniquitatem consummavit rapiendo ex urbe sancta Pontificem. Etenim 6 julii ante aurorам palatium Quirinale armata manu a copiarum duce Radet cinctum fuit, fores effractae, custodes armis exuti, et Pius VII una cum cardinali Pacca, ejus administro a secretis status, interceptus, violenter Savonam abductus fuit. Priusquam Pontifex eo pervenisset, cardinalis Pacca, ab eo avulsus, in arcem de Fenestrelle relegatus est. Pius VII toto triennio Savonae sollicite custoditus, ab omnibus consiliariis suis separatus, duram suam sortem non minori animi fortitudine quam patientia sustinuit. Omni via a Napoleone tentatus, ut ditionibus suis renunciaret, aliisque pactionibus, quibus potestas spiritualis temporali subjiceretur, subscriberet, firmus stetit.

Pius VII Savonam abducitur

Rapto ex urbe Pontifice, Cardinales Itali, paucis provectae nimis aetatis vel infirmitatis causa exceptis, persecutoris jussu adducti fuerunt Parisios, ubi multiplices injurias experti sunt. Quum eorum tredecim anno 1810 a nuptiis Napoleonis cum Maria Ludovica abfuissent, dignitatis suae habitum deponere et in diversas Campaniae francicae et Burgundiae urbes abire coacti sunt.

Eo ipso tempore, quo haec omnia facta sunt, Napoleonis potentia tanta erat, et tam firma videbatur, ut temporalem Pontificis potestatem, ejusque in regenda Ecclesia independentiam, cum ea arctissime connexam, in perpetuum intercidisse, ipsiusque Ecclesiae excidium secuturum, hostes hujus laetabundi va-

[1]) Card. Pacca, *Mémoires pour servir à l'hist. eccl. du XIX siècle*; Artaud, *Histoire du pape Pie VII*; Jauffret, *Mémoires*, t. II; De Smet, *Coup d'oeil.*

ticinarentur. Summum utique erat Ecclesiae discrimen, Capite ejus sub arcta custodia posito, Cardinalibus dispersis, cunctis ecclesiasticorum negotiorum congregationibus in urbe Roma dissolutis; sed extabat divini Ecclesiae auctoris promissio, *Portae inferi non praevalebunt adversus eam*[1]. Ad hanc promissionem respiciebant quicumque boni catholici, donec eventus illius veritatem ac divinitatem denuo comprobaret.

Maximum autem persecutori negotium facessebat vis coercitiva Pii VII, qui post fulminatam in illum excommunicationem, episcopis, ab eodem ad sedes vacantes denominatis, canonicas institutiones denegabat, donec pristino statui foret restitutus. Napoleon constantiam Pontificis flectere non valens, 16 novembris 1809 cardinales Fesch et Maury, archiepiscopum Turonensem, episcopos Nannetensem, Trevirensem, Ebroicensem et Vercellensem, presbyterum Emery, S. Sulpicii superiorem, et Fontana, generalem Barnabitarum praepositum, Parisiis congregavit, quatenus de componendo ecclesiarum statu deliberarent. Multae iis propositae sunt quaestiones, quarum aliae ad generale Ecclesiae regimen, aliae ad administrationem ecclesiarum in territorio Gallicano, in Germania et Tuscia, aliae ad bullam excommunicationis et simultates Pontificem inter et imperatorem spectabant. Fontana tantum primis congregationibus interfuit; Emery justitiam et veritatem magna cum eruditione defendit; sed caeteri, ejus sententias non probantes, 11 januarii 1810 responsa ad imperatorem dederunt, in quibus post multa persecutoris encomia, quem etiam laudabant in iis, in quibus erat reprehendendus, inter alia ad providendum ecclesiis viduatis convocationem concilii nationalis ei suaserunt. Reliqua responsa praetermittimus, id solum observantes, praesules istos in omnibus abjectam animi anxietatem, et obsequium ultra limites, non Pontifici, sed imperatori prodidisse; hinc nullo modo illis subscribere voluit pius aeque ac doctus Emery. Praeterea, 25 martii, decem et novem episcopi Galli litteras ad Pium papam dederunt, quibus facultates extraordinarias pro dispensationibus matrimonialibus postulantes, verbis sat minatoriis Pontificem supplicabant, ut viduatis ecclesiis prospiceret. Pontifex eis facultates petitas concessit, sed quantum ad bullas institutionis pro episcopis nominatis spectabant, in sua sententia perstitit.

Tunc Napoleon capitula sedium vacantium compulit ad conferenda episcopis nominatis jura vicariorum generalium, ut hac ratione isti, non obstante institutionum canonicarum defectu, ecclesias, ad quas erant designati, administrarent. Erat id Ecclesiae disciplinae et conciliorum sanctionibus oppositum. Nihilominus illud praeter alios attentavit cardinalis Maury, qui olim

---

[1]) Matth. XVI, 18.

in conventu nationali Religionis causam mira constantia defenderat, ideoque a Pio VI archiepiscopus Nicaeae in partibus et anno 1794 cardinalis episcopus Montis Flasconensis creatus, et 14 octobris 1810 a Napoleone ad archiepiscopatum Parisiensem translatus, hujus administrationem suscepit. Pius VII datis 5 novembris ad eum litteris in forma brevis, illum graviter reprehendit, quod spretis juramentis, quae tanquam cardinalis et episcopus praestiterat, ecclesiam suam deseruerit et alienae administrationem contra sacros canones usurparit; eum obtestatus est, ut usurpatam administrationem confestim dimitteret, ne ad agendum contra eum secundum canonum rigorem cogeretur. Brevi post Pontifex alias litteras in forma brevis dedit ad E. Corboli, archidiaconum ecclesiae Florentinae, et ad P. d' Astros, vicarium capitularem ecclesiae Parisiensis, in quibus nullam atque invalidam esse declaravit delegationem, quam Capitula episcopis, a principe laico nominatis, ante confirmationem pontificiam conferrent.

Hae Pontificis litterae optimum habuerunt effectum, quatenus sic omnibus de illegitima istorum novorum vicariorum capitularium administratione constaret, et capitula, non obstantibus gubernii jussis, episcopis nominatis administrationem conferre recusarent. Napoleon vero ira percitus, Pontificem arctiori custodiae tradidit, cardinales, episcopos, aliosque de notitia aut propagatione praefatarum litterarum suspectos, item eos, qui nominatis episcopis ecclesiarum administrationem denegabant, carcere aut exilio mulctavit. Eamdem sortem experti sunt parochi aliique ecclesiastici viri, qui vel post latam contra persecutorem excommunicationem preces pro eo canere, vel aliis ejus iniquis decretis conscientias suas subjicere recusabant. Unde grandis rerum ecclesiasticarum perturbatio in multis locis orta est. Et quod deplorandum erat, inter ipsos episcopos dabantur non pauci, qui ad principis magis quam ad Jesu Christi aulam pertinentes, abjectissima sua agendi ratione persecutoris audaciam, Pontificis vero dolorem augerent [1].

23. Sub initia anni 1811 Napoleon rursus Parisiis congregavit cardinales Fesch et Maury, archiepiscopum Turonensem et alios, quos supra anno 1809 convocaverat, eisque adjunxit cardinalem Caselli, episcopum Parmensem, et de Pradt, ab episcopatu Pictaviensi ad archiepiscopatum Mechliniensem a Napoleone translatum. Ab iis postulatum fuit, a quibus, impedito commercio cum Pontifice, petendae essent dispensationes, Apostoli- **Pseudo-syn. Parisiens. an. 1811**

[1]) Cf. scriptores supra cit.; item. *Lettre sur la nullité ou invalidité des délégations capitulaires en faveur des nommés aux siéges vacans*, Liége 1814. in-8; *Mémoire sur l'administration capitulaire des évêques nommés, en réponse au Mémoire du cardinal Maury*, Paris 1814, in-8.

cae Sedi reservatae, et quae esset legitima ratio instituendi episcopos, ab imperatore ad sedes vacantes nominatos, si Pontifex bullas institutionis negare pergeret. Illi post mense prope duos responsa, a majori congregationis parte probata, ad imperatorem detulerunt. Post immodicas imperatoris laudes, ad priorem quaestionem dixerunt, reservationes, quibus gaudent RR. Pontifices, non esse juris divini, proinde recursu ad hos impedito, illas devolvi ad episcopos, quantum ad quotidianas fidelium indigentias spectabat, non vero quantum ad generalem Ecclesiae administrationem et disciplinam internam pertinebat; ad alteram quaestionem responderunt, Pium VII negare bullas institutionis nulla adlegata ratione canonica; optimum malo remedium fore, ut concordato adderetur clausula, qua Papa teneretur dare institutionis bullam intra statum tempus, secus jus institutionis devolveretur ad synodum provincialem; ad id efficiendum, prius Papam per deputatos de praesenti rerum statu esse instruendum, deinde cogendum episcoporum concilium.

Grata utique erant hujusmodi responsa Francorum imperatori; quapropter 25 aprilis 1811 litteris encyclicis archiepiscopos et episcopos imperii Parisios convocavit ad concilium, 9 junii in ecclesia metropolitana inchoandum. Eodem tempore Savonam ad Pontificem destinavit de Barral archiepiscopum Turonensem, Duvoisin episcopum Nannetensem et Mannay Trevirensem, qui secundum conditiones, a se praescriptas, cum Pontifice concordiam tractarent. Illi 9 maii Savonam advenerunt, variisque artibus usi sunt, ut Pontificem ad annuendum imperatoris mandatis flecteret; ei tristem tot ecclesiarum, in Gallia, Germania et Italia vacantium, statum et imminens schisma depinxerunt; alte sonuerunt bona, quae e concessionibus sperare liceret, et grandia mala, quae e resistentia forent secutura. Respondit constanter Pius VII, se in carcere positum et Cardinalium consilio privatum, tantum negotium tractare non posse ea diligentia et maturitate, qua oportebat. Illi vero novis artibus, promissis minisque usi sunt, quibus tandem venerabilis senex lacessitus, 19 maii declaravit, secundum quod illi retulerunt, se perpensis ecclesiarum Galliae et Italia indigentiis, canonicam institutionem concessurum episcopis, ab imperatore secundum formas conventionum nominatis; se consentire, ut conventionibus adderetur clausula, qua intra sex menses bullam institutionis concederet, nisi obstaret personae nominatae indignitas, secus ejus nomine metropolita aut episcopus senior nominatum institueret; se ad has concessiones fuisse adductum spe, ex deputatorum promissis concepta, fore ut Ecclesiae et S. Sedi pax, libertas, independentia et dignitas restituerentur. Diximus supra, secundum quod illi retulerunt, quia quam deputati praesules gubernio exhibuerunt Pontificis declarationem, ab eo signata non erat,

unde etiam ab ipso nationali conciliabulo ut legitima habita non fuit [1].

Post haec conciliabulum Parisiense inchoatum est. Convenerunt e Gallia, Germania et Italia centum et quatuor praesules, inter quos sex cardinales, novem archiepiscopi, octoginta episcopi, novem presbyteri ad sedes episcopales nominati. Post aliquot colloquia de jure praesidendi et modo vivendi in concilio, 17 junii prima sessio post missarum solemnia habita est, in qua cum postularetur, num placeret concilium celebrari, generosus archiepiscopus Burdigalensis, d'Aviau du Bois de Sanzay, respondit: Salva obedientia Pontifici debita; deinde omnes praelectae fidei professioni, a Pio IV editae, adhaesionem, et R. Pontifici obedientiam pro more jurarunt. Qua agendi ratione jam jam dominatori displicere coeperunt. Posthaec habitae sunt variae congregationes, in quibus Minister cultuum, ut dicitur, post magnas imperatoris laudes, multasque de Pontifice querelas, significavit, concilium esse convocatum, ut, cum Papa concordati conditiones obstinate infringeret, alia ratione vacantibus sedibus provideretur. Episcopus Camberiacensis generosa voce dixit, ante omnia ab imperatore postulandam esse Pontificis libertatem; et cum eo consenserunt archiepiscopi Burdigalensis et Taurinensis, episcopi Gandavensis, Namurcensis, Jerichuntinus coadjutor Monasteriensis, et aliquot alii; caeteri id facere metuerunt. Imperator morae impatiens, voluit, ut concilium incontinenter procederet ad decidendam quaestionem principalem. Itaque designata est specialis congregatio, constans cardinalibus Spina et Caselli, archiepiscopis Burdigalensi et Turonensi, episcopis Gandavensi, Tornacensi, Trevirensi, Nannetensi, Trecensi, Comaciensi et Eporediensi. Hi, habitis a 21 junii usque ad 5 julii variis collationibus, divisis suffragiis, octo contra tria, resolverunt, concilio nationali, sine R. Pontificis aut concilii oecumenici interventu, jus nullum competere mutandi generalem Ecclesiae disciplinam, et proinde novum ab eo statui non posse modum impertiendi episcopis canonicam institutionem. Quum hujus resolutionis relationem 10 julii episcopus Tornacensis in generali congregatione fecisset, Napoleon iratus, altera die conventum dissolvit, et tres episcopos, de Boulogne Trecensem, de Broglie Gandavensem, et Hirn Tornacensem, qui prae aliis Apostolicae Sedis jura defenderant, Vincennis in carcerem conjecit.

Soluto conventu, nonnulli antistites ad ecclesias suas remissi sunt; aliorum constantiam minister cultuum primo separatim novis artibus tentavit, deinde de assensu majoris partis certus, 5 augusti novam generalem congregationem indixit, in qua ple-

---

[1]) *Fragmens relatifs à l'histoire ecclésiastique des premières années du XIX siècle.*

rique, paucis exceptis, assensi sunt decreto quod sequitur: 1° archiepiscopales et episcopales sedes non vacabunt ultra annum; 2° nominati ab imperatore institutionem canonicam postulabunt a Pontifice; 3° Pontifex institutionem conferet intra sex menses; 4° post sex menses eamdem concedere poterit metropolita vel senior episcopus provinciae; 5° praesens decretum subjicietur Pontificis approbationi. Hoc decretum per selectos a gubernio praesules Savonam ad Pontificem perlatum est. Pius VII, sibi et Ecclesiae merito metuens, illos primo audire noluit, dein 5 septembris ad colloquium admisit; eorum artibus diu restitit; sed tandem flexus metu malorum, quae illi secutura alte sonabant, 20 septembris brevi, *Ex quo ad summi*, praefatos articulos approbavit. Verum Napoleon Pontificis breve recipere noluit, illud Savonam remisit, et episcopos ad ecclesias suas redire jussit. Sic defecerunt scrutantes scrutinio, omniaque a persecutore et aulicis praesulibus tentata, in fumum abierunt [1].

Turbae in dioecesibus Trec. Tornac. et Gand.

24. In tribus vero dioecesibus, Trecensi, Tornacensi et Gandavensi, quarum praesules Vincennis in carcerem conjectos vidimus, turbae graves secutae sunt. Extorta enim a tribus istis episcopis in carcere sedium suarum abdicatione, et neque a Pontifice acceptata neque iis quorum intererat, in forma debita significata, persecutor sedes illas declaravit vacantes et capitula ad nominandos novos vicarios compulit. Nonnulli canonici pro officio suo iniquis mandatis restiterunt; alii minis cesserunt, et vicarios generales elegerunt. Cum tamen inter hos unus aut alter jam ante essent vicarii generales episcoporum, proinde jurisdictione muniti, res utcunque fuerunt compositae et legitimae ecclesiarum administrationi consultum.

Verum mense aprili 1813 domitor novos episcopos ad praedictas sedes nominavit, nimirum de Cussy ad Trecensem, de Saint-Medard ad Tornacensem et de la Brue ad Gandavensem, mandavitque capitulis, ut his nominatis episcopis, quamvis institutione canonica carerent, dioeceseon administrationem conferrent. Inde grandis rerum perturbatio secuta est. Qui e capitulis ab istis actibus illegitimis abstinuerunt, gubernii persecutionem experti sunt. Eo major erat persecutoris iracundia, quod maxima virorum ecclesiasticorum pars cum pseudo-administratoribus communicare nollet, et de negotiis ecclesiasticis referret ad legitimos vicarios episcopales, qui quantum poterant, viis occultis ecclesiarum administrationi consulebant. Turbae graviores fuerunt in dioecesi Gandavensi, ubi saevitum est in septem civitatis parochos et in seminarium episcopale, cujus directores proscripti, et alumni ad ferenda arma coacti sunt [2].

[1]) F. A. Melcheres, *Parisiense concilium nationale anno 1811 cum actis authenticis*, Monasterii 1814; De Smet, *Coup d' oeil*; Card. Pacca, *Mémoires*, t. II.

[2]) De Smet, ibid.

25. Pius VII jam tribus prope annis in arcta custodia detentus, 9 junii 1812 imperatoris jussu Savona translatus fuit Fontem-Bellaqueum. Hic rursum venerabilis senis constantia tentata fuit, ut imperatoris voluntati acquiesceret, maxime per praesules aulicos, qui, secundum principis mandata, verum rerum statum celare et Pontifici instantis schismatis timorem incutere debebant. Paulo post Gallorum domitor, bello Russico superatus, ratusque sibi in angustiis posito profuturum, si quandam concordiae speciem cum Pontifice iniret, sub initia anni 1813 novae conventionis articulos Pontifici offerri mandavit; sed Pius VII ante omnia tum suam tum Cardinalium libertatem petiit. Tunc domitor ipse Fontem-Bellaqueum advenit, et primo blanditiis deinde minis a Pontifice novam pactionem extorsit, admodum similem famoso conciliabuli Parisiensis decreto supra commemorato. His articulis tanquam praeambulis novae conventionis, una cum Napoleone subscripsit Pius VII die 25 januarii, sed ea lege, ut non vulgarentur aut ullam vim haberent, priusquam in libero cum Cardinalibus consistorio fuissent approbati. Pius VII abducitur Font. Bellaq. an. 1812

Tunc Napoleon Cardinalibus, carceri mancipatis aut in exilium relegatis, potestatem adeundi Pontificem concessit, Pii VII custodiam commodiorem reddidit, sed magna perfidia praefatos articulos, priusquam confirmationem accepissent, tanquam conventionem absolutam publicari et legis instar servari mandavit. Pontifex de fraude monitus, sine mora reclamavit, datisque 24 martii ad imperatorem litteris, articulos praefatos revocavit, et ut non concessos esse habendos declaravit. Excanduit domitor, Pontificis custodiam arctiorem reddidit, et majora forte attentasset, nisi bello fuisset impeditus [1]. Brevi post divina Providentia coronam de capite persecutoris dejecit.

26. Quo magis superbus et ambitiosus domitor Ecclesiam insectabatur, eo citius ad ruinam suam properabat. Post praelium Lipsiense a confoederatis principibus in Galliam rejectus, novisque in ipsa Gallia pugnis superatus, 23 januarii 1814 Pontificem Fonte Bellaqueo versus Italiae confinia deduci jussit. Pius VII post menses prope duos libertate donatus, 31 martii Bononiam ingressus est; eodemque die occupatis a foederatis Parisiis, cecidit corona de capite persecutoris, qui 11 aprilis in eodem palatio Fontis-Bellaquei, in quo venerabilem Pontificem tot opprobriis saturaverat, abdicationem suam signavit. Pontifex autem iter suum Romam versus prosecutus in mediis acclamationibus, 24 maii magna cum pompa in urbem sanctam receptus est. Ante omnia descendit in basilicam principis Apostolorum, ut omnipotenti Deo pro tanto beneficio gratias ageret, inde summo cum plausu et exultante simul universo orbe catholico clivum et palatium Quirinale triumphator conscendit. Pius VII Romam redit an. 1814

---

[1]) Card. Pacca, *Mémoires*, t. I.

Mox animum adjecit reparandis ecclesiasticae et civicae rei jacturis; iniquas leges, quae tempore anarchiae fuerant publicatae, abolevit; sacras congregationes restituit; judiciorum et vectigalium ordinem instauravit; restituendis utriusque sexus monasteriis operam dedit, Societatem Jesu solemni constitutione restituit; Willibrordi Van Os, a Jansenistis in pseudo archiepiscopum Ultrajectinum assumpti, electionem nullam et consecrationem sacrilegam declaravit; cardinalem Consalvi Viennam legavit, ut Sedis Apostolicae jura in principum Europaeorum congressu defenderet, constitutiones Clementis XII et Benedicti XIV contra societates occultas, quas Galli in status pontificios introduxerant, renovavit, aliaque plura Ecclesiae bono constituit, ut videbimus.

Congressus Viennensis 27. Dejecto Napoleone, Ludovicus XVIII rex Galliae, Ferdinandus VII rex Hispaniae, Ferdinandus IV rex Neapolis, aliique principes paterna solia receperunt. Quum autem Francorum imperio per universam pene Europam res publicae fuissent perturbatae, principes ad componendum publicum societatis Europaeae statum. Viennae congressum indixerunt, qui 1 novembris 1814 coeptus, et 9 junii anno sequentis absolutus est. Editus in eo fuit tractatus constans centum et viginti articulis, quibus concordia et jus publicum inter Europaeos principes sancita sunt, eorum territoria circumscripta, relationes ordinatae, et fundamentalis Europae constitutio constructa. Per eumdem tractatum Sedi Apostolicae possessiones pristinae, excepta Avenione, restitutae sunt; domus Austriaca status suos in Italia recepit; Guilielmus, princeps Arausicanus, Hollandiam, Belgium et principatum Leodiensem cum regio nomine et dignitate, atque Luxemburgum sub magni ducis titulo, accepit; rex Borussiae praeter partem Poloniae, consecutus est possessiones plures in Germania et ad laevam Rheni usque ad confinia Galliae; imperatori Russorum, cum titulo regis Poloniae, attributus fuit ducatus Varsoviensis; principes Germani inter se constituerunt confoederationem, dictam Germanicam, quae diaetas suas celebraret Francofordii. Id inter alia dolendum est, quod ecclesiastici Germaniae principatus non solum non restituti, sed principibus acatholicis subjecti fueriut in magnum Religionis catholicae detrimentum.

Societatis J. restitutio 28. Inter primarias curas Pii VII, sedi suae et independentiae redditi, fuit restitutio Ordinum religiosorum. Specialim mox Societatem Jesu, a Clemente papa XIV suppressam, solemni bulla instauravit. Jesuitarum institutum, ex assensu Sedis Apostolicae saltem tacito, in Russia perdurasse, supra diximus[1]. Praeterea Ferdinandus dux Parmensis, qui anno 1768, ab aula Hispanica excitatus, Jesuitas ducatu suo exire jusserat, postea cernens

[1]) Vide pag. 241.

funestas hujus rei sequelas,maxime quantum ad juventutis institutionem pertinebat, illos revocaverat, in academia litterarum ac scientiarum cathedras eisdem crediderat, et anno 1793 a vicario generali Jesuitarum in Russia aliquot patres impetrarat, qui una cum Jesuitis Parmensibus provinciam, vicario generali in Russia subjectam, et novitiatum formarunt. Paulus I, qui anno 1796 Catharinae II, matri suae, in Russorum imperio successit, non minori ac illa favore Jesuitas prosecutus est; iis ecclesiam catholicam Petropolis, pluraque collegia in diversis imperii partibus tradidit, Polotiensem eorumdem novitiatum subsidiis auxit, et anno 1800 a Pio papa VII postulavit, ut Jesuitarum institutum, quod decessor ejus pro difficillimis temporum circumstantiis tacite probarat, expressa ratione confirmaret. Pius VII dato 7 martii 1801 brevi, *Catholicae fidei*, Societatem Jesu pro Russia restituit.

Inde ab anno 1794 nonnulli presbyteri Galli, inter quos de Broglie, Tournely, Varin, Pey, secundum mentem regulasque S. Ignatii in Belgio constituerunt Congregationem SS. Cordis Jesu, donec Societatem Jesu restituere liceret. Illi paulo post bellorum causa Belgium deserentes, transierunt Viennam. Eodem tempore Romae Nicolaus Paccanari, Tridentinus, ad resuscitandum D. Ignatii institutum, creavit Congregationem sub nomine Societatis fidei Jesu. Ex assensu Pontificis Paccanari et socii ejus Italiae, Galliae, Germaniae terras peragrarunt, ut veteres Jesuitas novosque socios in Congregationem suam adlicerent. Multi ei nomina dederunt, qui Patres fidei et ab auctore *Paccanaristae* dicti sunt. At post paucos annos, cum Paccanari unionem suae Congregationis cum generali Societatis Jesu in Russia praeposito, parum curare videretur, plerique socii ab eo discesserunt, nonnulli in Russiam ad novitiatum profecti sunt.

Ad exemplum ducis Parmensis Ferdinandus IV, rex utriusque Siciliae, qui quondam adhuc juvenis Jesuitas regno suo exire jusserat, anno 1804 pro restituenda in utraque Sicilia eorum Societate ad Pontificem scripsit. Pius VII ejus precibus annuens, per breve die 30 julii ejusdem anni ad patrem Gruber, generalem Societatis praepositum in Russia, datum, ejusdem Societatis instaurationem in utraque Sicilia ratam habuit. Summo regis et subditorum gaudio patres Jesuitae recepti sunt; sed anno 1806 in regno cis Fretum, a Gallis occupato, iterum dispersi fuerunt.

Anno 1814 Pius papa VII votis totius orbis catholici, Societatis J. restitutionem desiderantis, facturus satis, die 7 augusti bulla, *Sollicitudo omnium ecclesiarum*, praefatam Societatem ex certa scientia et plenitudine potestatis in perpetuum instauravit. Confestim superstites adhuc Jesuitae se sub regula S. Ignatii consociarunt; in Italia, Austria, Helvetia, Gallia, Hispania, Anglia, aliisque regionibus novitiatus, collegia et alias domos formarunt;

deinde etiam in Americam, Syriam, Indiasque profecti, missiones, novitiatus, collegia ibidem instaurarunt.

Cum vero Societas Jesu sic communi proborum gaudio restitueretur, in Russia, in qua post generale naufragium fuerat conservata, suppressa est. Quum enim Jesuitae in collegio, quod Petropoli erexerant, non tantum juvenes catholicos, sed etiam acatholicos et schismaticos, quos parentes, eorum mores et docendi methodum approbantes, eis tradebant, in litteris instituerent, aliorum magistrorum invidiam in se excitarunt. Quum praeterea plures ex istis discipulis vel alumnis, imo etiam adulti, a schismate ad catholicam unitatem a Jesuitis converterentur, schismatici sacerdotes aliique Religionis catholicae inimici effecerunt, ut anno 1815 Jesuitae decreto Alexandri imperatoris Petropoli fuerint amoti, simulque aditus ad ambas imperii metropoles eis in perpetuum interdictus. Jam tum eorum adversarii efficere conati sunt, ut e toto imperio Russico pellerentur, sed non permisit id imperator. Cum vero Jesuitae in aliis imperii locis schismaticos ad catholicam unitatem convertere non cessarent, tandem anno 1820 imperator decretum, sibi a rerum ecclesiasticarum administro propositum, approbavit, quo omnes Jesuitae ex universo imperio Russico in perpetuum relegabantur. Eorum multi a Francisco, imperatore Austriaco, in Galitiam ad juventutem in litteris philologicis, philosophicis et theologicis instituendam admissi sunt; traditum eis fuit coenobium Dominicanorum Tarnopoli, assignati singulis annuatim ter centum floreni, dataque facultas erigendi, ubi visum fuerit, collegia, novitiosque in hunc finem suscipiendi. Reliqui Jesuitae, e Russia amoti, partim in alia Societatis collegia partim in Americam septentrionalem se contulerunt [1].

Relig. stat. in America

29. In America septentrionali, praesertim in terris Britannicis, in civitatibus confoederatis, et in insulis, quae nomine Indiae occidentalis comprehenduntur, a posterioribus annis saeculi praecedentis et deinceps Catholicorum numerus, tum ethnicorum et haereticorum conversione tum Europaeorum in istas terras migratione, plurimum auctus est. Postquam gubernium Anglicanum anno 1783 pace cum civitatibus confederatis seu Statibus unitis composita, earum independentiam ratam habuisset, catholici earumdem incolae Apostolicam Sedem rogarunt, ut, ad promovendum ibi Religionis exercitium firmandumque ecclesiarum regimen, episcopalem sedem crearet. Pius papa VI, audita Congregatione de propaganda Fide, eorum votis annuit, 6 novembris 1789, episcopalem sedem erexit Baltimorae, et ad eam instituit patrem Carroll jesuitam, jam in istis partibus vicarium apostolicum. Hic anno sequenti Londini consecratus, varios viros ec-

[1]) Crétineau-Joly, *Histoire de la Compagnie de Jésus*, tom. V-VI.

clesiasticos, tum ad augendum clerum suum tum ad formandum Baltimorae seminarium secum in Americam duxit. Anno 1791 secundum Pontificis consilium Baltimorae cum viginti et uno presbyteris synodum celebravit, in qua post episcopi orationem et fidei professionem, potissimum actum est de sacramentorum administratione, de festorum et divinorum officiorum celebratione, de sepultura, de fabricis, de sacrorum ministrorum moribus, sustentatione, habitu et disciplina. Synodi decreta Romam missa sunt cum supplici prece, quatenus Pontifex aut sedem suffraganeam aut coadjutorem episcopi Baltimorensis crearet. Pius VI synodi acta confirmavit, et paulo post p. Neale jesuitam instituit coadjutorem episcopi Baltimorensis cum titulo episcopi Gortynensis in partibus infidelium.

Quum autem, perturbatis in Europa rebus et exorta inde contra Ecclesiam persecutione, multi sacerdotes saeculares et regulares, etiam moniales, in Status-unitos se conferrent, varia illic collegia et coenobia erecta sunt, et catholicorum numerus continuo auctus. Quapropter Pius papa VII anno 1808 episcopalem sedem Baltimorae evexit ad dignitatem metropolitanam, ejusque suffraganeas sedes quatuor creavit, Novi Eboraci, Philadelphiae, Bostonii, et Bearstownii in Kentuckia. Baltimorensi metropoli etiam subjecit Novum-Aurelianum Luisianae, et anno 1815 ad hanc sedem, jam a Pio VI creatam, instituit reverendum virum Dubourg. Ex hoc tempore Religio catholica tum in civitatibus tum in missionibus, inter feros indigenas institutis, continua incrementa cepit [1].

In regionibus Americanis, Mexicana, Guatimala, Peruvia, Plata, aliis, quae hoc saeculo se ab Hispanorum auctoritate independentes constituerunt, atque in imperio Brasiliae, Religio catholica conservata est.

30. Celebris vero Maronitarum montis Libani ecclesia posteriori parte saeculi praecedentis nonnihil perturbata fuit falsis vaticiniis cujusdam monialis, nomine Endiae seu Annae Mariae Agemi. Sed emergentem scissuram mox composuit Pius papa VI qui patriarcham Maronitarum, pseudo prophetissae partibus faventem, Romam vocavit; anno 1779 fallaces Endiae prophetias improbavit, datis ad episcopos et clerum Maronitarum litteris; anno 1783 novis ad eosdem litteris Maronitarum pietatem laudavit, eos ad unionem hortatus est, resipiscentem patriarcham in gratiam recepit et in pristinum statum restituit. Ejusdem Pontificis mandato ibidem episcopi et monasteriorum praefecti anno 1793 synodum celebrarunt, in qua varia pro locorum et temporum necessitatibus decreta sunt, deinde a Congregatione de propaganda Fide approbata [2]. Relig. stat. apud Maron.

[1]) Picot, *Mémoires*, an. 1789, 1791, 1808.
[2]) Henrion, *Continuat. de l' hist. eccl.* an. 1780.

Digitized by Google

Verum prioribus hujus saeculi annis novas divisiones in ecclesiis istius regionis excitavit Germanus Adami, Florentinus; qui archiepiscopus Hierapolis et visitator apostolicus montis Libani creatus, novitates, quas juvenis a Scipione Ricci didicerat, catholicis Orientis afflare studuit. Ejus consilio Agab Matar, patriarcha Antiochenus Melchitarum catholicorum, anno 1806 in coenobio Carcaph dioeceseos Berytensis synodum celebravit, quae Antiochena dicta est. In ea plura e damnatis jam Pistoriensis conciliabuli decretis constituta sunt, tum doctrinae tum disciplinae Ecclesiae opposita. Synodi acta minime ad Apostolicam Sedem, ut moris erat, missa fuerunt; et anno 1810 typis arabicis excusa cum approbatione a Ludovico Gandolphi, tunc temporis apostolico montis Libani visitatore, fraudulenter accepta, per omnem Orientem disseminata sunt. Infaustis temporum circumstantiis factum est, ut ea res diu Pontificem latuerit; qui ubi eam cognovit, a Maximo Mazlo, novo Melchitarum patriarcha, exemplar actorum praefatae synodi postulavit. Paruit patriarcha, simulque contestatus est, se illa nunquam probasse, et in omnibus se Apostolicae Sedis judicio pariturum. Re a S. Congregatione mature discussa, Gregorius papa XVI die 16 septembris 1835 librum inscriptum: Synodus Antiochena habita sub Agab Matar damnavit [1].

Relig. status in Sinis et Cochinchina 31. De statu Religionis christianae in imperio Sinensi durante saeculo praecedenti supra diximus [2]. Anno 1805 nova illic in Christianos persecutio exarsit, praesertim in nobiles. Nonnulli quidem cruciatuum vehementia ad abnegandum Christum abrepti sunt, plerique tamen in Fide immobiles manserunt; hi muneribus, dignitatibus et facultatibus privati, multique cum pluribus missionariis relegati sunt, libri christiani combusti, ecclesiarum inscriptiones deletae, simulque edictum emissum, quo magistratibus sub poena dignitatis et muneris amittendi, caeteris sub poena exilii, ad sacra christiana transire prohibebatur. Anno 1814 gubernator provinciae Setschuen persecutionem excitavit, prioribus vehementiorem et diuturniorem, quae mox in alias quoque provincias propagata est, multisque Christianis et missionariis vitam abstulit. Inter hos notatu dignissimus est Gabriel Dufresne, episcopus Tabracanus et vicarius apostolicus, in metropoli provinciae istius publice capite plexus. In eadem metropoli plus quam quatuor centum Christiani crudeliter torti sunt, qui fortitudine et constantia sua cum antiquis martyribus conferri possunt. Anno 1818 persecutio, praecedenti anno sopita, vi decreti ab ipso imperatore editi, ita recruduit, ut Christiani magno nu-

[1]) *L' Ami de la Religion*, LXXXIX, p. 327; Kersten, *Journal. hist. et litt.* tom. III, p. 21.
[2]) Vide pag. 215.

mero torquerentur, et qui a Fide non deficiebant, relegarentur, missionarii autem, qui in imperio deprebendebantur, laqueo enecarentur. Demum anno 1845 Francorum orator consecutus est, ut Tao Kouang Imperator 12 aprilis legem ediderit, qua Christiani in imperio tolerarentur, et 20 februarii anni sequentis alterum edictum publicarit, quo iis liberum Religionis suae exercitium et ecclesiae adbuc superstites restituerentur.

Vidimus etiam quis fuerit saeculo praecedenti, Religionis christianae status in Cochinchina et Tongkino [1]. Cum posterioribus istius saeculi annis reges Cochinchinenses terras Lao, Cambodscha, Lachto et Bintuam, etiam regnum Tongkinense sibi subjecissent, et assumpto imperatoris titulo, nexuque vasallitico cum Sinensibus disrupto, imperium sic dictum Anamense condidissent, Gialonghus primus imperator, qui ab anno 1800 usque ad 1820 regnavit, Religionem christianam protexit, et missionariis benevolum se exhibuit Ejus filius et successor, Minmangius, patris vestigiis inhaesit. Verum post paucos annos persecutio in Tongkino instaurata est [2].

32. Generali autem rerum perturbatione, quae postremis saeculi praecedentis et primis praesentis annis Europae obtigit, etiam status missionum in Oriente, Indiis et America declinavit. Sublatis quippe in Europa Ordinibus religiosis et missionum seminariis, missionariorum penuria secuta est. Pontifice et Cardinalibus captivis aut dispersis, communicatio cum missionibus fuit impedita, et subsidia interrupta. Missiones orientales, gubernii Gallicani protectione orbatae, Turcarum, schismaticorum et haereticorum vexationes subierunt. **Missionum status**

Pace in Europa restituta et firmiori ordine introducto, melior spes missionibus affulsit. Reges Galliae tranquillitati missionum Orientalium consuluerunt. Ludovicus XVIII anno 1816 Congregationem Lazaristarum restituit et amplis redditibus instruxit, quae pluribus tum sacerdotibus tum alumnis aucta, sicut Romana Congregatio de propaganda Fide, novos operarios ad diversas missiones destinavit. Eorum numerus auctus est e restitutis sensim Ordinibus religiosis, maxime Societate Jesu, quae eodem ac quondam ardore de Fidei propagatione inter ethnicos, haereticos atque schismaticos populos meretur. Praeterea die 3 maii 1822 Lugduni instituta fuit celeberrima consociatio pro propaganda Fide, cujus socii preces et eleemosynas conferunt pro missionum prosperitate et indigentiis. Haec consociatio a RR. Pontificibus pluribus indulgentiis confirmata et honorata, non tantum per omnem Galliam, sed etiam per Italiam, Hispaniam,

---

[1] Vide pag. 217.

[2] *Lettres édifiantes*, et *Annales de l'Association pour la propagation de la Foi.*

Belgium, Germaniam, aliasque Europae partes propagata est, et quotannis subsidia magna missionibus suppeditat [1]. Quibus rationibus factum est, ut in Oriente, in India, in Sinis, Siamo, Cochinchina et Tongkino, in America, in Australia missiones catholicae redintegratae novaeque institutae fuerint, adeo ut praefata consociatio anno 1840 in Sinis vicinisque regionibus, in Australia, in America septentrionali et in aliis diversis regionibus, septuaginta tres, et anno 1845 centum viginti duos vicariatus apostolicos et dioeceses numeraret, quibus subsidia ferebat [2].

Societates biblicae

33. In variis regionibus, praesertim in America confoederata, in India et in Australia, missionarii catholici obstacula multa experiuntur a parte ministrorum acatholicorum, praesertim Methodistarum, qui etiam propagando Christianismo, sed erroribus infecto, adlaborant. Hi amplissima subsidia accipiunt a societatibus missionum protestanticarum, quarum praecipua sedes est Londini in Anglia. Istis societatibus adscripti sunt cujusvis confessionis christianae sectatores, qui pro viribus suis aunuam stipem conferunt ad propagandum Christianismum et sustentandas missiones. Parem scopum sibi proposuerunt societates biblicae, hoc saeculo primo in Anglia, deinde etiam in Germania protestantica, Batavia, Helvetia, Borussia, Suecia, Dania, Russia, imo in India et in America coufoederata seu Statibus unitis institutae. Hae sibi Christianismi propagationem proposuerunt ope Bibliorum, quae in diversissimas linguas, anglicam, gallicam, germanicam, belgicam, arabicam, aethiopicam, persicam, indicam, aliasque transferri curant, et modo gratis distribuunt, modo parvo pretio vendunt. Ne vero diversis confessionibus seu ecclesiis adscripti sententiis, fidei suae oppositis, a legendis Bibliis absterrerentur, societatum directores sibi proposuerunt, ut Biblia sine annotatione, explicatione aut commentario, imo pro quavis ecclesia in versionibus eidem probatis, imprimerentur; hoc tamen in terris catholicis ab iis non observari, experientia constat, quae enim in Belgio propagarunt Biblia, truncata aut corrupta sunt. Verumtamen dum missiones catholicae miro successu augescunt, protestanticae serio effectu carent [3].

Quum vero ex hujusmodi Bibliorum, sine Ecclesiae auctoritate, imo ab acatholicis viris in vulgares linguas versorum et editorum, propagatione et lectione non nisi detrimenta gravia fidei catholicae obtingere possent, Pius papa VII diligenter se opposuit praefatarum societatum conatibus tum per binas litte-

---

[1]) Eleemosynae anno 1845 collectae constituerunt summam 3,998,861 francorum.

[2]) *Annales de l'Association pour la propagation de la Foi.*

[3]) Conf. Card. Wiseman, *Stérilité des missions protestantes*, Louvain 1844, in-8.

ras, 1 junii 1816 ad Gnesnensem et 4 septembris ad Mohilowiensem archiepiscopos datas, tum per epistolam a Congregatione de propaganda Fide 3 augusti 1816 ad vicarios apostolicos Persiae, Armeniae, aliarumque Orientis regionum directam, et per decretum a Congregatione indicis de omnibus hujusmodi versionibus datum 23 junii 1817. Ipsa illa societatum biblicarum molimina prosecuti sunt alii deinceps Pontifices, Leo XII in encyclicis litteris 5 maii 1824 datis ad omnes catholici orbis antistites, Pius VIII in encyclica epistola 24 maii 1829, Gregorius XVI in monito adjecto ad decretum Congregationis Indicis 7 januarii 1836, et in encyclica epistola 8 maii 1844. In quibus Pontifices omnibus in memoriam revocant III et IV regulas indicis Tridentini et adjectam 17 junii 1757 auctoritate Benedicti papae XIV declarationem, ut nempe permissa non haberetur lectio vulgarium versionum, nisi quae ab Apostolica Sede approbatae, aut cum annotationibus desumptis e sanctis Ecclesiae patribus vel e doctis catholicisque viris, editae fuerint[1].

34. In Gallia autem Napoleonis tyrannide status rerum ecclesiasticarum admodum perturbatus erat. Ludovicus XVIII, anno 1814 paternum solium adeptus, optimo quidem erga Religionem catholicam ejusque clerum animo erat, sed in promovenda ecclesiasticae rei prosperitate saepe impediebatur tum regni constitutione, secundum quam deputatorum populi procerumque consensus ad ferendas novas leges erat necessarius, tum genio nationis irreligiosis hominibus plenae. Interim varia in favorem Religionis decreta edidit, institutionem juniorum clericorum episcopis reddidit, meliorem sustentationem clero procuravit, Congregationes S. Lazari et S. Spiritus pro missionibus atque S. Sulpicii pro seminariorum directione restituit. Die 11 junii 1817 conventionem cum Apostolica Sede confecit, qua concordatum, quondam inter Leonem papam X et Franciscum regem I initum, restituebatur; concordatum vero anni 1801 cum articulis dictis organicis, quantum Ecclesiae doctrinae aut legibus erant oppositi, abrogabantur; numerus sedium episcopalium augebatur; episcopatibus, capitulis, seminariis congrua dos in fixis redditibus promittebatur. Verum novis e parte camerarum, ut vocant, difficultatibus exortis, conventionis executio suspensa fuit. Interea Pius papa VII provisoria ratione ecclesiarum indigentiis consuluit. Quod vero maxime ad impediendos instauratae Religionis fructus et ad fovendum irreligionis genium inserviebat, erant irreligiosi et impii libri, qui, favente libertate typographica, ingenti numero imprimebantur. In nonnullis etiam provinciis sacerdotes et missionarii, populum e coeno incredulitatis ac indif- Relig. status in Gallia

---

[1]) Conf. J. B. Malou, *La lecture de la S. Bible en langue vulgaire*, Louvain 1846, 2 vol. in-8.

ferentissimi ad Religionis exercitia reducere satagentes, impiorum vim, convicia et injurias experti sunt. Anno 1822, consentientibus cameris, per conventionem provisoriam inter Pium VII et Ludovicum XVIII numerus episcopatuum ad octoginta auctus fuit, capitula cathedralia, seminaria, aliaque instituta ecclesiastica instaurata sunt, laetiorque status ecclesiis Galliae redditus[1].

In Hispania et Lusitania 35. In Hispania etiam ab anno 1808, quo eam Galli occuparunt, res ecclesiastica fuit perturbata, S. Inquisitio abrogata, Ordines religiosi suppressi, ecclesiastica bona confiscata, libri irreligiosi invecti, et auctoritatis ecclesiasticae ac civilis contemptus propagatus. Rege legitimo, Ferdinando VII, anno 1814 in solium suum restituto, pristinus ecclesiasticae rei status fuit reductus, S. Inquisitio restituta, Societas Jesu aliique Ordines religiosi instaurati, libri irreligiosi proscripti, societates occultae prohibitae. Verum anno 1820 milites a Ferdinando VII rebellarunt, constitutionem anni 1812 proclamarunt, et regem ad convocandos populi deputatos coegerunt. Hi ante omnia S. Inquisitionem et Societatem Jesu aboleverunt, bona ecclesiastica nationi asseruerunt, omnes Ordines religioso-militares pluresque monasticos, speciatim Benedictinum, abrogarunt, episcopis mandarunt, ut nemini sacerdotum, qui a nova regni constitutione animo alieno essent, facultatem praedicandi aut confessiones excipiendi tribuerent, aliaque similia decreverunt. Qui autem ex episcopis caeterisque clericis decretis istis morem gerere recusabant, variis poenis, in primis carceris et exilii, affecti, nonnulli etiam interfecti sunt. Multi eorum, ad evitandas injurias et violentias, in terras exteras, praesertim in Galliam, fugerunt. At anno 1823 dux Engolismensis, cum Gallorum exercitu a Ludovico XVIII in auxilium Ferdinandi VII missus, rebelles Hispanos in ordinem redegit, et regem, quem illi Gades abduxerant, restituit. Ex quo tempore rei ecclesiasticae prior status redditus est.

In Lusitania inde a temporibus marchionis de Pombal, primarii regis Josephi I administri, novitatis genius propagatus est. Postquam anno 1807 exercitus Gallorum Lusitaniam invasissent, magis perturbatus fuit rerum ecclesiasticarum status. Joannes VI in solium paternum restitutus, rerum ordinem instauravit. Sed anno 1820 exorta revolutione, similia ac in Hispania decreta atque patrata sunt. Anno vero 1823 concordia restituta fuit.

In Italia 36. In Italia, extincto Gallorum dominio, res ecclesiasticae meliorem in statum collocatae sunt. Pius papa VII in suo territorio omnia, quantum fieri potuit, ad priorem conditionem re-

---

[1]) Artaud, *Histoire de Pie VII*, tom. II; Jauffret, *Mémoires hist.* tom. III.

Digitized by Google

duxit, Victor Emmanuel, rex Sardiniae, postquam anno 1814 terras suas in superiori Italia, republica Genuensi auctas, recepisset, mox pristinas leges ecclesiasticas in iisdem restituit, R. Pontifici prisca jura reddidit, et anno 1817 secundum conventionem, cum Pontifice initam, suppressos episcopatus resuscitavit. Ferdinandus IV, rex utriusque Siciliae, anno 1818 cum Apostolica Sede concordatum iniit, quo Religio catholico-apostolico-romana declarabatur sola et unica regni Religio, nominatio archiepiscoporum et episcoporum concedebatur regi, episcopis regiminis pastoralis libertas secundum canones asserebatur, res de divenditis bonis ecclesiasticis aliaque negotia componebantur.

Verum instauratae Religionis et restituti regiminis hostes in societatem occultam coaluere, cujus socii *Carbonarii* dicti sunt. Ea quidem finem potissimum politicum habebat, nempe universam Italiam in unam magnam rempublicam conjungendi, et in tota Europa, dejectis regibus, democraticum regimen instituendi, in quem finem cum aliis extra Italiam societatibus occultis conjunctionem inivit; simul tamen, sicut omnes ejusmodi societates, Religioni christianae adversabatur. Societas ista adeo convaluit, ut anno 1820 in regno Neapolitano revolutionem excitarit, regiminis formam mutarit, tetrumque bellum civile in utraque Sicilia suscitaverit. Anno sequenti idem tentavit in Pedemontio. Sed eodem anno Austriacorum arma turbis tum hic tum illic finem fecerunt; quo facto, prior rerum status in istis regionibus restitutus est. Eodem anno 1821 Pius VII bulla, *Ecclesiam a Jesu Christo*, societatem Carbonariorum condemnavit [1].

37. In Germania, ut jam diximus, Religio catholica detrimentum grande subiit, quod per congressum Viennensem ecclesiastici status non restituti, contra principibus acatholicis subjecti sint. Pius papa VII ad componendum in istis terris ecclesiarum statum, anno 1821 cum Friderico Guilielmo III, rege Borussiae, et cum confoederatione Germanica conventiones iniit. In his Pontifex in id praecipue incubuit, ut episcopatus sufficienti numero erigerentur vel restaurarentur, capitula canonicorum constituerentur, seminaria clericorum vel conservarentur vel fundarentur, eorum omnium dos, assignatis fundis stabilibus vel exhibitis publici debiti documentis, in tutum collocaretur, ecclesiis jus bona temporalia acquirendi et bona sua libere administrandi concederetur. Episcopatus, qui secundum praefatas conventiones cum novis limitibus resuscitati vel recens erecti fuerunt, sunt: in terris Borussicis episcopatus Uratislaviensis et Warmiensis, ambo exempti et Apostolicae Sedi immediate subjecti, archiepiscopatus Gnesno-Posnaniensis cum suffraganeo episcopatu Culmensi, et archiepiscopatus Coloniensis cum suffraganeis In Germania

[1]) Artaud., loc. cit.

Paderbornensi, Monasteriensi et Trevirensi; In terris confoederationis Germanicae archiepiscopatus Friburgensis in Brisgovia, cum quatuor suffraganeis, nimirum Rothenburgensi ad Nicerum in regno Wurtembergensi, Moguntino in terris magni ducis Darmstadiensi, Fuldensi in terris principis electoris Hasso-Casselensis, Limburgensi ad Lahnam in ducatu Nassoviensi [1].

Verum principes protestantici executionem eorum, de quibus cum Apostolica Sede convenerant, parum curarunt; contra libertatem ecclesiasticam variis decretis limitaverunt, et in id continuo incubuerunt, ut ecclesiasticum regimen civili subjectum redderent [2].

Jam anno 1817 Pius VII concordatum inierat cum Maximiliano Josepho, rege Bavariae, secundum quod constituti sunt duo archiepiscopatus, Monachiensis et Bambergensis, et sex episcopatus, Passaviensis, Ratisbonensis, Augustanus, Wurceburgensis, Eystadiensis et Spirensis, quorum tres priores Monachiensi, tres posteriores Bambergensi archiepiscopatui subjecti sunt. Praeterea episcopatuum, capitulorum et seminariorum doti in bonis fundisque stabilibus, sacris electionibus, ecclesiastici regiminis rationi et libertati consultum fuit [3].

Idem Pontifex anno 1818 cum Alexandro, imperatore Russorum et rege Poloniae, convenit de erectione octo episcopatuum et unius archiepiscopatus, nempe Varsoviensis, in terris Polonicis Alexandro subditis.

In Belgio 38. In Belgio sub rege calvinista, Guilielmo I, dura fuit catholicorum conditio. Is in primis 24 augusti 1815 Belgis constitutionem, quamvis a majori parte notabilium, quorum suffragiis erat approbanda, rejectam obtrusit. Praesules cleri Belgici funestas sequelas, novae constitutionis, quantum ad Religionis sortem spectabat, praesagientes, jam 28 julii 1815 expostulationes regi obtulerant [4]. Die 2 augusti episcopus Gandavensis, Mauritius de Broglie, in instructione pastorali varios novae constitutionis articulos, tanquam Religioni catholicae funestos, notaverat. Id ipsum iidem praesules fecerunt in novo documento inscripto: *Judicium doctrinale* (*Jugement doctrinal*) quo declararunt, praescripta per eamdem constitutionem juramenta, licite praestari non posse. Pius papa VII, ab episcopo Gandavensi rerum statum edoctus,

---

[1]) Pii VII bulla, *De salute animarum*, data 16 julii 1821, et altera, *Provida solersque*, data 16 augusti ejusdem anni; De Schenkl, *Institutiones juris eccl.*, p. 314 et 343, edidit Landishut. 1830.

[2]) Conf. Kersten, *Journal hist. et litt.* t. I, p. 248.

[3]) Apud Schenkl, ibid. p. 255.

[4]) Reclamatio signata erat a Mauritio de Broglie episcopo Gandavensi, C. F. Jos. Pisani episcopo Namurcensi, F. Josepho episcopo Tornacensi, J. Forgeur vicario generali Mechliniensi et J. A. Barrett vicario generali Leodiensi, sedibus vacantibus.

Digitized by Google

anno 1816 ad gubernium Batavicum misit commentarium, in quo praecipue questus est de injuria illata internuntio suo Ciamberlani, qui, ad expedienda negotia ecclesiastica, in Belgium missus, 20 januarii 1815 gubernii jussu violenter fuerat abductus; de nonnullis constitutionis, Belgis obtrusae, articulis Religioni catholicae oppositis; de praescripto illos servandi juramento; de vexatione episcoporum, qui contra praefatam constitutionem reclamarant; de interceptione instructionum pastoralium eorumdem et impedita eorum libera cum Sede Apostolica communicatione. At princeps calvinista ea omnia sprevit, duriusque habuit omnes eos, qui de novi regiminis actis expostulare auderent. Quin imo episcopus Gandavensis 4 martii 1817 in jus vocatus, 9 octobris sententia curiae Bruxellensis deportatione fuit condemnatus; sed jam in Galliam confugerat; et quod magis quosvis honestos offendit, haec ipsa sententia Gandavi palam in medio duorum scelestorum infami stipiti affixa fuit. Illustrissimus praesul anno 1821 Parisiis obiit.

His aliisque pluribus deinceps arbitrariis actis rex catholicorum conditionem in dies duriorem reddidit. Pius VII nihil intentatum reliquit, ut cum gubernio rem ecclesiasticam componeret; sed irriti fuerunt Pontificis conatus [1].

39. Pius papa VII, quum viginti tribus annis et quinque mensibus Ecclesiae praefuisset, 20 augusti 1823 ad meliorem vitam evocatus fuit. Cardinales 2 septembris conclave ingressi, 28 ejusdem mensis in locum Pii elegerunt Annibalem della Genga, cardinalem urbis vicarium, virum insignis pietatis, animi excelsi et probatae prudentiae, in expediendis negotiis difficillimis a duobus praedecessoribus suis saepius adhibitum, qui nomen Leonis XII assumpsit. Is cum Georgio IV, Angliae et Hannoverae rege, conventionem confecit, qua in Hannovera episcopatus Hildesiensis et Osnabrugensis conservabantur exempti et Sedi Apostolicae immediate subjecti; de quorum circumscriptione et dotatione, canonica episcoporum electione et aliis, de quibus utrimque convenerat, 26 martii 1824 bullam dedit, *Impensa Romanorum Pontificum* [2]. Eodem anno 3 maii pro more ad omnes patriarchas, primates, archiepiscopos et episcopos dedit epistolam encyclicam, *Ut primum*, qua eos ad sollicitam munerum expletionem, maxime ad residentiam, ad vigilantiam contra progressum indifferentismi religiosi, ad piam et solidam clericorum institutionem hortatus est. Per breve, *Cum multa in urbe*, datum 17 maii, Societati Jesu restituit collegium Romanum, quod Jesuitae a Societatis initio usque ad ejus suppressionem direxerant. Die 27 ejusdem mensis publicavit bullam de ju-

Leo XII pontifex an. 1823.

[1]) De Gerlache, *Histoire du royaume des Pays-Bas*, t. I.
[2]) Schenkl, loc. cit. p. 334.

Digitized by Google

bilaeo, anno sequenti in urbe celebrando. Die 25 januarii 1825 epistola encyclica Christianorum zelum et liberalitatem excitavit pro instauranda basilica S. Pauli extra muros, quae anno 1823 igne fuerat consumpta. Societates occultas Liberorum Muratoriorum et Carbónariorum, jam Clementis XII, Benedicti XIV et Pii VII constitutionibus prohibitas, de novo damnavit, veluti ecclesiasticae et civilis pacis inimicas principibus denuntiavit, et praefatorum Pontificum constitutiones poenasque, in iis contra societates istas latas, confirmavit litteris apostolicis, *Quo graviora*, 13 martii 1826 datis. Electiones G. Vet in episcopum Daventriensem et N. Van Santen in archiepiscopum Ultrajectinum, nullas, et utriusque consecrationem sacrilegam declaravit. Per bullam 25 decembris jubilaeum ad omnem orbem catholicum extendit. Alia bulla, *Ad dominici gregis custodiam*, data 11 aprilis 1827, ea, de quibus supra inter decessorem suum et principes confoederationis Germanicae convenerat, perfecit, determinavitque rationem eligendi et constituendi episcopos et canonicos capitulares, recipiendi alumnos in seminaria, libere regendi ecclesias et communicandi cum Apostolica Sede[1]. Eodem anno concordatum confecit cum gubernio Batavico; at vix ullos ejus effectus ante mortem suam vidit, ut infra explicabimus. Anno autem 1829, infirmae valetudini, qua jam ante pontificatum laborabat, succubuit[2].

Script. eccl. 40. Inde ab exitu saeculi praecedentis usque ad haec tempora inter scriptores ecclesiasticos floruerunt hi qui sequuntur: Michael Angelus Luchi, ord. S. Benedicti, R. E. cardinalis, suscepit novam editionem Bibliorum polyglottorum, scripsitque commentaria in varios S. Scripturae libros, et alia theologica, polemica, critica, moralia, maximam partem inedita conservata in bibliotheca Vaticana. Franciscus Carolus Alter, Germanus, Societatis J., inter alia plurima e Mss. bibliothecae Viennensis procuravit editionem graecam N. Testamenti. Antonius Martini, archiepiscopus Florentinus, dedit versionem italicam V. et N. Testamenti. Petrus Franciscus Viguier, presbyter Congregationis missionis, publicavit latine et gallice Psalmos, sensu prophetico expositos. Joannes Natalis Paquot, linguae hebraicae professor Lovanii, edidit commentarium Muisii in Psalmos cum notis Bossuetii, auxit historiam sacrarum imaginum Molani et notionem temporum Petri Danes, scripsitque gallice commentaria in historiam litterariam Belgii et principatus Leodiensis. Antonius Van Gils, doctor Lovaniensis, dedit analysim Epistolarum D. Pauli et Catholicarum.

De re theologica scripserunt, supra laudatus M. A. Luchi.

[1]) Schenkl, loc. cit. p. 358.
[2]) Artaud, *Histoire du pape Léon XII*, Bruxell. 1843, 2 vol. in-8.

Joannes Baptista Lambruschini, episcopus Urbevetanus, scripsit theologiam dogmaticam. Ludovicus Bailly, canonicus Divionensis, praeter tractatus de vera Religione et de Ecclesia Christi, publicavit theologiam dogmatico moralem. Petrus Antonius Sanchez, canonicus Compostellanus, dedit summam theologiae, annales sacros, historiam ecclesiae Africanae, et tractatum de tolerantia in negotio Religionis. Franciscus Florentinus Brunet, presbyter Congregationis S. Lazari, praeter elementa theologiae latine scripta, elucubravit gallice varia opuscula polemica. Ludovicus Ægidius de la Hogue, doctor Sorbonicus, reliquit tractatus de SS. Trinitate, de Incarnatione, de Sacramentis, de Religione, de Ecclesia, et introductionem ad S. Scripturam et historiam ecclesiasticam. Gaspar Moser, professor Lovaniensis, exaravit tractatum de impedimentis matrimonii et de jurisdictione haereticorum in articulo mortis. Joannes Josephus Havelange, universitatis Lovaniensis professor, auctor est tractatus de infallibilitate Ecclesiae in factis dogmaticis. Hyacinthus Sigismundus Gerdil, Barnabita, R. E. cardinalis, vir omni disciplinarum genere excultus, qui adversus sophistas antiquos et novos, deistas, materialistas, pseudo-politicos, Febronianos, aliosque Religionis et Ecclesiae hostes, scripto certavit, plurimaque diversi argumenti opera elucubravit, quorum omnium collectorem nactus est discipulum suum, F. L. Fontana. Laurentius Litta, R. E. cardinalis, scripsit praecellentes epistolas super quatuor articulis declarationis Gallicanae. Alphonsus Muzzarelli, S. Poenitentiariae theologus, praeter alia sub titulo: De bono usu logicae in materia Religionis, edidit plura multiplicis argumenti scripta ad eam spectantia. F. X. de Feller, Bruxellensis, Societatis J., Ecclesiae hostes et falsae scientiae venditores exagitavit in diario historico litterario, reliquit praeterea catechismum philosophicum, dictionarium historicum et geographicum, alia. M. D. Frayssinous, episcopus Hermopolis, dedit gallice defensionem Christianismi seu colloquia de Religione. A. Barruel, Societatis J., scripsit gallice litteras provinciales philosophicas, alia de auctoritate Papae, item contra impugnatores concordati anni 1801 et contra fautores revolutionis Gallicanae, edidit etiam historiam Jacobinismi et historiam cleri Gallicani sub initia turbarum istius regni. Josephus comes de Maistre, minister regis Sardiniae, scripsit gallice Vespertina Petroburgensia de regimine temporali divinae providentiae, tractatum de auctoritate Papae, aliaque de Gallicanis, de principiis constitutionum politicarum.

De historia ecclesiastica praeter praefatos Paquot, de Feller et Barruel, meruerunt Silvester Guillon, concionator regis Galliae, publicavit gallice bibliothecam selectam patrum Graecorum et Latinorum. Leopoldus comes de Stolberg, e lutherano catho-

licus, dedit germanice historiam Religionis Jesu Christi a mundo condito usque ad annum aerae vulgaris 430; quam inde prosecutus est F. Von Kerz. Mathias Dannenmayer, professor Vindobonensis, praeter introductionem in historiam Ecclesiae christianae universae, scripsit institutiones historiae ecclesiasticae N. Testamenti. Angelus Becchetti, episcopus civitatis Plebis, continuavit italice historiam ecclesiasticam cardinalis Orsi. Josephus Jauffret, episcopus Metensis, publicavit gallice commentaria in historiam Religionis et philosophiae sub finem saeculi decimi octavi. Picot, qui praeter diarium Religionis et regis, gallice edidit commentaria in historiam ecclesiasticam saeculi decimi octavi. F. Georgel, Societatis Jesu, reliquit commentaria in historiam finientis saeculi decimi octavi. J. Carron, gallice dedit confessores Fidei in ecclesia Gallicana sub finem saeculi decimi octavi. Ludovicus Mozzi, Societatis J. scripsit historiam schismaticae ecclesiae Ultrajectinae, aliaque contra Jansenistas et incredulos. Joannes Franciscus Van de Velde, doctor Lovaniensis, inter alia publicavit synopsim conciliorum archiepiscopatus Mechliniensis, de quorum nova collectione nunc praeclare meretur P. F. X. De Ram, universitatis catholicae Lovaniensis rector magnificus.

De re liturgica scripserunt Tossanus Josephus Romsee, seminarii Leodiensis professor, et Joannes Fornici, S. liturgiae professor Romae. Accedit Joannes Devoti, ex episcopo Ananiensi archiepiscopus Carthaginensis, qui dedit optimas Institutiones canonicas.

Cathol. stat. in Anglia

41. In Anglia jam inde a praecedenti saeculo Catholicorum conditio pedetentim mitior reddita fuit[1]. Post unionem Hiberniae cum Anglia sub eadem curia, anno 1800 sancitam, Catholici, Hiberni, Angli et Scoti, instanter supplicarunt, ut sibi jurium civilium usus integer restitueretur. Jam inde ab anno 1805 in concilio regio de emancipatione, ut vocabant, Catholicorum actum est. Gubernium ad satisfaciendum illorum petitionibus inclinabat, modo sibi jus approbandi episcoporum nominationes et inspiciendi eorum cum Apostolica Sede relationes concederetur. Haec res inter ipsos Catholicos divisionem excitavit; nonnulli istas clausulas tolerandas esse censebant; alii, praesertim Hiberni, eas reprobabant. Anno 1808 episcopi Hiberni, in unum congregati, easdem clausulas, tanquam libertati ecclesiasticae oppositas, reprobarunt. Id ipsum fecerunt in aliis congregationibus, anno 1810 et 1815 habitis. In camera communi, ut vocant, multi deputati emancipationi Catholicorum favebant, sed clerus anglicanus et proceres eidem acriter adversabantur. Ea tandem anno 1813 et deinceps continuo in cameris proposita et

---

[1]) Vide pag. 250.

semper rejecta, anno 1829 sine praefatis clausulis approbata et sancita fuit.

Ex hoc tempore Catholici non solum juribus civilibus potiti sunt, sed eorum numerus continuo auctus est, adeo ut anno 1839 in Anglia quatuor centum et quadraginta sex ecclesias, septemdecim monasteria et novem collegia seu seminaria, in Scotia sexaginta septem ecclesias et unum collegium numerarent. Hodie fere quotidianae sunt Anglicorum, praesertim ex eruditis et clero, ad Romanam Ecclesiam conversiones, ad quas efficiendas non parum contulerunt Puseystarum studia. Hi sic appellati a Pusey, doctore Oxoniensi, inde ab anno 1833 theologiam anglicanam instaurandam susceperunt, non secundum novatorum saeculi XVI trutinam, sed secundum veterum patrum traditionem. Quo effectum est, ut non solum in nonnullis articulis controversis ad Catholicorum doctrinas accesserint, sed eorum plures, veritate conspecta, se ad R. Ecclesiae gremium converterint et continuo convertant. In Scotia etiam Catholicorum numerus ita augetur, ut anno 1829 illic unam et quinquaginta, anno vero 1839 septuaginta et octo ecclesias possiderent.

42. In America confoederata seu Statibus-unitis Religio catholica pene incredibilia cepit incrementa, tum haereticorum conversione tum Europaeorum in eas terras migratione. Anno 1838 illic numerabantur decem et septem episcopatus, quingenti et triginta octo ecclesiae aut stationes, viginti et octo seminaria seu collegia, triginta et octo xenodochia in quibus ministrabant moniales Charitatis. Eorum omnium numerus inde continuo auctus est, adeo ut anno 1846 concilio provinciali, quod inter Baltimorensia, inde ab anno 1829 celebrata, est sextum, interfuerint viginti et tres episcopi praeter tres absentes, quadraginta doctores et quinque superiores Ordinum religiosorum. In Stat. Unit.

43. Interea Leone XII 10 februarii 1829 defuncto, 31 martii ad summum Ecclesiae regimen electus est Franciscus Xaverius Castiglioni, cardinalis episcopus Tusculanus et major poenitentiarius, qui in memoriam Pii VII, cui amicissimus extiterat, et a quo ei praedictum fuisse pontificatum, fama tulit, assumpsit nomen Pii VIII. Die 24 maii pro more encyclicam epistolam dedit ad omnes catholici orbis antistites, in qua amare deplorat progressionem impietatis et societatum occultarum, contra quas decessorum suorum decreta confirmat; queritur etiam de propagatione perversorum librorum, deque pravis doctrinis, quibus adolescentes in multis gymnasiis et lyceis imbuuntur; hortatur episcopos, ut se constanter istis malis opponant, clericorum institutioni invigilent, et sanctitati matrimonii consulentes, populum christianum edoceant, illud non terrenis, sed sacris rebus esse accensendum, ideoque Ecclesiae legibus omnino subjici; deinde jubilaeum indicit. Die 25 martii 1830 epistolam, *Litteris* Pius VIII pontifex an. 1829

altero abhinc anno, in forma brevis scripsit ad archiepiscopum Coloniensem atque episcopos Trevirensem, Paderbornensem et Monasteriensem, in quibus rationem, quam in causa matrimoniorum mixtorum sequerentur, praescripsit. Pontificis litteris adjuncta erat instructio cardinalis Albani, ad eamdem rem spectans. Brevis fuit Pii VIII pontificatus, obiit quippe 30 novembris 1830.

Gregor. XVI an. 1831 44. Post Pii VIII obitum Apostolica Sedes vacavit usque ad 2 februarii 1831, qua die electus fuit Gregorius XVI, Bellunensis, antea Maurus Capellari, Ordinis Camaldulensium abbas et vicarius generalis, R. E. cardinalis, vir pietate, doctrina, innocentia et gravitate morum, prudentia et constantia spectatissimus, qui propter emergentes undique tempestates opportunissime Ecclesiae praefectus est. Electionem ejus mox subsecuta est popularis commotio in legationibus, tempore Sedis vacantis a Carbonariis excitata, quam tamen brevi compresserunt copiae auxiliares, ab imperatore Austriaco missae. Cum autem RR. Pontifices in ipsis civitatum regnorumque vicissitudinibus, commutationibus aut de principatu contentionibus, quibus variae Europae regiones hoc tempore agitatae erant, negligere minime queant quae ad rectam rei sacrae procurationem et animarum salutem magis expediant; sed haec ipsa eorum sollicitudo in invidiam rapi posset, quasi studio partium permoti, quodammodo judicium ferant de personarum juribus, dum pluribus de principatu contendentibus, quidpiam pro illarum regionum ecclesiis decernunt; Gregorius XVI die 1 augusti 1831 per constitutionem, *Sollicitudo ecclesiarum*, id ipsum, quod jam pro similibus casibus declararant Clemens V, Joannes XXII, Pius II et Xistus IV, declaravit, nimirum RR. Pontifices, dum ad componenda spiritualis ecclesiarum fideliumque regiminis negotia, aliquem titulo cujuslibet dignitatis etiam regalis honorant, aut propter easdem causas cum eo, qui reipublicae praeest, tractant, per hoc nullatenus intendere, se immiscere politicis contentionibus, aut ullum jus tribuere iis, quibuscum tractant, aut quicquam caeterorum juribus aut privilegiis detrahere. Die 15 augusti 1832 celeberrimam dedit ad omnes patriarchas, primates, archiepiscopos et episcopos epistolam encyclicam, qua indicabat praecipua mala, quibus Ecclesia affligebatur, et antistites hortabatur, ut ad medendum his malis omnem vigilantiam adhiberent; querebatur maxime de novarum doctrinarum progressu, de licentia quaelibet scribendi et imprimendi, de indifferentia in negotio Religionis. Anno sequenti die 13 decembris litteras in forma brevis, *Majori certo solatio*, dedit ad episcopos Belgii, quorum fervorem, vigilantiam et erga Apostolicam Sedem observantiam laudavit, et eorumdem precibus annuens, iis potestatem fecit erigendi catholicam studiorum universitatem. Die 25 junii 1834 alteram

publicavit epistolam encyclicam, *Singulari nos*, qua doctrinam philosophico-politicam F. De la Mennais, quam jam in priori encyclica perstrinxerat, expressius reprobavit. Die 12 septembris instructionem, *Litteris jam inde*, dedit ad episcopos Bavariae de matrimoniis mixtis. Anno 1835 die 17 maii encyclicam epistolam, *Commissum divinitus*, scripsit ad episcopos, capitula, parochos clerumque Helvetiae contra usurpationes potestatis civilis in ecclesiasticam. Brevi, dato 26 septembris, condemnavit opera Georgii Hermes, in universitate Bonnensi theologiae professoris. Anno 1839 in Sanctorum numerum retulit Alphonsum Mariam de Ligorio, Franciscum de Hieronymo, Pacificum a Sancto-Severino, Joannem Josephum a Cruce, et Veronicam de Giuliani. Die 15 augusti 1840 rursum ad omnes patriarchas, primates, archiepiscopos et episcopos encyclicam epistolam, *Probe nostis*, dedit, qua expositis malis, quibus Ecclesia in variis regionibus affligitur, et laudatis in aliis Religionis incrementis et prosperitate, antistites excitavit ad sollicitam munerum suorum expletionem. Maximo dolore affectus fuit propter persecutiones vexasque, quas Ecclesia in Russia, Borussia, Lusitania et Hispania subiit. Interim nihil omisit eorum, quae muneris sui erant, ad defendendam Ecclesiae causam et levandas Catholicorum indigentias, uti constat ex allocutionibus, declarationibus litterisque, quas iis de rebus habuit et edidit. Plures episcopatus et vicariatus apostolicos in diversis orbis partibus creavit. Litterarum, scientiarum artiumque studia et culturam summopere fovit. Alia plura praeclare gessit, quae pontificatum ejus celeberrimum reddiderunt.

45. Interea Ludovicum XVIII regem Galliae, anno 1824 defunctum, excepit Carolus X, frater ejus, princeps bonus, sed futurorum minus providus, sub quo adversariorum regiminis ac Religionis audacia magis magisque aucta est. Hi quidem contra solam Jesuitarum existentiam et influxum declamare videbantur, sed eo nomine et Religionem et regiminis formam atque auctoritatem impetebant, scripta Religioni et regimini funesta, maximo numero vulgabant, numerum deputatorum, qui in cameris gubernii conatibus refragabantur, augebant. Gubernium vero sua timiditate, inertia et immodica erga adversarios indulgentia propriam et Religionis causam deprimebat. Anno 1828 die 16 junii edicta publicavit, quibus Jesuitarum collegia supprimebantur, numerus adolescentium, ab episcopis in minora seminaria admittendorum, limitabatur, aliaque nonnulla, ad eamdem rem spectantia, sanciebantur, quae episcopis regni non sine causa displicuerunt. Hi expostulationes supplices regi obtulerunt adversus praefata edicta; rex autem ea nonnihil modificavit. Verum ubi 25 julii 1830 prodierunt decreta de reprimenda typographica licentia et immutanda electionum forma, motus civiles Pari- Relig. stat. in Gallia

siis excitati sunt, et post cruentam trium dierum pugnam rebelles praevaluerunt. Parisiorum rebellionem secutae sunt reliquae regni civitates. Carolus X exauctoratus et e regno relegatus est; inque ejus locum Ludovicus Philippus, dux Aurelianensis, proclamatus fuit rex Francorum. Durantibus his tumultibus, res ecclesiasticae graviter concussae sunt; in nonnullis locis episcopi, viri ecclesiastici et religiosi seditiosorum vexas subierunt. Verumtamen tranquillitas et priscus rerum status sub Philippo rege I pedetentim redierunt. Postulante eodem rege, Gregorius papa XVI ad Religionis catholicae decorem et propagationem in Algerio (antiqua Numidia et Mauritania), jam inde ab anno 1830 armis Gallorum subdito, anno 1838 bulla, data 10 augusti, creavit sedem episcopalem Juliae Caesareae (*Alger*), quae est regionis civitas metropolis.

In Belgio 46. In Belgio Guilielmus rex I non tantum arbitrariis decretis subditorum animos offendebat, sed ipsam Religionem catholicam, cui Belgae addictissimi sunt, continuo impetebat. Anno 1825, vias Josephi imperatoris II secutus, Lovanii in eadem domo, in qua ille seminarium generale, instituit collegium philosophicum, prohibuitque, ne qui in seminaria dioecesana admitterentur, nisi prius hujus collegii scholas frequentassent. Haec res Belgarum catholicorum querelas auxit. Princeps de Mean, archiepiscopus Mechliniensis, et caeterarum dioeceseon ordinarii expostulationes suas regi obtulerunt. Nonnulli etiam deputati in statibus generalibus Religionis causam generosa voce defenderunt. Gubernium, ut expostulantibus fucum faceret, anno 1827 cum Leone papa XII concordatum iniit, quo conventio, anno 1801 inter Pium VII et primum Gallorum consulem confecta, pro omnibus regni Belgici provinciis assumebatur, mutato tamen articulo decimo septimo de episcoporum nominatione; quinque sedes episcopales, nimirum Mechliniensis metropolitana, Leodiensis, Namurcensis, Tornacensis et Gandavensis, conservabantur, et tres novae Brugensis, Buscoducensis et Amstelodamensis, creabantur. Verum Belgarum laetitia, e publicato concordato concepta, brevis fuit propter malam fidem, qua gubernium in exequendis pactionibus utebatur. Tandem Belgae, gravaminum tum temporalium tum religiosorum pertaesi, anno 1830 jugum Batavicum excusserunt, novam constitutionem sibi confecerunt, et in primum Belgarum regem elegerunt Leopoldum, principem Saxo-Coburgensem. Sic Guilielmus I provincias meridionales amisit. Quinimo ipsos Batavos regimini suo parum deditos expertus, anno 1840 regnum cessit filio suo, Guilielmo II.

Quum in Belgio vi novae constitutionis regimen ecclesiasticum a civili sit independens, summaque vigeat religionum libertas, episcopi ecclesias libere administrant, conventus agunt,

cum Apostolica Sede communicant, et praeter alia, auctoritate Gregorii papae XVI e piis fidelium votis catholicam studiorum universitatem crearunt, quae 4 novembris 1834 Mechliniae coepta, et 1 decembris anni sequentis Lovanium translata, discipulorum frequentia et disciplinae ac scientiarum laude florescit. Mox etiam Ordines religiosi resuscitati, mira incrementa ceperunt.

In Hollandia etiam, seu in septentrionalibus veteris Belgii provinciis, sub Guilielmo rege II major libertas, quantum ad Religionis negotium spectat, Catholicis obtigit.

47. In Borussia Fridericus Guilielmus rex III, quamvis anno 1821 cum Apostolica Sede concordatum iniisset, multifariis et abstrusis viis Religionem catholicam persecutus est, sensim ejus libertatem juraque infringens, eoque studia sua collineans, ut pedetentim omnes subditi ad unam religionem lutheranam adducerentur. In hunc finem id ipsum, quod jam anno 1803 sancierat pro provinciis orientalibus, 17 augusti 1825 meridionalibus provinciis praescripsit, nimirum ut in matrimoniis mixtis liberi utriusque sexus in religione patris educarentur; unaque sacerdotibus interdixit, ne a personis, matrimonia hujusmodi contracturis, ullam exigerent super religiosa nasciturae prolis institutione sponsionem. Haec res episcopos et sacerdotes in magnas anxietates conjecit, quum ejusmodi matrimonia, legis naturalis, divinae ac ecclesiasticae regulis opposita, nullo modo probare possent. Anno 1828 episcopi suas anxietates Apostolicae Sedi exposuerunt, quatenus eas levare dignaretur. Hinc Pius VIII die 25 martii 1830 epistolam in forma brevis, *Litteris altero abhinc anno*, dedit ad archiepiscopum Coloniensem atque episcopos Trevirensem, Paderbornensem et Monasteriensem, eisque rationem praescripsit, quam in causa matrimoniorum mixtorum sequerentur. Pontificis litteris instructionem, *Sanctissimus Dominus*, addidit cardinalis Albani. Verum gubernium de Apostolicae Sedis reponsis minime contentum, ea secreta tenuit et episcopis minime communicavit; quumque per suum oratorem a Gregorio papa XVI nova in praesenti negotio temperamenta frustra postulasset, anno 1834 inter gubernium et archiepiscopum Coloniensem atque episcopos Trevirensem, Paderbornensem et Monasteriensem convenit de aliquot regulis, a sacerdotibus circa matrimonia mixta observandis, sed quae minime cum litteris Pii VIII componi poterant, et nova temperamenta, a Gregorio XVI rejecta, probabant. Paulo post archiepiscopus Coloniensis comes de Spiegel, vir nimium mobilis ad nutum gubernii, decessit. Episcopus Trevirensis de Hommer, anno 1836 letali morbo correptus, errorem suum confessus est retractavitque, datis 10 novembris ad Gregorium papam XVI litteris. Pontifex autem contra modum, quo praefati episcopi breve Pii VIII in-

terpretati fuerant, et contra praescriptas ab iis regulas reclamavit in litteris, a cardinali Lambruschini, secretario Status, 15 martii 1836 et 3 februarii 1837 datis ad oratorem regis Borussiae.

Quum vero novus archiepiscopus Coloniensis, Clemens Augustus Droste de Vischering, tum quantum ad matrimonia mixta spectabat, tum in causa Hermesianorum, seu eorum, qui damnatam Georgii Hermes doctrinam defendebant, Apostolicae Sedis sententiis et instructionibus inhaereret, 27 novembris 1837 gubernii jussu a sede sua violenter abductus et Mindae in Westphalia carceri mancipatus fuit. Inde turbatio gravis in archidioecesi Coloniensi secuta est. Eadem de causa gubernii vexas subiit M. Dunin, archiepiscopus Gnesno-Posnaniensis. Gregorius papa XVI in allocutione, habita 10 decembris, dolorem suum propter illatam archiepiscopo Coloniensi, simulque Ecclesiae et Apostolicae Sedi, maximam injuriam, cum Cardinalibus communicavit, et contra eamdem reclamavit. Gaspar Maximilianus, episcopus Monasteriensis, et Fridericus Clemens, episcopus Paderbornensis, quum cognovissent, modum quo breve Pii VIII interpretati fuerant, et regulas quas anno 1834 circa matrimonia mixta praescripserant, ab Apostolica Sede improbari, initio anni 1838 datis ad ministrum regium Von Altenstein litteris, ea omnia improbarunt, seque deinceps pontificium breve circa matrimonia mixta secuturos declararunt. Demum anno 1840 rex Fridericus Guilielmus III obiit, et sub ejus filio atque successore, Friderico Guilielmo IV, simultates compositae sunt.

In Russia et Polonia 48. In Russia eique unito regno Poloniae maxime tristis est Catholicorum conditio. Vidimus supra quas vexas Catholici ritus graecis subierint sub imperatrice Catharina II [1]. Post ejus obitum (1796) sub Paulo I, qui usque ad annum 1801, et Alexandro I, qui inde usque ad 1825 imperavit, vexae quidem sopitae sunt, sed schismatici ecclesias, Graecis unitis ereptas, retinuerunt, et qui ab unitate catholica deflexerant, in schismate permanere jussi sunt. Nunc conditio Catholicorum, tum latini tum graeci ritus, multo deterior reddita est. In primis quantum ad Catholicos ritus graeci pertinet, omnis generis artes et vexae adhibitae sunt, ut ab unitate ad schisma perducerentur, ecclesiarum numerus continuo imminutus, monasteria multa suppressa, silentium de controversis catholicos inter et schismaticos articulis praescriptum, missale ecclesiae Russicae Graecis unitis obtrusum, proceres cleri promissis, favoribus, minisque sensim in partes gubernii pertracti, in multas ecclesias sacerdotes schismatici aut schismaticis gubernii studiis dediti, intrusi, et populi inviti ad frequentanda eorum sacra compulsi, omnis communicatio in divinis inter

[1]) Vide pag. 251-52.

clerum graeco-unitum et romanum seu latinum interdicta. Quibus aliisque pluribus seductionis et persecutionis artibus tandem effectum est, ut tres episcopi, nimirum Josephus episcopus Lithuaniae, Basilius episcopus Orchae, administrator dioeceseos Russiae albae, et Antonius episcopus Brestae, suffraganeus dioeceseos Lithuaniae, cum cleri et populi sibi crediti parte, a communione R. Ecclesiae ad schisma Ruthenicum transierint. Etenim tres praefati praesules, 12 februarii 1839 litteris suo suique gregis nomine ad imperatorem datis, supplicarunt, quatenus in ecclesiam Graeco-Russicam aggregarentur. Eodemque anno schismaticae synodi, Petropoli sedentis, decreto et imperatoris sanctione aggregatio episcoporum istorum clerique ac populi, hactenus Romanae ecclesiae unitorum, in ecclesiam Graeco-Russicam confirmata et solemniter concelebrata est. Vix credi potest, quanta violentia exercita fuerit in eos omnes, qui, nec artibus illusi nec minis perterriti nec exempli pravitate seducti, firmiter in catholicae communionis vinculo perstiterunt.

Non soli Graeci uniti, sed etiam Catholici ritus latini in Russia atque Polonia persecutioni obnoxii sunt. Eaedem pene adversus Catholicos Romanos, ac supra contra Graecos, seductionis et persecutionis artes adhibitae sunt, multae ecclesiae Catholicis ademptae, pluribus parochiis, ut ut invitis, sacerdotes schismatici praepositi, populi in multis locis ad communicandum cum schismaticis sacerdotibus vi compulsi, aliaque plura sic comparata, ut in universo Russorum dominio Religio catholica aboleretur[1].

Quantum autem ex illatis Religioni catholicae in Russia malis dolorem conceperit Gregorius papa XVI, quantaque sollicitudine Catholicorum in iis partibus indigentias levare studuerit, constat ex allocutionibus, quas 22 novembris 1839 et 12 julii 1842 ad Cardinales habuit.

49. In Lusitania ab anno 1832 magna rei ecclesiasticae perturbatio excitata est. Etenim Joannes rex VI anno 1826 defunctus, successorem scripserat filium suum Petrum, imperatorem Brasiliae; qui cum propter absentiam suam solio Lusitaniae secundum regni leges potiri non posset, reginam declaravit Mariam, filiam suam quinquennem. Verum regni ordines sibi regem elegerunt Michaelem, fratrem Petri et Mariae patruum, qui usque ad annum 1832 regni gubernacula tenuit. Petrus anno 1830 a Brasiliensibus exauctoratus et ad imperium concedendum filio suo puerulo coactus, adversus Michaelem fratrem suum expeditionem in Lusitaniam paravit. Anno 1832 Michaele superato et Lusitania ejecto, Petrus regno potitus, bellum intulit Religioni. In primis Apostolicae Sedis nuntium regno exire jussit; patres **In Lusitania**

---

[1]) *Persécution et souffrances de l'Eglise catholique en Russie par un ancien conseillier d'état de Russie*, Louvain 1844, in-8.

Jesuitas expulit; omnes episcopos, secundum denominationem Michaelis a R. Pontifice institutos, dejecit, eorumque sedes declaravit vacantes; ad has aliasque nonnullas sedes, quarum titulares e regno aufugerant, viros denominavit, partibus suis deditos; 28 maii 1834 omnia monasteria, collegia, xenodochia, aliaque cujusvis Ordinis religiosi instituta, in Lusitania et in cunctis Lusitanorum terris abolevit, eorumque bona nationi addixit; alia plura, Ecclesiae et Apostolicae Sedis juribus, libertatibus et immunitatibus contraria, decrevit. Contra quae omnia Gregorius papa XVI in allocutionibus, 30 septembris 1833 et 1 augusti 1834 ad Cardinales habitis, apostolica animi constantia reclamavit.

Quum Petrus ecclesias in Lusitania ita vexaret, 24 septembris 1834 ex hac vita raptus est. Post ejus mortem status ecclesiarum haud quietior fuit, sed quas ipse iuceperat vexas, continuarunt regni administri sub Maria regina. Gregorius papa XVI die 1 februarii 1836 in consistorio rursus dolorem suum e malis, Ecclesiae in Lusitania illatis, conceptum, cum Cardinalibus communicavit, maxime quod nounulli praesules, a gubernio nominati, contra omne jus sibi ecclesiarum administrationem usurparent. Anno demum 1841 relatione inter gubernium Lusitanicum et Apostolicam Sedem instaurata, Gregorius XVI anno sequenti Olisipponem delegavit internuntium F. Capaccini, cujus opera res ecclesiasticae in Lusitania utcumque compositae sunt.

In Hispania 50. In Hispania etiam Ecclesia tempestates grandes subiit. Ferdinandus rex VII, abolita lege salica, regni haeredem scripserat Isabellam II, suam e Maria Christina filiam, regnique regentem et Isabellae tutricem Mariam Christinam. Vi autem legis salicae Ferdinando succedebat Carolus frater ejus, tunc temporis exul. Post regis obitum (1834) regina vidua nomine Isabellae II, filiae suae, regimen suscepit, ejusque causae mox faverunt quicunque inquieti, ambitiosi, regiae auctoritatis et Religionis hostes. Carolus per fratris sui testamentum jure ad solium exclusus, illud armis vindicare sibi proposuit, exercitum collegit, qui continuo auctus est, plures civitates et provinciae eum regem salutarunt, alias, pulsis Christinae exercitibus, ad obsequium suum perduxit, victorias plures de hostibus retulit, raraque fortitudine bellum prosecutus est usque ad annum 1839, quo, propter perfidiam et proditionem belliducis sui Maroto, in Galliam confugere coactus fuit. Interim sub Mariae Christinae gubernio licentia et anarchia invaluerunt. Anno 1834 Madriti monasteria armata manu occupata, spoliata, devastata, multi religiosi interfecti sunt. Pares horrores videre fuit in aliis civitatibus. Anno 1835 et sequentibus Ordines religiosi suppressi sunt, eorumque bona a gubernio occupata et vendita. Pari modo ecclesiarum bona et ornamenta confiscata atque divendita fuerunt.

Episcopi et sacerdotes vexati, in carceres detrusi aut ex Hispania relegati sunt; nominati ad sedes vacantes a regni regente episcopi, spretis sacris canonibus, ecclesiarum administrationem sibi usurparunt; plurimi clerici, monachi et moniales ad summas indigentias redacti; res ecclesiasticae universim tristissimum in statum conjectae fuerunt. Anno 1840 ipsa regni regens, Maria Christina, tantorum malorum complex, a suis deserta, Hispaniam reliquit. Ex hoc tempore summa rerum fuit apud belliducem Espartero, qui mala Religioni illata, non reparavit, sed potius auxit, tribunal Rotae, ad quod ecclesiastica negotia deferebantur, suppressit, Josephum Ramirez de Arello, vices nuntii apostolici in Hispania gerentem, regno ejecit, bona ecclesiastica cleri saecularis vendi jussit, aliaque plura nefasta imperavit.

Tanta mala, Religioni catholicae in Hispania illata, summo dolore affecerunt Gregorium papam XVI, qui nihil praetermisit, ut gubernium Hispanicum ad aequiorem mentem revocaret, dissidia componeret, et ecclesiarum statui in illo regno consuleret, ut ipse testatus est in allocutionibus, 1 februarii 1836 et 1 martii 1841 coram cardinalibus habitis. Cumque surdis caneret auribus, 22 februarii 1842 litteras apostolicas publicavit, quibus, ob infelicem Religionis statum in Hispaniae regno, preces publicas commendavit indixitque, concessa indulgentia plenaria in forma jubilaei.

Anno sequenti magna rerum mutatio facta est. Espartero, a statibus publicis et militia desertus et rejectus, ex Hispania aufugere coactus est. Gubernium sub Isabella II regina aequiora consilia iniit, missoque Romam oratore, de componendo ecclesiarum statu tractare coepit.

51. Ex iis quae breviter de statu ecclesiarum in diversis orbis partibus diximus, facile colligitur, quantas tribulationes atque difficultates SS. pontifex Gregorius XVI fuerit expertus, cujus prudentiam atque constantiam in gubernanda inter tot tempestates Ecclesia laudabit omnis posteritas. Obiit hic Pontifex 1 junii 1846. Cardinales 14 junii conclave ingressi, 16 ejusdem mensis in pontificem elegerunt cardinalem Joan. Mastai-Ferretti, episcopum Fori Cornelii seu Imolae, qui nomen Pii IX assumpsit. Det Deus Optimus Maximus novo Pontifici dies serenos atque longaevos.

Pius IX pontifex an. 1846

FINIS TOMI TERTII ET ULTIMI

INDEX

TOMI TERTII

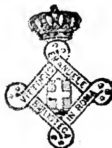
Historiae Ecclesiasticae Epocha Undecima, Ab initiis Lutheri usque ad Jansenistarum exordia, An. 1517-1640. . . . pag. 5

Historiae Ecclesiasticae Epocha Duodecima, A litibus Jansenianis usque publicam rerum in Galliis subversionem, An. 1640-1789. 112

Historiae Ecclesiasticae Epocha Decima tertia, A publica rerum in Galliis subversione usque ad praesentem aetatem, An. 1789-1846. 260

ERRATA
Tom. I.
CORRIGE

PAG.	LIN.	ERRATA	CORRIGE
227	14	486	493
	15	et ex ariana	sed fide
274	32	640	620

INDEX

RERUM PRÆCIPUARUM, QUÆ IN HOC COMPENDIO HISTORIAE ECCLESIASTICAE CONTINENTUR *

A

Abaelardus, t. II, p. 161
Abasgorum conversio, I, 241
Abba S. II, 83
Abelly, III, 153
Abraham, I, XVIII
Abucara, II, 47
Acacianum schisma, I, 225, 232
Achery d', III, 154
Acoemetae, I, 206
Adalbertus haereticus, I, 311; S. II, 78, 84
Adamus Bremensis, II, 141
Ademarus, II, 107
Adeodatus papa, I, 286
Adhelmus, I, 300
Adiophoristicae lites, III, 59
Adoptiani, II, 12
Aeriani, I, 181
Aethiopum conversio, I, 145
Africa Eccl. status in, I, 239, 295; II, 108, 127, 317; III, 33, 102, 195
Agapetus pp. I, I, 242; II, II, 70
Agatho pp., I, 286
Agnoetae, I, 240
Agobardus, II, 35
Agrippae persecutio, I, 20
Aguire de, III, 155
Aimon, II, 84
Alamundari conversio, I, 234
Albanensis synod., III, 194
Albertus M., II, 215
Albigenses, II, 193, 197, 204
Alcuinus, II, 14
Alegambe, III, 131
Alembert d', III, 222
Alexander imp., I, 88; pp. I, I, 55; II, II, 115; III, II, 169, 172; IV, II, 216; V, II, 279; VI, II, 315; VII, III, 124; VIII, III, 147; Natalis, III, 205, 208
Alexandrina ecclesia, I, 30; Schola, I, 77; Synodus, I, 166
Alexiani, II, 265
Algerus, II, 109, 166
Allatius, III, 130
Alliaco de, II, 300
Almarici errores, II, 194
Almici, III, 247
Alter, III, 304
Alvarez, III, 91
Alvarus, II, 256
Amadeus, III, 184
Amalaricus, II, 35, 37
Amandus S., I, 274
Ambrosius S., I, 177, 189; Camaldulensis, II, 315
America fidei propagatio in, II, 317; Eccles. stat. III, 33, 72, 100, 294, 307
Amolo, II, 34
Amore G. a S., II, 216
Amort, III, 247
Amphilochius S., I, 184
Amyraldus, III, 109
Anacletus pp., I, 55
Anastasius imp., I, 225, 298; pp. I, I, 191; II, I, 227; III, II, 61; IV, II, 167; Bibliothecarius, II, 47; Sinaita, I, 259
Ancyrana synodus, I, 134
Andegavensis synodus, I, 218
Andreae apost. Acta, I, 18, 20
Anglia Eccles. stat. in, II, 18, 24, 38, 53, 65, 75, 79, 92, 118, 143, 160, 258; III, 18, 32, 39, 47, 85, 120, 137, 196, 250, 306
Anglicanae ordinationes, III, 184
Anglo-Saxones, I, 218, 259, 263, 268, 275, 281, 283, 291, 308

*) Primus numerus I indicat tomum, alter 1 paginam.

Anicetus pp., I, 70
Annatae in benef., II, 252
Anscharius S. II, 28
Ansegisus, II, 27
Anselmus Cantuar. II, 140; Havelberg. II, 166; Lucensis, II, 143
Anterus pp., I, 92
Anticoncordatistae, III, 277
Antiochena ecclesia, I, 20, 167, 175, 185; Synod. II, 162
Antitrinitarii, I, 94; III, 38
Antoine, III, 205
Antonelli, III, 250
Antoninus imp., I, 62, 63; S., II, 300
Antonius S., I, 126
Apollinaris, I, 69, 75, 164
Apollonius, I, 73, 76
Apostolorum electio, I, 8; missio, I, 17; concil. I, 26; canones et constitut. I, 46
Apostolici, II, 240
Appellationes, I, 155, 201
Appellantes, III, 181, 185
Aquila, I, 78, 141, 150, 156, 158
Arcadius imp., I, 186
Arcani disciplina, I, 51
Archidiaconi, I, 135
Archipresbyteri, I, 135
Arcudius, III, 130
Arelatensis synodus, I, 134, 218
Argens d', III, 223
Argentinensis T., II, 257
Argentré d', III, 210
Ariani, I, 136, 139
Arias montanus, III, 74, 75
Ariminense concil., I, 162
Aringhus, III, 92
Aristides, I, 60
Armenii, I, 144, 241; II, 129, 162, 172, 213, 264
Arminiani, III, 82
Arnaldistae, II, 161, 164
Arnauld, III, 132
Arnobius, I, 142, 227
Arrubal, III, 91
Artemon, I, 79
Ascetae, I, 40
Asia relig. stat. in, II, 72, 183, 213, 263
Athanasius S., I, 140, 160, 175
Athei scriptores, III, 149
Athenagoras, I, 69, 76
Attila, I, 218
Atto, II, 83
Augustana confess. III, 17; pax, III, 37
Augustinus Hippon. I, 190, 205; Monachus, I, 259; Anton. III, 75
Augustus imp. I, 1
Aurelianus imp., I, 112
Aurelius Marcus imp., I, 68
Aureolus, II, 257
Auxiliis controv. de, III, 75
Avarum seu Hunnorum conv., II, 8

B

Babin, III, 206
Babylonica captivit. I, XX
Bachuisen, III, 247
Bacon, II, 230, 257
Baillet, III, 154
Bailly, III, 305
Bajus, III, 52
Ballerini, III, 247
Baltus, III, 208
Baluzius, III, 209
Bannet, III, 90
Barbarorum incursion. I, 187; 204
Barbosa, III, 131
Bardesanes, I, 73
Barnabas S., I, 23, 28
Barnabitae, III, 22
Baronius, III, 91
Barruel, III, 305
Basileense concil., II, 287; schisma, II, 294, 299
Basilides, I, 58
Basilius S., I, 173
Battaglini, III, 210
Bavarorum convers., I, 294, 301
Bayle, III, 150
Becanus, III, 90
Becchetti, III, 306
Becker, III, 249
Beda, I, 300
Beguardi et Beguinae, II, 240
Beguinarum instit. II, 177
Belgio Eccles. stat. in, III, 50, 65, 81, 106, 257, 302, 310
Bellarminus, III, 91
Benedictus pp. I, I, 253; II, I, 289; III, II, 37; IV, II, 57; V, II, 77; VI, II, 80; VII, II, 81; VIII, II, 94; IX, II, 100; XI, II, 238; XII, II, 251; XIII, II, 275;

III, 183; XIV, III, 211; Anianus, II, 25
Berault-Bercastel, III, 249
Berengarius, II, 108
Bergier, III, 249
Bernardinus S., II, 299
Bernardus S., II, 157, 166
Berno, II, 107
Berthier, III, 248
Bertholdus, II, 141
Bertholet, III, 209
Berti, III, 246, 249
Berullus, III, 93
Beryllus, I, 94
Bessarion, II, 316
Bianchini, III, 204, 209
Biblicae societ., III, 298
Biblioteca german. univ., III, 227
Biel, II, 316
Billuart, III, 206
Birgitta S., II, 266
Blastus, I, 75
Blount, III, 151
Bodin, III, 150
Boetius, I, 234
Bogomili, II, 155
Bohemi, II, 51, 70, 78, 130
Bois du, III, 155
Bolingbroke, III, 203
Bollandistae, III, 92
Bona, III, 131
Bonaventura S., II, 222
Bonfrerius, III, 90
Bonifacius pp. I, I, 200; II, I, 238; III et IV, I, 260; VI, II, 55; VII, antipapa, II, 80; VIII, II, 233, 235; IX, II, 274; Apostolus Germ. I, 307, 487
Bonosus, I, 184
Borromaeus Carolus, III, 54
Borussia Eccles. status in, III, 13, 251, 311
Borussi, II, 207, 218
Bossuet, III, 151, 158
Boudart, III, 153
Boverius, III, 93
Breil du, III, 207
Britannorum conversio, I, 73
Brownistae, III, 120
Bruis de, II, 154
Brun le, III, 211
Brunet, III, 305
Bruno S., II, 107; Signiens. II, 140
Brunus, III, 149
Bulgari, II, 21, 39, 44
Bullet, III, 249
Burchardus, II, 84
Burdinus antipapa, II, 149
Burgensis, II, 300
Burgundionum convers. I, 231
Bukentop, III, 152
Bulteau, III, 155
Buonaparte, III, 273, 280
Bus de, III, 78
Busembaum, III, 129, 153
Bussy de, III, 153
Butler, III, 250
Buzelius, III, 93
Bzovius, III, 92

C

Cabassutius, III, 155
Cadalous antipapa, II, 116
Caelestinus pp. I, I, 205; II, II, 163; III, II, 187; IV, II, 211; V, II, 232
Caelestius, I, 198
Caerularius, II, 110
Cajetanus, III, 26
Cajus papa, I, 116
Calasanctius, III, 93
Caligula imp., I, 19
Callisson, III, 159
Callistus pp. I, I, 89, 91; II, II, 150; III, II, 304; antipapa III, II, 172; Nicephorus, II, 257
Calmet, III, 205, 246
Calvinus, III, 24, 26; ejus doctrina a Graecis rejecta, III, 109
Camaldulenses, II, 98
Camillus de Lellis, III, 78
Canisius, III, 75, 92
Canon SS. Libr., I, 50
Canonizatio, II, 85
Canus, III, 26
Capetus Hugo rex Gall., II, 86
Capistrano J. de, II, 316
Capitula III, I, 243
Capucini, III, 23
Caracalla imp. I, 86
Caracciolo, III, 78
Carisiaca synodus, II, 34
Carlostadius, III, 7, 12
Carmelitae, II, 176
Carolini libri, II, 11
Carolus Martellus, I, 306; Magnus,

II, 6, 15, 22; Calvus, II, 47; Crassus, II, 48; IV, II, 255, 258
Carpocrates, I, 58
Carranza, III, 53, 72
Carrieres, III, 151
Carron, III, 306
Carthaginenses synodi, I, 92
Cartusiani, II, 138; Dionys., II, 315
Cassianus, I, 206, 207
Cassiodorus, I, 237
Castadoni, III, 251
Castro a, III, 27
Catharina senensis, II, 267
Cedrenus, II, 141
Celsus, I, 61
Cerinthus, I, 43
Cernai de, II, 216
Chalcedonense concil. I, 216
Chalcondilas, II, 316
Chapeauville, III, 93
Chargraye, III, 209
Charlas, III, 154
Charlevoix, III, 209
Charmes ex, III, 247
Chaumaix, III, 248
Chazari, II, 39
Cherbury de, III, 149
Chetardie, III, 152
Chiliasmus, I, 67
Choisy, III, 208
Chorepiscopi, I, 135
Christophorus papa, II, 59
Christi nativitas, baptismus, etc. I, 1-12
Chrodegandus S., I, 314
Chromatius, I, 196
Chrysologus P., I, 213
Chrysostomus J., I, 190, 193
Chubb, III, 203
Ciaconius, III, 75
Cirtensis synodus, I, 122
Cistercienses, II, 138
Clarke, III, 200
Claudius imp. I, I, 20; II, I, 113
Clavasio de, II, 316
Clemangis de, II, 301
Clemens Alex., I, 81; pp. I, I, 45; II, II, 103; III, II, 184; antipapa III, II, 133; V, II, 239; VI, II, 255; VII, II, 269; III, 10, 15; VIII, III, 73; IX, III, 127, 137; X, III, 137; XI, III, 163; XII, III, 191; XIII, III, 228; XIV, III, 236; haereticus, I, 311
Cletus papa, I, 45
Cliehtoveus, III, 27
Clodoveus, I, 227
Clovesboviensis synod. I, 313
Cluniacenses, II, 67
Cochinchina relig. stat. in, III, 130, 217, 296
Cochlaeus, III, 27
Cocq de, III, 193
Coeffeteau, III, 91
Coemeteria christ., I, 88
Cointe le, III, 155
Collatio Carthagin. I, 197
Collet, III, 247
Collins, III, 203
Colluthus, I, 137
Columbanus S., I, 259
Columnenses, II, 234
Combefis, III, 131
Comitolius, III, 90
Commendae, II, 252
Commodus imp., I, 72
Conceptio immacul. B. M. V. II, 273
Concina, III, 206
Concordata, III, 274
Concordiae liber, III, 60
Conink de, III, 91
Conon papa, I, 289
Conradus S., II, 83; imp. II, II, 98
Constantiense concil., II, 281
Constantinopol. concil. I, I, 178; II, I, 245; III, I, 287; IV, II, 281; latin. imp., II, 192, 203
Constantinus papa, I, 297; Magnus, I, 129, 141, 146; Pogonatus, I, 287; Copronymus, I, 317; Chlorus, I, 121, 156; Imperator, I, 164
Constitutio civilis cleri, III, 262, 263, 271
Contenson, III, 129
Continentia clericorum, I, 124
Contzen, III, 158
Convulsionarii, III, 188
Corbinianus S., I, 301
Cordis Jesu festum, III, 228
Cornelius papa, I, 103, 105
Corporis Christi festum, II, 221
Corrupticolae, I, 240

Cortezi, III, 26
Coster, III, 91
Cotelerius, III, 154
Coton, III, 91
Coustant, III, 154
Courrayer, III, 184
Covarruvias, III, 53, 75
Crabbe, III, 28
Crillon, III, 248
Critices regulae, I, X
Croatarum conversio, I, 269
Cruciatae expedit. II, 142, 164, 192, 202, 212, 223, 231
Crucis inventio, I, 141
Cumani, II, 218
Curlandi, II, 207
Cusa de, II, 301
Cyprianus S., I, 97, 101, 106, 107
Cyrillus Alex. I, 213; Hierosol. I, 177

D

Dagobertus, I, 279
Daelman, III, 205
Dalmatae, II, 50
Damasus pp. I, I, 171; II, II, 104
Damiani P., II, 140
Dania relig. stat. in, II, 28, 71, 90, 97, 131; III, 14, 196, 251
Danes, III, 206
Dannen mayer, III, 306
David, I, XIX
Decimi saeculi conditio, II, 58
Decius imp. I, 98
Decker de, III, 211
Decretales, II, 35
Deistae, III, 149
Delrio, III, 89
Dens, III, 247
Desiderius rex Longobard. I, 316
Deusdedit papa I, 260
Devoti, III, 306
Dez, III, 154
Diaconi, I, 14
Diaconissae, I, 35
Diana, III, 129
Diderot, III, 221
Didymus Alex. I, 184
Diluvium, I, XVII
Diocletianus imp. I, 116, 119, 121, 123
Dionysius Alex. I, 98; Areopagita, I, 47; Corinth. I, 75; Exiguus, I, 237; Papa, I, 110; Paris. I, 97; Carthus., II, 315
Ditmarus, II, 107
Dominici, II, 300
Dominicus S., II, 198
Dominis de, III, 98
Domitianus imp., I, 48
Donatistae, I, 132, 149
Donus pp. I, I, 286; II, II, 81
Dordracensis synod., III, 83
Doujat, III, 155
Driedo, III, 26
Drouin, III, 207
Drutmerus, II, 47
Dubas, III, 206
Ducreux, III, 240
Duglossus, II, 317
Duguet, III, 205
Duhamel, III, 152
Dulcinistae, II, 240
Dumas, III, 210
Dunod, III, 209
Duns scot., II, 230
Dunstanus S., II, 79
Dupin, III, 211
Duraeus, III, 158
Durandus, II, 230
Durant, III, 75
Duval, III, 91

E

Ebionitae, I, 44
Ebrodunensis synod., III, 186
Ebroinus, I, 285
Ecchellensis, III, 130
Echard, III, 154
Eckius, III, 7, 26
Ecthesis Heraclii, I, 272
Edita S., II, 83
Eduardus S., II, 82, 103; VI, III, 32
Eggs, III, 210
Eginhardus, II, 25
Electiones sacrae, I, 103; II, 152
Eleutherus papa, I, 71
Eliberitana synod., I, 122
Eligius S., I, 274
Elisabeth, III, 47
Elpidio de S., II, 256
Emmeranus S., I, 294
Emsensis congressus, III, 254
Enciclopedistae, III, 225
Ennodius, I, 234
Ephesinum concil., I, 209

Ephrem S., I, 177
Epiphanius S., I, 193; Italus, I, 236
Epochae, I, XIII
Equites hierosol., II, 156; Templar., II, 157, 242; Teuton., II, 186; Hispan., II, 177
Erasmus, III, 25
Erigena, II, 33
Espencaerus, III, 53
Estius, III, 89
Estones, II, 207
Ethelwolphus, 38
Etherianus, II, 189
Ethnicismi suppressio, I, 204
Eucharistia, II, 32
Eucherius Lugd., I, 214
Eudo de stella, II, 154
Eugenius pp. I, I, 278; II, II, 26; III, II, 164; IV, II, 287
Eulogius Alex., I, 259
Eusebius Caesar. I, 143; Nicomed., I, 137; Papa, I, 127; Vercell., I, 167, 170
Eutichius, II, 73
Eutychiani, I, 215, 221, 224
Eutychianus papa, I, 114
Evagrius, I, 259
Evangelia genuina et apocrypha, I, 24
Evaristus papa, I, 55
Eybel, III, 243
Eymericus, II, 277

F

Faber, III, 26
Fabianus papa, I, 93
Fabricy, III, 246
Fagnani, III, 155
Fagnanus, III, 131
Farlatti, III, 250
Faustus reg., I, 207
Febronius, III, 231
Febvre, III, 208
Felicissimi schisma, I, 102
Felix pp. I, I, 113; II, I, 160; III, I, 225; IV, I, 236
Feller, III, 305
Fenelon, III, 148
Ferrandus, I, 248; III, 129
Ferreolus, I, 253
Fevardentius, III, 89
Fevre le, III, 154, 207
Ficinus, II, 317
Filioque, II, 17
Finni, II, 174
Fischer, III, 26
Flaciani, III, 60
Flagellantes, II, 220, 256
Flavius J., I, 12
Fleury, III, 208
Flodoardus, II, 74
Florentinum concil., II, 291; III, 256
Florinus, I, 75
Florus, II, 35
Fontaine, III, 207
Foppens, III, 209
Formosus papa, II, 54
Fornici, III, 306
Foscari, III, 249
Franci christ. I, 227, 230. 294
Franciscanorum lites, II, 228
Franciscus de Paula, II, 310; I, III, 16; Xaverius, III, 34; Salesius, III, 88
François, II, 248
Francoford. synod., II, 11
Frassen, III, 153
Fratricelli, II, 240
Frayssinous, III, 305
Freculfus, II, 36
Fridericus I, II, 168, 178, 183; II, II, 209
Frisii christ., I, 295
Fromageau, III, 153
Fromondus, III, 129
Fructuosus S., I, 280
Fulbertus S., II, 107
Fulgentius S., I, 234

G

Gagnaeus, III, 26
Galatinus, III, 27
Galerius imp., I, 116, 119, 121, 123
Galilaeus, III, 98
Galles, III, 250
Gallia synod. in, I, 314; Eccles. stat. in, II, 17, 23, 29. 38. 48, 63, 74, 112, 118, 160, 219. 258; III, 40, 63, 80, 105, 139, 140, 142, 219, 221, 259, 261, 264, 265, 299, 309
Gallus imp., I, 105; S., I, 294
Gallienus imp., I, 110

Gangrensis synod., I, 169
Garetius, III, 75
Garnier, III, 155
Gauchat, III, 248
Gaudentius, I, 196
Gavantus, III, 131
Gazaeus, I, 227
Gazzaniga, III, 246
Gebehardus, II, 141
Gelasius pp. I, I, 226; II, II, 149; Cyzicen., I, 220
Genebrardus, III, 74
Gener, III, 247
Genet, III, 153
Gennadius, I, 226
Gentiliacensis synod., I, 319
Georgel, III, 306
Georgius syncel., II, 14; trapezunt., II, 316
Gerardus S., II, 83
Gerbert, III, 246
Gerdil, III, 305
Germania synod. in, I, 310; Eccles. stat. in, II, 53, 64, 68, 92, 119, 147, 217, 258, 296; III, 15, 31, 37, 50, 87, 106, 226, 282, 301
Gerson, II, 300
Gestel van, III, 209
Gibert, III, 211
Gilbertus Porret., II, 164
Gildas, I, 253
Gils van, III, 304
Glaber rodulph., II, 107
Glassitae, III, 200
Gnosticismus, I, 41, 57
Goar, III, 131
Gobelinus, II, 316
Godardus S., II, 107
Godeau, III, 130
Goethals, II, 230
Goldhagen, III, 246
Gomaristae, III, 82
Gonet, III, 153
Gothescalcus, II, 33
Gothi christ., I, 145, 174
Gotti, III, 206
Govaerts, III, 247
Graecia Eccles. stat. in, II, 33, 40, 49, 60, 118, 128, 183, 213, 301; III, 67, 99
Graeci imp. finis, II, 303
Grancolas, III, 211
Grandimontenses, II, 138
Grand le, III, 207
Grandidier, III, 209
Grandin, III, 152
Gratianus imp., I, 175; Gratianus, II, 167
Graveson, III, 208
Gregorius Nazianz., I, 173, 183; Nyssen., I, 173, 184; Papa I, I, 257; II, I, 301; III, I, 305; IV, II, 23; V, II, 88; VI, II, 103; VII, II, 122-34; VIII, II, 184; IX, II, 203, 209; X, II, 223; XI, II, 266; XII, II, 279; XIII, III, 55; XIV, III, 73; XV, III, 96; XVI, III, 308; Thaumaturg., I, 97; Turon., I, 253; Constantinop., II, 316
Gretserus, III, 91
Gropperus, III, 27
Grotes te des Mahis, III, 153
Gualbertus S., II, 73
Guarin, III, 204
Guarnacci, III, 250
Guénée, III, 249
Guerard, III, 152
Guibertus antipapa, II, 132; Novigentin., II, 166
Guido, II, 257
Guilielmus Arvernus, II, 216; Cisterciens. II, 166; Malmesbur., II, 167
Guillon, III, 305
Guion, III, 248
Guyaux, III, 246
Guyon, III, 148

H

Habert, III; 153
Hadrianus imp., I, 57; pp. I, II, 6; II, II, 43; III, II, 52; IV, II, 167; V, II, 225
Hales de, II, 215
Hallerius, III, 130
Hamelius, III, 76
Harduin, III, 210
Harney, III, 152
Hertzeim, III, 210
Hattem, III, 200
Havelange, III, 305
Havensius, III, 91, 93
Haye de la, III, 129
Hayer, III, 247
Haymo, II, 35

Hegesippus, I, 76
Heinsitz, III, 250
Helena S., I, 141
Helmstadiens. theol. III, 196
Helvetia relig. stat. in, I, 294; III, 11
Helvetius, I, 184; III, 223
Helyot, III, 210
Henotocon Zenonis, I, 224
Henricus III, II, 103; IV, II, 119, 123, 131, 137; III, 80; V, II, 147; VI, II, 187; VIII, III, 9, 18; Rex Angl. II, II, 174; a S. Ignat., III, 153
Henriquez, III, 90
Heraclius imp., I, 263
Herbert de cherbury, III, 150
Herculius imp., I, 116, 119, 121, 123
Heribertus S., II, 106
Hermas, I, 47
Hermannus contract., II, 107
Hermenegild., I, 256
Herminier, III, 205
Herodes M., I, XXII
Herreuhuthani, III, 199
Heruli christ., I, 241
Herveus, II, 230
Hesselius, III, 52, 53
Hibernia relig. stat. in, I, 218; III, 122, 196
Hierocles, I, 112
Hieronymitae, II, 265
Hieronymus S., I, 177, 205; a S. Fide, II, 301
Hieros. concil., I, 26; II, 162; Excidium, I, 41
Hilarius S., I, 159, 170; Arelat., I, 220; Papa, I, 220
Hildebertus, II, 166
Hincmarus, II, 34, 42, 45
Hippolitus S., I, 86
Hispania a Mauris occup., I, 299; relig. stat. in, II, 13, 37, 65, 74, 87, 112, 160, 219, 258, 314; III, 300, 314
Historia eccl. I, I-XIII
Hobbes, III, 149
Hogue de la, III, 305
Holbach, III, 223
Holden, III, 130
Hollandia relig. stat. in, III, 196
Holstenius, III, 131
Homeritae christ., I, 146, 235
Hondley, III, 201
Honoratus, I, 206
Honorius imp., I, 187; pp. I, I, 267, 271; II, II, 153; III, II, 201; IV, II, 228; antipapa, II, 116; augustodun., II, 166
Hootheim, III, 232
Hormisdas papa, I, 231
Hosius, III, 54
Hospital. equites, II, 156
Houbigant, III, 246
Houteville, III, 208
Hubertus S., I, 300
Huet, III, 204
Hugo, III, 210, a S. Victore, II, 166; a S. Caro, II, 215
Hugonoti, III, 41, 63, 80
Hume, III, 203
Hungari, II, 61, 72, 90, 92, 130
Hungaria relig. stat. in, III, 62, 86
Hunni, II, 9
Hussitae, II, 284
Hyginus papa, I, 64

I

Iberi christ., I, 145
Icoooclastae, I, 303, 317
Idololatriae initia, I, XVIII
Ignatius Antioch., I, 54
Ildephonsus S., I, 281
Ilharat, III, 207
Illuminati, III, 235
Imaginum cultus, I, 123; II, 10, 26
Incorrupticolae, I, 240
Independentes, III, 120
India relig. stat. in, II, 317; III, 33, 102, 215
Ingelheim. synod. II, 70
Innocentius pp. I, I, 193; II, II, 158; III, II, 190, 195; IV, II, 215, 218; V, II, 225; VI, II, 258; VII, II, 277; VIII, II, 312; IX, III, 146; XII, III, 156; XIII, III, 182
Inquisitio, II, 205, 314
Interim, et ioterimisticae lites, III, 31, 59
Investiturae, II, 122, 147, 150
Irenaeus S., I, 77
Ireoici conatus, III, 157, 197

Irreligio in Angl., III, 202; in Gal., III, 221, 259; in German. III, 226
Isambert, III, 129
Iseubiehl, III, 243
Isidorus Hispal., I, 263; Pelusiota, I, 213; Mercator, II, 36; Constantinop., II, 316
Istriense schisma, I, 247, 295
Italia relig. stat. in, II, 65, 95, 103, 107, 128, 217; III, 279, 300
Ivo S., II, 141

J

Jacobitae, I, 249; II, 213
Jacobus major, I, 21; minor, I, 33; I, III, 85
Jamin, III, 249
Jansenius Gandav., III, 59; Iprensis et Jansenistae, III, 113, 117, 125, 176, 219
Janson, III, 90
Japonia relig. stat. in, III, 34, 71, 104
Jauffret, III, 306
Jayle, III, 129
Jerusalem, II, 184
Jesu societas, III, 22, 237, 292
Jesuati, II, 265
Joachimi errores, II, 194
Joachitae, II, 220
Joanna papissa, II, 37
Joannes Bapt., I, 2; Apost. I, 50; pp. I, I, 235; II, I, 239; III, I, 248; IV, I, 272; V, I, 289; VI, I, 296; VII, I, 297; VIII, II, 45; IX, II, 56; X, II, 62; XI, II, 66; XII, II, 73, 77; XIII, II, 78; XIV, II, 84; XVII et XVIII, II, 91; XIX, II, 97; XXI, II, 225; XXII, II, 246-9; Cassianus, I, 206; Climacus, I, 253; Damascenus, I, 306; de Cruce et de Deo, III, 57
Jobi historia, I, XVIII
Josephus Methonensis, II, 316; I, III, 164; II, III, 252
Jouvency, III, 210
Jovianus imp., I, 168
Jovinianus imp., I, 185
Jubilaeus, II, 234, 257
Judas apost., I, 39
Judices, I, XIX
Juenin, III, 153
Julianus imp., I, 165; Toletanus, I, 289
Julius African., I, 89; pp. I, I, 146, 152; II, II, 318; III, III, 35
Juramentum odii, III, 267
Justellus, III, 131
Justinianus imp.. I, I, 237, 249; II, I, 289, 293, 298; III, 25, 90; Laurent. II, 300
Justinus imp. I, I, 232; II, I, 250; S., I, 61, 62, 66, 68
Juvencus, I, 143

K

Keller, III, 91
Kempis T., II, 316
Kerkherdere, III, 205
Kilianus S., I, 294
Knutzen, III, 150
Krantz, II, 317

L

Labbe, III, 130
Lacroix, III, 153
Lactantius, I, 143
Laderchi, III, 208
Ladvocat, III, 246
Lafitau, III, 210
Lallemant, III, 205
Lambertus S., I, 286, 290; Schafnaburg, II, 141
Lambruschini, III, 305
Lami, III, 154
Lancelottus, III, 75
Landus papa, II, 62
Lanfrancus, II, 140
Laodicena synod., I, 169
Lapide a, III, 90
Lapsi, I, 99, 102
Lateranense concil. I, II, 95; II, II, 162; III, II, 180; IV, II, 200; V, II, 322
Latomus, III, 27
Laubrussel, III, 207
Layman, III, 90
Leander Hispal., I, 253
Leenkoff, III, 200
Legio Fulm., I, 71; Thebaea, I, 117
Leibnitius, III, 158
Lelong, III, 204
Lemos, III, 92

Leo pp. I, I, 213, 219; II, I, 289; III, II, 14; IV, II, 31; V, II, 59; VI, II, 66; VII, II, 67; VIII antipapa, II, 76; IX, II, 105; X, II, 321; III, 8; XI, III, 84; XII, III, 303; Isaurus, I, 302, 304; Marsicanus, II, 167
Leonis Petri schisma, II, 158
Leopoldus Hetruriae, III, 255
Leovigildus, I, 256
Lessius, III, 76, 90
Lhomond, III, 249
Liberatus, I, 248
Liberius papa, I, 158, 161, 170
Libertates gallic., III, 140, 142
Licinius imp., I, 123, 130
Liga sacra, III, 64; catholica, III, 88
Ligorio de, III, 245
Ligur, II, 230
Lindanus, III, 74-75
Linière de, III, 150
Linus papa, I, 39
Lipomanus, III, 26, 28
Lipsensis disput., III, 7
Liptinensis synod., I, 310
Lis de baptismo haeret., I, 107; de legalibus V. F., I, 25; de nomine oecumenici patriarchae, I, 254; de paschate, I, 68, 80; inter Lutheran. et Calvinist., III, 199-201
Lithuani, II, 277
Litta, III, 305
Liturgiae apost., I, 25
Livones, II, 207, 218
Lombardus Petrus, II, 166
Longinus, II, 317
Longobardi, I, 252, 281; II, 6
Lotharii divortium, II, 42
Lovaniens. theol. articuli, III, 29
Lucas S., I, 34; Tudensis, II, 216; Brugensis, III, 90
Luchi, III, 304
Luciferan. schisma, I, 167
Lucius pp. I, I, 105; II, II, 163; III, II, 181
Ludovicus pius, II, 22; bavarus, II, 248, 254; S., II, 212, 218, 223; XIV, III, 139, 141; Granatensis, III, 75
Lugdunens. eccles. epist., I, 72; concil. I, II, 212; II, II, 224
Lugo de, III, 129
Luitprandus rex Longobard., I, 308; II, 59, 83
Lupus, III, 155
Lusitania eccles. stat. in, II, 161; III, 257, 300, 313
Lutherus ejusque secta, III, 6, 8, 13
Lutherani a Graecis rejecti, III, 58
Lyranus, II, 256

M

Mabillon, III, 155
Macarii monachi, I. 184
Macedoniani, I, 164
Machabaei, I, XXII
Maffei, III, 93
Mahis des, III, 153
Mahomet I, I, 266, 275; II, II, 303
Majolus S., II, 83
Malachias amarchan., II, 163
Malderus, III, 91
Maldonatus, III, 74-75
Malvendia, III, 93
Mamachi, III, 248
Mamertus Claud., I, 220
Mandeville, III, 204
Manhart, III, 249
Manichaei, I, 114; II, 92, 178
Manriquez, III, 131
Mansi, III, 246
Marca de, III, 131
Marcellinus papa, I, 118
Marcellus papa, I, I, 126; II, III, 37
Marchesini, II, 300
Marcionitae, I, 65
Marcomanorum conversio, I, 188
Marculfus, I, 279
Marcus Evangel., I, 24. 30; Hierosol., I, 60; Papa, I, 146
Marc de la, III, 248
Mariae V. Assumptio, I, 28
Mariana, III, 93
Marianus scot., II, 141
Marin, III, 250
Marinus pp. I, II, 52; II, II, 69
Marius Victorin., I, 184
Marochio fidei propag. in, II, 215
Maronitae, I, 299; II, 183, 213; III, 295
Marpurgens. colloq., III, 17
Marsicanus Leo. II, 166
Martene, III, 210

Digitized by Google

Martini, III, 304
Martinus pp I, I. 253; IV, II, 227; V, II, 287; Turon. I, 181; Dumiens., I, 253; Polonus, II, 231
Martyribus de, III, 75
Martyrologia, I, 92
Masiers, III, 53
Massenius, III, 158
Massoulie, III, 153
Maternus S., I, 143; Julius, I, 143
Mates, III, 200
Mauduit, III, 152
Maugis, III, 247
Mauri christ., I, 241; in Hispan., I, 299; in Gallia, I, 306; II, 38; in Ital., II, 32; Congregat. S., III, 95
Mauritius S., I, 117
Maury card., III, 286
Maxentius imp., I, 122, 129
Maximinus imp., I, 91, 121
Maximus S., I, 278; Taurin., I, 214
Mayro, II, 230
Medina, III, 75-76
Mediolanensis synod., I, 156; ecclesiae status, II, 113, 115, 117
Melanchton, III, 9
Melchiades papa, I, 134
Meletiani, I, 135
Melito, I, 76, 108
Menaudriani, I, 44
Mennonitae, III, 18, 118
Menochius, III, 128
Merati, III, 131
Mercator Marius, I, 214; Isidor., II, 36
Merdenicus, III, 91
Merlin, III, 27
Messaliani, I, 181
Metaphrastes, II, 73
Methodistae, III, 201
Methodius, I, 112
Metropolitani, I, 47
Mettrio de la, III, 223
Meyer, III, 92
Millenarii, I, 67
Miltiades, I, 69, 75
Minimi, II, 99
Minores fratres, II, 198
Minutius Felix, I, 86
Miraeus, III, 130
Missionum status, III, 297
Mittarelli, III, 250
Modestus, I, 75
Molanus, III, 75, 157
Molinistica controv., III, 75
Molinos, III, 147
Monachi, I, 147
Monarchia Sicula, III, 168
Monasticae disciplin. stat., III, 56
Moneta, II, 216
Monothelitae, I, 270, 275, 282
Montanistae, I, 73
Montfaucon, III, 210
Moravi, II, 39, 50, 70
Morgan, III, 203
Morinus, III, 129
Moser, III, 305
Mozzi, III, 300
Moyses, I, XIX; episcop. Sarac. I, 174
Muis de, III, 128
Muncerus, III, 12
Muratori, III, 210
Muratorii liberi, III, 233
Musanus, I, 75
Muzzarelli, III, 305

N

Nannetense edictum, III, 81, 139
Napoleon, III, 273-78, 280-292
Nazaraei, I, 44
Nazarethana aedicula, II, 231
Nectarius, I, 189
Neocaesar. synod. I, 134
Nero imp., I, 28, 35
Nerva imp., I, 49
Nestoriani, I, 208, 214; II, 214
Nicaenum concil. I, I, 137; II, II, 9, 10, 26
Nicephorus S., II, 25; Callistus, II, 257
Nicetas, I, 188
Nicolaitae, I, 44
Nicolaus pp. I, II, 39; II, II, 114; III, II, 226; IV, II, 229; V, II, 299
Nicole, III, 132
Nicon S., II, 76
Nieu de, II, 301
Nihusius, III, 158
Nilus S., II, 83
Ninianus, I, 188
Nobilius, III, 74
Noetus, I, 94
Nonotte, III, 248
Norbertus S., II, 157
Noricorum convers., I, 219

Digitized by Google

Norimberg. comit., III, 10, 18
Noris, III, 155
Normanni, II, 32, 38, 49, 63, 107
Norwegi, II, 72, 96, 131
Norwegia relig. stat. in, III, 15
Nourry, III, 211
Novatiani, I, 104
Nuntiaturis lis de, III, 253

O

Occidentis schisma, II, 269, 275, 278, 280, 283
Odilo S., II, 107
Odo Cantuar., II, 69; Cluniacens. II, 67
Oecolampadius, III, 12
Oecumenius, II, 83
Olivetani, II, 264
Olivi, II, 229
Opemerus, III, 75
Optatus Milevit., I, 177
Oratorii institut., III, 58, 93
Ordinum religios. stat., III, 243
Orientalis eccles. stat., II, 19, 25, 31, 75, 94, 155, 183, 213; III, 69, 99
Origenes, I, 85, 89, 95
Origenistae, I, 191, 243
Orlandinus, III, 93
Orosius, I, 214
Orsi, III, 208, 209
Osiandristae, III, 59
Osius Cordub., I, 137, 159
Osma de, II, 311
Otto M., II, 68, 74, 76; II, II, 81; III, II, 86; IV, II, 196; Frisingensis, II, 167
Ottomann. imper., II, 262

P

Pacianus, I, 184
Pagi, III, 154
Pagninus Sanctes, III, 25,
Pajot de liniere, III, 150
Palamitae, II, 261
Pallavicini, III, 130
Palmaris synod., I, 228
Paludanus, II, 256
Pamelius, III, 74
Pantaenus, I, 77
Panvinus, III, 27
Papendrecht, III, 209
Papias, I, 67
Papin, III, 153
Paquot, III, 301
Paris, II, 216; III, 187
Parisiens. theolog. articuli, III, 29; pseudo-synodus, III, 287
Pascal, III, 132
Paschalis pp. I, II, 24; II, II, 145, 147; antipapa, II, 171
Patriarchae, I, 47
Patricius S., I, 218
Patuzzi, III, 247
Paulian, III, 248
Pauliciani, I, 282
Paulinus Aquil. S., II, 14; Nolanus, I, 196
Paulus apost., I, 15-37; eremita, I, 126; Samosatenus, I, 111; diaconus, II, 13; pp. I, I, 316; II, II, 308; III, III, 21; IV, III, 37; V, III, 84
Pauwels, III, 153
Pelagiani, I, 197
Pelagius pp. I, I, 247; II, I, 353, 355
Pelisson, III, 158
Pelletier, III, 152
Pereira, III, 89
Perezius, II, 315
Perpiniaco de, II, 187
Perron du, III, 89
Persae christian., I, 144, 153, 203
Perside relig. stat. in, III, 195
Petavius, III, 129
Petitdidier, III, 207
Petri Leonis schisma, II, 158
Petrus apost., I, 21-37; Blesensis, Carnotensis, Comestor, II, 189; Cluniacensis, II, 166; Damiani, II, 140; Diaconus, II, 154; Lombardus, II, 166; Nolascus, II, 166; Siculus, II, 47; de Alcant., III, 56
Pey, III, 248
Peyrerius, III, 124
Pezron, III, 152
Philastrius Brix., I, 183
Philippicus imp., I, 298
Philippopol. synod., I, 155
Philippus Gortyn, I, 75; imperat. I, I, 96; II, II, 188; III, 50; Pulcher, II, 235; Nerius, III, 58
Philostorgius, I, 214
Philostratus, I. 112
Photius, II, 40, 49
Phranza, II, 316
Pichler, III, 205

Piconio de, III, 152
Picot, III, 304
Pietisticae lites, III, 160
Pighius, III, 27
Pineda, III, 90
Pipinus Herist., I, 290; rex Gal., I, 313, 315
Piringh, III, 155
Pisanum concil., II, 279
Pistoriensis synod., III, 255
Pius pp. I, I, 65; II, II, 305; III, II, 318; IV, III, 42; V, III, 46; VI, III, 242, 270, 272; VII, III, 273-78, 284-93; VIII, III, 307; IX, III, 315
Placaeus, III, 109
Platina, II, 317
Plinius II, I, 53
Pluquet, III, 250
Polignac, III, 207
Polonia relig. stat. in, II, 79, 92, 130; III, 61, 86, 251, 312
Polus card., III, 40
Polycarpus S., I, 67, 70
Poenitentia publ., I, 100
Pomerani, II, 153
Pompignan, III, 248
Pontas, III, 153
Ponthriand, III, 207
Pontianus papa, I, 91, 92
Porphyrius, I, 112
Portus regius, III, 126
Possevinus, III, 92
Possinus, III, 129
Prades III, 224
Praeadamitae, III, 124
Praedestinat., I, 208
Praedestinatio, II, 32
Praedicator. fratres, II, 198
Praemonstratenses, II, 157
Praxeas, I, 94
Preingue, III, 206
Preshyteriani, III, 48
Pressus, III, 249
Primasius, I, 248
Priscillianistae, I, 182
Prophetae, I, XV
Prosper S., I, 207
Protestantium origo, III, 16
Prudentius Aurel., I, 196
Prudentius, II, 34
Psellus, II, 140
Ptolomaeus, II, 257
Pullus, II, 166
Puritani, III, 48

Q

Quadratus, I, 60
Quakeri, III, 122
Quetif, III, 155
Quien le, III, 209
Quinisextum concil., I, 292

R

Rabanus Maurus, II, 32, 33, 35
Raderus, III, 130
Radicati, III, 204
Ratbertus paschal., II, 35, 37
Ratherius, II, 83
Ratramnus, II, 35, 36
Ravesteyn, III, 53
Raymundus de Pennaf., II, 204, 215
Raynaldus, III, 130
Rebellus, III, 90
Redemptoris promissio, I, XVI
Redempt. ord. de, II, 187, 204
Redemptoristae, III, 245
Regalia, III, 142
Regiensis synod., I, 212
Regino, II, 73
Regnier, III, 249
Reiffenstuel, III, 211
Religionis primordia, I, XV
Religionis chr. propagat., I, 63
Reliquiarum cultus, I, 124
Remaclus S., I, 279
Remondus, III, 75
Renaudot, III, 206
Reservatio benef., II, 252
Rhemens. clericor. causa, II, 42
Rhemig. lugdun., II, 47
Rhodon, I, 76
Ribadeneira, III, 131
Ribera, III, 74
Ricci Scipio, III, 255
Richard. a s. Victore, II, 189
Richelieu, III, 130, 158
Richeome, III, 91
Richerius, III, 97
Rigantius, III, 211
Ritus Sinenses, III, 134, 169; Malabarici, III, 171, 175
Rocca, III, 93
Romana synod., I, 181, 312, 313
Romani imp. occid. finis, I, 222
Romanus S., I, 206; Papa, II, 56

Romsee, III, 306
Romualdus S., II, 98
Rondet, III, 152
Rossi, III, 246
Rosweydus, III, 92
Rousseau, III, 222
Rufinus Aquil., I, 196
Ruggieri, III, 149
Rugii, II, 174
Ruinart, III, 154
Rumoldus S., I, 314
Rupertus Wormat., I, 294; Tuit. II, 166
Russia relig. stat. in, II, 51, 89, 97, 218; III, 67, 161, 162, 312
Ruysbroech, II, 277

S

Sa, III, 74
Saas, III, 248
Sabbatier, III, 204
Sabellius, I, 94
Sabinianus papa, I, 260
Sacchi, II, 317
Sachonius, II, 216
Sacramenta, I, 6
Sacy, III, 132
Sadoletus, III, 26
Salianus, III, 92
Salmeron, III, 74-75
Salomon, I, XIX
Salvianus, I, 220
Samaritani, I, XX
Sammarthanus, III, 209
Samuel marroch., II, 141
San-Bartholem. caedes. III, 63
Sanchez, III, 90, 305
Sanctio pragmat. Gall., II, 295
Sandemanniani, III, 201
Sanderus, III, 130
Sandini, III, 209
Sardicense concil., I, 153
Sardinia relig.stat.in, III, 184, 191
Sarisberiensis, II, 189
Saturninus, I, 58
Saxones, II, 7, 18
Saxonia relig. stat. in, III, 13
Scheffmacher, III, 207
Schelstrate, III, 154
Schisma basil., II, 294, 299; Friderici I, II, 169; occident., II, 268, 275, 278-83
Schmalcad. foedus, III, 18
Schwartz, III, 211
Scholae Alex., I, 77
Scoti, I, 218, 296
Scotia relig. stat. in, III, 49, 196
Scotus duns, II, 230
Seedorff, III, 207
Seleuciensis synod, I, 163
Semetier, III, 206
Semgalli, II, 208
Semipelagiani, I, 206
Serapion, I, 76
Serarius, III, 89
Sergius pp. I, I, 289; II, II, 31; III, II, 59; IV, II, 94
Seripandus, III, 26, 28
Serry, III, 92
Servatus lupus, II, 35
Servia, II, 50
Severinus S., I, 219; papa, I, 272
Severus caesar, I, 122; imp. I, 81
Sfondrati, III, 154
Siamo relig. stat. in, III, 136, 218
Sicilia eccles. stat. in, III, 168, 256
Siculae vesperae, II, 227.
Siculus Petrus, II, 47
Sigebertus gemblac., II, 167
Silverius papa, I, 242
Silvester pp. I, I, 134; II, II, 91
Simeon Stylit., I, 206; Metaphrast., II, 73
Simon magus, I, 22
Simonet, III, 205
Simplicius papa, I, 220
Sincuses, I, 269; II, 73, 214
Sinis relig. stat. in, III, 103, 133, 169, 215, 296
Siricius papa, I, 183, 190
Sirmienses formulae, I, 157
Sirmondus, III, 130
Sisinnius papa, I, 297
Sixtus pp. I, I, 60; II, I, 109; III, I, 211; IV, II, 308; V, III, 66; Senensis, III, 25
Slavi, II, 78, 96, 173
Smaragdus, II, 26
Smits, III, 246
Smyrnensis eccl. epist., I, 70
Soardi, III, 208
Societates biblicae III, 298; occultae, III, 233
Societas Jesu, III, 22, 237, 292
Sociniani, III, 62
Socrates, I, 214

Soter papa, I, 70
Soto, III, 26
Sotwel, III, 131
Sozomenus, I, 214
Spina, II, 316
Spinola, III, 157
Spinoza, III, 149
Spirensia comit., III, 16
Stadingi, II, 207
Stapleton, III, 75
Stella de, II, 154
Stephanus pp. I, I, 105, 107: II, I, 315; III I, 319; IV, II, 24; V, II, 52; VI. II. 55; VII, II, 66; VIII, II, 68; IX, II, 113; rex Hungar., II. 91
Stevenistae, III, 278
Steyaert, III, 152
Stolberg, III, 305
Stosch, III, 150
Stuarta Maria, III, 49
Suarez, III, 90
Suecia relig. stat. in, III, 14, 62, 86, 196, 251
Suessionensis synod., I, 310
Suevorum in Hispan. conversio, I, 249
Sulpicius Severus, I, 196
Surius, III. 54, 75
Suso, II, 277
Sykesius, III, 201
Sylvius, III, 129
Symbolum Apost., I, 17
Symmachus, I, 78; papa, I, 228
Syncretisticae lites, III, 159
Syria relig. stat. in, II, 184, 214, 231

T

Tanchelinus, II, 154
Tanner, III, 90
Tapperus, III, 27
Tatianus, I, 73
Taulerus, II, 257
Tellez, III, 131
Terelli, III, 155
Tertullianus, I, 84
Theatini, III, 211
Thelesphorus papa, I, 64
Themines de, III, 278
Theodoretus, I, 214
Theodoricus rex Ital. I, 227
Theodorus pp. I, I, 273; II, II, 56; lector, I, 237; Mopsuest., I, 196; Studita, II, 25
Theodosius imp., I, 175, 186
Theodotion, I, 78
Theodotus, I, 78
Theophanes, II, 14
Theophilantropi, III, 271
Theophilus, I, 76; aurel. II, 26
Theophylactus, II, 140
Theresia S., III, 56
Thomas Aquin., II, 222; Cantuar., II, 174; Waldens., II, 300
Thomassin, III. 155
Thuillier, III, 207
Tillemont, III, 132
Tindal, III, 203
Tirinus, III, 90
Titelman, III, 26
Toland, III, 151, 203
Tolet. synod., I, 279, 289
Toletus, III, 74
Tommasi, III, 211
Tongkino relig. stat. in, III, 135, 217, 297
Tornielli, III, 92
Tostatus, II, 300
Tournely, III, 205
Tournemine, III, 208
Touron, III, 250
Toussaint, III, 223
Traditio, I, 51
Trajanus imp., I, 53, 81
Transylvania relig. stat. in, III, 62
Trappistae, III, 132
Treuga Dei, II, 101
Tridentinum concil., III, 28, 29, 35, 43
Trithemius, II, 317
Triumphus, II, 256
Trullanum concil., I, 292
Turcae, II, 118; bellum, II, 307, 313; III, 54
Turcia relig. stat. in, III, 194
Turrecremata de, II, 316
Typus Constantis, I, 277
Tyrius G., II, 189
Tzathi Labor. convers., I, 234

U

Ubiquistae, III, 59
Udalricus S., II, 73
Ughelli, III, 130
Ulfrannus S., I, 295
Ultraject. schisma, III, 189, 230
Unigenitus bulla, III, 178

Unio evangel. III, 88
Unitarii, III, 39
Unus e Trinitate passus, I, 233
Urbanistae, II, 221
Urbanus pp. I, I, 89; II, II, 135; III, II, 182; IV, II, 221; V, II, 262; VI, II, 269, 274; VII, II, 73; VIII, II, 96
Ursicanus antipapa, I, 171, 176
Ursulinae, III, 79-95
Usuardus, II, 47

V

Valens imp. I, 169, 172
Valentinianus imp. I, I, 169; II, I, 174
Valentinus, I, 58; papa II, 28
Valerianus imp., I, 109
Valerius, III, 131
Valesius, III, 154
Vallens., III, 131
Vallumbrosani, II, 98
Valsecchi, III, 249
Vandalica persecutio, I, 211, 224, 230
Vanespen, III, 211
Vanhove, III, 246
Vannini, III, 149
Vasensis synod., I, 212
Vasquez, III, 90
Vatablus, III, 26
Vega, III, 75
Veith, III, 248
Velde van de, III, 306
Vence de, III, 152
Veroni, III, 130
Versiones graecae V. T. I, 78
Vert de, III, 155
Vesperae siculae, II, 227
Vicaire, III, 247
Victor papa, I, I, 79; II, II, 111; III, II, 135; IV, antipapa, II, 169; Turon. I, 248; Vitens. I, 226
Victorinus, I, 184
Victorius Aqu., I, 220
Victricius, I, 188
Viennens. concil., II, 245; congres. III, 292
Vigilantius, I, 185
Vigilius papa, I, 243; Tappeus. I. 248
Vignier, III, 304
Villani, II, 252
Villanova, III, 26
Villefore, III, 210
Villotte, III, 219
Vincent. Lerin., I, 207; Bellov., II, 216; Ferrer., II, 300; a Paul, III, 94, 133
Virgilius S., I, 314
Visigotorum conversio, I, 256
Visio beatif., II, 250, 253
Visitationis ordo, III, 96
Vitalianus papa, I, 282
Vitriaco de, II, 216
Voellus, III, 131
Voit, III, 247
Voltaire, III, 221

W

Wadingh, III, 131
Waldenses, II, 193; Thomas. II, 300
Wallemburgh, III, 130, 158
Warnefridus, II, 14
Weitenauer, III, 246
Wenceslaus S., II, 71
Werlensis, III, 158
Wesel de, II, 311
Wessel de, II, 311
Westphalica pax, III, 119
Whiston, III, 201
Wicleffistae, II, 270
Wiggers, III, 91
Wilfridus S., I, 286, 288, 296
Willibrordus S., I, 293
Witasse, III, 153
Withby, III, 201
Witikindus, II, 84
Wolfangus S., II, 112
Woolston, III, 203
Wormaticns. concord., II, 151; Comit. III, 8

X

Ximenes, II, 216; III, 25

Z

Zabarella, II, 301
Zaccaria, III, 247
Zacharias papa, I, 309
Zeno imp. I, 223
Zenon Veron. I, 177
Zepherynus papa, I, 87
Zigabenus, II, 140
Zonaras, II, 167
Zosimus papa, I, 200
Zwinglius, III, 11
Zypaeus, III, 131

Rag 20 16 105

PIO NONO

E

IL SUO TEMPO

OPERA STORICA

DI

CARLO TESI-PASSERINI

a spese e cura del collaboratore